साधारण

બાઇન્ડીંગ

00083063

THE
ASIATIC SOCIETY OF BOMBAY
TOWN HALL, BOMBAY-1.

Digitized with financial assistance from
Government of Maharashtra
on 30 January, 2020

DOCTRINA
NVMORVM VETERUM.

DOCTRINA
NVMORVM VETERVM

CONSCRIPTA

A

JOSEPHO ECKHEL

THESAVRO CAESAREO NVMORVM, GEMMARVMQVE VETERVM,
ET REI ANTIQVARIAE IN VNIVERSITATE VINDOBONENSI DOCENDAE
PRAEFECTO.

83063

PARS I.

DE

NVMIS VRBIVM, POPVLORVM, REGVM.

VOLVMEN I.

CONTINENS

PROLEGOMENA GENERALIA, TVM NVMOS HISPANIAE, GALLIAE,
BRITANNIAE, GERMANIAE, ITALIAE CVM INSVLIS.

LIBRARY OF THE ... ASIATIC SOCIETY

VINDOBONAE,

SVMPTIBVS JOSEPHI VINCENTII DEGEN

IMPRESSIT IGNATIUS ALBERTI.

MDCCXCII.

00083063

AVGVSTISSIMO, INVICTISSIMO,
POTENTISSIMO

PRINCIPI

FRANCISCO SECVNDO

ROMANORVM IMPERATORI

SEMPER AVGVSTO,

GERMANIAE, HVNGARIAE, BOHEMIAE, DALMATIAE, CROATIAE, SLAVONIAE, GALICIAE, LODOMERIAE, HIEROSOLYMARVM

REGI,

ARCHIDVCI AVSTRIAE,

DVCI BVRGVNDIAE ET LOTHARINGIAE,

MAGNO DVCI HETRVRIAE,

MAGNO PRINCIPI TRANSILVANIAE, DVCI MEDIOLANI, *MANTVAE, PARMAE ETC. ETC.*

COMITI HABSBVRGI, FLANDRIAE, TIROLIS ETC. ETC.

DOMINO, DOMINO
CLEMENTISSIMO.

AVGVSTE

Magnum eſt confidentiae, aut potius temeritatis argumentum, cum audent Muſae interpellare Principem, quem propter recentia, et continuata Auguſtae domus funera, incumbentem humeris in vaſtiſſimi imperii aditu *curarum* molem, et exortum recens cum gente nuper amica bellum nonniſi difficilem adflictumque neceſſe fuit augurari. Sed abſterſit audaciae invidiam una *populorum omnium* vox, quae TE in ipſo *doloris* curſu omnia magno animo complexum reipublicae negotia, mitem, placidumque, et quod maximum eſt Principum ornamentum, humanitatis ac moderationis amicum in-

credibili cum voluptate, et admiratione promulgavit. Nimirum hos TIBI mores, hunc animum dedit primum juventutis TVAE rudimentum, cum in caſtris ageres commilitonem, eadem cum infimo quoque participares pericula, et incommoda, et communes hominum calamitates ad TE quoque pertinere captis ipſe experimentis intelligeres. Num igitur Muſae TVVM reformidarent alloquium, quas eſſe *ornamentum pacis*, et gloriam reipublicae facile ſibi perſuaſere Majores TVI, et quae, ut ampliſſima ſibi a TVA voluntate praeſidia augurantur, ita ad ornandam, amplifican-

damque TVAM majeſtatem jam nunc omne ſuum conſilium, operamque addixere? Harum igitur communis ſcientiae praeſidum nomine, atque privatim ejus, quae antiquitatis doctrinam ſortita eſt, tenues TIBI *hos meos* conſecrare conatus tanto magis geſtiverat animus, quanto certiores ſunt fructus honeſtiſſimi ejus otii, in quo me immortalis memoriae M. Thereſia, ſed *deprecante Auguſto* parente TVO, collocaverat, ſiquidem quam gratiarum actionem debemus patri, eandem in filiis quoque cupimus eſſe perpetuam. Quapropter ut reliqua omnia abeſſent incitamenta, vel una

aeterni hujus beneficii recordatio tantum valet apud animum meum, ut, quam in juventute operam Auguſtae aviae TVAE, avunculi, patriſque obſequiis impenderam, eandem et TVIS extremo vitae tempore impenſam cupiam.

DEVOTVS

NVMINI MAJESTATIQVE TVAE

AVCTOR OPERIS.

PRAEFATIO.

Cum ante annos omnino ſex praeſentis operis ſpecimen, quod *Deſcriptionem numorum Antiochiae Syriae* inſcripſeram, publicae eruditorum cenſurae ſubjicerem, una juſtum illi commentarium praefixi, in quo ejus propoſitum, et cauſas, et totius in partes diſtributionem ſatis prolixe, et quantum providere tum adhuc poteram, adcurate explicavi. Quo cum meliorem alium, magisque idoneum adferre non poſſim, et tamen neceſſe ſit, explicatam univerſi operis rationem lectori ob oculos ponere, conſultius viſum, quae ibi tum dictaveram, in praeſens prooemium recipere, omiſſis nonnullis, quae opportunius aliorſum videbantur differenda, et additis, ſi qua tum non ſatis fuere perſpecta, atque explorata.

Ajebam, opus huic noſtro ſimile pridem tentatum ab aliis, ſed ſic, ut eventu careret propoſitum, ab aliis perfectum ſic, ut in ſingulis deficiat aliquid, in quo primas praeſtantiſſimae hujus artis partes eſſe repoſitas nemo poſſit inficiari. Tentavit ſaeculo ſuperiore hanc aleam Andreas Morellius Helvetius, modumque, quo inſtruere ordines, et explicare aciem intenderat,

aperuit in prooemio ejus operis, quod *Specimen univerſae rei numariae antiquae* appellare placuit. Et erat Morellius is vir, qui propter incredibilem in haec ſtudia adfectum, tum et eruditionem non vulgarem, atque in pingendis numis non adſiduitatem modo, ſed et dexteritatem unus par huic conſilio videri poterat. At vero cum operis ſui fines longius porrigeret, quam quibus aut hominis vita, aut privati ſumptus ſufficerent, ſubinde adverſo in Galliis fato jactatus, ad extremum tentatus valetudine, quae et ingenii, et membrorum uſum impediverat, ex congeſto tot annorum apparatu aliud non reliquit, quam tabularum aenearum volumina duo, praeclara illa quidem atque utilia, ſed quorum utique latius pateret uſus, ſi non deeſſet limae labor, et quos ad illuſtrandos numos paraverat, commentarii. Morellii veſtigiis inſiſtens Alexander Panelius Gallus, et ipſe vir eximie eruditus, multique in re numismatica uſus, ſub finem libri, in quo Ciſtophororum naturam explicuit, aperuit conſilium non minus Morelliano vaſtum porrectumque, quo omnium ordinum, nationumque numos veteres omnes aeri inciſos explicatosque vulgaturum in ſe receperat. Propoſitum ſuum quo minus perageret, utrum turbaverit mors immatura, an, quod verius exiſtimo, abſterruerit moles non ſatis praeviſa, non conſtat. Nihil ſane ejus poſt haec promiſſa comparuit, ſed quam nos jacturam poſſumus aequo animo ferre. Nam qui in binis libris, quos *de numo Tarraconenſi*, et *de anno XI.* Treboniani vulgavit, abſurdiſſima quaeque, et veritati hiſtoricae plane adverſantia adfirmare ex numorum teſtimoniis potuit, quique palam profiteri non dubitavit, faſtidita quacunque faſtorum, annalium, ſcriptorum fide, una numorum ope veram imperii Romani hiſtoriam ſcripturum, is profecto experimentum dedit, quam ille perver-

PRAEFATIO.

Iam, praepoſteramque in explicandis numis rationem ſibi praefixerit, nobisque pro Harduino uno, quem jam ſolum vix concoquimus, bini forent devorandi. Quae fuerint Wolfgangi Lazii, et Huberti Goltzii, veterum artis noſtrae magiſtrorum, in ſimili conatu ſive naufragia, ſive abortus, quod haec in vulgus cognita ſunt, commemorare non attinet. At non praetereunda hoc loco pertinax Joannis Jacobi Geſsneri Tigurini induſtria, qui edendo theſauro omnium numismatum veterum intentus, quos inde a Crophio, Lazio, Goltzio ad ſua usque tempora vulgatos reperit numos populorum, urbium, regum, virorum illuſtrium, familiarum, Auguſtorum, Auguſtarumque, eos in ſuas redactos claſſes, et in aeneis caelatos tabulis exhibuit, praeclaro non ea ſolum aetate, ſed et hodie artis noſtrae compendio, quod, quae diverſiſſimorum ſunt operum, indicatis adcurate, unde hauſerat, fontibus in unum coegit. At vero et unicum illud ejus operis meritum, nam ad communem inſtitutionem non modo parum prodeſt tironibus, ſed ſaepe obeſt etiam, illud, quod deſunt commentarii, qui numorum ambigua explicarent, hoc, quod nullo delectu in ſocietatem recepit numos omnes, parum ſollicitus, quam aut ii, aut qui eos promulgavere, fidem promereantur. Ejusdem indolis ſunt lexica numismatica, quorum unum annis ſuperioribus editum a Thoma Andrea de Guſſeme *Hiſpano, ſed multis partibus, ut alibi monebimus*, mancum, alterum multo locupletius ante aliquot annos Lipſiae vulgari coeptum a viro inſigni et admirabilis patientiae Chriſtophoro Raſche eo conſilio, ut quidquid numorum ab omnibus retro antiquariis editum fuerat, in unum opus collectum, et alphabeti ordine expoſitum ad quoscunque uſus haberemus, quod ſane inſtitutum multiplices adfert utilitates iis, qui noſtris his ſtudiis omnem

operam ſuam addixere. At lexicis alius eſt finis propoſitus; non enim artis praecepta tradunt, aut examinandis, quae ab aliis tradita ſunt, magnopere laborant, ſed cum fideliter et adcurate omnia materiae ſuae capita, quaecunque alii dictaverant, complectuntur, partes ſuas implevere.

Cum ab his parum ſit ſubſidii, qui quacunque fortuna de re numaria univerſa ſcribere ſunt aggreſſi, at non deerunt fortaſſe viri eruditi, ac praeſtantes, qui artis noſtrae praecepta conferre in unum, ac mandare literis conſtituerint. Verum et haec nos ſperata auxilia prodidere. Ad Ezechielis Spanhemii opus provocabis tam mole, quam eruditione conſpicuum, in quo de *praeſtantia et uſu numismatum* copioſe disputatur? Fruere immortali hoc opere ejus viri, cujus non alius facile et aequaverit ingenium, et doctrinam, verum, ſi me audis, non ea mente, ut illo inſtruare, ſed erudiare. Neque enim eo ille conſilio hunc, de quo agimus, librum conſcripſerat, ut ſcientiae numismaticae cupidum velut manu duceret, verum nulla certa lege aut ordine quamcunque ejus artis partem reperit, quae idoneam ad disputandum materiem offerret, arripuit, et omnibus eminentis doctrinae copiis explicavit. At quod praecipuum eſt, quascunque Triſtano, Spanhemio, Harduino, Vaillantio, Begero, *aliis*que velimus tribuere in arena numismatica vires, et excellentiam, quam ſane promeriti ſunt eo jure, quo qui optimo, jam ipſa aetas, quae inſignes hos viros tulit, eorum, quae copioſe, et magno cum judicio ſcripſerunt, elevat auctoritatem. Enimvero quis dubitabit, non eadem eſſe conditione ſcientiam numismaticam, aut hiſtoricam, et quae ſunt ejus generis, qua eſſe aut geometriam, aut ethicam intelligimus, quarum praecepta, quoniam ex aeternis na-

PRAEFATIO.

turae legibus hauſta ſunt, non magis ſunt vera hodie, quam fuerunt Euclidis, aut *Socratis* aetate? At vero ut variant veterum monumenta, quibus unis *ars numismatica* aut nititur, aut perficitur, ſic et ſcientiae noſtrae ſtatum habitumque in dies variare neceſſe eſt, ſic ut quae vera olim credita, nunc vulgo comperta ſint falſiſſima, quae olim incredibilia, nunc fide digna, quae in conjecturis habita, nunc certa, et explorata, quae ſane evenire oportuit, ex quo ab annis proxime ſuperioribus virorum praeſtantium opera, Liebei, Froelichii, *Florezii, principis* Turris *Muciae*, Barthelemyi, Belleyi, Blondii, Dutenſii, Khellii, Neumanni, Seſtinii, Taninii tam praeclara acceſſere ſupplementa, vulgata muſea integra, Caeſareum Vindobonenſe, Em. Cardinalium Albani, et Zeladae, Piſanianum, Theupolianum, Arigonianum, et quod rei caput eſt, Pellerinius et Hunterus immenſas ſuas opes, quae privatorum facultates excedere videntur, explicaverunt. Ergo tantarum, tamque nobilium *ope acceſſionum* en tibi repente ſcientiam noſtram velut alio ſub coelo, alio ſub ſole poſitam, recipere vigorem, et efferre altius caput, tum et fugari tenebras, et offenſionum pericula, quibus majorum noſtrorum lucubrationes, nulla certe eorum culpa, paſſim laborant, ad quas ſi jam velis adigere artis noſtrae ſtudioſum, perinde agas, atque ſi hac noſtra aetate poſt enavigata omnia *maria, aditas omnium nationum oras, et excuſſa terrarum ſumma imaque*, hiſtoriae *velis naturalis intelligentiam* ex Ulyſſis Aldrovandi, Scheuchzeri, aut Alberti magni operibus repetere. Quapropter quisquis erit aequus rerum *aeſtimator*, grata manu ſumet, quaecunque majores noſtri recte ſcripſere, et *veniam* dabit, in quibus peccavere, nam ſi profecimus, per eos fateamur, et ipſa ſaepe eorum peccata profeciſſe, et ſi jam nunc plus illis ſa-

pimus, illud non ingenio et doctrinae, quibus in rebus plerumque inferiores ſumus, acceptum referendum, ſed aetati, atque fortunae.

Verum quantumcunque illuſtria ſunt haec artis noſtrae et incrementa, et lumina, duo tamen adhuc reſtant peragenda, quibus, quamdiu carebimus, tantum abeſt, ut ars numismatica eos praeſtet fructus, quorum cauſa in artium communionem admiſſa eſt, ut etiam, niſi occultis ejus vitiis medemur, univerſam philologiam, quod experientia docuit, graviſſimis adficiat incommodis. Quo enim pacto utilem ſeſe poterit praeſtare, quando praeclara haec, de quibus modo egeram, a noſtrae aetatis hominibus collata ſubſidia ex mille voluminibus, locisque disjunctiſſimis ſunt petenda, quam tu infinitam materiam dum colligas, atque apte distribuas, multorum habes annorum tolerandum laborem, quod tempus cum a paucis poſſit impendi, accedente ad haec moleſtiae operae taedio, videmus jam in ipſo aditu etiam qui *minus moroſi* ſunt, atque difficiles, abſterreri. Atque ut hos obices perfregerit, cui fortuna plus otii, et patientiae adſperſerat, reſtabit labor alter moleſtus aeque et implexus, et ad artis noſtrae perfectionem cumprimis neceſſarius, quo numorum, quos majores noſtri promulgavere, ſed quibus hactenus noſtrae *aetatis* cenſura pepercit, juſto judicio *exploretur fides*, et *innocentia*. Enimvero graviter peccaverit, cui ſcientia numorum veterum poſt tot virorum praeſtantiſſimorum conatus ſatis videbitur perpurgata, neque amplius inquinata ſordibus, quibus amoliendis non unus Hercules, non unus Alpheus ſuffecerint. Pervolve, ſi vacat, imperatorum Romanorum numismata ab Adolpho Occone olim congeſta, a Franciſco Mediobarbo comite Birago aucta et illuſtrata, de-

mque a Philippo Argelato innumeris, ut titulus ſpondet, mendis expurgata, et victas continuo manus dabo, niſi dimidiam ſaltem eorum partem aut mendoſe deſcriptam, aut aperte falſam, aut certe ſuſpectam cōgare confiteri. Bono animo exiſtimo a viris ſedulis inſauſtam hanc numorum farraginem obtruſam, tametſi in cauſa noſtra parum intereſt, utrum bono, an malo animo decipiare; at ſane non oportuerat, numos quacunque fide cognitos, corraſos ex catalogis, quos rudia ſaepe ingenia congeſſere, in monumentis proponere, in *quorum fide vetus hiſtoria nitatur.* Sed de Mediobarbi, Goltziique meritis alibi erit opportunior agendi locus.

His malis ut remedium quaererem, plures abhinc annos coepi moliri commentarios nulla tum adhuc lege atque ordine, quod privato tantum uſui intenderam, quorum cum interim moles excreſceret, et amicorum judicio non *privatim modo*, ſed et publice profuturi putarentur, ad conſtruendam ex praeparata materia numorum veterum doctrinam animum appuli, de qua ut recte poſſit lector amicus arbitrari, neceſſe eſt, primum quas mihi in materiae delectu, et explicationis modo praefixerim léges, deinde quae ſit totius operis diſtributio, ac ordo, paucis exponere.

I. Locus in hoc opere non dabitur, *niſi* numis, quos aut viderim ipſe, aut a fide dignis auctoribus commendatos repererim. Inſigne ad hanc cauſam et adjumentum, et fiduciam attulit muſeum Caeſareum Vindobonenſe, numis commatis Romani cumprimis locuples. Eorum vero rationem non habebo, quos unus Goltzius, aut ejus ſequaces vulgavere, puta, Erizzus, Albertus

Rubenius, Jacobus Biaeus, Oudaanus, Oiſellius, quos omnes conſtat Goltzii ſcrinia compilaſſe. Procul etiam habebuntur numi ſubaerati, ſive quorum aeream ferreamve animam argenti pellicula obtegit, quorum, praecipue in Romanis, incredibilis eſt numerus, item qui a barbaris ad archetypi ſive Graeci, ſive Romani exemplum conformati ſunt. Fuére, qui ſubaeratos ipſis probe argenteis praeferrent, quod vulgo a fraudis ſuſpicione immunes habentur. Non repugno, modo ne ad faciendam hiſtoriae, aut chronologiae fidem advocentur. Nihil enim eſt abſurdi, quod docere non poſſis, ſi horum te auctoritati permittas. Hos rei numismaticae abortus cum non discerneret Mediobarbus, ſed eodem jure haberet, quo probos integrosque, factum, ut catalogum ſuum impleret mendis, et prodigiis, quibus ſi fides habeatur, fides omnis hiſtorica disperiit.

II. Studendum in materiae delectu brevitati, ne in *immenſum excreſcat* opus tantarum rerum capax. Eam mihi variis modis parare ſtudui, omittendo inutilia, inepta, otioſa, aliena. In inutilibus putavi numos palam ſpurios, aut a Triſiano, Aenea Vico, aliisque veteribus mendoſe deſcriptos, aut mere Goltzianos, niſi cum eos recitandi certa aliqua cauſa apparebat; illorum enim erratis cum nemo jam fidem habeat, Goltzii vero fides, ut alibi docebitur, jure laboret, ecquando tandem, quorum deleri memoriam praeſtaret, ad faſtidium repetere deſinemus? Praeterire etiam viſum obſoleta quaedam praecepta in primis rei numariae incunabulis ab artis noſtrae Pacuviis tradita, et Saturnum nimis olentia, tum quae infinita abſurda confinxit Harduinus, cujus commenta jam nemo niſi per jocum refutaverit. Alienum etiam a meo inſti-

tuto putavi commemorare numiſmata obvii argumenti, quod per omnes fere imperatores cum taedio, at nullo philologiae commodo recurrit, ſed quorum locus proprius ſunt lexica et catalogi. Quod enim dignum operae pretium, efferre ſingulorum Auguſtorum numos inſcriptos VICTORIA AVG., vel SPES. AVG., quando eorum nemo fuit, qui, etſi victus, non ſeſe victorem ferret, et, cum maxime deſperaret, non etiam ſpem publice jactaret? Neque minus aliena eſt moleſta multorum diligentia, qui, quae ſunt aliorum partes, occupant, et ad explicandos numos, quae vulgo ab hiſtoricis, et mythologis tradita ſunt, cum legentium taedio arceſſunt, cum tamen artis numariae lex non ſit docere hiſtoriam, vel mythologiam, ſed utriusque artis praecognita aut emendare, aut illuſtrare, aut novis exemplis locupletare. Quem vero etſi minime moroſum non taedio enecet, quod fuit Havercampo proprium, recitare in utraque lingua farraginem teſtimoniorum, et longos aliorum commentarios, quos paucis indicare ſatis fuerat, ad verbum in opus ſuum transferre? quo quidem inſtituto quid ſcientiae accedat, nihil video, etſi plurimum volumini. Denique brevitati me conſulturum exiſtimavi declinando bina vitia, quibus hercle ſummi ſaepe antiquarii immunes non fuerunt, et quorum is fuit exitus, ut legentibus aut riſum moverent, aut ſtomachum. Ea intelligo vitia, quae *Graeci* περισσολογιαν et περιεργιαν *appellant, nimirum cum amplum verborum*, et *eruditionis apparatum conferimus* ad explicanda quaeque leviſſima, et quae tandem operoſe explicata parum ſcientiam noſtram juvant, et cum, quod propoſitum fuit Vaillantio, nihil eſſe tam abſtruſum, tam reconditum putamus, quod non poſſimus enucleare ingenio, pro quo labore plerumque gratis impenſo ſaepe aliud non referimus, quam nugas canoras, nimirum

quod ajunt, pro Junone nubem. Ego hoc animo ad ſcribendum iſtud opus acceſſi, ut, quae certa ſunt, perſequerer ut certa, quae incerta, ut incerta, et ſi ad qua explicanda deſtituar conjecturis ſaltem idoneis, et veriſimilibus, ea in ignotorum numero haberem. Minus ſane turpe, ex tam remota antiquitate reſtare aliqua tenebris cooperta, quam mirum, tot rebus obſcuris poſt tot ſaecula ex numis adferri lucem potuiſſe.

III. At tenendus etiam in brevitate modus. Vt enim teſte Tullio contractio et brevitas in dicendo non habet dignitatem, ſic eadem in docenda arte numismatica non habet utilitatem. Vt etiam excluſeris inutilia, otioſa, aliena, de quibus mox egeram, tamen quo pacto poteris materiam tam vaſtam, ac paene infinitam, tam multiplicis argumenti ac disputationis arctis finibus circumſcribere, quin una et res dignas et neceſſarias excludas? Vtere, ſi contracta praecepta amas, tenui commentario Ludovici Joberti, *qui Scientia numorum* inſcribitur, et in omnes cultioris Europae linguas verſus omnium vulgo manibus teritur, quem ſi totum memoria complectare, tam parum te eruditum praeſtabo, quam dudum fueras. Neque enim tenemus ſcientiam, cum generalem ejus ſtatum ac fines tenemus, ſed tum eam obtinemus, cum quae ſit distributio partium, quae harum natura, et uſus, planius intelligimus. Quam vero haec in diſciplina noſtra late pateant, quis ignorat? Vt enim vel ſolas urbium, populorum, coloniarum, regum, gentium, principumque Romanorum ſeries explices, quantumcunque commentarios temperes, jam iſtud unum juſti voluminis menſuram implebit. Atqui factum conſulto et dedita opera, ut laxiores operi fines praeſcriberem, nimirum ut quidquid ars

noſtra praeclarum, et in quamcunque partem utile complectitur, quidquid a viris illuſtribus aut recte eſt traditum, aut etiam peccatum, illud omne eodem conferrem, quo fiet, ut expoſitis uno loco, et in ſuas claſſes tributis omnibus artis noſtrae copiis nihil deinceps ad inveſtiganda ejus arcana ſit impeditum, et ſublatum faſtidium, quod hactenus ejus ſtudioſos potuit abſterrere. Quapropter tantum abeſt, ut, in quo verboſior fui, eruditorum metuam cenſuram, ut etiam propterea magnam me ab iis initurum gratiam plane confidam.

Expoſitis legibus, ad quarum praeſcriptum adcommodare univerſi operis rationem conſtitui, jam etiam ejus distributio, ac ordo explicandus.

Totum opus conſtat duabus partibus, quarum I. continet numos urbium populorum, regum, II. numos Romae ſeu liberae, ſeu imperantis. Sed partem operis primam praecedunt Prolegomena generalia, quae praecepta continent univerſam rem numismaticam generatim ſpectantia.

Partis I. ordo totus eſt geographicus, nimirum ducto ab Hiſpania Luſitanica principio ſecundum naturalem regionum ſitum orbem univerſum numismaticum pervadit exiturus in Numidia Africae, ſic ut regionibus ſingulis ſui ſubjiciantur reges, ſi quos habuere numis celebratos.

Pars II., ſeu monetae Romanorum, initium ducit a numis conſularibus, quo nomine intelligo pondera aenea, tum et reliquam omnem Romae liberae

monetam cujuscunque metalli ac voluminis, quae ſolum ROMA inſcriptum offert; ſequuntur numi gentium, ſeu familiarum Romanarum, atque his ſucce-dunt numi Romae imperantis a Julio Caeſare usque ad Palaeologos.

Singulis partibus ſub finem adjiciuntur explicationes, quae totius praecedentis materiae praecipua capita illuſtrant, ac cumprimis illa, quae, quia ad plures numos pertinent, uno, ac definito quodam loco ſunt tractanda. Ejus generis ſunt in parte I., quae explicandis numis regum, aut coloniarum ſerviunt, doctrina characterum chronologicorum, magiſtratuum variae dignitatis ſeu ſacrae, ſeu profanae, ſeu domeſticorum, ſeu Romanorum, varia urbium privilegia, titulique honorifici, feſta ac ludi, certae his numis inſcriptae formulae, ut: ΑΝЄΘΗΚΕ, ΕΤΟΥΣ. ΝΕΟΥ. ΙΕΡΟΥ &c. natura numorum ciſtophororum, et quae ſunt his plura alia ſcitu cumprimis neceſſaria. In parte *II.* explicabuntur tituli imperantibus delati: ut: Caeſaris, Auguſti, *tum natura*, ac potentia variarum dignitatum, cujusmodi ſunt: *tribunicia poteſtas*, conſulatus, proconſulatus, pontificatus maximus Auguſtorum, tractatus de votis decennalibus, de numis infimi aevi &c.

Totum opus conſtabit voluminibus VIII., *quorum priora IV. parti I.*, poſteriora parti II. dedicavimus. Erunt, qui *conjunctas* cum numorum deſcriptione eorum etiam imagines deſiderabunt. Non inficior, multum iis inſpiciendis juvari ſtudentium animum, easque utilitates praeſtare non vulgares. Sed abſterruit me proviſa ſumptuum magnitudo, ac ſimul ſubiit animum cogitatio, iconum jacturam adcurata typorum explicatione commode ſarciri,

[illegible] pridem conſilium ſecutos Vaillantium, Harduinum, aliosque. Atque [illegible] de univerſi operis ordine, cauſisque dicta ſufficiant.

Ceterum ſi quis mirabitur, qui factum, ut nemo hac noſtra aetate ad elaborandum ſimilis naturae opus, tam palam non utile modo, ſed et maxime neceſſarium, appelleret animum, cum non deeſſent viri ſummi, quorum ego et revereor excellentiam, et adſurgo auctoritati, is, quaeſo, intelligat, temere a viro *cujuscunque praeſtantiae* tentari operis tam vaſti laborem, niſi praeſto *ſit* eximius numorum apparatus, praeclara librorum noſtri argumenti ſupellex, denique et otium. Abſit primum, neceſſe erit niti auctoritatibus, quae quam ſint fallaces, novimus. Abſit alterum, adhaerebit ad ſingula fere verba, et enecabitur taedio, ea, quae opus ſunt, ex alienis ſcriniis, et ſaepe multum diſtantibus petendi. Denique ſi negotiis aliis, ac praecipue ab argumento ſuo *alienis, distrahatur*, quo pacto materiae tam late patentis poterit inveſtigare cauſas, conquirere ex *locis diverſis* disjunctiſſimisque infinitam numorum molem, eos, dum ſcribit, animo ſemper habere praeſentes, et longa meditatione, quae diverticulis inimica eſt, eorum conciliare diſſidia, et ex iis elicere, quidquid in quamcunque partem poteſt utilitatem praeſtare? Quae quidem com*moda cum raro uni eidemque viro eodem tempore* a fortuna ſint data, non mirabimur, abſterrita *his incommodis ingenia* ad diverſa ſtudiorum curricula declinaſſe. At vero tam praeclaras opportunitates cum non modo in me collatas meorum gratia principum viderem, ſed et ſpes eſſet, fore aeternas, indignum *putabam*, ſi detrectarem laborem quantumcunque vaſtum ac impeditum, neque oblata haec ſubſidia, omnesque meas vires, et ſi quid in me eſt

ingenii et peritiae, ad deſiderata omnium votis philologiae incrementa conferrem. Sed et ingratum me nimio putarem, niſi publice profiterer, quam ſint inſignia in promovendo hoc opere merita CELSISSIMI PRINCIPIS A ROSENBERG, qui ſupremo imperio theſauros regios, et me una, meaque ſtudia moderatur, qui, quo eſt eximio plane in artes liberales adfectu, nihil deſiderari paſſus eſt, quidquid ad numorum, librorumque ſupellectilem augendam conferret, quo et theſauri Caeſarei conſuleretur incrementis, et ſtudentium ſubveniretur commodis. Quibus ſubſidiis cum planiorem ad conatus meos viam efficeret, tum me etiam vehementer ſibi devinxit moribus ſuis, cum probari ſibi meum laborem, ſtudia, contentionem intelligerem, ipſe conſilia explicantem non audiret modo libenter, ſed cum poterat, adjuvaret quoque, mihique non gravate indulgeret otium, quod a me unice gazae Caeſareae ornamentis, et utilitati publicae impendi intelligit. Nimirum quo ille eſt erecto, atque excelſo animo, probe perſpectum habet, a viris *illuſtri proſapia*, dignitate, ac potentia conſpicuis ingenuos *animos* tantum incitari facilitate morum, ac humanitate, quantum abſterrentur faſtidio, ſtudio partium, et experiundo, quantum in illos imperio valeant. Quam quidem praeclaram in me voluntatem ſic cupio eſſe perpetuam, ut non refugit animus palam profiteri, ſi quem orbis eruditus ex vigiliis meis *atque adſiduitate fructum tulerit*, cum non tam mihi, quam nobiliſſimo huic *praeſidi*, qui et ſubſidia contulit, et gratiam, acceptum referendum.

CONSPECTVS VOLVMINIS I.

Prolegomena generalia.

Caput I. *Vocabula monetae in genere, ejusque typi.* Pag. I.

Caput II. *Cauſae conſtitutae monetae.* Pag. IV.

Caput III. *De inventoribus monetae, ejusque conſtitutae aetate, et finibus.* Pag. VI.

Caput IV. *Vocabula monetae in ſpecie.* Pag. X.

Caput V. *Numi veteres fuerintne vera moneta.* Pag. XII.

Caput VI. *Materia numorum veterum.* Pag. XIX.

Caput VII. *De auro, argento, aere, eorumque varia in numis veteribus mixtione.* Pag. XXII.

Caput VIII. *De vario veterum triplicis metalli ad monetae negotium delectu.* Pag. XXX.

Caput IX. *De pondere ac valore monetae veteris.* Pag. XXXIV.

Caput X. *De magnitudine numorum.* Pag. XLVI.

Caput XI. *De numis veteribus flatis percuſſis.* Pag. LII.

Caput XII. *De variis cauſis ad mechanicam, et naturam numorum veterum pertinentibus.* Pag. LXIII.

Caput XIII. *De jure feriundae monetae.* Pag. LXX.

Caput XIV. *De praefectis monetae, eorumque miniſtris.* Pag. LXXVIII.

Caput XV. *De officinis monetariis, et copia numorum veterum.* Pag. LXXX.

Caput XVI. *De valore monetae externae, et mortui principis.* Pag. LXXXIV.

Caput XVII. *De inſcriptionibus.* Pag. LXXXVII.

Caput XVIII. *De typis.* Pag. CIV.

CONSPECTVS VOLVMINIS I.

Caput XIX. *De numis adulterinis.* Pag. CXIII.

Caput XX. *De numis monetariorum veterum culpa vitioſis.* Pag. CXXVII.

Caput XXI. *De aetate numorum definienda, variisque varia aetate, locisque artis cauſis.* Pag. CXXXI.

Caput XXII. *Bibliotheca numismatica.* Pag. CXLI.

Caput XXIII. *Illuſtriora per Europam muſea.* Pag. CLXXIII.

Caput XXIV. *De ordinandis utiliter muſeis.* Pag. CLXXVIII.

Numi urbium, populorum, regum.

Hiſpania. Pag. 1.

Gallia. Pag. 62.

Britannia. Pag. 80.

Germania. Pag. 81.

Italia cum inſulis. Pag. 82.

PROLEGOMENA GENERALIA.

CAPUT I.

Vocabula monetae in genere, ejusque typi.

Veteres ex vario metallo reliquias, impreſſis auctoritate publica ſignis variis, aut valoris ponderisve notis, ut ſervirent olim quidem rerum emptioni, et commerciorum commodis, at nunc ex terrae ſinu incredibili numero protractae honeſtiſſimis philologiae ſtudiis, Graeci in genere dixere *ἀργυριον*, *χρηματα*, *νομισματα*, Latini *pecuniam*, *monetam*, *numos*, *numismata*.

Αργυριον, ductum ab *ἀργυρος*, *argentum*, ex nominis quidem notione argenteam tantum pecuniam ſignificat, at valuit etiam ad ſignificandam cujuscunque alterius *metalli* pecuniam, haud dubie quod antiquiſſima apud Graecos *moneta* ex argento *fuit*, et etſi velimus auream illi coaevam ſtatuere, tamen haec rarior *fuit*, quia pretioſior, et a paucis tantum *urbibus ſignata*. Certe Athenienſes, qui linguae *Graecae* velut quidam fuere legislatores, pecuniam omnem recte dixerunt *ἀργυριον*, quia florente eorum rep. ex lege ordinaria numi alii, quam argentei, ſignati non ſunt, ut dicetur in ejus populi moneta. Sic Iſocrates agens de Spartanorum pueris in furto deprehenſis ait, eos tum *ἀργυριον ἀποτινειν και πληγας λαμβανειν*, *pecuniam ſolviſſe, et plugas accepiſſe* [a]), quo ſane loco nomine *ἀργυρεις* intelligere non potuit monetam argenteam ex veterum conſenſu, ac praecipue Iſocratis adhuc aetate, inter Spartanos vetitam, ſed generatim pecuniam cujuscunque metalli. Eodem modo et Latini ſaepe dixerunt argentum pro pecunia, etſi et *χρυσιον aurum* non raro a Graecis Latinisque ad eam ſignificandam ſit adhibitum.

Χρηματα proprie ſunt bona omnia et facultates, quae beatam homini vitam praeſtant, quod deinde vocabulum poſt conſtitutum pecuniae uſum ad ſignificandos etiam numos translatum fuit, quia

a) in Panathenaica.

his bona omnia includuntur, ſive, ut ait Horatius [b]):

> *Scilicet uxorem cum dote, fidemque*
> *et amicos,*
> *Et genus, et formam regina pecunia*
> *donat,*
> *Et bene numatum decorat Suadela*
> *Venusque.*

Sive, ut Pindarus Argivum illum memorat exclamantem [c]):

> Χρηματα, χρηματ᾽ ἀνηρ,
> Ος φα, κτεανων θ᾽ ἁμα λειφθεις και φιλων.
> *Pecuniae, pecuniae, o vir,*
> *Qui haec dixit, poſteaquam facultates*
> *una perdidit, et amicos.*

Νομισμα eſt inſtitutum qualecunque. Docuit iſtud Demoſthenes citato Solonis teſtimonio [d]): ὁτι ἀυτος ἡγειται, ἀργυριον μεν νομισμα ἐιναι των ἰδιων συναλλαγματων ἑνεκα τοις ἰδιωταις ἐυρημενον, τους δε νομους ἡγειται της πολεως νομισμα ἐιναι, *putare ſe* (Solonem) *pecuniam eſſe inſtitutum, privatorum contractuum cauſa a privatis repertum, leges vero cenſere ſe civitatis eſſe inſtitutum.* Sed plerumque νομισμα pecuniam ſignificat, quod eadem ipſa oratione ſatis declarat orator Atticus. Vtrumque etiam ejus ſenſum obtulit Ariſtophanes [e]). Cum enim dixiſſet Socrates: πρωτον γαρ θεοι ἡμιν νομισμ᾽ ὀυκ ἐςι, *primum enim dei nobis ex lege*, vel inſtituto noſtro, *non ſunt*, ineptus Strepſiades, ut continuo ſequitur, vocabulum νομισμα *pecuniam* eſt interpretatus. Quare recte ad hunc verſum obſervat ſcholiaſtes: τε νομισματος σημαινοντος δυο, το τε νομιμον ἐθος, και το τυμμα του τετυπωμενου χαλκου ἠ χρυσου κ. τ. λ. *Cum* νομισμα *ſignificet duo, primum inſtitutum ex lege, deinde formam ſignati aeris vel auri etc.* Ducitur vocabulum ἀπο του νομου, *a lege*, quia pecuniae valor lege fuit definitus. Diſerte iſtud Ariſtoteles [f]): ὁιον δ᾽ ὑπαλλαγμα της χρειας το νομισμα γεγονε κατα συνθηκην, και δια τουτο τουνομα ἐχει ΝΟΜΙΣΜΑ, ὁτι ου φυσει, ἀλλα νομῳ ἐστι. *ſed in indigentiae locum ex convento ſucceſſit quodammodo numus, ac propterea* ΝΟΜΙΣΜΑ *vocatur, quia non natura, ſed* νομῳ, *id eſt: lege valet.* Hinc et fluxit Romanorum *numisma* noto Horatii verſu: *regale numisma Philippi*, atque ipſum *numus* apud ſcriptores obvium. Sed alii dictos numos a rege Numa numorum auctore dixerunt [g]). Et Julius Pollux ait [h]), vocabulum νουμμος Romanum quidem videri numismatis nomen, eſſe vero Graecorum Dorienſium, qui in Italia et Sicilia habitarunt, idque probat teſtimoniis Epicharmi Siculi, et Ariſtotelis. Haec de Graecis. Latinorum ſunt:

Pecunia. Narrat Plinius [i]), primum Servium regem ovium boumque effigie aes ſignaviſſe, et infra [k]): aes ſignatum fuiſſe nota pecudum, *unde et pecunia appellata.* Pliniano huic edicto non ſuffragantur numi, unde et permiſſum mihi exiſtimo, de etymi hujus veritate dubitare, de quo agam copioſius in tractatu de numis Romanorum conſularibus. Ceterum res cognita, pecuniae nomine ſigni-

---

b) L. I. epiſt. VI. v. 36. c) Iſthm. B. v. 17. d) adv. Timocrat. p. 805. e) Nub. 246.
f) Ethic. L. V. c. 8. g) Suidas in Ἀσσαρια. Iſidor. de Origin. L. XVI. c. 17.
h) Onom. L. IX. § 79. i) L. XVIII. § 3. k) L. XXXIII. § 13.

ſicatum fuiſſe aurum, argentum, aes ſignatum. Inclinante imperio videtur eo vocabulo ſaepe nonniſi moneta aenea intellecta. Lampridius l): *Scenicis nunquam aurum, nunquam argentum, vix pecuniam donavit.*

Moneta. Fuit olim cognomen Junonis, teſtibus cum ſcriptoribus, tum denariis gentis Cariſiae, in quibus ea dicitur MONETA. SALVTARIS, quos vide. Conſtituto ſubinde, ut pecunia in templo Junonis Monetae feriretur; coepit moneta etiam dici non modo officina feriundis numis deſtinata, ſed ipſa etiam pecunia. Livius m): *ubi nunc aedes atque officina monetae eſt.* Et Cicero n): *Ea ſi dea eſt*, loquitur de dea Natione partuum praeſide, *ergo etiam Spes, Moneta, omniaque etc.* Serius ejus vocabuli uſus magis invaluit. Omiſſis ſcriptorum teſtimoniis, quae ex lexicographis peti poſſunt, eſt in numis Domitiani et Hadriani: MONETA. AVGVSTI, in numis Commodi: APOLLO. MONETA, nulla certa cauſa, cur, quod Junonis cognomen fuit, cum Apolline quoque fuerit communicatum. In numis Alexandri Severi: MONeta RESTITVTA, vel RESTITVTOR. MONetae. Inde a Treboniano in numis maximi moduli tam argenteis, quam aeneis obvium eſt MONETA. AVG. Denique in aeneis aevi Diocletianei epigraphe trita: SACRA. MON. AVGG. ET. CAESS. NOSTR. Invalit etiam numos commatis peregrini. Notus numus Patrarum Achaiae inſcriptus: INDVLGENTIAE. AVG. MONETA. IMPETRATA, tum et numi Antiochiae Syriae: MONeta VRBis. Quin idem vocabulum videmus a Graecis civitate donatum. In numo Commodi Alexandrino muſei Borgiani legitur: MONHTA. Quin et ſatis mature hanc vocem a Talmudiſtis receptam video. Occurrit enim מוניטא *Moneta* in tractatu Sanhedrin Talmudis Hieroſolymitani ſcripti circa annum Chriſti 300. p. 20. Vocabula *pecunia, numus, numisma* hactenus in numis reperta non ſunt. Ceterum monetam propterea hoc nomine vocatam, quia monet, ne qua fraus in metallo, vel pondere fiat, dixit Iſidorus o).

Numus, numisma. De his egimus ſupra in Graecorum νομισμα. Iſtud addo, inferiore aevo numismata videri dicta numos veteris aevi, et fere peregrinos, qui jam Romae in merce potius, quam moneta habiti ſunt. Vlpianus p): *Si autem aurum vel argentum ſignatum legatum eſt, id pater familias videtur teſtamento legaſſe, quod ejus aliqua forma eſt expreſſum, veluti quae Philippi ſunt, itemque numismata, et ſimilia.*

* * *

Vt veteres rebus quoque inanimis vitam, humanamque effigiem dedere, ſic et monetae hominis formam, ſuaque attributa ſunt largiti. Efficta ergo fuit ſpecie mulieris ſtantis d. bilancem, ſ. cornucopiae tenentis, ſcilicet hoc abundantiam metalli, illa juſtitiam in ſervando pondere, et puritate metalli ſignificante.

l) in Alex. Sev. m) L. VI. c. 20. n) de Nat. deor. L. III. c. 18. o) de Orig. L. XVI. c. 17.
p) Dig. L. XXXIV. tit. II. § 27.

Quare in numis hujus argumenti promiſcue ſcriptum juxta legimus vel: MONETA. AVG., vel: AEQVITAS. AVGVSTI, vel: AEQVITAS. PVBLICA. Frequentiſſimus typus in numis maximi moduli inde a Maximino Pio tres mulieres eodem modo, ut continuo diximus, et cum iisdem attributis ſtantes, ſic tamen, ut, quae medium locum tenet, altius bilancem ſuam efferat. Singularum pedibus adſtituitur maſſa metalli feriundae monetae deſtinata. Mulier media, quia loco honoratiore, haud dubie aurum ſignificat, et cum bilancem altius attollit, eminentiam ſuam, ac prae argento et aere excellentiam palam depraedicat.

CAPVT II.

Cauſae conſtitutae monetae.

Res nota, inde a prima, quod norimus, humani generis origine commercium permutatione rerum ſtetiſſe, et permutabantur tum etiam, ut quaeque res alia, aurum, argentum, aes, ſubinde monetae ſignandae materia, et ſunt hodieque varii per orbem populi, qui nulla pecuniae ope, ſed rudi auri, argenti, aeris maſſa vel lamina, examinato bilancis ope pondere, commercia peragunt, quem modum latius deſcribit Sperlingius [q]).

Si populis, qui fuerunt, quique ſunt, ad vitam tolerandam neceſſarius non fuit pecuniae uſus, at reperiunda pecunia vitae humanae commodis hominumque ſocietati magnopere fuit proſpectum. Elegans eſt oratio Ariſtotelis [r]): Διο δει παντα τετιμησθαι· ὕτω γαρ ἔςαι ἀιει ἀλλαγη, ἐι δε τϐτο, κοινωνια. Το δε νομισμα ὥσπερ μετρον συμμετρα ποιησαν ἰσαζει. *Quocirca oportet res omnes habere aeſtimatas; ita enim ſemper erit permutatio, ſin iſtud, communio. Numus vero inſtar menſurae, quae communiter omnia metitur, res omnes exaequat.* Explicatius iſtud propoſuit Paulus ICtus [s]): *Origo emendi vendendique a permutationibus coepit. Olim enim non ita erat numus, neque aliud merx, aliud pretium vocabatur, ſed unusquisque ſecundum neceſſitatem temporum ac rerum utilibus inutilia permutabat, quando plerumque evenit, ut quod alteri ſupereſt, alteri deſit. Sed quia non ſemper, nec facile concurrebat, ut, cum tu haberes, quod ego deſiderarem, invicem haberem, quod tu accipere velles, electa materia eſt, cujus publica ac perpetua aeſtimatio difficultatibus permutationum aequalitate quantitatis ſubveniret, eaque materia forma publica percuſſa uſum dominiumque non tam ex ſubſtantia praebet, quam ex quantitate; nec ultra merx utrumque, ſed alterum, pretium vocatur.* Enimvero et Plato aliquam agnovit pecuniae neceſſitatem, eamque civitati ſuae non interdixit, ſed excluſo auro et argento ex vili confectam materia voluit, nimirum quam exterae nationes non concupiſcerent, valeret tamen ad neceſſarias commutationes inter

q) de Num. non cuſ. p. XXXIX. r) Ethic. c. 8. s) Digg. L. XVIII. tit. 1.

artifices, mercenarios, ſervos, aliosque incolas [t]).

Perſpecta metalli ſignati utilitate commodisque, nequaquam mirum, ejus uſum a populis, moribus ac humanitate magis excultis lubenter receptum fuiſſe, atque divulgatum. Cum eſſent Graeci, ut capite proximo dicemus, praeclari hujus inſtituti auctores, iique per omnes orbis partes coloniarum examina emitterent, facile pecuniae uſus in remotiſſimas etiam terras fuit porrectus. *Quo factum*, ut non modo Graecia propria, tum et, quae Magna dicebatur, Sicilia, et Archipelagi inſulae, et Aſiae minoris ora maritima numis abundaret, ſed et regiones Ponto Euxino adſitae, Africa Cyrenaica, nonnullae adeo Galliae Hiſpaniaeque urbes. Paullatim etiam vicini his barbari tractandae pecuniae adſueti, aut numos ipſi coeperunt ferire, aut pecuniam ex propinquo peregrinam intulerunt, eaque in commerciorum opportunitatem ſunt uſi. Raro barbari magis mediterranei a priſtino permutandi more diſceſſere, ſive quod monetae commoda ignorarent, ſive propter pertinaciam, et novandi odium, quod fere barbarorum proprium eſt, ipſam etiam opportunitatem aſpernarentur, ſive quod, ut inquit Plato [u]), multo facilius populi mare adcolentes propter frequentiorem cum exteris uſum peregrinos mores induunt.

Quae hactenus dixi, cum ſcriptorum, tum numorum teſtimoniis abunde confirmantur. De Hiſpanis ſuae aetatis Strabo [x]): *ἀντι δε νομισματος δι λιαν ἐν βαθει φορτιων ἀμοιβῃ Χρωνται, ἡ τε ἀργυρου ἐλασματος ἀποτεμνοντες διδοασι*, *pecuniae loco ii, qui magis mediterranei ſunt, mercium permutatione utuntur, aut abſciſſam argenti laminam rependunt.* Ergo qui viciniores mari fuere, ac vel ideo frequentiore cum exteris commercio ſunt uſi, ſuam habuere monetam. Atqui et urbium Baeticae, quae maris fluminumque navigabilium beneficio magis fuit ad commeatus idonea, non copioſos modo, ſed et perantiquos habemus numos, paucos urbium a Baetica in ſeptemtriones vergentium, eosque fere a Romanorum tantum aetate, ſi Oſcenſem veterem monetam demas. Alterum de Germanis teſtimonium illuſtre Taciti [y]): *proximi*, inquit, *ob uſum commerciorum aurum et argentum in pretio habent, formasque quasdam noſtrae pecuniae agnoſcunt, atque eligunt; interiores ſimplicius et antiquius permutatione mercium utuntur. Pecuniam probant veterem et diu notam, ſerratos bigatosque. Argentum quoque magis, quam aurum ſequuntur, nulla affectione animi, ſed quia numerus argenteorum facilior uſui eſt promiſcua ac vilia mercantibus.* Qua in oratione nomine *proximorum* intelligit barbaros provinciis Romanis contiguos, nomine *interiorum* magis inde remotos, nulla aut rara cum his conſuetudine, veteri adeo permutationis inſtituto inhaerentes. In Britannia, inquit Caeſar [z]), pro moneta aes rude, aut taleae ferreae valuerunt. Daci, quos unus Iſter ab utra-

t) de Legib. L. V. p. 742. u) de Leg. L. IV. p. 704. x) L. III. p. m. 233. y) de German. c. 5. z) Bell. Gall. L. V. c. 12.

que Moeſia ſejunxit, ſuam ante Trajani tempora habuere monetam, cujus feriundae modum eos a finitimis Graecis, deinde Romanis accepiſſe, inde facile apparet, quod typos ſaepe finitimorum Graecorum, tum etiam gentium Romanarum ſervilem in modum ſunt imitati, de quo monetae genere alibi erit agendi locus. Quo magis mirum, Carthaginienſes etiam tum, cum moneta tam Graecorum, quam Romanorum paſſim et cognita, et in omnium eſſet manibus, tamen, quod certo norimus, propriam non habuiſſe monetam. In cauſa fuerit, quod, cum ea gens nonniſi ampla commercia ageret, in quibus, quod hodieque fieri ſolet, non pecunia rependitur, ſed merces mercibus permutantur, ſuum pecunia uſum praeſtare non potuit, quae vero commoda domi moneta ſignata in minutis promiſcuisque mercatibus obtulit, ipſi perpetuo ſemibarbari, ſuique moris tenaces admittere detrectabant, niſi forte, quod tradiderunt nonnulli, numis ſcorteis ſunt uſi, de quibus agemus infra Capite VI. Romana denique ſub imperatoribus moneta per univerſum orbem cognitum diffuſa ultimi etiam, praecipue in orientem, barbari ad moderanda commercia coeperunt uti, fatente ipſo Coſma Indopleuſte: *ἐν τῷ νομισματι Ρωμαιων ἐμπορευονται παντα τα ἐθνη*, *ope monetae Romanae omnes gentes commercia agunt*, cujus quidem alibi plura dabimus exempla.

CAPVT III.

De inventoribus monetae, ejusque conſtitutae aetate, et finibus.

Amavit antiquitas, ſi quid humano generi in commune proficuum repertum eſſet, ejus gratiam beneficii diis immortalibus acceptam ferre. Neque adeo mirum, egregium iſtud donum multis fuiſſe creditum a ſuperorum benevolentia profectum. Saturnum Jani hoſpitio ſuſceptum docuiſſe Italos ſignare numos aeneos, copioſa ſunt veterum teſtimonia, quae ne fruſtra longior ſim, vide curate collecta ab Elmenhorſtio ad Minucii Felicis Octavium cap. XXIII. Janum monetae aeneae auctorem fecit Athenaeus [a]), et Macrobius [b]). Ex iis, qui humanae mentis aciem reperiundae pecuniae auſi ſunt non imparem profiteri, fuerunt, qui Cainum, aut Tubalcainum ſaltem, ejus auctorem edixere, nota eorum libidine, qui, cum in rei inventae originem inquirunt, eam orbis incunabulis quam poſſunt proxime cupiunt admoveri. Lege haec deliria apud Sperlingium [c]), et Rinckium [d]). *Lydos omnium, quod conſtet, primos* numum aureum et argenteum ſignaſſe, perhibet Herodotus [e]), cum quo conſpirat Xenophanes apud Pollucem [f]), qui et aliorum ſententias ibidem commemorat, Demodocen Cymaeam, vel Erichtho-

a) L. XV. p. m. 692. b) Sat. L. I. c. 7. c) de numis non cuſ. p. 2. d) de vet. num. potent. p. 8 e) L. I. c. 94. f) Onom. L. IX. § 83.

nium Athenienſem, vel Naxios pecuniae ſignatae auctores ſtatuentium. Aeginetis favet Aelianus g), Lucanus poeta Jono, vel Itono, vetuſtiſſimo Theſſaliae regi h). Numam, ſaltem apud Romanos, fuiſſe principem monetae aeneae fabrum, docuere Suidas i), eumque ſecutus Cedrenus, quin et Plinius k), qui tamen alibi diſerte pro rege Servio ſtetit l), variantibus ſcilicet, quas inſpexit, auctoritatibus. At plurima inter Graecos ſuffragia abſtulit Phidon Argivus, de quo illuſtre marmor Parium, etſi in nonnullis mancum, haec tamen certa loquitur m): *ἀφ' οὗ Φ-- δων ὁ Αργειος --- ἐσκευασε, και νομισμα ἀργυρουν ἐν Αιγινῃ ἐποιησεν, ἑνδεκατος ὢν ἀφ' Ηρακλεους, κ. τ. λ. ex quo Phidon Argivus --- apparavit, et numum argenteum in Aegina ſignavit, undecimus ab Hercule etc.* Similia refert Strabo n), et Julius Pollux o).

Habes, lector, varias variorum de rei monetariae *inventoribus* judicia, ſed etiam tantum commemoraſſe ſatis eſto, quin, quis vero dixerit propiora, inveſtigare velim, eodem, quo Pollux, uſus inſtituto, qui cum in eodem argumento verſaretur, enarraſſe variorum ſententias ſatis putavit, addito: *οὐ γαρ ἀξιωσει τις ἡμας ἐν τῳ παροντι πολυπραγμονειν, neque enim quis valet, me in praeſente cauſa magis eſſe curioſum* p). Enimvero earum rerum, quarum exordia remotiſſimae aetatis tenebris ſunt involuta, neque ab iis, qui tum vixerant, memoriae ſunt prodita, velle adſignare auctores, frivolum eſſe otioſumque exiſtimo, neque hercle exiſtere hominem ſanae mentis puto, qui, quae Plinius, de multarum rerum inventoribus tradidit, continuo fidem habeat. Accedit, quod principia multarum rerum, quas ſive neceſſitas, ſive ſperata ac praeviſa commoda repererunt, ceu navis, aratri, vehiculi, tam fuere rudia ac ſimplicia, ut, ſi quis deus noſtris ea oculis objiceret, eodem ea ne quidem nomine compellaremus, et multorum ipſum etiam uſum ignoraremus. Idem de numis quoque ſentiendum, quorum ſane primitus non eadam fuerit forma, quam ſerius obtinuerunt ii, quos proprie numos dicere ſolemus, neque etiam, ſicubi in Geneſi factas numis emptiones legimus, continuo intelligendi numi impreſſo auctoritate publica ſigno notati, ſed aurum argentumve appenſum, aut moleculae vel laminae certum pondus habentes, eaeque adeo etiam numeratae, quod genus *numos non cuſos* ſolemus appellare. Paucis ut rem abſolvam, jam a multis viris eruditis, ac praecipue Sperlingio fuſe tractatam, in univerſo hoc opere eorum tantum numorum habebo rationem, qui non ſolum metallo ac pondere, ſed impreſſis etiam ſignis conſtant, quae tria in veri numi definitione poſtulavit etiam Iſidorus. *In numismate*, inquit q), *tria quaeruntur, metallum, figura, et pondus. Si ex iis aliquid defuerit, numisma non erit.*

Miſſo igitur omni examine de rei

g) V. H. L. XII. c. 10. h) Pharſ. L. VI. v. 402. i) in Ἀσσαρια. k) L. XXXIV. § 1. l) L. XXXIII. § 13. m) verſ. 45. 46. n) L. VIII. p. m. 549. o) L. IX. § 83. p) L. IX. § 84. q) Orig. L. XVI. c. 17.

monetariae inventoribus, quos nobis numos antiquiſſimos memorant ſcriptores veteres, inquiramus, unde intelligere poſſimus, qua circiter aetate uſus pecuniae ſaltem communior coeperit invaleſcere.

Iſtud certum, belli Trojani aetate emptiones omnes ſola adhuc mercium permutatione peractas. Sic enim Graecorum apud Trojam commercia deſcribit Homerus [r]):

> Ενθεν αρ' οινιζοντο καρηκομοωντες Αχαιοι,
> Αλλοι μεν χαλκῳ, αλλοι δ' αιθωνι σιδηρῳ,
> Αλλοι δη ῥινοις, αλλοι δ' αυτοισι βοεσσιν,
> Αλλοι δ' ανδραποδεσσι.
> *Inde vinum emebant comati Achivi,*
> *Alii quidem aere, alii autem ſplendido ferro,*
> *Alii pellibus, alii ipſis bobus,*
> *Alii mancipiis.*

Alibi idem agens de Euryclea ancilla, ait [s]):

> Την ποτε Λαερτης πριατο κτεατεσσιν ἑοισιν,
> Πρωθηβην ετ' ἐουσαν, ἐεικοσαβοια δ' ἐδωκεν.
> *Quam olim Laertes emit facultatibus ſuis,*
> *Impubem adhuc, pretiumque viginti boum dedit.*

Eodem modo res quaecunque non pecunia, ſed res rebus comparando aeſtimabantur. Sic Achilles apud Homerum [t]) propoſuit

> Τῳ μεν νικησαντι μεγαν τριποδ' ἐμπυριβητην,
> Τον δε δυωδεκαβοιον ἐνι σφισι τιον Αχαιοι·
> Ανδρι δε νικηθεντι γυναικ' ες μεσσον ἐθηκε,
> Πολλα δ' ἐπιστατο ἐργα, τιον δε ἑ τεσσαραβοιον.
> *Victori quidem magnum tripodem igni aptum,*
> *Quem duodecim boum pretio inter ſe aeſtimabant Achivi.*
> *Viro autem victo mulierem in medio poſuit,*
> *Multorum peritam operum, aeſtimabant vero eam quatuor bobus.*

Si ergo Ylyſſes apud Euripidem in Cyclope dixit ad Silenum [u]):

> Προς τῳδε μεν τοι και νομισμα δωσομεν.
> *Praeter hoc vero pecuniam etiam dabimus.*

iſtud dixit ſive per jocum, quippe in poemate ludicro, ſive poetarum more προληπτικως, quo modo idem Euripides, atque etiam Virgilius ſaepe tubas intulere Homero ignotas, et multis poſt Troica annis repertas. Ex quo apparet, qua veri ſpecie dixerit Plutarchus de Theſeo, qui Troica praeceſſit: ἐκοψε δε και νομισμα βου ἐγχαραξας, ἡ δια τον Μαραθωνιον ταυρον, ἡ δια τον Μινω στρατηγον, ἡ προς γεωργιαν τους πολιτας παρακαλων. *Signavit etiam numum inſculpto bove, ſive propter taurum Marathonium, ſive propter Minois ducem, ſive ut ad agriculturam cives adliceret* [x]). At enim ſatis conſtat, Plutarchum in enarrandis remoti hujus ac fabuloſi aevi factis, ut ipſe ſaepe profitetur, cum certiora deeſſent, ſolam famam ſecutum.

Ab heroicis temporibus ad inferiora ſi deſcendamus, perantiquus eſſe debuit

r) Il. H. 472. s) Odyſſ. A. 430. t) Il. ψ. 702. u) v. 159. x) in Theſeo p. 11.

Lacedaemone pecuniae uſus, quia Lycurgus antiquata moneta aurea et argentea ferream invexit, ut perhibent Plutarchus [y]), multique alii, quos citabimus in numis Lacedaemonis. Ergo moneta uſi jam ſunt Lacones ante Lycurgum, qui floruit ſub primam Olympiadem, aut ſecundum alios centum et amplius annis ante Olympiadum initium. Tamen dubitari poteſt, fuerintne hi numi vere tales, quales a nobis requiri ſupra diximus, et non potius pondera. Sane Plato, aut quisquis auctor eſt dialogi, qui *Eryxias* inſcribitur, diſerte ait [z]): *ἐν δε Λακεδαιμονι σιδηρεῳ σταθμῳ νομιζουσι. Lacedaemone autem ferreo pondere pro pecunia utuntur.* Ergo ſi ferri pondus potuit pecuniae uſum praeſtare, potuit etiam auri argentique pondus. Jam vero Solonis aetate urbes Graecas paſſim pecunia uſas, conſtat ejus ipſius legislatoris teſtimonio, legem publice recitantis ab omnibus paene civitatibus receptam, qua mortis poena irrogatur ei, qui monetam adulteraverunt. Docuit me iſtud Demoſthenes [a]). Floruit Solon ſecundum Petavium Olympiade XLV., fuitque coaevus Tarquinio Priſco quinto Romanorum regi, et Cyro Perſarum regi, quam aetatem attingere numos vetuſtiſſimos, quos habemus ſuperſtites, facile perſuadetur iis, qui numis veteribus tractandis ſunt adſueti, tum patebit ex iis, quae de numis vetuſtiſſimis Rhegii, Zancles, Meſſanae docebimus. Accedit, ex recepta paſſim ſententia Servium Tullum Priſci ſucceſſorem fuiſſe primum, qui monetae uſum non quidem invenit, ſed Romam invexit, ſecutus haud dubie exemplum vicinorum Graecorum, aliorumque Italiae populorum.

Quantum igitur in his tenebris videre licet, veriſimillimum eſt, metallum circa Olympiadum initium numorum formam accepiſſe. Qui altius iis aevum ex numis ipſis adſignare tentaverunt, omnium jam judicio planiſſime falſi ſunt, quo modo falſus certe fuit Carolus Schottus, qui numum inſcriptum ΦΙΔΟ. ſignatum a Phidone Argivo, et eſſe e vetuſtiſſimis unum adſeruit, ut dicetur in numis Boeotiae. Adde Jobertum adſerentem, reges, urbesque Graecas multis ante urbem conditam annis ex triplice metallo numos ſumma elegantia et arte ſignaviſſe [b]), quae quidem omnia alibi copioſe refutabuntur. Numos cum imagine Homeri, Pythagorae, Minois, Midae, Numae, Anci etc. non eſſe his ſynchronos, ſed multo ſerius in eorum memoriam ſignatos, vel monere ſupervacaneum puto.

Ad fines rei numismaticae veteris quod attinet, eos partim ſtatuimus chronologicos, partim geographicos. Chronologici ejus initium, et exitum deſigunt. Initium continuo definivimus. Exitus ſecundum alias claſſes alius eſt. Moneta vetus Hiſpanienſis imperante Caio, dicto Caligula, definit; aliquanto maturius Gallica, et Italica, ejusque inſularum, ut in ſingulis dicetur. Vrbes Graeciae cum Europaeae, tum Aſiaticae, ſive quae ſui

---

y) in Lycurg. T. I. p. 5. et 315. z) T. II. p. 400. a) Orat. adv. Timocrat. p. 805. b) Science des Méd. T. I.

juris, ſive quae coloniae fuere, ſub Gallieno et Claudio, omnibus nimirum tum legibus juribusque perverſis, malleo abſtinuerunt, rariſſimis deinceps compertis numis, qui urbis nomen inſcriptum offerant. Exſtant numi Aureliani et Taciti Pergae Pamphyliae ſignati, numus Caeſareae Paniadis cum capite Juſtiniani, bini aurei Gabalorum Syriae cum capite Juſtini II., numus Damaſci cum capite Leonis IV. Sed haec velut in prodigiis putantur. Aegyptus numorum claſſem, quos Alexandrinos vocamus, imperante Diocletiano finivit. Regna, ut a Romanis everſa ſunt, deinceps moneta quoque caruere, quae tamen diu adhuc conſtitit ſub regibus Bosporanis, Parthis, Perſis. Verum haec praelibamus tantum, dilato in tempus ſuum examine. Haec de moneta populorum et regum. Romana coepta ſub conſulibus, continuata ſub Auguſtis inde a diviſo ſub Theodoſii M. filiis imperio in occidentalem, et orientalem dividitur. Occidentalis cum poſtremo Occidentis imperatore Romulo deſinit, adduntur tamen adhuc regum Gothorum numi, qui illi ſucceſſere. Verum Orientis imperatorum moneta usque ad annum a nato Chriſto 1453 porrigitur, quo Muhammedes II. capta Conſtantinopoli et imperio Orien[illegible] Auguſtae, quae inde a Julio Caeſare usque ad poſtremum Conſtantinum Palaeologum annos circiter mille quingentos duravit, finem denique impoſuit. Quae deinceps ab imperatoribus Romanis [illegible] Germanicae, ſignata fuit, [illegible] non putamus, ſed medii aevi monetae permittimus.

Ad fines geographicos quod attinet, patebit ex parte I. praeſentis operis, eas tantum regiones fuiſſe numismaticas, quorſum aut Graeci Romanique pecuniae uſum intulere, aut quarum incolis barbaris propter viciniam placuit utriusque populi morem imitari. Moneta ergo caruere populi in Europa magis in Aquilonem, in Aſia magis in Orientem vergentes, in Africa omnes ii, qui a mari Mediterraneo remotiores fuere, verbo omnes ii, quorum in parte geographica mentio non fiet.

CAPUT IV.

Vocabula monetae in ſpecie.

Vidimus capite I. vocabula varia, quibus tam Graecis, quam Latinis monetam intelligi placuit. Agendum nunc etiam de appellationibus, quas utraque natio certae cuidam numorum claſſi ex variis cauſis indidit. Lubet illuſtriores tantum commemorare partim Graecorum aliarumque gentium, partim Romanorum, earumque hoc loco tantum proponere nomina indicatis operis hujus locis, quibus illae latius et ex propoſito explicantur. Perlectis his facile quivis intelliget, ſimiles appellationes etiam in noſtrae aetatis variarum gentium moneta valere, quarum exempla nemo non facile in promptu habebit.

I. *Ab auctore monetae.*

Croeſii ſtateres, a Croeſo Lydiae rege. (Pollux.)

Damaretii numi, a Damareta Gelonis Syracuſanorum regis uxore. Vide numos Gelonis.

Darici, a Dario Perſiae rege. V. numos Perſiae.

Philippi, *Alexandrini*, a Philippo II. et Alexandro M. Macedoniae regibus. V. utriusque numos.

Ptolemaici, (Pollux.) a Ptolemaeis Aegypti regibus.

Berenicii, (Pollux.) a Berenice Aegypti regina.

Lucullei, a Lucullo Sullae quaeſtore. V. denarios Cornelii Sullae.

Huc pertinent numi ab imperatorum nominibus dicti *Philippei*, *Antoniniani*, *Aureliani*, *Valeriani*, *Saloniniani*, quos paſſim memorant Trebellius Pollio, et Vopiſcus, tum et *Romanati* a Romano Diogene, *Conſtantinati*, *Michalati*, *Manuelati*, etc. de quibus vide du Cange. (Diſſert. de inf. aevi num. § 84.)

II. *Ab imagine* numis impreſſa.

Bos, *noctua*, *Κoϱα*, moneta Athenienſis, quam vide.

Πωλος, *pullus*, nempe Pegaſus. V. numos Corinthi.

Teſtudo, moneta Peloponneſi. Vide prolegomena ad hujus numos.

Homerei ab imagine Homeri. V. numos Smyrnae.

Ciſtophori ab impreſſa myſtica Bacchi ciſta. Vide ſingularem de his tractatum.

Sagittarii ab impreſſo ſagittario. V. numos Perſarum.

Romanae monetae ſunt

Victoriati ab imagine Victoriae, *Ratiti* a typo ratis, *Bigati*, *Quadrigati*, a nota bigarum et quadrigarum. V. tractatum de numis conſularibus.

III. *A loco.*

Aeginaei ab inſula Aegina.

Cyziceni, *Phocaici* ſtateres, V. numos Cyzici Myſiae, et Phocaeae Joniae.

Oſcenſe argentum, V. prolegomena ad numos Hiſpaniae cap. IV.

Mitto plures alios a locis nomen ſortitos.

IV. *A modo fabricae.*

Serrati numi. Vide proleg. ad num. Famil. cap. XVI.

V. *A pondere.*

In Graecis:

Drachma, et ab hac compoſita *didrachmum*, *tridrachmum*, *tetradrachmum* etc.

Obolus, et ab hoc compoſiti *diobolus*, *triobolus*, *hemiobolus* etc.

Stater, cui addendus Hebraeorum *Siclus.*

In Romanis:

Pondo, *dupondius.*

As, et ab hoc compoſiti *quincuſſis*, *decuſſis*, tum et aſſis partes, *ſemis*, *quincunx*, *triens*, *quadrans*, *ſextans*, *uncia etc.*

VI. *A valore.*

Denarius, *quinarius*, *ſeſtertius*, quia aſſes aereos X. V. II. cum ſemiſſe valebant.

Sed haec nomina tantum ſunt a pondere, et valore tracta, nam quae ad verum numorum pondus, ipſumque valorem pertinent, expedientur infra cap. IX.

Quae hactenus dictavi monetae veteris nomina, veterem etiam habent aucto-

ritatem, nimirum ab antiquis ſcriptoribus uſurpata. Supereſſent commemoranda alia, quibus ars noſtra varias numorum claſſes propter varias inhaerentes cauſas diſtinxit, cujus generis ſunt numi *incuſi*, *recuſi*, *ſubaerati*, *contorniati*, etc. verum cum hos unus fabricae modus diſtinguat, de iis opportunius agemus infra capite XII., quo in mechanicam numorum veterum inquiremus.

Tamen jam nunc explicanda eſt natura numorum, quos *Autonomos* vocamus, quia frequens eorum deinceps erit mentio. Placuit artis noſtrae magiſtris, hoc nomen imponere numis iis, quos populus, reſpublica, civitas ſic percuſſit, ut in iis nulla appareant ſervitutis, aut obſequii indicia. Quamdiu urbes Graecae vere fuerunt liberae, ſuique plene juris, ſuapte patet, non alios ab his, niſi hujus naturae numos fuiſſe ſignatos. At poſteaquam ſervitium ſeu ſponte, ſeu per vim accepere, illud in moneta ſaepe profeſſi ſunt inſerta principis vel imagine, vel nomine, vel utroque, cujus adeo generis numos jam non *autonomos* dicimus, ſed numos urbium populorumve *regios*, vel *imperatorios*, aut generatim *officioſos* propter publicum delati officii documentum. Sic numus Syracuſanorum, in quo hinc eſt caput numinis cujuſpiam, [illegible] ΣΤΡΑΚΟΣΙΩΝ, typus quadrigae, aut quiſcunque alius, autonomus dicetur, at numus Syracuſanorum, qui hinc caput regis diadematum, hinc ΣΤΡΑΚΟΣΙΩΝ. ΓΕΛΩΝΟΣ exhibet, autonomus non erit, ſed propter illatum regis Gelonis nomen et caput regius Syracuſanorum. Eodem modo numus inſcriptus ΕΦΕΣΙΩΝ, et cum typis Epheſi domeſticis erit autonomus Epheſiorum, at ſi ejus urbis numus contineat nomen aut caput imperatoris Romani, erit numus Epheſiorum imperatorius. Fuere multae urbes Graecae, quae, etſi imperatoribus [illegible] parerent, multos tamen numos ſine imperantis vel effigie vel mentione, ac vel ideo ſecundum dicta autonomos, ſignavere, quin fuerunt urbes illuſtris famae, ceu Athenae ac Tyrus, quae ſub ipſis imperatoribus nonniſi autonomos, imperatorium nullum cuderunt. Vrbes, in quas Romani colonias deduxere, ex lege quidem ordinaria imperantis caput monetae intulere, ſed tamen etiam nonnunquam hoc omiſſo propriis ſuis typis ſunt uſae, quos adeo numos ex eadem cauſa poſſimus autonomos coloniarum appellare. Ejus generis complures ſignavit colonia Corinthus.

CAPVT V.

Numi veteres fuerintne vera moneta.

Sub ipſis artis noſtrae incunabulis fuit Sebaſtianus Erizzo nobilis Venetus, vir in verſandis numis veteribus indeſeſſus ac impiger, atque in iis explicandis, quantum ſpondere ea aetas potuit, non inſcitus, qui, quod antehac nemini in mentem venerat, auſus eſt adſerere, numos cujuscunque metalli veteres, qui ad

nosque pervenerant, non fuiſſe veterum monetam, ſed ejusdem generis cum iis, quas noſtra aetate Germani *Denkmünzen* vocamus, Galli *Medailles*, vel *Jetons*, in praecipuorum utriusque illuſtrium honorem ſignatas eum in finem, ut eorum vultus et ab iis facta ſerae poſſent poſteritati in memoriam revocare c): Ex majoribus noſtris, qui eadem ſtudia ſectati ſunt, unicus fuit, cui paradoxon iſtud adriſit, ſed qui [illegible] idoneus fuiſſet, qui reperiret, niſi *Erizzo* occupaſſet, *Joannes Harduinus*, miratus inſuper, rem adhuc venire in controverſiam d). Reliquis omnibus ad noſtram usque aetatem, ſi Cl. Fallettum demas in nupero ſuo opere ejusdem ſententiae patronum e), tam mira haec viſa eſt, et incredibilis opinio, ut eam ne Jobertus quidem, Harduini, etiam cum in avia omnia abiret, fere perpetuus aſſecla non poſſet non reprobare. Nolo commemorandis ſententiae hujus abſurdis inconcinnisque lectorem morari, quam paucis expoſitam habes apud Jobertum ejusque cenſorem Bimardum, ac praeterea vere ſolideque refutatam f).

Omiſſa igitur hac controverſia, juſtam tamen, dignamque, quae curatius tractetur, video quaeſtionem relinqui, ſintne ſuperſtites omnes numi veteres in monetae loco putandi? ſin minus, in quam ſingulae numorum claſſes ſtationem erunt tribuendae? Enimvero in eo viri plerique artis noſtrae ſtudioſi conſenſerunt, non eandem omnium eſſe naturam, ſed alios in moneta putandos, excludendos alios.

Verae monetae characterem eſſe exiſtimo, ſi qua numorum claſſis perpetuum, ac per plures annos, regna, imperia, quin et per plura nonnunquam ſaecula porrectum habeat tenorem, ſi idem pondus, ſaltem proxime, eosdem typos, eandem fabricae rationem, niſi eam mutavit artis ſive perfectio, ſive prolapſio, et magno numero, ac ſaepe incredibili, fuit ſignata, ſic ut nonnullarum proventus claſſium certis in regionibus poſſint fodinis aequiparari, ſi additum pondus, ſive expreſſum notis, ut in numis Italicis, et conſularibus, ſive ſcriptura, ut: ΟΒΟΛΟΣ. ACCAPION. etc. Haec, aut ſaltem pleraque ſi conſpirent, certam puta monetam. A Romanis ut ordiar, jam primum numi aenei ſibi plane conſtant dempto pondere, per vices, ut notum eſt, imminuto, deinde et argentei, quorum multis annis idem fuit modus, niſi quod eum mutavit vanitas primum IIIvirorum monetalium, deinde Caeſarum, qui pro veteribus typis avita gentis ſuae decora, aut illuſtria belli domique facta iis inſculpſere; denique et aurei inde a Caeſaribus, quorum diu duravit aequabilis ratio imminutione nonniſi lenta. Subinde aurei argenteique numi lege mire perverſa, certus iterum ordo Conſtantii II. circiter aetate fuit conſtitutus, qui fere usque ad orientalis imperii exitum obtinuit. In Graecorum numis non minus certa et evidentia occurrunt exempla.

c) Diſcorſo ſopra le medaglie degli Antichi. d) Opera ſel. p. 506. ſeq. e) Introduz. allo ſtudio de prezioſi muſei diſſert. III. Roma 1783. f) Tom. I. p. 50. 68.

Ad reges quod attinet, cui non cognita ſeries perpetua et aequabilis numorum Philippi II. et Alexandri M. in auro et argento, quorum frequens apud ipſos veteres mentio nomine Philipporum et Alexandrinorum, et quorum ope iisdem etiam teſtibus emptiones ſunt peractae? Adde obvios aureos argenteosque Lyſimachi Thraciae regis, tetradrachmos Ptolemaeorum, quorum inſignis ſupereſt numerus, tum regum Syriae, Bithyniae, Pergami, drachmales regum Cappadociae, Parthiae, et Hiſpanorum indigenarum. Certum etiam pecuniae characterem habent Ciſtophori Aſiae proconſularis, ut dicetur, ubi de his agemus. Ejusdem rationis ſunt ſeries numismaticae multarum urbium liberarum populorumque, quas inter notiſſimi ſunt numi tetradrachmi Attici, eodem fere omnes pondere, ſolo fabricae merito varii, quia inde a vetuſtiſſimo aevo ſaltem usque ad vicina Caeſaribus tempora ſignabantur. Adde tetradrachma Macedonum inſcripta ΜΑΚΕΔΟΝΩΝ. ΠΡΩΤΗΣ. et Thaſiorum, infinito utraque numero, tum et tridrachma Syracuſarum, Tarenti, Veliae etc. drachmales Dyrrhachii, et Apolloniae per copiam viles et fere neglectos, ſeries ampliſſimas et in tertium ſaeculum prorogatas numorum Antiochiae Syriae et Alexandriae Aegypti. Denique variarum numos coloniarum, quas inter inſignem eorum numerum cuderunt Corinthus, Antiochia Syriae, Nemauſus, aliaeque. Tam perpetuas ac ſibi conſtantes numorum ſeries, quas modo obiter recitavi, qui negare volet pecuniae [illegible] praeſtitiſſe, atque hoc conſilio a ſ[illegible]vitatibus ſignatas, nae is videatur [illegible]diſſimo ſoli velle lucem negare.

His conſtitutis facile apparet, eos omnes, qui hos characteres non habent, veram monetam non fuiſſe, in quorum cenſum referendi videntur numi maximi moduli cujuscunque metalli cum apud Romanos, tum Graecos, praecipue tum, quando de minore ordinaria cujusdam populi moneta conſtat. *Procedant primum Romani.* Omittimus conſulares aureos, quia ſtante rep. nonniſi pauciſſimi, neque ex lege ordinaria ſignati ſunt, de quo ex inſtituto agemus alibi g). Quae fuerit inde a J. Caeſare ordinaria Romanorum moneta aurea, eorum pondus valor, conformatio, nemini non notum. A Caeſare dictatore usque ad Conſtantini M. tempora aurei max. mod. perpauci tantum ſunt cogniti vulgatique, *inde ab* hoc per inferius aevum *praeter* moduli conſueti numos copioſi exſtant tam pondere quam volumine conſpicui. In numis Graecis *Lyſimachi Thraciae* regis praeter aureos ordinarios, qui duos circiter aureos noſtrates adpendunt, ſunt alii copioſi inſignes pondere aureorum *4. 6. 10.* et amplius. *Igitur ſimiles numi moneta exiſtimandi non ſunt, quia communis alia modulique ordinarii praeſto jam fuit.* Minus tuto de aliorum regum aureis maximis, v. g. Ptolemaeorum et Seleucidarum poſſum arbitrari, quia eorum numi aurei magno numero non ſuperſunt, neque forte magno numero ſignati ſunt.

g) de num. conſular. cap. IV.

Eandem plane rationem, me judice, ſequitur argentum. Ignoravit reſp. Romana, deinde etiam Roma imperans argenteos maximae formae numos usque ad Treboniani circiter tempora. Neque enim Romani comminatis ſunt tetradrachmi jam inde ab Auguſto ſignati, inſcriptique Latine v. g. COM. ASI. ROM. ET. AVG. — PAX. — DIANA. EPHESIA. etc. ſed plerique hi per Bithyniam, Aſiamque proconſularem, cuſi, ut docebimus in ſingulorum *imperatorum numis*, quorum illi capita praeferunt. In numis Graecis nemo dubitabit, multorum regum urbiumque tetradrachmos, quia magna copia ſignati ſunt, habuiſſe monetae rationem, ut ſupra diximus. At ſi qui hoc pondus amplius excedunt, v. g. Syracuſani, qui octo drachmas aequant, aut etiam excedunt, non dubitem, alteri fuiſſe uſui deſtinatos, de quo nonnulla infra monebimus.

Aenei maximae formae majore numero et varietate ſuperſint, de quibus ergo curatius et uberius agendum. Apud Romanos rudes illos aſſes, eorumque partes, qui cauſa ponderis auctioris *aes grave* dicti ſunt, veram fuiſſe pecuniam, nemo ambigit; ſed conſtat etiam, ſucceſſu temporis fuiſſe imminutos, ſive quae-[illegible], ut vulgo exiſtimant, ii, qui [illegible] ſequuntur, ſive ut exemplo viciniae Graeciae commodior eſſet manſuetiorque pecuniae uſus in minus volumen arctatae. Certe inde usque ad Hadriani imperium numi maximae formae Romae ſignati vix obſervantur, et ſi qui hactenus huc referebantur, comperti ſunt peregrinum malleum perpeſſos. Sed etiam ab hoc tempore rariſſimi ſunt id genus numi, atque vel haec una cauſa perſuadere poteſt, eos in pecuniae uſum percuſſos non fuiſſe, tametſi fuerint viri aliquot eruditi, qui habuiſſe eos pecuniae modum conjecere [h]). Inferiore imperii aevo nullus jam eorum uſus demptis Contorniatis, de quibus infra. Ad Graecos quod attinet, aenei Ptolemaeorum, etſi ponderis extraordinarii, et inter alios Graeciae populos inuſitati, certa tamen pecunia ſunt putandi, quia incredibili eos copia fuiſſe ſignatos ingens eorum, qui ad nos pervenere, numerus credere jubet. Eadem fere aetate, qua Romani, ſcilicet, ut dixi, Hadriani, urbes Graecae, populique maximae formae numos coeperunt ferire. Hos ſi quis volet monetam putare, licebit interrogare continuo, cur tam rari illi ſint, tamque adeo exiguo numero ſignati, quando Ptolemaeorum, quos modo citavi, abundant majoris ponderis numi, etſi hi illorum aetatem ipſis quatuor ſaeculis praevertant? Cur nonnullae urbes ſub certo tantum imperatore, aut certo tantum ejus anno, aut per certam tantum cauſam hujus naturae numos ſint fabricati, abſtinuerintque poſt haec, ſicut abſtinuerunt dudum? Sic Philippopolis Thraciae tales tantum dedit in Domitiani conſulatu XIV., rurſus intervallo multorum annorum ſub Caracalla, Perinthii, Pergameni, Laodicenſes Phrygiae eorum maximam partem ſub Severo et Caracalla. Omiſſis,

h) Buonarroti Oſſerv. iſtor. p. 199. Mahudel B. L. hiſt. p. 266. Mazzoleni Animadv. XV

quas dixi; certis ac ſingularibus aliis cauſis, quarum partem infra commemorabo, unicam, ſed eam evidentem lubet hoc loco adferre. Corinthum coloniam ſuam habuiſſe monetam aeneam, eamque conſtanter minoris formae, nemini non notum. Hac cum inde ab Auguſto usque ad Gordianum ſaltem nulla inducta varietate uterentur, en tibi repente numos aeneos conſpicui voluminis cum capite Antinoi, eosque non inſcriptos Latine, ut ſemper alias, ſed Graece: ΜΑΡΚЄΛΛΟC. ΑΝЄΘΗΚЄ. ΚΟΡΙΝ-ΘΙΩΝ. An monetam dicemus numos unius Antinoi cauſa percuſſos, et ſic a monetae ordinariae et uſitatae legibus aberrantes?

Multo minus in monetae modo putabimus numismata illa, in quae effingenda plus operae, et arceſſiti laboris impenſum eſt, quam quantum in formandam monetam omni aevo conferri conſuevit. Hujus generis ſunt numi duplicis metalli, vel qui numi aenei, reipſa primae tantum formae, in latum orbem aeneum ſeſe porrigunt, vel quos majoris moduli numos aureos quaedam exquiſitae artis ornamenta ambiunt, aut qui ſui parte aureis argenteisve lamellis veſtiuntur. Denique huc refer numos dictos Contorniatos, teſſeras, plumbeos etc. quos pſeudomonetam jure dicemus, et de quibus ex propoſito agitur alibi.

Supereſt, ut, quando de monetae uſu conſtat, inquiramus etiam, quae fuerit probabilis ſimilium parandorum numismatum cauſa. Fuere viri eruditi, qui cuſos maximi moduli numos ad commendanda poſteritati illuſtria facta crediderunt. At enim fateor, ab hac me ſententia ſemper fuiſſe alienum. Nimirum ſi iſtud fuiſſet Romanis Graecisque propoſitum, majorem ab iis videremus impenſam operam erudiendae eorum ope poſteritati ſive legendis typis rerum geſtarum teſtibus, ſive iis eorumque cauſis inſcriptione explicandis, ſive adſignandis proxime temporibus. Sed contra factum videmus, typi plerumque vagi, et in religionis cultu occupati, inſcriptiones aut nullae, aut vagae etiam atque ſtili ordinarii, et ſi qua adeſt temporis nota, haec quoque nonniſi vaga et ordinaria. Quantum enim eſt, quod poſteros nos inſtruat v. g. aeneus maximae formae Hadriani, in cujus averſa graditur Diana Lucifera, ne verbulo quidem hujus cauſam typi dictante? Male ſane nobiſcum actum foret, ſi ſola haec ad nos numismata perveniſſent, et non etiam moneta vetus, quae plerumque ſpectatis omnibus philologiae cauſis plus nos inſtruit, quam ſuperba ea numismata, quorum, paucis demptis, maximum meritum eſt volumen, ac operis elegantia. Vidi poſtea, quam haec ſcripſeram, in mea etiam ſententia fuiſſe praeſtantiſſimum *Barthelemyum* [i].

Alias alii hujus inſtituti cauſas attulere. His enarrandis longius immoratus eſt Savotus [k]. Exiſtimat, ſerviiſſe in ſigillaria, qualia teſte Spartiano Hadrianus amicis inopinantibus miſit, et ab his accepit. Crederem iſtud, ſi numi hujus aetatis

i) B. L. T. XXIV. p. 34. ſeq.   k) Num. ant. cap. VIII.

maximae formae eſſent aurei, et non aenei. Quis enim ſibi perſuadeat, Hadrianum munuſcula vilis metalli aut elargitum, aut acceptaſſe? Vel, inquit, inſerti fuere ſignis militaribus, quam conjecturam multis poſthaec adriſiſſe video [l]). Vel, proſequitur, ſignati ſunt cauſa feſti, ſolennitatis, congiariorum, donativorum. Quam equidem poſtremam conjecturam, quando certam cauſam ex veteribus eruere non poſſumus, omnium maxime veriſimilem exiſtimo. Atque ad aureos quod attinet, certum eſt, hujus metalli numos, ſed levioris utique ponderis, fuiſſe inter res miſſiles, quas ſpargere imperatores inferioris aevi in proceſſu ſolenni conſuevere. Ait enim Juſtinianus [m]): *Soli aurum ſpargere damus imperio, cui ſoli etiam contemnere praeſtat fortunae faſtigium. Argentum vero, quod mox poſt aurum pretioſiſſimum eſt, et aliis conſulibus largiri decens.* Si majoris fuere ponderis, quam ut miſſilium eſſe loco potuiſſent, digna certe fuere res, qua principes ſuorum aut fidem, aut quaecunque alia merita remunerarentur, qui mos hodieque in viris principibus obtinet. Quin narrat Gregorius Turonenſis, Chilpericum regem ſibi oſtendiſſe numos aureos librae pondere, quos illi dono miſerat Ti. Conſtantinus, is, qui Juſtino II. ſucceſſerat, in cujus una parte erat ejus imperatoris inſcriptio et caput, in altera: GLORIA ROMANORVM, et typus: quadrigae triumphales [n]). De aeneis maximae formae difficilius judicium. Si enim ceſſiſſe in munera dicamus, cur ex vili metallo? ſi in munuſcula tenui popello diſtribuenda, cur tanta elegantia elaborati ſunt, ac quidem, ut numi duplicis metalli, tanta ſolertia? Forte non magnopere fallar, ſi exiſtimem; ſenatus auctoritate fabricatos hos numos, cum pro imperatoris ſalute vota publice conciperet ſive cauſa adventus, ſive profectionis, ſive triumphi, ſive annis ſingulis poſt kalendas Januarias, ſive ſolennitate quacunque alia, erogatosque publice in omne hominum genus, ac propterea exquiſitius et majore cura elaboratos. Quocirca non mirum, ſi aenei tantum ſunt, quia, ut alibi dicetur, in aes tantum ſenatui poteſtas fuit, et omiſſa in his plerumque videtur nota S. C., ne cum moneta temere miſcerentur.

A Romanis hunc morem videntur traxiſſe Graeci. Etenim obſervo, Hadriani etiam aetate apud hos maximae formae aeneos feriri coepiſſe. Obſervo etiam, perinde in his tantum cauſas religionis, ludorumque ac rituum ſacrorum agi. Sic cum Jones, Bithyni, Thraces conveniſſent, ut rebus ſuis in commune conſulerent, offerrentque ſacrificia pro patriae ſalute, en tibi numos maximi moduli cum epigraphe ΚΟΙΝΟΝ. ΙΩΝΩΝ. vel ΒΙΘΥΝΙΑΣ. vel ΘΡΑΚΩΝ. At cumprimis huc faciunt numi Philippopolis Thraciae: ΚΟΙΝΟΝ. ΘΡΑΚΩΝ. ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑ. ΠΥΘΙΑ. ΕΝ. ΦΙΛΙΠΠΟΠΟΛΙ., unde docemur, inſignes hos maximi moduli numos non fuiſſe ſignatos, ut eſſent monetae ordinariae loco, ſed occaſione acti ibi conventus et ludorum; non enim inſcriptum eſt ΦΙΛΙΠΠΟΠΟΛΙΤΩΝ, ſed ΕΝ ΦΙΛΙΠ-

l) B. L. T. XXXV. p. 299. m) Novell. tit. VI. §. 2. n) L. VI. c. 2.

ΠΟΠΟΛΙ. Ejuſdem naturae ſunt numi teſtes initae cum una pluribusve urbibus concordiae, ſemper tactis aris, ſacroque ritu celebrari ſolitae, cujus deinde mutui foederis cauſa inſignes id genus numi non ſine oſtentatione ſignati ſunt. Adde numos frequentes inſcriptos ΑΝЄΘΗΚЄΝ, ſacri etiam ritus formula, de quibus ex inſtituto agemus alibi. Item numos Antinoi, maximi pleroſque moduli, ſignatos etiam ab urbibus, quae nunquam alias numos hujus formae cuderunt, certo argumento, non fuiſſe eos in monetae ordinariae loco, ſed erogatos occaſione feſtorum, quamdiu obſervandi ejus catamiti inſania duravit. Denique addendi numi Syracuſanorum argentei voluminis inſoliti, quorum quatuor repraeſentavit Princeps Turris Mutiae tabula LXXII. Siciliae ſuae numismaticae. Exhibent hi, ut in hujus populi numis dicetur, ſcriptum juxta panopliam vocabulum ΑΘΛΑ, id eſt: *victoriae praemia*. Quoniam numi hi ordinariam Syracuſanorum monetam nimio excedunt, oppido mihi videtur veriſimile, *το* ΑΘΛΑ referendum ad ipſos hos numos, et fuiſſe ſignatos, ut iis in praemium cederent, qui ſive in ſacris certaminibus, ſive verius in belli alea inſigniorem navarunt operam.

Qui Graecos maximae formae numos veram monetam credunt, eo nituntur potiſſimum, quod frequenter in iis ſigna incuſa reperiuntur, quod ſignorum genus eſſe mutati vel permiſſi valoris indicium plerique exiſtimant. At enim incuſorum ejusmodi ſigillorum nondum ſatis exploratam habemus rationem, et forte certius quis probaverit, ſigna iſta ad monetae valorem non pertinere, quia numis, qui moneta non fuerunt, inferti ſunt, quam probaverint alii, numos maximi moduli in monetae loco putandos, quia his ſigillis onerati ſunt. Bimardi de his numis ſententia fuit, revera eos, qui numos hos feriundos curavere, non intendiſſe, ut in monetae loco eſſent, at poſteaquam ſemel diſtributi in vulgus fuere, in commercii negotium fuiſſe admiſſos conſtituto valore pro ponderis et *metalli ratione* o). *Judicet* lector.

Quae de numis maximi moduli hactenus disputavi, eos rationem verae pecuniae non habuiſſe, forte etiam ad partem magnam numorum etiam minoris formae, qui inde ab Antoninis per urbes Graecas ſignati ſunt, poſſunt extendi. Ab hoc enim tempore in his quoque frequentiſſimum argumentum ſunt ludi, ſacri ritus, et ſimilia alia, quae ſupra memoravi. Atqui moneta domeſtica provinciis opus non fuiſſe, ex quo magno numero importata fuit Romana, docent exempla Galliarum, Hiſpaniarum, Africae, quas inde ab Auguſto, vel ſaltem Caligula moneta nonniſi Romana uſas certum eſt.

---

o) ad Jobert. T. II. p. 59.

CAPVT VI.

Materia numorum veterum.

Aurum, argentum, aes, ut aetate noſtra, ſic et vetere aevo ordinariam fuiſſe feriundae pecuniae materiam, inter omnes conſtat, neque adeo noſtris probari commentariis poſtulat. Fuit tamen tempus, quo populi, regna, urbes metallo uno prae altero uti maluere, aut triplice hoc metallo varie mixto, ſed quod examen in proximum caput differimus. Hoc loco tantum variam alteram materiam commemoramus, ex qua perhibenter antiqui ſignaviſſe numos, aut qua ajunt fuiſſe pecuniae loco uſos.

Ferrum. Ignobile iſtud metallum a Spartanis praecipue ac Byzantiis in pecuniae materiam fuiſſe lectum, plurima exſtant veterum teſtimonia, quae in utriusque populi numis dabimus. Vtrumque populum conjungit Pollux p): *νομισμα σιδηρουν, το Λακεδαιμονιων και Βυζαντιων. numus ferreus, Lacedaemoniorum et Byzantiorum.* Idem infra de utroque agit copioſius q). Praeter hos etiam Clazomenios aere alieno preſſos cudiſſe monetam ferream tradit Ariſtoteles r), et Romanis uſum ferreae monetae fuiſſe a Numa inſtitutae, refert Suidas s), et Cedrenus. Auctoribus Plutarcho t), et Polluce u) Lycurgus monetae ferreae apud Spartanos auctor ferrum ad eam feriendam deſtinatum ope aceti ad alios quoscunque usus fecit inhabile. Etſi vero abundemus teſtimoniis ſignatae a veteribus monetae ferreae, nemo tamen hactenus, etſi cupidiſſimus, gloriari potuit, ſibi hujus metalli numum aliquem vere antiquum oblatum. Neque iſtud magnopere mirum, quia metallo iſthoc non aliud gratius eſt malae aerugini pabulum.

Stannum. Ex hoc Dionyſium Syracuſanum ſignaſſe numos, auctores ſunt Ariſtoteles x), et Pollux y). Legimus L. XLVIII. digeſt. tit. 10.: *Eadem lege exprimitur, ne quis numos ſtagneos, plumbeos emere, vendere dolo malo velit.* At enim numos hos ſpurios fuiſſe liquet. Numum quempiam ſtanneum vere veterem in aliquo muſeo adſervari, me legere non memini, atque etſi demus, olim ex hoc metallo cuſos fuiſſe numos, aetatem non tuliſſent, quia, ut obſervat Savotus, qui de vario veterum ſtanno copioſe diſſeruit z), ſtannum facile ſub terra, ac praecipue calce corrumpitur. Sed lege etiam de numis hujus metalli, quae diſſerit Rinckius a).

Plumbum. Numorum plumbeorum ſaepe meminerunt poetae, quorum teſtimonia vide apud Rinckium b). Eorum aliqui in omnibus fere etiam muſeis habentur. Vtrum ii verae monetae uſum praeſtiterint, infra examinabimus paucis, ſed latius in tractatu de pſeudomoneta.

---

p) L. VII. §. 106. q) L. IX. § 78. 79. r) in Oeconom. L II. c. 2. s) in Ασσαρια. t) in Lycurg. p. 44. u) L IX. §. 70. x) Oeconom. L. II. c. 2. y) L. IX. §. 79. z) Num. ant. Part. II. c. 2. ſeq. a) Cap. V. p. 33. b) Cap. V. p. 34.

Corium, factique ex hoc numi dicti *ſcortei*, Graecis σκυτινοι. Frequens eorum apud veteres mentio. Fuere, qui Carthaginienſes iis uſos adfirmarent, quorum teſtimonia dabimus in eorum moneta. De Spartanis idem narrat Seneca c), cujus locum dabimus infra, de Romanis Suidas d).

Lignum. Numis ligneis Romanos uſos apud Cedrenum reperio.

Teſta. De iisdem Romanis refert Suidas, numos illis olim teſtaceos (ὀστρακινυς) fuiſſe e).

* * *

Enarrata varii generis materia quaeritur, fueritne his quoque, perinde ac auro, argento, aeri, impreſſa vel inſculpta publico conſilio atque auctoritate nota, ſic ut monetae conditiones omnes, quas a nobis requiri ſupra diximus, videantur implere. Ad ferrum quod attinet, ait Pollux f), monetam ferream apud Byzantios ſic erogatam, ſicut alibi aeneam, ὡς τε ἀντι τυ: πριω μοι τριων χαλκων, λεγειν: πριω μοι τριων σιδηρων, *ut pro: eme mihi tribus aeneis, dicerent: eme mihi tribus ferreis.* Sed non addit, fuiſſe iis impreſſam aliquam notam. Tamen ex Heſychio g) erui poteſt, deorum formas in iis fuiſſe ſignatas, ſi modo hujus grammatici dictatis velimus habere fidem. Forte ferrei hi numi aliud non fuere, quam reſectae laminae in hunc uſum paratae, aut minuta quaedam ac rudia pondera. Sed inutile eſt, in his nimio eſſe curioſum, cum alioqui ob cauſas, quas diximus, numus ex ferro antiquus nullus ad nos pervenerit. Neque propter ſimiles cauſas certius quid poſſumus de numis ſtanneis referre. Plumbeorum ratio magis eſt expedita, quia eorum plures variis in muſeis adſervantur. Hi duplicis ſunt generis, alii ſunt animae numorum, quos vetus fraus tenui argenti lamina veſtivit, qua dilapſa patuit denique plumbum, atque una dolus malus. Ejus generis inſignem Syracuſanum praegrandis moduli, cujus modi quatuor, ſed argentei, exſtant in Principis Turris Mutiae Sicilia numismatica tabula LXXII., oſtentat muſeum Caeſareum, alium item Antiochi VII. Syriae regis ejusdem voluminis ac typi, quos praeferunt vulgo ejus *regis argentei* tetradrachmi. Alii ſunt plumbei nulla fraude, ſed ex inſtituto, quorum inſignem numerum edidit Franciſcus Ficoronus h), quos tamen veram nunquam fuiſſe monetam, ſed aliis uſibus deſtinatos, dicemus in tractatu de pſeudomoneta, quorſum jure pertinent. Scorteis imaginem aliquam fuiſſe impreſſam, nonnulli veterum prodiderunt. Seneca i): *Aes alienum habere dicitur, et qui aureos debet, et qui corium forma publica percuſſum, quale apud Lacedaemonios fuit, quod uſum numeratae pecuniae praeſtat.* Et Iſidorus k): *De corio enim pecudum numi incidebantur, et ſignabantur.* At enim vereor, ut ſcriptoris utriusque auctoritas cordatum quemvis continuo ad aſſenſum impellat, atque haud dubie uterque, audito, nonnullis populis pecuniam olim ſcorteam

c) de Benefic. L. 5. c. 14. d) in Ἀσσαρια. e) in Ἀσσαρια. f) L. IX. §. 78.
g) in Σιδαρεοι. h) i Piombi antichi. i) de Benefic. L. V. c. 14. k) L. XVI. c. 17.

placuiſſe, continuo eadem ſignatam ratione crediderit, qua ſui aevi numos ſignatos vidit. Fortaſſe ventilata illa moneta ſcortea aliud non fuit, quam pelles bovinae, ſi qua regio paſcuis abundavit, pro aliis mercibus repenſae. Sane ſcholiaſta Ariſtidis ad eum locum, quo orator hic Carthaginienſes pecunia ſcortea uſos narrat [l]), haec habet: τȣτο δε λεγει, ȣχ ὁτι σκυτινα νομισματα ειχον, ἀλλα βυρσας παρειχον, ὡς πολυθηρον οικȣντες χωριον, και ȣτως ὁ ἐβȣλοντο, ἐδεχοντο. *Iſtud vero dicit, non quaſi ſcorteos numos habuiſſent, ſed quia pelles obtulerunt, quippe regionem animalibus refertam habitantes, et hoc modo, quod viſum fuit, redemerunt.* Vide de hoc argumento plura apud Sperlingium cap. XXXIII. Ceterum inficiari plane neque volo, neque poſſum, ferrum, ſtannum, plumbum in nonnullis civitatibus pecuniae vicem praeſtitiſſe, atque etiam corium non potuiſſe ſic apparari, ut in ſimilem uſum ſerviret. Suadere iſtud poterant cauſae civiles, exempli cauſa, ut privatis diteſcendi amputetur opportunitas. Ac propterea quidem, ut ſupra diximus, Lacedaemonii ferrum in pecuniam repraeſentarunt, atque etiam illud ad quoscunque alios uſus ineptum reddiderunt. Plato, cum in ſua civitate privatis aurum et argentum interdiceret, permiſit tamen pecuniam, ſed ejus naturae, quae civitati eſſet in pretio, ab externis vero contemneretur [m]). Ejus materiam non quidem nominat, ſed ex ipſis ejus verbis patet, fuiſſe intentam ignobilem. Sin iſtud, moneta haec non tam pecunia fuit, quam pſeudomoneta, et pecuniae quoddam ſignum, atque ejus naturae, qua hodieque communitates quaedam, ceu ptochotrophia, noſocomia, xenodochia laminis quibusdam certa nota ſignatis pro pecunia utuntur, quae tantum intus ſuum habent valorem; foris autem prorſus ſunt inutiles. Quapropter nequaquam mirum, ſimiles pecuniae ſpecies ob materiae ignaviam aevi injuriis reſiſtere non potuiſſe.

Ad mentionem numorum lignecorum et teſtaceorum nihil amplius addendum cenſeo, quia quocunque illi modo monetae munere functi ſunt, etiam ut Suidam et Cedrenum, teſtes parum idoneos, verum eſſe locutos demus, ad noſtrum tamen argumentum non pertinere, quivis intelligit. Mogolitanos Aſiae noſtra quoque aetate conchyliis, ſive teſtis, quas *Coros* vocant, pecuniae modo uti, res nota, de quo inſtituto lege diſſerentem Sperlingium [n]).

---

l) Orat. Platon. p. m. 145. m) de Legib. L. V. p. 742. n) Num. non cuſ. cap. XXXIX.

CAPVT VII.

De auro, argento, aere, eorûmque varia in numis veteribus mixtione.

Numi veteres aurei, argentei, aenei non ſolum habentur ex metallo puro, quantum ſcilicet arte humana metallum purum impetrari poteſt, ſed etiam impuro, ſive natura illud ſic miſcuit, ſive hominum arbitrium ex puro fecit impurum. Ex hac utriusque generis mixtione factum, ut ſpectata metalli probitate varium ſit numorum veterum meritum, ſitque operae pretium, in variae ejus mixtionis modos, cauſas, nomina adcuratius inquirere. Eſt quidem disquiſitio haec ejus generis, quod ab artis chemicae ſubſidiis, orbisque ſubterranei experimentis fere tantum pendet, ad quae ſtudia non facile philologorum vulgus ſolet applicare animum, quorumque me quoque eſſe in numero ab omnibus volo intelligi. Factum tamen fortuna propitia, ut hanc quoque provinciam vir quidam praeclare eruditus in ſe ſuſciperet, inſtitutisque ſecundum artis praecepta experimentis diverſam metalli numismatici naturam in examen vocaret, ex quo plerique reliqui, cum argumentum poſtulare videbatur, praecepta hauſerunt. Eſt is *Ludovicus Savot* Gallus, cujus de hoc argumento opus inſcribitur: *Discours ſur les médailles antiques*, Paris 1627., quod deinde latine redditum Graevius Tomo XI. Antiquitatum Romanarum inſeruit.

Jam igitur, quae ad triplicis hujus metalli varios modos pertinent., ex idoneis auctoribus collecta, haec habeto.

AVRVM.

Aurum in numis veteribus ſive Perſarum, ſive Graecorum, ſive Romanorum ſemper fuit tantae probitatis, quanta per artem humanam haberi poteſt. Facto experimento didicit Barthelemyus, in aureo Perſarum numo, dicto Darico, nonniſi XXIV. alieni metalli partem ineſſe [o]). Hos tamen puritate adhuc ſuperant aurei Graecorum et Romanorum. Teſte Patino [p]) puritas auri in numis Philippi II. ejusque filii Alexandri M. ad caratia XXIII. grana XVI. pertingit. Aureum Veſpaſiani cum explorarent aurifabri Pariſini, nonniſi partem ſeptingenteſimam, octogeſimam octavam metalli heterogenei admixtam repererunt [q]). Ejusdem bonitatis eſt aurum in plerisque numis veteribus urbium ac regum.

Aurum ope ignis ſolerter excoctum, *obryzum* dixere veteres. Plinius [r]): *Aurique experimentum ignis eſt, ut ſimili colore rubeat, ignefcatque; id ipſum obruſſam vocant.* Suetonius vocat *aurum ad obruſſam* [s]). Illud Graeci dixerunt ἄπεφθον, *excoctum*, nempe ope ignis. Scholiaſta verba Thucydidis: Χρυσὸς ἄπεφθος [t]) ſic explicat: πολλάκις ἑψηθέντος, ὥστε γενέσθαι ὄβρυζον, *ſaepius cocti, ut denique evadat obryzum*, quod iisdem verbis

o) B. L. T. XXI. hiſt. p. 24. p) Hiſt. num. cap. 7. q) Savot P. II. cap. 6.
r) L. XXXIII. §. 19. s) in Neron. c. 44. t) L. II. c. 13.

habes etiam apud Suidam [u]). Aliter ſentit Spanhemius [x]), cui aurum ἀπεφθον eſt illud, quod jam in venis purum eſt repertum, nulla vilioris metalli mixtione depravatum, neque adeo ignis ope indigens, et quod propterea ab aliis dictum fuit ἀπυρον, vel αυτοματον; at Latinorum *obryzum* eſſe ſtatuit illud, quod ignis adminiculo puritatem nactum eſt, reprehenditque adeo Petavium, qui verba Themiſtii στεφανον χρυσȣ ἀπεφθȣ vertit: *coronam auri obryzi.* Quid virum ſummum impulerit, ut a ſcholiaſtae interpretatione diſcederet, quem quidem non citat, ſive quod ignoravit, quod in eo viro rariſſimum, ſive neglexit, cauſam nullam video. Certe nullum adfert argumentum, quo ſententiae ſuae fidem faceret, niſi fortaſſe credidit, vocabulum ἀπεφθον ſignificare *non coctum*, quod falſum eſſe docebit ſubjecta nota, quam conſultus a me Ill. Baro Locella Muſarum Graecarum amantiſſimus mecum amice communicavit *).

u) in Απεφθȣ. x) Céſars de Jul. preuv. p. 16.

*) Dubium non eſt, χρυσον ἀπεφθον, citerioribus Graecis ὀβρυζον, (v. *Du Cangii Gloſſar.*) non fuiſſe aurum natura purum, ſed omnino aurum excoctum, coctione depuratum, plane ut ὑδωρ ἀπεφθον apud Athen. (*Deipn. l. III. p. 122. F.*) non eſt aqua ignem non experta, ſed aqua decocta. Videlicet adjectivum ἀπεφθος compoſitum eſt ex ἀπο et ἑφθος, idemque adeo ſignificat, quod ipſum verbum ἀφεψω, verum quia graecae aures aſperitatem vocabuli ἀφεφθος non tuliſſent, ſolita mutatione abiit in ἀπεφθος. Eodem modo ſi quis hodie uti vellet aoriſto 1. partic. paſſ. verbi ἀφεψω, non utique ἀφεφθεις, ſed ἀπεφθεις ei foret ſcribendum. Nota lex eſt Graeci ſermonis, duas *aſperatas* in vocabulo ſimplici in duabus ſyllabis, unica ſimplici vocali interjecta ſe ſubſequentibus, non concurrere, ſed alterutram mutandam eſſe in ſuam *tenuem*: tamen ad hanc legem non videntur animum advertiſſe, praeter Spanhemium, Salmaſius (*ad Solin. p. 757. 762. 791.*), Dalecampius (*in interpretatione latina Athenaei p. 232. A. et in notis ad eam p. 741.*), Acciajolus (*in interpretatione Theodoreti l. I. Therapeut. v. fin.*), quin imo ipſe magnus Lexicographus (*in Theſ. Ling. Gr. vol. III. col. 624. G.*), qui tamen alibi (*vol. I. col. 1378. B.*) verum vidit docuitque; et noviſſime Niclas (*ad Ariſtot. Admir. p. 88. ed. Götting. 1786.*). Itaque exiſtimantes ἀπεφθος formatum eſſe ex ᾱ στερητικω et πεφθος, aurum ἀπεφθον idem eſſe crediderunt, quod ἀπυρον, ignem non expertum, natura purum, alias quoque αυτοματον et αυτοφυες dictum, cujus meminerunt Herodotus (*l. III. c. 97.*) Ariſtoteles (*in Admirand. c. 45.*), et ex Agatharchide Diodorus Siculus (*l. II. c. 50. l. III. c. 45.*). Verum ſi, uti dixi, ὑδωρ ἀπεφθον certo certius apud Athen. eſt aqua decocta, ipſumque verbum ἀφεψω apud Hippocratem, Dioſcoridem, Ariſtophanem aliosque excoquendi ſignificatione occurrit; ecquis jam negare auſit, cognatum ἀπεφθος eodem ſenſu eſſe intelligendum? De verbo ἀφεψεω, quum de auri decoctione uſurpatur, inſignis eſt locus Strabonis (*l. IV. p. 319.*), ubi ex Polybio narrat juxta Aquilejam inveniri aurum natura tam praeſtans, ut partim protinus fiat purum octavae ſolum partis decoctura, τȣ ὀγδοȣ (μερȣς) μονον ἀφεψηθεντος, partim majore quidem, ſed tamen valde lucroſa conflatura indigere, τον δε δεισθαι μεν χωνειας πλειονος, σφοδρα δε λυσιτελȣς. Ceterum non in Lexicis ſolum recepta eſt haec vocabuli ἀπεφθος interpretatio, ſed et plurium graece doctiſſimorum virorum auctoritate firmata, inter quos Jungermannus ad Pollue.

Tradit Savotus, aurum ope aquae fortis ab argento ſeparandi modum veteribus plane fuiſſe ignotum, neque noviſſe eos aliam rationem, qua aurum purum impetrarent, niſi deſtruerent admixtum argentum. Cum tamen ipſae auri veteris reliquiae magna copia ſuperſtites certum praebeant teſtimonium, veteres orbis incolas auro puriſſimo abundaſſe, hanc ibi copiam tribuit auro natura ſua puro, ſeu virgineo, quod liberaliter ſuppeditarunt ſive fodinae, ſive fluviorum arenae. Haec Savotus [y]). At enim haec viri praeſtantis dictata, quae vereor, ut ſecundum omnes partes virorum noſtrae aetatis artis metallurgicae peritorum ſuffragia ferant, ſive adprobare, ſive refellere, neque mei inſtituti eſt, neque mearum virium. Mearum tantum eſt partium commemorare, partem numorum aureorum veterum, eamque longe maximam, ex puriſſimo auro conſtare, quod hactenus factum, partem ex auro mixto, quod deinceps exequemur.

Aurum impurum eſt, ſeu natura, ſeu noſtro arbitrio, admixto, ut libuit, alterius generis metallo. Ex utroque modo conficitur *electrum*, de quo, quia revera exſtant numi veteres electrei, explicatius agendum. Plinius agens de auro, cui natura argentum vario pondere immiſcuit, continuo addit [z]): *Ubicunque quinta argenti portio eſt, electrum vocatur. - - - Fit et cura electrum argento addito.* Et alibi idem [a]): *Juvat argentum auro confundere, ut electra fiant.* Clarius electri naturam explicavit Iſidorus [b]): Electri *tria ſunt genera, unum, quod ex pini arboribus fluit, quod ſuccinum dicitur*, notum reſinae genus, ſed quod huc non pertinet, *alterum metallum, quod naturaliter invenitur, et in pretio habetur, tertium, quod fit de tribus partibus auri et argenti una, quas partes, etiam ſi naturam reſolvas, invenies. Unde et nihil intereſt; natum ſit, an factum, utrumque enim ejusdem naturae eſt.* Nativi deinde electri virtutem ad deprehendendum in calice venenum depraedicat, quod jam praeſtitit etiam Plinius [c]), aliique, quos ad hunc locum citat Harduinus, apud quem, ut et apud Rinckium [d]), et Spanhemium [e]) plura reperies, quae de metalli hujus natura ac pretio prodiderunt veteres.

Ex hoc electro ſignatos olim fuiſſe numos, teſtem habemus Lampridium de Alexandro Severo in hujus vita haec perhibentem: *Alexandri habitu numos plurimos figuravit, et quidem electreos aliquantos, ſed plurimos tamen aureos.* Cum dicat: *plurimos*, et tamen ex his plurimis ne unus quidem ad nos pervenerit, permiſſum mihi puto, hanc Lampridii narrationem in dubium vocare. Ad haec nullum poteſt adferri exemplum aliud, imperatoris cujuspiam juſſu numos cum exteri regis fuiſſe effigie cuſos. Miſſa igitur Lam-

III. 87. Non coctus, ſive crudus graece dicitur ἀνέψητος, ανεφθος, quod, etſi lexicis ignotum, tamen legitur in Geoponic. X. c. 67. et ap. Xenocr de aliment. in Fabricii Bibl. gr. vol. IX. p. 465., ubi ſive librarii, ſive typothetae errore excuſum eſt ἄνευθοι pro ἄνεφθοι.

y) Part. II. c IX. z) L. XXXIII §. 23. a) L. IX. §. 65. b) L. XVI. c. 23. c) l. c. d) de vet. num. pot. c. XI. § 7. e) Ceſars de Julien p. 18. 19.

pridii auctoritate numos ipſos nobis ſuperſtites inſpiciamus. Ex electro ſunt numi plerique regum Bospori Cimmerii, ut et ii, qui vulgo Panormitanis tribuuntur, typo equi ſtantis vel palmae. Ex Syracuſanis electrei ſunt minuti illi, qui una parte caput Apollinis, altera lyram, vel tripodem exhibent, alius maximi moduli Sides Pamphyliae, quam vide, non pauci poſtremorum orientis imperatorum, praecipue gentis Comnenae. Numi item III. formae, qui *Gallici* putantur, multique barbari ejus generis, qui in Dacia reperiuntur. Addit Jobertus numos regum in Italia Gothorum f). En tibi juſtum numorum ex hoc metallo numerum. Reliquum examen iterum in me non recipio, ſintne numi electrei ſignati propterea, quia, ut ſupra dixi, aurum ab argento ſeparare non noverunt veteres, an ex propoſito aliqua argenti portio auro fuerit ſociata. Veriſimile eſt, a nonnullis populis, praecipue qui artis *metallurgicae* minus periti fuere, ad ſignandam pecuniam adhibitum aurum, quale ex fodinis fuit erutum, ſive purum, ſive quomodocunque mixtum. A nonnullis tamen etiam aliquid datum fuiſſe inſtituto, colligo ex numis Syracuſanorum, qui, etſi numos ſive autonomos, ſive ſuorum regum, praefectorumque ex puriſſimo auro cuderunt, tamen numis nonnullis, v. g. *Apollineis*, quos modo memoravi, nonniſi electrum admenſi ſunt.

Fueritne praeter argentum monetae veteri aureae aliqua alia vilioris metalli portio admixta, non moror, cum cauſa inſtituti noſtri ſufficiat noviſſe, numos aureos generatim ex auro optimo fuiſſe ſignatos. De Alexio Comneno refert Zonaras, eum in expenſas monetam ex aequalibus auri aut aeris partibus mixtam adſignaviſſe.

ARGENTVM.

Agemus primum de argento Graecorum, deinde Romanorum.

Graecorum monetam inde, ex quo feriri coepit, fuiſſe tantum argenteam, rariſſimis tum adhuc aureis, obiter diximus capite I.; et infra prolixius docebimus capite VIII. Graecos argenteos, quo ſunt antiquiores, tanto eſſe argenti probioris, magisque nitidi, ipſa docet experientia, neque hactenus a numis ipſis, quos remotiſſimum aevum nobis non invidit, confirmari vidi, quod teſte Demoſthene adfirmavit Solon legislator, eſſe civitates non paucas, quae propalam aes vel plumbum monetae argenteae admiſceant, et ſic eam adulterent g), niſi forte hoc nomine intellexerit numos pelliculatos, de quibus alibi. Et vero diu haec in numis Graecis ſive regum, ſive urbium argenti probitas duravit. Soli Syriae reges eam maturius corruperunt; nam poſtremorum regum argentei cum praecedentium numis comparati pejoris eſſe notae facile convincuntur. Caeſaribus orbis imperio potitis aut ceſſavere urbes Graecae ferire argentum, aut illud ignobile reddiderunt admixta metalli vilioris parte. Non tamen illud factum repente. Exſtant enim usque ad Hadrianum Antiochiae Syriae numi ex argento puriſſimo, et ejusdem praeſtantiae ſunt numi inferi-

f) T. I. p. 96. g) adv. Timocrat. p. 805.

pti ΕΤΟΥΣ. ΝΕΟΤ. ΙΕΡΟΤ imperantibus Flaviis potiſſimum ſignati, multa etiam tetradrachma, didrachma, drachmae per varias Graeciae Aſiaticae urbes, ſed ſuppreſſo earum nomine, potiſſimum cum Trajani capite percuſſae. Amiſus Ponti ſub Hadriani fere tantum imperio copioſas ex argento nitido drachmas emiſit. Contra ex argento minus puro ſunt numi imperatorii Caeſareae Cappadociae, Tarſi etc. tum et tetradrachma regum Parthorum, ac pleraque tetradrachma Antiochena inde a Severo, raris probe argenteis, in plerisque ſic mixto argento, ut denique vix aliquod nobilis hujus metalli indicium appareat. At maxima perverſitas in numis imperatorum in Aegypto ſignatis, quos Alexandrinos vocamus, quorum, etſi copioſum ſit agmen, pauciſſimos habemus, qui ab argenti bonitate ſeſe commendent, jam inde a Claudio aliqua aeris parte admixta, ac paullatim, ut de Antiochenis diximus, in aes deſinente argento. Quod vero maxime mihi mirandum viſum, eſt, quod in hac Antiochenorum numorum claſſe praeter numos ex vitioſo argento ſignatos, eosque ordinarios reperias etiam numos cum ejusdem imperantis imagine, qui ex probo ſunt argento. Exemplo in moneta Antiochena ſunto numi Philipporum. Quaeſo, an usque eo coecutivit populus Antiochenus, (idem de Alexandrino etiam dici poteſt) ut perinde putaret, an purum ſibi, an impurum argentum quaeſtor porrigeret? An ferri arbitraria haec mixtio poterat? an etiam populus ad acceptandos numos ſic vitiatos a magiſtratibus adigi ſine graviſſima mutui commercii perturbatione, et certiſſimo reip. damno?

Quoniam incolumi Graecia, aut ſaltem nondum magnopere attrita maxima pecuniae pars fuit argentea, fecit conſuetudo, ut opes quaecunque, atque ipſum etiam aurum ad argenti modum aeſtimarentur. Sic cum Diodorus Siculus repertam ab Alexandro M. Perſepoli auri vim enarrat, ait, illud fuiſſe talentorum centum viginti millium, ſcilicet *εἰς ἀργυρίου λογον ἀγομενου τοῦ χρυσίου, auro ad argenti valorem redacto* [h]). Vide apud eundem aliud adſine exemplum [i]).

Romanorum in moneta argentum varias eſt vices paſſum. Ex quo numorum eſſe materia ſenatusconſulto coepit, nimirum inde ab anno V. C. 485., fuit purum, etſi nunquam, contra quam apud Graecos fuit, puriſſimum, quod *inſtituto* in numis conſularibus examine *fuiſſe* compertum, tradit Jobertus [k]). Livium Druſum in tribunatu plebis octavam partem aeris argento miſcuiſſe, tradidit Plinius [l]), idemque alibi [m]), Antonium IIIvirum argento ferrum illigaſſe. Vtrumque teſtimonium *experientia numorum confirmatum nondum eſt*, forte a pravis animis repertum, et libenter creditum, quia in homines publice exoſos conjectum erat. Ab Auguſto usque ad Severi imperium argenti probitas utcunque conſtitit, ſed ſub hoc multum defecit. Caracalla

h) L. XVII. c. 71. i) L. XX. c. 79. k) Tom. I. p. 40. l) L. XXXIII. § 13.
m) L. XXXIII. § 46.

novum monetae argenteae genus invenit, majore illud quidem modulo, ſed argento deteriore, quod adcuratius deſcriptum dabo in numis hujus Auguſti, non tamen propterea veteris inſtituti numos ferire neglexit, uti neque proximi ſucceſſores dempto Alexandro Severo, qui hanc novae formae monetam abjecit quidem, ſed veteris formae argenteos ſic corrupit, ut, etſi pondere a veteribus non differrent, tamen nonniſi tertiam argenti portionem in iis ineſſe expertus ſit Savotus [n]). *Sub Gordiano maxima monetae argenteae pars* Caracallae inſtitutum ſequitur, ac deinceps quoque. Imperante Gallieno ejus facies triſtiſſima. Ex quinque partibus fuiſſe quatuor admixti aeris, profitetur Bimardus [o]), quod mixtionis genus Galli *billon* vocant, *aeroſos* Latini [p]), et forte etiam *incoctiles* cum Plinio [q]), additque, quod expertus et ipſe ſum, a Claudio Gothico usque ad Diocletianum ſic exulare argentum, ut nonniſi rariſſimi ſint numi argentei, iique impuri, a mediis inter utrumque imperantibus ſignati. Interim cum detraheretur monetae argentum, placuit tamen nobilis hujus metalli ſaltem color. Magnam enim numorum Aeneorum partem involverunt ſtanni lamina tam tenui, quam aranearum tela eſſe poteſt, eosque ſic opertos malleo ſubjecerunt, quo factum, ut colore vel argentum mentiantur, vel ſi pluribus locis abſitit ſtannum, tralucente cupro ſpeciem praeferant, tanquam argenti pulvere eſſent conſperſi. Numos hoc modo fabricatos, ſolis Romanis cognito, atque hoc tantum aevo, habemus inde a Claudio Gothico per proximos ſucceſſores, deſiverunt ſub Diocletiano, primisque ejus collegis, nimirum tum, cum antiquatis his mendaciis ex argento puro ferire monetam inſtituit Diocletianus. Quare id genus numi vix amplius reperiuntur in moneta Conſtantii Chlori, Maximini, Maxentii etc. Fucatos hos numos Galli appellant *médailles ſaucées*, id eſt: *numos tinctos*, improprie iſtud, neque enim inducto ſtanno liquefacto hunc nacti ſunt colorem, ſed malleo percuſſi ea ratione, quo iſtud factum dixi. Argentum ergo purum revocavit Diocletianus, illudque conſtanter deinceps retentum fuit, ita tamen, ut ſub imperatoribus orientis major feriretur aureorum numerus, quam argenteorum.

Obſervandum adhuc vocabulum *Potin* Gallis antiquariis in veteris monetae cauſa valde familiare. Savoto metallum illud compoſitum eſt ex cupro, orichalco, *(laiton)* plumbo, et pauco ſtanno, vocaturque *potin*, ſive aes ollarium, quia ollae *(pots)* ex hac mixtione confici ſolent. Ergo ex Savoti judicio huic metallo argentum admixtum non eſt. Tamen Jobertus materiam, ex qua numi argentei impuri conſtant, paſſim ait *potin* vocari, *on l'appelle communement potin* [s]). Quod quidem diſplicuit, ac forte non injuria, Rinckio [t]), aliisque, quia ſecundum Savotum metallum, quod *potin* dicitur, argentum non continet. Bimardus ad cita-

n) P. II. c. 12. o) ad Job. T. I. p. 60. p) Leg. 102. D. de ſolution. q) L. XXXIV. § 48. r) P. II. c. 17. s) Tom. I. p. 42. t) cap. VII. p. 53.

tum Joberti locum nomen *potin* non reſpuit, ſed adſerit, veteres in fabricandis numis materiae, quae *potin* dicitur, addidiſſe circiter quintam partem argenti. Sin iſtud, mixtio haec ex Gallorum lingua *potin* amplius non eſt, et non ſatis video, cur ad implicandos numos ex argento impuro non perrexerint Galli uti vetere nomine *billon*, quo modica argenti portio aeri addita notatur. Sed nolo perſequi litem de nomine, cum videam, recentiſſime id genus numos a Pellerinio quoque vocari *potin* [u]).

Jure hoc loco quaeri poteſt, quae cauſa fuerit, cur Romae moneta argentea ſive paullatim in pejus ruerit, ſive plurium annorum intervallo plane feriri deſiverit, cum tamen interea moneta aurea non modo ſemper eſſet illibata, ſed et in ea feriunda nunquam ceſſaret malleus. Conjicit Bimardus [x]), factum iſtud forte propterea, quia magna pars pecuniae, quae fiſco principis debebatur, in auro numerari conſuevit. Sane multa tributa, ſive imperata, ſive, ut vocant, gratuita a ſolo auro nomen eſſe ſortita, ut: *aurum viceſimarium*, *aurum coronarium*, *aurum luſtrale etc.* Ergo principis intererat, auri probitatem non corrumpi. Contra cum princeps in faciendis ſumptibus moneta argentea, vel aenea uteretur, quanto plus argento vel aeri ſive probitate, ſive pondere deceſſit, tanto plus fiſco acceſſiſſe lucri, quia ſecutum iſtud metalli detrimentum valorem non mutavit, et quia minore auri portione comparari aeris maſſa potuit, ex qua cuderetur moneta aenea, quae ſtanneae pelliculae, ut ſupra diximus, involuta numi argentei valorem haberet. Remedium iſtud, utut imperio denique perniciosum, neceſſitate fuiſſe advocatum, cum non haberent principes, quo ſtipendia ſolverent. Haec Bimardi conjectura ſitne vera ſive ſecundum omnes cauſas, ſive aliqua ſui parte, ignoro, neque mearum eſſe virium intelligo, eam aut approbare aut abjicere. Commemorandam tamen duxi, ut in mea inopia avidum lectorem ex alieno ingenio paſcam. Conſtitutio Arcadii et Honorii [y]) Bimardi conjecturae non magnopere favet: *Jubemus, ut pro argenti ſumma, quam quis theſauris fuerat illaturus, inferendi auri accipiat facultatem, ita ut pro ſingulis libris argenti quinos ſolidos inferat.* Adde narrantem Zonaram, Alexium Comnenum nonniſi auream monetam ex vectigalibus collectam fiſco intuliſſe, et in expenſas monetam aeream, vel ex aequalibus auri et aeris partibus mixtam adſignaviſſe. Si idem placitum jam fuiſſet imperatoribus praecedentibus, neceſſe non fuiſſet, iſtud de uno Alexio commemorare.

AES.

Numi ex aere Cyprio tam Graecorum, quam Romanorum, ſive cupro puro conſtent, ſive varie mixto, *aenei* vel *aerei* in arte noſtra ſolent vocari, a Gallis *bronze*, ab Italis *rame*, nulla habita ratione, quot partes materiae heterogeneae cupro ſint admiſtae, quo ſit, ut numi hujus claſſis collecti multum inter ſe

u) Mel. I. p. 225. x) ad Jobert p. 61. y) Cod. Juſt. L. X. tit. 76.

colore differant, aliis ruſis, flavis aliis, aliis colore inter utrumque mixto. Nos, qui numos veteres cum plerisque aliis ex ſolo fere tantum fructu, quem in philo logiam conferunt, metimur, variam hujus metalli mixtionem chymicis relinquimus, numosque nullo diſcrimine omnes, quomodocunque ſive puros, ſive compoſitos, *aeneos* appellamus. Qui magis in hac parte inſtrui cupiet, adeat inſigne opus Ludovici Savot, qui inſtitutis multis, quae ars metallurgica praeſtat, experimentis veteris monetae aeneae, naturam penitus exploravit, et deſcripſit [z]. De unis numis, quos multi ex aere Corinthio confectos dixerunt, aliquid neceſſe video hoc loco commemorare.

Si Plinium audimus, *aes Corinthium* caſus conflavit. Aes iſtud, inquit [a]), *caſus miſcuit, Corintho, cum caperetur, incenſa.* Latius Florus de Corinthi agens exitio [b]): *Quantas opes et cremaverit, hinc ſcias, quod quidquid Corinthii aeris toto orbe laudatur, incendio ſuperfuiſſe comperimus. Nam et aeris notam pretioſiorem ipſa opulentiſſimae urbis fecit injuria, quia incendio permixtis plurimis ſtatuis atque ſimulacris, aeris, auri, argentique venae in commune fluxere.* Vide ſimilia apud Oroſium [c]), Petronium [d]), Iſidorum [e]). Sed enim hanc Corinthii aeris originem in fabulis putat Plutarchus [f]), et ipſe Plinius manifeſte docuit [g]), jam ante Corinthi excidium elaborata fuiſſe a praeclaris ſictoribus ſigna ex pulcherrimo hoc metallo, quod aes Corinthium dicitur. Indubitatum adeo, illuſtrem hanc, ac a veteribus tot laudibus celebratam metallorum mixtionem, quae propria fuit aeris Corinthii natura, ab arte profectam.

Quidquid erit, ad noſtrum inſtitutum illud unum pertinet noſſe, fuerintne unquam ex aere, quod Corinthium vocabatur, ſignati numi. Primus forte fuit Aeneas Vicus, qui iſtud adfirmavit [h]), cujus deinde dictata cupide amplexi ſunt alii. Teſte Savoto numi, qui ex aere Corinthio conflati creduntur, ſunt ex aere inaurato [i]). Sed jam peritiorum vix aliquis huic ſententiae fidem adhibet. Veteres enim, qui aeris Corinthii meminere, illud quidem in ſigna, vaſa, tripodes, candelabra, paropſides etc. impenſum tradidere, at in monetam nemo omnium. Praeterea inſtituto in ſimilibus numis experimento compertum eſt, ne minimam quidem auri partem iis eſſe immixtam. Vide de his plura apud Savotum [k]), Jobertum [l]), ejusque cenſorem Bimardum [m]).

Ceterum quaecunque ſit numorum aeneorum ſpectato metallo ignobilitas, atque ut iidem dicantur Martiali *nigrae ſordes monetae* [n]), plurimum tamen nos, qui ſcientiam, non metalli nobilitatem ſpectamus, illis obſtrictos profitemur, quia maxima monetae veteris pars aenea tota eſt, et inde ab Auguſtorum aetate in Graecia, et generatim extra urbem fere unica.

z) Num. ant. P. II. c. 17. a) L. XXXIV. § 3. b) L. II. c. 16. c) L. V. c. 3. d) Satyr. c. 50. e) L. XVI. c. 19. f) de Pyth. orac. ſub init. g) l. c. h) Diſcorſo ſopr. le med. L. I. c. 7. i) l. c. P. I. c. 2. fin. et P. IV. c. 8. k) l. c. P. II. c. 17. l) T. I. p. 43. m) Ibid. p. 62. n) L. I. ep. 100.

CAPVT VIII.

De vario veterum triplicis metalli ad monetae negotium delectu.

Articulo praecedente diverſam triplicis metalli probitatem peregimus. At modo, quod populis, urbibus, regibus varia aetate ad feriundam monetam probatum fuerit metallum, obiter intueamur. Neque enim omnis populus, urbs, regnum omni aetate, aut eodem tempore triplex metallum in numos formavit, ſed, ut patebit, vario uſi ſunt in ejus delectu inſtituto. Prava hac in cauſa judicia, quae in plurium inſignium virorum operibus propagata reperias, hanc quoque diſquiſitionem jure imperare videntur.

Adſirmare non dubitavit inſignis Jobertus, reges et urbes Graecas diu ante urbem conditam perelegantes ex triplice metallo numos cudiſſe o). Magis diſerte Paſſerius, antiquiſſimam ubique ſemper fuiſſe monetam aeneam p). At enim omnes rei monetariae veteris cauſas penitius rimanti facile patebit, antiquiſſima aetate urbibus Graecis non fuiſſe monetam, niſi argenteam, rarius auream, at urbibus Italicis nonniſi aeneam.

Atque hanc ego ſententiam antequam probatum eam, quaedam neceſſario video eſſe praemonenda. Antiquiſſimam aetatem cum dico, intelligo eam, quae a primo rei monetariae exordio usque ad vicina Philippo II. Macedoni tempora fluxit. Cum urbes Graecas nomino, non modo Graeciam propriam intelligo, ſed et urbes omnes Graecae originis per tres orbis cogniti partes ſparſas, ne quidem demptis Cyrene Africae, Maſſilia Galliae, Emporiis et Rhoda Hiſpaniae. Cum urbes Italicas dico, Italiam intelligo mediam, Romam cum Latio et adjacentibus regionibus, tum Etruriam, Vmbriamque, nam Italia ſuperior Gallis habitata numorum fere ſterilis ſemper fuit, inferior dempto Samnio fere tantum urbes Graecae proſapiae complexa eſt. Denique monendum adhuc, criteria numorum remotae antiquitatis conſiſtere in ratione picturae, in modo inſcriptionis, et literarum forma, in concavo partis averſae, ſive quadratum informe illud ſit, ſive certus quidam typus, inque aliis cauſis, quas nunc προληπτικως paucis attigiſſe ſatis fuerit, ſed olim copioſius perſequemur.

His, ut oportebat, praemiſſis, nullum ajo exſtare monetae Graecae numum aeneum, qui ex ſimilibus cauſis longam praeferret ſenectam, et ſi quis forte alicubi repertus eſt, vereor magnopere, ne amiſſa argenti bracteola, cujus ope argentum olim eſt mentitus, aeneus evaſerit, nam vetuſtam eam fuiſſe fraudem, alibi docebimus. Inſpice, ſi lubet, longum monetae aeneae Syracuſanae agmen, in qua nullum ſane reperias numum, qui ſive inſcriptione SVRA. pro ΣΤΡΑ., ſive picturae ratione vetuſtiſſimo tantum aevo propria, remota ſibi tempora poſſit vin-

o) Tom. I. p. 5. p) Paralip. ad Dempſt. p. 157.

dicare ; omnes, qui hac ſunt indole, argentei ſunt etiam. Eodem modulo metire monetam Tarenti, Rhegii, Athenarum, et aliarum, quascunque velis, urbium Graecarum. Deinde ſententiam meam invicte ſtabiliunt numi urbium partim earum, quae ſerius everſae fuere, partim earum, quae aliud ſibi nomen indiderunt, ſed quarum tamen cum utroque nomine numos habemus ſuperſtites. Naxus Siciliae a Dionyſio ſeniore everſa V. C. 351. nullos *nobis reliquit numos aeneos, argenteos omnes*, et magno quidem numero. Atqui ſi vetuſtiſſima urbium moneta fuiſſet aenea, contrarium potius debuerat accidere. Ergo Naxus citius eſſe deſiit, quam moneta aenea per urbes Graecas valere coepit. Eodem modo Cauloniae per Pyrrhi bellum dirutae non habemus niſi argenteos, eosque omnes operis pervetus aevum teſtantis, aeneum nullum. Fuit Sybaris urbs Lucaniae clara, et numorum antiquiſſimae fabricae fertilis. Everſa a Crotoniatis V. C. 243. inſtaurata denuo a Graecis circa annum V. C. 310. partim ex vetere nomine Sybaris, partim Thurium dici coepit, et deinceps perrexit aliquamdiu utroque nomine ferire numos, donec Sybaris nomen plane eſſet abolitum. *Neceſſe eſt ergo, qui numi Sybaris nomen inſcriptum habent, hujus urbis eſſe antiquiſſimos.* Atqui certum aeneum cum mentione Sybaris nullum hactenus reperi, poſterioris Thurii cum argenteos, tum aeneos. Zancle Siciliae expugnata a *Meſſeniis Peloponneſi circa annum* V. C. 273. Meſſana a *novis incolis* coepit appellari. Jam vero et Zancles nomine nullum habemus numum, niſi argenteum. Ex eodem metallo ſunt numi omnes Meſſanae nomine inſcripti, quicunque certos habent remotioris aevi characteres, at quicunque artem recentiorem produnt, partim argentei ſunt, partim aenei. Eadem urbs a Campanis circa annum V. C. 475. occupata, pro Meſſana aliquanto poſt Mamertina, ſeu Mamertinorum dici coepit, ac continuo, rariore jam tum per Graecas urbes argento, numos omnes Mamertinorum nomine notatos habemus aeneos, nullum certae ſidei argenteum. En ab his exemplis monetam Graecorum, perinde ac ſaecula, a metallo nobiliore ad ignobile prolapſam, non contra. Sed ne ſolis Graeciae magnae, vel Siciliae exemplis inhaereamus, etiam Graeciae propriae inſtitutum inſpiciamus. Praecipuum ad cauſam meam argumentum dabunt clariſſimae Hellados Athenae. Vetuſtiſſimam earum monetam fuiſſe argenteam, praeterquam quod iſtud ejus fabrica manifeſte docet, ab ipſo etiam Athenienſium plebiſcito erudimur. Nam cum circa annum V. C. 340. induci coepiſſet moneta aenea, paullo poſt ejus uſus fuit antiquatus, nunciante praecone: ἀργυρῷ γαρ χρωμεθα, *argento enim utimur*, de quo vide plura in numis Athenarum. Eodem modo perluſtra numos urbium *Aſiae, inſularum*, ac *Cretae praeſertim*, quos omnes, ſi modo ex certis cauſis remotiori aevo debebuntur, non reperies, niſi argenteos. Dici nequit, aes adverſus aeruginem non ſatis validum tantam aetatem ferre non potuiſſe. Etenim urbium Italicarum antiquiſſimos habemus aeneos, et, quod ſaepe factum, numi aenei vernice, ut aimus, operti quamcunque aetatem ferunt.

Ab urbium numis ad regios deflectamus; iis in judicium vocatis, qui ante Philippi II. regnum ſignati ſunt, nam inde ab hoc omnium fere regum numos habemus aeneos quoque. Habemus ante iſtud tempus cognitos ex numis reges Macedoniae, Siciliae, Cariae, Cypri. Omnes vero horum numos eſſe argenteos, aeneos vero, qui iis tribui ſolent, aut regibus, quorum nomina inſcribuntur, non eſſe ſynchronos, aut ad poſteriores ejus nominis reges pertinere, aut eſſe incertos, aut dubiae fidei, nolo hic longius diſputare, quia haec omnia peti poſſunt ex eorundem regum numis, in quorum enarratione ſingula haec capita adcurate enucleabuntur.

Dixi principio, in antiquiſſima Graecorum moneta etiam auream putandam. Revera ex hoc metallo exſtant numi antiquiſſimi, ſed urbium tantum, nam aureum regium, qui Philippum II. praeverteret, demptis Perſarum Daricis, non novi. Exempla aureorum omnibus canae vetuſtatis notis inſignium habes apud Pellerinium [q]), tum quae ſparſim per opus ſuum recitavit, ut in moneta Cyzici, Pergami &c., quae exempla, etſi rara ſunt, et pauciſſimarum tantum urbium, ſatis tamen valent ad comprobandam monetae aureae antiquitatem. Teſte Herodoto [r]) jam Polycrates Sami tyrannus numos aureos ſignavit, magnam vim monetae patriae e plumbo feriens (ἐπιχώριον νόμισμα κόψας), eamque auro obducens Lacedaemoniis obtulit, etſi ipſe auctor facto huic fidem non adſtruat. Fuit Polycrates aequalis Cambyſis, floruitque annis ante Chriſtum D. et amplius.

Altero loco dixi, antiquiſſimos urbium Italicarum numos non fuiſſe niſi aeneos, quod quidem argumentorum agmine comprobare neceſſe non eſt, cum nemo, opinor, ſit, qui iſtud in dubium vocet, et cui cogniti non ſint Italicarum urbium aſſes aut ejus partes remotiſſimis temporibus fuſi. Paucae in hoc tractu urbes argentum in monetam conflarunt, neque praeter Populoniam et Faliſcos aliam novi, illa haud dubie commercii cum Graecis cauſa, quia maritima, Faliſci, quia ipſi origine Graeci etiam in hoc Graecorum inſtitutum ſervarunt. Romanorum monetam antiquiſſimam fuiſſe aeneam cum ſcriptores veteres omnes, tum et numi ipſi docent, et docebimus liberaliter in prolegomenis ad numos conſulares. Quapropter de Italica tantum moneta intelligendum eſt, quod dixit Iſidorus [s]): *Antiquiſſimi, nondum auro argentoque invento, aere utebantur. Nam prius aerea pecunia in uſu hominum fuit, poſt argentea, deinde aurea ſubſecuta, ſed ab aere, qua coepit, nomen retinuit. Vnde et aerarium dictum, quia prius aes tantum in uſu fuit, et ipſum ſolum recondebatur, auro argentoque nondum ſignato, ex quorum metallis quamvis poſtea facta fuiſſet pecunia, nomen tamen aerarii permanſit ab eo metallo, unde initium ſumpſit.* De eadem Italica intelligendus eſt locutus D. Auguſtinus, cum ait [t]): cur habendus honor *deo Aeſculano et filio ejus Argentino, ut habeant aeream argenteamque pecu-*

q) Rec. III. tab. 115. r) L. III. c. 56. s) Orig. L. XVI. c. 17. t) de civit. Dei L. IV. c. 21.

niam? nam ideo patrem Argentini Aeſculanum poſuerunt, quia prius aerea pecunia in uſu eſſe coepit, poſt argentea. Additque lepide: *miror autem, quod Argentinus non genuit Aurinum, quia et aurea ſubſecuta eſt, quem deum ipſi ſi haberent, ſicut Saturno Jovem, ita et patri Argentino et avo Aeſculano Aurinum praeponerent.*

Quaeri hoc loco poteſt, utrum conſtet de certa aliqua cauſa, cur Graeci ab argento et auro, Itali ab aere rem monetariam auſpicarentur, alteris argentum et aurum, alteris aes unam mercis rationem haberet. Ajo, de ſolo mihi utriusque gentis conſtare inſtituto, non tamen de certa cauſa. Et vero non paucis Graeciae populis ipſa loci natura argentum in monetam liberaliter praeparavit. Ejus copiam reperere Athenienſes in fodinis ſuis Laureoticis, Thaſii in Scapteſyla, Damaſteni Epiri in vicino tractu. Argento igitur in monetae uſum a populis locupletioribus antiquitus conſtituto, alii quoque partum commerciis argentum incudi commiſerunt. Atqui turpe Graecis fuiſſe viſum, a moneta argentea ad aeneam transire, memoratum ſupra Athenienſium exemplum affatim docet, a quibus invecta recens moneta aenea paulo poſt iterum fuit abrogata. Alibi cauſae civiles fecerunt, ut metallum ignobile in monetam praeferretur. Apud Spartanos, Lycurgus, ut privatorum luxum, ambitionem, potentiam, magna in liberis civitatibus pericula averteret, antiquata moneta aurea atque argentea ferreae uſum inſtituit, quod tradidere ſcriptores copioſi alibi a nobis citati. Ac forte Italiae civitates eadem cum Lycurgo pericula veritae in moneta aenea acquievere, atque ipſe etiam Servius Tullius, monetae Romanae auctor vulgo creditus. Quod deinde civitatibus evenire ſolet, quae non contentae aviti agri finibus foras cupiditatem evagari patiuntur, ut, non ſufficiente ad meditatos ſumptus aere, nobiliorem, ac propterea magis validam cogantur monetam auxilio vocare, iſtud Spartanis, Romanisque eveniſſe comperimus. Illi inſtituti, quod a Lycurgo acceperant, in ſpeciem tenaces a feriundo tum quidem argento abſtinuerunt, ſed tantam per bella externa auri, argentique ſignati vim theſauro publico intulerunt, quantam teſte Platone per reliquam Graeciam reperire non fuit. Romani nulla lege adſtricti, liberaliore deinde per Pyrrhi bellum cum civitatibus Graecis commercio juncti, aſſueſcere etiam monetae argenteae coepere, cumque paullatim regionibus transmarinis inhiarent, ex argento etiam ferire numos ad propoſitum ſuum magis valituros.

Graeci primum regum Alexandri ſucceſſorum, deinde Romanorum bellis attriti impellente penuria aes etiam in monetae conſortium admittere ſunt coacti. Sed eſt veriſimile, a plerisque civitatibus in monetae conſortium vocatum etiam aes cauſa uſus commodioris, cum leviores ſumptus in foro rerum venalium faciendi eſſent, ad quem finem in argento obtinendum neceſſe fuit tam tenues, levisque ponderis ferire numos, ut tractati e digitis facile elaberentur, et ſaepe elapſi reperiri amplius non poſſent, cujusmodi numos obvios habemus in moneta Attica, et magnae Graeciae. Enimvero exiſtimo,

tam frequens in minutiſſimo argento jacturae non modo periculum, ſed jacturam ipſam in cauſa fuiſſe, cur exſiſterent Athenis jam antiquitus oratores, qui monetae aeneae uſum ſuaſere, de quo agemus late in moneta Attica. Denique Romanorum jugum perferre juſſi Graeci aut nullos amplius ſignavere numos, aut maximam partem nonniſi aeneos, argento nonniſi pauciſſimis permiſſo. Aureos imperatorios, eosque rariſſimos non habemus niſi Caeſareae Cappadociae, et Gabalae Syriae.

CAPVT IX.

De pondere ac valore monetae veteris.

Numis veteribus cujuscunque metalli certum fuiſſe publice praeſcriptum pondus, et a pondere ſuum illis ſtetiſſe valorem, adeo verum eſt, ut, ſi comprobare velIem, actam videar rem agere velle. Sed quae fuerit ponderis veterum natura atque conditio, en tibi materiam vaſtam, et ſi qua alia ſalebroſam, inde ex quo renatae ſunt literae, magna contentione disputatam a viris ſummi ingenii et eruditionis, Agricola, Budaeo, Hotomanno, Joſ. Scaligero, Camerario, Snellio, Gronovio, ut praeteream eorum, qui hos ſecuti ſunt, commentarios. Si ex horum laboribus indefeſſis vigiliisque illud obtinuimus, quod in rebus multis ad hoc argumentum ſpectantibus multo magis expeditam habemus rationem, ſaepe etiam manifeſtam et evidentem, at fatendum eſt etiam, multa eſſe adhuc in hac cauſa dubia atque incerta, multa Cimmeriis adhuc noctibus involuta, quod ſatis ex eruditorum, quos citavi, litibus atque diſſidiis apparet.

Difficultates, quae hanc cauſam circumſtant, multiplicis ſunt generis, ac tantae, quas nullum vel ingenium, vel tempus poſſe amoliri cordatus quisque facile mecum intelliget. En earum praecipua nonnulla capita. Multi auctores veteres, qui de pondere ac valore ſcripſere, quorumque nos auctoritati tribuere multum ſolemus, aut in transcurſu tantum hanc cauſam attigerunt, aut, etiam cum ex propoſito eam tractare ſunt aggreſſi, rationem nobis mire confuſam impeditamque reliquere. Plinius, qui cauſas monetae Romanae inde ab ejus exordio enarravit, tam ambigua illud, impeditaque oratione peregit, ut, qui verum ejus ſenſum elicere ſunt conati, plerique nihil adferrent, quod non alii reprobandum ducerent. Livius, qui magnam hiſtoriae partem ex aliorum commentariis conſcripſit, tam ſaepe miras ponderis, valoris, appellationum rationes contulit, ut ſatis appareat, eum ſcientiae hujus vel fuiſſe rudiorem, vel operae pretium non putaſſe, magnam ad hoc examen ἀκρίβειαν conferre. Enimvero quod de monetae Atticae valore ſcripſit u), imperite hercle, ſi ſcriptorum omnium conſenſum, atque

u) L. XXXIV. c. 52.

ipſam etiam experientiam contendas, diffidere praeſtantiſſimi auctoris in hac cauſa teſtimoniis jubet. Non leve etiam malum, quod auctores veteres pondus ac valorem ſaepe non perſcripſerunt, ſed notis arithmeticis indicarunt tantum, quas deinde non intellectas rudes librarii turpiter corrupere. Alias ars critica, ut oportuit, reſtituit feliciter, aliis alii formam dedere, qua ſuam opportunius juvari ſententiam viderunt. Accedit grammaticorum inferioris aevi mira ſive ignorantia, ſive perverſitas, quando, non ſervato temporum discrimine, vetera monetae vocabula, denarios, ſeſtertios, aſſes &c. aetatis ſuae monetae applicant, quae tamen ſpectato ſive pondere, ſive valore nihil jam cum antiquata illa habuit commune. Quam tum licentiam fuiſſe communem, et promiſcuam, ex eo patet, quod Juſtiniano etiam ſingulari conſtitutione reprimenda viſa fuit, in qua legimus [x]): *Verba ſuperflua, quae in donationibus poni ſolebant, ſcilicet ſeſtertii, numi unius, aſſium quatuor, penitus eſſe rejicienda cenſemus. Quid enim verbis opus eſt, quae rerum effectus nullus ſequitur?* Accedit etiam, quod pondera in ſingulis fere civitatibus fuere varia, neque illa a ſcriptoribus, parum in hac parte plerumque religioſis, ut oportuerat, discreta, ac denique, quod ad definiendum numorum valorem unum ex praecipuis eſt, quod ignoramus, quae quavis aetate fuerit auri ad argentum, hujusque ad aes ratio, quae, ut hodie, ſic olim quoque, varia fuit. Herodoti aetate fuit aurum ad argentum, ut 1. ad 13. [y]), Platonis, ut 1. ad 12. [z]), Menandri poetae, cujus teſtimonium citat Pollux [a]), ut 1. ad 10. Apud Romanos initio fuiſſe ut 1. ad 15., at brevi poſt majore copia auri Romam translata ad imitationem Graecorum fuiſſe ut 1. ad 10. exiſtimat Gronovius [b]). Poſteriorem hanc rationem colligunt eruditi ex pacis legibus cum Aetolis initae, perhibente Livio [c]): *Pro argento ſi aurum dare mallent, darent, convenit, dum pro argenteis decem aureus unus valeret.* Praeeunte Suetonio [d]) viſum nonnullis, per Julii Caeſaris in provinciis rapinas adeo viluiſſe aurum, ut eſſet ad argentum, ut 1. ad 9., quin ſecundum alios, ut 1. ad 7½. Vide Arbuthnotium [e]). Sed Cl. Dupuy Gallus Gronovii dictata refellens adſerit, fuiſſe apud Romanos auri ad argentum rationem fere duodecuplam [f]).

Ac veterum quidem artis magiſtrorum, quos ſupra memoravi, Budaei, Hotomanni &c. tanto magis incerta, fluctuansque debuit eſſe doctrina, quod unis fulti veterum teſtimoniis, tam ſaepe, ut diximus, vagis, mendoſis, tam perfunctorie prolatis agere rem ſuam, inſtituerunt, omiſſo omni numorum ipſorum examine, quorum ipſis juſta copia praeſto non fuit; ſed qui utique, ſpectato pondere, metallo, ejus varia mixtione, multisque aliis cauſis, plurima docent, quae auctores veteres ne verbo quidem attige-

x) Cod. L. VIII. tit. 54. l. 37. y) L. III. c. 95. z) in Hipparcho p. 231. a) L. IX. § 76. b) de ſeſtert. L. III. c. 4. init. c) L. XXXVIII. c. 11. d) J. Caeſ. c. 54. e) Tab. ant. num. Diſſ. I. c. 6. f) Bell. Let. T. XXVIII. p. 687. ſeq.

re. Iſtud vero examen, quod ex praecipuis unum erat, fuiſſe ab iis omiſſum, uno occupatis eruditionis apparatu, pridem conqueſti ſunt Eiſenſchmidius in praeclaro ſuo commentario de moneta vetere, et Khellius noſter g). Cautius saeculi noſtri philologi, ac praecipue in commentariis ſuis eruditi Galli audiendos quoque numos in hoc judicio voluerunt, et partim perperam ab illis tradita correxerunt, partim ab ipſa experientia docti novas ſolidasque leges in hanc ſcientiae partem invexerunt. Sed etiam in hoc tramite cum multis difficultatibus luctandum fuit, ſaepe deſperato remedio ad conjecturas denique confugiendum. Non enim raro ſcriptorum teſtimonia a captis ex moneta experimentis diſſident, aut modus defuit, illa cum his conciliandi. E. g. Paſſim docent veteres, drachmam Atticam cum denario Romanorum ejusdem fuiſſe ponderis, et valoris; at conſtat experientia, inter utrumque numum ſpectato pondere interceſſiſſe diſcrimen non contemnendum, de quo agemus explicatius in diatriba de numis conſularibus. Memorant auctores non pauci numos Athenienſium aureos, Demoſthenes ſtateres aureos Cyzicenos, Thucydides Phocaicos, Plinius Victoriatos argenteos ex Illyrico advectos, ſed omnes hos nobis hactenus incompertos. Nihil vero incertius teſtimoniis illis, quae inferioris aevi ſcriptores nobis obtruſere. Eruditi non pauci ſubtiliter explicuerunt numos aureos ſolidos, ſemiſſes, et tremiſſes, quos ab Alexandro Severo fuiſſe ſignatos tradit Lampridius, verum hi aeque nobis ſunt ignoti, ac aurei illi, quos ab eodem cum Alexandri M. habitu magno numero fuiſſe cuſos idem refert, aut aurei, quatuor, ſex, octo, viginti drachmas adpendentes, quin et bilibres CXC. drachmarum, et adeo centenarios duarum minarum pondere, quos ab Elagabalo fuiſſe ſignatos tradidit Lampridius h). Quo deinde loco putabimus teſtimonia Trebellii, aut Vopiſci, aeneos nobis denarios, et ſeſtertios propinantium, tum et Philippeos aureos, Philippeos argenteos minutulos, Philippeos aereos, atque etiam trientes Salonianos &c.? Vtrum dignam hanc mercem exiſtimabimus, in qua explicanda velimus criſin noſtram occupari, quando eam ignorat experientia, nobis vero cognita non eſt, niſi ex oraculo ſcriptorum, qui, ut communis fert opinio, ipſam eam hiſtoriam, quam ſcripſerunt, ignoravere? Omitto hic Zonaram, Cedrenum, aliosque ejusdem meriti, tum et lexicographorum, et chronographorum gregem, qui veteris monetae pondus ac valorem aut ſuomet judicio inique, aut ex veterum ſcriptis male intellectis definivere, a quorum dictatis hauſta ex numis ipſis doctrina longiſſime abit. Atqui ſi miſſis ſcriptorum teſtimoniis cum ſolis rem agere numis inſtituas, quam moleſtam hi quoque ipſi, impeditamque offerunt rationem! Pondus in aureis non modo mire diſpar, ſed etiam ejus modi, ut, qui leviores ſunt, certam et aequabilem ad graviores rationem non ſequantur. Ejus exemplum dabunt aurei Lyſimachi, Philippi

g) Addendic. II. p. 16. h) in Alex.

Alexandri M., quorum quidem aurei ordinarii pondere ſunt ſatis aequali, at qui his vel graviores multo, vel leviores ſunt, incertos nos relinquunt, quo minus veram eorum ad ordinarios rationem poſſimus definire. Non minor in moneta argentea ponderis varietas. Etſi enim alicubi, v. g. in tetradrachmis Atticis, Thaſiorum, Macedonum &c., in didrachmis Velitarum, Tarentinorum, Metapontinorum &c., in drachmis Dyrrhachenorum, Apolloniatarum &c. pondus ſatis juſte congruat, arduam tamen is ſibi provinciam imponet, qui volet monetae argenteae, v. g. Syracuſanorum, pondere mirum differentis certam ſecum rationem reperire. Tempora, inquies, eſſe diſtinguenda, atque aliis aliud pondus adſignandum. At enim quis noverit haec apte tempora diſtinguere? Quae deinde ponderis in moneta Romanorum argentea deminutio? Non enim ſub ſequentibus imperatoribus tanta fuit ponderis in hac aequalitas, quanta ſub primis. Refert Plinius [i]), regem Taprobanes, cum in captiva pecunia, quam apud Romanos tempeſtate in eam inſulam compulſos reperit, pares pondere denarios videret, cum diverſae imagines indicarent, a pluribus fuiſſe ſignatos, admiratum Romanorum juſtitiam legatos ad Claudium miſiſſe, per quos amicitiam peteret. Minor fuiſſet regis admiratio, ſi fortuna eos illuc adegiſſet aetate imperatorum, qui ſucceſſere, qua pondus paullatim coepit imminui. Adde monetam argenteam inde a Severo non Romae modo, ſed etiam in provinciis, ſi qua adhuc in his ſignata fuit, vilioris metalli admixtione peſſime corruptam, de quo jam alibi egimus, unde neceſſe fuit, veterem monetae argenteae cum aenea rationem perverti. Adde, inde a Gallieno veterem monetae aeneae modum plane immutatum, ac deinceps in ea ferunda nullum amplius certum pondus, atque, ut videri poſſit, mere arbitrarium obtinuiſſe. Adde denique, cum pondere ipſa etiam monetae vocabula fuiſſe mutata, quorum ſignificationem magnam partem difficile eſt definire.

Atque cum his difficultatibus confligendum fuit illis, qui hanc ſibi philologiae partem, quae de pondere ac valore monetae veteris agit, enucleandam explicandamque ſumpſere, neque adeo mirum, ſi in veterum diſſenſu cogerentur diſſentire et ipſi, et ſi quid illi confuſe et implexe tradidere, in iis evolvendis nondum nobis hactenus plene ſatisfecere. Jam vero ad eorum conſulendas lucubrationes omnes eos, qui dignum ex moleſto labore fructum ſe conſecuturos ſperant, ſic hortamur, ut permiſſum nobis putemus, in noſtro hoc opere ab implexo hujus argumenti examine abſtinere. Cujus equidem propoſiti facilem merebor veniam, non modo, quod haec aliunde peti poſſunt, ſed etiam quia plerique illi, qui numos veteres comparant, iis fere tantum ad hiſtoriae, geographiae, mythologiae, ſacrorum profanorumque rituum, et quae ſunt id genus alia, cognitionem utuntur, parum ſoliciti, quod fuerit eorum pondus legitimum, quis eorum valor

i) L. VI. §. 24.

ſive ſecum ipſis, ſive cum noſtrae aetatis moneta comparatus. Quae cauſa fuit, cur ii, qui artis noſtrae praecepta tradidere, aut ad explicanda numorum veterum argumenta incubuere, hanc ejus partem aut penitus negligendam duxerint, aut nonniſi leviter, ac quantum cauſa poſtulare eſt viſa, tractaverint. Quin et illuſtris Baro Bimardus, qui Joberti opus ſcientiam numismaticam complexum in ſeverum examen vocavit, tantum abfuit, ut doctrinam hanc ab auctore praetermiſſam aegre ferret, ut propter allatas cauſas excuſaret etiam, neque ejus defectum, quod alibi facere inſtituit, ſupplendum exiſtimaret [k]).

Sunt tamen cauſae, quae argumentum iſtud penitus a nobis negligi artis ipſius numismaticae ratio vetat. Nam ſunt numi non pauci Graeci aeque ac Latini, qui ſive pondus, ſive valorem aut perſcribunt, aut notis indicant. Varios hos modos cum coram proponi praeſentis operis inſtitutum plane exigat, neceſſe erit etiam, ut recte intelligantur, de monetae veteris pondere et valore nonnihil attingere. Dabimus ergo primum catalogum numorum, qui utriusque manifeſtas notas oſtentant, deinde, quae ad earum explicationem ſervire poſſunt, in medium proferemus.

Ponderis aut valoris indicia in numis Graecis.

ΔΙΔΡΑΧΜΟΝ, vel ΔΙΔΡΑΓΜΟΝ cum capite Neronis, veriſimiliter Caeſareae Cappadociae ſignati. Sunt *argentei*, quorum is, qui eſt in muſeo Caeſareo, appendit paullo plus duabus drachmis Dyrrhachenis. Pembrockianus grana Anglicana 113. Hi numi copioſius deſcribentur in moneta Neronis commatis peregrini, quos vide.

ΔΡΑΧΜΗ. ΕΤ. Ε., pro quo alii legunt ΔΡΑΓΜΗ. ΕΦΕ. in numis Neronis. Sunt *argentei*, et teſte catalogo Pembrockiano adpendunt grana 59. Vide hos quoque eodem loco latius deſcriptos.

ΔΙΔΡΑΧΜ. vel ΔΙΔΡΑΧΜΟΝ in *aeneis* I. et maximi moduli Rhodiorum, tam autonomis, quam Tiberii et Juliae, Nervae et Trajani. Vide numos Rhodi.

ΔΡΑΧΜΑ in autonomis Byzantiorum *aeneis* III. formae.

ΑССΑΡΙΑ. ΤΡΙΑ. et ΔΥΩ. in *aeneis* autonomis Chiorum, quos vide.

ΑССΑΡΙΟΝ. in iisdem.

ΑССΑΡΙΟΝ. ΗΜΙСΥ., vel ΑССΑΡΙΝ. ΗΜΥСΥ. (ſic) in iisdem.

ΤΡΙΩΒΟΛΟ. in autonomo *aeneo* Samothraciae, quam vide.

ΟΒΟΛΟΣ. in *aeneis* Metaponti, et Chiorum.

ΗΜΙΟΒЄΛΙΝ. (ſic) ΑΙΓΙΟΝ. in autonomo *aeneo* Aegii Achaiae.

ΔΙΧΑΛΚΟΝ. in *aeneis* autonomis Chiorum.

ΧΑΛ. ΧΑΛΚΟΥΣ. *in autonomis aeneis Antiochiae Syriae.*

SICLVS, vel ejus DIMIDIVM, vel ejus QVADRANS charactere Samaritano inſcripti numis principum Haſamonaeorum Judaeae.

Signa valoris aut ponderis minus certa.

°° XIII. in *argenteis* Syracuſarum.

k) in praefat. ad Jobert. p. XXXI.

Adde globulos, vel lineolas in numis Rhegii, Catanae, variarumque Siciliae urbium.

Ponderis aut valoris indicia in numis Latinis.

I nota aſſis, S ſemiſſis, o forma globuli nota unciae in moneta *aenea* Romae conſularis, urbium Italicarum, coloniarum Romanarum magnae Graeciae, quin et nonnullarum Hiſpaniae, ut Carteiae, Cordubae.

X vel XVI. nota *denarii*, V. vel Q *quinarii*, IIS vel HS *ſeſtertii*, in moneta *argentea* conſulari Romanorum.

ↆX. XXXX. XX. in moneta *aurea* magnae Graeciae jam Romanis ſubjectae.

Omnes has monetae Latinae conſularis notas vide explicatas in diatribe de numis conſularibus.

II. I. S. in *aeneis* Neronis.

Hos numos adcurate deſcriptos additis meis obſervatis reperies is moneta Neronis.

I. K. M. X. XX. XXX. XXXX. et ſigna ſimilia, quae ſunt obvia in numis imperatorum Orientis, ſed de quibus ex inſtituto agetur alibi.

Repraeſentavimus ponderis valorisve vocabula omnia, notasque certas aut ſaltem veriſimiles in univerſa re numismatica veterum occurrentia, quae ut rite intelligantur, aliqua de ponderis apud Graecos recepti ratione ſunt praecipienda.

Maximum Graecis pondus *talentum*. Fuere talenta Atticum, Aegineum, Alexandrinum, *Aegyptium*, Corinthium &c. ſolo pondere diverſa, ſic ut ſingula continerent 6000. drachmarum, ponderis utique ad talentum ſuum analogi. Sed obſervatum eruditis, cum talento nihil adjicitur, intelligendum talentum Atticum. Continet illud 60. *minas*, mina 100. *drachmas*, ergo talentum 6000. drachmarum. Ex quo ſuapte ſequitur, talentum pecuniam non fuiſſe, ſed pecuniae congeriem. Cum nobis de pondere drachmae Atticae ex obviis tetradrachmis Atticis conſtet, et conſtet praeterea, ſpectato valore drachmam fuiſſe denario Romanorum aequiparatam, facile eſt talenti valorem eruere. Sed nolo in hoc argumento eſſe longior, cum de eo ex inſtituto acturi ſimus in diatriba de numis Romanorum conſularibus, eorumque in ſeſtertiis numerandi ratione, tum et paullo infra valorem talenti argentei ex numis Atticis, quoad ejus fieri poterit, ſimus fixuri.

Mina, ſexageſima talenti pars, et 100. drachmarum potens, ut dictum. Haec quoque pecunia non fuit, ſed pondus tantum, et congeries. Lubet in eorum gratiam, qui veteris ponderis rationes explorant, citare inſigne pondus Chiorum ex plumbo in ipſa Chio repertum, illudque duarum minarum teſte inſcriptione ΔΥΟ. ΜΝΑ., quod adcurate pictum ſiſtit Comes Caylus [1]).

Drachma centeſima minae pars, ut diximus. Hujus ponderis copioſos habemus numos Graecos argenteos, praecipue Apolloniae et Dyrrhachii Illyrici urbium, Maſſiliae, Chiorum &c., tum et Alexandri M., regum Cappadociae, Parthiae &c., adde ejusdem fere ponderis

1) Rec. Tom. II. p. 143.

denarios Romanorum praecipue ſtante adhuc republica, et imperatorum usque ad exitum ſecundi ſaeculi. Ad hanc claſſem pertinent numi inſcripti ΔΡΑΧΜΗ, vel ΔΡΑΙ ΜΗ, quos in catalogo dedimus.

Cum drachma eſſet moneta argentea, invaluit ſerius, ut drachmae dicerentur etiam numi aenei, ut vidimus in citato Byzantiorum numo ΔΡΑΧΜΑ, et videbimus in ſequentibus ex drachma compoſitis. Videntur ergo nonnullae civitates in monetae ſuae appellationibus non metallum, ſed unum pondus ſpectaſſe. Aliae nomine drachmae argenteam tantum pecuniam intellexere, capto haud dubie ab Athenienſibus more, ſed quos conſtat etiam, quamdiu res eorum fuere integrae, non aliam, quam argenteam, ſignaſſe monetam.

Compoſita ex drachma.

Didrachmum, ſive *duarum drachmarum.* Ejus mentio aliquoties apud veteres occurrit. Apud Matthaeum [m]), acceſſerunt ad Petrum, *οι τα διδραχμα λαμβανοντες*, *qui didrachma accipiebant.* Etiam Polluci memoratur *διδραχμον* [n]), aitque, fuiſſe veterem Athenienſium monetam bovis imagine inſignem, ſed quam ignorat antiquariorum experientia. Didrachmorum veteris monetae Graecae ingens ſupereſt numerus, eorumque illuſtris ſeries in numis Syracuſarum, Veliae, Tarenti, &c. varia tamen, ſi pondus ſpectes, ad drachmam Atticam ratione, ſive quod proprium ſuum habuere pondus, ſive aliter monetam ſuam diviſere.

Vocabulum didrachmi vidimus inſcriptum numis Neronis argenteis, nimirum ΔΙΔΡΑΧΜΟΝ, vel ΔΙΔΡΑΓΜΟΝ, ſed quemadmodum aeneae quoque exſtant drachmae, ſic et aenea didrachma teſtibus citatis Rhodiorum numis.

Tridrachmum, ſeu trium drachmarum, numis inſcriptum non reperitur, vocabulum tamen illud apud Pollucem exſtat [o]), et haud dubie inter numos Graecos multa erunt tridrachma, quia eorum multi duas drachmas Atticas juſto excedunt, et a tetradrachmis juſto deficiunt, ſed quod in hac urbium Graecarum varietate ponderis difficile eſt definire.

Tetradrachmum, drachmarum quatuor, numus argenteus, memoratus item Polluci. Nota, et paſſim in muſeis obvia Athenienſium tetradrachma, de quibus et Livius [p]): *Signati argenti octoginta quatuor millia fuere Atticorum; tetradrachma vocant.* Et Cicero [q]): *Nam jam ternis tetradrachmis triticum apud Dolabellam eſt.* Tetradrachma inſigni numero ad nos pervenere. Philippi II. et Alexandri M. illuſtre eſt agmen, et deinde multorum regum ejus ſucceſſorum. Deinde civitatum, ac praecipue maritimarum Aſiae minoris et Phoeniciae, at propter numerum vileſcunt tetradrachma Thaſiorum, et Macedoniae jam Romanae. Commode hoc loco nobis dicetur

Stater, numus Graecorum argenteus et aureus. *Argenteus* idem cum tetradrachmo habitus, drachmarum ſcilicet quatuor. Hero Alxandrinus; *ὁ δε στατηρ δραχμας δ ἐχει*, *ſtater drachmas 4 habet.* Chriſtus pro ſe, et Petro ſoluturus ſingula.

m) XVII. 24. n) L. IX. §. 60. o) l. c. p) L. XXXIV. c. 52. q) ad Fam. L. XII. ep. 13.

didrachma cenſus imperat Petro, ut hamum in mare jaceret, et inventum in capto piſce *ſtaterem* pro ſe ac Petro publicanis daret [r]). Stateri etiam Hebraeorum *ſiclus* a nonnullis aequiparatur, ſed de quo agemus in numis Judaicis.

Stater *aureus* frequentius a veteribus memoratur, et ait Pollux [s]), ſi dicatur *aureus* (Χρυσους), ſubintelligi ſtaterem, ſed ſi *ſtater* ſolum, non ſemper intelligi ſtaterem aureum. Varii generis ſtateres aurei memorantur, a principibus vel populis appellationem nacti, ſcilicet: Croeſii, Darici, Philippei, Alexandrini, tum Corinthii, Phocaitae; et, qui aliis frequentius occurrunt; Cyziceni. Atticos citavit Harpocratio. Aureos hos ſtateres fuiſſe duarum drachmarum pondere, inter veteres convenit. Revera facto cum bilance experimento didici, aureos ordinarios Philippi, Alexandri, quibus adde et Lyſimachi, proxime didrachmis Atticis reſpondere, atque ejusdem ponderis eſt etiam Daricus muſei Caeſarei, et qui vulgatus exſtat in Pembrockiano [t]). Recte igitur omnes hi ſtateres valere dicuntur XX. drachmas, nimirum ſecundum decuplam auri ad argentum rationem. At ſunt in muſeo Caeſareo et alibi numi Alexandri M. non pauci, qui ſolidas 4 drachmas adpendunt, quos adeo jure diſtateres poſſis appellare.

Quaeritur, fuerintne omnes hi Graecorum ſtateres aurei, quos citavimus, vera moneta, et non potius imaginaria? De nonnullis, ſcilicet Daricis, Philippeis, Alexandrinis dubitari nequit, nam manibus eos tractamus, et poſtrema duo genera incredibili numero, et habent etiam pondus a veteribus ſtateri aureo praeſcriptum, ut diximus. At enim an exſtiterunt etiam ſtateres Corinthii, Phocaitae, Cyziceni, Attici? Si veterum loquendi modum ſpectes, dubitari neque de his poſſet, nam perinde de his acceptis, expenſisque loquuntur, quam de Daricis, et Philipeis. De ſtatere Phocaita vide teſtimonia Thucydidis et Demoſthenis, quae dabimus in numis Phocaeae Joniae. Frequentior mentio ſtateris aurei Cyziceni. Juvat audire Demoſthenem [u]): Φορμιων δε φησιν, αποδουναι Λαμπιδι εν Βοσπορω εκατον και εικοσι στατηρας Κυζικηνους . . . ὁ δε Κυζικηνος εδυνατο εκει εικοσι και οκτω δραχμας Αττικας. *Ait Phormio, Lampidi ſe in Boſporo reddidiſſe centum et viginti ſtateres Cyzicenos - - - Valebat vero illic Cyzicenus viginti octo drachmas Atticas.* Hoc vetuſtior Xenophon ſaepe ſtateres Cyzicenos memorat in militum ſtipendia erogatos, et tanquam monetam regionibus et urbibus Euxino adſitis familiarem [x]). Ait Lyſias [y]): επει δε ουχ οσα ωμολογηκει ειχεν, αλλα τρια ταλαντα αργυριου, και τετρακοσιους Κυζικηνους, και εκατον Δαρεικους, και φιαλας αργυρας τεσσαρας, *cum autem non haberet, quantum profeſſus fuit, ſed tria talenta argenti, et CCCC. Cyzicenos, et C. Daricos, et phialas argenteas quatuor &c.* Tam certa virorum graviſſimorum et coaevorum teſtimonia de Cyzicenorum ſtateribus poſſunt hercle fidem

r) Matth. XVII. 24. ſeq. s) L. IX. §. 59. t) Part. I. tab. 1. n. 2. u) in Phormion. p. m. 945 E.
x) de exped. Cyri L. VI. et VII. y) in Eratoſth. ſub init.

facere, veram eos fuiſſe monetam, et paſſim in vulgus erogatam. At enim cur eorum nullus in hunc usque diem repertus? Non agitur moneta quaepiam vetuſtiſſima, cujus exempla omnia propter ipſa longi temporis ſpatia potuiſſent forte interire, ſed aguntur numi, qui Alexandri adhuc aetate valuere, nam hoc jam regnante orationem ſupra citatam adverſus Phormionem dixit Demoſthenes; agitur moneta, quae ſpectatis teſtimoniis mox adductis magno eſſe numero debuit. Quocirca mirum ſane videri poſſit, horum ſtaterum ne unum quidem noſtram aetatem tuliſſe, cum tamen ejusdem aevi habeamus innumeros ſtateres Philippeos, et Alexandrinos, neque deficiant etiam Darici a remotiſſimis Perſis ſignati. Novi, Suidam non modo dicere, Cyzicenos ſtateres fuiſſe *ſignatos*, et eleganter quidem, ſed eorum etiam typos deſcribere, nimirum una parte eſſe faciem muliebrem, altera leonis protomen z), ex quo conſequitur, habuiſſe eos verum monetae modum. Verum reſpondeo, Suidam non addere, eos fuiſſe aureos, et cum exſtent Cyzicenorum ſtateres argentei ejusdem rationis, quam Suidas dictaverat, ut dicetur in eorum numis, nulli vero, quod hactenus conſtet, aurei, jure poſſumus arguere, Suidae ſtateres tantum argenteos fuiſſe intellectos. Neque enim ſecundum citatum ſupra Pollucem, cum ſtater dicitur, aureus continuo eſt putandus. Quod ſi propter gravitatem ſcriptorum neceſſe putabimus veros ejus populi ſtateres aureos admittere, ex eadem cauſa neceſſe erit etiam, admittere ſtateres Phocaitas, Corinthios, Atticos. At ne horum quidem etiam populorum vel unus repertus eſt aureus, et Corinthiorum quidem nullum omnino habemus numum certum ex quocunque metallo, antequam Romanam coloniam recepiſſent, ab Athenienſibus vero unquam ſignatam fuiſſe monetam auream, jure, cum de hac agemus, negabimus. An ergo, inquies, falſum dixerunt auctores tot graves? Nequaquam iſtud adfirmavero, ſed caute, et in vera ſignificatione eorum videntur verba eſſe capienda. Enimvero eodem illi modo narrant accepta expenſaque talenta, aut minas, quo ſtateres horum populorum aureos, neque tamen hactenus repertus eſt eruditorum quispiam, qui talenta aut minas ſignatos fuiſſe numos dixiſſet, et non potius ἄθροισμα, ſeu congeriem numorum. Ergo ſi in his, etſi revera non exſtarent, tabulae confici poterant, et rationes pecuniariae *ſubduci, cur non etiam in illis? Romani in ſeſtertiis numerare perrexerunt etiam poſtea*, quam nullus ab iis ex longo tempore ſeſtertius fuiſſet ſignatus. Diximus ſupra, apud varios populos varium fuiſſe pondus. Graecorum ſtater aureus ordinarius appendit drachmas duas, valuitque *drachmas Atticas viginti*; ergo, *qui viginti drachmas poſſedit*, tantumdem habuit, quantum qui ſtaterem verum, ſeu Daricum, ſeu Philippeum, ſeu Alexandrinum. Eodem modo qui drachmas Atticas XXVIII. habuit, is dictus eſt habere ſtaterem aureum Cyzicenum, quia is, ut diximus, tot va-

z) in Κυζικηνοὶ στατῆρες.

fuit, eum tamen non verum, ſed imaginarium, quod perinde eſt. Non eſt mihi animus inquirere, quae cauſa fuerit, cur his numis, ut videtur, fictitiis uti placuerit Boſporanis, aliisque ponti Euxini accolis. Novimus, recepta conſuetudo quantam ubique, et omni aetate vim exerceat, quae effecit etiam, ut hodieque Europae gentes pleraeque in ficta moneta pecuniarias rationes peragant. Ceterum ſi quis nondum his rationibus perſuaſus, ſtateres hos, ac praecipue Cyzicenos volet veram monetam putare, non magnopere repugnavero, mirum tamen ſemper videbitur, ejus nullas ſupereſſe reliquias.

Pentadrachmum, ſeu drachmarum V. memoratum Polluci [a]), quo pondere non pauci habentur numi Graeci, at quod idem eodem loco in numis recenſet etiam *πεντεκονταδραχμον*, ſeu drachmarum L., iſtud profecto mirum; tanti enim ponderis numus argenteus vereor, ut aliquando in Graecia ſignatus ſit.

Obolus ſecundum Pollucem drachmae Atticae pars ſexta [b]). Fuit igitur ſaltem Athenis, in quibus, quamdiu ſui juris et integrae fuere, nonnisi argentea pecunia valuit, numus argenteus. Generatim tamen Vitruvius obolos monetam aeneam vocat [c]), *ex eo etiam videntur civitates Graecorum feciſſe, uti, quemadmodum cubitus eſt ſex palmorum, ita in drachma quoque eo numero uterentur; illae enim aereos ſignatos ex aequo ſex, quos ΟΒΟΛΟΣ appellant, conſtituerunt.* Ad numos quod attinet, vocabulum ΟΒΟΛΟΣ hactenus aeneis tantum, ut ſupra in catalogo vidimus, inſcriptum reperitur.

Ex obolo componuntur

Diobolum, triobolum, tetrobolum, quae Polluci quoque in ordinaria Athenienſium moneta memorantur [d]). Denique huc pertinet *ſemiobolus*, Graecis *ἡμιωβολιον*, teſte Polluce hic quoque monetae Atticae pars, ex Ariſtophane item confirmata [e]). Cum hujus comici aetate moneta apud Athenienſes, niſi argentea, non fuerit, ut in horum numis docebimus, neceſſe erit, ſemiobolos quoque, duodecimam nempe drachmae partem, argenteos putare. Atqui, quod graviſſimum eſt, ipſam quoque experientiam poſſumus in teſtimonium vocare. Etenim Athenienſium moneta argentea bilancis ope explorata non modo tetradrachma, didrachma, et drachmas inſigni numero ſuppeditat, ſed et tetrobola, triobola, diobola, obolos, ſemiobolos, quin et dimidium ſemioboli, ſeu oboli partem quartam, ut latius exponam in ejus populi numis. Aliud docent aliorum populorum numi, nam ΤΡΙΩΒΟΛΟ. et ΗΜΙΟΒΕΛΙΝ., perinde ac ΟΒΟΛΟΣ, aeneis tantum numis inſcripta reperiuntur, ut ſupra in catalogo vidimus.

Chalcus oboli pars octava. Aeneum fuiſſe numum, ipſum nomen profitetur, et Dionyſius rhetor, quia ſuaſit Athenienſibus, ut pecunia aenea uterentur, propterea Χαλκους, *aeneus*, fuit appellatus [f]). Revera et aeneis tantum inſcriptum

a) L. IX. §. 60. b) L. IX. §. 60. c) L. III. c. 1. d) L. IX. §. 62. 63. e) l. c. §. 64.
f) Athenaeus L. XV. p. m. 669.

legimus ΧΑΛΚΟΥΣ, et ex hoc compoſitum ΔΙΧΑΛΚΟΝ, ſeu *duo chalci*. Vide catalogum, et quae de hoc numorum genere in moneta Antiochiae Syriae notabimus.

Praetereo λεπτον, chalci partem ſeptimam, aliaque minimi valoris nomina, quia numis inſcripta non reperiuntur, et qui haec noſſe volent, petere poſſunt ex rei monetariae veteris magiſtris, qui hanc partem ex propoſito tractaverunt.

Aſſarius, Graecis ἀσσαριον, tractum ex Latinorum aſſe, qui et *aſſarius* dictus. Ασσαρις autem nomine intellectum Graecis Latinorum aſſem, arguitur ex collatis utriusque linguae ſcriptoribus. Nam quod de Camillo dixerat Livius [g]): *abſens quindecim millibus gravis aeris damnatur*, id eſt: totidem aſſibus, dixit Plutarchus: *τιμημα μυριων και πεντακισχιλιων ἀσσαριων* [h]). Sed de aſſarii valore apud Graecos, et ad numos alios ratione lege differentem Cl. Dupuy [i]).

Cum Romanorum aſſarius fuerit aeneus, veriſimile eſt etiam, aſſarios Graecorum, qui vocabulum illud in linguam ſuam transtulere, non fuiſſe, niſi aeneos, praecipue cum ab eo tempore, ex quo Graeci hoc vocabulo uti coepere, vix amplius in Graecia numi alii, quam aenei, cuſi fuerint. Memoratur etiam a grammaticis aſſarius argenteus, ſed vel inſtar ponderis, vel cum reſpectu ad monetam Romanorum. Vide laudatum Dupuy. Ceterum, ut in catalogo vidimus, aſſarii nomen ſolis aeneis, et Chiorum tantum, inſcriptum legitur, nimirum ΑΣΣΑΡΙΟΝ, *aſſarius unus*, deinde ΑΣΣΑΡΙΑ ΔΥΩ, vel ΤΡΙΑ, *aſſarii duo*, vel *tres*, denique ΑΣΣΑΡΙΟΝ ΗΜΙΣΥ, *aſſarius dimidius*. Hujus poſtremi meminit etiam Polybius, cum narrat [k]), hoſpites in Italia peregrinantes in diem ἡμιασσαριϛ, *aſſe dimidio*, vivere, additque, τϟτο δε ἐστι τεταρτον μερος ὀβολϟ, *hic vero* (ſemiſſis) *valet quartam partem oboli*. Τετράσσαρϛ, ſive *numi quatuor aſſium* Neronis vel Trajani meminit obiter Epictetus apud Arrianum [l]), quo haud dubie intelliguntur numi horum imperatorum I. formae, ut aliquando explicatius in numis Neronis docebimus.

Khellius noſter in Adpendicula II. p. 14. de Chiorum obolo et aſſariis agens, contentis omnibus his numis, qui ſibi innotuere, eorumque explorato pondere, cum iſtud nimium differre videret, tabellam propoſuit, qua probare aggreſſus eſt, Chiorum aſſarium, perinde atque Romanorum aſſem, per gradus quosdam deminutionem paſſum. Vereor, ut vir eruditus hoc tentamine dignum operae fructum tulerit. In hoc enim examine ut tuto procedi poſſit, neceſſe ante omnia foret, de cujusvis numi nos eſſe aetate certos, quod utique a numis omni nota chronologica deſtitutis, cujus generis ſunt omnes hi ponderum numi, obtineri nequit. Accedit, quod monetarii veteres, qui jam in exigendis ad juſtum pondus nobilis metalli numis parum ſaepe fuere diligentes, multo minus religionis ad feriundos juſto pondere aeneos attulere.

g) L. V. c. 32. h) in Camillo p. m. 135. i) B. L. T. XXVIII. p. 698. k) Hiſt. L. II. c. 15.
l) L. IV. c. 5. p. m. 602.

°. XIII. in citato Syracuſarum argenteo. Vide, quae de incerta hac nota, quae pondus haud dubie, aut valorem notat, paucis obſervabo in hujus urbis moneta. Eodem incerto laborant globuli, vel lineolae, quas dixi impreſſas variis urbium magnae Graeciae, vel Siciliae numis.

Hactenus indicia, quae in Graecorum moneta comparent, peregimus, ſequuntur altera Latinorum, *ſed quibus explicandis poſſum ſuperſedere*, quia iſtud *indicatis in catalogo locis opportunius tractabitur.*

* * *

Reſtat inquirendum, quis fuerit monetae veteris valor comparate ad monetam noſtram. At enim examen iſtud incertum eſt admodum, quia cauſae, quibus nititur, incertae. Oporteret enim noſſe, quae fuerit dato quovis tempore certa auri ad argentum, et hujus ad aes ratio, noſſe, quae in ſingulis *numis* metalli probitas, noſſe denique, quod fuerit quavis aetate rerum in foro venalium pretium, quae quoniam certa quadam ratione erui ex veteribus non poſſunt, fieri non poteſt, at comparari vetus moneta cum noſtra *ſine* abnormis erroris periculo queat. Quare id unum ſupereſt; ut, *quantum* monetae noſtrae pro ſingulis numis veteribus rependi poſſit, inquiramus.

Moleſti examinis curam in ſe ſuſcepit vir ſummus Barthelemyus in praeclaro opere nuper vulgato, quod *Voyage du jeune Anacharſis* inſcribitur, inſtitutoque in tetradrachmis *Atticis* experimento, quia horum ingens copia explorandi ponderis facultatem ſublevat. Celeberrimi hujus viri experimenta tanto majorem merentur fidem, quod is non modo, quidquid in examen vocat, magno cum judicio, rerumque perfecta cognitione aggreditur, ad haec majoribus, quam ego, ac quiscunque alius ſubſidiis ad propoſitum eſt inſtructus, verum etiam, quia, quod profeſſus ipſe eſt, viros artis chemicae, et metallurgicae peritiſſimos ad argumenti hujus enucleationem in conſilium vocavit.

En inſtituti ab eo examinis capita praecipua m).

Tetradrachmorum Atticorum vetuſtiorum, qui, ut dicetur in moneta Attica, ſub Pericle, certe non multo poſt deſivere, medium pondus eſt 324 grana librae Gallicae. Argenti in iis probitas eſt 11 denariorum, 20 granorum, ex quo conficitur, paene purum illud eſſe, absque fere ulla metalli vilioris admixtione, quia 4 tantum grana ad ſummam argenti puritatem deficiunt. Ergo tetradrachmum unum valet in hodierna moneta Gallorum 3 libras, 14 ſolidos, monetae Auſtriacae 1 florenum, 24 *Kreuzer*, cum interim valor intrinſecus 324 granorum ejus argenti, ex quo conficiuntur hodierni ſcutati Gallici, ſit tantum 3 *librarum*, 8 ſolidorum, tametſi huic licet vilioris argenti pecuniae aliquod addendum pretium cauſa ſumptuum in officinas monetarias impenſorum, et aliquod demendum pretium numis veteribus, quia hodie moneta amplius non ſunt, neque in praeſente cauſa

m) l. c. Tom. IV. p. LXI.

alio, quam quo argentum rude, loco putantur.

Tetradrachma recentiora aliquantum a prioribus differunt et poſidere, et argenti probitate. Eorum pondus medium eſt 316 grana, argenti bonitas intrinſeca 11 denariorum, 12 granorum. Ergo tetradrachmum hujus legis unum valet in hodierna moneta gallica 3 libras, 12 ſolidos, monetae Auſtriacae 1 florenum, 21⅗ *Kreuzer*, et drachma 18 ſolidos, m. A. 20⅖ *Kr.*

Perſpecto adeo drachmae valore talenti quoque valorem facile reperimus. Continet illud, ut altius diximus, 6000 drachmarum. Hic ergo numerus multiplicatus per 18 dabit numerum ſolidorum aequivalentem pretio talenti unius, nimirum 5400 libras Gallicas, mon. Auſtr. 2040 fl.

Atqui ad traditum hunc a viro graviſſimo monetae Atticae valorem olim ſatis prope acceſſi, cum in valorem denarii Romani, et drachmae Atticae inquirerem, ut docebitur in tractatu de numis conſularibus cap. III. §. 2. et 6., tum et in moneta Attica. Cum nimirum experirer, argentum in denario integerrimo Auguſti ex monetae hodiernae uſu valere mon. Auſtr. 18 *Kr.*, inſtituto deinde examine viderem, denarium Auguſteum eſſe ad drachmam Atticam, ut 8 ad 9, proinde drachmam Atticam valere 20 *Kreuzer*, reperi valorem talenti Attici in moneta noſtra 2000 florenorum, quae ſumma in moneta Gallica reſpondet 5294 libris, 2 ſolidis. Ergo ſecundum examen Barthelemyi talentum Atticum valet 5400 libras, m. A. 2040 florenos, ſecundum meum 5294 libras, m. A. 2000 florenorum, cujus exceſſus librarum 106, ſive florenorum 40 haud dubie inde proficiſcitur, ſive quod Barthelemyus majorem ad hoc examen ἀκρίβειαν attulit, ſive quod argentum denarii Auguſtei minus purum eſt, quam ex quo moneta Attica f riri conſuevit.

Cum aureus communis veterum Graecorum fuerit pondere duarum drachmarum, facile etiam ejus valor reperitur, ſi modo conſtet, quae *fuerit certo tempore* auri ad argentum ratio. *Quod ſi decupla* fuit, aurei valor in ſingulas drachmas decuplus quoque erit. De valore aurei Romani vide tractatum de numis conſularibus.

CAPUT X.

De magnitudine numorum.

Hactenus monetae veteris pondus ac valorem ſpectavimus, dignum ſane argumentum, ſi perſpicue et ἀκριβῶς poſſet tractari, omnesque ejus leges ac modi ſic expediri, ut non reſtarent denique graves ſive ambigendi, ſive diſſentiendi cauſae. Supereſt doctrina de magnitudine numorum veterum, inutilis, hercle, ſi artis numiſmaticae verum uſum ſpectes, nimirum quae varias philologiae partes opportune illuſtret, explicetque, ſed quae tamen docet, quae fuerit ſpectata hac cauſa variis populis, et varia quidem aetate praefixa ratio, modusque. Monendum, nomine

magnitudinis a me non ſemper unum volumen magis minusque porrectum intelligi, ſed una ſaepe etiam majus minusve pondus a majore vel minore numi craſſitie profectum.

Cum non eadem ſit in moneta vetere magnitudinis ratio, ſed ea varie ſecundum metallum triplex conſideretur, neceſſe eſt, eam ſingillatim tractare.

A E S.

Ad diſtribuendos in varias magnitudines numos aeneos multo plus diligentiae et ἀκριβειας contulere monetae veteris cupidi, quam ad argenteos, aureosque, non modo quia majore numero ſuperſunt, ſed quia magis etiam variant magnitudines. Secundum has varia ſunt eorum nomina:

Numi maximi moduli: vel *maximae formae*. Eos Itali vocant *Medaglioni*, unde Gallorum *Médaillons*. Sed et horum varia eſt magnitudo. Jam ii, qui numos I. formae, de quibus mox, aliquantum excedunt, in maximi moduli numis numerantur. Qui eos non quidem excedunt, propter majorem tamen craſſitiem pondere ſuperant, *Medaglioncini* Italis vocantur. In aliis per varios gradus excreſcit volumen, eo usque, dum eorum diameter duos pollices Pariſinos aequet, aut ſuperet etiam.

Numi I. II. III. formae. Horum volumen ex Auguſtorum numis vel tironibus ſatis cognitum.

Non pauci dubiae ſunt inter I. et II. tum II. et III. magnitudinis, quam definire cujusvis facile arbitrio permittimus. Ad intelligendum eorum volumen, qui forma tertia inferiores videntur, ſunt, qui modulum etiam IV. et V. ſuppetias vocant.

Ad variarum nationum uſum quod attinet, non volumine modo, ſed et pondere maxime conſpicui fuere vetuſtiſſimi Romanorum, et generatim Italiae mediae populorum numi aenei, dicti decuſſes, dupondia, aſſes, ſemiſſes &c., de quibus ex propoſito agetur in moneta Italiae mediae, et in tractatu de numis conſularibus. Eorum forma fere globoſa, et utrinque turgens, ac propterea ponderis auctioris. Aſſe ſubinde imminuto inde a bello Hannibalico in dictis tribus formis res eorum monetaria acquievit, duravitque ſic usque ad imperium Hadriani, etſi in ordinaria Neronis moneta aenea reperiuntur non pauci, qui aeneorum I. formae volumen nonnihil excedant. Imperante demum Hadriano aenei maximae formae in urbe cudi coepti, quorum volumen aeneos I. formae plus minusve excedit, nonnullis etiam, iisque rariſſimis, de quibus mox egeram, in latiſſimum orbem porrectis, de quorum extraordinaria fabrica agetur infra capite XII. Sub Decio copioſi prodivere numi, qui aeneos I. formae juſto excedunt, et tamen ordinariae monetae habuiſſe rationem, omnis eorum conformatio et adſtitutum conſtanter S. C. dubitare non patiuntur. Ab eo tempore ſi qui ſignati ſunt maximae formae numi aenei, plerique inſcriptum offerunt MONETA. AVGVSTI., ſuntque ſaepe artificii plus, quam monetarii, ut dicetur capite XII. Deinceps vix jam comparent aenei, quos maximi moduli jure dicere poſſis demptis Contorniatis inde a Conſtantino M. feriri coeptis, quorum volumen maximae quidem formae numos facile aequat, ſed qui, quia tenuis ſunt la-

minae, pondere multum deficiunt, de quo numorum genere agemus in tractatu ſingulari. Poſtremus Juſtinianus incredibili numero hujus rationis numos feriri curavit. Haec de numis maximae formae Romanorum, et populorum Italiae mediae.

Inter exteras nationes numos hujus claſſis in remota antiquitate ne quaeras, quia, ut alias dixi, ab his tum numi ſignati non ſunt, niſi aurei et argentei, ac deinceps quoque diu iis caruere, ſi demas Ptolemaeorum numos notos aeris praegrandis ac ſolidi. Vix credam, ante Auguſti tempora reperiri aeneum maximae formae. Sub hoc, et aliquanto deinceps tempore cuſi id genus inſignes, in quorum averſa eſt ROM. ET. AVG., quos multi numos Romanos putavere, ſed quos veriſimilius eſt Lugduni Galliae ſignatos, ut dicetur in numis Auguſti. At poſthac diu adhuc numi maximae formae per Graecas urbes rari. Vt Romae imperante Hadriano coeperunt invaleſcere, ſic et eodem tempore in urbibus Graecis, teſtibus praeter non paucos Hadriani iis, quos Antinoi honori conſecraverunt. Maximum eorum numerum Aſiae minoris ac Thraciae urbes fuderunt, raro tamen ſoliditate amplo volumini reſpondente. Paullo poſt Gallienum cum univerſa Graecorum re monetaria hi quoque deſiverunt.

* * *

Aenei III. formarum Romae induci coepti, ex quo poſt imminutum aſſem, ac propterea pondus manſuetior ejus coepit eſſe moneta. Tum enim aſſes ad volumen I. formae, ſemiſſes II., reliquae partes III., aut inter has medium ſunt redactae. Aenei I. et II. formae illuſtrem conſtituunt ſeriem ab Auguſto usque ad Gallienum, ſic tamen ut paullatim eorum decreſcat volumen, quod facile patet aeneos I. formae Gordiani cum Neronianis conferenti. Aeneorum III. formae non tam aequabilis, et tam interrupta ſeries. Hujus generis numum ſub Auguſto et Tiberio cuſum, qui eſſet commatis Romani, non reperio, ſi demas aliquot numulos IIvirorum monetalium, ut Betilieni Baſſi, tum et alios inſcriptis in averſa notis arithmeticis, teſſeras magis, quam numos, tum et ſi his adnumerare voles creditas Tiberii ſpintrias. Signati deinceps ſub Caligula et Nerone, non tamen magno numero, aut varietate. Frequentius ſubinde, et variantibus typis ſe oſtentant ſub Domitiano, Nerva, Trajano, Hadriano, Antonino. Longus poſt hos hiatus usque ad Decium, quo imperante comparent iterum addita S. C. nota, ſed etiam cum hoc deſinunt. Gallieni monetae maxima pars hujus eſt formae, atque illa deinceps tam ambigui eſt voluminis, ut ſaepe dubitetur, qui numi ſecundae, qui tertiae, ſaepe qui tertiae, vel quartae ſint tribuendi. Inde a Theodoſio M usque ad Palaeologos vix jam habentur numi hujus formae, multo magis parabilibus aureis, quam hujus claſſis aeneis. Haec de numis commatis Romani.

Numi aenei commatis peregrini, ac praecipue Graecorum omnes etiam has tres formas offerunt, ſed temporum in his ratio eſt ſpectanda. Ex quo illi aes in monetae conſortium accepere, tertia fere forma contenti fuere, rarioribus formae II., rariſſimis I. Neceſſe non puto, haec exemplis ſtabilire, quod haec paſſim ſeſe

offerunt. Et duravit hic modus in ipſam ſuperiorum Auguſtorum aetatem. Serius numi III. formae in formam II. et I. tranſivere, ſic tamen, ut quantum accederet voluminis, tantum deperderent ſoliditate. Ejus teſtes numi Athenienſium, Chiorum, Samiorum, aliorumque. Soli Alexandrini Aegypti numos ſuos aevo inferiore in arctius ſpatium redegere ſic, ut et ſoliditatem retinerent, quod videre eſt in obviis eorum numis.

ARGENTVM.

Graecia *late ſumpta*, eaque ſive libera, ſive regnans varii moduli numos habuit argenteos. Pauci ſunt, qui pondere quatuor drachmas exceſſere, unde et dicti tetradrachmi, atque horum antiquiſſimi ſolidi magis ſunt, quam in amplius volumen diducti, quae deinde poſterior forma Graeciae magis cultae placuit. Confer tetradrachmos Athenienſium antiquiſſimos cum poſteris. Horum inſignem copiam ſuppeditant Athenienſes, Thaſii, Aradii, Maronitae, *aliique*, tum et Philippus, filiusque Alexander M., et plerique ejus ſucceſſores reges. Pauci in Graecorum argento exſtant, ut dixi, ponderis auctioris. In praeſens non occurrunt alii praeter illuſtres illos Syracuſanos *tam ſoliditate*, quam volumine conſpicuos pondere drachmarum octo, et amplius, quos ſuo *loco dabimus*. *Ab his* tetradrachmis varii deinde ſunt deminuti ſive ponderis, ſive voluminis gradus, quos deſinire moleſti eſſet laboris, atque *inutilis*. Iſtud memoraſſe ſuffecerit, numos argenteos Graecorum nonnullorum haberi ad *minimam moleculam reductos*, et ne grana quidem tria adpendentes, quos mirum hercle eſt cauſa tam contracti voluminis cupidorum oculos fallere non potuiſſe. Vide *hujus* generis numulos in moneta Athenienſium et Tarentinorum. Quod de tetradrachmis dixi, ad eos quoque, qui inferioris ſunt ponderis, valet, quorum ut qui ſunt antiquiſſimi, ſic etiam magis ſolidi, figurae globoſae, aut oblongae, ſed quos deinde cultius aevum magis explicavit, et ad formam magis planam ac rotundam adegit. Fuere tamen etiam inter Graecos antiquiſſimos populi, qui in numorum uſum argentum in tenues laminas coegerunt. Hujusmodi ſunt omnes ii, quos *incuſos* appellamus, quique omnes, ut alibi docebimus, in Lucaniae huicque vicinis urbibus ſignati ſunt. Adde numos urbium Sicularum, praecipue Syracuſarum, Naxi, Abacaeni. Sed hic modus Graeciae magnae, et Siciliae fines vix eſt egreſſus. Praeter hos aevi vetuſtiſſimi numos etiam moneta regum Perſiae Saſſanidarum, qui anno P. X. 226. everſo Parthorum imperio regnare coeperunt, tenuis eſt laminae.

Romani cum primum argentum ferire coeperunt, ejus tam volumen, quam craſſitiem ad cultioris jam tum Graeciae modum adcommodavere, et tum denarius, qui drachmam fere adpendit, temperata fuit ad volumen craſſitie, et ſic quinarius quoque, ac ſeſtertius. Nulli hic didrachmi, aut his graviores, ſaltem quos certo conſtet in urbe ſignatos, de quo explicatius agemus in tractatu de numis conſularibus. Eadem deinde lex in moneta argentea ſub Auguſtis quoque usque ad inferiusculorum aevum duravit. Neque vero in moneta urbis putandi ſunt argentei

tetradrachmi, vel tridrachmi copioſi M. Antonii, Auguſti, Claudii, Hadriani, aliorumque, etſi Latine inſcripti, qui vel ciſtophoris in provincia Aſia ſignatis adnumerandi ſunt, vel per varias urbes Graecas, ſaltem in his numis Latine loquentes fuerunt ſignati, ut latius comprobabimus in horum ipſorum Auguſtorum numis. Inde a Treboniano usque ad Carum habentur numi maximi moduli ex argento in nonnullis ſatis probo, type trium Monetarum ſtantium, rarioribus aliis, qui haud dubie in urbe ſignati ſunt, et quorum juſtus numerus eſt in muſeo Caeſareo. Sub Conſtantini M. filiis coeperunt ſignari numi argentei conſpicui quidem voluminis, ſed metalli tenuis, ſed poſt aliquot imperia iterum deſiverunt, reliquis Auguſtis vix amplius conſuetam monetae argenteae menſuram egreſſis.

AVRVM.

Moneta Graecorum aurea ſpectata fabrica et ſoliditate ejusdem cum argentea fuit rationis, ſed generatim arctioris fuit voluminis, quia metalli rarioris. Ordinarium numi aurei pondus fuere duae drachmae, ſed tamen iſto multo inferius, et ſecundum varias quidem diviſiones, multi habent aurei tam urbium, quam regum. Quatuor drachmarum exſtant non pauci Alexandri M., ut altius dictum. Ponderis hoc gravioris aureos pauci tantum reges ſignaverunt. Inter hos facile eminuit Lyſimachus Thraciae rex, cujus ſuperant numi ex hoc metallo, qui octo, decem, duodecim aureos Hungaricos adpendunt, et ſpectabilis adeo pro hoc auri pondere ſunt voluminis. Hos deinde ſequuntur inſignes aurei regum, reginarumque Aegypti, ac denique nonnulli regum Syriae, ſed qui ex hoc metallo, ac praecipue, cum amplioris ſunt voluminis, inter rariſſimos habentur.

De Romanorum moneta aurea ſtante rep. multa dici nequeunt, quia pauciſſimos ex ea aetate habemus reſiduos. Qui inde a Julio Caeſare ſignati ſunt, ejusdem fere ſunt ponderis, ac voluminis, cujus Graecorum Philippei, et Alexandrini. Duplicis ii fuere generis, alii *denarii*, alii *quinarii*, καταχρηστικως ſic dicti, quod denariorum et quinariorum, qui moneta argentea fuerunt, magnitudinem habuere. Rariſſimi ſunt, qui horum denariorum pondus excedunt, et quos revera exſtare in principum theſauris, viri fide digni prodidere. Binos Commodi eſſe in muſeo regis Galliarum, teſtatur Jobertus n), unum Domitiani Cl. Beauvais, ſed hi pondus non addidere, quod negligendum ſane non fuerat. *Omnes vero hactenus* cognitos pondere ac volumine ſuperat aureus Auguſti, anno 1759. repertus in ruinis Herculanenſibus, adpendens unciam 1¼ ponderis Neapolitani, cujus imaginem habes ad calcem praefationis ad Tomum II. picturarum Herculanenſium. Fuerintne id genus numi in urbe ſignati, an foris, quemadmodum ſupra diximus, argenteos imperatorios majoris moduli eſſe commatis peregrini, item fuerintne denariorum aureorum dupli, tripli, quadrupli, ii arbitrentur, qui eorum et fabricam et pondus poſſunt explorare. Mo-

n) T. I. p. 77.

nendum adhuc, denarii aurei, pondus paullatim fuiſſe deminutum, cujus progreſſum deminutionis potes videre in catalogo muſei Pembrockiani, in quo, praeclaro ſane conſilio, ſingulorum etiam aureorum pondus notatur. Interim cum minueretur pondus, duravit tamen auri juſta ſoliditas.

Inde a Conſtantini M. temporibus numus aureus coepit in laminae modum attenuari, ac ſenſim communis moneta aurea eo fere eſſe pondere, ac valore, quo ſunt aurei noſtri *Hungarici*. *Ajebam* moneta communis. Nam quemadmodum ſupra diximus, ab ea aetate coepiſſe ſignari numos argenteos ampli quidem voluminis, ſed metalli tenuis, ſic idem in auro quoque factum reſidua ejus non exiguo numero exempla demonſtrant. At in aevi hujus numis, ſpectatis ponderis ac voluminis meritis, principem locum obtinent aurei bini, quorum unus Valentis *Aug.* ſervatur in muſeo Caeſareo, et ſecundum veram ſuam magnitudinem expreſſus exſtat in Khellii Supplemento ad Impp. Vaillantii. Adpendit is aureos Hungaricos 51½, ſecundum libram Norimbergenſem uncias ſex, et drachmam ſemis; juſtaeque eſt praeter amplum volumen *ſoliditatis*. *Alter* Juſtiniani, quem ex muſeo regis *Galliarum* conſpiciendum dedit Cl. de *Boze* o). Aequat is ponderis Pariſini uncias 5, drachmas 2 vel 3. Exſtant adhuc alii ejus aevi voluminis inſolentioris, ſed quod non tam ipſorum numorum *eſt*, quam ab additis margini ornamentis profectum, de quo numorum genere agemus infra cap. XII. Poſtremus, qui cauſa voluminis mentionem meretur, eſt numus Conſtantini Palaeologi, inter imperatores Byzantios poſtremi, qui magnitudine aeneos maximae formae aequat quidem, ſed propter metalli tenuitatem bracteatis poteſt acceuſeri; nam etſi ejus eſt, quod dixi, voluminis, tamen non amplius binis Hungaricis adpendit. Haec ſpectato exceſſu ſupra pondus ordinarium monetae aureae fuerunt obſervanda; ſed ſunt etiam copioſi aurei aevo Auguſtorum inferiore cuſi, qui pondere a moneta ordinaria vario diſcrimine deficiunt, quorum archetypa ſingula muſea magno numero ſuppeditant.

* * *

Haec de numorum magnitudine, conjuncto etiam pondere, abunde dicta ſunto, ex quibus praeterea capere experimentum quisque poterit, non poſſe in ſingulis magnitudinibus parari numorum veterum ſeriem juſtam, aut certe dignam, utilemque. Fuere enim, et ſunt hodieque, rei veteris numiſmaticae ſtudioſi, qui in parandis veteris monetae opibus certae tantum magnitudinis numos ſibi praefigunt. Quantopere hi laborent, ut aequabilem quandam eorum ſeriem poſſint inſtruere, in comperto eſt. Quoniam non omni aevo eadem magnitudo placuit, hinc tot lacunae, et turpes hiatus, quos, quia materia deficit, nullis ſumptibus expleas. At in nullam magis ſeriem, quam quae numos maximi moduli complectitur, incenſa cupidorum ſtudia; ſed ita quam, ut minus videretur interrupta,

o) B. L. Mem. T. XXVI. pag. 523.

admiſſi numi omnium nationum, omnis metalli, et omnis naturae, nè excluſis quidem contorniatis, qui nimirum Neronis, Trajani, aliorumque hiatus tegerent. Fecit explendi agminis cupiditas, ut indulgentiores vulgo eſſent, ſive cum in illud admitterent numos, qui aeneorum I. formae modum non excedunt, ſive cum approbarent, quos tanto liberi adfectu reprobandos ſemper duxiſſent. Sed ne quidem in hoc inſtruendo agmine juſta voluminis ratio eſt habita. Nam cum jam in numis maximi moduli putentur aurei et argentei, qui ordinarium volumen ac pondus etiam tantillo excedunt, aut quodammodo accedunt ad volumen, cujus eſſe ſolent numi aenei II. formae, ſuapte patet, quantopere in hoc inſtituto divergant magnitudines, et quam parum ſic juvetur oculus, cujus tamen fere unius cauſa hae ſolent ſeries adornari, quem praeter metallum diſpar etiam inconcinna haec voluminis varietas jure offendit. Qui veram ſpectant ex collectis numis veteribus utilitatem, has ſive metalli, ſive magnitudinis blanditias ut non aſpernantur, tamen in poſtremis habent, et in iis comparandis magis philologiae incrementa, quam extraneam numorum fortunam reſpiciunt. Sed argumentum iſtud tractabo iterum, cum agam de modo, qui in diſponendis numorum claſſibus magis videatur ad omnes artis noſtrae cauſas adcommodatus.

Poſtremum hoc loco opportune commemorabimus veteris monetae vitium quoddam ſaepe non moleſtum modo, ſed et damnoſum. Non raro enim factum, ut matrix majore eſſet volumine, quam orbiculus monetae feriundae deſtinatus. Ex quo evenire neceſſe fuit, ut hic partem tantum ſive typi ſive inſcriptionis potuerit recipere, facta adeo partium extremarum jactura. Hoc vitio moneta Romanorum immunis eſt, ſed in numis Graecis non paucis perquam incommodum, praecipue in autonomis Antiochiae Syriae, et tetradrachmis regum Parthiae, in quibus plerumque maxima pars inſcriptionis orae vicinior peſſum ivit. Similis typorum jactura, ſed ex diverſa cauſa, monetariorum nempe *negligentia*, profecta eſt, cum hi matricem *non medio* orbiculo imponerent, ſic ut centrum centro reſponderet, ſed foras aberraret, ex quo factum, ut orbiculus ſaepe parte typorum non exigua, nonnunquam dimidia multaretur.

CAPUT XI.

De numis veteribus flatis percuſſis.

Res vetus monetaria metallo flando feriundo peragebatur, ejus fidem facientibus non modo certis veterum teſtimoniis ſed etiam certis indiciis ex ipſa vetere moneta captis. In numis obviis Romanis produntur III viri auro, argento,

aeri *Flando Feriundo*. In marmore Gruteri p) M. Vlpius dicitur FLATVRARIVS. AVRI. ET. ARGENTI. MONETAR. et alibi apud eundem q) leguntur MALLEATORES. MONETAE. CAESARIS. Exempla ex ipſis numis monetae ſlatae percuſſae ipſi praebent numi inſpecti, et dabimus infra. Noti denarii gentis Cariliae habent in una parte caput Monetae ſcripto juxta MONETA, in altera artis ipſa inſtrumenta, incudem, malleum, forcipem, addito pileo Vulcani, nempe qui artis fabrilis rex et praeſes fuit habitus, quorſum pertinet illud Plauti r).

Tace ſis faber, qui cudere ſoles numos plumbeos.

Numi veteres aut ſunt fuſi tantum, aut fuſi, deinde percuſſi. De utrisque ſingillatim agendum, quo tamen in argumento magis utar alienis praeceptis, judiciisque eorum, qui practicae huic arti majorem operam impenderunt, quam propriis meis, additis tamen, ubi opus erit, monitis, obſervationibusque, ut ſpero, non inutilibus.

Numos veteris aevi tantum fuſos haud dubie habemus, quos inter numerandam eſſe vetuſtiſſimam monetam aut ſic dicta pondera populorum Italicorum praegrandia, et inſigniter craſſa, nemo eſt, qui aut ignoret, aut poſſit dubitare. Vt praeteream certa fuſionis indicia, quae oculum in hac parte vel leviter eruditum effugere non poſſunt, utriusque partis figurae altius exſtant, quam ut quacunque mallei vi ſic potuiſſent effingi. Lege de hoc argumento plura apud Cl. Olivieri s). Atqui et repertas fuiſſe Romae formas lapideas fundendis his ponderibus deſtinatas, refert Paſſerius t). In numis fuſis putat etiam Cl. Beauvais notos Aegyptiorum numos gravis aeris, in quorum una parte eſt caput Ptolemaeorum, (praeſtabat dicere, Jovis Ammonis), et quos adfirmat ponderis loco, perinde atque Italicos illos fuiſſe, neque niſi fuſionis ope, potuiſſe fabricari, quibus addit maximam partem numorum, quos Alexandrinos vocamus, ſive aeneos, ſive qui mixto argento (*potin*) conſtant. Addit item numos Graece inſcriptos coloniae Antiochiae, aliarumque Graeciae coloniarum, denique ex numis Latinis maximam partem numorum Poſtumi ex aere I. et II. formae. Adſerit idem, horum fidem numorum nequaquam eſſe ſuſpectam, nam facile convinci oculum eruditum, hanc horum numorum fuſionem veteris eſſe operis, non moderni u). Haec ejus viri dictata ſic eſſe vera exiſtimo, ut tamen diſſentire in nonnullis cogar. Neque enim perſuaſerit, craſſos illos, ponderisque inſolentis aeneos Ptolemaeorum numos fuſione, non malleo, fuiſſe elaboratos. Nam primum typi in iis non tam alte turgent, ſicut in ponderibus Italicis, ſed ſunt operis magis humilis, cuique peragendo facile malleus par fuit. Deinde quacunque adhibita opera obſervare nondum licuit praetenſa illa fuſionis indicia, quin certa mallei teſtimonia praebet non modo foramen, quod in horum

p) pag. 638. 4. q) pag. 1070. 1. r) in Moſtellaria Act. IV. ſc. 2. s) della fond. di Peſaro pag. 26. t) Paralip. in Dempſt. pag. 162. u) Hiſt. abreg. T. III. pag. 418.

numorum centro utraque parte introrſum hiat, ſed etiam literae ex repetito ictu geminatae, quae in ſimilibus numis muſei Caeſarei maniſeſte apparent, quam utramque cauſam eſſe certum mallei argumentum, infra docebitur. Ceterum non inficior, plures claſſes, quas nominat, numos fuſos revera continere, addo numos imperatorios non paucos ſive Graecos, ſive coloniarum inde a Decio usque ad Claudium Gothicum, ac praecipue Antiochiae Piſidiae, Cremnae, Sagalaſſi, Sami, Epheſi &c., qui fuſos ſeſe, nullumque expertos malleum non difficulter profitentur. Adde numos autonomos Galliae adhuc liberae, quorum aes ea eſt metallorum temperie, ut niſi fundi non potuerint x).

Impenſiore cura in examen iſtud incubuere viri eruditi, ex quo variis in locis detectae fuerunt non paucae veterum formae fundendis numis olim deſtinatae. Conſtant hae lamellis rotundis ex terra cocta, quae offerunt imperatorum variorum partes cum anticas, tum poſticas introrſum expreſſas, quae deinde in cylindri modum ſic coaptabantur, ut una fuſione plures numi, quot libuit, nimirum pro cylindri longitudine, potuerint effingi. Vniverſum hunc modum, cum difficilius verbis poſſit explicari, eleganter ac perſpicue aeri inciſum propoſuit eruditiſſimus in mechanica veterum Comes Caylus y). Sed ad praeſentis argumenti cognitionem magnopere pertinere exiſtimo, commemorare auctores, qui ſimiles formas ſe vidiſſe ſunt teſtati, et quae deinde varia fuerint eorum judicia ſpectatis modis, quibus veteres in formandis numis ſuis ſunt uſi.

Antonius le Pois cap. III. operis ſui: *Diſcours ſur les Médailles antiques*, narrat, in monte, qui Lugduno imminet, repertum fuiſſe magnum numerum formarum ex terra cocta, quae ſiſtunt capita et figuras variorum imperatorum, *Severi*, *Domnae*, *Getae*, *Alexandri*, aliorumque.

Menetrier in ſimilibus, in agro item Lugdunenſi repertis vidit imagines *Severi*, *Getae*, *Alexandri*. (Mem. Trevoux 1704. Julio p. 1213.)

Comes Caylus plures a Cl. Menetrier obiter indicatos aeri inciſos ſiſtit in opere et loco mox ſupra laudato. Continent autem *Domnam*, *Caracallam*, *Getam*, *Maeſam* cum ſuis averſis.

Henricus Harſcher in ſuis prope Auguſtam Rauracorum (hodie *Augſt*) repertis vidit *Getam*, *Alexandrum*, *Maximinum*. (Beſchreibung von Münzmödeln.)

In muſeo Pembrock ſiſtitur matrix argillacea cum capite *Severi*, ejusque averſa. (Part. III. tab. 107.)

Muſeum d'Ennery continebat hujus generis formas XXII. ejus moduli, cujus ſunt numi argentei, aut cujus ſunt aenei I. magnitudinis. Exhibuere capita *Domnae*, *Caracallae*, *Plautillae*, *Getae*, *Juliae Paulae*, *Soaemiadis*, *Mamaeae*, *Maximini*, *Gordiani Pii*. (Catalogue d'Ennery p. 661.)

In muſeo Com. de Vitzai ſunt formae XVIII. in agro Colonienſi repertae a *Domna* usque ad *Mamaeam*.

Ipſe ego poſſideo formas V. hujus materiae. Typi in his ſunt capita *Severi*, *Domnae*, *Caracallae*, *Getae*, cum parti-

x) Caylus Rec. T. VI. p. 330. y) Rec. d'Ant. T. I. tab. CV.

bus averſis. De his infra adhuc redibit mentio. Repertas fuiſſe in Auſtria inferiore conſtat, non tamen ſatis de loco ipſo.

Jam igitur etiam, quae fuerint eruditorum de his judicia, inquiramus.

Le Pois [z]), Bouterouë [a]), Savotus [b]) credidere, a monetariis numos primum fuiſſe fuſos, deinde malleo ſubjectos, ac quidem fuſione eos accepiſſe formam quandam rudiorem, malleo perfectionem. Has ergo, de quibus agimus, numorum formas argillaceas *fundendis* hoc modo *numis fuiſſe deſtinatas.*

Mahudelius per cauſas, quas infra memorabimus, ab hac alienus ſententia, eas in inſtrumentis, quibus uſi ſunt falſarii ad clandeſtinam numorum fabricam, putavit. Vide praeclaram ejus hoc de argumento diſſertationem [c]).

Comiti Caylus neutrum judicium adriſit. Exiſtimat [d]), fuiſſe apud Romanos conſtitutum, ut promiſcue numos aut funderent tantum, aut malleo ferirent, idque monetariorum fuiſſe arbitrio permiſſum. Quam quidem cauſam ut manifeſtius illuſtraret, obſervat I., neque ſibi conſpectas, neque ab alio fuiſſe memoratas id genus formas, quae eſſent Severo anteriores. II. Has formas nonniſi fundendis *numis argenteis* ſerviviſſe. III. Inde a Severo argenti in moneta probitatem coepiſſe corrumpi, ac deinceps ſemper in pejus prolapſam. Ex quo factum, ut malae falſariorum artes in monetae argenteae fabrica graviter affligerentur. Neque enim in publica ea monetae argenteae corruptione operae jam pretium viſum, fingendis privatim numis vix ſperando aliquo laboris fructu capitis periculum adire. Ait porro, nequaquam obſtare, quod in hac ſententia, quae numos argenteos a monetariis paſſim etiam tantum fuſos ſtatuit, ſequeretur, multos ſupereſſe debere imperatorum numos cum manifeſtis fuſionis indiciis, qualia ſunt pondus levius, in margine veſtigium reſecti colli ex fuſione protuberantis, Gallis *la barbe*, vel *l'excédant de la matiere*, cavitates per numi aream &c. Neque enim, reſpondet, poſt elapſa plura ſaecula numos fuſos a percuſſis facile diſcerni poſſe. Nimirum longiore in commerciis uſu, et injuriis terrae, ſub qua latuere, pleraſque vulgo diſperdi fuſionis notas, margines aequari, multo frictu, aut ſalis ſubterranei vehementia aboleri poros, aut cavitates areae a fuſione profectas, ponderis vero examen etiam in numis ejusdem imperatoris admodum eſſe incertum et fluctuans.

Expoſuimus viri praeſtantis doctrinam, jam vero etiam quam ſit ſolida, et quantum in ea inſit ad perſuadendum momenti, inveſtigemus. Jam primum ex ejus dictatis continuo apparet, perſuaſum ſibi fuiſſe, licuiſſe monetariis fuſione numos argenteos formare, idque palam, ab iis, quippe auctoritate publica, peractum. Quaero, fueritne iis etiam publice permiſſum, fundere numos cum notis chronologicis, quae ad annos praeteritos pertinent, aut fundere numos imperatoris

z) l. c. a) Recherh. cur. p. 206. b) Num. ant. P. I. c. 6. c) B. L. Tom. III. hiſt. p. 200. d) Rec. d'Ant. T. I. p. 288.

jam vita functi? Negabit iſtud haud dubie, nam res monetaria praeſens tantum tempus reſpexit, neque ad principes mortuos ſe porrexit, ſi numos Conſecrationis, aut quos reſtitutionis numos vocamus, demas, ſed qui huc non pertinent. Quaero deinde, formae illae ſeptem, quae cylindrum ſuum conſtituunt, fueruntne deſtinatae ad peragendam uno eodemque tempore fuſionem? Imo vero, inquiet, nam ſeptem hae formae jam ſic antiquitus in cylindrum unitae ſibi obtigerunt. Quin, quia cum formis, quae exhibent capita Domnae, et Caracallae, conjunctam etiam reperit formam Juliae Maeſae cum titulo Auguſtae, inde putabat conjici poſſe, Maeſam non tandem ab Elagabalo, quae communis eſt ſententia, ſed jam a Caracalla dictam fuiſſe Auguſtam, quia ſecus inter formas ad fundendos numos imperante Caracalla adhibitas reperiri non potuiſſet illa, quae Maeſam diceret Auguſtam e). Creditum ergo fuit illuſtri auctori, omnes has formas ad unam eandemque fuſionem valuiſſe. At vero hanc viri praeclari ſententiam ſuae ipſius formae in ſuo cylindro unitae redarguant. Inter numos ex argillaceis his orbiculis expreſſos unus eſt: ANTONINVS. PIVS. AVG. *Caput Caracallae laureatum juvenile imberbe.* ℞ VICT. PART. MAX. *Victoria gradiens.* Eſſe hunc numum anni V. C. 954. vel ſequentis, olim docebitur. Alter eſt: ANTONINVS. PIVS. AVG. BRIT. *Caput Caracallae laureatum barbatum.* ℞ PONTIF. TR. P. XIII. COS. III. *Mulier ſedens.* Ex notis chronologicis certum eſt, hunc numum pertinere ad annum V. C. 963. En utriusque numi aetatem ipſis IX. annis divergentem. Concedendum ergo erit, monetarios publice conſtitutos adhuc V. C. 963. fudiſſe numos ejus argumenti, quod fuit anni 954. Eodem modo differt aetate orbiculus ejusdem cylindri, in quo Geta dicitur TR. P. III. COS. II., quae ſunt certa indicia anni V. C. 964. Quid deinde de conjuncta illis Maeſa dicam, quam, nullo certe auctore, jam a Caracalla dictam fuiſſe Auguſtam, conjicit! At multo apertius auctoritatem his formis publicam abnegant orbiculi ſimiles, quos ipſe poſſideo. Horum unus in una parte habet: *SEVERVS. PIVS. AVG. Caput Severi*, in altera: P. M. TR. P. XVIIII. COS. III. P. P. *Serapis ſtans d. elata.* Haec averſa ad Caracallam pertinet, et ad annum V. C. 969., cum qua adeo ſociandus fuit orbiculus impreſſum habens caput Caracallae, qui et ipſe inter hos meos eſt. *An ergo Caracallae adhuc aetate et V. C. 969. fuſi publice fuere* numi cum capite Severi jam ante annos V. mortui? Quid quod inter hos ipſos meos orbiculos unus eſt cum capite Getae nondum Auguſti. An veriſimile eſt, imperante Caracalla, qui fratris ſui nomen ex faſtis, monumentisque juſſit eradi, publice auſuros fuiſſe monetarios, ejus Caeſaris nomine numos ſtare? Denique ex ipſis his orbiculis, quos prae oculis habeo, manifeſte apparet, imagines non ex matricibus, ſed ex numis obviis malleo percuſſis in argilla fuiſſe expreſſas. Indicant iſtud imagines loco motae, quod

e) l. c. p. 287.

certum eſt aberrantis, aut male applicatae matricis indicium, minime vero a fuſione effici poteſt. Vtrum veriſimile, imperante jam Severo, ſolidis tum adhuc, et necdum afflictis imperii rebus tantam fuiſſe in munere publico monetario ſeu egeſtatem, ſeu perverſitatem, ut ne quidem certae juſtaeque matrices praeſto eſſent, ſed a numis, quos fors obtulit, imagines mutuari oporteret?

Ex omnibus ergo his cauſis ſuapte patet, tantum abeſſe, ut formae hae argillaceae putari debeant ſerviiſſe operi publica auctoritate imperato, ut tribuendae potius videantur operi tumultuario, inconſulto, tenebrarum, et malae fidei, rectiusque adeo videatur cenſuiſſe Mahudelius, qui falſae monetae fabros his uſos inſtrumentis credidit, quod quidem judicium etiam Cl. Bimardo probatum [f]) poſſum conjecturis aliis, ſolidis, ut reor, ac plane probabilibus confirmare. Quamdiu ſua monetae argenteae probitas conſtabat, utile ac quaeſtuoſum fuit falſariis, numos aeneos tenui argenti bractea multa ac ſubtili arte veſtitos pro vera argenti moneta obtrudere. Ex his officinis prodivere tot ſubaeratorum agmina, quorum major pars male commiſſis cum parte antica averſis, aut in notis chronologicis, aut inſcriptionis picturaeve lege turpiter peccat. Vel ex his opus in tenebris peractum intelligeres, parum ſolicitis fabris, ut verum eloquerentur numi ſui, modo externa ſpecie imponerent. Corrupta, quod inde a Severo majore licentia factum, argenti monetarii bonitate operae utique pretium amplius non fuit eandem vitiatis ſic numis curam impendere, ſed reſpiciendus labor, qui minores ſumptus et aſſiduitatem poſtularet, qui ope numi obvii, molli primum argillae impreſſi, deinde ſubdito igne excoctae, infuſo denique metallo peragi facile potuit. Iſtud ſi paullo fuit vilius, quam ex quo tum fuit moneta ordinaria, non poterant tamen falſarii in hoc laboris compendio non juſtum capere lucrum. Dubium non eſt, tot jam repertis per varias regiones id genus formis argillaceis, juſtum etiam hodieque numorum ſic fuſorum extare numerum, perinde ac extat ſubaeratorum, quos ſi a numis malleo percuſſis non ſatis diſcernimus, iſtud fit propter cauſas has ipſas, quas ſupra ex Comite Caylus, idoneo in ſimilibus dubiis judice, dedimus, aut quia non defuere dexteris hominibus ſuae artes, quarum ope fuſionis indicia potuerint occultare, et quas, ut plures veteris aevi alias, ignoramus. Moneta argentea inde a Philippis propter admixtam aeris copiam raiſere viloſcente, factum, ut horum etiam imperatorum fundendis numis nihil lucri poſſet ſperari. Quare non mirum, nullius inde a Gordiano imperatoris reperiri formam argillaceam.

Haec ergo ſive exempla, ſive auctoritates inſtruere nos poſſunt, majorem ſupereſſe copiam numorum tantum fuſorum, nullumque malleum expertorum, quam credi vulgo ſolet. Quare nequaquam continuo in adulterinis putandi ſunt numi, quia tantum fuſi, quod ſibi non pauci per-

f) ad Jobert. T. I. p. 356.

ſuaſere. Poſſumus tamen legis inſtar, quae forte nonniſi rariſſime fallat, tenere, in Italicis urbibus, ac Romae antiquiſſimo aevo non fuiſſe numos niſi fuſos, de quibus egimus ſupra, reliquam urbis monetam ſive conſularem, ſive imperatoriam cujuscunque metalli malleo formatam, ſi argenteam demas inde a Severo usque ad Philippos propter memorata mox exempla. In Graecia latiſſime ſumpta inde ab exordio rei monetariae usque ad alterum imperatorum ſaeculum non occurrere numos tantum fuſos, etſi aurei non pauci Lyſimachi regis modum habeant ambiguum, de quibus infra. Ceterum ex iis, quae hactenus diximus, ſatis apparet, non tam facile ac proclive eſſe fuſionis veterum criterium, quam illud profeſſus eſt Cl. Beauvais g). Eam ſane dexteritatem nondum fateor mihi potuiſſe impetrare.

A fuſione ad malleum, ſeu modum feriundae monetae transeamus. Sed tamen et hunc modum neceſſario praeceſſit fuſio, quae orbiculos malleum experturos praeparavit. Orbiculi hi, ſeu laminae rotundae varia craſſitie ſaepe certa offerunt fuſionis indicia, quae inter evidentiſſimum eſt refecti colli, quod, ut dixi, *barbum* Galli vocant, veſtigium. Hoc non modo manifeſte apparet in notis ponderibus Italicis, quae ſola fuſione ſunt formata, ſed et in numis non paucis variarum nationum argenteis aeneisque etiam III. magnitudinis, quos malleo fuiſſe finitos indubitatum eſt. Comes Caylus numum Maſſiliae aeneum pictum ſiſtit, in quo collum iſtud a fuſione reſiduum, nimirum a numo nunquam reſectum, ſatis alte protuberat, aitque, ſimillimos alios omnino octo ejusdem urbis ſibi viſos. Ex quo arguit, antiquiſſimo aevo, apud Romanos aeque ac Graecos, monetam promiſcue, nulla certe lege, *indifféremment*, jam ſtatam, jam cuſam fuiſſe, fuſione in formis argillaceis eodem modo peracta, quo ſupra diximus h). Haec a viro graviſſimo incautius adfirmata tanto magis merentur in examen vocari, quia vetera artis noſtrae praecepta planiſſime evertunt, et ambigua reddunt criteria, quibus numos vere antiquos a fictitiis novae artis ſolemus diſcernere. Accedit, quod metus eſt, ne artis noſtrae ſtudioſi alii tanti viri inconſultius ſecuti oracula eidem involvantur errori, quod ipſum accidiſſe video illuſtri Gallo S. Vincent i). Haec fuſionis indicia, quae non negamus, ſed ipſi ſaepe advertimus, nequaquam probant, numum eſſe fuſum, ſed tantum orbiculum, ſeu laminam malleo deſtinatam. Quis ignorat, metallum, antequam feriri contingat, fuſione varias, ut libuit, formas accipere? Antiquiſſimo aevo hae nullam legem habuere, partim globoſae, partim in ovi modum porrectae, aut denique, ut caſus tuliſſe videtur. Confer vetuſtiſſimos Athenarum numos. Cultiore aevo metallum in formam magis rotundam cogebatur. Hos fundendi orbiculos duplicem video placuiſſe modum. Vel enim fundebatur metallum in binas for-

g) Hiſt. abreg. T. III. p. 418. 419. h) Rec. d'Ant. T. V. p. 159. i) Mémoire ſur les Méd. de Marſeille p. 7.

mas variae materiae arcte conjunctas, ex quo modo enaſci contigit collum exuberantis metalli, vel illud fundebatur in parvas ſcrobes formae rotundae in argilla factas. Collum illud aut curatius fuit reſectum, ejusque veſtigium lima abolitum, aut negligentius, ſic ut ejus certum remaneret indicium, aut relictum intactum ſive incuria, ſive etiam alicubi ex propoſito, quod major ſimilium, ut dixi, numorum Maſſilienſium copia ſuſpicari facit. Reliquum deinde *opus malleo* permiſſum. *Quo igitur pacto adſerere illuſtris Comes potuit*, numos, in quibus haec fuſionis indicia apparent, eſſe flatos, quando haec fuſio ad orbiculos tantum pertinuit? Habeo prae manibus aeneum tertiae magnitudinis ex eorum genere, quos a Carthaginienſibus in Sicilia cuſos vulgo credimus, ex quo collum eodem modo, quo in citatis Maſſilienſibus, protuberat. In eo utriusque partis typi tam nitide *ſunt expreſſi*, quam a ſola fuſione impetrari nunquam *poteſt. Adde* ejusdem claſſis tetradrachmos ab operis elegantia paſſim cognitos, laudatosque, tum et Syracuſanos argenteos aeneosque ſimilis meriti, in quorum multis certiſſima obſervavi reſecti colli indicia. Quod ſi et hos propter eandem cauſam fuſos ſtatuemus, tum hercule *nullus jam* relinquetur numus, quomodocunque affabre elaboratus, literisque et figuris ad omnem apicem expreſſis, quem non licebit totum fuſum ſuſpicari. Exſtant numi coloniae Nemauſi ſolitae magnitudinis, et cum ſolitis utrinque typis. *Solum* diſcrimen facit, quod ex numi orbiculo pes hinnuli bene longus protuberat. Horum unum videre eſt in *Saggi di Cortona* k), alterum ſtitit Comes Caylus l), tertium vidi in muſeo Apoſtoli Zeno, nunc S. Floriani Auſtriae ſuperioris, multosque alios hujus generis ſibi compertos ibidem docet illuſtris Comes. Cum eruditus hic vir ipſe fateatur ultro, orbiculos hos una cum pede primum flatos, deinde malleo ſubditos, neſcio, cur non eundem fabricae modum agnoſcat etiam in numis, in quibus cauſa prominentis colli certum deprehenditur fuſionis argumentum. Quocirca ſic recte arbitrabimur, ſi qua ſunt in numis nitidis, elegantibusque fuſionis veſtigia, ea non numos ipſos, ſed eorum orbiculos fuſos indicari.

Non poſſum abſiſtere ab hoc argumento, quin aliam adhuc Comitis Caylus ſententiam in judicium vocem. *Ait* m), facile ex formis his argillaceis explicari poſſe, quo pacto principis alicujus intra perexiguum tempus, quo imperium obtinuit, tanto numero feriri numi potuerint. Earum enim ope formarum brevi tempore tantam exiſtimat potuiſſe copiam facili negotio fabricari. At enim vel intelligit principes, qui Romae conſedere, aut qui foris per vim imperium invaſere. In urbe effugium iſtud neceſſarium non fuit, in qua praeſto ſemper fuerant operae monetariae et peritia et copia ſpectabiles, quo factum, ut intra tempus exiguum numi cum Galbae vel Vitellii imagine incredibili numero potuerint parari. Sin principes foris per tumultum intruſos intelligit,

k) T. VI. p. 80. l) Rec. T. II. p. 341. m) Rec. T. I. p. 289.

ſciendum, tyrannorum numos ſpectato opere ea eſſe conditione, ut facile appareat, exiguam iis feriundis curam fuiſſe impenſam. Quin non deſunt exempla certa et evidentia, alios tum accelerandi operis modos fuiſſe adhibitos, atque iſtud non fuſione, ſed malleo. Nimirum numis praecedentium imperatorum novos, ſuosque impreſſerunt typos. Evidenter iſtud docent numi Regaliani et Druantillae, quorum plerique duplicem offerunt typum, ac veterem quidem Caracallae, Maeſae &c. ex reſiduis literis ac figuris agnoſcendum, novicium eorum ipſorum. Vide ſuo loco utriusque numos. Atqui ſuapte patet, modum hunc fuſione peragi nullo pacto potuiſſe.

Viri eruditi non pauci, cum viderent in numis veterum opus altius exſtans, et adſurgens, quam ut unius mallei ope potuiſſet peragi, quamcunque velimus matrici ſpectata duritie tribuere praeſtantiam, qualia plerumque ſunt capita partis anticae, in animum ſuum induxerunt, a monetariis primum numos in formis ex ipſa matrice captis fuſos, deinde cum matrice adcurate commiſſos mallei ictibus ſupremum nitorem ac perfectionem adeptos. Modum hunc curatius deſcriptum vide apud Savotum, qui cum pleriſque aliis in eadem fuit ſententia n). Vltra progreſſus eſt Jobertus, qui eandem operam impenſam dixit etiam numis minoris moduli, neque tam alte prominentis operis, quales ſunt denarii Romanorum. Cauſam, cur iſtud ſibi perſuaderet, praeclaro auctori dederunt repertae formae argillaceae, de quibus altius egeram, fuſioni ſcilicet deſtinatae o). Poſteriori huic ſententiae refutandae non diu inhaerebimus. Quis enimvero ſibi perſuadebit, hanc matricis cum numo fuſo commiſſuram, quae nonniſi juſto temporis impendio peragi poterat, porrectam fuiſſe ad numos ſingulos, et quidem ad eos quoque omnes, quibus propter typos humiliores hac ſolertia et ſedulitate opus non fuit? Etenim ſi numi, quos *ſubaeratos* vel *pelliculatos* vocamus, absque fuſione, quae utique locum habere non potuit, ſolo malleo tam ſaepe eleganter formari potuere, et quidem incluſo ſaepius intus ferro, quod ipſo aere durius eſt, cur idem obtineri non potuiſſet a monetariis publicis omnibus artis ſuae adminiculis apprime inſtructis? Deinde cauſa ex formis argillaceis capta huic argumento male adcommodatur, ut ſupra demonſtravimus. Quod ad numos majoris voluminis attinet, non auſim negare, ſi qui fuere *magnitudinis extraordinariae, eos primum fuſos, deinde malleo finitos*, quod hodieque in numis ad oſtentationem factis fieri ſolet, licebit tamen opponere, primum, geminatum hunc laborem forte non fuiſſe neceſſarium, deinde certa exſtare indicia, etiam ad maximi moduli numos non paucos unum adhibitum fuiſſe malleum. Non fuiſſe tam neceſſarium, exiſtimo propterea, quia, antequam orbiculi malleo committerentur, eorum durities ope ignis et vehementis caloris ita potuit temperari, ut ictibus minus reſiſterent. Vide Savotum p). Tametſi huic me explicatio-

n) Num. ant. P. I. c. 6. o) Tom. I. p. 344. p) Num. Ant. P. I. c. 6.

ni jubeat diffidere Rinckius, cui certum eſt, matricem feriundo metallo candenti adhibitam cauſa vehementis caloris continuo fuiſſe paſſuram vitium, redditamque inutilem [q], quod ſane a viro praeclaro recte exiſtimo obſervatum. Alteram ex propoſitis partem evidenter comprobant numi perelegantes, quos, quia duplice vario metallo conſtant, quorum unum cum altero magna arte commiſſum eſt, numos *duplicis metalli* appellamus. Sunt inter hos non pauci inſignis voluminis typisque utrinque alte exſtantibus. Hos primum fuiſſe fuſos, nemo ſanus ſibi perſuaſerit; nam fuſione evaſiſſet mixtura utriusque metalli, non metallum duplex, quorum unum ab altero ſeparatum eſt, quale ſe oculis offert. Ergo ſi in his metallum fuit docile, malleique patiens, cur non in aliis quoque exſtantioris operis numis?

Atque haec de fuſionis negotio viſa ſunt obſervanda; quod in multis eſſe ambiguum, quodque non facile poſſit explicari, ex iis, *quae hucusque diximus*, ſatis elucet. Enimvero in hoc argumento verſanti non pauca mihi occurrerunt, quae me ſuſpenſum animi reddiderunt. Exempli cauſa: in plerisque aureis didrachmis Lyſimachi, quorum inſignem numerum habet muſeum Caeſareum, ejus regis caput tam eſt *hiulcum et incompoſitum, ut dejerarem, unius eos fuſionis* eſſe opus, niſi vetaret pars averſa, quae non modo offert opus ſane elegans, ſed etiam per duplicatam in nonnullis cauſa aberrantis matricis epigraphen certa mallei indicia. Inter haec non ſolum ejusdem regis aurei maximae formae, ſed quod magis profecto mirum, ipſi etiam argentei drachmales tam abſolutum offerunt opus, ut fuſionis nulla poſſit incidere ſuſpicio. An ergo in his numis primum fuſa pars antica, deinde malleo impreſſa pars averſa? aut cur haec perverſitas aureis tantum didrachmis incubuit, reliquis immunibus? quae quidem dubia in parte mechanica rei monetariae veteris, aliaque his ſimilia lubens aliorum ſagacitati permitto. Alia, quae hanc partem illuſtrant, potes ex proximis praeceptis haurire, quae mallei apud veteres in hac arte uſum docent, quorſum nunc contendo.

Malleum a veteribus ad numorum fabricam fuiſſe adhibitum, indubitatum eſt. Varia ejus teſtimonia ex marmoribus, numorum typis, ſcriptoribus initio hujus capitis memoravi. Jam etiam ex ipſis numis veritatem eliciamus. Varia ejus argumenta jam praeclare collegit Mahudelius [r], quae hoc loco una cum meis commemorare, non ingratum puto lectori futurum.

I. Jam ipſa Latinorum vocabula, cum dixere, monetam *ferire*, *cudere*, *percutere*, *ſignare*, mallei uſum deſignant. Eandem, aut analogam ſignificationem habent Graecorum *κοπτειν*, *Χαρασσειν*.

II. Summa puritas ac nitor typi in partibus etiam ſubtiliſſimis, ceu capillis, literis &c., quae laus a ſola fuſione impetrari nequit.

III. Numi incuſi, ſive qui utrinque eundem typum offerunt, ſed ex una parte convexum, ex altera concavum, quorum

---

q) pag. 90. r) B. L. T. III. hiſt. p. 202.

ingens ſupereſt numerus, et quos eſſe partus malleatoris incurii, et properantis, olim dicemus.

IV. Figurae, aut epigraphes literae, aut utraeque ſimul in eadem numi facie geminatae, quod evenire debuit cedente aliquantum poſt primum ictum matrice, et numo aliam faciem ſecundo ictui opponente.

V. Typi non plene, ſaepe media tantum parte in numi orbiculum recepti, quod factum, matrice non, ut oportuit, cum numi orbiculo adcurate commiſſa. Item inſcriptionis pars, quae in numi circuitu margini vicinior eſt, ex numo exclufa, nimirum cum majus fuit matricis volumen, quam ut eam totam orbiculus numi capere potuiſſet. In Romana moneta iſtud rarius, frequentius in Graeca, praecipue in autonomis Antiochiae Syriae, et numis regum Parthorum. Vitio huic locus non fuiſſet, ſi numi in paratis ad hoc formis fuſi fuiſſent.

VI. Numos pelliculatos, ſive quorum tenuis bractea argentea aeneum nucleum includit, tum et numos duplicis metalli cum fuſione non poſſe componi, ſed eſſe certum mallei opus, ſuapte patet. De utriſque ſupra egimus.

VII. Numi bis percuſſi, ſeu quibus, cum finiti jam eſſent, ſerius nova utrinque matrix fuit inducta, reſiduis adhuc veteris matricis indiciis. Etiam horum ſupra facta eſt mentio ex numis Regaliani.

VIII. Parvae ſcrobes rotundae in centro numorum aeneorum introrſum hiantes, de quibus infra. Earum cauſa fuit, ut orbiculus percepto primo ictu matrici firmius adhaereret.

IX. Rimae, ſeu fiſſurae, quas ſaepe a peripheria numi verſus centrum tendere videmus, uni mallei vehementiae debentur.

De inſtrumentis artis, quorum in feriunda moneta fuit uſus, pauca. Ea, ut initio hujus capitis dixi, denarii gentis Cariſiae picta ſiſtunt, ſuntque incus, malleus, forceps. De prioribus D. Hieronymus s): *Erant praeterea per excelſum montem* (Thebaidis inferioris) *haud pauca habitacula, in quibus ſcabrae jam incudes et mallei, quibus pecuniae olim ſignatae, viſebantur.* Forcipis minus certus uſus. Sed non multum in hac morabimur, quae utique in fabrum officinis varios poteſt uſus praeſtare. Ex his ultro patet, quam parum concinne Mahudelius in denarii Cariſii explicatione illud, quod incudem diximus, ſtatuat eſſe vas fundendo metallo deſtinatum, illud vero, *quod nobis forceps eſt, eſſe forficem, quae orbiculos* ex lamina in formam rotundam ſecuit t). Incudem jam ſtabilivimus, ſed et forcipem ſtabiliunt oculi inſpectis Cariſii numis, ac praeterea, quis unquam in margine numorum veterum ſciſſionis deprehendit veſtigia? quae ſane celari non poſſent.

Matrix, ſeu parata ex metallo duriſſimo maſſa, quae, numi orbiculo impoſita, typum lege inverſa inſculptum mallei ope cum eodem communicat, praecipuum eſt artis monetariae inſtrumentum. *Matricem* dixi improprie, cum vocabulum pro-

s) in vita Pauli eremitae. t) B. L. hiſt. T. III. p. 203.

prium, quod norim, lingua Latina non offerat. Alii *typarium*, *marculum*, *iconium*, *formam* appellant, aeque improprie, aut barbare, aut vage. Varia in utraque lingua nomina dictavit illuſtris Cajetanus Marinius [u]), ſed non probavit. Gallis eſt *quarré*, *coin*, *poinçon*. Matricum exempla nonulla ex vetuſtate reſidua antiquariis ſunt cognita, quorum formam et metalli modum deſcripſit comes Caylus [x]). Matrix aenea cum inſculpto Neronis capite fuit in muſeo d'Ennery [y]). Veterem nonnullorum opinionem, qui conjecere, in ſingulos numos novam paratam fuiſſe matricem, atque iſtud propterea, quia in tanta numorum veterum copia nunquam ſibi duo conſpecti fuere numi perfecte ſimiles, et non, ſaltem in leviſſima quapiam cauſa, diverſi, propter prodigii immanitatem refutandam non duco. Vide in hoc argumento Rinckium [z]), et Jobertum [a]). Ipſe etiam princeps Turris Mutiae ante annos non multos profeſſus eſt, in tanta numorum Siculorum copia, quos per tot annos conferre licuit, nunquam ſibi conſpectos fuiſſe duos ejusdem matricis partus [b]). Verum iſtud experiri licuit aliis, quod de ſe teſtatur Cl. Beauvais [c]), ejusque a me factum aliquoties periculum, teſtari poſſum ipſe. Vidi in muſeo M. Ducis duos Antigoni Aſiae regis tetradrachmos tam concordes, ut plane convincerer, ab una utrumque matrice profectum. Ex quo efficitur, fallacem eſſe legem, quam aliquibus ſancire placuit, cum numi duo ejusdem ſe matricis filios profitentur, utrumque eſſe operis moderni; etſi non negem, aliquam tum eos ἀγνησιοτητος ſuſpicionem adflare.

Haec ſunt, quae de moneta flanda, feriunda ſive ex alienis praeceptis, ſive obſervatis propriis videbantur vere ac opportune potuiſſe commoneri, quae rite expenſa verum videntur ſuppeditare explicatum formulae *Flando*, *Feriundo*, nimirum priore vocabulo intelligendos flatos numi orbiculos, altero hos ipſos malleo traditos, quo ferirentur, quod duplex negotium ſpectata mechanica pars rei monetariae praecipua fuit.

CAPVT XII.

De variis cauſis ad mechanicam et naturam numorum veterum pertinentibus.

Nonnulla ad mechanicam rei monetariae veteris ſpectantia jam in praecedentibus occupaveram, ceu pondus et magnitudinem numorum, ac proxime fuſionis et mallei negotium. Reliquas cauſas commodius in unum locum conjecero, de quibus nunc ſingillatim agere conſtituo.

u) Iſcriz. Alban. p. 110. x) Rec. I. p. 284. y) Catal. p. 661. z) de vet. num. pot. p. 92. a) T. I. p. 445. 449. b) Aggiunta [illegible]. p. 91. c) Hiſt. abreg. T. III. p. 43.

§. 1. *Forma numorum.*

Fuit rotunda paucis demptis, de quibus mox infra. Raro tamen haec rotunditas fuit perfecta, ſic ut dubitare liceat de numorum ſincera fide, ſi qui hac ſunt indole, ut monebimus in tractatu de numis ſpuriis. Plerumque rotunditatis fuere neglectae, et parum anxiae. Neque enim, quod hodie in re monetaria fieri amat, numorum orbiculi ex metalli lamina exſecti ſunt, ſed, ut eos formavit fuſio, malleo fuerunt ſubjecti. A forma rotunda magis deflectunt numi antiquiſſimi, qui fere ſunt globoſi, et velut maſſulae craſſiores et informes. Nonnunquam in ovi modum diducuntur, quales ſunt non pauci ex iis ſolidis, quos populi Italici fudere, et nos in ponderibus etiam putamus; ſaepe etiam numus ex incautiore mallei ictu hanc formam accepit. Vide de hoc argumento plura capite XXI.

Numi in Aegypto ſignati non modo regnantibus Ptolemaeis, ſed et Caeſaribus ſaltem usque ad Commodi imperium coni truncati habent formam, ſic ut peripheriam contractiorem occupet pars antica, latiorem pars averſa. Sed hic modus obtinuit tantum in aeneis, aurei argenteique ordinariam legem ſequuntur, cujus varietatis cauſa mihi ignota. Non pauci etiam vicinae Judaeae numi ſimilem coni truncati formam exhibent.

Formam quadrilateram, tum ſpecie ovi habent numi populorum Italiae mediae, de quo inſtituto inſolentiore agemus in Prolegomenis ad numos Italiae mediae, et in Tractatu de numis Conſular. Cap. II. §. 3.

Numi tenuis laminae parte una convexi, altera concavi ex omni metallo frequentes ſunt ſignati per extrema Orientis imperia, quos nonnulli cauſa non ſatis certa *ſcyphatos* appellant.

§. 2. *Quadratum incuſum.*

Offert vetus moneta numos non exiguo numero, quorum averſam totam occupat cavitas violenter introrſum cuſa. Ea nonniſi in numis Graecorum antiquiſſimis occurrit, et quanto illa profundius introrſum hiat, et eſt informior, tanto intellige numum eſſe antiquiorem, atque ſub ipſis rei monetariae incunabulis cuſum. Ejus originem cavitatis in ſuo Palaeographiae numismaticae tentamine eleganter ac vere explicat illuſtris Barthelemyus d). Ait, primis rei monetariae initiis, nondum reperta arte in utraque numi ſuperficie typum ſignandi, *uni tantum* parti arbitrariam fuiſſe *notam malleo* impreſſam, quemadmodum in artis typographicae infantia uni tantum chartae parti inducti fuere characteres, averſa intacta. Verum cum metus eſſet, ne maſſa feriundo numo deſtinata inter repetitos mallei ictus cederet, et nihil eſſet ſubtus, quod primo excepto ictu maſſam figeret, placuit eam imponere ferro in obtuſius acumen deſinenti, quo factum, ut jam poſt primum ictum maſſa ab impreſſo inferne ferri acumine retineretur, neque amplius loco poſſet moveri, unde haec in his numis cavitas. Artis progreſſu rude

d) B. L. T. XXIV. p. 30.

iſtud cavum manſuetiorem accepit formam, inſtar quadrati minus profunde dehiſcentis, atque iſtud jam diviſum in plures partes, jam velut explicatis quatuor alis; paullatim aliqua typi initia inſculpi coepta, manente tamen quadrato, donec tandem ferrum illud hactenus retinendae tantum maſſae ſerviens vera evaderet matrix propter inſculptos alte typos eundem uſum praeſtitura. Haec initia, ac deinde progreſſum ex numis ipſis captum praeclare ob oculos ſiſtit tabula *Barthelemyano* huic tentamini adjecta.

§. 3. *Hiatus in centro numorum.*

Intelligo hoc nomine tenue foramen, aut ſcrobiculum rotundum in centro numi introrſum hians, ſive in utraque numi parte, ſive in una tantum. Jam illud comparet in plerisque Ptolemaeorum numis ſive maximi, ſive minimi moduli, et quidem in his conſtanter utrinque, nonnullorum item Syriae regum, praecipue Antiochi VI. et Tryphonis, in numis variarum Syriae et Phoeniciae urbium, quin et Aſiae minoris, et Europae, et quidem etiam imperatoriis urbium, et imperatorum adhuc aevo inclinante. Eo numi commatis Romani conſtanter carent. Obſervandum praeterea, hiatus hos nondum hactenus deprehenſos in numis aureis et argenteis, ſed tantum aeneis.

Barthelemyus, cum in laudata diſſertatione in cauſam quadrati incuſi inquiſiviſſet, ſimul ad hiatus iſtos advertit animum, eorumque uſum ab eadem cauſa repetit. Nimirum quemadmodum impreſſo illo quadrato, ſive cavitate factum, ut numus patientior ad excipiendos ictus eſſet, ſic idem obtinebatur, ſi in matricis centro pars metalli ſurſum exſtans fuit relicta, certe ab argumento aliena, ſed quae mallei ictu in numi orbiculum introrſum adacta eum firmius adhaerere coegit. Nemo erit, qui dubitare poſſit, cauſam hanc a viro ſummo ingenioſe ac naviter explicatam. At nemo etiam erit, qui non continuo quaerat, cur eadem cautio non etiam ad numos aureos argenteosque valuerit, ſed in cujus enucleatione quaeſtionis non aeque ſatisfacit vir clariſſimus. Plures, inquit, figendi orbiculi modos tum jam fuiſſe cognitos, atque haud dubie illos, qui perfectiores fuere, magisque paratu difficiles, auro argentoque applicatos. Veriſimilius cauſam a varia metalli natura petendam cenſeo. Certum eſt, aurum et argentum multo eſſe mollius, minusque adeo reſiſtere malleo, quam cuprum, ac praecipue veterum, quod raro a particulis heterogeneis purum fuit. Ex quo ſequitur, plus cautionis ac diligentiae adhibendum fuiſſe ad feriendos numos aeneos, quam alterius metalli.

§. 4. *Numi incuſi ex inſtituto.*

Sic appello numos, quorum una pars convexa eſt, altera concava. Addidi: *ex inſtituto*, quia ſunt alii incuſi, ſed monetariorum vitio, de quibus infra. Illi inter antiquiſſimos ſunt referendi, et ſignati tantum ſic fuere in nonnullis magnae Graeciae urbibus. Haec indicaſſe hoc loco ſatis eſto, nam horum examen numorum dabimus in prolegomenis ad numos Lucaniae.

§. 5. *Numi ſerrati.*

Serratos numos vocamus eos, quorum ora extima in ſerrae modum inciſa eſt. Copioſi ſunt denarii, quos familiarum Romanarum dicimus, et qui ſtante adhuc rep. ſignati ſunt, quorum ſerrata eſt ora. Sunt etiam ſerrati numi non pauci, ſed aenei, nonnullorum Syriae regum. Sed de hoc numorum genere agemus ex propoſito, et quidem copioſe in prolegomenis ad numos familiarum cap. XVI.

§. 6. *Numi recuſi.*

Non raro numis jam olim ſignatis novi utrinque typi ope alterius matricis fuerunt impreſſi, cujus generis numos ſolemus vocare *recuſos*. Quoniam numi jam ſignati ſuperficies plana non fuit, ſed exſtantibus figuris aſpera, ſequi neceſſe fuit, ut matrix, cum in eminentiores ſolum numi partes vim ſuam poſſet exſerere, humiliores aut relinqueret intactas, aut nonniſi leviter perſtringeret, ut adeo ſaepe ex relictis veteris typi veſtigiis vetus ejus numi conditio facile poſſit divinari. Boeotorum multos hujus naturae habemus ſuperſtites, quorum exempla dabimus in horum moneta, neque commemorare alia neceſſe puto, quia ſingula muſea eorum aliqua ſervant. At quae novae hujus violentiae cauſa, cum caſui iſtud non poſſe tribui facile appareat? Si in externam monetam ſic fuiſſet ſaevitum, conjici poſſet, voluiſſe hoc modo populos monetam peregrinam in propriam ſuam ac domeſticam convertere. Verum habemus exempla, neque propriae pecuniae fuiſſe parcitum. Eſt in muſeo Caeſareo numus recuſus Maſſiliae Galliae, cujus et vetus et novus typus Maſſilienſis monetae proprius eſt. An novus ſic aboli to vetere numis quaeſitus valor? an aliud? Tametſi in nonnullis evidentem ejus facti cauſam tenemus. Jam capite praecedente obiter dixi, Regalianum et Dryantillam ad ſignandos numos ſuos praecedentium imperatorum denariis fuiſſe uſos. Vide eos adcurate deſcriptos in horum tyrannorum moneta. Nimirum ad has injurias ventum eſt, cum properato opus fuit, et intererat non differri praeconium ſupremi principatus, neque ſtatim ad manum fuit metallum ad feriundos numos aptum. Vide alias cauſas exercitae ſimilis in numos alienos violentiae in moneta Hebraica Simeonis Judaeae principis. Ceterum in moneta aurea numi ſic recuſi nullum habemus exemplum.

§. 7. *Numi incuſi temere.*

Paullo altius dedimus numos incuſos, ſeu, qui eundem typum in una parte exſtantem, in altera concavum exhibent, ſed eos diximus ſic fuiſſe formatos ex inſtituto. Quos hoc loco proponimus, incuſi ſunt pariter, ſed quae periſtaſis non inſtituto, ſed caſui, et monetariorum negligentiae debetur, qui ſignandum numi orbiculum numo jam ſignato, qui tum auferendus utique fuerat, impoſuerunt, malleoque coeperunt exercere. Quo factum, ut idem utrinque emergeret typus, ſuperior convexus et exſtans, efficiente iſtud matrice ſuperiore, inferior concavus, cauſa numi ſubjecti, qui jam matricis munere fungebatur. Neque deſunt noſtra aetate ſimilis oſcitantiae exempla in re monetaria ab iisdem cauſis profecta,

at incredibilem eam fuiſſe in officinis veteribus, ingens numorum hoc vitio laborantium numerus, qui ad nos pervenere, abunde declarat.

§. 8. *Numi geminatis typis.*

Aliud oſcitantium monetariorum vitium, neque illud in moneta vetere infrequens. Nimirum cum ad perficiendum numum plures eſſent ictus infligendi, ſi forte poſt primum ictum aut matrix, aut numi orbiculus aliquantum loco motus fuit, factum neceſſario, ut alter ictus in vicina aberraret, eundemque typum loco alieno, varioque illum ſitu geminaret.

§. 9. *Numi pelliculati, ſubaerati, ferruminati.*

De his, ac ſimilibus vitiis, quia ad veterum fraudes pertinent, opportunius agemus in tractatu de numis adulterinis.

§. 10. *Numi Contorniati.*

De horum numorum fabrica agemus in tractatu ſingulari.

§. 11. *Numi aenei cum late porrecto orbe.*

Quos deinceps numos memorabo, ad oſtentationem potius facti ſunt, quam ut pecuniae uſum praeſtarent, quorum ſupra capite V. obiter memini. Hoc ſane loco propter varias applicatae mechanicae cauſas ſunt attingendi.

Hujus generis quos primos exhibeo, ſunt numi aenei, quorum media area, cui utrinque more ſolito typi impreſſi ſunt, majoris vulgo voluminis non eſt, quam cujus eſſe ſolent numi aenei I. formae, ſed deinceps in latum orbem cavitatibus concentricis diſtinctum, diametro ſaepe duorum pollicum Pariſinorum, et nonnunquam amplius, porriguntur, ſic ut numus ipſe ſic videatur in hujus orbis centro conſtitutus, ut in veterum clypeis caput Meduſae in clypei centro. Numos ſimiles vulgavit, et pictos ſiſtit Buonarrotius ex ex muſeo Carpineo *), et binos quidem Antonini, unum L. Veri, quin et unum Antinoi a Nicomedenſibus ſignatum, quod tanto rarius, quia id genus numi commatis tantum Romani eſſe conſueverunt. Muſeum Caeſareum eorum poſſidet ſingulos, Hadriani, Antonini, Aurelii, Veri, qui aeneis tabulis inciſi exſtant inter numos maximi moduli Cimelii Auſtriaci Vindobonenſis. Inſignes hujus generis picti etiam exſtant in muſeo Albani. Majoris his voluminis, ſi Italorum pondera demas, in re monetaria vetere non habentur, ſuntque rariſſimi.

§. 12. *Numi duplicis metalli.*

Sic vocantur numi aenei circulo diverſi aeris incluſi *(enchaſſés)*, idque tam dextre et adcurate, ut nonniſi tenuis linea artificioſae commiſſurae index appareat. Plerumque aeneos maximi moduli, ſed ordinarii, volumine non excedunt, quamvis his ſint fere craſſiores. Rariſſimi ſunt, qui ſunt magnitudinis mediae inter aeneos I. et II. formae, quorum quinque picti viſuntur in muſeo Albani tab. 120., in quo etiam alios hujus claſſis juſto numero reperias. Circulus exterior nequa-

*) Oſſerv. iſtor.

quam poſt caſum jam numum additus fuit, ſed utrumque metallum jam ſic commiſſum incudem expertum eſt, nam ſaepe in his numis epigraphes literae in orbem ductae in utrumque metallum incurrunt. Sunt omnes commatis Romani. Graecus hujus naturae nondum conſpectus. Similes Jobertus jam cum Hadriani capite citat [f]), ſed muſeum Albani praeclaris his cimeliis inſigniter locuples ante Commodum nullum offert, ſed in hoc reperias adhuc cum imagine Probi, Magniae Vrbicae, Diocletiani, et collegae Maximiani. Operis ſunt fere ſemper perelegantis, quanquam hactenus divinare non licuit caufam impenſi in hoc numorum genus laboris tam ſeduli, atque, ut videri poſſit, tam ſupervacanei. In monetae uſum fuiſſe receptos, veriſimile vix eſt.

Fuere antiquarii nominis non vulgaris, qui hos duplicis metalli numos, illuſtres ſane ac conſpicuos, cum miſerabili Contorniatorum grege inique confudere, qua de injuria vide, quae monebo in tractatu de numis Contorniatis cap. I.

§. 13. *Numi cum variis ornamentis parergis.*

Hoc articulo complector numos quaeſitioris elegantiae, additis variis ex metallo nobiliore ornamentis, quae, quia ad numorum cauſas non pertinent, et abeſſe poterant, *parerga* voco. Ex quo facile intelligimus, monetae eos rationem non habuiſſe.

In hac claſſe primo loco memorandi ſunt aurei inſignis voluminis, qui in amplum orbem, eumque varie ornatum, porriguntur, addito ſuperne annulo, ex quo ſuſpendi poſſent. Multum ergo adſines ſunt aeneis cum late porrecto orbe, de quibus paullo ſupra egi, niſi quod in his abſunt operoſa illa ornamenta, et annulus. Hujus generis duo cogniti, unus Honorii, alter Gallae Placidiae, ineunte hoc ſaeculo in Geldria effoſſi, quos pictos et deſcriptos habes in Epiſtolis criticis Cuperi [g]), qui eos vidit ipſe, tum et in *Saggi di Cortona* [h]), quo loco Cl. Bianchinus de eorum vetere uſu prolixe diſſerit, conjicitque, id genus cimelia ad militum donativa valuiſſe. Parum equidem arbitrarias has conjecturas moror, cum, quia multiplex eorum eſſe uſus poterat, tum quia cauſa annexi annuli inter torques potius, quam numos referendi ſunt. Alios ſimiles vide aeri inciſos in Catalogo d'Ennery pag. 187.

Apud eosdem auctores reperias quoque aureos imperatorios voluminis ordinarii, hos quoque in orbem nonnihil ornatum, etſi minus latum, eumque annulo item praefixum, porrectos, de quibus quod moneam, non habeo, niſi eos ſic fuiſſe formatos, ut ex quocunque loco, ſive ornatus, ſive adfectus cauſa, ſuſpenderentur.

Exſtant etiam in muſeis numi aenei inaurati et inargentati. Non agimus de iis, qui moderna arte tales ſunt, nimirum quos inepti poſſeſſores non raro exemplo volebant nobilius metallum mentiri, ſed de iis, quos ſic vetus ars ornavit. Horum alii vel toti auro, argentove obducti ſunt,

f) Tom. I. p. 45. g) pag. 178. h) Tom. IV. p. 235.

el tantum ſui parte. In aliis, qui toti ar- ento ſunt obducti, partes ſunt inauratae, eu imperatoris laurea, et paludamentum, et epigraphe. Monetaria haec inſulſitas vix nte Alexandrum Severum coeperit, et ltra Diocletianum porrigitur, et frequentiſſime deformavit numos inſcriptos AEQVITAS. AVG. vel MONETA. AVG. typo in utrisque trium Monetarum ſtantium, et maximi moduli. Numos ſimiles am ſupervacuo cultu ornatos an veriſimile eſt, etſi *Monetae* nomen inſcriptum praeferant, ad monetae etiam uſum valuiſſe? Eſt in muſeo Caeſareo numus maximi moduli Numeriani, in cujus averſa eſt: ADLOCVTIO. AVGG. typo adlocutionis. Is deargentatus totus eſt, ſed imperatoris, qui habitu conſulari proponitur, togam pictam lamella aurea obtegit.

De numis aeneis II. et III. formae tenui ſtanni folio opertis et ſic cuſis, ſed qui inde a Claudio Gothico usque ad Diocletianum vera moneta fuere, egimus capite VII.

§. 14. *Vernix numorum aeneorum.*

Vernicis nomen, etſi Latinis ignotum, quia tamen ab artis noſtrae magiſtris inſtar τεχνικῶς receptum eſt, et nos retinemus. Tractum eſt a Gallorum *vernis*, Germanis *firniſs*, Italis *patina*, eoque intelligimus indumentum ſplendens, variique in variis coloris, quo natura numos aeneos (aurei argenteique ſua contenti nobilitate illud aſpernantur) longo ſaeculorum ſub terra ſitu operuit. Color eſt in aliis viridis, in aliis caeruleus, aut violaceus, in aliis fuſcus; ut nimirum aes pro varia ſoli natura adflavit halitus aut ambivit humor particulis metallicis gravidus. Indumentum illud tantum abeſt, ut nitorem numo, et qualecunque aliud meritum detrahat, ut etiam plurimum augeat. Etenim adventitia haec materia tam apte ſeſe numi ſuperficiei adplicuit, ut minutiſſima quaeque, quae matrix impreſſit, ceu capillorum fila, literarum apices tenuiſſimi tam transluceant nitide, quam ſi plane abeſſet. Meritum vero ex hoc caſu numis ingens accedit, non modo, quia integerrimi vulgo eſſe ſolent, nimirum involucro hoc aeruginem metallo huic cumprimis pernicioſam, et omne aliud inimicum vitium arcente, liberalisque eſſe propter coloris illecebras formae, ſed etiam quia certiſſimum hoc pacto praebent genuinae antiquitatis teſtimonium. Etenim cum alios omnes monetae veteris modos fraus recens ſcite ſatis didicerit imitari, in imitanda vernice, quam natura addidit, hactenus incaſſum vires ſuas eſt experta. Tam enim illa firmiter aes amplectitur, ut avelli inde niſi per vim non poſſit. At quam falſarii ope ſalis armoniaci et aceti induxere, ſaepe vel ungue tentata loco poteſt moveri. Dixi, aurum argentumque veterem hanc vernicem detrectare. At quae argento frequenter adhaeret materia craſſa et viridis, ex aeruginis genere eſt, et aceto aut ſucco mali citrei amolienda.

CAPVT XIII.

De jure feriundae monetae.

Omni aevo jus feriundae monetae ſummae in republica poteſtatis argumentum fuit habitum, et ſi quis illud ſibi arrogavit, involaſſe etiam in ſummam poteſtatem eſt creditus. Jus illud qui habuit, aut ſibi deberi credidit, illud teſtatum fecit ſeu inſerto monetae nomine ſuo, ſeu effigie, ſeu utroque. Ejus juris jam apud veteres ſic conſtituti inſignia ex antiqua hiſtoria dabimus exempla.

Aryandem Aegypto pro Cambyſe praefectum a ſucceſſore Dario capite fuiſſe damnatum, quod monetam auctoritate ſua feriri juſſit, refert Herodotus [i]). Difficilior ad famam Commodus, Perennem praetorio praefectum adfectare imperium, perſuaſus denique fuit oblatis numis ejus imagine percuſſis [k]). Caeſus ab Elagabalo Valerianus Paetus, quod aureas ſuas imagines ſignari curaſſet, atque etſi prae ſe ferret ipſe, eas in pellicum ornamenta fuiſſe ceſſuras, quia tamen monetae aureae ſpeciem habuere, non vitavit culpam [l]). Cum eſſent, qui Firmum Aegypti tantum latronem dicerent, at non invaſiſſe imperium, eos Vopiſcus prolata ejus moneta redarguit [m]). Qui Procopii, ſub Valente tyranni, partes ſunt ſecuti, ut perſuaderent Illyriis, eum eſſe imperatorem, oſtenderunt iis aureos numos novi principis effigie inſignes [n]). Severus, ut aemulo Clodio Albino perſuaderet, eum a ſe animo non ficto, ſed ſincero in imperii ſocietatem vocatum, Romae numos cum ejus imagine feriri juſſit [o]). Narrat Philoſtorgius [p]), Stilichonem tam impudenter tyrannidem adfectaſſe, ut monetam etiam ferire auſus eſſet. Ergo cum quis per vim ad imperium eſt vocatus, velut in primis imperii ſui fundamentis putavit, effigiem ſuam in moneta publica proponere. Cum legiones Syriae et Aegypti Veſpaſianum imperatorem dixiſſent, *prima belli cura*, ait Tacitus [q]), *agere delectus, revocare veteranos, deſtinantur validae civitates exercendis armorum officinis, apud Antiochenſes aurum argentumque ſignatur.* Vix Macrinus delatam a militibus purpuram acceptavit, *ſtatim apud Antiochiam moneta Antonini Diadumeni nomine percuſſa eſt*, nempe ut intelligeret orbis, filium Diadumenianum ad imperii conſortium eſſe vocatum [r]). Factum etiam nonnunquam, ut ii, quorum intererat, jus monetarium ſic deproperarent, ut nondum ſatis praeparatis omnibus, quae ad monetae negotium pertinuere, praecedentium imperatorum numos ad incudem revocarent, quod ſatis ex numis Regaliani et Dryantillae apparebit.

---

i) L. IV. c. 166. k) Herodian. in Commodo. l) Dio L. LXXIX. § 4. m) in ejus vita. n) Ammian. L. XXVI. o) Herodian. L. II. ſub fin. p) L. XII. c. 1. q) Hist. L. II. c. 82. r) Lamprid. in Diadum.

Vrbes ac populos, qui ſui plene juris fuere, non alio, niſi nomine ſuo, ſignaviſſe monetam, ſuapte patet. Quare cum in hac legitur: ΑΘΕ. ΘΕΣΣΑΛΩΝ. ΕΦΕΣΙΩΝ., intelligimus eos numos *Athenienſium*, *Theſſalorum*, *Epheſiorum* auctoritate fuiſſe cuſos. Sic et in numis Romae liberae, qui vetuſtioris ſunt aevi, ſolum inſcriptum ROMA legere eſt. Vrbes regibus ſubjectae veniam nonnunquam impetravere, monetam apud ſe feriundi, ſed non raro ea tantum lege, ut regum, quibus obnoxii fuere, effigiem aut nomen illi *inſererent*, cujus copioſa exempla ſuppeditant urbes in Phoenicia aut Parthia ſitae, quarum illae numos cum capite regum Syrorum, hae Parthorum magno numero percuſſerunt, ut in ſingularum moneta docebimus. Valuit iſtud, quamdiu duravit ſervitium. At poſteaquam hae autonomiam aut certis legibus ſunt conſecutae, aut ſibi per vim extorſere, iſtud etiam obſequii genus continuo omiſerunt. Hujus generis eſt ſignandae monetae libertas, quam Antiochus VII. Syriae rex Simeoni Judaeae duci inter alia autonomiae jura conceſſit: *et permitto tibi facere percuſſuram proprii numiſmatis in regione tua* s).

Romani, cum regiones aut bello captas, aut ſponte oblatas ſtante adhuc republica in provinciae formam redegiſſent, praeter alia libertatis jura feriundae etiam pecuniae permiſſum urbibus indulſere. Perrexerunt ergo Aſiani cudere ciſtophoros, ſuos Attici tetradrachmos, ſuam alii monetam, quantum per facultates domeſticas licuit. Neque jus iſtud, quod autonomiae pars fuit, ademptum ab Auguſtis, ſed continuatum deinceps quoque, feriendo numos ſive ex vetere inſtituto, nempe qui nullum cum Romanis rerum dominis nexum profiterentur, quos *autonomos* vocamus, ſive inſerto capite imperantis tum Auguſti, aut alicujus ex ejus familia, quos propterea *officioſos* appello, de quibus egimus capite IV. Paucis tamen, ac nonniſi primi ordinis urbibus conceſſum argenteam domi ferire pecuniam, quales fuere Alexandria Aegypti, Antiochia Syriae, Caeſarea Cappadociae, Tarſus, aliaeque. Coloniis Romanis ad feriundos numos opus fuiſſe permiſſu Auguſti, deinde etiam proconſulum, inſcriptum PERM. AVG., vel PROCOS. manifeſte indicat, de quo vide tractatum de numis coloniarum. Inde a Gallieno vix jam amplius provinciae propriam ſuam, privatamque monetam habuere, ut dictum ſupra capite III. Atque hoc in ſtatu jus monetarium in provinciis Romae ſubjectis fuit.

Roma libera monetae feriundae jus nemini, niſi ſibi indulſit. Nulli unquam magiſtratui, nedum privato, permiſſum fuit, effigiem ſuam monetae publicae inferre. Ne ipſe quidem Sulla, qui aliquot annis tyrannum egit, legesque ad arbitrium fixit, refixitque, jus illud attentavit. Si qua videmus in numis virorum reipublicae illuſtrium capita, eos ſatis conſtat ab eorum poſteris ex S. C. rei monetariae praefectis ſignatos, dum in gentis ſuae decus eos, aut inſignia eorum

s) Macchab. I. c. 15. v. 6.

merita in typorum argumentum legerent, quam nos materiam in prolegomenis ad numos familiarium prolixe tractabimus. Primo Caeſari dictatori ſupremum iſtud jus honosque ſenatus conſulto permiſſus, ut docebimus in ejus numis. Edito ſemel exemplo non adhaeſere IIIviri, qui caeſo dictatore per cauſam conſtituendae reipublicae ſummae rei praeerant, tum et Sex. Pompejus ſuo quodam jure ac nomine ferire monetam, quod quidem minus mirandum in hominibus, quibus vis ac licentia pro legibus fuere, cum idem auſus fuerit M. Brutus Caeſaris parricida, qui libertatis P. R. vindex credi voluit.

Auguſto rerum potito tanto certius in rem monetariam jus fuit, quia illud ſibi jam arrogavit, cum nonniſi IIIvir reipublicae conſtituendae eſſet. Eundem tamen etiam honorem communicavit cum iis, quos tribunicia poteſtate donavit, ac primum quidem cum M. Agrippa, deinde Tiberio privigno. Habent quidem etiam numos aureos argenteosque Cajus et Lucius Agrippae filii, quos Auguſtus in imperii ſpem Caeſares dixit, ſed in eorum antica ſemper eſt caput Auguſti. Induſſit deinde hunc honorem Tiberius Druſo filio, ex quo illi tribuniciam poteſtatem detulit, item Germanico Caeſari ſuo per adoptionem filio, ſed cujus numi non exſtant, niſi aenei. Druſi ſenioris numi in omni metallo nonniſi Claudio imperante ſignati ſunt. Feminis vivis ſummus hic honos perdiu fuit negatus, neque enim indulſit Auguſtus uxori Liviae, quamvis gratia praevalidae, aut deinde filius Tiberius, atque etſi, quae multorum eſt opinio, ejus caput frequenter compareat in numis aureis, aeneisque, tamen in his non tam caput eſt Liviae, quam PIETAS, SALVS, IVSTITIA (nam haec nomina addita leguntur) Liviae imagine expreſſae, ex qua ipſa verecundia ſatis apparet, eam a monetae jure procul habitam. Mortuae deinde, ut et Antoniae Druſi ſenioris, et Agrippinae ſeniori a Caligula et Claudio ſignatos numos conſtat. Claudii et Neronis uxores numis carent, dempta Agrippina juniore, quae aureos quidem et argenteos habet, ſed conjuncto ſemper capite vel mariti Claudii, vel filii Neronis. Habet tamen ſola aeneos, ſenatu haud dubie praepotenti principis majtri adulante. Primus Titus filiam Juliam in moneta ſolam proponi juſſit, Domitianus deinde uxorem Domitiam, Trajanus uxorem Plotinam, ſororem Marcianam, neptem Matidiam, quae ſubinde exempla imitati ſunt principes *ſucceſſores*. Sed haec ad numos tantum in urbe percuſſos pertinent. Nam Liviam adhuc vivam, tum et Juliam Auguſti F., et ſequentium principum uxores paſſim jactant numi in provinciis ſignati, quod in imperantem Caeſarum domum obſequium permiſſum tantum fuit, non autem, nullo edito in urbe exemplo, imperatum. Perperam ergo adſeruit Rinckius i), Hadrianum dilecto ſuo Antinoo majorem honorem praeſtare haud potuiſſe, quam cum in numis perpetuam ejus redderet memoriam. Non exſtant numi Antinoi, niſi commatis peregrini, iique nonniſi poſt

i) de vet. num. pot. p. 83.

mortem ei tanquam deo, aut heroi dedicati, Graecis illud obſequium in Hadriani gratiam deproperantibus. At Romanae monetae majeſtatem probroſi hujus cinaedi effigie nunquam pollutam conſtat.

Denique ad praeſens argumentum pertinet etiam, noſſe veram ſignificationem literarum S. C., quae inde ab Auguſto usque ad Gallieni imperium in numis aeneis commatis Romani conſtanter leguntur, in aureis, argenteisque nonniſi rariſſime. Iſtud jam inter omnes conſtat, eas legendas *Senatus Conſulto*, ſed quorſum referendum ſit ipſum hoc ſenatus conſultum, non eadem hactenus fuit virorum eruditorum ſententia. Praetereo harum varias, ſed jam hodie obſoletas, quas collectas habes in opere Joberti [u]). Communis et jam fere ab omnibus recepta ſententia eſt, Auguſtum, cum unus rerum potitus rempublicam conſtitueret, auream, argenteamque monetam ſibi reſervaſſe, ſenatui jus in aeneam permiſiſſe. Iſtud ſtatuendi cauſas praecipuas habemus duas, quas jam nitide expoſuit Baro Bimardus [x]). I. Certum eſt, literas S. C. non reperiri in numis imperatorum aureis et argenteis, aut, ſi quidem reperiantur, eas non ad numum ipſum, ſed typum eſſe referendas, ut monebimus infra. II. Certum etiam, literas S. C. obſervari in omnibus fere numis aeneis ab Auguſto, ut dixi, usque ad Gallienum, neque niſi rariſſime deſiderari. Ex qua adeo tam conſtante lege poſſumus jure dictam triplicis metalli inter Auguſtos, atque ſenatum diviſionem arguere. Accedunt cauſae aliae. In marmore Gruteri [y]) memorantur OFFICINATORES. MONETAE. AVRARIAE. ARGENTARIAE. CAESARIS. Si moneta quoque aenea ad Caeſarem pertinuit, cur haec excluditur? Teſte Dione [z]) ſenatus odio Caligulae omnem hujus monetam aeneam conflari juſſit. Quaeſo, cur aeneam tantum, cum de abolenda ejus peſtis memoria ageretur? Nullam certe aliam idoneam reperiemus cauſam, quam quod in aurum argentumque ſenatui jus non fuit, ſed in monetam tantum aeneam. Denique, quod quidem argumentum ex graviſſimis unum eſt, ſed iis, qui in eadem disputatione verſati ſunt, hactenus intactum, certis poteſt teſtimoniis comprobari, imperatores jus feriundae monetae aeneae procul ab ſe habuiſſe. En tibi primum Othonem, cujus aurei argenteique juſto numero ſuperſunt, aeneus commatis Romani certae fidei nullus. Ii, qui exiſtimant, ſenatui totum rei monetariae negotium fuiſſe commiſſum, quam, quaeſo, cauſam, ſed idoneam, proferent, cur is Othoni dedicaverit numos nobilioris metalli, negaverit vilioris, cum tamen plerumque Romae major monetae pars ex aere fuerit percuſſa? Divide jus, et paratum habebis reſponſum. Feriundo auro argentoque uſus eſt Otho jure ſuo, non invaſit aes, quia juris alieni; cur ſuo ſenatus in Othone uſus non fuerit, ignoramus ſane, ut multa in cauſis antiquariis alia. Tacitus, cum Veſpaſiani ad imperium vocati initia enarrat [a]), inter

u) T. I. p. 164. 207. et T. II. p. 12. 60. x) ad Job. T. I. p. 209. y) pag. 74. 1. z) L. LIX. §. 22. a) Hiſt. II. 82.

primas ejus curas refert: *apud Antiochenſes aurum, argentumque ſignatur*, at cur non etiam aes? nimirum utrumque illud juris ſui, iſtud ſenatorii fuit. Non pauci exſtant ex argento Peſcennii numi a viris fide dignis vulgati, aureus etiam unus, aeneus Latine inſcriptus, qui cenſuram evaſerit, nullus hucusque compertus. Jure iſtud. Peſcennius enim, poſteaquam ſemel imperium ſuſcepit, aurum, argentumque ad ſe, non item aes pertinere eſt ratus, ſenatu interim Romae occupato feriunda moneta aenea cum capite Severi, in cujus is poteſtate fuit. Albini Clodii a Severo Caeſareo nomine ornati numos habemus non aureos modo, argenteosque, ſed et aeneos; at poſteaquam is a Severo deſcivit, et Auguſtum ſe ſua ſponte dixit, aes ejus nomine feriri deſiit. Neque enim hactenus repertus eſt Albini numus aeneus, qui eum Auguſtum diceret, etſi, qui hoc praeſtent, abundent argentei. Ejus facti cauſa plane expedita. Conſtat ex diſerto teſtimonio Herodiani [b]), Severum nomine Albini Caeſaris in Gallia abſentis monetam Romae ſignari juſſiſſe. Feriit ergo tum ſenatus numos aeneos tam nomine Severi Auguſti, quam Albini Caeſaris, quo modo is uno eodemque tempore ſignavit numos nomine Antonini Pii Auguſti, et M. Aurelii Caeſaris. Verum ſimul atque Albinus arrepto Auguſti titulo hoſtis a Severo judicatus eſt, deſinere etiam ejus moneta aenea debuit, Albino non ſibi arrogante, quod alieni juris fuit, ſenatu, qui a Severo tenebatur, proſequi coeptum honorem non auſo. Quos ergo habemus Albini numos cum Auguſti titulo, nobilioris metalli ſunt omnes, eos jubente per Gallias, Britanniamve cuſ[...], quas ille provincias in poteſtate habuit. Atque his credo argumentis, ab ipſis rei numismaticae cauſis petitis, evidenter comprobatum eſſe jus monetarium inter ſenatum et Auguſtos diviſum.

Haec latius expoſui, quia video, diviſum iſtud jus non modo olim a Joberto in dubium vocatum, quem deinde locis ſupra adductis ſolide refutavit Baro Bimardus, ſed nuper etiam majore adhuc niſu a viro praeclarae eruditionis Stephano Morcello, ſtatuente denique, aurum, argentum, aes ſemper auctoritate ſenatus ſignatum eſſe [c]). Lubet praecipuas virorum praeſtantium rationes audire primum, deinde refellere, quia eadem opera plus lucis accedet communi ſententiae, novisque ea, ac plane ſolidis argumentis ſtabilietur. Ajunt, monetae curatores nullo diſcrimine dici *IIIviros Auro, Argento, Aeri flando feriundo.* Generatim jam reſpondit Bimardus [d]), nequaquam repugnare, eosdem praefectos potuiſſe procurare et monetam Caeſarum, et ſenatus. At enim argumentum, quod opponam, multo mihi ſolidius praeſto eſt. Tanta eſt in imperatorum moneta numorum aureorum et argenteorum concordia, ut raro exſtet typus aliquis in auro, qui non idem plane, et ſecundum omnes cauſas exſtaret etiam in argento, et viciſſim, ſaltem ſub iis imperatoribus, qui plures ex auro numos feriundos curavere. Confer cum his monetam aeneam ſub primis imperatoribus

b) L. II. ſub fin. c) de ſtilo inſcript. Lat. L. I. p. 223. d) ad Job. T. II. p. [...]

toribus ſignatam, quam enorme utrinque discrimen, nullis certe, aut nonniſi raris communibus typis. Ergo, ſi ſenatui in nobilius quoque metallum jus fuit, cur is non principum merita, quae profuſe in aere commendavit, in aurum quoque et argentum transtulit? non ſub Tiberio *Civitates Aſiae reſtitutas*, *Clementiam*, *Moderationem*, non ſub Caligula *Reſtitutam Ducenteſimam*, non ſub Nerone *Congiaria*, *Decurſionem* &c., non ſub Galba *Quadrageſumam remiſſam*, non ſub Nerva *Frumentum plebi conſtitutum?* E converſo, quod tantum ſenatui faſtidium, ut v. g. ſub Auguſto *Signa a Parthis recepta*, perpetuum aureae et argenteae monetae argumentum, ne ſemel quidem in aere oſtentaret? Inquiet Morcellus, etiam ſtante republica, quo tempore nemo negaverit totum rei monetariae negotium penes ſenatum ſtetiſſe, alios typos habuiſſe numos aureos, argenteosque, alios aeneos. At enim parum idonee huc aliquis vocaverit reipublicae tempora. Tum enim aes certos ſuos, fixosque habuit typos ſive lege, ſive conſuetudine, a qua non facile diſceſſum, aſſes quidem Janum, ſemiſſes Jovem, trientes Palladem &c., aurum et argentum praedicandis majorum praeclare factis, aut cuicunque alteri argumento ſervatum fuit. At non ſic imperatorum aevo, quo, ut ex allatis exemplis vidimus, ſpectato typorum delectu idem jus fuit aeri atque metallo nobiliori. Etiam capitis varians in imperatoribus cultus varium monetae jus non obſcure indicat. Habent hi inde a Nerone in non paucis aeneis pro laurea coronam radiatam, in aureis, argenteisque, ſaltem quamdiu in vivis fuere, nunquam usque ad Caracallae imperium, qui primus in moneta argentea radiatus comparet. Ex quo arguo, quoniam corona radiata certum fuit divinitatis ſymbolum, noluiſſe imperatores in moneta ſui juris praeferre ſpeciem, tanquam divinitatem ipſi ſibi arrogarent, etſi hanc ſuperſtitionem permitterent ſenatui in moneta, cujus typos ipſe dictavit. Cum ergo in utroque numorum genere videamus variare et typos et modos, quis non etiam ab hac ipſa cauſa duplex arbitrium, et duplex adeo jus arguat?

Aliud deinde argumentum, omnia metalla ad ſenatum pertinuiſſe, Cl. Morcellus a decoro repetit. Incredibile enim ſibi viſum, omnes Romanos principes tanta levitate, ne dicam amentia, fuiſſe, ut in honorem ipſi ſuum inſcriberent in numis ſuis *Aeternitati Aug.*, *Auctori pietatis*, *Optimo principi*, *Adſertori libertatis publicae*, *Reſtitutori orbis* &c. Exiſtimavit ergo vir eruditus, jus Auguſtis in aurum, argentumque ſignandum eſſe non potuiſſe, niſi et ipſi inſcriptiones, omnemque monetae ſuae modum procurarent. At ego exiſtimo, Auguſtos ſic mandaſſe praefectis monetae ſuae negotium, ut ipſi providerent pondus ejus juſtum, ac metalli probitatem, quod vero ad laudes, honoresque immodicos attinet, non imperaſſe haec quidem, tamen permiſiſſe, ut ſibi in moneta deferrent. Si Auguſtus, vir ſane moderatus, paſſim permiſit provincialibus, ut templa ſibi domi, arasque ſtatuerent, et divinos adeo honores deferrent, ut copioſe docebimus in ejus numis, ſi idem Aſiae urbibus indulſit Tiberius ambitionis, laudumque

contemptor, non mirabimur, paſſos eos, monetae ſuae inſcribi titulos laudum faſtuoſos, aut humanitatis modum excedentes. Atque haec cum admitterent principes, an propterea vani atque amentes, ac non potius verſuti, artiumque politicarum probe gnari, cum ſcirent, objecto divinitatis nomine populorum intendi obſervantiam, reverentiamque? Lege de hoc argumento Tacitum [e]). Ergo et vanus, amensque Severus vir ſane cordatus, et dexteritatis cognitae, cum, quod multo magis mirandum, obſcurae ipſe proſapiae M. Aurelii ſe filium eſt profeſſus ex cauſis, quas in ejus principis moneta expediemus.

Relictum Auguſtis auri, argentique jus ſupra ex Dione ſtabilivimus, perhibente, ſenatum Caligulae odio omnem ejus monetam, ſed aeneam tantum, in quam nempe unam ei jus fuit, conflari juſſiſſe. Moleſtum hunc nodum ſic explicare tentat Morcellus: quoniam, inquit, Caligulae numi aenei, et quidem prae aureis, argenteisque abundant, apparet, a ſenatu non in ejus monetam aeneam ordinariam ſaevitum, ſed in numos aeneos maximi moduli, quos unos ait a Dione nomine νομισματος τȣ χαλκȣ notari. Re vera, inquit, hactenus duos tantum ejus generis numos Caligulae in catalogis vulgatos, unum in muſeo Theupoli, alium in muſeo Florentino. Minus aequus ſuae ipſius cauſae patronus fuit vir eruditus, nam et utrumque hunc maximae formae numum poterat negligere, et quidem numum Theupolianum, quia ex contorniatis unus eſt, et tribus adeo circiter ſaeculis poſt Caligulam ſignatus, Florentinum, quia et argenteus eſt, et Graecus, commatis adeo peregrini, non Romani, ſic ut ne unum quidem aeneum ejus moduli cum Caligulae effigie habeamus ſuperſtitem, qui aut eo vivo, aut in urbe cuſus ſit. At vero ſi ſic capienda eſſe Dionis verba exiſtimat Morcellus, quia vix exſtat numus Caligulae maximae formae, neceſſe eſt ſtatuere, ſenatus odium in omnes principes inde ab Auguſto usque ad Trajanum flagraſſe, quia fere horum omnium deficiunt numi aenei maximi moduli Romae ſignati, quod jam inter omnes artis noſtrae peritos ſatis conſtat. Quod vero non obſtante ſenatus edicto, etſi, quod eodem loco addit Dio, effectu non caruit, obvii tamen hodieque ſint Caligulae numi aenei, in cauſa haud dubie eſt, partim quia ita in numos praeſentes, et qui redimi facile poterant, deſaevierit, eaque, ut fit, paullatim deferbuerit, partim, quia ſparſi jam toto imperio numi imperatum exitium facile vitavere. Teſtante iterum Dione [f]), eoque coaevo, Caracalla fratris Getae odio monetam ejus conflavit, an vero impetrare potuit, ut non in hunc usque diem Getae numi in omni metallo abundent?

Atque ut longiori disquiſitioni finem denique imponam, ſatis reor his, quae commemoravi, argumentis ſtabilitam videri hanc, de qua agimus, inter principes et ſenatum rei monetariae diviſionem, atque hunc jus ſuum inſerto S. C. voluiſſe indicari. Enimvero cum conſtet,

e) Ann. IV. 37. 38. f) L. LXXVII. §. 12.

Auguſtum victis aemulis paullatim omnem ſenatus populique poteſtatem ſibi ſubjeciſſe, an veriſimile, omiſiſſe eum jus ſignandae monetae, quod, ut initio hujus tractatus diximus, certiſſimum ſemper ſummae in republica poteſtatis argumentum fuit habitum? Quod ſi monetae negotium cum ſenatu communicavit, ſibique metallum nobilius, viliore ſenatui permiſſo, reſervavit, fecit iſtud populariter ac moderate, ne huic nihil relinquere priſtinae poteſtatis videretur. Eodem is exemplo, ac propter eandem cauſam totius imperii provincias inter ſe ac ſenatum ſic diviſit, ut, quae plus haberent roboris et auctoritatis, ſuas eſſe vellet, reliquas ſenatui, populoque permitteret, quo quidem inſtituto praeſentem etiam de monetae diviſione cauſam praeclare puto illuſtrari.

Supereſt, ut nonnullas alias inſcripti numis S. C. cauſas expediamus.

I. *Inde ab Auguſto generatim haec nota numis, qui monetae rationem habuere, fuit inſerta.* Eſt tamen aliquod numorum genus, quod, etſi commatis certe Romani eſt, et moneta indubitata, nota S. C. conſtanter caret. Intelligo aeneos II. formae in Tiberii moneta obvios, in quorum averſa eſt Caduceus inter duo cornuacopiae, et quod cumprimis obſervatu dignum, ea quoque carent aenei Veſpaſiani et Domitiani, qui eundem habent typum. At vero ejus omiſſae cauſam fuiſſe veriſimilem, quia idem hic typus fuit ſymbolum ſenatus, populique, probabimus aliquando in numis Tiberii ad annum V. C. 775.

II. Eadem haec nota in numis maximae formae inde ab Hadriano cuſis plerumque omittitur. Supra capite V. veriſimile eſſe dixi, iſtud quoque numorum genus ſenatus arbitrio fuiſſe ſignatum, omiſſam autem generatim notam S. C., ne cum moneta ordinaria confunderetur. At ſunt etiam in illuſtrioribus muſeis hujus claſſis nonnulli, qui notam S. C. addidere, cujusmodi vel in ſolo muſeo Albani habes numos Trajani, Antonini, Caracallae, Alexandri Severi, atque hos inter etiam aliquos amplo orbe conſpicuos, aut ex duplice metallo formatos. Iſtud cum factum, illa nota indicabit aut arbitrium ſenatus, qui eos, etſi non in monetae uſum, feriri juſſit, aut referenda erit ad typum eo modo, quo mox eandem notam aureis quoque, argenteisque numis impreſſam explicabimus. Numos Decii aeneos maximae formae, eosque obvios, qui omnes notam S. C. praeferunt, non moror, quia dubitari non poteſt, eos veram fuiſſe monetam, et ſatis conſtat, eo imperante in monetae aeneae pondere ac forma multa fuiſſe immutata.

III. Poſt Gallienum, ut diximus, nota S. C. etiam ex moneta aenea migravit. Vtrum iſtud factum arbitrio principum, auctoritate ſenatus jam tum fere exſtincta, an ſuapte exoleverit uſus, incertum, neque magnopere laboramus, cum vetera Romae inſtituta jam hoc aevo pleraque fatiſcerent, quod accidere rei monetariae praecipue debuit, quia tum officinae, in quibus moneta feriretur, coepere in provinciis ſtabiliri, cum jus iſtud hactenus ſoli urbi permiſſum eſſet.

IV. Nonnunquam S. C. monetae etiam aureae et argenteae imperatorum inſcri-

ptum legitur. Non tamen ex eo quis arguerit, hos nobilioris metalli numos auctoritate ſenatus fuiſſe percuſſos, et quod ſequitur, huic quoque in illos aliquid juris fuiſſe. Nonnunquam enim ea nota ad typum tantum refertur, indicatque, illud, quod in numo proponitur, ſenatus conſulto fuiſſe decretum. Similia exempla jam etiam in denariis urbis liberae occurrunt. Legitur in denariis M. Lepidi S. C., in denariis M. Scauri EX. S. C., nimirum M. Lepidus, quod et numus eloquitur, factus eſt TVTOR. REGIS. *Senatus Conſulto*, et M. Scaurus AED*ilis* CVR*ulis* EX. S. C. Adde his denarios Manlii Torquati, et Sex. Pompeji, Lentuli, aliorumque paſſim. Ergo cum in numis aureis et argenteis Veſpaſiani conſecrati legimus EX. S. C., ea formula notat, non, eos numos EX. S. C. ſignatos, ſed, quod juris fuit ſenatorii, Veſpaſianum EX. S. C. conſecratum. Sic epigraphe POPVL*i* IVSSV in denario Octaviani indicat, ſtatuam equeſtrem, quam is numus exhibet, non numum ipſum *populi juſſu* fuiſſe procuratum. Aureis non paucis Diocletiani et Maximiani idem S. C. inſcriptum legitur, ſed difficile eſt, ejus aetatis leges ex vetere praeſcripto metiri, omnibusque ſiglis, quae tum in moneta copioſe apparent, certam ſignificationem tribuere.

V. Notam S. C. etiam numis nonnullarum urbium exterarum videmus inſcriptam, cujus cauſa non ſatis expedita. Vide, quae de ea dicemus in numis Antiochiae Syriae, et in tractatu de numis Coloniarum capite VII. At multo magis mirum, eandem ſenatusconſulti notam comparere etiam in nonnullis Agrippae II. regis Judaici numis.

VI. Imperatores Orientes adeo ſibi aurum in re monetaria volebant eſſe proprium, ut nollent, niſi cum ſua acceſſit auctoritas, a regibus externis ſignari aurum, et ſi hi illud forte auſi ſunt, quod prohibere Romani non poterant, ei monetae valor in imperii R. finibus fuit interdictus. Vide de hac cauſa plura infra capite XVI.

CAPVT XIV.

De praefectis monetae, eorumque miniſtris.

De his Graecorum ſive numi, ſive rerum Graecarum ſcriptores nihil ſuppeditant. Neque enim apud illos monetae praefecti, quod Romae aliquamdiu factum, nomina ſua illi inſcripſere. Qui vidos Athenienſium tetradrachmis inſcriptos tales credidere, nonniſi infirmas attuliſſe conjecturas, in eorum moneta docebimus. Quae ergo in hoc argumento dicemus, ad unos Romanos ſpectabunt.

Ad quaeſtores Romae pertinuiſſe explorare bonitatem metallorum, docemur teſtimonio Livii. *Karthaginienſes*, inquit g), *eo anno argentum in ſtipendium*

g) L. XXXII. 2.

impoſitum primum Romam advexerunt. Id quia probum non eſſe quaeſtores renunciaverunt, experientibusque pars quarta decocta erat, pecunia Romae mutua ſumpta, intertrimentum argenti ſuppleverunt. Quae ars cum jam ſuperiore reipublicae aetate cognita eſſet, miror ſane, tempore exeuntis reipublicae a Plinio dici artem factam denarios probandi [h]).

Propius Romae ſtante adhuc republica res monetaria ad III viros monetales pertinuit, qui in numis dicuntur III VIR*i* A. A. A. F. F. id eſt: *Auro Argento Aeri Flando Feriundo.* Conſtituti hi fuere circa annum V. C. 465. Tribus unum addidit Caeſar dictator, ut deinde eſſent IIII viri, ſed ternarium numerum reſtituit Auguſtus, quae omnia numorum teſtimonio comprobantur. Verum de his omnibus prolixius agam in prolegomenis ad numos familiarum, atque etiam ibi credam opportunius, quia III virorum, aut IIII virorum titulo etiam eorum nomina ſemper adduntur.

Imperante Auguſto, atque anno circiter V. C. 740. III viri monetales inſcribi numis deſivere, non tamen propterea eorum etiam munus antiquatum. Vulgavit Cl. Cajetanus Marinius inſigne marmor Trajani aetate poſitum C. JVLIO M. F. VOLT. PROCVLO. - - - IIIVIRO A. A. A. F. F. [i]) Aliud Severi aetate poſitum Q. HED. L. F. POL. RVF. LOLLIANO. GENTIANO. - - - IIIVIRO. A. A. A. F. F. refert Gruterus [k]). In lapide, qui Gordianum Aug. memorat, proditur PAVLLVS. L. L. AEGIVS. PASSER. III VIR. A. A. A. F. F. vulgante Sponio [l]), quod monumentum docet praeterea, III virum hunc Gordiano imperante vileſcere jam coepiſſe, quia homini liberto delatum fuit. In alio marmore Sponii [m]) XX VIR. MONETALIS. De ejus aetate aliud adfirmari non poteſt, niſi poſt L. Veri obitum poſitum fuiſſe. Sed probabimus etiam in prolegomenis ad familiarum numos, III virum monetalem dici etiam potuiſſe XX virum. Poſtremum ergo monumentum, quod III viros monetales memoret, eſt laudatum marmor ſub Gordiano poſitum. Conjecit Bimardus [n]), quia monetarii imperante Aureliano, ut narrat Vopiſcus, apertam ſeditionem ſpectarunt, ſic ut juſto exercitu reprimendi eſſent, alium tum rei monetariae modum ac regimen fuiſſe praeſcriptum. Infimo aevo, ut conſtat ex Notitia utriusque imperii, is, cui ſignandae pecuniae cura mandata fuit, dictus eſt *Procurator*, vel *Praepoſitus Monetae.* In marmore, quod vulgavit Seb. Donatus [o]), legitur MONETAE TREVERICAE. PRAESES. Vide plura apud Bimardum [p]).

Miniſtrorum rei monetariae, operarumque multiplicia nobis nomina ac munia conſervarunt marmora. Qui operis praefuit, dictus eſt *Optio.* Qui in metallorum probitatem inquiſivere, vocabantur *Exactores auri, argenti, aeris.* Reliqui miniſtri generatim: *Monetarii, Officinatores monetae aurariae argentariae Caeſaris, Numularii officinarum argen-*

h) L. XXXIII. §. 46. i) Iſcriz. Alban. p. 54. k) pag. 417. 5. l) Miſcell. p. 273. m) Miſcell. p. 189. n) ad Jobert. T. II. p. 65. o) Suppl. ad Theſ. Murat. p. 263. 7. p) l. c.

tearum familiae monetariae, *Numularii officinatores monetae.* Magis definite *Signatores*, *Suppoſitores*, *Malleatores*, *Flatores* vel *Flaturarii.* Quae quidem nomina ſolum indicaſſe ſatis eſſe exiſtimo, quia ſolum ad partem numorum mechanicam a noſtro inſtituto fere alienam, pertinent, quo de argumento vide plura apud Sperlingium q), et Bimardum r).

Scalptorum, qui numismatum ipſas matrices elaborarunt, mirum profecto, vix aliquam in veterum monumentis fieri mentionem. Et vero cum in copioſis veterum numis miremur artem ad ſummam perfectionem provectam, artificum tam praeſtantium nomina perinde merebantur ad poſteritatem transmitti, quam iſtud factum a Plinio commemorandis iis, qui a gemmarum ſcalptura inſignem famam ſunt adepti. Eodem etiam jure propter artis excellentiam poterant ſcalptores monetarii numis inſcribere nomina ſua, atque iſtud fecere gemmarum ſcalptores, inciſo v. g. ΑϹΠΑϹΙΟΥ, *vel*: ϹΟΛΩΝ ЄΠΟΙЄΙ. Vnicum inſcripti artificis exemplum reperi in numis tribus Cydoniae Cretae, qui ſunt omnes in muſeo Caeſareo, nimirum: ΝΕΥΑΝΤΟΣ. ΕΠΟΕΙ. Dorice pro ΕΠΟΙΕΙ. Monetarium etiam latere leviter ſuſpicatus eſt Froelichius in nomine ΟΡΣΟΒΑΡΙΟΣ, quod legitur in numis Muſae Bithyniae reginae, ſed quod aliter eſſe capiendum, in ejus numis dicemus. Forte non pauca artificum nomina continebunt copioſa monogrammata, quae ſaepe aream numorum Graecorum occupavere, ſed quis haec evolvat? Etiam in hac cauſa parcior Romanorum moneta nullius nobis artificis nomen dedit, neque defectum hunc ſupplevere marmora. Quin hactenus unicum reperi lapidem, qui ſcalptorum, et quidem generatim tantum, mentionem faciat. Eum vulgavit celeberrimus Marinius s). Verba, quae huc pertinent, ſunt: NOVELLIVS. AVG. LIB. ATIVTOR. PRAEPOS*itus* SCALPTORVM. SACRAE. MONETAE. Lege ibi inſignia Marinii ad marmor iſtud obſervata. Vellem equidem, aurea ſaecula in prodendis praeſtantium monetariorum nominibus tam fuiſſe loquacia, quam iſtud fuere ſaecula barbara in promulgandis ſuorum nominibus, ut cum legimus in numis Clodovaei: DOCCIO. MON*etarius*, in numis Dagoberti: ELIGIVS. MON*etarius*, vel in numis Viennae Allobrogum cum capite Mauricii Aug. EX. OFFICINA. LAVRENTI.

CAPVT XV.

De officinis monetariis, et copia numorum veterum.

Graecorum iterum ſive numi, ſive commentarii nihil nos de eorum officinis monetariis docuere. Ergo in Romanis tantum morabimur.

q) de num. non cuſ. cap. 34. r) ad Jobert. T. II. p. 62. ſeq. s) Iſcriz. Alban. p. 109.

Quae fuerit ſtante republica earum conditio, dicemus in Prolegomenis ad numos Familiarum cap. VI. Inde ab Auguſto monetam Romanam fere tantum Romae fuiſſe ſignatam, certum eſt. Solus Strabo, de ſua aetate loquens, ait, Lugduni Romanorum praefectos cudere monetam auream, et argenteam [1]). Emeritae in Hiſpania a P. Cariſio legato cuſos denarios ad pondus et modum monetae R., docent reſidui id genus numi copioſi, quos explicabimus in denariis gentis Cariſiae. Ab aliis imperatoribus nonnunquam alibi conſtitutas officinas, a Veſpaſiano Antiochiae Syriae, a Pescennio in Oriente, a Clodio Albino in Gallia, nimirum quia Romanae ſibi clauſae fuerunt, diximus capite XIII., atque ex eadem cauſa tyrannos in ſua quemque ditione, quam invaſerant, ſignaſſe numos, ſuapte patet.

Quis fuerit officinarum ſtatus inde ab Aureliano, quo imperante, aut ſaltem non multo poſt per provincias imperii distributae fuerunt, dicetur in tractatu de numis inferioris aevi.

* * *

Quod ad copiam numorum veterum attinet, eam magnopere variaſſe, et variare debuiſſe, et ratio docet, et hac locupletior magiſtra experientia. Amplis imperiis, regnis, civitatibus multa fuiſſe opus pecunia, ſuapte patet, ac propterea nequaquam mirum, Romanorum, Philippi II., filiique Alexandri M., Athenienſium, Syracuſanorum numos incredibili copia reperiri. Tamen fuere civitates his potentia non modo non aequandae, ſed nomine ac viribus multo inferiores, quarum opes numismaticae hodieque redundant, ac propterea contemnuntur, ut Thaſiorum, Dyrrhachenorum, ac variarum Graeciae M. urbium. Contra aliarum illuſtris olim famae civitatum, ceu Corinthi, Elidis, Olynthi &c. aut nullos, aut pauciſſimos habemus numos.

Generatim hoc loco monemus tantum, (nam de copia, vel raritate numorum ſingularum civitatum in harum moneta agetur) numerum monetae veteris, quae ad noſtra tempora pervenit, eſſe incredibilem, multoque tibi facilius centum monetae Thaſiae, vel Dyrrhachenae, vel Maſſilienſis numos praeſto fore, quam vel unum Carolorum, Othonum, Fridericorum, Henricorum, Germanicae ſtirpis imperatorum. Neque vero ſuperſtitis majore numero monetae veteris cauſa unica eſt, quod illo aevo major fuit pecuniae uſus, ac propterea copioſius ſignata, ſed etiam quod moneta Graecorum, Romanorumque magis fuit ſolida, magis craſſa, et figuris altius exſtantibus, at medii aevi moneta gracilis, ſubtilis, et aliquo tempore bracteata tantum, quo factum, ut illa in noſtrum aevum durare potuerit, haec non item.

Has veteris aevi reliquias uni telluris beneficio debemus eas ultro offerentis, ſive cum aguntur fundamenta, ſive putei fodiuntur, ſive muniuntur viae, ſive vomere terra proſcinditur. Plerumque tum rari, ſparſique, ſaepe ſinguli reperiuntur numi. Lautiorem ſaepe meſſem recluſa

---

1) L. IV. p. m. 292.

mortuorum ſepulchra dedere, quorſum eos nota veterum ſuperſtitio adegit. At nullum uberius aucupium, quam cum caſus theſaurum obtulit, quem ſeu vetus avaritia, ſive ab hoſtibus externis metus nemine conſcio defodit, quo modo narrat Appianus, Rhodios in bello cum Caſſio pecuniam ſuam partim terra, partim puteis, partim ſepulchris condidiſſe [u]). Tantae fortunae illuſtria exſtant exempla memoriae prodita. Narrat ex Lazio Fabrettus [x]), ejus viri aetate reperta in flumine Sargetia Daciae veteris plus quam quadraginta millia numorum aureorum, qui magna ex parte Lyſimachi Thraciae regis nomine fuerunt inſcripti. Prope Breſtum Britanniae circa annum 1760 reperta fuiſſe vaſa figlina repleta numis imperatorum numero fere XXX. millium, perhibet Pellerinius [y]). In agro Fuxenſi inventum eſt dolium vetus, in quo continebantur LX. millia numorum, quorum nullus Gallieni imperium exceſſit. Erant inter hos rariſſimi Tranquillinae, Corn. Superae, Pacatiani duo. Excepi haec Toloſae ex catalogo MS. academiae, ubi adhuc numi rariores ex omni numero ſelecti adſervantur. Narrat alibi Pellerinius [z]), anno 1759 prope Laodiceam Syriae, hodie *Latakié*, a ruſtico effoſſum theſaurum locupletem praeſtantiſſimis numis Graecis conſtantem, et in ſuam potiſſimum gazam derivatum. Quam ſtupendus monetae veteris numerus eodem loco defoſſae reperiatur frequenter in Dacia vetere, praecipue in hodierna Tranſilvania, et Walachia, expertus ipſe non ſemel ſum. Scripſit mihi exc. princeps Turris Muciae, theſaurum numorum Syracuſanorum ex argento, qui hinc caput Palladis, illinc Pegaſum exhibent, pondere CC. librarum ruri prope Syracuſas inventum fuiſſe.

Supereſt docere, cum tantas nobis opes anteacta aetas ſuppeditet, ad quem numerum numorum, excluſis omnibus ejusdem argumenti, adſurgere poſſit muſeum quoddam his reliquiis liberaliſſime inſtructum. Nemo jam eſt, qui non ſtomachetur hiatum promiſſoris Wolfgangi Lazii, civis olim noſtri eruditi ſane, ſed parum utique cordati, cum in commentariis ſuis DCC. millia numorum veterum ſeſe vulgaturum ſponderet. Non eſt mihi animus elevare hoc loco inſani hujus promiſſi fidem, quia illud a me poſt alios praeſtitum jam eſt in Hiſtoria muſei Caeſarei, quam ejus catalogo praefixeram. Vt ſupra, quam credi poteſt, exceſſit Lazius, ita nimium *teſte Morellio* [a]) *detraxit* Carolus *Patinus*, *qui vix VII. millia in cimeliarchiis reperiri olim* credidit. Ipſe *Morellius*, cum haec ſcripſerat anno 1695, delineata ſua manu poſſedit XXV. millia numorum veterum [b]). Bimardi cenſus, ſed ut ipſe profeſſus eſt, tantum veriſimilis, fuit talis [c]): Aurei imperatorum 3000, argentei eorundem 6000, aenei eorundem III. formae 20000, ut adeo aenei omnium trium formarum adſurgere facile poſſint ad 30000. In hunc cenſum nondum venere numi maximi moduli. Concludit denique [d]), adnumeratis his, tum et qui-

u) Bell. civ. L. IV. c. 73. x) de colum. Traj. pag. 235. y) Rec. III. pag. XLIX. z) Mel. I. p. 104. a) Specim. p. 9. b) l. c. c) ad Jobert. T. I. p. 66. ſeq. d) pag. 68

nariis, iis, quos *potins* appellamus, plumbeis, numis conſularibus, deniqᴜe regum, urbiumque, confici numerum veteris monetae poſſe, qui millia L. ſuperaret etiam. Haec Bimardus obiter, nullo ἀκριβείας propoſito, ſed quam praeſtare in hoc cenſu labor eſſet moleſtus, et ad extremum ἀδύνατος. Conjecturis, ſed his tamen ſolidis, poſſumus numerum ſaltem vicinum eruere. Cum Bimardus in hoc ſuo computo meminerit abbatis Rothelinii, qui unius Probi mille octingentos varii commatis numos poſſedit, ſatis apparet, eum numos omnes, modo ex leviſſima et maxime ignobili cauſa unus ab altero differret, cujus naturae eſt maxima eorum pars inde ab Aureliano, in calculum ſuum recepiſſe. Secus numerum aeneorum III. formae ad 20000 millia porrigere non potuiſſet. Quam legem ſi ad Auguſtorum numos applicuit, valere etiam debebit ad alias numorum claſſes, ac tum infinitam varietatem dabunt numi familiarum, v. g. Calpurnii Piſonis, Roſcii, Papii, Sentii, aliorumque, in quibus perſaepe litera alphabeti, aut nota arithmetica, aut minutum quoddam ſigillum totum discrimen faciunt. Ingentem deinde acceſſionem ſuppeditabunt numi commatis externi, v. g. Syracuſanorum didrachma, Philippi II. et Alexandri M. moneta, ſolis item ſigillis adiaphoris, aut literis ſolitariis varia, drachmae Dyrrhachenorum, quae unum magiſtratum variant &c., de quibus cauſis agetur infra capite XVIII. His ſi addamus, quantum veteris monetae nondum cognitae inde a Bimardi temporibus comparuit, ut videre licet ex catalogis Pellerinii, Hunteri, Ennerii, Zoegae, Taninii, aliorumque, vix dubitare licebit, univerſum monetae veteris numerum ad LXX. millia poſſe extendi. Verum tantus numorum numerus plus propter multitudinem oneris adferet, quam propter discriminum ignobilitatem veri emolumenti, idque unum cognita haec infinitarum matricum diverſitas poterit praeſtare commodi, ut vel hoc uno argumento confirmentur ea, quae de ſignata olim incredibili numero monetae copia hactenus diſſerui. Omiſſis ſuperfluis his opibus malim mihi contingere muſeum, quod XXX. millia non magnopere excedat, qui numerus tam juſtus eſt, ut facile contineре poſſit emolumenta omnia, quorum cauſa theſauri numorum veterum inſtruuntur. Enimvero Pellerinii theſaurus, ex illuſtriſſimis unus, qui hactenus coaluere, complectebatur numorum millia XXXII. ſupra D., unde aliquot centurias ſine univerſi detrimento poſſe detrahi ipſe profeſſus eſt c).

c) Additions in praefat.

CAPUT XVI.

De valore monetae externae, et mortui principis.

Non agimus hoc articulo de moneta nonnullorum populorum privata, quae monetae imago potius fuit, quam vera moneta, qualis fuit ferrea Spartanorum, ſcortea Carthaginienſium, ſtannea Syracuſanorum, aliave alterius materiae, quas tractavimus ſupra cap. VI. Hi nimirum nummi, cum non eſſent ejus materiae, quae ex communi uſu ad ſignandam monetam valuit, pretium habebant quidem a republica praeſcriptum, ſed quod ſibi praeſcribi populi vicini, liberique paſſi non ſunt. Agimus ergo hoc loco tantum de moneta triplicis, uſitatique metalli, auri, argenti, aeris.

Monetae externae aliunde quocunque modo invectae varius fuit uſus. Aut fuit mercis loco, qua conditione fuere Victoriati ex Illyrico Romam advecti teſte Plinio f), atque etiam Philippi aurei, a Philippo Macedone ſic dicti, praecipue tum, cum monetae aureae uſus nondum Romae valuit, quorum adeo tantum fuit pretium, quantum valebant pondere. Adde ingentem vim numorum Oſcenſium, Ciſtophorum, aliorumque monetae peregrinae varii nominis, quam per bella externa ex hoſtico captam praedae nomine importatam multis locis meminere Livius, aliique, ſubinde in monetam patriam fuſione transformatam. Mercis etiam modum habuit aurum L. talentis argenti aeſtimatum, quo Tithrauſtes Perſa corrupit urbes Graecas, ut Ageſilaum ex Aſia ſummoveret g). Aut valuit moneta externa, etſi ejus in foro rerum venalium uſus non eſſet, ad faciliorem commercii uſum cum populis exteris, aut in ſtipendia militum, cum foris bellum gerendum fuit, aut ſi commeatus, aliave vitae, aut belli ſubſidia foris quaerenda fuere. Non ergo mirum, Athenienſibus, etſi aurum apud eos non fuiſſet ſignatum, praeſto ſemper fuiſſe aureos ſtateres Daricos, Cyzicenos &c. quorum ſaepe mentionem facit Demoſthenes, aliique, quique a trapezitis peti facile poterant. Non etiam mirum, a Perſis Graecas civitates ſaepe oblatis Daricis legi corruptas, aut corraſos fuiſſe a Spartanis, ut in horum moneta dicemus, omnis commatis numos aureos, argenteosque, quibus etſi domi uti non liceret, tamen, ex quo Graeciae principatum ambivere, ad belli apparatus neceſſarios, et expeditiones procul a patria ſuſceptas opus fuit. Fecerunt hae cauſae, ut numus hoſpes, praecipue cum a metallo nobilitas acceſſit, non minore eſſet in honore, quam qui natura civitatis jus habuit.

Quo tempore civitates fere ſingulae propriam ſuam habuere monetam, et excluſere alienam, neceſſe fuit, commercia, ut olim, ſola mercium permu-

f) L. XXXIII. §. 13. g) Xenoph. Hiſt. L. III. p. m. 502.

tatione peragi, quod incommodum ſua adhuc aetate fuiſſe permoleſtum queſtus eſt Xenophon, cum ait [h]): *ἀλλα μην και τοις ἐμποροις ἐν μεν ταις πλεισταις των πολεων ἀντιφορτιζεσθαι τι ἀναγκη, νομισμασι γαρ ὀ Χρησιμοις ἐξω Χρωνται, praeterea mercatoribus plurimis in civitatibus reddere onera pro oneribus neceſſe eſt, numis enim foris inutilibus utuntur.* Hujus levandi incommodi cauſa conventum nonnunquam videmus inter gentes vicinas, ut earum moneta utrobique valeret. Teſte marmore Oxonienſi II. v. 55. pacti ſunt Smyrnaei cum Magnetibus, ut ſua apud hos moneta aequo jure habeatur. *Δεχεσθωσαν δε και ἐμ Μαγνησιᾳ το νομισμα το της πολεως ἐννομον.* Athenis obolos etiam Aeginaeos in foro valuiſſe, elegans Diphili apud Athenaeum teſtimonium comprobat [i]). Alias etiam neceſſariis iſtud cauſis poſtulantibus permiſſus monetae externae valor. Refert Polybius [k]), Ptolemaeum Evergetem Rhodiis terrae motu paene everſis praeter infinitam aliam liberalitatem donaſſe *χαλκȣ νομισματος ταλαντα χιλια*, *monetae aeneae talenta M.*, quam ergo veriſimile eſt, in domeſtici quoque commercii uſum fuiſſe admiſſam. Sunt etiam, qui in cauſis minutorum ſignorum, quae ſaepe in numis urbium Graecarum incuſa comparent, etiam putant permiſſum monetae externae valorem, de quo ex propoſito agemus alibi.

Fuiſſe tamen monetam aliquam publicam, cujus valorem univerſa Graecia adprobaverit, videtur poſſe colligi ex inſigni Platonis loco, quem, quia ad plures cauſas valet, lubet integrum proponere. *Accedit ad haec*, inquit [l]), *et alia lex, quae vetat, privatum quemcunque poſſidere vel aurum, vel argentum, non tamen et numum, cauſa ſcilicet impenſae quotidianae, quam et opificibus fere neceſſe eſt repraeſentare, et omnibus, quibuscunque opus eſt, mercenariis, ſervis, et familiae tanquam mercedem rependere. Cujus cauſa permittimus quidem habere pecuniam, ſed ejus generis, quae domi tantum ſuum habeat valorem, ab exteris vero reprobetur, civitati ipſi vero etiam communem Graecorum pecuniam* (*κοινον Ἑλληνικον νομισμα*) *cauſa bellorum, et ad exteras gentes profectionum, ut ſunt legationes, aliaeve cauſae ſimiles. Privato vero ſi neceſſe aliquando ſit foras proficiſci, impetrata a magiſtratibus venia proficiſcatur. Quod ſi domum reverſus pecuniam peregrinam habeat reſiduam, civitati eam exhibeat, ejusdem valoris domeſticam pro ea recepturus. Quod ſi quis occultare eam, et in privatum uſum convertere deprehenſus fuerit, publica ſiat; qui vero ejus fuit conſcius, neque indicavit, iisdem cum eo, qui intulit, maledictis et opprobriis obnoxius eſto, ad haec multa non minore puniatur, quam allatus peregre numus fuerit.* En tibi ex hoc teſtimonio pecuniam Graecorum communem, quam non dubitem fuiſſe monetam Athenienſium argenteam incredibili copia ſignatam, et qua omnis Graecia abundavit. Neque ego aliam fuiſſe cauſam exiſtimo, cur illuſtriores

h) *περι προσοδων* p. m. 922. i) L. VI. p. m. 225. k) Hiſt. L. V. c. 89. l) de Legib. L. V. p. 742.

Cretae urbes, ut dicemus in Athenienſium numis, tam anxie Atticae monetae in numis ſuis pondus, typos, cauſasque omnes fuerint imitatae, quam ut ad communem tum univerſae Graeciae monetam conſormarent quoque ſuam. In moneta communi ſerius habiti quoque fuerint numi Alexandri M., nam hos quoque proxime imitati ſunt reges exteri, ut dicetur in hujus regis numis. Pecuniae per Graeciam communis meminit etiam Polybius, cum narrat, Spartanis, quia bellis ſeſe externis implicari paſſi ſunt, atque ad horum ſumptus non valeret pecunia ferrea, neceſſitatem fuiſſe impoſitam acquirendi *κοινȣ νομισματος* m). Quod ad monetam auream attinet, videntur Darici inter Graecos inſtar monetae domeſticae accepti fuiſſe, expenſique. Lacedaemonii, cum Xenophontis milites a Cyri expeditione reducis ſibi adjungere vellent, in has leges ivere, ut Daricum unum menſtruum ſingulis in ſtipendium darent, praefectis cohortium binos, ducibus quaternos n). Frequens etiam in Graecorum commercio Cyzicenorum mentio, de quibus egimus capite IX.

Romanos moneta externa pro merce uſos, ſupra ex Plinio diximus, ac multo iſtud magis tum, ex quo primum moneta argentea, ſubinde et aurea lege ordinaria ſignata fuit. Coepere ergo tum numi exteri, praecipue ſi antiquioris notae fuere, in cimeliis haberi. Narrat Suetonius o), Auguſtum in Saturnalibus praeter alia varii generis munera diviſiſſe etiam *numos omnis notae*, *etiam veteres regios ac peregrinos*. Ex quo apparet, in commercii eos uſu non fuiſſe. Quo tempore Sicilia praetorem Verrem habuit, valuiſſe in hac inſula numos et Romanos, et Siculos, ex Cicerone diſcimus p). Imperante jam Auguſto monetae provinciali parari exitium coepit. Ei auctor fuit Maecenas, utne urbs propriam haberet monetam, pondus, menſuram, omnes Romanis uterentur q). Revera in Occidentis provinciis paullatim moneta omnis coepit aboleri, ſola obtinente Romana, ut tamen diutius ea in provinciis in Orientem poſitis duraret, quod argumentum copioſius alias tractavimus. Denique per orbem cultiorem juxta monetam Romanam alia non fuit, quam regum Bosporanorum, et Perſarum. Illi Romanis plerumque obnoxii aureis, argenteisque numis ſuis fere conſtanter imperatoris coaevi caput uni eorum faciei inſculpſere, quin tamen exiſtimem, in imperii provinciis eorum fuiſſe uſum permiſſum, partim quia in moneta externa ſemper habiti fuere, partim quia eorum numi aurei a Romanis differebant pondere et auri probitate, nam ex electro potiſſimum fuere. Teſte Procopio r) induſit Juſtinianus regibus Francis, ut eorum moneta aurea intra imperii Romani fines aeque valeret. Quod cum indultum non fuerit regibus Perſarum, etſi prohiberi non potuiſſent, quo minus aurum ſignarent, quia tamen moneta aurea a commercio cum Romanis excluſa ſibi fuiſſet inutilis, malebant uno argento eſſe

m) Hiſt. L. VI. c. 47. n) Xenophon Exped. Cyri L. VII. p. m. 413. o) in Aug. c. 75. p) in Verr. L. III. c. 75. 76. q) Dio L. LII. §. 30. r) Goth. L. III. c. 33.

contenti. Vide totam hanc cauſam copioſe ac nitide tractatam a Bimardo, et falſa aliorum de ea judicia refutata [s]). Moneta imperatoria fere ſola in imperii provinciis dominata, facilem etiam propter auri argentique bonitatem acceſſum ultra imperii fines, et remotiſſimas gentes nacta eſt. Narrat Arrianus [t]), Barygazam, quae eſt urbs Indiae citra Gangem, praeter alias merces deportari etiam ſolitum δηναριον Χρυσουν και ἀργυρουν, ἔχον ἀλλαγην και ἐπικερδειαν τινα προς το ἐντοπιον νομισμα, *denarium aureum et argenteum, cujus cum moneta domeſtica quaeſtuoſa eſt commutatio.* Cujus quidem teſtimonii fidem haud ita pridem vidimus confirmari numis aureis imperatorum II. ſaeculi in parvo vaſe repertis apud pagum *Nelore* in intima India ſupra Gangem ſitum, ut lego in opere *Aſiatik Reſearches* Calcuttae edito Tom. II. §. XIX., quo loco et numi duo, Hadriani et Fauſtinae, pars ejus theſauri, aeri inciſi proponuntur. Verum igitur fuit teſtimonium Coſmae Indopleuſtae jam alias a me productum, ope monetae Romanae omnes gentes agere commercia.

* * *

Monetam mortui principis, ſive Graeci, ſive Romani, ſuum adhuc retinuiſſe valorem, niſi cum per cauſas ſive politicas, ſive quascunque alias abolenda viſa fuit, tam certum eſt, ac omnibus vulgo perſuaſum, ut omittere nulla jactura poſſim, quaecunque ad iſtud comprobandum paraveram. Neque neceſſe fuerat ejus vel meminiſſe, niſi a Morcello, praeclarae eruditionis viro, ſed forte unico, nuper canore adſertum viderem, mortuorum monetam continuo aboleri fuiſſe ſolitam [u]). Certum eſt, fuiſſe nonnullos inferioris aevi imperatores, qui ſolam ſuam monetam valere in commerciis voluerunt, ſed conſtat etiam, a proximis iſtud principibus fuiſſe improbatum. Vide, quae alia huc pertinent, apud Rinckium [x]).

CAPVT XVII.

De inſcriptionibus.

Copioſam ſuapte materiam nequaquam copioſe tractare eſt animus, ſed eas tantum perſequi partes, ex quarum cognitione ars numismatica, aut generatim philologiae ſtudium aliquid poteſt percipere utilitatis. Hujus ergo tractatus articulos ſtatuimus ſequentes:

§. I. De inſcriptionum ortu, progreſſu, meritis.

§. II. De ſcriptura retrograda, et βουστροφηδον.

§. III. De vario inſcriptionum ſitu.

§. IV. De linguis.

§. V. De literis ſolitariis.

s) ad Jobert. T. I. p. 116. t) in Periplo Erythr. T. I. p. 28. edit. Hudſon. u) de Stylo inſcr. L. I. p. 220. x) de vet. num. pot. cap. XIV.

§. VI. De compendiis ſcripturae.
§. VII. De literis incuſis.
§. VIII. De modo inſcribendi nomina urbium, et populorum.
§. IX. De dialectis.
§. X. De forma literarum Graecarum.

§. I.

De inſcriptionum ortu, progreſſu, meritis.

In ipſis artis monetariae incunabulis nullas plerumque inſertas fuiſſe literas, ex numis ipſis poteſt intelligi. Etenim in illuſtrioribus muſeis aurei argenteique commatis vetuſtiſſimi juſto numero ſervantur, quos nulla unquam inſcriptionis nota inſignivit. Idem intellige de vetuſtiſſimis aeneis Italiae mediae. Nimirum antiqua illa aetate cultu ſimplice contenta, atque omne ſuperfluum amputante ſatis viſum imprimere metallo notam qualemcunque, teſtem auctoritatis publicae, quae ſingularum civitatum monetam diſcerneret. Is literarum defectus civitatibus olim innoxius nobis iſtud attulit mali, quod multorum numorum, qui ſic anepigraphi ſunt, patriam certam ignoremus. Multis contigit aliorum ſimilium beneficio, ſed literis inſignium, ad vitam revocari. Selinuntis Siciliae numos ſolo apii folio notatos, cum diu incerta ſede vagarentur, nuper, cujates eſſent, intelleximus prolato ſimili alio cum epigraphe ΣΕΛΙ. Idem beneficium experti ſunt multi alii, quos nunc praetereo.

Tamen etiam ſecuta aetas, quamquam rarius, numos dedit omni inſcriptione deſtitutos. In cauſa etiam tum fuit, quia, cum civitates aliquae certos habuerint typos, quibus aliae aut uſae non ſunt, aut utendi cauſam non habuere, natale ſuum ſolum ipſi dictaverunt. Sic ſilphium, planta Cyrenaica, in numis conſpicuum ſuapte elocutum eſt patriam Cyrenaicam; balauſtium Rhodum, vas monotum certae formae Cymen Aeolidis, clypeus Boeoticus Thebas &c. Huc pertinent numi urbium cum typis homonymis, ut cum Cardia Thraciae ſignavit *cor*, καρδιαν, Clides inſulae *clavim*, κλειδα, Rhodus *roſam*, ῥοδον, Side *malum Punicum*, σιδην, Selinus *folium apii*, σελινον &c., cujus generis numos Galli concinne *Médailles parlantes* dixere.

Videntur fuiſſe urbes, quae jam inde a principio monetam ſuam inſcriptione diſtinguere inſtituerunt. Nullum me videre memini numum illiteratum ſeu Sybaris, ſeu Poſidoniae, ſeu Cauloniae, ſeu Crotonis, etſi commatis ſint antiquiſſimi, et ipſi ſuis ſe typis ſatis diſcernerent.

Vetuſtiſſimo aevo paucis literis inſcribi urbis nomen conſuevit. Sic Crotoniatarum antiquiſſimi numi habent ΚΡΟ., Sybaritarum ΣΥ., Athenienſium ΑΘΕ. &c. Noli tamen iſtud legis certae inſtar putare; nam habemus perantiquos Syracuſanorum ſcripto plene ΣΥΡΑΚΟΣΙΟΝ literis pervetuſtis, tum et Rhegii, Meſſanae, Phaeſti, Rhauci. Multis tamen populis ſerius quoque parca epigraphe placuit. Ad hoc genus pertinent numi ſolo Σ, eoque grandiore notati, crediti olim eſſe Maleae Laconiae, placita nunc magis Sicyone, vel Siphno. Notum Α magnum ad ſignificandum Argos Argolidis. Frequentiores ſunt cum adjecta altera adhuc litera, ut ΣΙ. Siphniorum, ΣΕ. Seriphiorum, at cum ſolum Σ ponitur, incerto, utrius ſint po-

puli. Adde KY. Cymes Aeolidis, Cydoniae, Cyrenes, Cypri, ΛΑ. Laconum &c. Pellerinius prolixum nobis catalogum dedit urbium, populorumque, qui nomen ſuum una, binis, tribus literis in moneta expreſſere y), verum me judice plerumque fallit, aut ſaltem ambiguum eſt iudicium, quod is ex literis ſolitariis capit, demptis iis, quae frequenter in coloniarum numis occurrunt, ſed ad quas rite explicandas juvant cauſae aliae. Sic E ſolitarium notare E*meritam* Luſitaniae, docent praefixae C. A., id eſt: *Colonia Auguſta.* Certius deinde indicium, cum nomen populi binae literae ἀρχαισαι exprimunt, ſed adhuc tum cautione opus eſt, et ſaepe a variis varie fuit peccatum. Ipſe Pellerinius numum ΛΑ. Lacedaemona amandavit, qui certe eſt Larymnae Boeotiae. Mox vidimus literas KY. plurium urbium patientes. Minuitur ambiguum, aut fere evaneſcit addita litera tertia. Reges etiam non pauci ſcripturae compendio ſunt uſi, ac praecipue reges Boſpori Cimmerii, ſcripto v. g., ΒΑΣ. Π., quo indicatur ΒΑΣιλευς Πολεμων hujus nominis alter, ΒΑ. Ρ. *rex Rheſcuporis I.*, ΒΑ. Κ, *rex Cotys I.* &c. In numis familiarum v. g. Q. C. M. P. I. id eſt: *Quintus Caecilius Metellus Pius Imperator*, ſed de quibus alibi. De compendio ſcripturae ope monogrammatum agetur infra.

Generatim obſervo, parſimoniam ſcripturae fuiſſe notam aevi ſimplicioris, aut etiam reipublicae, regni, imperii florentis, in cujus locum aetas luxu depravata, aut verſus in pejus rerum ſtatus invexit loquacitatem hortante ſive vanitate, et ambitione, ſive adulatione. Cum regnum Syriae valeret opibus, ſatis ad dignitatem viſum eſt ſcribere modeſtum illud ΒΑΣΙΛΕΩΣ. ΣΕΛΕΥΚΟΥ. vel ΑΝΤΙΟΧΟΥ., at vero extenuata ejus regni potentia en tibi v. g. Antiochum XII. haec crepantem: ΒΑΣΙΛΕΩΣ.ΑΝΤΙΟΧΟΥ.ΔΙΟΝΥΣΟΥ. ΕΠΙΦΑΝΟΥΣ.ΦΙΛΟΠΑΤΟΡΟΣ.ΚΑΛΛΙΝΙΚΟΥ., nimirum ut pauperes jam reges provinciarum jacturam titulorum copia penſarent. Epheſiis republica integra ac viribus valente ſuffecit ſolum ΕΦΕΣΙΩΝ, verum attritis rebus ſuis ſolabantur ſeſe honoribus adſcititiis, v. g. ЄΦЄCΙΩΝ. Δ. ΝЄΩΚΟΡ. Η. ΠΡΩΤΗ. ΠΑCΩΝ. ΚΑΙ. ΜЄΓΙCΤΗ. Confer et Smyrnaeorum tumorem. Auctae per ambitionem, aut laudis ſtudium ſcripturae multa praebent documenta numi Romani tam familiarum, quam imperatorum, quae praetereo. Adulationis in principes canora ſuppeditant argumenta numi tam Graeci, quam Latini. Pervulgatum eſt illud Cianorum, Nicaeenſium, Caeſarienſium Cappadociae: ΚΟΜΜΟΔΟΥ., vel CЄΟΥΗΡΟΥ. ΒΑCΙΛЄΥΟΝΤΟC. Ο. ΚΟCΜΟC. ЄΥΤΥΧЄΙ. *Commodo, vel Severo regnante orbis felix eſt*, item copioſi tituli, quos urbes Graecae in Parthia ſitae in reges Parthos contulere. Romana turpis ſervitii exempla propter copiam omitto.

Inſcriptione numorum, atque ejus praecipue ubertate, quae veteri parſimoniae ſucceſſit, magna in univerſam philologiam fluxiſſe commoda, in aperto eſt.

y) Supplem. II. p. 105. ſeq.

Quantam inde lucem accipiant hiſtoria, chronologia, geographia, mythologia, theologia, ritus, allegoriae, verbis exponere longum foret, et patebit ex operis decurſu unius philologiae commodis conſecrati. At vero quod praecipuum eſt inſcriptionis numismaticae beneficium, capitibus Auguſtorum, regum, perſonarum utriusque ſexus illuſtrium adjecta, quorum ea ſint effigies, nomenclatoris more dictat, quo ſane unico ſubſidio vetus iconologia nititur, et ſine quo in hunc usque diem ignoraremus effigies, quas nobis reperta omnis generis veterum ſimulacra objiciunt, quia quaecunque alia monumenta addere eorum, quorum ſiſtunt imagines, nomina neglexerunt. Ergo ſi qua veteris aevi in lucem profertur imago, ad numos provocamus, quorum oraculum ſi eam definit, ſatisfactum nobis putamus, neque ultra inquirimus, ſin ceſſat, in incertarum numero nullo vindice habebitur.

§. II.

De ſcriptura retrograda, et βουστροφηδὸν.

Hoc articulo comprehendo modos illos, qui a modo ſcripturae ordinario a ſiniſtra ad dexteram progredientis, et eadem iterum lege incipientis, aut in orbem ductae diſcedunt. Sunt vero I. ſcriptura retrograda, II. ea, quae Graecis βουστροφηδὸν dicitur.

I. *Scriptura retrograda.* Eſt hic modus in numis Graecorum plerumque teſtis aevi pervetuſti, retentus a populis Orientis, qui in Graeciam ſcripturam invexere. Sic in numis Himerenſium Siciliae antiquiſſimis legitur ΑЯƎΜΙΗ pro ΗΙΜΕRΑ, Meſſanenſium Siciliae ИΟΙИΑΣΣƎΜ pro ΜΕΣΣΑΝΙΟΝ, quam ſcribendi legem Froelichius perperam in monetariorum vitiis putat z). Neque tamen exiſtimes, omnem epigraphen valdè antiquam fuiſſe etiam retrogradam. Contrarium docebunt copioſi variarum regionum numi, praecipue M. Graeciae et Siciliae, qui etſi omnes longae vetuſtatis characteres offerunt, tamen moris recentioris legem ſequuntur. Non raro in uno eodemque numo utrumque ſcripturae modum videre eſt. In antiquiſſimo Buxenti Lucaniae ſcribitur ΠΥΞΟΕΣ more noſtro, et ΣΙΡΙΝΟΣ retrograde. In alio non magnopere vetuſto Cyrenenſium eſt ΚΥΡΑΝΑΙΩΝ moris novicii, et ΘΕΥΦΙ. retrogradum. Eandem diſcordiam inter literas ejusdem verbi ſingulas potes obſervare. Sic in frequentibus Athenienſium numis, quos dabit Haymius, habes ΑΘƎ pro ΑΘΕ.

Non tamen ſemper epigraphe retrograda numum in prima rei monetariae tempora promovet. Fuere praeter Orientis linguas aliae noſtri ſolis, quarum literae plerumque a dextera ad ſiniſtram tendunt. Vide numos Etruſcorum, Samnitum, Oſcorum, qui inſcriptionem fere ſemper retrogradam offerunt, etſi numi Etruſci non pauci admodum vetuſti aevi non ſint, numi vero Oſci et Samnitici intra VI. et VII. ſaeculum urbis conditae lucem viderint, ut ſuo loco docebitur. In numis Athenienſium aeneis, ac propter hanc ipſam cauſam ſerioris aevi, legitur retrograde ΑΘΗΝΑΙΩΝ. a). Denique ſcriptura retrograda ingruentem etiam bar-

z) IV. Tent p. 380. a) Hunter. Tab. XI. n. 2. et 6.

bariem, rudesque artifices arguit. Hoc modo ſcribitur vocabulum ΜΗΛΙΩ in numo aevi ſequioris Meli inſulae [b]), et ſimilis ruditas occupavit numos Cydoniae Cretae cum capite Tiberii [c]), ut taceam exempla alia paſſim obvia.

II. *Scriptura* βϑστροφηδον. Hunc modum Pauſanias celebrem Cypſeli arcam deſcribens ſic explicat [d]): Των δ' ἐπι τῃ λαρνακι ἐπιγραμματων ἐπεστι τοις πλειοσι γραμμασι τοις ἀρχαιοις γεγραμμενα. Και τα μεν ἐς ἐυϑυ ἀυτων ἐχει, σχηματα δε ἀλλα των γραμματων, ΒΟΥΣΤΡΟΦΗΔΟΝ καλϑσιν Ἑλληνες. Το δε ἐστι τοιονδε. Απο τϑ περατος τϑ ἐπους ἐπιστρεφει των ἐπων το δευτερον, ὡσπερ ἐν διαυλϑ δρομῳ. *Epigrammata arcae majorem partem literis vetuſtis exarata ſunt, quarum quidem aliae recto ordine progrediuntur, aliae vero ejus ſunt modi, quem BOVSTROPHEDON Graeci vocant. Is vero eſt talis. A fine verſus prioris verſus alter revertitur, perinde atque in diauli curſu.* Etymon dedit Heſychius in Βϑστροφηδον: ἐτως ἐλεγον, ἐπαν ὁμοιως τοις ἀροτριωσι βϑσι τας ἀντιστροφας ποιῃ τις. Ελεγον δε ἐπι τϑ γραφειν τροπῳ τοιϑτῳ. *Sic*

ΑΚΡΑΓ ΑΚΡΑC
ΝΙΤΝΑ ƧΟΤΗΑ
ΤΑϤ Rhauci Cretae.
ΚΙΟΝ (Hunter.)
ΝΕΟΠΟΛΙ Neapolis Camp.
ƧΑΤ (Muſ. Caeſ.)
ϘΡΟ Crotonis.
ͰΟΤ (Muſ. Caeſ.)

Enimvero vetuſtiſſima Graecorum ſcribendi ratio, et literarum forma ex ſolis numis, quos autonomos vocamus, urbium

dixere, cum quis more arantium boum converſiones facit, ut cum tali modo ſcriptura peragebatur. Hac lege tabulas Solonis fuiſſe ſcriptas teſtatur Harpocration [e]). Ab his teſtimoniis docemur, hunc ſcripturae ordinem eſſe ex antiquiſſimis unum.

Montfauconius injecta ὡς ἐν παροδῳ hujus ſcripturae mentione, nulla ejus ſupereſſe veſtigia adfirmavit [f]). Si marmora ſpectes, vere iſtud potuit adſirmare, quia ejus aetate eorum nullum βϑστροφηδον inſcriptum cognitum adhuc fuit. Edmundus Chishull in ſuis ad marmor Sigeum obſervatis unicum hoc exemplum ſcripturae βϑστροφηδον inter omnes ubique reliquias antiquitatis exſtare dixit [g]). Iterum iſtud verum, ſi de marmoribus ſermo, nam marmora Fourmontiana eadem lege inſcripta ſerius aetas in apricum protulit. At ſi eruditi hi IIviri antiquiſſimos urbium, populorumque numos, qui jam tum paſſim cogniti fuere, conſuluiſſent, non ſane ignotum hunc ſcribendi modum in omnibus vetuſtatis reliquiis adſeruiſſent. En ex numis exempla aliquot omiſſis multis aliis:

ΣΙΛΑ in numis
ƧΟΙΗ Agrigenti.
ΣΟΛ Soli Ciliciae.
ΝΟΞ (Hunter.)
ΤΕΝΕΔΙ Tenedi inſulae
ΝΟ (Pellerin.)
ΑΚ Acanthi Maced.
ΝΑ (Hunter.)

populorumque peti debet, ſed quos majorum noſtrorum plerique neglexere, ſolis fere tantum regum et Auguſtorum numis

b) Peller. c) Muſ. Caeſ. d) L. V. c. 17. e) in Ο κατωϑεν νομος. f) Palaeogr. p. 18. g) Ant. Aſiat. p. 23.

intenti. Quod ſupra in ſcriptura retrograda dixi, hanc non ſemper numum in antiquiſſima tempora promovere, etiam ad praeſentis ſcripturae legem valere debet. Sunt in muſeo Caeſareo numuli duo aenei plane gemini Amphipolis Macedoniae, in quorum uno legitur AM ΦΙ in altero AM ΙΦ qui alter ſcribendi modus a monetarii ſive inſcitia, ſive negligentia fluxit. Idem toties ſuſpicare, quoties in monumentis ſerioribus ſcripturam βουστροφηδὸν reperies.

§. III.

De vario inſcriptionum ſitu.

Inſcriptiones jam partem numi adverſam, jam averſam, jam utramque occupant, jam literis in orbem euntibus, jam lineis rectis vario itinere, iisque, cum longior eſt epigraphe, multiplicatis. In numis Abderae, regum Parthiae &c. quadratum efficiunt, cui typus tanquam vallo includitur.

Non raro utriusque partis inſcriptio conjungenda eſt. Frequens illud in numis Auguſtorum, cum in averſa horum tituli continuantur. In numis Graecorum eſt v. g. hinc ΤΡΑΛΛΙΑΝΩΝ, inde ΚΑΙΣΑΡΕΩΝ, nimirum Tralliani a Caeſare nomen honorificum ſortiti. Ejusdem rationis eſt hinc ΛΕΥΚΑΔΙΩΝ, inde ΤΩΝ. ΚΑΙ. ΚΛΑΥΔΙΑΙΩΝ in numis Leucadis Coeleſyriae. Hinc COL., inde BER. in numis Beryti. Magis mirum, ac vel ideo magis rarum, pars ejusdem verbi in averſam trajecta. Sic in numo antiquiſſimo Lai Lucaniae hinc ΛΑΙ, inde ΝΟΣ, nempe Λαινος urbis gentile, item hinc ΑΒΑΚ, inde ΑΙΝΟΝ, in numis Abacaeni Siciliae. Contra in aliis urbis, vel populi nomen utrinque legitur. Ita ΚΡΟ. ✕ ΚΡΟ., vel ΤΑΡΑΣ. ✕ ΤΑΡΑΣ. in pervetuſtis Crotonis et Tarenti numis, item ΙΛΙΕΩΝ. ✕ ΙΛΙΕΩΝ. Ilienſium Troadis.

Epigraphe, quae ex lege ordinaria numi aream, quam typus vacuam reliquit, ſolet occupare, nonnunquam in ipſos typos involat. Nomen urbis ΑΙΝΙ., Aeni Thraciae, galeae Mercurii inſcriptum legitur, et ΦΑΛΕΙΩΝ, Faliſcorum Etruriae, diademati, quo caput juvenile praecingitur. Eandem ſedem ſaepe occupant magiſtratuum nomina in numis Syracuſanis. In numis Agrigenti nomen populi ΑΚΡΑΓΑΝΤΙΝΩΝ exaratum eſt in tabella quadrata. Alia, quae monetae praefectus aut magnifica, aut ad principum laudes commendare voluit, promulgant arae, baſes, epiſtylia; clypei &c. Abſtineo exemplis, quae numi inſpecti copioſa ſuppeditant.

§. IV.

De linguis.

Romanos Latine, Graecos Graece, Phoenicios, Hebraeos, Hiſpanos, Oſcos ſua ſingulos lingua in moneta locutos, conſentaneum eſt, et docent numi ipſi. De Latina et Graeca, utraque nobis abunde cognita, per univerſum hoc opus agere neceſſe non eſt. Reliquarum inſcriptiones in ſingulorum populorum moneta aut explicabimus, aut ignorare nos profitebimur. De numis Phoenicie inſcriptis diſſeremus ad calcem numorum Phoeniciae, et una conjungemus numos lingua peregrina inſcriptos a Cilicibus, Siculis, Poenis, Numidis, Hiſpanis, quorum linguae a Phoenicia ductae videntur.

Infinita ſunt exempla, urbes et regiones victas victoris populi lingua in moneta locutas. Poſteaquam Macedones per Alexandri M. victorias Orientem ſibi ſubjecere, lingua Graeca aut ſtatim, aut paullatim totius Orientis numos occupavit, ipſarum etiam regionum, quibus lingua Graeca ante aut fuit ignota, aut propter peregrinitatem exoſa. Graecam igitur videas Aſiam minorem mediterraneam a ſolis antea barbaris habitatam, Syriam, Phoeniciam, Judaeam, Aegyptum, *Meſopotamiam*, ipſa remotiſſima Bactra. Graecae exemplum ſecuta Latina coloniis Romanis per provincias ſparſis, quarum pleraeque numos Latine inſcriptos edidere. Tandem inferiore aevo omnes linguas alias ex orbis Romani moneta extruſit, niſi quod per intervalla principum Byzantiorum numi Graece ſunt locuti.

Servitium, adulatio, permixtio populorum, unum etiam arbitrium numos *bilingues* parturivere. In elegantibus Macedonum tetradrachmis, ex quo Romanis parere ſunt juſſi, legitur ΜΑΚΕΔΟΝΩΝ. et AESILLAS *Quaeſtor*. In ciſtophoris Aſiae, v. g. ΑΠΑ. ΜΥΙΣΚΟΥ., et P. LENTVLVS. IMPERATOR. In aureis, argenteisque Alexandri M. habes ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ, et *Acen* Galilaeae literis Phoeniciis ſcriptam. Graecam cum Phoenicia mixtam paſſim offerunt numi urbium Phoeniciae, Graecam cum Hebraica numi regum Judaeae, Latinam in ſocietatem cum Graeca recepere Polemo II. Ponti rex, Antiochia Syriae, Caeſarea Cappadociae, Tyrus et Damaſcus coloniae, Cyprus, Philippopolis Thraciae, cum Latina videas ſociatam Punicam et Numidicam, cujus exempla copioſa dedit Pellerinius h), veterem Hiſpanienſem &c. Numi Romani commatis perraro ſunt bilingues admiſſa in conſortium ſola Graeca, quam colere et imitari ſemper honorificum viſum etiam proſtrato populo, qui ea utebatur. In denariis plurium gentium Romanarum exſtant literae alphabeti Graeci, in denariis gentis Voltejae notae Graecorum arithmeticae, &c. In inſigni numo maximae formae muſei Caeſarei cum capite Gordiani reliqua omni inſcriptione Latina legitur ΘΕΟΣ.ΟΠΛΟΦΟΡΟΣ., in aliis: ΝЄΙΚΗ, ΟΠΛΟΦΟΡΟϹ. In denariis Philippi patris, filii, et uxoris primum comparent notae Graecae arithmeticae, quae ſerius in Romanorum moneta cum faſtidio recurrunt. Literas variarum linguarum miſcuit aut barbaries, ut cum in numis Gallicis Latinae Graecis miſcentur, aut monetaria oſcitantia, ut cum in anno epochae ΡΠΑ., quem exhibet numus Aradi, litera poſtrema A Phoenicia eſt.

§. V.

De literis ſolitariis.

Sic appello literas, quae praeter inſcriptionem urbis, populi, principis, magiſtratus aream numorum obſident. Earum uſus frequens fuit in numis tam Graecorum, quam Romanorum. Frequens iis hoſpitium in numis familiarum, rarum in denariis Auguſti, nullae ſub Tiberio, Caligula, Claudio, eas admiſere aliquot numi Neronis aenei, rurſum diſparent usque ad Philippos, deinceps copia ſua mole-

h) Rec. III. p. 121. ſeq.

ſtae eſſe occipiunt. Quae earum in his ſit ſignificatio, dicetur partim in prolegomenis ad numos familiarum, partim in animadverſionibus ad numos imperatorum.

In numis Graecis, niſi aut annum epochae, aut imperii, aut regni indicant, incertae fere ſunt explicationis. Hujus generis obviae ſunt in autonomis urbium Ciliciae, in imperatoriis urbium Syriae, de quibus agemus in numis Berhoeae Cyrrheſticae, in imperatoriis urbium Ciliciae, Pamphyliae, Piſidiae etc:

Generatim monendum, cum litera ſolitaria in numis ejusdem naturae omnibus eadem ſemper eſt, tum eam aliquid efferre ad numi explicatum pertinens. Sic litera Φ in denariis gentis Marciae capiti regio adſtituta, et conſtanter quidem, haud dubie ἀρχαιόσα eſt Φιλιππυ Macedoniae regis. Cum variant, in monetariorum potius notis ſunt putandae, et nulla ſcientiae jactura praetereundae, niſi malimus in iis explicandis nimium ſeduli ac curioſi aut riſum lectoribus, aut taedium movere, quo vitio praeter inſignes viros alios laboraſſe cumprimis Vaillantium et Havercampum ſaepenumero iraſcimur.

§. VI.

De compendiis ſcripturae.

His frequentiſſime in omnibus ſuis monumentis uſi veteres, ut cum ſcripſere COS pro CONSVL, ΑΘΕ pro ΑΘΕΝΑΙΩΝ. Majoris compendii fuere *ſiglae*, hae quoque uſitatiſſimae, nimirum cum ſcripto elemento primo verbum totum intelligebatur, ſic S. C. fuit *Senatus Conſulto*, P. P. id eſt: *Pater Patriae*, aut in Graecis Π. Π. Πάτηρ Πατρίδος. Harum aliqua exempla jam dedimus §. I., neque amplius de iis videtur agendum, quia aut ipſae ſuam manifeſtant ſignificationem, ſin minus, in incertis ſunt putandae, aut in literis ſolitariis, de quibus egimus §. proximo. Exempla ſiglarum, quae in familiarum numis frequentia occurrunt, dabimus in Prolegomenis ad harum numos.

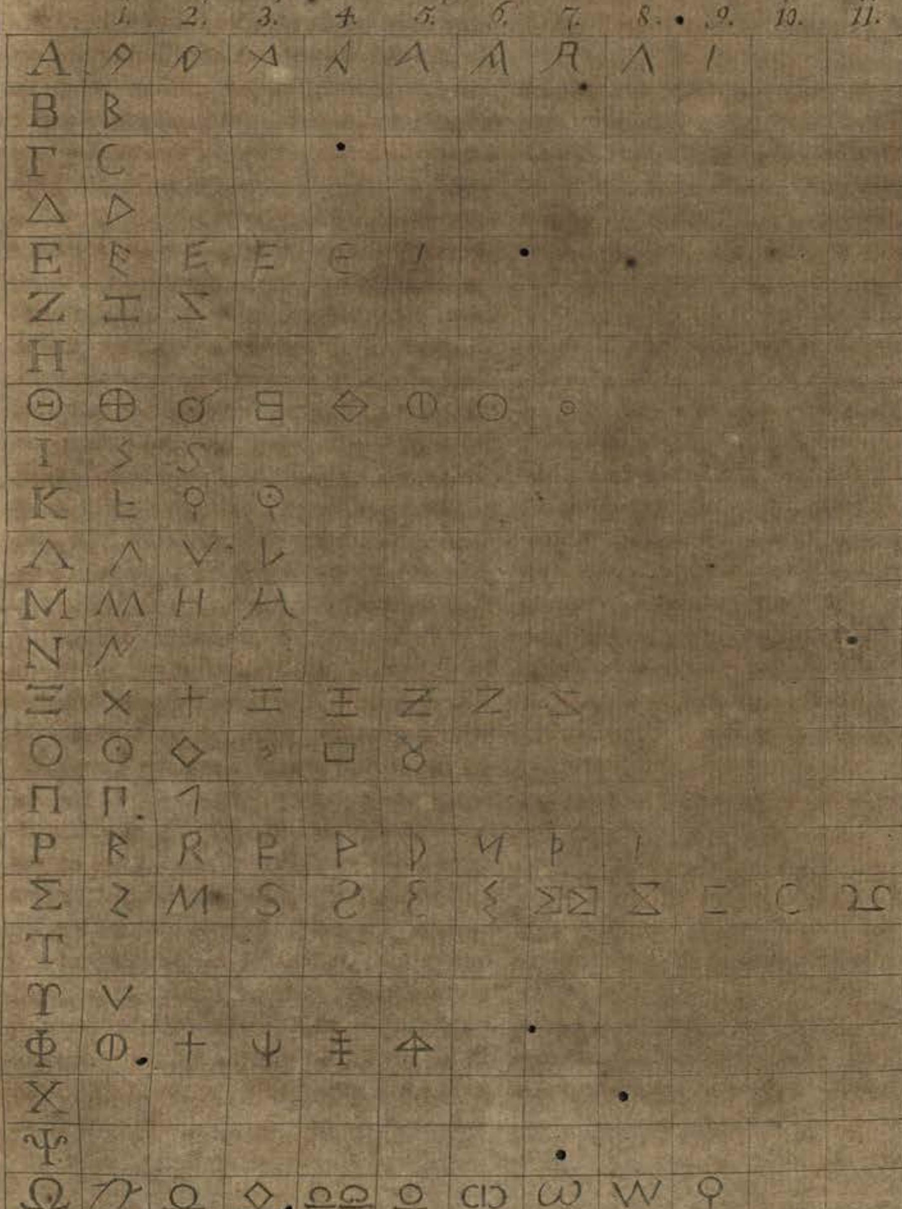
Diutius hoc loco immorandum notis illis, quas *Monogrammata* appellamus, quae conſiſtunt literis ſic colligatis, ut unus earum ductus literis pluribus ſufficiat, cujus obvium, notumque exemplum offert Æ ſcriptum pro AE. Copioſa exempla, quae ſuppeditant familiarum numi, in horum Prolegomenis quoque proponemus. In imperatorum numis vix amplius occurrunt, niſi ſero, ac tempore regum Gothorum in Italia.

Graecis mature haec ſcribendi lex adriſit, cujus teſtes ſunt numi autonomi omnis metalli. Fuere viri eruditi, quibus operae pretium viſum earum inveſtigare naturam, ac praecipue tum, cum difficilior ac impeditior eorum explicatio videbatur. Froelichius complures hujus generis notas collegit, et aeri inciſas vulgavit tabula XX. Annalium Syriae. Earum numerum auxit Pellerinius exhibitis duabus tabulis aeneis [i]), ſic tamen, ut eas tantum ſeligeret, quae nomina urbium populorumque eloquuntur. Monogrammata in his conſpicua non pauca rationem habent ſatis expeditam, v. g. ΑΡΚ. Arca-

---

i) Suppl. II. p. 137.

Palæographia Græcorum ex numis.

ſium, ΚΟΡ. Corcyrenſium, ΜΑ. vel ΜΑΓ. Magneſiae, ΜΕ. Meſſenes, ΠΑΤΡΕ. Patrarum Achaiae, ΤΥΡ. Tyri &c., quae ſingula neceſſe non videtur aeri inſculpta repraeſentare, quia aut videri poſſunt in laudato Pellerinii opere, aut quia de iis agetur in ſingularum urbium moneta. Eorum tamen complura tam vagos continent ductus, ut nonniſi violente urbis nomen poſſint ſignificare, cujus generis eſt, quod Pellerinius numero 64. propoſuit, et quo ait *Smyrnae nomen contineri*, etſi *certum ſit, illud ſaepe in Smyrnaeorum moneta occurrere*. Alia ſunt, quae me judice in monogrammatis perperam putantur, quia literarum modum ac formam non habent, ſed ſunt potius ſigna aut ſymbola, quae ſibi populus quiſpiam propria eſſe voluit, cujus generis eſt illud Gazae in vulgus notum, linea recta una, altera intorta ſe mutuo ſecantibus, quod Pellerinius dedit numero 24., et de quo agemus in ejus urbis numis.

At praecipua in deſcribendis monogrammatis opera fuit Cl. Combii, qui eorum omnia, quae in autonomis muſei Hunteriani reperit, tribus tabulis aeneis complexus eſt, quarum prior eſt num. 63. His enucleandis nemo, credo, ſanus operam impendet, cum ſatis appareat, eorum pleraque aliud non eſſe, quam monetariorum ſigna arbitrarie compoſita, quorum ſignificatio ipſis tantum, aut quorum praeterea intererat, fuit cognita. Exſtant numi, ac praecipue Macedonum, Athenienſium, Ciſſicum, quorum unus idemque duo, aut terna continet monogrammata, quo magis de eorum reperiundo ſenſu poſſumus deſperare.

§. VII.

De literis incuſis.

Nimirum ſignatis jam numis ſaepe incuſae fuerunt, et poſt multos quidem etiam annos, literae variae obviis in moneta vetere exemplis. Iſtud hoc loco tantum indicaſſe ſufficiat; nam cum repetitus hic labor ſaepius in inſculpendis typis, ſeu ſigillis, unde et *ſigna incuſa* dici ſolent, fuerit verſatus, ſimilium notarum explicationem opportunius in tractatu de Typis peragemus.

§. VIII.

De modo inſcribendi nomina urbium et populorum.

Jam dixeram §. I., Graecos in ſcribendis urbium ſuarum nominibus vario compendio uſos, v. g. Α ſolum notaſſe Argos, vel Abydum, ΜΕ. Metapontum, ΑΘΕ. Athenas &c. Aliis placuere monogrammata, de quibus egimus §. VI. Hoc loco, miſſis nominibus ſive decurtatis, ſive monogrammate illigatis, conſideramus modum, quo ea in numis ſcripta ſunt nullo in ſine literarum detrimento.

Nomen urbis ſaepe in caſu recto exaratur, praecipue in numis antiquiſſimis, ſic ΤΑΡΑΣ, *Tarentum*, ΠΥΞΟΕΣ, *Buxentum*, ΣΕΛΙΝΟΕΣ, *Selinus*, RECION, *Rhegium*, MESSANA, HIMERA &c. Sic et in numis Romanis et coloniarum; ROMA, — AVGVSTA. EMERITA, &c. Idem non raro in gignendi caſu, ut, ΑΜΙΣΟΥ. ΔΑΜΑΣΚΟΥ. ΒΥΒΛΟΥ. &c. Inſolentior eſt accuſandi caſus CORINTHVM in numis Corinthi coloniae.

Frequentiſſimus modus eſt urbis ἐθνικον, ſeu gentile in genitivo plurali, ut: ΕΦΕΣΙΩΝ, ΘΕΣΣΑΛΩΝ, ΘΑΣΙΩΝ, &c., in Latinis: TYRIORVM. Rarius idem reperitur in caſu recto multitudinis abſolute poſito, ut: ΣΥΡΑΚΟΣΙΟΙ., ΑΙΝΙΟΙ., at frequentius aliquo praeterea addito, ut: ΠΕΡΓΑΜΗΝΟΙ. ΚΑΙΣΑΡΑ, nempe: *colunt, honorant*. In numo Antiochiae Syriae: ΚΑΙΣΑΡΙ. ΣΕΒΑΣΤΩ. ΑΡΧΙΕΡΕΙ. X ΑΡΧΙΕΡΑΤΙΚΟΝ. ΑΝΤΙΟΧΕΙΣ., id eſt: *Caeſari Auguſto pontifici maximo ob ſuſceptum pontificatum maximum* coronam *Antiochenſes* dedicant. Sed et copioſa ſunt exempla ejusdem gentilis recto unitatis expreſſi, praecipue in autonomis vetuſtioribus, v. g. ΝΕΟΠΟΛΙΤΗΣ, ΚΡΟΤΩΝΙΑΤΑΣ, ΚΑΥΛΩΝΙΑΤΑΣ, ΣΙΡΙΝΟΣ, RECINOS, ΜΑΘΥΜΝΑΙΟΣ, ΘΕΒΑΙΟΣ, ΚΑΤΑΝΑΙΟΣ, &c. Non raro gentile proponitur in dandi caſu multitudinis numero, ſed tum verbum ΑΝΕΘΗΚΕ vel additur, vel ſubauditur, ut: ΚΤΙΜΕΝΟϹ. ΑΝΙΝΗϹΙΟΙϹ., vel: ΒΕΤΟΥΡΙΟϹ. ΤΟΙϹ. ΑΡΚΑϹΙ., in aliis plenius: ΙΕΡΩΝΥΜΟϹ. ΑΝΕΘΗΚΕ. ΚΥΜΑΙΟΙϹ., de qua formula agam in tractatu ſingulari.

Nomen urbis vel populi nonnunquam in utraque numi parte ſcriptum reperitur. Sic in antiquiſſimo Methymnae utrinque ΜΑΘΥΜΝΑΙΟΣ, in antiquiſſimis Crotonis utrinque ϘΡΟΤ., in numis Pellae Macedoniae utrinque ΠΕΛΛΑΙΩΝ. &c. Saepe in antica legitur v. g. ΑΜΦΙΠΟΛΙϹ, in averſa ΑΜΦΙΠΟΛΕΙΤΩΝ, vel: ϹΜΥΡΝΑ. X ϹΜΥΡΝΑΙΩΝ., vel: ΤΗΜΝΟϹ. X ΤΗΜΝΕΙΤΩΝ, vel: ΠΕΛΛΑ. X ΠΕΛΛΗΣ. &c., at tum nomen, quod eſt in antica, vel indicat genium urbis, vel Amazonem, aut quamcunque aliam ex antiquitate illuſtrem feminam, quae urbi nomen dedit.

Reſtat modus unus, isque non infrequens, cum pro ſolito gentili ponebatur urbis κτητικον, *poſſeſſivum*. Sic pro gentili ΘΕΣΠΙΕΩΝ ſcribitur poſſeſſivum ΘΕΣΠΙΚΟΝ, et ſic pro ΑΡΚΑΔΩΝ, ΑΙΓΙΕΩΝ, ΝΑΓΙΔΕΩΝ, ΚΩΙΩΝ, ΜΑΙΟΝΩΝ, ΦΕΝΕΩΝ, ΤΕΡΣΕΩΝ (Tarſenſium) ΒΙΣΑΛΤΩΝ, ſcribuntur eorum poſſeſſiva ΑΡΚΑΔΙΚΟΝ, ΑΙΓΙΟΝ, ΝΑΓΙΔΙΚΟΝ, ΚΩΙΟΝ, ΜΑΙΟΝΙΟΝ, ΦΕΝΙΚΟΝ, ΤΕΡΣΙΚΟΝ, ΒΙΣΑΛΤΙΚΟΝ, ſubaudiendo nimirum vel νομισμα, vel, ut in Aegienſium numis, ΗΜΙΟΒΕΛΙΝ. ΑΙΓΙΟΝ., *ſemiobolus Aegienſis*, vel aliud quiddam compoſitum a δραχμη, vel ὀβολος. Vide haec a me olim copioſius diſputata [k]).

De terminatione in NO et OM et R Oſcis et Samnitibus familiari, ut ROMANO, ROMANOM, LARINOR, vide, quae docebo in diſſertatione II. Campaniae numis ſubjecta.

§. IX.
De dialectis.

Quae auctores veteres de Graecorum coloniis ſcripſere, numis inſigniter comprobantur. Nam ſi qua urbs Doricae fuit originis, in numis locuta eſt Dorice, ſi ab Ionibus profecta, Ionice, ſi ab Aeolibus, Aeolice. Omnium dialectorum in numis

k) Num. vet. p. 234.

latiſſime patet Dorica. Dores, qui et Aeoles, nam ut eandem olim ſedem, ſic et linguam habuere, ſupra Iſthmum poſiti, aucti ſobole Megaridem primum invaſere, deinde ab Heraclidis in Peloponneſum reducti multis in ea conditis urbibus coloniarum foras miſſarum numero prae aliis inclaruere. Dorice ergo monetam inſcripſere in Graecia propria Locri, Megara, Peloponneſus, deinde propagantibus linguam colonis urbes Acarnaniae, Epiri, Illyrici, complures Graeciae magnae, univerſa *Sicilia*, de cujus dialecto in Prolegomenis ad ejus urbes privatim agam, urbes aliquot Thraciae, in Aſia minore Rhodus, Caria, nonnullae Bithynicae, denique Creta, et in Africa Cyrene. Ex coloniis Ionicis, quarum maximam partem emiſit Miletus, lingua patria in numis uſae ſunt Maſſilia Galliae, Abdera et Apollonia Thraciae, &c. Aeolice praeter Aeolidem locuti ſunt numi vicinae Lesbi.

Harum cognitio dialectorum ſaepe neceſſaria eſt ad collocandos rite numos urbium homonymarum. Sic numi inſcripti Dorice ΑΠΟΛΛΩΝΙΑΤΑΝ eſſe non poſſunt Apolloniatarum Thraciae, qui Iones fuere, neque inſcripti Ionice ΑΠΟΛΛΩΝΙΗΤΕΩΝ eſſe poſſunt Apolloniae Illyrici, cujus incolae per matrem Corcyram fuere nepotes Corinthi Doricae. *Similia* indicia ad diſcernendos tot Heraclearum numos multum valent. Horum ope edoctus ſum, quoddam numorum genus inſcriptum ΜΕΤΑ., inde a Goltzio in Metaponti moneta habitum, eſſe Meſembriae Thraciae. Hujus enim oppidani ex ΜΕΣΗ*μβριανοις* per dialectum Doricam evaſere ΜΕΣΑ*μβριανοι*. Vide olim a me disputata [1]).

Factum nonnunquam, ut una eademque urbs varia dialecto numos ſuos inſcriberet. Plerique Heracleae Bithyniae numi ſermonem habent Doricum, at ſunt etiam, qui Ionicum offerunt, quod haud dubie duplicis gentis permixtioni eſt tribuendum. Idem obſervavi in moneta Neapolis Campaniae.

Obſervo praeterea, urbes Graecas, easque forte omnes, abjecta dialecto nativa paullatim dialectum communem amplexas. Thaſii in antiquiſſimis ſuis numis ſcripſere Dorice ΘΑΤΙΩΝ., deinceps conſtanter ΘΑΣΙΩΝ. Methymnaei Lesbi, qui adhuc ſub Trajano Aeolice ſe dixere ΜΑΘΥ*μναιος*, (Pellerin.) ſerius dicuntur ΜΗΘΥΜΝΑΙΟΙ. Ex *Μεταμβριανοις* facti *Μεσαμβριανοι*, forte et *Μεσημβριανοι*. (Vaillant.) In antiquiſſimis regum Macedoniae numis Dorice ΑΛΕΞΑΝΔΡΟ. ΑΡΧΕΛΑΟ. ΑΜΥΝΤΑ. ΠΑΥΣΑΝΙΑ., at inde a Philippo Amyntae ΦΙΛΙΠΠΟΥ. ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ. &c. Neque vero coloniae, quas Macedones per univerſum Orientem magno numero fundavere, aliam in numis dialectum, praeterquam communem, ſunt ſecutae.

§. X.

De forma literarum Graecarum.

De hac viri aliquot inſignes conſultis omnibus veterum monumentis copioſe et erudite ſcripſerunt, poſt quorum conatus inutilem poſſem exiſtimare praeſentem

1) Num. vet. p. 58.

operam, niſi viderem, eorum pleroſque, re numismatica nondum, ut hodie, expolita, digeſtaque, numos ſuſpectos aut male ſanos in teſtimonium advocaſſe, aut caruiſſe tot praeclaris numis, quos ſerius propitia fortuna nobis in conſpectum dedit.

Praeſentis palaeographiae Graecae vades non habeo, niſi numos, miſſis adeo quibuscunque monumentis aliis, praecipue marmoribus, ex quibus variae formae aliae magno numero peti poſſent, ſed qui labor inſtituti mei fines excedit.

Literae alphabeti Graeci, quo hodie utimur, ejus ſunt formae, qua Graeci optima ſua aetate, id eſt, artibus ad ſummam gloriam evectis communiter ſunt uſi. Ejus aetatis fines duco a regno Philippi Amyntae usque ad imperium primorum Caeſarum.

Numos Graecos urbium jam in barbariem declinantium non amplius admittendos, conſulendosque duxi, quia amplius literas pure Graecas non offerunt, ſed ex alienarum, aut vicinarum lingua rum contagio miſere corruptas, depravatasque. Placuit potiſſimum inquirere in formas, quas Graeci in antiquiſſima ſua moneta deſcripſere, et quarum perfecta cognitio ad varias denique philologiae cauſas multum poteſt prodeſſe.

Ceterum quas dictabo formas, non cepi niſi ex numis, quos aut viderim ipſe, aut quorum adcuratos habemus iconismos, quos inter praecipuam laudem merentur Haymiani, Pelleriniani, Hunteriani, aliique inſignium noſtrae aetatis auctorum.

Literarum formam dictabit adjecta tabula, et ex quibus illae numis captae ſint, commentarius ſequens:

A.

1. In numo antiquiſſimo Lai Lucaniae. Ejusdem formae eſt etiam A Etruſcum in numis Volaterrarum.

2. In numis antiquiſſimis Cauloniae et Metaponti.

3. In antiquiſſimo Methymnae Lesbi. (Muſ. Caeſ.)

4. In antiquiſſimo Faliſcorum Etruriae. (Hunter.) Occurrit etiam in aeneis Athenarum. (Haym.)

5. In antiquiſſimo Pandoſiae Bruttiorum.

6 Occurrit in numis optimi aevi, v. g. in elegantibus tetradrachmis regum Bithyniae, (Haym.) in tetradrachmis Aradi. (Pellerin.) Serius comparet quoque in numis Sauromatis III. Bosporani, (Pellerin. Rois tab. 4.) et in tetradrachmis regum Parthiae.

7. In aeneis *Athenarum. (Haym.)*

8. In *antiquiſſimo Chalcedonis*, quem edidi *in mea Sylloge* I. In elegante tetradrachmo Lyſimachi, quem edidi in meis Numis vet. In numo Arſamis Armeniae regis. (Pellerin. Lettres p. 79.) In numo Heracleae Ponti Caracallae. (Muſ. Caeſ.) In numo Byzantii Getae, quem vide in meis Numis vet.

9. In tetradrachmis regum Parthiae.

B.

1. In antiquiſſimo Segeſtae Siciliae, (Hunter.) aliisque paucis. Aliam hujus elementi varietatem non vidi.

Γ.

1. In antiquiſſimis urbium Sicularum, Agrigenti, Geloorum, Morgantiae, Se-

geſtae. In numo antiquiſſimo Aegarum Aeolidis, quem edidi. (Num. vet.)

Δ.

1. In antiquiſſimis Zancles, Pandoſiae, Poſidoniae.

E.

1. In antiquiſſimis Buxenti, et Metaponti Lucaniae urbium.

2. In antiquiſſimo Neapolis Campaniae, quem edidi. (Sylloge I.)

3. In elegantibus argenteis regum Bithyniae, (*Haym.*) *in* aeneis Athenarum. (Haym.)

4. Forma recentior, tamen ſatis vetuſta, inde ab altero poſt Chriſtum ſaeculo plerumque obvia, quin in antiquiſſimo numo Phaeſti apud Pellerinium (Rec. III. tab. CI. n. 62.), elementum illud hac forma comparet. Sed de hujus formae aetate ac progreſſu agam prolixius infra ſub elemento Σ formato ut C. Hanc formam adoptaſſe etiam Etruſcos, dicetur in numis *Tudertum Vmbriae.*

5. In tetradrachmis regum Parthiae.

F.

Litera vere Graeca, ſed fere antiquata ſuffecto Φ, retenta tamen ad indicandum numerum ſenarium. Exſtat in omnibus numis Faliſcorum Etruriae, ſcripto FAΛΕΙΩΝ, tum in pluribus aliis Achaeorum, Boeotorum, Aſpendi Pamphyliae. Sed quae ad hujus literae naturam pertinent, fuſe disputabuntur in tractatu de characteribus chronologicis capite III.

Z.

1. In numis aetatis optimae, v. g. tetradrachmis Smyrnae, in numis Locrorum Italiae, in Ciſtophoris Laodiceae, (Pellerin.) in numis Cyzici, Byzantii, Clazomenarum, etiam cum nota arithmetica eſt, ut in numo Demetrii II. (Pellerin. Rois tab. 10.) Et valuit diu haec forma, etiam in numis inclinantis imperii, cujus exempla obvia. Infra etiam cum Ξ eandem formam communicatam videbimus.

2. Haec quoque forma non infrequens, in autonomis Zacynthi, Sardium, Temni, Seleuciae Syriae, quos vide apud Pellerinium, in autonomo Clazomenarum, quem edidi, (Sylloge I.) in Neroniano Siphni. (Pellerin. Rec. III. tab. 133. n. 7. 8.) Hac forma ſaepe video ſcriptum Z in nomine ZEΥΣ.

H.

Novicius character, cum E longum valet, et ejusdem perpetuo formae.

Remotiſſimo aevo fuit aſpirata, retenta a Latinis, cujus in numis quoque ſuperſunt veſtigia, ut: HE. in numo Graeco Heracleae Lucaniae, HENNAIΩN, Ennae Siciliae, HIMERA (retrograde) in Graeco Himerae Siciliae, HIKE., in numo Boeotorum. (Pellerin. Rec. I. tab. 24. n. 7.) Veriſſime adeo dixit Athenaeus: (L. IX. p. m. 398. A.) *Οιμαι δε και δια τȣ Η στοιχεȣ τυπωσασθαι τȣς παλαιȣς την δασειαν. διοπερ και Ρωμαιοι προ παντων των δασυνομενων ονοματων το Η προγραφȣσι. Nimirum et veteres elemento H denſum ſpiritum expreſſere. Quare et Latini omnibus vocabulis ſic pronunciandis H praefigunt.* Dedi hic exempla ex ſolis numis. Multo plura ſuppeditant marmora Graeca antiquiſſima paſſim cognita. Tamen hoc loco memorandum ſignum ⊢, quod in obviis Tarenti, et Heracleae Lucaniae numis

ſpiritus denſi valorem habet. Scilicet elemento H, quod, ut diximus, olim aſpiratio fuit, ad ſignificandum E longum translato, H bisſectum utriusque ſpiritus notas ſuppeditavit, et ├ quidem aſperi, ┤ lenis. Ejus legis jam ex Graecorum monumentis, praecipue ex tabula Heracleenſi a Mazochio illuſtrata cognitae certam etiam tenemus rationem ex Diomedis ſcholiis in Dionyſium Thracem, qui poſtquam docuiſſet, ſignum H olim apud Graecos, ut nunc apud Latinos, ſpiritum aſperum fuiſſe, addit: ἡ τοτε δασεια (de H loquitur) ἐτμηθη εἰς δυο κατα καθετον, και το μεν πρωτον ἀυτης μερος ├ της δασειας ἐστι το σημειον, το δε δευτερον ┤ της ψιλης. *Qui olim fuit ſpiritus aſper*, (nempe H) *in partes duas ad perpendiculum ſectus eſt, ejusque pars* ├ *ſpiritus aſperi eſt ſignum, altera* ┤ *ſpiritus lenis.* Vide haec apud Villoiſonum. (Anecd. Graec. T. II. p. 122.)

Θ.

1. In vetuſtiſſimo argenteo Methymnae Lesbi, quem ex muſeo Caeſareo vulgavi. (Catal. Muſ. Caeſ. P. I. tab. III. n. 12.) Item in aeneo Athenienſium. (Neumann.)

2. In antiquiſſimis Athenarum. (Muſ. Caeſ.)

3. In aeneis Athenienſium. (Haym., Hunter.)

4. In aeneis Athenienſium. (Haym.)

5. In aeneo Athenienſium. (Muſ. Caeſ.)

6. Inſerto ſolo puncto, in numis omnis aetatis.

7. Ejusdem formae cum praecedente ſola parvitate differt, non ejusdem cum vicinis literis menſurae, quod praecipue apparet in numis regis Agathoclis, imminuta eodem modo etiam litera O, ut dicetur.

I.

1. Retrograde Z, in antiquiſſimis Lai, Buxenti, Poſidoniae Lucaniae urbium, item Cauloniae et Crotonis.

2. In antiquiſſimo Gortynae Cretae. (Hunter.)

K. Ϙ.

1. In numo Chalcedonis perantiquo, quem edidi. (Sylloge I.)

2. Vetuſtiſſima aetate pro K uſurpatum, et obvium in numis perantiquis Crotonis et Syracuſarum, et plane obvium in elegantibus didrachmis Syracuſanis infra Pegaſum tanquam litera ἀρχαιοσα Corinthi, ut vulgo creditur.

3. Inſerto puncto, in antiquiſſimis Crotonis.

Ceterum de hujus elementi natura retenti a Graecis ad indicandum numerum XC., dictique *epiſemon Koppa*, agam copioſius in tractatu de characteribus chronologicis cap. III.

Λ.

1. In antiquiſſimis Lai Lucaniae, et Cauloniae.

2. In antiquiſſimis Leontinorum, et Gelae Siciliae urbium.

3. In antiquiſſimis Zancles, Leontinorum, Neapolis Campaniae.

M.

1. In numo Manni Edeſſae regis. (Pellerin. Rois tab. XVI.)

2. In numis Laodiceae Phrygiae, et regum Bospori.

3. In numo Rheſcuporis IV. Bospori regis. (Muſ. Caeſ.)

N.

1. In antiquiſſimis Pandoſiae, Crotonis, Agrigenti, Neapolis Campaniae.

Ξ.

1. In antiquiſſimo Naxi Siciliae.

2. In antiquiſſimo Buxenti Lucaniae.

3. Aetate optima valuit Z, ut vidimus; ſerius etiam τȣ Ξ valorem habuit, ut in argenteis Amiſi cum capite Hadriani, et in numo Germanicopolis Domnae. Vide utrumque numum in meis Numis vet. In aeneis Alexandri M. ſub Caracalla cuſis. In numo Orthoſiae Phoeniciae Alexandri Sev. (Pellerin. Rec. III. tab. 134. n. 12.) In Alexandrinis Gal. Maximiani.

4. In antiquiſſimo Naxi Siciliae, (Hunter.) Alexandri I. Macedonis, (B. L. T. XXIV. p. 48.) Saxi Cretae, (Dutens.) Xenophontis medici. (Pellerin. Rois tab. 22.)

5. In numo Caligulae. (Pellerin. Mel. I. pag. 1.) In numis Alexandri Sev. Apolloniae Myſiae, et Aegarum Aeolidis. (Muſ. Caeſ.)

6. In numis Alexandri Sev. et Maximi in mea Sylloge I. tab. IV. n. 3. 5. In numo Anazarbi Decii in eadem Sylloge. Singulare eſt in numo Gazae: ΓΑΖΑ. ΑΖC., in quo primum Z eſt pro Ζητα, alterum pro Ξ. (Pellerin. Suppl. II. tab. 2.)

7. In numo Alexandri Sev. (Pellerin. Suppl. I. tab. 2.)

O.

1. In antiquiſſimis Cauloniae et Crotonis.

2. In antiquiſſimis Lai et Poſidoniae Lucaniae urbium.

3. Minutiſſimum in numis optimae aetatis, quin in tetradrachmis Alexandri M. ſaepe eſt inſtar puncti. (Muſ. Caeſ.) Hanc imminutionem etiam τῳ Θ contigiſſe diximus.

4. In autonomo Seleuciae Syriae, (Pellerin., Muſ. Caeſ.) in tetradrachmis regum Parthiae, in numo Cyzici cum capite Hadriani. (Haym. T. II. tab. 33. n. 7.)

5. Pro OΥ. in numis Nicopolis et Marcianopolis Moeſiae urbium. Wildius compendium iſtud jam vidit in aeneis Alexandri M., utrum vere, ignoro. Vide numos hujus regis.

Π.

1. Obvium in numis aetatis optimae.

2. Retrogradum in antiquiſſimo Lai et Poſidoniae.

P.

1. In antiquiſſimo Agrigenti, Tarenti.

2. In antiquiſſimis Tarenti, Lariſſae, Himerae, Pharſali, item Boeotorum apud Pellerinium. (Rec. I. tab. 24. n. 6.)

3. In numo Triccarum Theſſaliae.

4. In antiquiſſimis Crotonis, item Rhauci Cretae. (Hunter.)

5. In antiquiſſimis Cherſoneſi Cretae, (Muſ. Caeſ.) et Crotonis.

6. Retrogradum in antiquiſſimo Eleutharnarum Cretae a me edito. (Numi vet.)

7. In autonomis Hierapolis Phrygiae, (Hunter.) Cragi Lyciae. (Hunter.)

8. In tetradrachmis regum Parthiae, et Arſamis Armeniae regis. (Pellerin. Lettres p. 79.)

Σ.

1. Retrogradum in antiquiſſimo Tarenti, (Pellerin. Suppl. II. tab. 2.) et Neapolis Campaniae. (Sylloge I.)

2. In antiquiſſimis Sybaris, Cauloniae, Crotonis, Lai, Poſidoniae, Buxenti, et Siris, quibus adde Phaeſtum Cretae. (Hunter.)

83063

3. In antiquiſſimis Meſſanae Siciliae. Eandem formam reperi etiam in numo *Fauſtinae jun. Nicaeenſium*, quem edidi. (Num. vet.)

4. Etiam cum ſcriptura retrograda non eſt, in antiquiſſimis Meſſanae Siciliae.

5. In antiquiſſimo Agrigenti. (Muſ. Caeſ.)

6. Obvium in numis perantiquis.

7. In numis Seleuci VI. (Haym. Tom. I. tab. IX.)

8. In nomine magiſtratus ΜΟΝΟΥΝΙΟΣ numi Dyrrhacheni, quem vidi ipſe.

9. In numo Artavasdis Armeniae regis aetate M. Antonii IIIviri. (Pellerin. Rois tab. 15.) In aeneis Siritis Lucaniae. In numis Polemonis II. Ponti regis, (Pellerin Rois tab. XVIII.) item regum Commagenes. Obvium deinde in numis inferioris aevi ad usque Valeriani tempora, ut in hujus numo apud Pellerinium. (Suppl. II. tab. VIII. n. 5.) In antiquiſſimo Phaeſti numo a me edito (Num. vet. Tab. X. n. 5.) legitur ΓΕΛΧΑΝ. Eſſet igitur hoc ſigma ex antiquiſſimis unum, ſi certi eſſemus, hujus vocabuli elementum primum eſſe potius ſigma, quam aliud, et forte digamma Aeolicum. Simile dubium urget in ΓΑΞΙΩΝ ſcripto in numo, qui Saxo Cretae tribui ſolet, quam vide.

10. Forma obvia, praecipue poſt antiquatum Σ, de cujus aetate continuo plura.

11. Forma inſolens, in Nicaeenſi Gallieni. (Pellerin. Mel. II. tab. 32. n. 5.)

Reſtat, ut in epochas ſeu invecti C, ſeu antiquati Σ inquiramus, cum ex varia hac forma de numorum judicare antiquitate ſoliti fuerint antiquarii, ad quod judicium excluſis quibuscunque aliis monumentis ſolos lubet numos vocare.

Formae **C** antiquiſſimum uſum, quod ex numis norimus, ſuppeditat numus Gentii Illyrici regis hactenus [illegible] ſolo muſeo Caeſareo cognitus, ſcripto — ACIΛЄ — ΓЄΝΤΙΟΥ. Is a Romanis regno exutus eſt V. C. 586. Eandem offerunt numi ejusdem fere aetatis, ſcilicet Monunii Dyrrhachii regis, (Pellerin. Rois tab. III., in meis Num. vet. pag. 96.) ſcripto ΒΑCΙΛΕΩC, autonomi argentei Aegienſium Achaiae: ΑΡΙCΤΟΔΑΜΟC. ΑΙΓΙЄΩΝ. (Num. vet. p. 117.) In numo Aſeae Arcadiae, qui certe ſignatus fuit conſtante adhuc foedere Achaico, cui L. Mummius coſ. V. C. 608. finem fecit, legitur ΑCЄΑΤΩΝ. (Haym. T. II. tab. 12.) Docebunt numi Aradi, C jam anno V. C. 621. in hac inſula hoſpitium nactum. Ejusdem aetatis videntur *autonomi Patrenſium Achaiae, atque in his legitur* ΜΗΤΡΟΔΩΡΟC. ΜЄΝЄΚΛЄΟC. (Pellerin. Rec. I. tab. 17.) Ciſtophori Pergami et Trallium annis V. C. 702., vel 703. ſignati offerunt ΜΗΝΟΔΩΡΟC, ΑΡΙCΤΟΚΛΗC. Numus Antonii et Cleopatrae: ЄΤΟΥC. ΒΑCΙΛΙCCΗC. (Pellerin. Rois tab. VI.) Ejus inde ab Auguſto major licentia magis ſemper promotis finibus. Nonnunquam Σ et C amice cohabitant. In numo Syracuſano legitur ΣΥΡΑΚΟCΙΩΝ. (Muſ. Caeſ., Torremuza Sicil. num. tab. 80. n. 11.) In numi Midaaei Phrygiae parte antica legitur ΤΡΑΙΑΝΟC. CЄ. in averſa ΕΛΑΤΗΣ. (Peller. Mel. I. tab. 24. n. 3.) In numis Polemonis II. Ponti regis va-

riant Σ, [, C. (Pellerin. Rois tab. XVIII.) Similis inconſtantia eſt in numis Aradi, ac praecipue Tyri. In numis Titi et Domitiani Galatae ſcripſere ΠΑΝΣΑ, ΒΑΣΣΟΤ; at vicini Cappadoces conſtanter ΠΑΝCΑ, ΒΑCCOΤ. (V. numos Caeſareae Capp.) Sub Domitiano τɜ C aemulum Σ ſic extru[illegible] nonniſi rariſſime deinceps occurrat. In Aegyptiis Alexandrinorum numis Σ cum Nerva deſinit. In numis Sidonis usque ad primum Hadriani imperantis annum jus ſuum tuetur. In numis *Tyri usque ad annum V. C. 908., Antonini Pii* XVIII. cum C ſtationem partitur. *Adhuc* in numo Fauſtinae ſen. Caſtabalis Cappadociae ſignato quater Σ legitur. (Peller. Suppl. III. p. 132.) Denique ſi fideliter a Combio numus Hunterianus Tyri deſcriptus eſt, Σ in hac urbe vi anni ΘqΣ adhuc obtinuit V. C. 926., M. Aurelii XII., de quo vide numos Tyri. Verum ab hoc tempore ſi compareat, in *prodigiis numismaticis habebitur*, v. g. in numo Paltenorum *Syriae*, ſed *tantum in anno* epochae, (Pellerin. Mel. II. p. 137.) in numo Valeriani apud Haymium (T. II. tab. 49. n. 2.) eſt ΟΤΑΛΕΡΙΑΝΟC. ΣΕΒ. In inſigni numo maximae formae commatis Romani cum capite Gordiani legitur epiſtylio templi inſcriptum: ΘΕΟΣ. ΟΠΛΟΦΟΡΟΣ. (Muſ. Caeſ.) Verum in extraordinario hoc numo ſcalptor magis videtur ſecutus rationem antiquitatis, non uſum praeſentem, ceu olim Herodes Atticus.

Quo tempore lunari coepit Σ, eodem etiam E. Ejus ſupra exempla plura dedimus. In praeſens exemplum mihi non occurrit τɛ Σ cum Є in eodem numo conjuncti, quanquam non raro jungantur C et E. Eodem modo plerumque ſe comitantur [et E. Etiam in numis Graecis infimi aevi, ut eſt ΕΦΕ[ΙΩΝ in numo Valeriani. (Pellerin. Suppl. II. tab. 8. n. 5.)

Τ.

Elementi hujus aliam formam nondum obſervavi.

Υ.

1. In antiquiſſimis Buxenti, Sybaris, Cumarum Campaniae, Methymnae. Revertitur in numis inferioris aevi, v. g. Bizyae Thraciae, aliisque multis.

Φ.

1. In numo vetuſtiſſimo Pherarum Theſſaliae. (Liebe Goth. num. p. 206.) In aureo Phocidis a me vulgato. (Sylloge I. tab. III. n. 9.)

2. In inſigni aureo aetatis optimae Epheſi, (Pellerin. Suppl. III. tab. 3.) in numis Seleuci VI. et Philippi Syriae regum, tum et ſequentium, (Pellerin.) in tetradrachmis regum Parthiae, in numo ſimilis aevi Amphipolis Macedoniae, quem vulgavi. (Sylloge I. tab. III. n. 6.)

3. Forma τɜ *Pſi*, in numo Tryphonis Syriae regis, (Pellerin. Lettres p. 1.) Hierocaeſareae Lydiae ſcripto ΨΕΡΟΚΙ. (Pellerin.)

4. In numo Seleuci VI. Syriae regis. (Haym. T. I. tab. IX. n. 8.)

5. In numo Phari inſulae Illyrici. (in meo Catalogo muſei Caeſ.)

Χ. Ψ.

Ejusdem, quod norim, ſemper formae.

Ω.

1. In antiquiſſimo Cnoſi Cretae. (Hunter. Tab. XVIII. n. 16.)

2. In tetradrachmis Athenarum obviis, in numo Acarnanum muſei Hunter. (Tab. I. n. 21.)

3. Obvium in aeneis urbium magnae Graeciae, et Siciliae.

4. In numis inſulae Co. (Hunt. tab. XXI.)

5. In numis regum Commagenes, et Aphrodiſiadis. (Haym.) Vide harum formarum originem eleganter expoſitam apud Villoiſon in Proleg. ad Iliadem Venetam p. V.

6. In numo Rhodi. (Spanheim. Tom. I. p. 98.)

7. Forma non admodum vetuſta, ſerius in numis obvia.

8. In numo Thuriae Severi, (Pellerin. Rec. III. tab. 125. n. 1.) Trapezuntis Caracallae, (Ibid. n. 128.) Argorum Ciliciae G[illegible] (Pellerin. Mel. I. p. 22.)

9. In numo Acmoniae Phrygiae. (Neumann.)

CAPUT XVIII.

De typis.

Nomine typi intelligimus impreſſam metallo imaginem rei cujuscunque ſeu vita praeditae, ſeu carentis. Ex veteris aevi conſenſu neceſſarius is ad rationem monetae eſt habitus. Multi ſuperſunt numi praecipue vetuſtiſſimae aetatis, qui omni prorſus inſcriptione carent; qui omni prorſus typo careret, hactenus repertus eſt nullus.

In primordiis rei monetariae, arte nondum promota, partem numi averſam foramen alte introrſum hians occupavit, de cujus cauſis egi ſupra capite XII., quo mechanicam numorum veterum expoſui. Ergo in his pars numi altera omni typo caret. Arte magis perfecta in foraminis locum ſucceſſit typus. Numum veterem, qui ſive dicto foramine, ſive quocunque in averſa typo careret, non vidi praeterquam Populoniae Etruriae, in cujus antica eſt perſona adverſa ejecta lingua, pars averſa ſic plana ac levis, ut ſatis appareat, nullum unquam typum fuiſſe impreſſum. Hujus generis bina vidi exempla integerrima ex argento, olim a me vulgata, (Num. vet. p. 11.) unum Florentiae in muſeo M. Ducis, alterum in muſeo Com. Vitzai. Inſignis alius Abacaeni Siciliae exſtat *in muſeo celſ. principis de Waldeck, nullo plane in averſa typo*, quem loco ſuo dabimus. Fallit igitur lex a Joberto lata, ſtatuente, *numos absque aliquo partis averſae ſigno, artis eſſe modernae* m). Ipſe ejusdem naturae binos ibidem commemorat, unum Latinum Antonini Pii, alterum Graecum L. Veri, eosque maximae formae, ſed quos non perinde, ac citatos Populoniae, exiſtimo in moneta eſſe putandos, ſed in pſeudomoneta, de quo numorum genere agam in tractatu ſingulari.

Numi Graecorum antiquiſſimi raro caput ſive divinum, ſive humanum oſten-

m) Science des méd. T. I. p. 92.

tant. Magis illo aevo placuere figurae integrae, aut quaecunque alia vita carentia. Exempla paſſim dabunt numi, qui ex certis indiciis antiquiſſimi ſunt putandi. Idem obſervatur in regum Macedoniae numis vetuſtiſſimis. Secuta aetas parti numorum anticae plerumque caput aliquod intulit. Eſt illud in autonomis ſive dei, deaeve, ſive genii, ſive herois, in regiis regis, vel reginae, in imperatoriis cujuſpiam ex familia imperantis. Non raro plura in antica occurrunt capita, ac tum ea vel jugata ſunt, vel ſe *reſpicientia*, vel, ut in aliquibus Galliae coloniis, vultu averſo. Raro in antica imperatoriorum pro capite imperantis tota hujus figura comparet, ut ſtatua Trajani in numis Tripolis Cariae, Titus et Domitianus ſtantes in numis Amphipolis Macedoniae, Aurelius et Verus ſtantes in numis Anazarbi Ciliciae. Saepe liberalior monetarius capiti adjecit pectus, ac tum *protome* dicitur, Italis *buſto*, nobis *Bruſtſtück*.

In numis autonomis pars averſa plerumque cum antica componitur. Sic dii, deaeque ſua habent in averſis ſeu attributa, ſeu ſacra ſibi animalia, ſeu victimas, ſeu quidquid aliud ad ſe pertinens, v. g. cum Jove jungitur fulmen, cum Apolline lyra, tripus, lauri ramus, cum Neptuno tridens, item cum Jove aquila, cum Pallade noctua, cum Junone pavo, item cum Cerere porcus ejus victima, item cum Venere ejus templum Erycinum, cum Jove Capitolinum. Idem nexus etiam tum nonnunquam valebit, cum ejus non ſtatim ratio apparet, isque ex fabula privata eſt explicandus. Ita cum Diana componi cervum, vel canem, in vulgus notum; at mirabar olim, in numo Pheneatarum Arcadiae cum ea conjungi equum. Inſtituto examine comperi, a Pheneatis Dianam nomine Εὑρίππας, *equarum inventricis*, fuiſſe obſervatam. Similem utriusque partis nexum offerunt etiam multi familiarum Romanarum numi.

Multae Graecorum urbes certos ſuos ſtatosque habuere typos, ſive inferendo monetae ſuae deos ſuos tutelares, ut Athenienſes caput Palladis, hujusque noctuam, ſive vetera ſua ornamenta, ut Cnoſſi labyrinthum, ſive agri ſui proventus, ut Metapontini ſpicam, Cyrenaei ſilphium, ſive clypei ſui formam, ut Macedones, Boeoti, ſive alluſiones ad urbis nomen, ut Rhodii roſam, Sidetes malum Punicum, Selinuntii folium apii, &c. ſive vicinum naturae miraculum, ut Apolloniatae Illyrici Nymphaeum ardens, Caeſarienſes Cappadociae Argaeum montem, alii alia ex cauſis incertis, ut Peloponneſii teſtudinem, Chii Sphingem, Dyrrhacheni vitulum lactantem, Sybaritae bovem reſpicientem, Cymaei Aeolidis vas monotum certae formae. Quin et ſub imperatoribus veteres ſuos typos aliquamdiu retinuere, ſed plerisque ſucceſſu temporis ludorum, feſtorumque inſania incredibilis fere unicum typorum argumentum evaſit.

Quibus typis Romani in moneta ſua conſulari et familiarum uſi fuerint, in hujus prolegomenis fuſe docebitur. Moneta Auguſtorum cum capite principis conjungit aut deorum imagines, aut ejus illuſtria domi forisque facta, aut virtutes humana ſpecie propoſitas. Generatim al-

legoriis, ſymbolisque plus indulſere Romani, quam Graeci, qui majorem typorum partem ex mythologia, et religionis cauſis hauſere. De typis coloniarum agetur in tractatu de harum numis.

Haec de typis monetae veteris in genere dicta ſufficiant; nam cauſas ſingulorum populorum, regnorum, imperiorum, temporum privatas dictabunt uſus, et qui ſequentur commentarii.

Praeter numorum typos, de quibus hactenus egimus, obſervandi adhuc minores alii, qui juxta typum principem nullo cum hoc nexu, tanquam ſigilla parerga, aream occupant. In tres hos claſſes dividimus, I. in ſigna urbium diacritica, II. in ſigna monetariorum arbitraria, III. in ſigna, quae vulgo *incuſa* dicuntur.

I. *Signa urbium diacritica.* Habuiſſe complures urbes certos quosdam typos, ſibique unis proprios, alias diximus. Selinuntiis Siciliae proprius typus fuit folium apii, Sidetibus malum Punicum, Cyrenaeis ſilphium, Boeotis clypeus certae formae, Neapolitanis Samaritidos mons Garizim, Lampſacenis Myſiae equus marinus alatus, Gazaeis lineae bisſectae. At ſi forte placuit, alios ab his typos numis inferre, non adeo aſpernati ſunt familiares ſuos ſuetosque typos, ut non eos in minutiorem modum redactos adventitio typo adſtituerent. Copioſa exempla inſpecti numi, aut horum iconiſmi ſuppeditabunt.

II. *Signa monetariorum arbitraria.* Sic appello exigua ſigilla, quae in unius ejusdemque urbis aut perſonae numis tanta varietate typo principi adſtituuntur, ut veriſimile non ſit, illa a magiſtratu fuiſſe imperata, ſed veriſimile potius, a monetario fuiſſe inſerta, ſive ut leporem operi gratiamque adderet, ſive ut opus ſuum diſcriminaret, ob quam poſteriorem cauſam credibile quoque eſt inventa fuiſſe monogrammata, et ſiglis in moneta vetere obvias. En ejus aliquot exempla. Noti ſunt Syracu[illegible]n numi didrachmi, qui una parte caput Palladis, altera Pegaſum exhibent. Pone caput Palladis miram videas ſigillorum varietatem, arcum, pharetram, tripodem, gallinaceum, ſtrobilum, Chimaeram, balauſtium, infinita alia. In ſolo muſeo Caeſareo fere centum ſunt hujus generis, qui hoc modo variant. Typus princeps in averſa tetradrachmorum Atticorum eſt noctua diotae inſiſtens, at juxta gryphus, caput Meduſae, tres virgines, caduceus, cervus, elephas, Victoria in bigis &c. Vide iconismos Geſsneri, et muſei Hunteriani. His junge aureos Philippi II., filiique Alexandri M., tum hujus *tetradrachmos*, item drachmas *Dyrrhachenorum*, aliosque aliarum urbium numos. Inſignem praeterea varietatem objiciunt diverſarum familiarum Romanarum denarii, praecipue Papiae, Roſciae, Calpurniae, variantibus, et in utraque quidem numi parte, ſigillis, quorum infinitam copiam dabunt tibi locupletiora muſea, et ſi horum non patet aditus, icones Morellii. Hae infinitarum rerum imagines numorum aream non onerant, ſed ornant potius, et monetariorum commendant artificium. Nam, ſi Athenienſium monetam demas, ſigna haec, utut contracti voluminis, tanta elegantia ac veritate elaborata ſunt, ut artificum ſcientiam, prae-

ſtantiamque magis, quam typi ipſi principes teſſeatur. Arbitraria haec ſigna a numis Auguſtorum commatis Romani plane exulant, ac fere etiam a numis eadem aetate per urbes exteras ſignatis. Vide etiam, quae de his in prolegomenis ad numos familiarum R. plura docebo.

III. *Signa in*[illegible] Nimirum numo jam ſignato ſerius aliud aliquod minus impreſſum fuit, neque illud in multis ſimplex tantum, ſed per intervalla acceſſit etiam alterum, quin in aliquibus tertium quoque. *Nulla in hoc inſtituto decori ratio habita.* Nam ea non ſemper numorum areae fuere inſerta, ſed ut fors tulit, ac velut in opere tumultuario, pervaſere caput, aliosque typos, quae ſaevitia non raro opera numorum nobiliſſima miſere deformavit; neque ea tantum illi parti, quae ictum exceperat, fatalis fuit, ſed fecit ictus vehementia, ut partis averſae locus ictui oppoſitus deinceps turgeret, et hic quoque jacturam literarum, typorumve cogeretur experiri. Ejus facti indigni exempla dabit in numis commatis Romani Morellius in numis Auguſti tabula tota XXXII., commatis externi v. g. tetradrachma Sidetum. (Hunter. tab. 49. n. 8. 9., et in mea Sylloge I. tab. IV. n. 12.) His ſignis ars noſtra ex ipſa cauſa *incuſorum* nomen dedit, Gallis apte dicuntur *contremarques*.

Antequam, quae fuerit veriſimilis horum ſignorum cauſa, inquirimus, exponendi ſunt varii eorum modi, ac primum in numis commatis Romani, deinde externi.

Primus fuit Jobertus, qui de iis, ſed nonniſi perfunctorie, verba fecit [n]), latius ſubinde Cl. Boze, cujus obſervata Baro Einardus ſuis ad Jobertum commentariis inſeruit [o]), atque eodem fere tempore idem argumentum erudite tractavit Mahudelius [p]), denique et Pellerinius, quae ſua eſſet ſententia, adhibitis ex moneta vetere exemplis ſatis copioſe expoſuit [q]). Ex his fontibus, quae continuo docebo, pleraque hauſi nulla quaeſita novae ac certioris cujuspiam ſententiae gloria, quae vix aliqua in cauſae tam incertae et ambiguae enucleatione ſperari poteſt.

Modi ſignorum incuſorum in moneta Romana.

I. Stante republica monetae cujuscunque metalli ſigna hujus generis incudi non conſueviſſe, ſanxere Mahudelius, et Bozius. Iſtud ſtatuendi cauſa fuit, quia ſibi numum Romae liberae ſimilibus notis inſignem videre non contigit. Serius horum plures comperti, quos praeclara ſolertia conquiſivit Neumannus noſter [r]). Exhibuit Pellerinius denarium gentis Planciae cum nota AB. ÆS. [s]), ſed pro quo legendum retrograde IMP. VES. literis colligatis, docuit Neumannus [t]). Easdem literas VES. vel IMP. VES. reperi ego in binis denariis muſei Caeſarei, uno M. Antonii inſcripto LEG. XII. ANTIQVAE, altero gentis Carviliae, et ſerius Neumannus in obvio denario cum epigraphe: M. AP. C. L. Q. M., in alio M. An-

n) Science de Méd. T. I. p. 342. o) l. c. p. 348. ſeq. p) B. L. T. XIV. p. 132. q) Suppl. II. p. 61. ſeq. r) Num. pop. P. II. p. 184. s) Suppl. II. tab. III. n. 11. t) l. c.

tonii cum LEG. XX., et in alio Scipionis Aſiagenis [u]). Idem IMP. VES. vidit Patinus in denario gentis Serviliae, et Havercampus in denario M. Antonii [x]). Addidit Neumannus alium gentis Flaminiae cum impreſſo N, alium C. Antiſtii Regini, in quo caput Auguſti impreſſum S offert. Habemus ergo id genus numos Romae liberae contra quam viſum eruditis II viris. Interim verum eſſe poteſt eorum judicium, ſtante republica numos notis incudi non fuiſſe ſolitos. Nam ex citatis hic decem numis incuſis novem haud dubie ſub imperatoribus alteram incudem ſunt experti, nimirum octo, qui inſculptum VESpaſiani nomen offerunt, et denarius Antiſtii propter caput Auguſti. Reſtat ergo unicus denarius gentis Carviliae, qui quidem ſtante republica incudi potuit, quem tamen, quia unicum iſtud foret exemplum, veriſimilius eſt ſub imperatoribus quoque cum fratribus fuiſſe incuſum.

II. Mos recudendi numos coepit ſub Auguſto, et duravit fere usque ad Trajani imperium. Revixit in numis inſimi imperii, et quidem Juſtini, Juſtiniani, et proximorum ſucceſſorum, ut crediderê Mahudelius, et Bozius. Verum habet muſeum Caeſareum numum Anaſtaſii his ſignis oneratum.

III. In moneta Romana non obſervari numos incuſos, niſi aeneos, dixere Mahudelius, et Bozius, ſed quod falſum eſſe, mox §. I. diximus. Ait Mahudelius, placuiſſe ſic incudi aeneosI. II. III. formae. De numis I. et II. formae iſtud certum, an etiam formae III, ſaltem qui ſine dubio commatis Romani ſit, ambigo. Addit Mahudelius, ab hac injuria intactos manſiſſe aeneos maximae formae. Verum quem is mihi praeſtabit numum hujus formae, qui certe commatis Romani ſit, cuſusque ea aetate, quam ſignis incuſis fuiſſe permiſſam diximus, nimirum ab Auguſto usque ad [illegible]um? At tempore Juſtiniani ne his quidem parcitum.

IV. Signa incuſa [illegible] Romanorum numis conſtant fere tantum literis ſolitariis, et *ἀρχαισταῖς*, aut inter ſe colligatis monogrammatum more. Rariſſime pro his arceſſita ſigilla Graecis familiaria. Numi Anaſtaſii, Juſtini, Juſtiniani in antica impreſſam habent protomen crucigeram, quae manu monogramma Chriſti tenet, in averſa literas S C L S, de quibus infra.

V. Incuſa haec ſcriptura aut ſuapte intelligi facile poteſt, aut ſenſum habet ambiguum. Harum notarum Mahudelius catalogum ſatis amplum dedit, qui augeri plurium acceſſione poſſet, ſi futurum operae pretium putarem. Singularum aliqua dabo exempla:

Significationem certam habent ſequentes voces ſeu literis primoribus, ſeu monogrammatis notatae, v. g. AV. — AVG. — IMP. AVG. — CAE. — CAES. — CAESAR. — TI. AV. — TIB. IMP. — S P Q R. &c.

Significationem ambiguam habent v. g. N C A P R., quae formula in hac numorum claſſe obvia eſt, non tamen propterea facilioris explicatus. Mitto abſurdas ejus enucleationes, quas varia ingenia parturiverunt, et videre potes apud Ma-

u) l. c. x) ad M[illegible] Famil. p. 300.

hudelium. Potiora ſuffragia abſtulit interpretatio: *Numus Cuſus*, vel *Nota Cuſa Auctoritate Populi Romani*, ſed et haec arbitraria tantum eſt. In aliis: PRO. PROB. — RT. et ſimilia. Inde ab Anaſtaſio SCLS, quod nonnullis ſignificare viſum: *SaC*[illegible]*argitionS*, vel *SaCri LargitoriS*.

Modi ſignorum incuſorum in moneta externa.

I. Quo tempore inter Graecos, hujus, ut videtur, inſtituti auctores, coeperit uſus ſignorum incuſorum, prope definiri non poteſt. Praeceſſiſſe imperatorum aetatem, ut demonſtrari evidenter nequit, ſic extra dubium plane eſt.

II. Signa haec incuſa non in aenea ſolum, ſed et argentea moneta ſunt obvia.

III. Vt haec ſigna in Romanorum numis fere tantum conſtant literis et monogrammatis, ſic in Graecorum numis plerumque ſigillis, ſcilicet variorum capitum, attributorum, plantarum, artefactorum &c. Non raro tamen et his epigraphe additur. Sic in numo tetradrachmo Alexandri M., quem vulgavi [y]), eſt incuſa ſpica addito ΚΑΛ. In argenteo max. mod. apud Pellerinium [z]) eſt incuſum caput M. Aurelii addito ΑΤΡ. In tetradrachmis Sidetum, de quibus adhuc infra, eſt incuſa pharetra, juxta in aliis ΣΑΡ:, in aliis ΤΡΑ., in aliis ΠΕΡΓΑ. Ignoti numi ſimiles fuere Mahudelio, et Bozio, qui Graecorum ſigna incuſa conſtare tantum ſigillis adſeruere; nam et Pellerinius duos exhibet numos argenteos Ptolemaei Soteris monogrammata tantum impreſſa offerentes [a]). Vide infra exempla alia, CAPΔ. SVESA. &c. In numis Tripolis Phoeniciae ſunt monogrammata incuſa IMP. G*Alba*, IMP. OTHO juxta capita praecedentium imperatorum, quae vide apud Mahudelium in catalogo, et Pellerinium [b]). In argenteo max. mod. cum epigraphe: ROM. ET. AVG. COM. ASI. collo Claudii Aug. impreſſa eſt nota IMP. VESP. [c]), quem numum conſtat Pergami ſignatum.

IV. Cum Romani, ut vidimus, mature hunc uſum omitterent, eum diu retinuere Graeci. Sunt in muſeo Caeſareo numi Gallieni et Salonini a Sidetibus percuſſi, in quibus adhuc ſigna incuſa comparent.

V. Romanorum coloniae in formandis his ſignis plerumque metropolis ſuae morem ſunt ſecutae, nimirum praehabita ſigillis ſcriptura. Sed tamen neque ſigilla faſtidivere. Vide ſigna incuſa, quae Florezius in Hiſpaniae numis reperit, et collecta exhibuit [d]). In numis coloniae Nemauſi jam ſunt incuſa monogrammata, jam rota, ſive circulus quadrifariam ſectus [e]).

Jam et eruditorum de his ſignis judicia, et qui prae aliis probabiliora dixerint, in examen vocemus.

Primus Jobertus horum ope ſignorum auctum monetae valorem indicari credidit. Quam ſententiam Jobertus velut in

y) Sylloge I, tab. III. n. 4. z) Suppl. II. tab. III. n. 9. a) l. c. b) Mel. II. p. 32. c) Platin. Theſ. num. p. 52. d) Med. de Eſpanna T. I. p. 84. e) Morelli Impp. tab. XXXII. Auguſti

transcurſu attigit tantum, non ſibi probandam ſumpſit, eam argumentis ſtabilire aggreſſus eſt Mahudelius. Ait, exiſtere nonnunquam in civitatibus cauſas ſubitas, quae cogant augere valorem monetae. Exemplo eſto as Romanorum per bellum Punicum II. usque adeo imminutus manente eodem valore. Primorum imperatorum aetate eundem finem obtentum, ſed horum ope ſignorum monetae jam ſignatae impreſſorum. At cum idem videret, numos ſic notatos eſſe pauciſſimos reſpectu eorum, qui notati non ſunt, reſpondet, valorem his ſignis auctum non ſpectaſſe ad omnes imperii provincias, ſed ad eas tantum, quibus in cauſa ſubita eo remedio opus fuit. Aucto inde a Trajano monetae Romanae numero neceſſe amplius non fuiſſe, hoc valoris modico modo augmentum arceſſere. Difficile vero eſſe divinare cauſas, quae ſubitaneum iſtud remedium ſuaſerint, quarum aliae ad imperatorem, aliae ad ſenatum, aliae ad populum pertinuerint, quos varios juſſus indicare videntur notae IMP. — AVG. — CAES. — SPR. Minus adhaeſit Havercampus ejusdem ſententiae patronus, comperto, omnes id genus numos has notas accepiſſe ſub Claudio, urgente ſcilicet neceſſitate, quando fames gravior Romam et imperium afflixit [f]). At enim, ut cauſas alias praeteream, quae infirmam hanc opinionem evertunt, exſtant notae incuſae Claudii imperio poſteriores, ut videri poteſt in indicato Mahudelii catalogo. Aliae Mahudelii conjecturae, ob quas alias cauſas haec numis ſigna impreſſa fuerint, infirmiores mihi videntur, quam ut exponi mereantur.

Sententiae huic a Joberto primum traditae adverſatus ſerius eſt Cl. Bozius loco ſupra laudato. Eccur enim, ait, Romani ſtante Republica, cum toties augere valorem aeris, ut com[illegible] neceſſe fuiſſet, refundere pot[illegible]gno ſumptu univerſam monetam a[illegible]eam inſtituerunt, quam eam, quod fac[illegible]ius peractu fuit, impreſſis his ſignis notare, praecipue cum eorum uſus ignotus iis eſſe non potuerit, pridem in civitatibus Graecis receptus? Cur ſic apud Romanos notati fuere ſoli numi aenei? Enimvero neceſſe eſt, ſpectato valore in triplice metallo certum eſſe debere, atque ex praeſentibus cauſis definitum intervallum. Ergo ſi valoris augmentum fuiſſet intentum, incuſis hoc modo numis argenteis multo amplior ſumma breviore tempore potuiſſet confici. Addit, huic etiam ſententiae obeſſe, quod pauciores ſunt numi incuſi, quam ut veriſimile videatur, fuiſſe haec ſigna aucti valoris indicia, denique ſi iſtud praefixum fuit, mirari ſeſe, cur ea non in omnium imperatorum numis compareant. Sane ſeſe in nullo Vitellii, aut Nervae numo obſervaſſe.

Hac refutata ſententia ſuam continuo dictat. Ait, in operibus publicis, ut cum agebantur muniendae viae, derivandae in quoscunque uſus aquae, aedificanda amphitheatra, et quae his ſunt ſimilia, in his ergo operibus aequum fuiſſe, inter eos, qui labori deſtinati fuere, diſtribui teſſeras arbitrario quopiam ſigno notatas,

f) ad Morellii tabulam XXXII. Auguſti.

quas peracto opere diurno repraeſentarent praefecto, velut indices locatae operae, et quantum rependi iis oporteat. Ex ſimili cauſa noſtro quoque aevo in variis hominum ſocietatibus porrigi teſſeras, quas Galli *méreaux* appellant, et quae vel cupro, vel plumbo, vel charta, vel quacunque alia [illegible] conſtant. Eundem his numis uſum ſi tribuimus, facile explicatum iri cauſam duorum vel trium in eodem numo ſignorum incuſorum. Etſi enim numus uno jam ſigno notatus fuit, potuit addi alterum, quin et tertium, ejusque in cauſa intenta tantum haberi ratio. Explicari item, cur Romani monetae aureae et argenteae pepercerint. Cur enim neceſſe fuiſſet deformari monetam pretioſi metalli, cum moneta vilioris eundem potuerit uſum praeſtare?

En utriusque IIviri Galli de incuſis monetae Romanae ſignis judicia, quorum alterum Mahudelii infirmius eſt, quam ut adprobari poſſe videatur, alterum Bozii probabilius certe, et cui acceſſere Florezius g), variique alii, ejus tamen naturae, ut ejus meritum intra conjecturae limites contineatur, noſtra vero aetate jam minus validum ſit propterea, quia omnia argumenta, quae ab incuſis apud Romanos ſolis aeneis ducit, ſuapte collabuntur, repertis non paucis incuſis argenteis, ut dictum.

Quod ad ſigna Graecorum monetae incuſa attinet, non negat Bozius, potuiſſe iis indicari auctum numi valorem, ac primum quidem propterea, quia non monetam modo aeneam, ſed et argenteam huic inſtituto ſubjecere, deinde quia ad formanda haec ſigna plus dignitatis attulere incuſis numinum, principumve capitibus, aliisve ſigillis affabre elaboratis, cum Romanorum ſigna plerumque tantum literis earumve nexibus conſtarent, ut dictum.

Succeſſit Pellerinius, qui binis locis ſuam de his ſententiam expoſuit h). Exiſtimat, civitates Graecas numis exterarum civitatum ope commercii ad ſe delatis, cum iſtud e re viſum fuit, arbitraria impreſſiſſe ſigna, quibus indicaretur, eorum uſum inſtar monetae domeſticae permiſſum. Cauſam, cur illud conjiceret, dedit; quia revera habemus exempla, Graecos non ſemper monetae ſuae, ſed et alienae id genus ſigna intuliſſe. Praeter numos varios, quos ad hanc cauſam advocat, ſed non ſatis idoneos, exhibet unum Heracleae cujuspiam incertae, in cujus antica capiti Commodi inſculptum eſt CAPΔ., ergo a Sardianis monetae exterae inſertum, et, quod ſequitur, non, ut ejus valorem augerent, ſed ut illi valorem intra fines ſuos impertirent.

Praeſto ſunt exempla, eaque multo evidentiora, ſignorum monetae externae impreſſorum. Indicavi olim numos tres ex illuſtrium tetradrachmorum numero, quos frequentes ſigna vere SidetesPamphyliae. Omnes tres in parte antica incuſum habent arcum et pharetram, addito in horum uno ΠΕΡΓΑ., in altero ΣΑΡ., in tertio ΤΡΑ., quae ſunt accisa nomina Pergami, Sardium, et Trallium, quae fuere urbes provinciae Aſiae. Vide numos ipſos in mea Sylloge I. i). Conjeceram ibi

g) Méd. d'Eſp. p. 83. h) Mel. 1. p. 140. Suppl. II. p. 61. ſeq. i) pag. 41.

argumentis, ut ſpero, non aſpernandis, conſtitutum fuiſſe ab Aſiae urbibus, ut illuſtres hi Sidetum numi addita communi nota in ciſtophororum communionem reciperentur, et communem cum illis valorem obtinerent. Quidquid erit, iſtud certum, Sidetum numos peregrinam fuiſſe in provincia Aſia monetam; quam vero aliam eorum ſic notandorum poſſimus adferre cauſam, quam ut Aſianorum commercio ſervirent? Eodem in opere ſpectandum dedi tetradrachmum Alexandri M., cui impreſſum ΚΑΛ. addita ſpica, nempe Callatianorum Moeliae [k]), et paullo ſupra propoſui numum Tyrae Sarmatiae cum ſimili ſpicae nota, a vicinis item Callatianis, ut conjicere licet, impreſſa. Vulgavit Ignarra obvium aeneum Neapolis Campaniae numum typo bovis cum facie humana, in cujus una parte comparet nota incuſa SVESA, quae fuit urbs Campaniae [l]). Haec ergo exempla ſatis probant jus ſibi in peregrinam monetam permiſſum, valoremque ei publice definitum. Ex eadem doctrina, proſequitur Pellerinius [m]), tenemus cauſam, cur ſaepe duo, quin et tria ſigilla uni numo impreſſa ſint. Nam poſteaquam urbs aliqua numum peregrinum inſerta nota civitate donavit, ſi is forte in aliam civitatem delatus eſt, haec eodem conſilio notam ſuam intulit, qua conſpecta admoneretur populus, ejus deinceps uſum, tanquam pecuniae domeſticae, permiſſum.

Interea non negat Pellerinius, factum etiam *fuiſſe, ut civitates monetae apud* ſe ſignatae notas ſuperadderent, idque augendi ejus valoris cauſa [n]). Ejus quidem exempla nominatim ipſe non commemorat, ſed poſſum ſupplere, quod negligendum putavit. In [illegible] tribus Mytilenaeorum ma[illegible]uli L. Veri, Commodi, et Criſpinae, quos edidit Pellerinius [o]), eſt ſignum [illegible]culſum referens incertum quoddam numen Hermae figura, navique impoſitum. Atqui hunc typum fuiſſe proprium Mytilenaeorum, in horum numis videbimus. Aliud exemplum dabimus in numis Beryti Phoeniciae.

Expoſui ſententiam Pellerinii cujuscunque meriti, ſed quam is Graecorum tantum monetae adcommodavit. Verum quae ejus de numis Romanorum ſententia? Cauſa eſſe non potuit auctus monetae valor, aut quia id genus numi fuere operarum in laboribus publicis teſtimonia, quod utrumque ipſe fere faſtidit. Omnium vero minime haec ſigna permiſſum intra civitatis fines monetae Romanae uſum indicare poterant, quia imperatorum aetate non jam illa peregrina fuit habita, ſed communis totius imperii, omniumque provinciarum. Moleſtiam materiam ut finiam, ajo, nihil hactenus ſolidi, et quo difficultatibus omnibus obvietur, adlatum eſſe, quod eruditus lector vel ex his ipſis meis commentariis facile perſpiciet.

k) pag. 44. l) de Rat. Neap. p. 259. m) Suppl. II. pag. 84. n) Suppl. II. pag. 67. o) Suppl. II. tab. IV. n. 7. 8. 9.

CAPVT XIX.

De numis adulterinis.

Hunc tractatum in partes duas diſpeſcimus, quarum I. agit de numis adulterinis per fraudem veterem, II. de numis adulterinis per fraudem modernam. Parabantur illi a falſariis, ut moneta proba putarentur, parantur hi a fraudis magiſtris, ut moneta vetus credantur.

I. Numi adulterini per fraudem veterem.

Artem monetam turpi fraude corrumpendi cum ipſis fere numis natam, et ſcriptores docuere, et experientia. Praetereo teſtimonium Herodoti, narrantis [p]), Polycratem Sami tyrannum Lacedaemoniis plumbum inauratum pro moneta aurea obtuliſſe, illud, inquam, teſtimonium praetereo propterea, quia auctor ipſe enarratum illud *ματαιοτερον λογον*, *anilem fabulam*, appellat. Major auctoritas Demoſthenis, cujus evidente teſtimonio docemur, jam Solonis aetate monetae publicae corruptionem rem fuiſſe paſſim per civitates Graecas cognitam, et capitali ſupplicio punitam [q]). Ipſa vero experientia non pauca nobis inveterati hujus flagitii exempla ſuppeditat. Eſt in muſeo Caeſareo numus Meſſanae Siciliae, alius mihi conſpectus Metapontinus, quem olim edidi [r]), antiquiſſimi uterque commatis, uterque intra argenti bracteam vilem ex aere animam recondens.

Atqui jam tum in eos, qui turbare hoc pacto fidem publicam, et corrumpere pignus reipublicae ſunt auſi, graviſſimis poenis fuiſſe animadverſum, multa habemus legislatorum teſtimonia. Apud Demoſthenem Solon ipſe mortis poenam hujus compertis criminis fuiſſe intentatam docet [s]). Idem reis decretum ſupplicium alibi teſtatur Demoſthenes [t]), et ex hoc Ariſtides [u]). Diogenis patrem fuiſſe reum corruptae monetae, narrat Diogenes Laertius [x]). Cum Graecorum legibus conſpirant Romanae. *Quicunque*, inquit Vlpianus [y]), *numos aureos raſerint*, *tinxerint*, *finxerint*, *ſiquidem ſint liberi*, *ad beſtias dentur*, *ſi ſervi*, *ſummo ſupplicio adſiciantur.* Vide alibi ſeveras Romanorum in reos poenas alias [z]). Atque ut poena reis, ſic et praemium delatoribus publice fuit conſtitutum. *Servi*, ait Diocletianus [a]), *qui monetarios adulterinam monetam exercentes in publicum detulerint*, *civitate R. donentur.*

Intentata haec ſupplicia quam inutile fuerint adverſus fraudem remedium, ipſa ſuperſtes vetus moneta experimentum praebet. Incredibile dictu, quanta numerum copia argentum pro aere men-

p) L. III. c. 56. q) adv. Timocr. p. m. 805. r) Num. vet. p. 38. s) l. c. t) adv. Leptinem in fine p. m. 566. u) Orat. T. II. p. m. 416. x) L. VI. §. 20. y) L. Quicunque ff. ad leg. Corn. de falſ. z) Codic. L. IX. tit. 24. a) Cod. L. VII. tit. III. §. 2.

tientium ex officinis tam Graecis, quam Latinis emerſerit. Atqui pervulgata ea fraus oculis quotidie noſtris obverſatur. Teſtatur facto periculo illuſtris St. Vincent Gallus [b]), ex numis argenteis Maſſiliae, quos propter incredibilem numerum fere faſtidimus, majorem partem aes introrſum continere. Exempla ſubaeratae monetae Romanae ſeu conſularis, ſeu imperatoriae non adfero, quia omnia hac muſea abundant, ac tanto quidem numero, ut ſaepe animum ſubiret ſuſpicio, altiore eam imperio ſic fuiſſe vitiatam, cujus quidem facti aliqua continuo dabimus teſtimonia, niſi viderem copioſos eorum quoque imperatorum ſubaeratos, quos propter vitae integritatem communis opinio ab iſthoc crimine abſolvit. Non igitur Rinckius in tractandis numis veteribus magnopere videtur profeciſſe, qui adſeruit, ſubaeratos argenteos inſignis eſſe raritatis [c]).

Tam copioſa corruptae monetae veteris variis modis ſupplementa non mirabitur, qui novit, juſtas officinas, etſi furtivas, huic fraudi fuiſſe deſtinatas. Teſtimonium D. Hieronymi jam alibi recitavi, cujus verba ſunt: (in vita Pauli Erem.) *Erant praeterea per exeſum montem* (Thebaidis inferioris) *haud pauca habitacula, in quibus ſcabrae jam incudes, et mallei, quibus pecuniae olim ſignatae viſebantur. Hunc locum Aegyptiorum literae ferunt furtivae monetae officinam fuiſſe ea tempeſtate, qua Cleopatrae junctus eſt Antonius.* Exſtant hodieque non paucae formae argillaceae operis antiqui, quas a falſariis ad fundendos numos adhibitas ſupra veriſimile dixi [d]). Tanto majore licentia, quia impunita, augeri debuit falſorum agmen, quando et viros principes prodidit hiſtoria, qui infami huic inſtituto operam commodaverunt. Inter Graecos fuiſſe ſparſum rumorem, Polycratem Sami tyrannum inauraſſe plumbum, ſupra ex Herodoto docuimus. Ferrum denario miſcuiſſe *Antonium III virum*, perhibet Plinius [e]). Teſte Dione [f]) Caracalla pro veris numis plumbum auratum, et aes argentatum paravit.

Tam frequentes, variaeque in vitianda moneta artes fecerunt, ut in ea accipienda magnam populus adhiberet cautionem, *ne qua*, ut ait Perſius [g]), *ſubaerato mendoſum tinniat auro.* Magna etiam vulgo voluntate acceptae leges, quae diſcernere monetam probam a vitiata docuere. Ejus exemplum offert Plinius [h]): *Igitur ars facta denarios probare, tam jucunda lege plebi, ut Mario Gratidiano vicatim totas ſtatuas dicaverit.* Vide haec latius expoſita apud Ciceronem [i]). Quod quidem pervicax hominum in exploranda moneta ſtudium eleganter, ac fere κωμικως deſcribit Epictetus [k]): Ορατε και ἐπι τȣ νομισματος, πως και τεχνην ἐξευρηκαμεν, και ὁσοις ὁ ἀργυρογνωμων προσχρηται κατα δοκιμασιαν τȣ νομισματος, τῃ ὀψει, τῃ ἀφῃ, τῃ ὀσφρασια, τα τελευταια τῃ ἀκοῃ. ῥιψας το δηναριον τῳ ψοφῳ προσεχει, και ȣχ ἁπαξ ἀρκειται ψοφησαντος,

---

b) Sur les Méd. de Marſeille p. 8. c) de vet. num. potent. p. 68. d) Cap. XI. e) L. XXXIII. §. 46. f) LXXVII. §. 14. g) Sat. V. 106. h) L. XXXIII. §. 46. i) de Offic. L. III. §. 20. k) L. I. c. 20.

ἀλλ' ὑπὸ τῆς πολλῆς προσοχῆς μȣσικος γινεται. Videte etiam in numismate, quomodo artem invenerimus, et quot adminiculis menſarius ad ejus examen utatur, viſu, tactu, olfactu, denique et auditu; projecto enim denario ſonum obſervat, neque ſemel ejus percepiſſe tinnitum contentus eſt, ſed adhibita frequenter attentione muſicus evadit. Eodem pertinet ille Petronii *numularius*, *qui per argentum aes videt* [l]).

Reſtant explicandi varii modi, quibus corruptam a veteribus monetae probitatem aut legimus, aut videmus ipſi.

Auro vel argento tincti numi vilioris metalli, ſive inaûrati, et argentati. Ejus falſi exemplum dubium in Polycrate Samio ex Herodoto dedimus, certius in Caracalla ex Dione coaevo. Et fuiſſe has inſidias vulgo intentatas, et publice periculoſas, apparet ex lege altius recitata, qua ad beſtias damnantur, qui numos aureos *tinxerit*. Huc tamen non pertinent numi auctoritate publica inaurati, vel argentati, de quibus egi capite XII. in numis *cum variis ornamentis parergis*.

Numi aurei et argentei admixto ignobili metallo. Demoſthenes loco ſupra laudato ex Solone refert, eſſe urbes Graecas, quae palam utuntur *ἀργυρίῳ πρὸς χαλκὸν καὶ μόλυβδον κεκραμένῳ, argento, cui aes et plumbum inductum eſt.* Antonium denario miſcuiſse ferrum, ſupra diximus.

At maximum malum, quia difficilior cautio, attulit funeſta ars, quae docuit, vile metallum tenui argenti aurive bractea ſic veſtire, ut argentei aureive numi toti putarentur, qui illuſtris metalli perſonam tantum gerunt. Admiranda ſane fuit haec ars, et quae nunc in deperditis vulgo putatur, ſed quod eſſe falſum, infra docebimus. Neque enim vel minimum ſubtilis unionis indicium apparet, ac fraus tum demum aperitur, cum pars bracteae quocunque caſu fugitiva turpem intus animam prodit. Id numorum genus artis noſtrae magiſtri vocant *pelliculatos* ab inducta pellicula, vel *ſubaeratos*, quia plerumque aes ſubtus recondunt; minus concinne, ut jam advertit Rinckius [m]), aliqui *bracteatos*; nam bracteati proprie dicuntur, qui toti bractea ſunt, quales medio aevo Germania potiſſimum copioſos protulit, at hi, de quibus agimus, ſolidi ſunt, et argenti vel auri tantum bractea operti.

Infamem hanc artem Graecorum eſſe inventum, dubium non eſt. Sane hujus operis exſtare antiquiſſimos Graecos, ſupra diximus, et ſuperioris adeo aetatis, quam argentum Romae feriri coepit. Paullo eam huc fuiſſe illapſam, ingens numorum conſularium hac peſte laborantium numerus demonſtrat.

Nullum ab hac injuria metallum immune fuit. Habentur pelliculati aurei, argentei, aenei.

Aurei pelliculati rariores, quia ſubreptitii metalli levitas iniquum pondus facilius prodiderat. Exſtant tamen hujus generis non pauci. Eſt in muſeo Caeſareo unus Alexandri M., unus Commodi, unus Caracallae, et nonnulli imperatorum inferioris aevi, in quibus ars multo difficilior, quia ejus aetatis aurei tam ſunt tenues, ut animae vix videantur poſſe prae-

l) Satyric, cap. 56. m) de vet. num. pot. pag. 63.

bere hoſpitium. In argenteis fraus vulgata, ut diximus: Quo tempore monetae Romanae argentum aut egregie probum fuit, aut modice depravatum, ei a falſariis ſtructas inſidias mirum non eſt, quia inſerto clam aere juſtum potuit ſperari lucrum. At iſtud profecto mirum, idem etiam vitium oblatum numis declinantis imperii tam male argenteis, ut in iis vix aliqua pars nobilis metalli ineſſet. Quod enim iis corrumpendis moleſtae operae pretium? Atqui et ſic ſubaeratos Gallieni et Poſtumi argenteos teſtatur Bimardus [n]). At incredibile videri poſſet, etiam in moneta aenea exercitam hanc fraudem, niſi eam teſtarentur exempla, rara quidem, ſed certa tamen aeneorum pelliculatorum, quorum aliqua continuo dabimus.

Anima in pelliculatis his numis ex vario eſt metallo, ſemper, ut cauſa poſtulabat, ignobiliore, quam ex quo eſt pellicula. Ea ex aere Cyprio plerumque eſt, unde his numis inditum *ſubaeratorum* nomen. Singulare eſt, quod teſtatur Neumannus [o]), viſum ſibi aureum Hadriani ſubargentatum, ſeu cum anima argentea, ſimilemque ſerius dedit Taninius [p]). In argenteis compertam etiam animam ferream, nempe quam magnes attraxerat, narrat Froelichius [q]). Aeneorum anima aut ferrum eſt, aut plumbum. Eſt in *muſeo* Caeſareo Caracallae aeneus I. formae, et operis perelegantis, qui ferrum intus recondit. Alia animae ferreae exempla recitat Rinckius [r]), et Froelichius [s]). Aeneum cum anima plumbea ex Schulzii teſtimonio memorat Neumannus [t]).

Creditum pleriſque, ut dolo huic obviam iretur, ſtante rep. repertos numos ſerratos. Sed quod minus mihi videri veriſimile, probabo in Prolegomenis ad numos Familiarum capite XVI. Illud certum neque huic generi ab impoſtoribus parcitum. Creditum etiam, neque injuria, inferiore aevo aureos non ea, qua olim, craſſitie, ſed multo tenuiores fuiſſe cuſos, ut iis, qui ſubſternere vilius metallum vellent, labor eſſet difficilior, quamquam et in his, ut diximus, a manibus avidis factum periculum.

In eorum numero, qui numos veteres conquirere *amant*, ſunt, fueruntque non pauci, qui ſubaeratae huic merci ſtudioſius, quam monetae ſanae probaeque inhiarunt. Ejus illis cupiditatis cauſa unica fuit, quia, cum perſuaſum ſibi eſſet, veterem ſic adulterandi artem eſſe deperditam, ſecuros ſeſe in comparandis hujus naturae numis a recente impoſtorum fraude crediderunt. Non repugnavero his viris, ſin id unum maxime illis fuit propoſitum, non inferre theſauro ſuo numos, niſi certae fidei veteres, tametſi agere ipſe ſponſorem ſemper nolim, numum aliquem eſſe veterem, quia ſubaeratum. Etenim recentem fraudem in noſtrae quoque aetatis moneta ſimile feciſſe periculum, teſtatur Froelichius conſpectis monetae Gallicae numis plane affabre ſubaeratis [v]), et Cl. Neumanuns ex muſeo Caeſareo ſub-

n) Jobert. T. I. p. 60. o) Numi pop. P. II. p. 199. p) Supplem. ad Band. p. 326.
q) IV. Tent. pag. 364. r) l. c. p. 67. s) l. c. t) l. c. v) IV. Tent. p. 368.

eratum, ex obviis Batavorum aureis unum, mihi conſpiciendum dedit. Si ergo noſtri aevi praeſtigiae monetam noſtram potuere imitari, an idem in hac imitandae monetae veteris licentia non poterunt experiri, praecipue cum in raro quopiam numismate hoc modo fingendo inſignem ſibi quaeſtum videant propoſitum? Ceterum magnopere falluntur viri numorum veterum ſtudioſi, ſi exiſtimant, illatis in muſeum ſuum numis ſubaeratis, etſi haud dubie veteres praeſtemus, aut gazae ſuae fuiſſe conſultum honori, aut verae utilitati, cujus unius cauſa veteris monetae ſupplementa deſideramus. Quam enim copioſe in his, quam prave plerumque peccatum ſit, quamque adeo fallax ſit eorum in philologiae cauſis auctoritas, jam ante me experti ſunt viri eruditi, quorum nonnullorum judicia recitat Froelichius [x]), et abunde ipſe in Catalogo muſei Caeſarei indicavi. Equidem non ſemel experientia didici, ſi quem imperatorum denarium vidi adverſari rationibus chronologicis, aut hiſtoriae, aut cuicunque alteri cauſae, eum inſtituto examine turpem intus animam abſcondere. Quocirca, ut non plane aſpernandam puto vitioſam hanc ſobolem, quia aliquem tamen poteſt uſum praeſtare, ſic in fallacibus antiquitatis teſtibus eſſe habendos cordatus quisque facile mecum conſentiet, malimque in hoc periculo niti auctoritate aeneorum, quorum plerumque incorruptior fides, quam argenteorum, qui cauſa metalli magis impoſtorum avaritiam irritavere.

II. Numi adulterini per fraudem modernam.

Accedimus ad partem artis numismaticae ex praecipuis unam, quae numos vere veteres a recens confictis diſcernere docet. Qua enim mente advocabimus numum, ut antiquitatis teſtem agat, qui nuper ex clandeſtina impoſtoris officina emerſit? Quapropter omnibus iis, qui aut numos veteres comparant, aut comparatos ad philologiae cauſas adhibent, argumentum iſtud in praecipuis curis eſſe debet, illis, ne magnis ſumptibus numos falſos pro genuinis in theſaurum ſuum inferant, his, ne antiquitatis doctrinam corruptis teſtibus magis corrumpant. Incredibile dictu, quam ſaepe utrisque, ex quo numis veteribus honor haberi coepit, communis hic ſcopulus fatalis fuerit. Et quod longe eſt moleſtiſſimum, infamis hujus operis artefactis praeſtantiſſimorum etiam virorum libros, tum et catalogos, qui maxime ſtudioſorum manibus volvuntur, videmus inquinatos. Ejus labis culpa in ipſos eſt auctores conferenda, ſive quod illi ſcientiae, quae numos probos a falſis diſcernere docet, non eam, quam oportuerat, operam impenderunt, ſive quod ad numorum examen non omnem ἀκρίβειαν contulere, ſive quod plus juſto creduli communicatas ſibi ab aliis numorum deſcriptiones neglecta ſeveriore criſi in opus ſuum recepere. A ſimili culpa immunem non fuiſſe magnum Spanhemium, jam aliis fuit obſervatum. Quam denſum damnoſae plebis agmen

---

x) ſ. c.

contineat catalogus Mediobarbi, alio loco demonſtrabimus. Froelichium et Khellium viros ſane doctiſſimos in adprobandis numis non pauciſ, quos in *Cimelio Vindobonenſi* ediderant, nimium fuiſſe indulgentes expertus ſum ipſe. Plures etiam malae proſapiae in genuinorum ſocietatem admiſere auctor praeclari Muſei Pembrockiani, et Maſſeius in Verona ſua illuſtrata, et nonnulli alii. Ex quo illud ſequitur etiam incommodi, quodſ qui indiciis his ad propoſita ſibi ſtudia uti volet, pendeat animi, et in ancipiti ſe deprehenſum intelligat. Adſtruat ſidem? at habet graves dubitandi cauſas. Abneget? at prohibet magnorum nominum reverentia, atque inter haec metum ingenerat illud Heſiodi y):

Και πιςεις ο'αρ' ὁμως και απιςιαι ὠλεσαν ανδρας.

Pauci ſunt, quorum in hac cauſa judicio ſine erroris metu ſtare poſſis, quos inter cum laude nominandi Vaillantius, Bandurius, Buonarrotius, Haymius, Pellerinius, Lelleyus, Barthelemyus, Combius, Elongius, Neumannus. In aliis, etſi non deſit artis numismaticae cognitio, tamen utrum hac in parte recte ab iis fuerit judicatum, dubitari poteſt. Nuper Abbas Seſtinius paucis paginis copioſos vulgavit numos imperatorum commatis peregrini, quorum tot annis, a tot numorum helluonibus aut nullus, aut ſinguli tantum ſunt reperti z). An veriſimile, tantum fortunae contigiſſe uni, quod hactenus negatum omnibus? Verum ludicra haec ſunt cum Balthaſaris Müſteri Havnienſis prodigiis comparata, qui unus privatus in muſeum ſuum intulit numos, quos principum facultates comparare nondum potuerunt, Cyriadis, Ingenui, Piſonis, Baliſtae, Trebelliani, Celſi, Odenathi, Herodiani, Herenniani, Timolai, Saturnini, Proculi, Bonoſi, Achillei, quos mirari ſatis nequeo potuiſſe a Taninio tanquam genuinos in opus ſuum recipi, et animadverſionibus etiam illuſtrari, cujus praeclari viri arduum laborem in augendo Bandurio ut grato animo accipimus, ſic moleſte ferimus, Bandurii caſtimoniam hac illuvie et ſordibus fuiſſe pollutam. Habes, lector erudite, cauſas, cur ab auctore, qui numos nobis ἀνεκδοτες promulgat, non modo criticae hujus artis ſcientiam requiramus, ſed etiam in judicando rigorem tanto magis noſtra aetate neceſſarium, quanto non modo major eſt improbae hujus mercis eluvies, ſed et ſaepe perfectior ars multis tam nitide ad veterem modum fabrefactis, ut et peritiſſimos poſſint in fraudem inducere.

Inter eos, qui argumentum iſtud perſecuti ſunt, praecipua laus debetur erudito Beauvais, qui ante annos non multos ſatis prolixum de hoc tractatum conſcripſit, eumque ſubjecit operi, quod *Hiſtoire abrégée des Empereurs* inſcripſit. Quoniam non mihi tantum arrogo, ut melius me aliquid adferre in hac cauſa poſſe ſperem, eum totum huc transferendum duxi, niſi quod mihi permiſſum putavi, reſecare illa, quae jam alibi in his prolegomenis fuere tractata, aut quae ſuperflue dicta videbantur.

y) Opp. v. 372. z) Lettere T. IV. pag. 86—132.

Diſſertatio de numis adulterinis auctore Cl. Beauvais.

Quoniam judicium, quod diſcernere numos antiquos a fictitiis docet, maxime ſcitu neceſſarium eſt illi, qui ad colligendos numos veteres applicat animum, mirum profecto, in hoc auctorum numero, qui hactenus artis numiſmaticae praecepta tradidere, neminem repertum, qui leges certas praeſcriberet, quibus ducibus verum a falſo dignoſceremus. Jobertus in pervulgato ſuo opere tam perſunctorie hanc partem eſt perſecutus, ut magis videatur eam attigiſſe, ne reprehenſionem incurreret ejus neglectae in opere, quod omnes artis numiſmaticae cauſas complecti debuerat. Atqui ſi fuit tempus, quo neceſſe fuit, iis, qui his ſtudiis delectantur, indicare praeſtigiatorum fraudes, iſtud profecto eſt, quo omnem Galliam, aliasque regiones inundavit numorum ſpuriorum torrens, quos olim intulit Italia, et quotidie inferre non deſinit*). Tametſi hos numos veteres fingendi ars et licentia, ac pro genuinis obtrudendi nequaquam noſtrae ſit aetatis inventum, ſed antiquae proſapiae. Guilielmus du Choul, qui ante annos omnino ducentos vixit, fuitque inter primos, qui Graecorum Romanorumque monumenta commentariis illuſtrarunt, in opere ſuo: *Diſcours de la religion des anciens Romains illuſtré de Médailles*, binos ſtitit Agrippae numos, utrumque haud dubie falſum, quorum unus magni aeris exhibet Pantheon, alter argenteus Neptunum hippocampis vectum cum epigraphe: *Aequoris hic omnipotens.* Huic coaevus Antonius le Pois dedit numum Scipionis Africani, alium Hadriani cum *Ponte Aelio* in parte averſa &c. Ex quo efficitur, ſub ipſa artis numiſmaticae incunabula continuo nefarios pecuniae veteris fabros pullulaſſe.

Non multo poſt malam artem in Italia auſpicati ſunt falſarii, nomine *Patavini*, et *Parmenſis* late cogniti. Poſt hos Michael Dervieu Florentinus, et Cogornierus inſigne ſunt nomen adepti, ille imitando omnis generis numos veteres, praecipue aeneos maximae formae, hic Tyrannorum ſub Valeriano et Gallieno mo-

*) At cur cl. auctor unam hoc loco Italiam in hujus ignominiae invidiam vocat? An ab hac immunes aliae cultioris Europae provinciae? Non poterat ſane ignoraſſe noviſſimas, et in Galliae luce perdiu patratas fraudes, quarum idoneum teſtem habeo Enneryum in hac palaeſtra prae aliis exercitatum, cujus verba ſunt in epiſtola ad Ill. Baronem Seckendorf data: *tulit noſtra aetas numorum παραχαρακτην in paucis nobilem, cui nomen* la Roche. *Delituit is in ignobili oppido Lugdunum inter et Gratianopolin. Eo vita functo patris fraudem aliquamdiu continuavit filia. At cum non eodem eſſet quo pater ingenio, ab opere deſtitit. Ejus opus ſunt numi rariſſimi a Pellerinio vulgati.* His perlectis nemo mirabitur, praeſtantiſſimorum numiſmatum, ante Pellerinii praeconia plane ignotorum altera exempla nunc paſſim in privatorum muſeis jactari. Similis fallaciae ſpecimina dedit Germania et Hungaria. Quin ex inſigni numorum numero, qui Conſtantinopoli empti, et ad me adlati ſunt, praeſtantiſſimi quique fere omnes certa prodidere *ἀγνησιοτητος* indicia. Ceterum hoc loco omittenda non fuerat induſtria Rinckii, qui argumentum illud ſatis adcurate et copioſe illuſtravit. (de num. vet. pot. cap. XVI.)

netam. In Batavis Carteronus aliique ſpuriorum agmen infinitis ſupplementis auxere. *)

Ab horum ergo tenebrionum aſtutiis ut tutos praeſtarem artis noſtrae ſtudioſos, ſequentia conſcripſi praecepta, quae placuit in X. articulos dividere, quorum

I. aget de numis moderni commatis nomine *Patavinorum* cognitis.

II. de numis fuſis in matrice numorum modernorum.

III. de numis fuſis in matrice numorum antiquorum.

IV. de numis antiquis, quorum mutantur capita, et typi.

V. de numis malleo transformatis et compoſitis.

VI. de numis fiſſis.

VII. de numis ſubaeratis et incuſis.

VIII. de numis veteribus fuſis, iisque, qui ſunt duplicis metalli.

IX. de numis confictis, et iis, quorum pauci inveniuntur ſpurii.

X. qui articulus titulum non praefert, et omittendum duxi, quia aut jam alias dicta continet, aut quae ad praeſens argumentum non magnopere pertinent.

§. I.

De numis moderni commatis nomine Patavinorum cognitis.

Numi, quos generatim Patavinos appellamus, ex matricibus prodivere, quas ſciti artifices variarum nationum vetere quodam exemplari ad imitandum propoſito inſigni artificio et nitore elaborarunt. Hujus naturae numi incredibili numero circumferuntur, quos ſola ars vetus pulchritudine et decore ſuperat. Elegantes ex his ſeries poſſunt componi in quacunque magnitudine, et metallo, numorum ſive Graecorum, ſive Romanorum. Numi aenei maximae formae cum capite imperatorum, ſiquidem falſi ſunt, aut ad exemplar numorum vere veterum ſunt fabricati, aut ex cognitis factis hiſtoricis conficti. Frequentiſſime ſeſe ars recens in XII. primis imperatoribus exercuit, praecipue quorum capita ſunt *rariora*, ut *Tiberii*, Othonis, cujus aenei triplicis *formae* Latini non exſtant, niſi *Antiocheni*, et *Aegyptii*, deinde Vitellii, Pertinacis, duorum Gordianorum Africanorum, Agrippinae Claudii, Domitiae, quae vix reperitur commatis vere antiqui, Plotinae, Marcianae, Matidiae, denique Anniae Fauſtinae Elagabali, et Tranquillinae Gordiani.

Quibus ad lectiores veteris monetae theſauros aditus patuit, minus erit difficile hos evitare laqueos. At enim major eorum pars in remotis degit provinciis, et vix Pariſios commeat, ut reliquarum artium omnium, ſic et numismaticae ſedem, neque adeo a virorum in his ſtudiis illuſtrium conſuetudine aliquam poteſt percipere utilitatem. Vidi ipſe horum non paucos, qui, etſi vitam omnem in colligendis numis conſumpſiſſent, non tamen ſibi certum judicium, qui numi vere veteres ſint, qui ſpurii, potuerunt comparare. Quod quidem uſque adeo verum eſt, ut unanimis ſit eruditorum Pariſino-

*) Alios malae mercis fabros commemorat Rinckius (de vet. num. pot. p. 115.)

rum ſententia experientia confirmata, majorem partem rariorum ex magno aere numorum, qui theſauros etiam illuſtrioris famae, ſed in provinciis collecti, conſtituunt, cum Pariſios ab haerede vendendi cauſa deferuntur, novicii eſſe operis agnoſci.

Interea ad dignoſcendam Patavinam hanc mercem regulae poſſunt prodeſſe ſequentes: I. Numi omnes magni aeris, qui Patavini dicuntur, de quibus ſolum hic agitur, generatim minus craſſi ſunt, quam antiqui. II. Nihil eorum elegantiae ademit aut longior uſus, aut aevi et aeruginis injuriae. III. Literae noviciam formam produnt, quali inſcribi ſolent noſtrae aetatis numi. IV. Nunquam vernice *) obtecti ſunt, niſi artificioſa, quam tamen minus difficulter dignoveris; nam plerumque nigrior eſt, et pinguior, neque ſcalpro reſiſtit, cum tamen vernix naturalis ſplendore ſit eximio, et eadem cum ipſo numo duritie. V. In eorum margine apparent limae veſtigia, ſaepe occultiora, ſed quae oculum attentum non effugiunt. VI. Formae ſunt perfecte rotundae, quando numi antiqui, praeſertim inde a Trajano, tam anxie rotundi non ſunt.

Eaedem leges ad explorandam aeneorum maximae formae probitatem valebunt. Ac primum quidem admodum ſuſpectos habebimus omnes hujus claſſis numos, qui imperatoris caput a J. Caeſare usque ad Hadrianum offerunt. Vix unus aliquis genuinus intra hoc temporis ſpatium reperitur.

Neque major difficultas in examine numorum imperatoriorum ex argento vel auro, aut numorum Graecorum cujuscunque metalli. Eſto, numi oram videri inculpatam, at literae facile dabunt judicium. Et vero ad harum naturam cognoſcendam praecipuus eſt adhibendus labor, qui adeo operoſus non eſt, ſiquidem voles illuc animum advertere. Etenim quocunque modo numus falſus erit, ſive quia operis eſt moderni, ſive ex numo vetere vel moderno fuſus, ſive ſcalprum malleumve eſt expertus, ſemper literae fraudem indicabunt. Sane hae ut verum fatear, regulam certiſſimam, ac forte unicam de numorum fide recte judicandi ſuppeditant illi, cui nondum vera operis veteris natura ſatis eſt perſpecta, cujus deinde ſcientia momento temporis docet, utrum vetus, utrum novicius ſit numus **).

*) Quid intelligamus nomine *vernicis*, cujusque ea ſit in moneta vetere naturae, diximus capite XII.

**) Nimium nobis hoc loco promittit auctor. Etenim ſi tam facile nobis *κριτηριον* ſuppeditarent literae, cum pauci ſint in moneta vetere numi, qui literati non ſint, ſequeretur, pronum promptumque *eſſe de oblati cujuscunque numi* ſide judicium. Contra experimur, peritiſſimum quemque in approbando *numo*, reprobandove nonnunquam pendere animi, et non raro inter peritiſſimos quosque *exortam litem*, *his approbantibus*, *reprobantibus* illis. Accedit, quod ipſe auctor non ſibi ſatis conſtet. *Nam quam hoc loco* difficultatem elevat, infra §. IV. etiam peritiſſimis moleſtam profitetur. Enimvero non ſatis video, cur habilis quidam artifex figuras ad veterem modum imitari ſcite poſſit, literarum formam non poſſit, cum is dolum omni collata opera meditatus eſt.

§. II.

De numis fuſis in matrice numorum modernorum.

Id genus numi tanto ſunt numero, ut muſea omnia, niſi quae artis magiſtri inſtruxere, iis abundent. In his facilior eſt fuſionis modus, quam in antiquis. Major pars numorum veterum alicujus meriti, quos ſolum imitari operae pretium eſt, vitium ſitu contraxit, et nitoris adeo jacturam fecit, demptis aureis fere ſemper illaeſis. At vero numi Patavini, quia integri, facile, quam voles, formam accipiunt. Quare falſarii, quorum in ſculpendis matricibus minus erudita manus, in hoc fuſionis modo acquievere. Horum malam fidem ſaepe difficilius detexeris, quam ipſorum archetyporum, quia potes addere craſſitiem, quamcunque voles; deinde cavitates ab arena profectae replentur lithocolla, ſcalpro emendantur literae, denique quaquaverſum inducitur vernix ad tegendum aptius dolum. Nequaquam mirum, adlectos his artificiis tirones ſaepenumero in laqueos incidere. Neque tamen in iis dignoſcendis plus impendendum operae, quam in iis, quos malleus parturivit, modo leges hactenus dictatas in conſilium adhibeamus; praeterea eorum exploremus pondus, quod levius eſt in fuſis, quam malleo percuſſis, quia in iis metallum rareſecit ignis, in his ictus vehementia coartavit, effecitque gravius, modo denique obſervemus, literas eſſe distortas, praeterquam quod lithocolla et falſa vernix ſuapte in oculos incurrunt.

Numi aurei et argentei eodem modo fuſi multo facilius diſcernuntur, quia et lithocollam, et vernicem reſpuunt. Quae continuo turpes ſuos natales produnt, et neceſſe eſt valde eſſe tironem, qui his ſe laqueis illigari patitur.

Falſorum numorum ora in fraudem ſaepiſſime inducit. Enimvero plerumque ab hac parte numorum examen ſolet inchoari. Plerique in hac lege acquieſcunt: aream numorum abſolvi ab ora, et viciſſim. At nihil hac lege fallacius. Exſtant copioſi argentei, quorum oram jam Romanorum aetate attrivit lima, ut includerentur annulis, vaſis, aliisve monumentis, quorum aliqua nonnunquam reperiuntur. Similes numi ſaepe pro ſuſpectis ſunt habiti, iisque diffidunt plerique, etſi certae ſint auctoritatis. Ad hoc multi numi falſi oram habent punctis et aerugine ſcabram, tanquam ſaeculorum hoc eſſet injuria, quod quidem hoc modo peragitur. Margo numi falſi cera obtegitur, et haec pluribus locis pungitur. Immiſſa foraminibus aqua fortis oram ſic exedit et pervertit, quam iſtud longi temporis aetas praeſtare potuit. Ergo tum ora in ſpeciem legitima patrocinari areae non poteſt, atque ut paucis abſolvam, nihil hoc judicio intutius, quia, ut dixi, numus, cujus oram lima roſit, poteſt eſſe antiquus, et alter, qui oram habuerit ad veterum modum exeſam, eſſe ſpurius.

§. III.

De numis fuſis in matrice numorum antiquorum.

Magis arduum in his examen, quam in praecedentibus, quia, cum hujus generis numos fundere eſt propoſitum, ad parandam formam fuſioni ſervituram ſe-

igitur numus quisque integerrimus, unde numus naſcitur, adeo parenti ſimilis, ut etiam peritiſſimo cuique poſſet imponere. Fundi hoc modo poſſunt omnis magnitudinis et metalli numi, et ſi eorum vitia emendavit ſcalprum, tam prope imitantur verum, quam numi ipſi veteres, atque illud tanto certius, quia, cum haec fraus raris tantum numis intendatur, falſarii liquefactis numis coaevis, ſed obviis, in operis materiem utuntur, ut numus naſciturus ejusdem ſit ſpectato metallo naturae.

Negari nequit, numos hoc modo paratos difficilius diſcerni, et plurimis hanc fraudem eſſe fatalem, praecipue in comparandis imperatorum argenteis, quos propter arctius volumen facilius licet imitari. Vix exſtant muſea, quae non contineant numos hac ratione confictos. Gynaeceum Trajani, Pertinax, Did. Julianus, Peſcennius, duo Gordiani Africani, Tranquillina, Cornelia Supera millies ad hanc fraudem ſunt vocati, et doctus ſum experientia, ex horum numis XX., quos muſea ab urbe noſtra principe remotiora continent, vix unum alterumve eſſe a fraude immunem.

Praecipua duo in hac cauſa ſunt obſervanda, I. literae, II. area numi. Cum is fuſus eſt, literae apparent vagae, neque nitide ex area prominent, et agnoſcuntur veſtigia ſcalpri, ſi hoc illae adjutae fuere. Ergo ſollicite indagandum, utrum literae omnes eandem ſequantur legem et formam, an earum nulla claudicet, ſed omnes eadem fiducia ex area exiſtant. Cum haec deerunt, numum ſuſpectum puta. Quod ad aream attinet, ea in numis fuſis non aeque, ac percuſſis integra eſt; ſed exiguis hiatibus, quos ingreſſa importune arena excavavit, reſperſa. Vitium iſtud nequaquam, ut in aeneis, ope lithocollae, et vernicis occultari poteſt, ſed neceſſe eſt, ut in aureis argenteisque continuo in oculos incurrat.

§. IV.

De numis antiquis, quorum mutantur capita et typi.

En tibi numorum genus prioribus mirabilius, quodque minus in ſuſpiciones patet, cujusque ut evites laqueos, oportet magnos in numorum mechanica feciſſe progreſſus. Intelligo numos vere quidem veteres, ſed quibus novae inſcriptiones, nova capita, novi typi mira arte ſufficiuntur. Hos cum comparavere numorum ſtudioſi, ſui ſecuri fraudis ſuſpicionem procul habent, quia vere antiquos experiuntur, ſed qui nihilo minus falſi ſunt, quia re ipſa a veris differunt. Suapte patet, nonniſi in raris capitibus et typis hanc fraudem inſtrui. Major eorum pars ex Italia infertur, qua in regione coeptum eſt hoc modo corrumpere numos, ex quo priores modi frequentiore uſu cogniti vim nocendi amiſere.

Placuit igitur, numum quempiam antiquum quidem, ſed obvium in rariorem alium transformare, v. c. aeneum Claudii Antiochiae Syriae in Othonem, Fauſtinam ſeniorem commatis Alexandrini in Titianam, Domnam in Didiam Claram, Macrinum coloniae in Peſcennium, Orbianam magni aeris in Anniam Fauſtinam, Mamaeam in Tranquillinam, Philippum patrem vel Valerianum in Aemilianum etc. Nihil obſtat, vultus lineamenta in his aliquantum differre. Quod deeſt,

commode ſupplet ſcalprum. Lubet creare Pertinacem, ſerviet iſtuc numus M. Aurelii, praecipue in cujus averſa eſt conſecratio, quia uterque hunc typum communem habet. Effice, ut magis turgeant barba et naſus Aurelii, et ſiquidem dextre mutaveris epigraphen, numus ſimilis, qui averſam offert incorruptam, aliaque integritatis indicia, niſi cautiſſimo, facile imponet.

Numi hoc modo perſonati ſaepe occurrunt in muſeis, praecipue in ſerie aeneorum I. et II. formae, quorum fraudem maligna vernix praeterea adjuvat. Ergo iis, qui opes veteres colligunt, danda principio opera, uti hunc fallendi modum diſcant detegere. Fere ſemper literae judicium dictabunt. At enim fuere in Italia artifices, qui longo per omnem vitam uſu artem ſibi propriam fecere tollendi literas propoſito inimicas, et ſufficiendi alias, atque iſtud adeo ſcite, ut plerisque ſincerae videantur. Vidi virorum peritiſſimorum diffidere judicia in approbanda Titiana operis Aegyptii, quae tamen aliud non fuit, quam Fauſtina ſic transformata. In ſimilium numero fuit Caeſonia ex auro muſei olim Lebret. Compertum ſerius fuit Pariſiis, in primaevo ſuo ſtatu fuiſſe Agrippinam ſeniorem cum averſa Caligulae, factamque Caeſoniam ope inſcriptionis per artem inductae.

Eadem fallacia non capitibus modo, ſed et typis intentatur. Saepe ab aevi injuriis immunis eſt pars capitis, ſed vitium oblatum parti averſae. Si haec rariorem habet typum, numusque eſt aeneus, reparari ſolet ſcalpro, figuraeque omnes reſtitui numi area aliquantum excavata. At enim advertere tum licebit, figuras ſic reſtitutas parum prominere, et ex area exiſtere, praecipuo latentis fraudis argumento.

Multi numi aenei partes averſas offerunt illaeſas totas, et primaevae integritatis, ſed has ipſas recente arte elaboratas. Horum quoque pars adverſa vetus revera eſt, qua intacta relicta excavatur pars averſa, repletur lithocolla ejusdem cum numo coloris, atque haec tam ſolide adglutinatur, ut nonniſi vi avelli poſſit. Subinde lithocollae inſculpuntur literae, figurae, et quae lubet alia, ut numus rarus, et totus integer evadat, inducitur utrinque vernix, ac tum tanto magis ad fraudem valent, quia pars antica ſincera eſt, neque adeo averſa facile in rigidius examen vocari ſolet. Enimvero non paucis numis aeneis I. formae hoc modo vitium oblatum eſt. Tamen etſi non toti falſi ſint, et exſtent plures, qui tantum aliqua ſui parte hunc dolum paſſi ſunt, vitioſi nihilominus ſunt, et exigui propterea pretii. *Paucae dantur ſeries magni aeris, quae non numis ſic refectis abundent.* Longo uſu, et intelligentia *artis veteris* ad eos dignoſcendos opus eſt, ac tum fallacia haud difficulter in apricum proferetur. Quo in argumento princeps lex eſto, diffidere vernici, ſcalpro ſuſpectas partes experiri, explorare, utrum omnes partes ſibi conſtent, quo merito ſemper erit numus prognatus ex matrice adcurate et perite ſcalpta.

§. V.

De numis malleo transformatis, et compoſitis.

Numi mallei ope transformati ejusdem fere ſunt cum praecedentibus indo-

Is. Pars averſa numi veteris obvii, ſed probe integri, lima auſertur, et in ejus locum ope matricis modernae typus alius, qui veterem imitetur, imprimitur, quod ſit, partem, qua caput eſt, applicando chartarum ſtrui, ne caput ictus vehementia ſubſidat. Hac igitur ratione numus exiſtit elegans, et ſi dexter fuit matricis novae artifex, veterum aemulus. Id genus averſae ſua ſeſe raritate commendant, et pleraeque genuinis in numis nunquam reperiuntur, quales ſunt: *aquas Claudiam ex fontibus etc.* in numo Claudii, *Pons Aelius* vel *Expeditio Judaica* in numis Hadriani. Numos hac arte formatos ex ipſo fabricae modo, quo pars antica ab averſa abludit, dignoveris.

Numi compoſiti conſtant ex duobus numis dimidiis obviis quidem, ſed qui conjuncti rarum efficiunt. Haec fraus non aeneis ſolum, ſed argenteis quoque intentatur, v. g. ex numo Antonini tollitur pars averſa, eique applicatur caput Fauſtinae, en tibi numum rarum. Si numus eſt aeneus, ſeligitur alter ejusdem coloris et vernicis. Numos reperias hac arte tam affabre ſociatos, ut nonniſi ſcientia, eſſe ſic compoſitos, fraudem aperiat, praecipue cum in hoc fallendi negotio ora numi ſemper maneat illaeſa.

Sunt numi alii partim argentei, partim aenei, compoſiti ex duobus numis dimidiis conglutinatis, opus artificum, qui memoratum componendi modum, quia magis arduus, praeſtare nequeunt. Verum in his fallacia ſeſe continuo manifeſtat inſpecta ora, quam hoc in inſtituto limari ſemper oportuit.

Interea compoſiti hi numi confundi non debent cum magno numero numorum vere antiquorum in omni metallo et forma, qui averſas offerunt ab imperatoribus, quorum praefixa ſunt capita, alienas. Harum cauſa perverſitatum fuit aut oſcitantia monetariorum, aut fraus artificum, jam vetere aevo monetam publicam corumpentium.

§. VI.

De numis fiſſis.

Fiſſurae, quas contraxere copioſi numi veteres, et praecipue majoris aeris cauſa amplioris voluminis, occaſionem dedere falſariis ipſum hoc vitium imitandi, quo facilius numus antiquus videretur. Potior pars numorum falſorum dubium iſtud antiquitatis indicium prae ſe fert, et cumprimis, ut dixi, ii, qui magni ſunt aeris, quia, quanto latior eſt numi orbis, tanto facilius finditur; atqui certum eſt, a ſola mallei vehementia fiſſuram numi proficiſci. In noſtrae aetatis moneta vix unquam vitium iſtud reperitur, quia in hac operis monetarii perfectione unicus ſufficit ictus ad imprimendos numo typos. At vero numos veteres propter repetitos mallei ictus, cujus certiſſima indicia eorum plurimi offerunt, facilius ſindi neceſſe fuit. Has igitur fiſſuras in numis, ſeu percuſſis, ſeu fuſis imitari placuit. Ad quam fallaciam detegendam oportet utramque numi partem in examen vocare, et advertere, utrum fiſſura haec iter naturale peragat, illudque arcuatum, ac denique in filum tenuiſſimum deſinat. Haec ſi praeſto erunt, numum, aut verius numi orbiculum antiquum puta; etenim fieri poteſt, ut numus cetera antiquus alio vitio, qualia hactenus expoſuimus, laboret. At ſi fiſſura

principio ſit latior, et linea recta procurrat, neque, ut dixi, deſinat, continuo judicato, fuiſſe eam lima procuratam, neque praeterea alia ſpurii commatis indicia ſunt quaerenda.

§. VII.
De numis ſubaeratis et incuſis.

(De ſubaeratis, quia ad fraudem veterem pertinent, jam egimus parte priore hujus capitis. Unicum, quod huc pertineat, praeterea monendum). Quoniam ut dictum, difficile eſt, numos veteres, ſubaeratos imitari, ac propterea in ſubaeratis nulla eſt recentis fraudis ſuſpicio, ſolent nonnunquam falſarii numum ſpurium argenteum candente acu ferrea transfigere, quo facto argentum intrinſecus nigredinem contrahit, et numi vere ſubaerati ſpeciem praebet. At fraudem tentatis ſcalpro aliis numi partibus facile perſpexeris.

(Numi incuſi, quia non dolo intentato, ſed monetariorum negligentia vitioſi ſunt, a praeſente argumento alieni ſunt, de iisque actum alibi).

§. VIII.
De numis veteribus fuſis, iisque, qui ſunt duplicis metalli.

Quae hoc articulo auctor de numis veteribus fuſis diſſerit, praeterimus, quia de hoc numorum veterum genere jam egimus capite XI. At non omittendum inſigne auctoris monitum de numis, qui fuſi, ac propterea ſuſpecti videri poſſent, etſi fuſi omnino non ſint. Nimirum magnam numorum veterum partem, cum ex terrae ſinu emergunt, etſi intrinſecus incolumes ſint, ſpiſſa aerugo involvit. Ad hanc tollendam ſolent imponi igni. Verum cum numi omnes ſive argentei, ſive aenei aliquam materiae heterogeneae partem contineant, neceſſe eſt, metallum mollius liqueſieri, et in fumum abire, dum interim illud, quod durius eſt, caleſiat tantum, nihilque ſui deperdat. Quo ſit, ut metallum in vaporem ſolutum in ſuperficie numi cavitates relinquat, quae fuſionis praeferre ſuſpicionem poſſunt, etſi fuſus non ſit numus, vitiumque ſuum uni igni debeat, cui impoſitus fuit, ut aeruginem exuat. Addit cl. auctor, ſaepe ſe ejus eventus feciſſe periculum, cui fides haberi poſſit *)

De numis duplicis metalli egimus capite XII.

§. IX.
De numis conſictis, et iis, quorum pauci inveniuntur ſpurii.

Aliud mihi hoc loco propoſitum non eſt, quam indicare numos conſictos eo conſilio, ut tirones objecto typo illu-

*) Sunt in muſeo Caeſareo numi non pauci argentei aeneique, in quorum ſuperficie unus, duo, pluresve colliculi turgent, et ſpeciem praebent campi, in quo talpae cubilia foderunt, cum tamen haud dubie ſint genuini, tantumque abſit, ut fuſi ſint, ut certiſſima in iis appareant adhibiti mallei indicia. Rei inſolentiam cum diu mirarer, neque aut ipſe cauſam reperirem, neque eam poſſem explicare illi, quos conſulueram, gaudebam ſane, mihi ab hoc viri praeclari indicio deſideratam lucem fuiſſe adfuſam. Ejus in numis veteribus vitii, et a qua cauſa oriatur, mentionem jam fecit Savotus. (de Num. ant. P. II. c. 4.)

ſtri ac ſingulari in fraudem inducantur. Ejus generis ſunt numi Graeci Priami, Paridis, Helenae, Aeneae, aliorumque regum, ducum, philoſophorum, qui olim nominis ſui fama orbem replevere, ſed quorum imago nunquam vetere aevo numis fuit inlata. Eodem pertinent numi Latini Hannibalis, Scipionis, Ciceronis, aliorum Romae et Carthaginis virorum illuſtrium. Omnes hi numi tam manifeſta praeferunt operis novicii indicia, ut pigeat ei comprobando longius immorari.

Numi conſulares, quorum maxima pars eſt ex argento, paucis aureis et aeneis, non tam frequenter ad fraudem vocati ſunt, quam numi regum et imperatorum, quia minus avide a rei monetariae ſtudioſis expetuntur. Praeterquam quod pauci reperiuntur ſic ſani et incolumes, ut inde forma ad fuſionem apta confici poſſit, vix ſunt aliqui, ſi reſtitutos a Trajano demas, quibus ſupra metalli valorem aliud praeterea pretium ſoleat conſtitui. Quae cauſa fuit, cur hactenus falſariorum cupiditatem non irritaverint. Vix credam, horum reperiri aliquos, qui ſint commatis moderni, tametſi adfirmare nolim, non exiſtere aliquos fuſos. Quocirca cujus cupiditas in numos conſulares fertur, minus falſariorum praeſtigias pertimeſcendas habet.

Numi coloniarum Romanarum multo adhuc minus, quam conſulares, fraudi anſam dedere, quia rudioris ſunt operis, ac propterea eos imitari eſt difficilius. Omnes igitur hujus claſſis numi in antiquis poſſunt putari, neque facile memini, in his me ſpurium aliquem vidiſſe.

Quinarii non minus, quam alii imperatorum numi fraudem recentem ſunt experti. Eorum multi, tam aurei, quam argentei, fuſi occurrunt. Quin magis in his cautione opus eſt, quia denariis multo ſunt rariores. Tamen ab hac ſuſpicione liberi ſunt numi ferrati, quorum multi occurunt inter numos familiarum, quin et Julii Caeſaris, M. Antonii, et Auguſti, a quibus imitandis impoſtorum avaritia hactenus abſtinuit*), quibus adde contorniatos, quia cauſa ſingularis fabricae difficilem habent imitandi artem.

CAPUT XX.

De numis monetariorum veterum culpa vitioſis.

Etiam iſtud argumentum propter multiplices artis numariae cauſas tractandum haud dubie eſt, dignum jam olim viſum ſummo viro Froelichio, de quo prolixam diſſertationem conſcriberet, quae inter vulgata ſua IV. Tentamina poſtremam efficit. Ex copioſa hac meſſe aliquas tantum ſpicas ſublegam, partim quia

*) De numis ferratis agetur in Prolegomenis ad numos familiarum. Ceterum me unquam inter numos J. Caeſaris, Antonii, et Auguſti videre ferratum, non memini, quod tamen hoc loco auctor adſerit.

unum alterumve in eadem cauſa exemplum praecipue in materia ſuapte clara tantundem probat, quantum amplus eorum catalogus, qualem inſtruxit Froelichius, partim quia multas is cauſas tractatui ſuo inſeruit, quas nos in praecedentibus commentariis jam expedivimus.

Veteribus monetariis ſive in ſcalpendis matricibus, ſive in feriundis numis aliquid potuiſſe accidere humanitus, quis negabit? Atqui et lapſos fuiſſe frequenter, et quidem negligentia, quam ipſa facilitas nequeat excuſare, infinita habemus documenta. Monendum tamen, vix aliqua reperiri monetariorum ſphalmata in moneta Graeca, quae ſignata fuit florentibus Graeciae rebus, aut ſaltem nondum valde attritis, et ſi quid forte in ea videbitur peccatum, adhibito ſtudio patere plerumque, abſolvendum jure monetarium. Sic cum Florentiae in muſeo M. Ducis inciderem in numum Theſpienſium elegantem, et perveluſtum cum inſolente, ſed luculenta epigraphe ΘΕΣΠΙΚΟΝ, in eo eram, ut condemnarem monetarium K pro E intrudentem; verum conlatis aliis exemplis ΝΑΓΙΔΙΚΟΝ, ΤΕΡΣΙΚΟΝ, ΦΕΝΙΚΟΝ etc. edoctus facile fui, monetarium in hoc numo uſum verbo *κτητικῷ* pro *ἐθνικῷ*. Vide dicta capite XVII. §. 8. Eandem laudem ſibi vindicat moneta Romana, quam conſularem, et familiarum vocamus, modo numus ſubaeratus non ſit. Graecam ſerius corrupit ingruens barbaries, Romanam auctus in immenſum monetariorum numerus, officinae per provincias diſtributae, omiſſa paullatim pulcri atque elegantiae cura, denique barbaries quoque. Sed jam aliquot ſupinae negligentiae exempla proferamus.

Exhibet Froelichius numum aeneum I. formae, qui nunc eſt in muſeo Caeſareo: AVRELIVS CAESAR. AVG. PII. F. COS. *Caput Ael. Aurelii nudum.* ℞ DESNOS. S. C. *Honos ſtans.* Satis apparet, ſyllabam DES. ad partem adhuc anticam pertinere, ſic ut ſit COS. DES., nempe *conſul deſignatus*, et pro hoc in averſa ponendum HO, ſit ut ſit HONOS, epigraphe obvia in numis Aurelii Caeſaris. Exemplum aliud magis lepidum olim ex aeneo Alexandri Sev. I. formae dedi, qui eſt in muſeo ill. Com. Vitzai y), in cujus averſa eſt: PMRTI PACIFERP. S. C. *Mars galeatus ſtans d. oleae ramum, ſ. haſtam.* Habentur hujus imperatoris numi cum eodem Martis typo, quorum alii inſcribuntur: P. M. TR. P. COS. P. P., alii: MARTI PACIFERO. Ex quo patet, *monetarium*, cum priorem epigraphen inſculpere matrici meditaretur, finitis jam prioribus binis elementis ad alteram dilapſum, eaque continuata pro O in fine poſito ex intenta primum inſcriptione recepiſſe literam P. Docent haec exempla, fruſtra eſſe eos, qui in his rei numiſmaticae abortibus neſcio quid eruditionis reconditae augurantur, et cum eos tanquam portenta deſpuere oporteret, dignos ſubtili explicatione putant. Similis naturae numus olim Lutetiae emerſit: IMP. T. CAES. VESP. AVG. P. M. TR. P. COS. VIII. *Caput Titi laur.* ℞ AERES.

y) Num. vet. p. 412.

AVGVSTI. S. C. *Aequitas ſtans.* AE. II. Cl. Boze explicando huic prodigio intentus multa erudite congeſſit, ut comprobet, AERES poſitum pro AES, et hoc pro MONETA y). Miſſo hoc judicio ad eruendam veritatem utar more meo. Exſtant inter numos Titi eodem anno ſignatos alii cum epigraphe AEQ[illegible]. AV[illegible]VST., alii cum CERES. AVG[illegible]. Certum ergo, et ex praecedentibus exemplis liquet, monetarium, cum ſcribere voluiſſet AEQVITAS, poſt ſcriptum jam AE ad epigraphen CERES aberraſſe.

Alia ſcalptorum vitia conſiſtunt in mendoſa literarum metatheſi, ut in numo *Neronis*: IANVM. CLVSTI. pro CLVSIT (Muſ. Caeſ.), in numo Rhaſcuporidis Thraciae regis: ΡΑΙΣΚΟΤΠΟΡΔΟΣ pro ΡΑΣΚΟΤΠΟΡΙΔΟΣ (Muſ. Caeſ.), in numo Valeriani: LERIGIO pro RELIGIO (Ibid.). Alia in adjectione literae ſuperfluae, ut: OPITIMVS, SAECVLLVM pro OPTIMVS, SAECVLVM (Ibid.). Alia in omiſſione literae, ut: VERITAS pro VBERITAS, et ſimilia. *Subſtitutione* literae alienae, ut: SVLVTARI, REDVCA, ΓΟΡΔΤΑΝΩC, pro SALVTARI, REDVCI, ΓΟΡΔΙΑΝΟC. Huc pertinent perverſae notae chronologicae, ut cum legitur: COS. XIII. DES. VIIII., pro quo manifeſte legendum: COS. VIII. DES. VIIII., quae confuſio, praecipue in ſubaeratis imperatorum perfrequens eſt. Accedunt literae inverſae contra naturalem earum ſitum, quibus monſtris in numis tyrannorum ſub Gallieno, et Claudii Gothici pridem adſuevimus, etſi ſubinde juſtus epigraphes ordo ac lex in moneta Romana revixerit. De ſcriptura retrograda, primum remotae antiquitatis indice, deinde invaleſcentis barbariei egimus cap. XVII.

Saepe prolapſis Graecorum Romanorumque rebus tanta eſt in inſcriptionibus perturbatio, ut in his nullum componere verbum ſanum, aut quodcunque libuit, poſſis. Haec cum luce ipſa ſint evidentiora, et obviis poſſint exemplis comprobari, fuere tamen ingenia diligentia, et ſupra communem ſenſum perſpicacia, qui ex his paludibus rigare philologiam ſunt aggreſſi. Atque horum conatibus accepta referimus inaudita hactenus in hiſtoria Romana imperatorum nomina, v. g. D. N. EOANVS. P. F. AVG. — D. N. C. BRITIVS. — D. N. CALPITIANVS — D. N. VECVNINVS — AVLENAVS &c., quae cum riſu perſtringit Scipio Maffeius a Froelichio laudatus z). Quibus addenda ORIVNA. AVGVSTA credita Carauſii uxor, de qua vide monetam hujus imperatoris.

Sunt exempla, a ſcalptoribus ſaepe non tam negligentia, quam ignoratione orthographiae et linguae fuiſſe peccatum. Obvium eſt in denariis Antonii IIIviri: LEG. XVIII. LYBICAE., et, quod mirere, conſtans, cum tamen Graeci, Romanique conſtanter ſcripſerint ΛΙΒΤΑ, et LIBYCVS. Inconcinnum eſt etiam, quod frequenter in numis Caeſarenſibus Cappadociae, aliisque legitur: ΤΠΑΤΟΤ. ΤΡΙΤΟΤ., vel ΤΕΤΑΡΤΟΤ, id eſt, ſi ad verbum reddas, *conſulis tertii*, vel *quarti*, pro ΤΠΑΤΟΤ. ΤΡΙΤΟΝ, vel

y) B. L. T. XII. p. 303. z) l. c. p. 38

ΤΕΤΡΑΚΙΣ., *conſulis tertium*, vel *quartum*. In numis Hoſtiliani: C. OVAL. OSTIL. MES. COVINTVS pro C. VAL. HOSTIL. MES. QVINTVS. arguit ſcalptorem Graecum orthographiae Latinae rudem. Adde numulos argenteos Gallicos, numos coloniae Laodiceae Syriae, et paſſim alios declinantis imperii mixtis literis Graecis, Latinisque deformes.

Etiam aetatis conſuetudo, quae a vetere inſtituto diſceſſit, et ad novam ſcribendi legem deflexit, non raro abſolvet ſcalptorem. Sic RAEDVX, PIAETAS, BAEATISSIMO, contra: CESAR, REIPVBLICE paullatim ſeſe inferiore aevo inſinuavere.

At ſuperſunt vitia, quae uni ſcalptorum incuriae procul dubio debentur, qualia ſunt, cum inſcriptio longe a typo, quem enunciat, diſcrepat. Sic: FAVSTINA. AVGVSTA. ſcriptum juxta caput M. Aurelii in aeneo I. formae, qui eſt in muſeo regis Galliarum teſte Vaillemontio [a]. Item: ΛΟΥΚΙΛΛΑΣ. CEBACTHC. ſcriptum juxta caput L. Veri in aeneo Epheſiorum maximi moduli olim muſei Foucault, teſte Gallando [b]. Ejusdem rationis eſt: ABVNDANTIA. AVG. typo Pudicitiae, in numo Etruſcillae. (Banduri p. 40.)

Aliud certum, et obvium monetariorum vitium ſunt formae numorum male compoſitae, ut quando cum parte antica alicujus Auguſtae jungitur averſa, quae per inſcriptos conſulatus, tribuniciam poteſtatem, pontificatus, typos militares &c. ad maritos tantum imperatores pertinet, aut etiam, quando, quae averſa eſt patris, tribuitur filio, et viciſſim, tamen fuere tempora, quae monetarios palam abſolvunt; nam certum eſt, in moneta Romana cum Philippo filio communicatas fuiſſe partes averſas, quae ſine dubio ſunt patris, ut [illegible] probabimus, in moneta vero Antiochiae Syriae obvium eſt videre numos Otaciliae et Etruſcillae, in quorum poſtica legas trib. poteſtatem, et conſulatus, maritorum nempe titulos. Peccatum item a monetariis, quando in uno numo duas partes anticas ejusdem imperantis conjunxere, aut duas partes averſas, ſic ut in illo deſit pars averſa, in hoc pars antica. Nolim tamen cum Froelichio in negligentiae peccatis putare numum aeneum II. formae muſei Caeſ., in cujus utraque parte eſt: HADRIANVS AVGVSTVS, et hujus caput laureatum; nam plura vidi ejus exemplaria, quam ut oſcitantiae ſuſpicio cadere in monetarium poſſit, etſi, quo iſtud imperatum ſit conſilio, ignorem. Peccatum etiam, quando cum capite Auguſti, vel Auguſtae junxerunt averſas, quae ſunt praecedentium imperatorum. Infinita hujus ſunt exempla in argenteis ſubaeratis, nimirum furtive ſignatis. De typis in numis familiarum hoc modo permutatis vide prolegomena ad hujus claſſis numos.

Denique in certis monetariorum lapſibus putamus numos incuſos, et bis percuſſos, de quibus egi capite XII. in mechanica artis monetariae.

---

a) Woltereck Electa p. 182. b) Ibid. p. 206.

CAPVT XXI.

De aetate numorum definienda, variisque varia aetate, locisque artis cauſis.

Varii ſunt modi, qui docent, de numorum aetate recte ac [illegible] arbitrari. Non agimus hic de iis, qui certas notas chronologicas ſuam ipſi aetatem ſuapte ediſſerunt, cujusmodi ſunt inſcripti epochae anni, quae ratio certiſſima, ſaltem tum, cum de ejus exordio conſtat, vel effigies, aut ſaltem nomen regis, aut quocunque nomine imperantis, quia tempus, quo principatum tenuere, plerumque ex hiſtoria critica certum tenemus, quanquam in hac parte cautione opus, quia fuere principes, quibus grata poſteritas diu poſt eorum mortem numos dedicavit, ceu Geloni, Hieroni, Alexandro M., Julio Caeſari, ut in ſingulorum numis dicetur. Verum agimus hoc loco de numis iis, qui utroque hoc ſubſidio ad definiendam aetatem ſuam carent, qua indole plerumque ſunt numi illi, quos *autonomos* vocamus. Et tamen permagni intereſt ſive ad artis veteris hiſtoriam, ſive alias cauſas, etſi non proximum, tamen quoad ejus fieri poterit, propinquum autonomorum tempus indicare, praecipue cum haec numorum claſſis antiquitate reliquas omnes antecellat.

Ergo deficientibus certis temporum indiciis advocandae leges aliae, quae poſſint deſideratam aetatis intelligentiam ſuppeditare. Sunt vero metallum, inſcriptionis modus, ac literarum forma, fabrica, quo nomine intelligimus cauſas operis externas a mechanica petitas, denique picturae ſtilus, quo vocabulo jam recepto indicamus circumſcriptionem, geſtum, habitum, cultumque ſignorum, quae omnia varia aetate, variisque locis magnopere differre ſunt comperta. Haec quidem discrimina ſuapte ſeſe homini tractandis numis adſueto offerunt, ſed quia longius iſtud tempus poſtulat, neque omnibus ad muſea liberalius inſtructa aditus patet, ut experimentum capere ipſi poſſint, ad operis mei inſtitutum pertinere putavi, utiliſſimae hujus doctrinae, et ad multas cauſas profuturae proponere praecepta, quae longo monetae veteris uſu ſatis a me comprobata, confirmataque intelligo.

Enimvero Barthelemyus, in hoc ſtudiorum genere ſemper cum honore nominandus, ante annos complures argumentum iſtud coepit tractare edita inſigni diſſertatione, quam *Eſſai d'une paléographie numismatique* inſcripſit c). Parabat materiam omnem duabus partibus complecti, quarum prima ageret de numorum fabrica, metallo, pondere, magnitudine, forma literarum, et natura typorum, altera pars in naturam monetae variis in regionibus ſignatae inquireret initio facto

c) B. L. T. XXIV. p. 30.

a Cyrenaica, et continuato itinere vocatis in examen numis Syriae, Aſiae minoris, Graeciae propriae, inſularum Archipelagi, et mediterranei, denique magnae Graeciae. Verum dolendum, virum praeſtantem, qui unus ſive propter inſignem rei veteris numismaticae uſum, ſive eruditionis opes, ſive, quae ſibi omnium maxime praeſto ſunt, ſubſidia et facultates, implendo tanto propoſito par fuerat, poſteaquam partem eam, quae ad vetuſtiſſimae monetae fabricam pertinet, praeclare explicuiſſet, in medio curſu ſubſtitiſſe nulla relicta ſpe utiliſſimi hujus argumenti ad exitum perducendi. Non eſt mihi animus, coeptam a viro ſummo materiam eadem ἀκριβεια, tantoque rerum verborumque apparatu continuare, neque iſtud permittunt fines, quos praeſenti operi praefixi. Tentabo tamen generalia de ſingulis praecepta tradere, quibus olim, cui plus otii fuerit, ad pleniorem ejus tractationem uti opportune poterit. Atqui multa ad praeſentem hanc cauſam pertinentia hactenus variis locis prolixius ſunt expoſita, quae jam neceſſe non erit, iterum commemorare, et deinceps omiſſa brevitatem orationi, modumque concibiabunt.

Sed ad definiendam recte numorum veterum aetatem oportet epochas quasdam conſtituere, intra quas numi ſinguli veriſimili quadam ratione poſſint concludi. Eas ex cauſis, quas dabimus, ſtatuimus ſequentes:

Epocha I. Eam a primis rei monetariae incunabulis porrigo usque ad Alexandrum I. Macedoniae regem. Mortuus is eſt circiter V. C. 291.

Epocha II. Inde ab Alexandro I. usque fere ad initia Philippi II. Amyntae filii, quae complectitur annos circiter C.

Epocha III. Ab initiis Philippi II. usque ad vicina everſae reipublicae Romanae tempora.

Epocha IV. A tempore exeuntis reipublicae usque ad Hadrianum.

Epocha V. Ab Antoninis usque ad Gallienum.

Antequam ſingularum epocharum characterem conſtituo, monendum omnino, praecepta, quae dictabimus, nequaquam ejus eſſe naturae, ut citra errandi periculum numi omnes certae ſuae epochae, et non potius vicinae, poſſint inferi, aut ut non interdum juſtae ſint dubitandi rationes, cui potius epochae hic ille ve numus ſit tribuendus. Nequaquam nobis, noſtraeque facultati tantum tribuimus. Verum ſi ſcientiae antiquariae magiſtri permiſſum ſibi putant, ex variis indiciis longo uſu ac meditatione captis ſtatuarum, operum anaglyphorum, gemmarum aetatem augurari, poſſumus et nos permiſſum nobis putare, ea, quae longo rei numismaticae uſu didicimus, in praecepta redigere, ac majore iſtud in numis fiducia, quia hi fere ſemper epigraphen adferunt, ex cujus ſive literarum forma, ſive mentione, qua in regione, aut urbe ſignati ſint, eximia ſaepe poſſunt auguria capi ad definiendam certius eorum aetatem.

EPOCHA I.

A primis rei monetariae incunabulis usque ad Alexandrum I. Macedoniae regem.

Ejus characteres ſunt:

Metallum. Nullus in hac aeris uſus, (de Graecorum hic moneta agimus, non de numis Italiae mediae, in qua aliud obtinuit) argentum cum auro, ſed hoc rariſſimo, ſolum dominabatur, de quo argumento ſupra late egimus capite VIII.

Inſcriptio ſaepe nulla. Quae cauſa eſt, cur multis hujus epochae numis certam patriam non poſſimus praeſcribere. Vide hujus generis non paucos apud Pellerinium, (Rec. III. tab. CX[illegible]) et in muſeo Hunteri. (Tab. 66.) Cum adeſt inſcriptio, ſimplex ea eſt, et parca, ſola urbis mentione contenta, nulloque inſcripto magiſtratu, aliisve indiciis in inferioris aevi moneta obviis. Ea vel recta eſt, vel retrograda, vel, quam βουστροφηδὸν vocamus; ſed ſi poſterioribus duobus modis peragitur, plerumque tantum hujus epochae, minus frequenter ſecundae erit indicium. Vide, quae de his modis plura alia praecepimus ſupra capite XVII.

Literarum forma. Hanc pete ex capite VIII. §. 10., quo loco antiquiſſimorum characterum formam pictam ex numis vetuſtiſſimis ſiſtimus. Sed monendum, ſicut in linguis, ita et in literarum delectu et forma nonnunquam occurrere archaismos, v. g. in obviis drachmis Achaeorum, quae certe epocha I. poſteriores ſunt, eſt F pro Φ, et Ϙ pro K, in aeneis Atheníenſium Theta quadratum pro rotundo.

Fabrica.

Quorum numorum argentum vel aurum globoſum magis eſt, et craſſiuſculum, vel informis rotunditatis, ii plerumque hujus ſunt epochae. Vide numos Peloponneſi cum typo teſtudinis, Rhegii Bruttiorum, antiquiſſimos Atticos. Ergo quod in his volumini detrahitur, compenſat maſſa.

Contra fuere regiones, in quarum moneta orbiculi tenuitas, et rotunditas perfectior certum remotiſſimae antiquitatis characterem conſtituunt. Confer numos Syracuſarum, Naxi, Abacaeni, aliarumque Siciliae urbium. Tenuis etiam ſunt laminae numi variarum M. Graeciae urbium, iique omnes vetuſtiſſimi, qui typum in averſa incuſum offerunt.

Quadratum informe parti averſae incuſum, de cujus natura et cauſis actum capite XII. §. 2., certiſſimus eſt hujus epochae teſtis.

Typi in parte antica exſtantes, in averſa introrſum cuſi, qui modus, ut mox dixeram, fuit urbibus M. Graeciae proprius, et de quo ex inſtituto agetur in prolegomenis ad numos Lucaniae, hanc quoque ſibi epocham ſine dubio poſtulant.

Circulus ornatus extremum numi marginem ambiens, qualem ſaepe videmus in gemmis, quas Etruſcas vocant. Hic plerumque conſpicuus eſt in numis M. Graeciae incuſis, ut Sybaris, Crotonis, Cauloniae; item Pandoſiae, (Pellerin. Lettres p. 201.) Tarenti, (Hunter.) in Sicilia Naxi, (Torremuzza.) et numis Meſſanae inſcriptis Zancle. Extra has regiones vidi etiam in numo Barces Cyrenaicae, (Pellerin.) ſed qui potius epochae II. videtur.

Stilus picturae.

In numis antiquiſſimis talis eſt, qualis eſſe debuit illo tempore, quod numos hos parturivit. Tametſi magnum obſervetur inter ipſos numos, quos huic epochae tribuimus, discrimen, aliis picturam fere

barbaram praeferentibus, aliis eam, quae rectum jam tramitem ad artis perfectionem ingreſſa eſt. Neque aliter evenire iſtud potuit, quoniam finibus ſatis laxis hanc epocham circumſcripſimus. Quare numi, quanto magis ſunt barbari, tanto aut altiori tempori debentur, aut exiſtimandi ſunt ſignati in urbe, quae veras artis leges nondum recepit, quod nos diſcrimen cogimur perinde habere, quia ejus reperiundi facultas jam non ſupereſt. Hujus igitur epochae numos ſecundum varias picturae cauſas inſpiciamus.

Picturam barbarae adfinem offerunt numi antiquiſſimi variarum Cretae urbium, Eleutharnarum, Lycti, Rhauci, quorum iconiſmos vide apud Hunterum. Ibidem numi inſigniter antiqui Phaſelidis Lyciae. Ejusdem ſunt naturae numi inde a Goltzio Lesbo tributi, ſed quos nunc eſſe Macedonicos certo conſtat, ut dicetur in moneta Lesbi, qui violentum mulieris raptum exhibent. In his, ut reliqua picturae monſtra praeteream, ſive dextera mulieris in altum elata, ſive ſiniſtra demiſſa omnem juſtae menſurae modum excedunt. Quibus numi ipſi praeſto non ſunt, adeat eorum imagines apud Hunterum. (Tab. 33. n. 1. ſeq.) Erunt, qui cauſam requirent, cur malim numos ſimiles ſignatos ſtatuere remoto illo aevo, et ſub artis Graecae initiis, ac non potius illa aetate, qua ars per Graecas urbes a ſumma perfectione ad ultimam barbariem prolapſa eſt. At facile eſt, dubium iſtud expedire: Praeterquam quod periſtaſes ſupra adlatae eorum antiquitatem ſtabiliunt, neceſſe foret, eos deſcendere in ea tempora, quibus urbes Graecae ferire monetam pridem deſivere, quo de argumento abunde actum alias. Ceterum quantumcunque barbaram dixi picturam, tamen multum praeſtat iis rei monetariae abortibus, quos olim populi vere barbari progenuere, ceu Daci et Moeſi imitando numos regum Macedoniae, Thaſiorum &c. Galli numos Maſſiliae &c. nec mirabimur, Graecorum artem ſub art[illegible]llis, quam ipſi invenere, fuiſſe barbaram, quando memorati barbari inventam ab iis, perfectamque artem non poterant niſi barbare imitari.

Alter modus huic epochae proprius in violento membrorum motu, geſtu, totiusque corporis ſitu conſiſtit. Inſignia hujus ſtili exempla ſuppeditant numi, quos propter alias omnes cauſas neceſſe eſt in antiquiſſimis putare. In numo apud Pellerinium (Suppl. IV. tab. II. n. 10.) Apollo nudus flexo violenter ſiniſtro genu dextera plectrum attollit. In numo Cnoſſi Cretae Minotaurus humi ſiniſtro genu innixus dextera globum attollit, ſiniſtram nulla apparente cauſa diſtorquet, (Pellerin. Rec. III.) In numis Camarinae idem eſt Nemeſis ingeniculatae ſitus. Adde inceſſum Crimiſi naturae plane inimicum in numis Segeſtae Siciliae. Quod in figuris humanis placuit, placuit etiam in fingendis animalium motibus. Nihil violentius motu caprae, quae fingitur in numis qualiumcunque Aegarum apud Hunterum, (Tab. 16. n. 13. 14. 15.) adde taurum et leonem in numo Acanthi Macedoniae apud eundem. (Tab. 1. n. 16.) Qui violentos corporis motus fuiſſe artificibus Etruſcis proprios dixerunt, habent in his numis exempla vetuſtiſſimorum Graecorum, ac mihi quidem veriſimile ſemper

viſum, hunc picturae modum nequaquam in Etruſco ſolo prognatum, ſed ex vicina M. Graecia invectum, adoptatumque ab Etruſcis, et ab his diutius retentum, cum interim Graeci magis naturae obſequi diſcerent. Tamen in hoc ſtilo, etſi absque cauſa naturae vim inferat, adverſus partium inter ſe propo[illegible] non peccatur, quemadmodum peccavimus articulo praecedente in numis picturae barbarae. Hac enim ſpectata nihil vitio dabis ſive laudato Apollini Tarentino, ſive Minotauro Cnoſſio, aliisve, quorum attuli exempla.

Vtrumque vitium hactenus commemoratum vitavere numi plures, praecipue M. Graeciae, quorum pictura non modo nihil offert aut barbari, aut violenti, ſed potius naturae legibus fideliter inhaeret, in qua, ſi rigorem et aſperum membrorum textum demas, nihil culpaveris. Hujus ſtili ſunt Neptunus Poſidoniatarum, Juppiter fulminans, aut quisquis is eſt, Cauloniatarum, bos reſpiciens Sybaritarum, Juppiter ſedens, et caput leonis Rheginorum, ut copioſis aliis exemplis abſtineam. Atqui et hos intra hanc epocham concludendos, aut ſaltem horum plures, ex eo manifeſtum eſt, quia fuere urbes, quae poſt ſtatutum a me hujus epochae exitum numos amplius ferire non potuerunt. Exit haec, ut dixeram, circa annum V. C. 291., at Sybaris jam anno V. C. 243. everſa a Crotoniatis fuit. Ergo hujus urbis numi omnes, ſaltem qui manifeſte pervetuſtum opus offerunt, huic ſunt epochae vindicandi. Zancle Siciliae ſubacta a Meſſeniis circa annum V. C. 273. Meſſana ſubinde coepit appellari, ergo et hujus epochae ſunt numi omnes Zancles nomine inſcripti. Plerique etiam Naxiorum Siciliae numi haud dubie huc pertinent, quia eorum urbs V. C. 351. a Dionyſio deleta fuit. Ex harum igitur urbium numis certiſſime poſſumus de ſtatu monetae, qualis per epocham I. fuit, arbitrari.

Eſſet hic locus commemorandi complures alias vetuſtiſſimi Graecorum ſtili cauſas, quarum ope non raro poſſemus de hujus epochae numis confidentius arbitrari, ſed quas lubet praeterire, ſive quod eas alii ex veterum omnis generis monumentis abunde propoſuere, ſive quod ambigua, et nimium ſaepe fallacia haec artis praecepta exiſtimo, ſive quod non is ſum, qui auſim, veras vetuſtiſſimae in numis picturae notas, ut eas ex longo illorum uſu apud animum meum ſentio, oratione quoque ſecundum artis regulas explicare. Facile is, qui contemplandis numis veteribus multam impendit operam, ex deſcriptione primum totius corporis, deinde partium, ac praecipue vultus lineamentis poterit de eorum antiquitate, ac cui ſint epochae inferendi, probabile judicium ferre.

Aliquos tamen adhuc modos hujus epochae artificibus familiares proferam. Obſervo, capillos coaptatis globulis, et ſic per filamenta in cervicem defluis fuiſſe formatos. Hujus generis elegantiſſimum unum Syracuſanorum habet muſeum Caeſareum, capite muliebri ad hunc modum crinito, et videri poſſunt ſimiles complures inter Syracuſanos principis Turris Muciae. Eodem modo formantur pili, qui collum bovis cum facie humana in

numis Gelae Siciliae ambiunt. Eſt hoc indicium artis vetuſtiſſimae, ſed qua uſos etiam video ſcalptores in gemmis, etſi, ut apparet, non antiquiſſimis d). Eodem cultu ſunt etiam capita Centauri, et mulieris raptae in argenteis pervetuſtis, quos ſupra dixi Lesbo hactenus tribui ſolitos. (Hunter.) In numis Aegarum, et Acanthi, quos ſupra quoque indicavi, capra, leo, taurus ſparſos per corpus globulos ſimiles offerunt, nulla, quod norim, certa picturae lege. In perantiquo alio Syracuſarum numo muſei Caeſarei reticulum, quod capitis muliebris crines colligit, lineis tortuoſis et in ſe recurrentibus ambitur, quod antiquiſſimum ornamenti genus veteribus *Maeander* dictum eſt, de quo plura notabimus in tractatu de fluviis.

Atque hujus quidem aetatis numi ut veritate naturae, artisque perfectione multo ſunt inferiores iis, quos epocha III. dabit, habent tamen vel ab ipſa ſenectute aliquid auguſti, et quod venerationem illis, dignitatemque conciliat, quos cum aſpicio, idem ſoleo apud animum meum ſentire, quod conſpectis Daedali ſignis ſenſit Pauſanias e): *Δαιδαλος δε ὁποσα εἰργασατο, ἀτοπωτερα μεν ἐςιν ἐς την ὀψιν, ἐπιπρεπει δε ὁμως τι και ἐνθεον τουτοις. Quaecunque fabricatus eſt Daedalus, oculis quidem abſurdiora videantur, tamen ex iis divinum aliquid elucet.* Cum quo conſonant ea, quae dixit Aeſchylus apud Porphyrium f): *veteris quidem operis ſimulacra, etſi nulla arte elaborata, divina putari; verum ea, quae ars recentior ſcitius finxit, eſſe quidem admirationi, ſed multum inferiora opinione divinitatis.*

En tibi certos hujus epochae characteres, quorum nonnullos non negavero in ſequente etiam nonnunquam reperiri, ut jam altius monui. Quae leges ſi rite fuiſſent [illegible]riis expenſae, non hercle auſi fu[illegible] numos Syracuſanos Gelonis et Hieronis I. nomine inſcriptos his regibus ſynchronos exiſtimare. Ex quo uno exemplo, ut ſimilia alia omittam, ſatis intelliges, chronologicam hanc numorum veterum ſcientiam cumprimis in hac arte eſſe neceſſariam.

EPOCHA II.

Inde ab Alexandro I. usque fere ad initia Philippi II.

Mortuus eſt Alexander circiter V. C. 291., Philippus regnum adivit V. C. 395.

Ex artis hiſtoria conſtat, intra hos annorum intervallum, quod Phidiam tulit, artes omnes inſigniter fuiſſe excultas, quod beneficium arti quoque monetariae fuiſſe proficuum in aperto eſt. Quos enim habemus certos hujus epochae numos, ceu regum Macedoniae, Cariae, alioſque, manſuetiore jam ſunt cultu, poſito rigore, qui epochae praeteritae proprius fuit character.

Deinceps neceſſe non erit, ad definiendas uniuscujusque epochae notas eandem adferre *ἀκριβειαν*, quia major jam numorum copia levius examen efficit.

d) Natter Traité de la meth. de grav. p. 10. e) L. II. pag. 121. f) de abſtin. ab eſu carn. L. II. §. 18.

Characteres hujus epochae:

Metallum. Argentum adhuc, aurumque dominatur, et nonniſi paucos aeneos intra hanc epocham ſignatos poſſumus adfirmare. Inductam hac aetate Athenis monetam aeneam teſtatur Ariſtophanes in Ranis, quae actae ſunt V. C. 348., ſed conſtat etiam ex ejusdem Concionantibus, eam paullo poſt fuiſſe abolitam clamante praecone: *argento enim utimur*, quod argumentum laxius tractabimus in moneta Attica, quo loco docebimus etiam, jam aliquanto maturius ejus uſum tentatum a Dionyſio rhetore, ſed reprobatum. Ergo jam tum aes in Graecia reſpici coeptum. Enimvero complures habemus aeneos Amyntae numos, qui Philippum II. proxime praeceſſit.

Inſcriptio ejusque modus fere ad eam accedit, quam diximus fuiſſe epochae I., et jam ſenſim *literarum forma* novae ſe rationi accommodare incipit, v. g. H pro E longo, Ω pro O longo &c.

Fabrica. Metallum antea globoſum jam ſe magis explicat; etſi craſſius adhuc eſt, quam deinceps erit. Confer numos regum Macedoniae et Cariae, qui ſunt hujus epochae, tum Syracuſanos, Meſſanenſes, Cyrenaicos, aliosque, qui per plures alias cauſas hujus eſſe epochae comperiuntur. Nullum jam in parte averſa quadratum turpiter hians, aut incertis lineis diviſum, ſed in ejus locum ſuccedit typus, etſi ſaepe quadrato, atque huic nonnunquam duplici, incluſus, remanentibus nimirum operis priſci, ſed jam cultioris, veſtigiis, quod argumentum loco ſaepe laudato eleganter ac ordine tractavit Barthelemyus. Percurre, qui hanc doctrinam rite confirmabunt, praecipue numos Macedoniae, et vicinae Thraciae.

Stilus picturae. Vitatis prioris epochae ſeu vitiis, ſeu conſuetudine numos hujus intervalli diſtinguit modus picturae juſtas quidem ſervans partium dimenſiones, nondum tamen perfectioris naturae elegantiam et illecebras, quas ſubinde Charites addidere, exprimens. Poſſunt ex numis infinita ejus exempla peti, atque iſtud tanto certius, quia pauca alterius generis monumenta ex hoc aevo ſuperſunt.

EPOCHA III.

Ab initiis Philippi II. usque ad vicinae everſae reipublicae Romanae tempora.

Tria circiter ſaecula haec epocha, quae aurea artis Graecae aetas putanda eſt, complectitur.

Metallum. Durante auri, argentique uſu jam paſſim non a civitatibus modo, ſed et regibus invecta moneta aenea. Cauſas dedimus ſupra capite VIII.

Inſcriptio jam productior additis frequenter magiſtratus nominibus, ſed nondum expreſſa ejus dignitate, ceu archontis, praetoris &c. Prytanem tamen memorant ciſtophori Pergameni.

Literarum forma eadem eſt cum hodierna, cum Graece ſcribimus, ſive quia prae vetuſtiore, et ea, quae ſecuta eſt, magis placuit, ſive quia, quod a Graecis hac aetate factitatum, propter artium omnium perfectionem, communis jam neque loco movenda lex evaſit. Hujus etiam aevi character certiſſimus ſunt non-

modo literarum pulcherrima distributio et aequalitas perfectiſſima, ſed etiam in minutis numis ſubtilitas mirabilis, quae ſummam operi gratiam conciliat. Vide numos praecipue M. Graeciae, et Siciliae.

Fabrica. Metallum in hujus epochae numis habito reſpectu ad varias magnitudines moderatam, juſtamque habet craſſitiem. Aenei, qui nunc majore numero feriri coepere, plerique tertiae tantum ſunt formae, rarius ſecundae, vix unquam primae, maximae nondum comperti. Variant magnitudines in nobilibus metallis, ut alias dictum.

Stilus picturae. Communis hujus aetatis fortuna, quae artes omnes ad ſummum evexit, rei etiam monetariae placide adfulſit, de cujus ortu ac progreſſu idem poteſt adfirmari, quod de ſculptura et pictura praedicavit Cicero [g]. *Quis enim*, inquit, *eorum*, *qui haec minora animadvertunt*, *non intelligit*, *Canachi ſigna rigidiora eſſe*, *quam ut imitentur veritatem? Calamidis dura illa quidem*, *ſed tamen molliora*, *quam Canachi. Nondum Myronis ſatis ad veritatem adducta*, *jam tamen quae non dubites pulcra dicere. Pulcriora etiam Polycleti*, *et jam plane perfecta*, *ut mihi quidem videri ſolent.* Qae ſequuntur, ad picturae fortunam pertinent. Ex iis, quae hactenus disputata ſunt, facile intelligimus, rem quoque monetariam ſuos habuiſſe gradus, et nunc demum, ut reliquas artes omnes, ad ſummam perfectionem fuiſſe provectam. Quid enim eſt politius, quid elegantius, perfectiusque numis Philippi II. aureis, ejusque filii Alexandri, et qui his coaevi jure putantur, numis magnae Graeciae, Siciliaeque? Atqui horum merita ab aliis abunde ſunt explanata, neque noſtris jam laudibus cupiunt celebrari. Tamen ſunt nonnulla, quae ab aliis aut omiſſa, aut ſegnius tractata nolim in hoc operis inſtituto deſiderari. Ac primum quidem non tam miror, exiſtere in Graecorum hujus aetatis moneta numos ſummae elegantiae, quam mihi potius videtur admirabile profecto, multas in Graecia late ſumpta numerari urbes, in quarum moneta, quae hujus ſit epochae, praecipue aurea et argentea, non videas numum, niſi qui operis ſit nitidiſſimi, artificemque peritiſſimum teſtetur. Enimvero nemo ſibi perſuadebit, ad formandam pecuniam, quae omnium promiſcue manibus eſſet terenda, variisque expoſita caſibus, parem fuiſſe impenſam aut curam, aut ſumptus, quanta impenſa fuerit ad fingenda ſigna, ſigilla, variaque pretioſa, quae aut in conſpicuo, interioreve loco poſita quamcunque injuriam procul habuere, aut in cimeliis putabantur, certe ſingula eo conſilio ſunt fabricata, ut aetatem ferant. Quare neceſſe eſt, praeclaros artifices tanto tum fuiſſe in numero, ut etiam ad res, quae obvii eſſe uſus ſolent, decore et eleganter fingendas eorum eſſet parabilis opera. Fuiſſe Graeciam omni aetate artium omnium magiſtram habitam, adfatim docent reſidua ejus omnis generis monumenta; verum picturae, ſculpturaeque artem tam fuiſſe illi populo familiarem,

g) in Bruto cap. 18.

ut viris in hac peritiſſimis abundaret etiam, non alio magis teſtimonio, quam numorum erudimur. Sunt vero in epochae hujus moneta numi ſane innumerabiles, qui artificem ſuum non minus commendant, quam ſuum gemmae Dioſcoridem, vel Solonem, et cujus nomen aeque merebatur poſteritati transmitti, ac tot artificum nomina gemmis inſculpta. Tamen Plinius, aliique, qui inſignem nobis catalogum reliquerunt eorum, qui in arte quapiam excelluere, ne unum quidem prodidere illuſtrem numorum ſcalptorem. Solum Neuantum nominant numi Cydoniae Cretae, inſcripti ΝΕΥΑΝΤΟΣ. ΕΠΟΕΙ., ut in hujus moneta oſtendemus.

Obſervandum deinde, non modo in Graecia, quam propriam appellamus, ſed etiam in pleriſque terris aliis, quas Graeci incoluere, hoc aevo operis monetarii artem fuiſſe abſolutiſſimam. Omitto Graeciam M., Siciliamque, felices, ut ſatis conſtat, artium omnium, exercitiorumque aemulas, quas Graecia propria mater invenit, excoluitque. At fuere regiones, ut Thracia, Bithynia, Caria, inſulae Aegaei &c., quarum ad artes liberales ingenium vix unquam a veteribus fuit celebratum, quin fuere etiam, et in ipſa quidem Graecia, populi, ut Boeoti et Arcades, quorum quidam ſtupor, et obtuſior mentis acies in proverbium ivere. Tamen quanta fuerit has per terras, populosque artis pictoriae perfectio, ſuperſtites eorum numi palam eloquuntur. Quod vero mirandum eſt maxime, cum coloni Graecia profecti in medio gentium barbararum, maximeque diſſitarum ſedes ſibi quaererent, tantum abſuit, ut patriae ſuae artes, pulchrique amorem dediſcerent, ut in longum etiam tempus conſervarent, magisque vicinos barbaros ad artium praecepta inſtituerent, quam ab his corrumperentur. Ejus facti luculentos habemus teſtes numos perelegantes Cyrenenſium Africae, Rhodetum Hiſpaniae, Maſſilienſium Galliae, quin, quod miraculi inſtar habendum, Graecorum inde ab Alexandro M. in ipſa Bactriana conſtitutorum. Tam altas in animo mirabilis hujus populi radices fixit artium ac philoſophiae amor, ut, quod patria Graecia dictavit, quocunque ſub coelo repraeſentaret, et nonniſi ſero a veteribus inſtitutis degeneraret, neque iſtud antea, quam ipſa mater, a qua, etſi longe disjunctus, alimenta ſemper petivit, avitum cultum, ac inſtituta ſenſim abjiceret. Atque haec de praeſtantiſſima artis Graecae epocha videbantur obſervanda.

EPOCHA IV.

A tempore exeuntis reipublicae Romanae usque ad Hadrianum.

Metallum. Rarus jam tum argenti uſus, atque illud vix jam amplius niſi ſignandae monetae imperatoriae adhibibitum. Hujus adhuc epochae ſunt ciſtophori continuati, ſed qui cum M. Antonio IIIviro defecere, tum tetradrachma Antiochiae Syriae, item inſcripta ΕΤΟΥΣ. ΝΕΟΥ. ΙΕΡΟΥ., nonnulla urbium Cretae, tum copioſa Alexandriae Aegypti, et inde a Tiberio frequentes drachmae Caeſareae Cappadociae, ſerius etiam Amiſi Ponti. Aureus compertus non eſt

dempto unico Neronis in eadem Caeſarea ſignato.

Inſcriptio. Satis nunc adhuc modeſta, rara adhuc titulorum et ambitionis vanitate, inſcripto quidem ſaepe magiſtratu, ſed ſuppreſſa adhuc plerumque ejus dignitate.

Literarum forma. Fere eadem, quae obſervatur in numis epochae praecedentis. Inde a Domitiano rarum jam Σ pro C, frequentiore etiam Є pro E, ut dictum capite VIII. §. 10.

Fabrica. Craſſities aeneorum magis jam attenuari incipit, de quo modo vide plura in epocha ſequente.

Stilus picturae, quem hoc loco deſcribere non attinet, quia ex imperatoriis numis poteſt intelligi, cum vix aliqua eſſet urbs Graeca, quae autonomos tantum, et non etiam imperatorios ſignaſſet. Alioqui ſatis conſtat, artium perfectionem ſenſim in pejus prolabi coepiſſe.

EPOCHA V.

Ab Antoninis usque ad Gallienum.

Metallum. Jam fere aes ſolum rem monetariam occupavit. Perrexere quidem urbes aliquae, ut Alexandria Aegypti, Antiochia Syriae, Caeſarea Cappadociae, Tarſus Ciliciae malleo ſubdere argentum, ſed purum rariſſime. Aureum unicum, et quidem Caeſareae Cappadociae cum capite Getae dedit Vaillantius.

Inſcriptio. Nunquam antehac numi veteres Graeci tam fuere loquaces, praecipue quos Aſiani, homines contentioſi et extremae arrogantiae, paraverunt. Turget haec mentione titulorum, privilegiorum, ludorum, magiſtratuum &c., quae olim omnia aut plane fuere omiſſa, aut nonniſi modice uſurpata.

Literarum forma. Quantum haec a praecedentibus differat, dictum eſt alibi. Eam plerumque magis monetariorum ruditas, quam publicus uſus corrupit.

Fabrica. Cum hactenus Graecorum moneta contractioris eſſet voluminis, ſed craſſior, nunc e converſo amiſſa ſoliditate excreſcit volumen. Etiam numi maximi moduli ab Hadriano demum incipiunt, rariſſimis, qui priora ſibi tempora vindicant. Soli *Alexandrini Aegypti* metalli ſoliditatem ſervavere, etiam cum minimae formae numos ferirent. Mutata haec fabricae ratio autonomorum etiam aetatem commode definit. Sic numi Athenarum, quorum aes tenuius eſt, ſine dubio hujus ſunt epochae.

Stilus picturae. Quod de hoc articulo praecedente dixeram, huc etiam valet. Poteſt enim ex *imperatoriis, cujus generis* jam nunc Graecorum numi plerique fuere, ut eorum aetas, ſic et picturae modus, et haec primum mediocris meriti, denique in incredibilem barbariem deſinens, optime intelligi. Atque hi docebunt, quam miſera denique fuerit per urbes Graecas picturae et ſculpturae conditio, ſic ut his conſpectis vix videatur credibile, earum eos urbium eſſe artefacta, quarum inſignia anteactae aetatis opera hodieque cum admiratione ſpectamus. Tametſi non dispar tum fuit Romanorum conditio, quorum numi circa Gallieni aetatem ſignati nihil habent, quo ſe Graecis praeferant. Nimirum Graeci a Romanis attriti, hi mollitie, ac domeſticis ſeditionibus, utrique

ab ingruentibus undique barbaris, una cum humanitatis ſenſu liberalium quoque artium amorem exuerunt. Adeo verum eſt, civitates multis, gravibusque calamitatibus exercitas paullatim animum a morum, artiumque cultura avocare.

CAPVT XXII.

Bibliotheca numismatica.

Catalogum auctorum, qui de re numismatica ſcripſere, pridem edidere Philippus Labbe, Rudolphus Capellus, Burchardus Struvius. Hos ſecutus Anſelmus Bandurius praeclaram ſuam Bibliothecam numariam ſcripſit, de cujus meritis agam infra in hujus operibus. Poſtremus, qui in eodem argumento verſatus eſt, fuit Chriſtianus Hirſch edito opere, cui titulus: *Bibliotheca numismatica exhibens catalogum auctorum, qui de re monetaria, et numis tam antiquis, quam recentioribus ſcripſere. Norimbergae* 1760. *in folio.*

Nobis cum idem argumentum in praeſentis operis inſtituto tractandum omnino videretur, non tamen eadem ſequenda ratio viſa, cum ad cauſam meam non putem pertinere, niſi noſſe opera, quae ad artis noſtrae intelligentiam poſſunt prodeſſe. Quis enim non videt, ut in quavis alia ſcientia, ſic etiam in hac noſtra multas exſtare lucubrationes, quas ſine artis detrimento poſſumus ignorare, ſive quod in ſcientiae noſtrae incunabulis ſcriptae erroribus ſcatent, malique ſunt viae duces, ſive quod ſaepe continent res jam ab aliis, et non raro melius dictas? Hae ut omitti non poſſunt a bibliothecae ſcriptoribus, ſic a me jure praeteriri. Quare in catalogo, quem coram dabimus, ea ſolum prodemus opera, quorum aut neceſſarius eſt ad rem numismaticam uſus, aut quae propter varias cauſas ignorare vix licet. In iis, quae jam recenſuit Bandurius, breviori eſſe licebit, quia jam ab hoc judicium incorruptum fuit peractum, et ipſe facile poteſt adiri. Omittentur etiam hoc capite auctores, qui de ſingularum tantum urbium aut principum numis ſcripſere, aut unum tantum, alterumve numum ſibi explicandum ſumpſere, quorum mentionem ad eum locum differimus, quo earundem urbium, principumve monetam examinabimus.

Initium ducemus a famigerato Huberto Goltzio, quia eorum opera, qui hunc praeceſſere, etſi magnum aevo ſuo habuerint nomen, nunc fere tantum in eruditis cimeliis putantur. Cur in judicando Goltzio fuerimus uberiores, cauſae nos graves impulere, ut patebit.

I. *HVBERTVS GOLTZIVS.*

Ejus operum poſtrema editio hunc praefert titulum:

Huberti Goltzii de re nummaria antiqua opera quae extant univerſa quinque voluminibus comprehenſa. Antverpiae 1708. in folio.

Cum ante aliquot annos opuſculum ederem, cui titulus: *Deſcriptio numorum Antiochiae Syriae, ſive ſpecimen artis*

criticae numariae, in ejus praefatione de Goltzii et una Mediobarbi operibus meum expoſui judicium, quod hoc loco ob cauſas, quas dabimus, totum reſtituo: „At „quid ego de Huberto Goltzio dicam, „cujus ego nunquam ſatis mirari potui in „edendis numis conſilium, et in facienda „fide fortunam. Non me poenitet incre„dibilis laboris, quem obnixius, quam „a quopiam ante me factum exiſtimo, „examinandae Goltzianae merci impen„deram, ſed quem ego niſi praemitterem, „facile intellexi, quidquid in re numis„matica tentarem, enunciaremque, non „poſſe ſecuro, rectoque talo conſiſtere. „En tibi, amice lector, longi ejus exa„minis ſumma quaedam capita, quae, „ſi ſuperi annuent, enucleatius olim cu„ratiusque exponam. I. Magna pars nu„morum, qui ſunt in Goltzii tabulis, „proba eſt ſincera, excepta ex archety„pis veris, iisque ſaepe raris. II. Major „eorum numerus indubitate confictus, „ac praecipue gentium Romanarum, et „quos in *Theſauro rei antiquariae huber„rimo* exhibet. III. Multos paſſim repe„rias natura genuinos, ſed quos auctor „turpiter corrupit adficta, ſi anepigraphi „fuerant, aut literis exeſis, qua libuit, „urbis, populique inſcriptione. IV. Non „raro fallit metallum, cum aureus adſe„ritur numus, qui origine argenteus tan„tum fuit. Hac cum ſint partus Goltziani „conditione atque natura, factum tamen, „ut velut oeſtro percuſſi eruditorum non „manipuli, ſed agmina in Goltzii verba „jurarent, unus Goltzius ab ortu ſuo in„omnium eſſet ore, Goltzii auctoritati „et praeconio tota ſe traderet philologia, „atque etſi non raro a viris praeſtantibus „in judicium vocatus, tamen compertus „mendacii, convictusque regnaret. At „quod his longe eſt funeſtiſſimum, infe„lices hi ejus hominis abortus ſic jam per „infinitos doctorum virorum commenta„rios fuêre propagati, ut eos inde diffici„lius, quam ex agro male culto lolium, „tribulosque ejicias, atque ita jam iis „adſiduo uſu, et propter discernendi dif„ficultatem adſueverit oculus, ut malint „plerique quacunque ejus viri fide tran„quille frui, quam animum moleſtis ejus „fraudum conſcientiis terreri. Atque in „horum auctoritate IIvirorum, Goltzii „puto et Mediobarbi, a tot hactenus an„nis, quin et ſaeculis nitebatur ars nobi„liſſima numismatica, qua iſtud fortuna, „quo eventu, noverunt ii, qui in cauſam „altius inquiſivere. Enimvero miſerabar „ſaepe calamitoſam ſortem Noriſii, Pa„gii, Tillemontii, Dodwelli, et quos „alios habemus *ſummos artis criticae* „*magiſtros, quorum illi*, dum obtruſos „ab his numos, indomitos ſaepe et effre„nes, revocare ad obſequium, et com„ponere cum hiſtoriae legibus laborant, „queri palam ſcriptorum, monumento„rumque diſſenſum, vertere ſeſe omnes „in partes, comminiſci effugia neceſſitate „utique extorta, alii, dum his praeconiis „nimium fidunt, hiſtoricae veritati vim „inferre, alii, qui paullo ante numorum „auctoritatem omnibus aliis teſtimoniis „praetulere, jam in facienda fide numos in„feriores ducere. Nimirum ſuſpicari adul„terina, vel minus fideliter promulgata, „quae Goltzius vel Mediobarbus dicta„verant, religio fuit. Quod virorum illu-

„ ſirium fatum cum mecum animo repu-
„ tarem, cogitabam ſaepe, magis conſul-
„ tum fuiſſe Philologiae, ſi horum opera
„ nunquam lucem vidiſſent, quae ſic fal-
„ ſis referta antiquitatis teſtimoniis etiam
„ doctiſſimum quemque, ut experientia
„ docuit, in fraudem poſſunt inducere.
„ Atqui, quod optandum maxime fuerat,
„ ut exiſteret aliquis, qui inveterata haec
„ vitia, peſtemque exſcinderet, nondum
„ contigit &c."

Haec a me tum ſcripta, ut praeſagiverat animus, moleſtius fuiſſe accepta, ex quorundam virorum inſignium literis ad me datis intellexi. Nimis me rigidum fuiſſe viri praeſtantiſſimi cenſorem, aegre ferebant; non negabant, in ejus operibus plura contineri jure ſuſpecta, tamen vitium iſtud tribuendum inconſultae lectioni praecipue in numis male integris, non fraudibus, aut figmentis, niſi malis praeſtantiſſimos quosque vocare fraudulentos, quorum neminem reperias non aliquoties falſae lectionis praeconem, et, quod caput eſt, non raro abſolutum Goltzium prolatis numis veris, qui ab eo confecti malignius credebantur. Haec fere ſunt argumenta, quae ad amoliendam a Goltzio fraudis ſuſpicionem advocant patroni. At enim facile ex iis, quae diſſeram, patebit, meum de Goltzio judicium non a detrectandi libidine, cujus cauſam non habeo, ſed ab uno veri amore fuiſſe dictatum. Iſtud antequam probare aggrediar, lubet aliorum de ſingulari hoc viro ſententias commemorare, ne ſolus ego videar tantorum hominem meritorum in invidiam velle vocare.

Noriſius, qui in eruditis ſuis diſputationibus argumentorum robur, minime auctoritatem ſpectavit, haec de Goltzio [h]: *Verum miror, virum eruditum* (Harduinum) *haec ex Goltzio figmenta in ſuum certe inſigne volumen deportaſſe. Equidem Goltzius novo commento in altero numo, quem Tito imponit, ſatis ridicule legit:* COL. CAESAREA. PANIAE. — — — *Goltzius non ſemel urbium, quarum nomina apud Stephanum legebat, numiſmata finxit.* En Noriſium paucis verbis de Goltzio idem, quod ego, et nihil me mitius judicantem. Carolus Patinus inter primos jure nominandus, qui numorum veterum uſu, eosque colligendi ſtudio claruere, *fieri non poteſt*, inquit, *ut approbari poſſint numi omnes, quos aeri incidendos curavit Goltzius. Quare juſta eſt ſuſpicio, cum ex incertis fontibus numos ſuos deſcripſiſſe, quorum quidem archetypa nunquam viderat* [i]). Alibi idem cum dixiſſet, nullos ſe numos admiſiſſe, niſi quos vidiſſet ipſe, addit: *ne in illum errorem inciderem, vel alios inducerem, quo Goltzius tanta ceterum ex his artibus fama celebris tertiam partem Faſtorum ſuorum conſularium iis numiſmatum exemplis implevit, quorum genuinas origines nemo unquam hominum vidit, nemo fortaſſe videbit unquam* [k]). Andreas Morellius in epiſtola ad Periſonium, qua operis ſui de numis conſularibus inſtitutum explicat, haec ſcribit: *Numi conſulares Goltzii or-*

h) Epoch. Syromac. diſſ. IV. §. IV. i) Hiſt. de Méd. cap. X. k) Impp. Rom. numiſm. in praefat.

dine alphabetico ad ſinem operis adjecti ſunt, ſicut libri apocryphi canonicis, quia dubiae ſunt fidei, et major pars haud incertas notas falſitatis prae ſe fert &c. Morellii judicium amplexus quoque eſt Havercampus, cum ait[l]): *Tantus Goltzianorum numorum eſt numerus, qui nusquam obſervantur, quorundam quoque non injuſta velut ſubditorum ſuſpicio, ut a Morellii ſententia nequaquam diſcedam.* Princeps Turris Muciae, qui tanti fecerat Goltzium, ut omnes ejus numos Siculos in opus ſuum reciperet, tamen agens de Drepani numis, hi, inquit, *ſola et nimis antiquariis ſuſpecta Goltzii fide nituntur* [m]). Henricus Florezius, eruditiſſimus monetae Hiſpanicae cenſor, cum videret tot urbium Hiſpaniae numos poſt Caligulae exceſſum cuſos a Goltzio promulgari, *at quorſum*, inquit, *diſperiit haec numorum copia, quibus tam liberaliter Amalthea Goltzium donavit? quod fatum tantam abundantiam in eam penuriam immutavit? Fierine poteſt, ut, numorum veterum ſtudio et adſectu inde a Goltzio quaſi ad inſaniam aucto, adfirmare tamen nemo poſſit, ſe horum numorum vel unum vidiſſe?* Lege ſequentia [n]). Spanhemius [o]): *juxta adductum a Goltzio numum, verum haud alibi viſum hactenus, ac inde haud immerito ſuſpectum.*

Haec ergo virorum in arte noſtra praeſtantium judicia faciunt, ut non ego ſolus de Goltzii in promulgandis numis fide ſeverius judicaſſe videar. Reliquas ejus laudes ac merita tantum abeſt, ut impugnem, ut libenter extollam etiam, ſingularem in conquirendis numis diligentiam, et in potiundo felicitatem ea adhuc aetate arduam et impeditam, indefeſſam ad explicanda veterum monumenta contentionem, et praeclaram in hiſtoria praecipue Romana eruditionem. Atque is cum inter primos eſſet, qui ſe numorum veterum ſtudio dicaverant, primus fuit etiam, qui non Romanis tantum opibus inhiaret, ſed Graecis etiam, regum, urbium, populorum retia intenderet, cum interim auctores non coaevi modo, ſed et qui ſecuti ſunt, non curarent niſi Romana, aut ſi qua Graeca cum Romanis connexa fuere, donec Lutetiae Bozius, alibi Begerus et Haymius Goltzii ſtudia reſuſcitarent. Tamen non fuiſſe eum inſtructum omnibus iis ſubſidiis, quae virum in arte noſtra clarum efficiunt, et quidem linguae Graecae ſcientia tam neceſſaria in ſtudiis noſtris, ipſa ejus ſcripta demonſtrant. An enim, niſi in hac hoſpes, poſſet effundere illa Graecitatis monſtra in Goltzii operibus ad taedium repetita ΟΤΠΑΤΟΣ, ΔΟΤΚΤΑΤΩΡ, pro ΤΠΑΤΟΣ, ΔΙΚΤΑΤΩΡ? Illud perfrequens ΒΙC, ΝΕΩΚΟΡΩΝ pro ΔΙC? ΟΤΠΑΤΟΣ. ΤΡΙΤΩΝ pro ΤΠΑΤΟΣ. ΤΡΙΤΟΝ? Obvium ΑΔΡΙΑΝΟΠΟΛΕΩΝ pro ΑΔΡΙΑΝΟΠΘΔΕΩΣ vel ΑΔΡΙΑΝΟΠΟΛΙΤΩΝ? ΑΝΤΙΟΧΕΩΝ. ΜΗΤΡΟΠΟΛΕΩΝ pro ΜΗΤΡΟΠΟΛΕΩC? Vrbium nomina plane ridenda, v. g. ΚΑΡΘΑΓΗΝΩΝ. ΜΗΤΡΟΠΟΛΕΩΝ? Alibi: M. ANT. ΑΡΜΕΝΙΑΣ. ΚΑΤΑΔΟΤΛΩΣ., quae epigraphe conficta eſt ex noto de-

l) Theſ. Morell. Fam. Rom. in praef. p. 5. m) Sicil. vet. numi. p. 25. n) Medall. de Eſpanna p. 72. o) de Praeſt. num. T. II. p. 359.

nario: ANTONI ARMENIA. DEVICTA. Nonnius Goltzii interpres eam ſic explet: ΑΡΜΕΝΙΑΣ. ΚΑΤΑΔΟΥΛΩΣΗΣ. *Armenia devicta.* Ergo καταδουλόω ſub perſona activa paſſivam habet ſignificationem, ut Latinorum *vapulo*, *veneo*? Paucas dedi ex infinita ſegete ſpicas, ſed ex quibus agri natura poteſt cognoſci, et ſatis apparet, virum cetera praeclarum Muſas Graecas vix a limine ſalutaſſe. Sed miſſis his numorum Goltzianorum indolem ſecundum IV. articulos ſupra propoſitos exploremus.

Magna pars numorum, qui ſunt in Goltzii tabulis, proba eſt et ſincera, excepta ex archetypis veris, iisque ſaepe raris.

Neceſſe non eſt, hanc theſin argumentis ſtabilire, quia eam Goltzii icones cum numis, quos ipſi tenemus, collatae abunde comprobant. Addidi, iis numos ſaepe raros contineri. Eſt tamen horum pro variis claſſibus diſcrimen. In faſtis conſularibus vix aliquem reperias denarium ex iis, quos nos in raris putamus, rarosque experimur. Non ibi comparent numi gentis Arriae, Crepereiae, Itiae, Statiae, Cornuficiae, Horatiae, nullus Labieni, nullus Sullae aureus, ne unus quidem Sex. Pompeji. Si hos poſſedit, viditve, cur iis uſus non eſt, praecipue cum horum multi faſtis ſuis fuiſſent ornamento? Sin ignoti fuere, jure poſſumus de longo ſingularium ejus numorum agmine dubitare, cum ne eos quidem viderit, quorum tamen plura exemplaria ex variis noſtri aevi muſeis ſunt comperta. Mirum etiam ſaepe viſum, denarium nullum a Trajano reſtitutum in copioſis ejus tabulis memorari, quando inde ab ejus aetate id genus numi ad juſtum numerum adcrevere. Amplior rariorum ſeges in moneta Julii Caeſaris et Auguſti excrevit, ac praecipue in moneta urbium populorumque, quae poſterior numos continet, quos etiam illuſtriora noſtrae aetatis muſea ſibi accedere cupiunt, quod tanto magis mirum videri debet, quia numorum Graecorum ſupplementa Goltzii aetate multo difficilius, quam hac noſtra parari poterant.

§. II.

Major Goltzianorum numerus indubitate confictus eſt, ac praecipue gentium Romanarum, et quos in Theſauro rei antiquariae huberrimo *exhibet.*

Goltzium in operibus ſuis incredibili numero propoſuiſſe numos, quorum deinde alii ſimiles conſpecti non ſunt, non modo non inficiantur, ſed admirantur quoque vel ii, qui Goltzio maxime patrocinantur. At iſtud ipſum viris eruditis, quorum ſupra teſtimonia produxi, non ſuſpectum ſolum eſt, ſed plane incredibile, potuiſſe ab uno homine poſſideri, aut etiam in muſeis, quae tunc per Europam claruere, conſpici tanta copia numos, cujus modi neque principum ſumptus, neque locupletum privatorum obſtinata cupiditas, neque eorum contentio, qui per omnem vitam patrii ſoli viſcera rimati ſunt, ut ab eo veteris monetae reliquias extorquerent, obtinere potuerunt. Nihil erant comparati cum Goltzio reges Gal-

liarum, nihil Pellerinius, Hunterus, Ennerius; vidit Goltzius quinque Hieronis I. numos a Gelois ſignatos, quatuor nomine Dionyſii inſcriptos, quos videre nunquam licuit principi Turris Muciae inde a pueritia patriae ſuae numis inhianti. Vidit numos copioſos adhuc poſt Caligulae imperium ab Hiſpaniae urbibus cuſos, cum interim in hac Goltzii luce caecutiret Henricus Florezius, et laudatas patriae ſuae opes in ipſa patria fruſtra inveſtigaret. Vidit in moneta regum Macedoniae numos Ptolemaei Aloritae, Antipatri, Ptolemaei Cerauni, Meleagri, Antipatri alterius, Soſthenis, Antigoni addito nomine ΓΟΝΑΤΟΥ, bellam hercle, atque invidendam ſobolem! at horum nullum videre hactenus licuit amiciſſimo mihi Couſineryo, qui multis jam annis nationis Gallicae res Theſſalonicae procurat, et monetae veteris amore omnia Macedoniae abdita rimatur, etſi regis Pauſaniae is numum reperiret et Goltzio, et omnibus nobis hactenus ex numis ignoti. Tanta in unum hominem collata fortuna cui videri poteſt probabilis, eum non multum abſore exiſtimo, quo minus et Gygis annulo, et toti Acherontis domui, et hippocentauris, et Heſperidum hortis fidem adſtruxerit.

Tamen haec in numis urbium et regum oblata miracula levia ſunt et moderata, ſi cum numis Faſtorum, J. Caeſaris, Auguſti, ac praecipue iis, quos in Theſauro obtruſit, contendas. In his ut multa reperias vera, ſic pleraque nova, inſolentia, inaudita, portentoſa. Solas, ſi lubet, inſpice partes adverſas numorum J. Caeſaris, Auguſti, et M. Antonii, et reperies, additos his paſſim titulos, qui, etſi veri, tamen in numis hactenus a nobis comperti non ſunt. Obvium eſt in Goltzianis numis J. Caeſaris legere imperatoris nomen ſexies auctum, in Graecis Antonii dignitatem auguris, omnia nobis hactenus ignota. Legas urbibus tributos neocoratus, dignitatem metropolis, aliosque titulos, quibus illas gaviſas infiniti numi alii nobis cogniti non praedicant. Omnium tyrannorum, qui inde a Gallieno imperium R. vexarunt, nobis dedit numos, quorum pleroſque in hodiernum usque diem incaſſum quaerimus; at monendum hic, tantum eorum ab illo proferri numos, quos inferioris aevi ſcriptores memoriae prodidere. At cur is, cui omnes numorum abyſſi patuere, non etiam nobis dedit Pacatianum, Sponſianum, Druantillam, nullam etiam Corn. Superam? Nimirum horum numi, quia hodieque rariſſimi, homini fuere ignoti, et quia ab hiſtoricis praeteriti, ad eorum nomina fingere numos non potuit. Volupe eſt etiam legere in his Goltzianis urbes non modo ex numis, ſed et geographis nobis ignotas, earumque nomina perverſe, contra ac numi genuini docent, exarata, quorum omnium ſi quis volet ſphalmata commemorare, longum propter copiam, ingratumque laborem ſuſceperit. Denique an ulla veriſimili ratione genuinos ſtatuemus numos, quorum epigraphe tam graviter linguae Graecae praeceptis adverſatur, cujus ſupra ex obviis pauca tantum dedimus exempla? atque iſtud in numis Auguſti et ſuperiorum principum aetate, ut praetenditur, ſignatis, qua, ut experientia docet, ſingularem nu-

mi Graeci linguae patriae caſtimoniam vulgo praeferunt. Non hic, quod in aliis ſolemus, culpam in Goltzium inique legentem, aut etiam dormitantem transferemus, nam frequentiora ſunt peccata, quam ut poſſimus Goltzium oſcitantem potius, quam linguae Graecae parum peritum ſuſpicari, ut ſupra diximus.

At enim, inquit Bandurius, (Bibl. num. ſub Goltz.) eorum Goltzii numorum, quos alii in dubium vocaverant, non paucos e tenebris deinde erutos fuiſſe certum eſt. *Multum etiam acceſſit Goltzii auctoritati, ex quo Morellius denarium Corn. Cethegi reperit ex uno hactenus Goltzio cognitum.* Eſt hoc validiſſimum ejus patronorum argumentum, ac propterea explicatius refutandum. Totum numorum a Goltzio editorum agmen in duas partes diſtribuo, unam, quam commatis Romani vocamus, quae complectitur numos conſulares, ſeu familiarum, *Auguſtorum*, horumque uxorum, prolium etc.: alteram *commatis* peregrini, quae continet numos urbium, populorum, regum, coloniarum, denique numos ab urbibus populisque externis cum Auguſtorum capite ſignatos. Alterius hujus partis frequentius compertos fuiſſe numos, qui hactenus unum Goltzium auctorem habuere, certum eſt, et expertus ſum ipſe nactus unum alterumve numum ex Goltzio tantum cognitum. Neque iſtud mirum videatur. Tantus eſt enim numorum commatis peregrini numerus, tot urbibus *etiam* obſcuri nominis propria moneta uſis, tanta deinde etiam eorum varietas mutatis frequenter typis, ut hodieque multi emergant, et emerſuri ſint deinceps, quos neque Goltzius, neque poſt eum alius vidit. Caſtellus princeps Turris Mutiae, et Henricus Florezius, poſteaquam ille Siciliae, hic Hiſpaniae numos inſigni numero vulgaverant, tamen poſt annos non multos copioſa et argumenti novi repererunt ſupplementa, quae vulgatis adderent. Tot numi hucusque ignoti cum reperiantur in regionibus, quae adiri quaquaverſum poſſunt, et a duobus ſaltem jam ſaeculis avide ſunt excuſſae, quam multa neceſſe eſt recondi adhuc in regionibus transmarinis, quae propter adeundi et inveſtigandi diſſicultatem in obſcuro latent? Unde fit, ut, delata ad nos ex iis plagis majore copia moneta vetus plerumque contineat numos plures antea non conſpectos. Ergo ſi eadem fortuna, et repetitis quidem vicibus adfulſit Goltzio, potuit nanciſci numos diu nobis aliis negatos, at hos quoque paullatim conſpicuos. Aliter ſentiendum de numis familiarum et Auguſtorum, qui cum copioſius reperiantur in Italia, in qua malleum experti ſunt, eaque facilem ſui copiam ſemper fecerit, raro tibi acceſſerit numus ſaltem inſignioris argumenti nondum obſervatus, et qui nobilioribus cauſis, quam minutis ſigillis, aut notis arithmeticis, ceu numi Roſcii, Piſonis Frugi etc, differant. Ex quo Fulvius Vrſinus Familiarum R. numos vulgavit, quod factum annos abhinc CC. et amplius, quam parca fuere eorum ſupplementa, quae ad hanc claſſem amplificandam contulere tot viri in noſtris ſtudiis indefeſſi, ac praecipue Patinus, Vaillantius, Morellius? Pellerinius, qui unus tot millia numorum commatis pere-

grini reperit a nemine viſos, unicum tantum Familiae numum nondum notum intulit, ſcilicet Numoniae, eumque hoc tantum a jam cognitis diverſum, quod a Trajano reſtitutus fuit [o]). Idem unicum tantum Julii Caeſaris [p]), unicum Auguſti [q]), qui aliorum oculos fugerunt, potuit obtinere. Quapropter non mirabimur, ſi Goltzius commatis peregrini numos ſerius a nobis conſpectos potuit oſtentare, at mirari ſane oporteret, ſi tanto numero, quantum credi nobis voluit, nactus fuiſſet numos familiarum, J. Caeſaris, et Auguſti, quorum plurimos praeterea nemo alius vidit. Quod ſi ſerius emerſit numus Cethegi, quem genuinum credimus, quia vir ſummus Morellius adprobavit, inconſultum videatur, ab hoc uno exemplo reliquorum velle innocentiam tueri, niſi velimus homines quoscunque palam mendaces ac perjuros abſolvere, quia aliquoties in vita verum dixere.

§. III.

Multos reperias natura genuinos, ſed quos Goltzius turpiter corrupit adſicta, ſi anepigraphi fuerant, aut literis exceſis, qua libuit, urbis populique inſcriptione.

Saepe ſolet in arte noſtra evenire, ut epigraphe numorum, ſi hi ab aetate vitium traxerunt, turbatis literarum imaginibus varie illudat legentium oculis, et peritiſſimum quemque in fraudem facile inducat. Ergo ſi auctor muſei Theupoli legit ΜΟΨΕΑΤΩΝ pro ΜΩΨΕΙΩΝ, (pag. 1284). idem alibi ΣΕΝΑΤ. pro L. ENAT. (pag. 1108), ſi cl. Combius in numo Metapontino legit ΘΕΟΔΟC pro ΟΒΟΛΟC, tribuitque numum Theodoſiae Tauricae, (Num. Hunter. p. 325) ſi Pellerinius ΓΡΑΝΙC - ΛΟΚΡΩΝ pro ΟΤΡΑΝΙΑΣ ΠΟΛΕΩΣ, (Rec. I. tab. XIV. n. 7.) ſi in numo Conſtantini M. a variis lectum BAP. NAT. pro BRP. NAT., non miramur hos lapſus, quia eorum cauſam videmus, nimirum in numo corrupto aliquam ſaltem inter veram falſamque lectionem adfinitatem. Pridem huic indulgentiae adſueti ſumus, et hanc veniam petimusque damusque viciſſim. Quapropter, ne iniqui judices videamur, eam neque Goltzio negabimus, ſi ex ſimili culpa peccavit, v. g. ſi exeſis literis ΕΛΕΤ. legit tantum ΘΕΡΝΑΙΩΝ, numumque tribuit Thernae Thraciae, (in Graec. tab. 27.) cum ſit Eleuthernarum Cretae, aut cum legit ΔΕΛΦΩΝ. ΔΗΜΟΣ pro ΑΔΕΛΦΩΝ. ΔΗΜΩΝ, putavitque eſſe Delphorum numum, (in Graec. tab. VIII. n. 8.) aut ΛΗΜ. *Lemnus* pro ΛΑΜ. *Lampſacus*, (Inſ. tab. XIV. n. 2.) ΑΔΡΑΝΙΩΝ pro ΑΚΡΑΓΑΝΤΙΝΩΝ, (in Sicil. tab. VI. n. 5, 6.) ΦΛΙΡΕΝΣΕ pro ILIPENSE. (in Graec. tab. XXV. n. 6.) Permittamus etiam lectum ΑΚΤΙΩΝ, *Actium* pro ΛΥΤΤΙΩΝ, *Lyctus* Cretae, etſi difficile excuſatu, quia in tribus numis idem legit. (in Graec. tab. VI.) Permittamus item, etſi gravate, lectum ΑΣΤΛΩΝ pro AESILLAS in noto tetradrachmo Macedonum. (in Graec. tab. XXII. n. 5.) Ex ſimilibus praeconiis

o) Mel. I. p. 192. p) Mel. I. p. 196. q) Mel. I. p. 192.

ſi vellemus Goltzium malae fidei convincere, neceſſe foret eandem dicam ſcribere Arigonio optimae fidei auctori, cujus tabulae hujus naturae naevis oppletae ſunt. Verum alterius generis ſunt plurima Goltzii teſtimonia, ex quibus manifeſte eruimus, non eum bono animo, et absque fraudis voluntate lapſum, ſed ſuopte ingenio numis vere genuinis alienas inſcriptiones adfinxiſſe. Quod ejus propoſitum ut plane, et cui contradici non poſſit, intelligatur, nonnulla exemplaria numorum Goltzianorum tabulis aeneis incidenda curavi ea lege, ut ſingulis reſpondeant numi, quales nobis aut ex muſeis propriis, aut proborum catalogorum fide ſunt cogniti.

TAB. I. num. 1.

Goltzianus exſtat in Graecia tab. XXVIII. num. 1, genuinus apud Pembrock P. II. tab. 16, exſtat etiam in muſeo M. Ducis, *qui unus idemque eſt*, niſi quod *aberrante deorſum matrice urbis* nomen excluſum fuit. Eum primum edidi in meis Numis vet. pag. 42, ſerius multo adcuratius in Sylloge I. pag. 10. Numus certus eſt Crotonis. Satis apparet, in numo Goltziano epigraphen ΚΡΟΤΩΝ aut perinde, atque in numo M. Ducis, abfuiſſe, aut fuiſſe extritam, cui ſuomet arbitrio ſuffecit ΑΓΕΣΣΙΩΝ, tribuitque numum Ageſſo ſive Thraciae, ſive Macedoniae urbi tam ignobili, ut ne quidem de ejus orthographia ſatis inter eruditos conveniat.

TAB. I. num. 2.

Goltzianus captus eſt ex Graeciae tab. XIII. n. 10, tributusque Niſaeae Atticae, cum ſit certus Metaponti, talisque, qualem propoſui, a me olim ex muſeo Caeſareo editus, atque etiam ab aliis alibi, quos citavi in mea Sylloge I. pag. 7. Quo ergo pacto in numum unum eundemque irrepere potuit epigraphe ΝΙΣΑΙΩΝ, niſi conficta eſt?

TAB. I. n. 3.

Goltzianus eſt in Inſulis tab. XXVIII. n. 5, et vocatus Calarim *Sardiniae*. Genuinus alter eſt apud Pellerinium Rec. II. tab. LIV. n. 18, et ſine dubio Cymes Aeolidis.

TAB. I. n. 4. 5. 6.

Numus 4 Goltzianus exſtat in Sicilia tab. XIII. n. 10, Goltzii praeſtigiis ex obvio Sidetum numo in numum Dionyſii Syracuſarum tyranni mutatus.

Numus 5 eſt ibidem tab. XIV. n. 1., ejusdemque Dionyſii, ſed quem genuinum oppoſui, editus eſt a Barthelemyo B. L. T. XXX. p. 427, aliisque.

Numus 6 eſt ibidem n. 2. et iterum Dionyſii, quem evertit poſitus juxta genuinus, qui exſtat in muſeo Caeſareo, et alibi.

De intruſis his Dionyſii numis nihil praeterea addo, quia eorum criſin abunde peragemus in ejus tyranni moneta.

TAB. II. n. 1.

Goltzianus hic Ciſtophorus eſt in Inſulis tab. III. n. 5, et vocabulo ΚΡΗΤΑΙΩΝ evaſit Cretenſis, ſed Pergamenum vi monogrammatis ΠΕΡ. exploſo ſubreptitio ΚΡΗΤΑΙΩΝ efficit numus re-

ſpondens, qui eſt apud Panelium de Ciſtophoris pag 7.

Unicum iſtud adduco Ciſtophororum exemplum, nam eadem tabula III. Goltzius tres alios, et ſequente tabula IV. binos recitat, quibus omnibus vitium obtulit, ut luculente demonſtrabo in tractatu de Ciſtophoris, commemoratis inſuper archetypis veris, quae corrumpere placuit, et refutatis ſolide Goltzii figmentis, qui cum tot Ciſtophoros Cretenſes faceret, eruditis fraudis ignaris moleſtarum, et inutilium disquiſitionum auctor exſtitit.

TAB. II. n. 2.

Habet hunc Goltzius in Inſulis tab. XXVI. n. 3, eumque Curium Cypri refert, verum in numo muſei Caeſarei, aliisque, quos in hac Cypri urbe memorabo, legitur ΟΥΥΣ., ſuntque hi numi hactenus incertae urbis.

TAB. II. n. 3.

Goltzianus eſt in numis Aſiae tab. I. n. 2, et propter praetenſum ΚΟΛΧΟΙΣ (in praecedente non multum abſimili legitur ΚΟΛΧΩΝ) tributus Colchis. Quem juxta poſui, habetur apud Pellerinium Rec. II. tab. LVII. n. 38, ejusque ſimiles paſſim exſtant ſolo variante magiſtratu. Sunt hi omnes Mileti Ioniae.

TAB. II. n. 4.

Dedit hunc Goltzius in numis Aſiae tab. IV, n. 4. addito alio fere ſimili, adſcripto ΖΕΦΥΡΙΩΤΩΝ, tanquam eſſent Zephyrii Ciliciae. Obvios habemus horum ſimiles drachmae pondere, quos jam ſatis conſtat eſſe Arcadum, vel Megalopolis Arcadiae. Numum huic oppoſitum mutuatus ſum ex Huntero tabula VII. n. 6.

TAB. II. n. 5.

Goltzianus eſt in M. Graecia tab. XXI. n. 8. adſcripto Poſidoniae nomine. Aliud docet adſtitutus genuinus, quem poſt alios vulgavit Begerus in Thes. Brand. T. I p. 273. Eſſe hos numos Maroneae Thraciae, in hac probabitur.

TAB. II. n. 6.

Eſt in M. Graecia tab. XXXIV. n. 7. Numus juxta poſitus, qui eſt in muſeo Caeſareo, velut herus ſervum fugitivum, Arimino in Arcadiam retrahit.

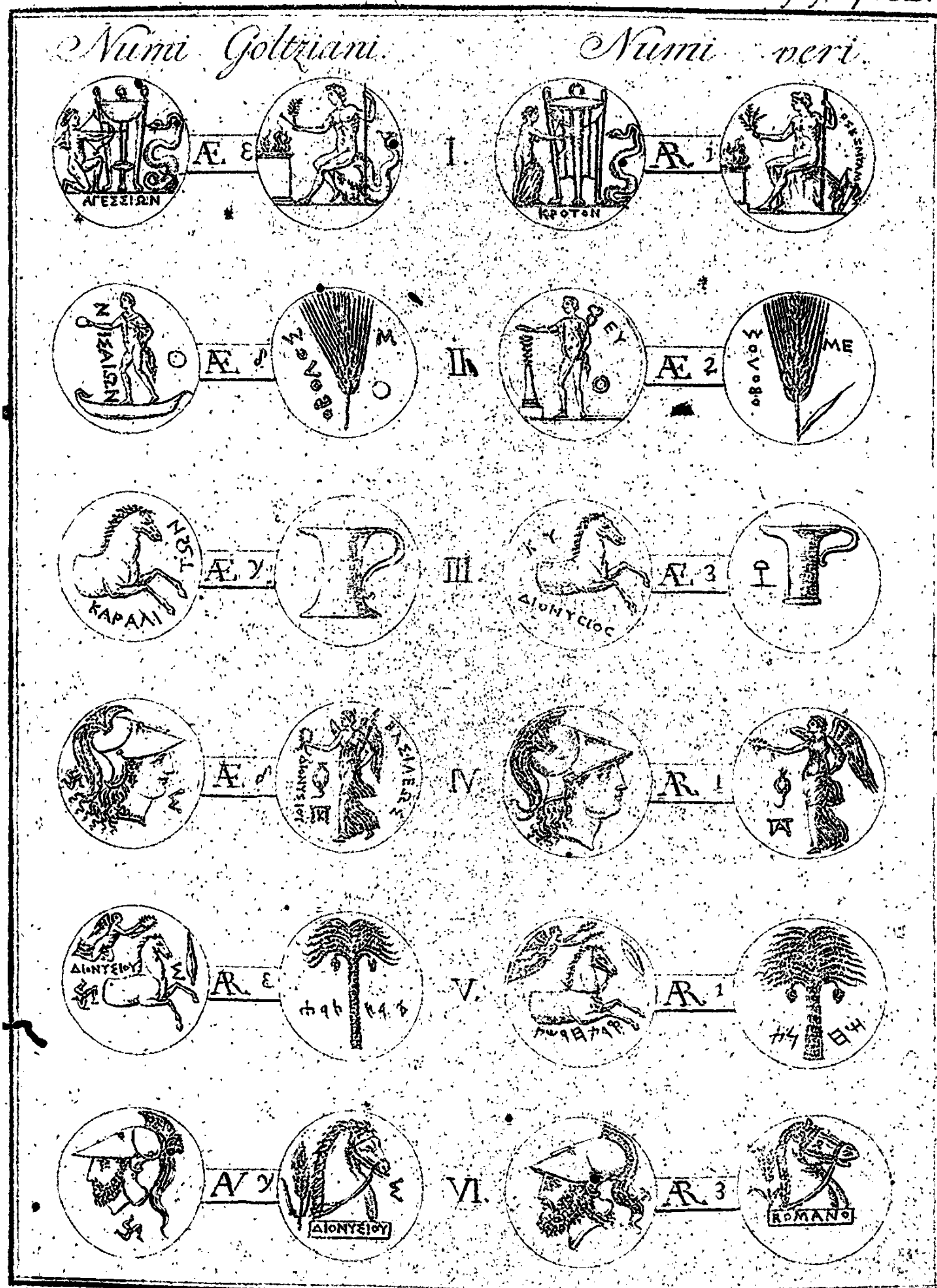
Ne fruſtra iconum numerum augeam, nonnullos alios, qui obiter volventi ſeſe mihi obtulerunt, citabo, quos, qui volet, privatim contendat.

ΔΕΛΦΩΝ in Graecia tab. VIII. n. 10, pro quo lege ΕΛΥΡΙΟΝ ex numo Pellerinii Rec. III. tab. XCVIII. n. 20.

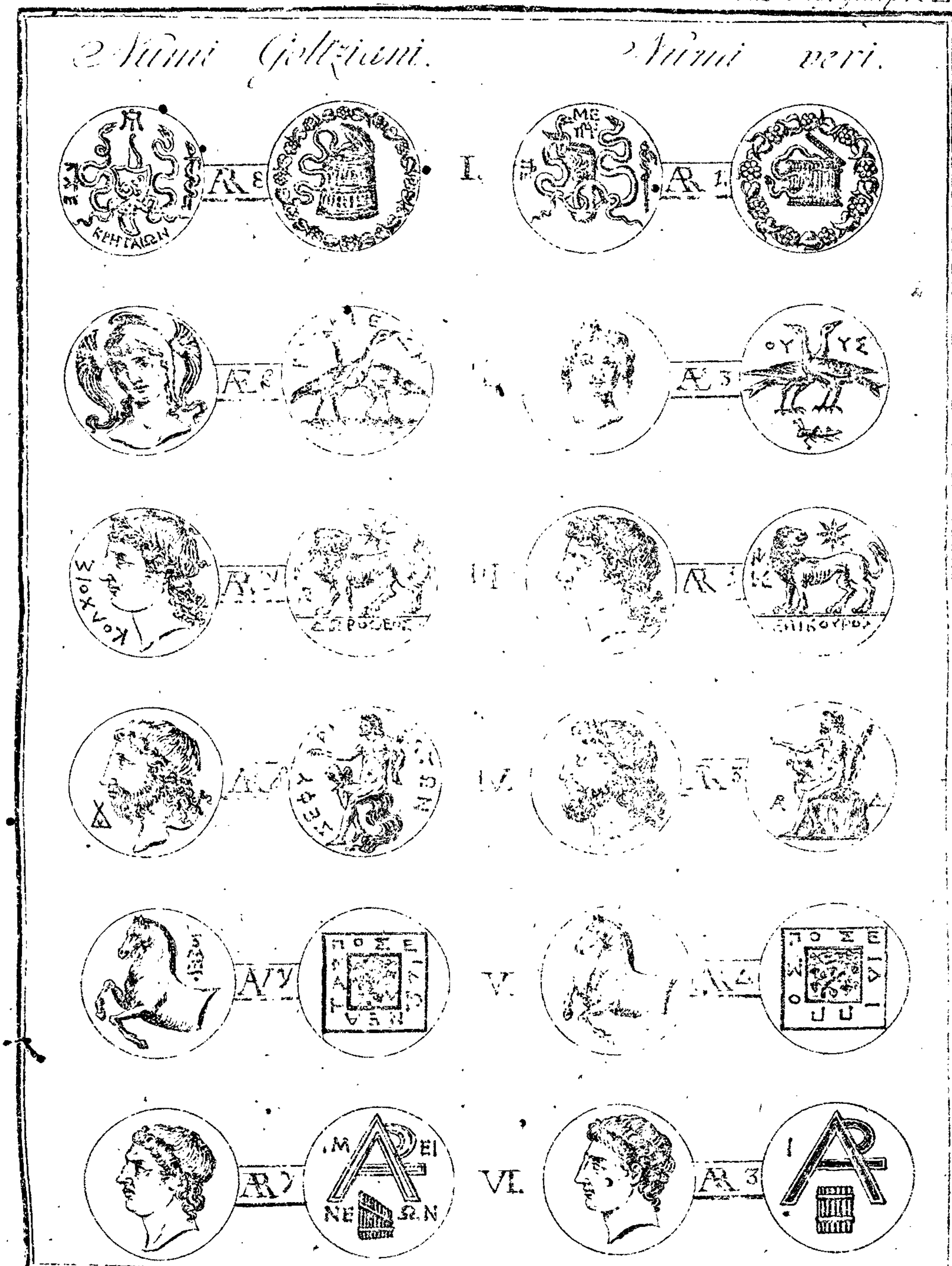
ΑΒΔΗΡΑΣ. ΚΟΡΑΣ in Graeciae tab. XXV. n. 9, pro quo in genuinis legitur ΑΡΚ., numusque reſtituendus Arcadiae.

ΒΑΣΙΛΕΩΣ. ΛΥΣΙΜΑΧΟΥ. *Pallas ſedens*, infra quam: ΛΥΣΙΜΑΧΕΩΝ, in Graecia tab. XXVI. n. 7, et tab. XXXVI. Sunt obvii numi Lyſimachi, at in tanto eorum numero nobis cognitorum additum ΛΥΣΙΜΑΧΕΩΝ nondum vidimus.

ΛΕΣΒΟΥ. in Inſulis tab. XIV. n. 7. Adſcripta haec eſt inſcriptio. Similes copioſi nobis cogniti aut nullam praeferunt epigraphen, aut valde diverſam. Satis hodie conſtat, hos numos eſſe Macedonum mo-

Numi Goltziani
Numi veri
ΑΓΕΣΣΙΩΝ
Æ. 8
I.
ΚΡΟΤΟΝ
AR. 1
Æ. 8
II.
Æ. 2
ΚΑΡΑΛΙ
Æ. 7.
III.
ΔΙΟΝΥΣΙΟΣ
Æ. 3
Æ. 8
IV.
AR. 1
ΔΙΟΝΥΣΙΟΥ
AR. 8
V.
AR. 1
AV. 7
VI.
ΔΙΟΝΥΣΙΟΥ
AR. 3
ROMANO

J. Kibler Sc.

Numi Goltziani.
Numi veri.
I.
II.
III.
IV.
V.
VI.

netam. Vide quae in Lesbi numis notabimus.

ΚΤΘΝΙΩΝ in numis quatuor, in Inſulis tab. XVIII. Omnes hi nobis ignoti. Confer numos in principis Turris Muciae Sicilia numismatica, et fatebere, eſſe Segeſtae Siciliae.

ΕΡΕΣΙ. in numis quinque, in Inſulis tab. XV. In iis, qui ſe nobis obtulere, aliud non legitur, quam ΕΡ. in monogrammate. Vide numos Ereſi Lesbi.

ΣΕΡΙΦΙΩΝ in numis tribus, in Inſulis tab. XIX. Sunt nobis iidem hi numi ſatis cogniti, ſed in nullo plus legitur, quam ΣΕ.

ΘΕΑ. ΡΩΜΗ. ΚΑΠΠΑΔΟΚΩΝ. Ⅹ ΙΕΡΑ. ΣΥΝΚΛΗΤΟΣ, in Inſulis Aſiae tab. I. n. 5. Obvii numuli aenei, ſed in iis, quos magno numero habemus, abeſt ΚΑΠΠΑΔΟΚΩΝ, et abeſſe debet, quia Cappadocia ſenatus populique provincia non fuit.

ΕΓΕΣΤΑΙΩΝ in Sicilia tab. XII. n. 9. In numis noſtris omnibus cum ſimilibus typis legitur ΕΣΤΓΕΔΙΙΤΣ.

ΙΕΡΩΝΟΣ in Sicilia tab. XI. n. 3, 4, 7, 8, 9, 10. In ſimilibus noſtris legitur ſolum ΓΕΛΑΣ. Vide, quae de his Goltzianis amplius obſervabo in numis Hieronis regis.

ΠΙΣΑΤΡΙΩΝ in M. Graecia tab. XXXIIII. n. 6. Numus eſt haud dubie Tarentinus. Confer Magnan Miſcell. T. I. tab. 42 n. 7, et Hunter tab. 55 n. 4.

* * *

Neque tamen mirabilis is vir, quem tam promptum vidimus inſcriptionum architectum, non etiam fingendis, mutandisque typis ludum ſibi fecit. Longam poſſem, ſi neceſſe putarem, corruptorum ſimili modo typorum ſeriem adornare, et niſi poſſet quivis, qui veterum numorum uſum habet, ſuapte experiri, quae ſit Goltzii hac quoque in parte fides. Et vero qui inſcriptionibus vim intulit, cur is parceret imaginibus?

§. IV.

Non raro fallit metallum, cum aureus adſcritur, qui origine argenteus tantum fuit.

Ex quo colligendis numis impendi coepit opera, certi quidam numi reperti non ſunt, niſi argentei, ſed quos aureos quoque unus vidit Goltzius. Quis unquam noſtrum viderat numum cum typo bovis lactantis ſive Apolloniae, ſive Dyrrhachii, niſi argenteum? Eorum aureos omnino tres vulgavit Goltzius. Ciſtophoros an alios vidimus, quam argenteos? at aureum idem promulgavit. (Ins. tab. IV. n. 3.) Ex uno argento hactenus viſus eſt numus Macedonum inſcriptus AESILLAS. Q., aureum dedere fodinae Goltzianae. Plura exempla colligat, qui volet; jam enim ſatis reor patientiam meam eſſe lectori comprobatam.

* * *

En tibi peractam operum Goltzianorum cenſuram, aut potius ejus partem, nam per totum hoc opus multa dabimus alia ſuſpectae, aut palam corruptae ejus mercis exempla. Impoſtorem ergo fuiſſe Goltzium, quocunque is animo mira, qua pollebat, arte numos ad veterem rationem habitumque conſinxit, etſi maxime vellem, inficiari, cum res ipſa loquatur, non poſſum. Quod ſi quis ex me requirat,

quid impellere potuerit virum tam praeclare eruditum, ut publice aut poſſidere ſe, aut vidiſſe fingeret, quae nusquam exſtitere, licebit continuo ex eo requirere, quid impulerit virum ſummae eruditionis Harduinum, ut nobis numorum interpretationes daret, quas nonniſi febri correptus dare poſſet, ipſe autem eſſe veras, etſi dejeraſſet, credere nullo pacto potuit? Nimirum ut hic tam incredibilia commentus eſt non alia forte de cauſa, quam ut aliter cogitare ac ſentire videretur, quam nos terrae filii ſolemus, ſic et Goltzio glorioſum videri poterat jactare opes, quas nunquam ipſe habuit, nemo unquam habiturus eſſet. Quis adeo humanae conſcientiae latebras excuſſit, ut ſingulorum conſiliorum ſperet ſe poſſe cauſas reperire? Mearum partium fuit erudiri, Goltzium ſaepe falſum dixiſſe, quo iſtud animo fecerit, homini permittamus. Mihi vero minus ſemper mirabile viſum qualecunque iſtud Goltzii inſtitutum, quam eſt viſum illud, ejus ſcriptorum, tot tamque evidentibus ſcatentium mendaciis, tot annis conſiſtere potuiſſe auctoritatem. Narrat Jobertus q), in muſeo cl. de Boze ſervari volumen continens numos Golzii, omnes adcurate delineatos, omnes imperatorios, eorumque numerum eſſe fere VII. millium inde a Julio Caeſare uſque ad Juſtinianum, non adnumeratis iis, quos jam ante dederat, Julii Caeſaris, Auguſti, Tiberii. Ad quae Joberti verba haec notavit Bimardus: (ibid. p. 129.) *Je me propoſe de donner dans une diſſertation particuliere, la notice de ce volume MS. de Médailles Impériales, et d'examiner quelle eſpéce de confiance il eſt raiſonnable d'avoir en Goltzius par rapport aux Médailles que cet Antiquaire avoit deſſinées de ſa propre main, et qui ne ſe trouvent plus aujourd'hui.* Apparet, eam diſſertationem lucem nunquam vidiſſe, quod ſane dolendum, quia opus a praeſtante hoc viro elaboratum ad praeſentis cauſae judicium valere plurimum potuerat. Codicis hujus MS. meminit etiam Bandurius in Bibliotheca ſua numaria pag. 23 editionis Fabricii.

* * *

Altius queſtus fueram, *Goltzii figmenta* per infinitos doctorum virorum commentarios *fuiſſe* propagata. Parum iſtud *adferret mali*, ſi indicium ſemper aliquod additum fuiſſet, ut intelligeremus, *Goltzianum* eſſe partum, tantamque ſic numo haberemus fidem, quantam lectori auctor promereri videretur. Verum cum iſtud ab eruditis, praecipue *vetuſtioris aevi*, neglectum plerumque ſit, *ſaepenumero accidit*, ut, *niſi cautiſſimi ſumus*, numum aliquem a poſteriore quopiam ſcriptore conſpectum nobis perſuadeamus, qui tamen alium a Goltzio auctorem non habet. En tibi luculentum moleſti ejus ſeu incommodi, ſeu periculi exemplum. Princeps Turris Muciae in Siciliam ſuam numiſmaticam, quod conſtat, omnes Goltzii numos recepit. Non repugno, modo, quod ab aliis nonnunquam factum, Goltzianos adjecto iconiſmis G. diſtinxiſſet. Neque multo plus ex adjectis commentariis ſubſidii, quia in his non ſemper Goltzium; ſed ſaepe poſteriorem aliquem numi ſui auctorem fa-

q) Science des Méd. T. I. p. 99.

cit. Sic numos 11, 12, 13, 14, 15 tabulae XCVIII. ait captos a Paruta. Quam pronum eſt, credere lectorem non ſatis attentum, eos quoque a Paruta viſos editosque fuiſſe? At inquirenti facile patebit, eos omnes a Paruta ex Goltzio fuiſſe captos. Conſultius ergo fuerat, primum eorum auctorem efferre. Ejus exemplum aliud proponam in Prolegomenis ad imperatorum numos. Quam iſtud examen ſaepe mihi fuerit moleſtum, et impediverit progreſſum, pronum eſt intelligere. At ſaltem eum inde percepi fructum, quod remotis his aut falſis, aut ſuſpectae puritatis numis majorem vidi operi meo accedere caſtimoniam, et a me amolitus ſum invidiam, tanquam inconſultum fuiſſet meum de Goltzio judicium, quod hactenus lectori ſecundum omnes ſuas cauſas propoſui. Cautius Vaillantius Goltzianos numos omnes in ſuo Familiarum opere litera G. notavit, Morellius vero, ut diximus, eos a certis, tanquam libros apocryphos a canonicis, diſcrevit.

Primus, cui mercem Goltzianam illuſtrare commentariis placuit, fuit SEBASTIANVS ERIZZVS. Jam iſtud docuit Morellius in epiſtola, quam ad Perizonium ſcripſit, et quae exſtat in Electis Woltereckii pag. 42. Et vero ſatis iſtud docet inſpectum ejus viri opus, quod *Diſcorſo ſopra le Medaglie degli Antichi* inſcribitur, in quo reperias inſignem numerum numorum ex Goltzii Faſtis captorum eruditis obſervationibus illuſtratum. Haec cum certa ſint ac manifeſta, mirum tamen viſum, quo pacto Erizzus, qui laudatum opus Venetiis anno 1559. ediderat, potuerit explicare numos Faſtorum Goltzii, quorum antiquiſſima editio a Bandurio in Bibliotheca ſua numaria proditur ea, quae exivit Brugis Flandrorum 1566. In rei inſolentiam cum inquirerem, exitum tandem reperi lecta praefatione, quae eſt pagina 65. citatae editionis, auctore ipſo in hanc ſententiam ſcribente: *Non ſi ſono poſte nel preſente trattato delle monete le figure di quelle, — — — per eſſerſi le figure, e li diſegni di eſſe ſtampati queſti anni adietro da ALTRUI, donde potranno gli huomini havere commodamente tal beneficio, noi habbiamo ſtimato ſoverchio il ritornar' à fare quello, che da altri è ſtato fatto.* Atqui hunc *altrui* alium eſſe non poſſe, quam Goltzium, quis ambiget, cum non conſtet, praecedentium antiquariorum aliquem aut tot numos conſulares, aut hos ipſos in lucem dediſſe? Non ſatis lectorem erudivit Erizzus, cum eum vago hoc *altrui* vocabulo in incerto relinqueret, tametſi eadem incuria non paucis eorum, qui ſucceſſere, poſſit exprobrari, ex quo factum, ut Goltzianorum numiſmatum fides, cum aliorum quoque teſtimoniis ſatis eſſe confirmata viderentur, altiores ſemper radices ageret. Ex quo ſequitur, aut vetuſtiorem aliquam exſtitiſſe Faſtorum Goltzianorum editionem, aut alibi eſſe erratum, in quod nunc inquirere non vacat, ſed neceſſe viſum, iſtud enucleatius proponere, ne quis numos ab Erizzo explicatos Goltzio anteriores, et adeo non Goltzianos exiſtimet. Poſt Erizzum grex fuit auctorum, qui, cum Goltzii auctoritatem quacunque alia potiorem ducerent, ejus commenta tanquam a Muſis dictata in opus ſuum reciperent. Sed miſſis his lu-

cubrationes praeſtantium virorum, qui artem noſtram ex numis, quos viderunt, ipſi, promovere adlaborarunt, quibusque nemo, qui ſtudiis noſtris dat operam, facile caruerit, ſecundum aetatem, qua eas naſci contigit, recenſere pergamus.

II. *FVLVIVS VRSINVS.*

Familiae Romanae, quae reperiuntur in antiquis numiſmatibus ab urbe condita ad tempora divi Auguſti. Romae 1577. fol.

Praeſtantiſſimi hujus operis, et quod hodieque eruditorum manibus teritur, judicium, laudesque dabimus in Prolegomenis ad numos Familiarum.

III. *ANTONIVS AVGVSTINVS.*

Dialogo de Medallas, Inſcriciones, y otras Antiquedades. En Taragona 1587. Opus Italice quoque, et Latine redditum. Vide Bandurii Bibliothecam.

Etſi facile hodie praeclaro illo opere Antonii Auguſtini, archiepiſcopi Tarraconenſis, careamus, quia pleraque poſteri antiquarii ſcriptis ſuis inſeruere, ejus tamen mentio propter inſignia ejus viri in artem noſtram merita facienda fuit.

IV. *ADOLPHVS OCCO.*

Imperatorum Romanorum numiſmata a Pompejo M. ad Heraclium. Antverpiae 1579. 4.

Opus iſtud Occonis, medici Auguſtani, jam plane inutile factum, ex quo illud Franciſcus Mediobarbus ſupplementis auxit, de quo infra.

V. *PHILIPPVS PARVTA.*

Sicilia deſcritta con Medaglie. In Palermo 1612. fol.

Operis hujus, cujus noſtra hac aetate auctoritas et fides paullatim emoritur, ſive quia Goltzianos habet admixtos, ſive majorem numorum partem vitioſe depictam, ſive demum, quia praeſtantiores jam habemus monetae Siculae enarratores, mentionem faciemus in Prolegomenis ad numos Siciliae.

VI. *IOANNES TRISTANVS.*

Hujus viri opus, quod inſcribitur: *Commentaire hiſtorique &c. Paris 1635. fol.*, et distributum in tria volumina numos Auguſtorum Latinos, Graecosque continet amplis commentariis illuſtratos, infinitam quidem et admirabilem eruditionem continet, ſed quia eodem malo laborat, quo pleraeque ejus aetatis lucubrationes, nimirum quod parum adcurate numi aut ſunt depicti, aut deſcripti, ad haec commentarii ipſi eruditionem jactent, quae lectorem obruat potius, quam inſtruat, raro jam aevo noſtro in conſilium ſolet adhiberi. Vide plura in Bibliotheca Bandurii.

VII. *PETRVS SEGVINVS.*

Selecta numiſmata antiqua ex muſeo Petri Seguini. Lutetiae 1684. 4.

Molis opus mediocris, ſed eximium ſane, ſive numorum raritatem, ſive iconum veritatem, ſive plerumque in explicandis numis felicitatem et praeclaram doctrinam ſpectes, quo adeo vir artis noſtrae ſtudioſus carere vix poteſt.

VIII. *NVMISMATA*

moduli maximi, vulgo Medaglioni, ex cimeliarchio Ludovici XIV. in folio.

Conſiſtit hoc opus tabulis XLI. eleganter aeri inciſis, nullis additis commentariis. Vide, quae de hoc notavit Bandurius in Seguino ſub finem.

IX. *CAROLVS PATINVS.*

Familiae Romanae in antiquis numismatibus ab urbe condita ad tempora D. Auguſti, ex bibliotheca Fulvii Vrſini, Carolus Patin reſtituit, recognovit, auxit. Pariſiis 1663. *fol.*

Vide, quae de hoc Vrſini opere a Patino reſtituto auctoque dicentur in Prolegomenis ad numos Familiarum.

Imperatorum Romanorum numismata ex aere mediae et minimae formae. Argentinae 1671. *fol.* In mea editione legitur: *Amſtelodami* 1696.

Alias Patini lucubrationes, ſed non tanti ad ſtudia noſtra momenti, vide in Bibliotheca Bandurii.

X. *FRANCISCVS MEDIOBARBVS.*

Notiſſimi hujus monetae Auguſteae catalogi judicium peragemus in Prolegomenis ad numos Imperatorum.

XI. *HENRICVS NORISIVS.*

Annus et epochae Syromacedonum in vetuſtis urbium Syriae numis expoſitae. Florentiae 1691. *in* 4. *maj.*

Praeſtantiſſimi hujus operis ſaepe redibit mentio in explicatione numorum urbium Syriae.

XII. *PHILIPPVS BVONARROTVS.*

Oſſervazioni iſtoriche ſopra alcuni medaglioni antichi. In Roma 1698. *in* 4. *maj.*

Praeclaros hos in numos maximi moduli Cardinalis Carpegna commentarios nemo eſt, qui non maximo cum fructu ſe legiſſe cogatur confiteri. Vide Bandurii illuſtre de his judicium.

XIII. *ANDREAS MORELLIVS.*

Specimen univerſae rei numariae antiquae. Lipſiae 1695. 8.

Opus mole exiguum, ſed propter numorum, quos continet, raritatem ſpectabile.

Commemoranda bina magni momenti opera a Bandurio omiſſa, quia poſt hujus mortem lucem viderunt.

Theſaurus Morellianus, ſive Familiarum Romanarum numismata &c. nunc primum edidit, et commentario perpetuo illuſtravit Sigebertus Havercampus. Amſtelaedami 1734. *fol.*

De hujus operis meritis, ingentibus ſane, ſi Morellii partes ſpectes, judicabimus in Prolegomenis ad numos Familiarum.

Theſaurus Morellianus continens XII. priorum imperatorum Romanorum numismata aurea, argentea, aerea. Amſtelaedami 1752. *Tomi III. fol.*

Theſauri hujus criſin dabimus in Prolegomenis ad numos Imperatorum.

XIV. *JOANNES VAILLANT.*

Vir ſi quis alius, de re numismatica praeclare meritus non modo numis vulgandis, et genuinos a ſpuriis dignoſcendi ſcientia, ſed etiam rite explicandis, niſi cum feſtinatione, aut limae taedio peccavit, quorum ille peccatorum copioſa in multis ſuis operibus dedit experimenta. Non poteſt his, etſi disparis ſunt valoris,

artis noſtrae ſtudioſus carere. Dabimus ex Bandurio titulos ejus operum, criſin vero reſervamus iis locis, in quibus ſingulas certorum numorum claſſes pertractabimus.

Seleucidarum imperium, ſive Hiſtoria regum Syriae ad fidem numiſmatum accommodata. Lutetiae 1681. 4.

Hiſtoria Ptolemaeorum Aegypti regum ad fidem numiſmatum accommodata. Amſtelaedami 1701. *fol.* Huic conjungitur: *Aegyptus numiſmatica ex imperatoribus Romanis deſumpta.*

Numi antiqui Familiarum Romanarum perpetuis interpretationibus illuſtrati. Amſtelaedami 1703. 4. *maj.*

Numiſmata imperatorum Romanorum praeſtantiora a Julio Caeſare ad Poſtumum et Tyrannos. Hujus operis variae exſtant editiones; praeferenda ea, in qua eidem titulo additur: *Editio prima Romana plurimis rariſſimis numis aucta. Romae* 1743., curante Jo. Franc. Baldino cl. reg. congr. Som. Cui addendum: *Ad numiſmata imperatorum Romanorum a Vaillantio edita Subplementum opera Joſ. Khell e S. J. Vindobonae* 1767. 4.

Selectiora numiſmata in aere maximi moduli, e muſeo ill. D. Franciſci de Camps. Pariſiis 1694. 4.

Numiſmata aerea imperatorum, Auguſtorum et Caeſarum in coloniis, municipiis, urbibus jure Latio donatis ex omni modulo percuſſa. Pariſis 1688., *item* 1695. *fol.*

Numiſmata imperatorum, Auguſtorum, et Caeſarum a populis Romanae ditionis Graece loquentibus ex omni modulo percuſſa. Amſtelaedami 1700, *fol.*

XV. *GOTTLIEB RINK.*

De veteris numiſmatis potentia et qualitate. Lipſiae et Francofurti 1701. 4.

Quam multa praeclara ad cognoſcendam monetae veteris naturam contineat hic liber, docebit Bandurius.

XVI. *EZECHIEL SPANHEIM.*

Diſſertationes de praeſtantia et uſu numiſmatum antiquorum. Hujus operis aliquoties jam antea vulgati editio praeſtat ea, quam dedit Londinum 1706. Tomis II. in fol.

Celeberrimi hujus viri laudes commemorare hujus loci non eſt, quae perſeverabunt, quamdiu philologiae honos erit, operis vero ipſius ſynopſin et cauſas omnes expoſitas vide apud Bandurium. Non eſſet oraculum aliud numismaticum, quod avidius conſuleremus, niſi legentem abſterreret ſtilus incomptior, duriorque, tum et ſententiae interjectis ſaepe otioſis nimium diductae, ac propterea impeditae, denique et moleſtus conſulendi labor defectu indicis opportuni. Ceterum ſuapte patet, exacto jam fere ſaeculo, ex quo immortale iſtud opus lucem vidit, multa jam in hoc eſſe corrigenda, quae nemo melius ipſo auctore correxiſſet, ſi iisdem, quibus nos hodie, ſubſidiis fuiſſet inſtructus.

Quae is numiſmatica alia ſive in variis diſſertationibus, ſive immixta alterius generis lucubrationibus tractaverit, vide apud Bandurium et in ſubjectis Fabricii notis.

XVII. *LAVRENTIVS BEGERVS.*

Theſaurus Brandeburgicus ſelectus &c. Coloniae March. 1696. *Vol. III. in fol.*

Opus conſpicuum, at multo lectoribus futurum gratius, utiliusque, ſi auctor omiſſis conjecturis ſaepe frivolis, et eruditionis eluvie ſaepe nimium longe arceſſitae, ſaepe a cauſa alienae arctiores ſibi fines praeſcripſiſſet. Ferri tamen haec poſſent, ſed multo abſterret magis oratio dura et indigeſta, cum auctori pravo conſilio veniſſet in mentem dialogorum ſequi rationem interlocutoribus Archaeophilo, et Dulodoro, quod ſcribendi genus, niſi Veneres, Charitesque calamum ducant, quae Begero nunquam adfuiſſe videntur, obſcuram, moleſtamque efficit orationem. Iſtud certum, me nunquam, niſi renitentem, Begeri oraculum adire, quia plus impendendum temporis enucleandae orationi, quam ipſi antiquitatis cauſae.

Indeſeſſus Begeri labor plura alia opuſcula numismatica parturivit, quae omnia recenſet Bandurius, ſed quorum in hac artis noſtrae luce exiguus jam eſt uſus.

XVIII. *PAVLVS PEDRVSI, PETRVS PIOVENE.*

I Ceſari in oro, argento, Medaglioni &c. raccolti nel Farneſe muſeo. In Parma 1694. fol.

Opus iſtud ſcribere aggreſſus Pedruſius, finito volumine VIII. vitam ipſe finivit. Coeptam telam perſecutus Piovenus volumina II. addidit, ſic ut totum opus conſtet voluminibus X. Habuerit tum, cum vulgatum fuit, veram ſuam utilitatem. Hodie, cum numi, quos continet, ſatis aliunde ſint cogniti, commentarii vero magis morum praecepta, quam antiquitatis doctrinam doceant, non amplius magnopere expetitur.

XIX. *JOANNES HARDVINVS.*

Omnium confeſſione ut vir ſummae eruditionis et perſpicaciae, ita ingenii ſingularis, cui turpe viſum ſenſui ſeſe communi adplicare, etiam tum, cum iſtud veritas et ſana ratio palam flagitaret. Quare opera ejus numismatica (de his tantum mihi ſermo) ut non aſpernanda, quia multa ſane praeclara continent, ita taedium legentibus propter opinionum licentiam adferunt. Rara igitur mihi in univerſo hoc opere viri hujus παραδοξοτατȣ erit mentio, ne refutandis ejus abſurdis, quod nimium frequenter evenire neceſſe foret, temporis et chartae jacturam faciam, lubenter praeclarum illud illuſtris, ac moderatiſſimi Barthelemyi de Harduino judicium ſecutus: *Les opinions du P. Hardouin en fait des médailles commençent à perdre le droit d'être refutées*[r]). Illuſtriores Harduini lucubrationes numismaticas ſuppeditant volumina bina, quorum unum inſcribitur: *Opera ſelecta. Amſtelodami* 1709. *in folio.* Alterum: *Opera varia. Amſtelodami* 1733. *in fol.*

XX. *LVDOVICVS JOBERT.*

La Science des Médailles. Paris 1715. Vol. II. in 12.

Opus illud mole exiguum ſtatim ab ortu ſuo magna voluntate eſt acceptum, ſic ut non multo poſt in omnes cultioris Europae linguas verteretur. Serius, cum

---

r) B. L. T. XXXII. p. 672.

libellus hic omnium manibus volveretur, multa tamen ineſſent corrigenda, aut jure reprehendenda, novam ejus editionem, ſed diſſimulato nomine ſuo, in lucem dedit vir in philologiae ſtudiis inſignis famae Joſephus de Bimard la Baſtie, cujus titulus:

La ſcience des Médailles. Nouvelle edition avec des remarques hiſtoriques et critiques. Paris 1739. Tomes II. in 8.

Atque hi Bimardi commentarii ejus ſunt generis, ut praeſtantia ſua operis ipſius, quod illuſtrandum ſibi ſumpſerat, merita facile ſuperent. Ipſe enim Jobertus tirones tantum inſtruit, at Bimardus veteres etiam in arena noſtra pugiles. Ceterum quantamcunque tribuamus Jobertiano huic operi excellentiam, etſi totum illud memoria quis complectatur, parum adhuc in numiſmatum ſcientia profecerit. Nam deeſt pars, quam πραχτικην appellamus, intelligo, ipſae ſeries numorum ſaltem illuſtriorum ab urbibus, populis, regibus, Auguſtis ſignatorum, ſine quarum cognitione utrum in arte noſtra dignum aliquid praeſtare quis poſſit, non video.

Hactenus opera rei numiſmaticae ſive utiliora, ſive quae majoris ſunt momenti, commemoravimus, quorum Bandurius in Bibliotheca ſua numaria addita eruditariſi meminit. Enarranda jam ſunt illa, quae poſt viri praeſtantis mortem conſcripta prioribus addenda ſunt. Quod cum aggredior, monere juvat, me nunc quoque opera tantum, quae juſtioris ſunt molis, adducturum, praeteritis diſſertationibus ſolitariis, quam ἀκριβειαν illi permitto, qui olim ad Bandurii Bibliothecam continuandam animum adjiciet.

XXI. *ANSELMVS BANDVRIVS.*

Numiſmata imperatorum Romanorum a Trajano Decio ad Palaeologos Auguſtos. Lutetiae 1718. Tomi II. in fol.

Materiam ipſe titulus ſatis eloquitur. Gratiae habendae viro ornatiſſimo, quod patientiam ſuam comprobavit colligendis recitandisque numis iis, quorum jam perpauci aut veram utilitatem, aut voluptatem adferunt. Hujus operis mentio redibit ante monetam Decii. De Hieronymo Taninio, qui Bandurium nuper ſupplementis auxit, agetur infra. Hujus operis Tomo I. praefigitur

Bibliotheca numaria, ſive auctorum, qui de re numaria ſcripſerunt,

cujus libri in hoc tractatu ſaepe meminimus. Dignus, quod ſane merebatur, is viſus eſt Alberto Fabricio, quem anno ſequente 1719. alteris typis ſeorſim in 4to Hamburgi reſtitueret inſignibus obſervationibus, et ſicubi neceſſe fuit, ſupplementis auctum, et emendationibus ſanitati reſtitutum.

XXII. *NICOLAVS HAYM.*

Teſoro Britannico, overo il muſeo nummario &c. In Londra 1719. Part. II. in 4. Idem opus Anglice redditum: *London 1719. in 4.*

Opus iſtud, ex quo in lucem prodiit, omnium abſtulit ſuffragia. Nam continet numos varii generis, urbium, populorum, regum, tum et imperatorios, ſed quorum plerique extra urbem cuſi ſunt, omnes, qui in muſeis Britannicis adſervantur,

omnes aut rariſſimos, aut omnino aucto-ris tempore ἀνεκδότους. Praecipuam vero laudem emeruit fidelis, et veritatem proxime imitata numorum pictura. Accedunt moderati commentarii numorum naturam et argumentum praeclare illuſtrantes. Opus tam inſigne cum avidum reperiret emptorem, ſic ut poſt annos non multos in ipſa Britannia rariſſima ejus eſſent exemplaria, ejus novis typis reſtituendi, ſed lingua Latina, conſilium cepit Khellius, prodiitque tandem praefixo titulo:

Theſauri Britannici pars prima, ſeu muſeum numarium &c. Vindobonae typis Ludov. Schulzii 1762. in 4. Primae hujus partis interpres fuit Aloyſius comes Criſtiani, qui et ſuo Marte adjecit *Adpendiculam ad numiſmata Graeca populorum et urbium*, quos manum ducente Khellio magiſtro ſuo, erudite explicavit. Secuta eſt *Theſauri Britannici pars altera. Vindobonae typis Thomae de Trattnern 1765.* Interpretem egit ipſe Khellius addita ſimili numorum anecdotorum *Adpendicula*. Poſtrema haec editio tanto magis prima Londinenſi praeſtat, quia et comes Criſtiani et Khellius auctoris verbis, ſive cum mendoſa fuere, ſive cum dies aliud docuit, praeclaras notas ſubjecere.

XXIII. *SIGEBERTVS HAVERCAMP.*

Diſſertationes de Alexandri M. numiſmate, ut et de numis Contorniatis. Lugd. Bat. 1722. in 4.

Vide, quae de hoc libro judicabimus in tractatu de numis Contorniatis.

Multus fuit etiam Havercampus in explicandis tabulis aeneis Morellianis. Ac primum quidem iis, quae numos familiarum continent, commentariorum molem infinitam ſuperinjecit, de quorum meritis agemus in Prolegomenis ad numos Familiarum. Ejus etiam operam expertae ſunt tabulae Morellii, quae XII. primorum imperatorum numos complectuntur, laboris ſociis Schlegelio, et Antonio Gorio, cujus criſin dabimus in Prolegomenis ad numos Imperatorum. Adde aliud ejus opus:

Médailles de grand et moyen bronze du Cabinet de la reine Chriſtine, gravées par Pietro Santes Bartolo. A la Haye 1742. in fol. Gallice et Latine.

Eſt hoc opus, ut Havercampiana omnia, feſtinatum, verboſum, indigeſtum, auctore magis ſolicito, ut brevi tempore molem magnam conſcriberet, quam opus moderatum, illudque juſta et ſana doctrina finitum. Quae quidem Havercampo vere objici, mille hujus operis locis patebit. Ceterum de numiſmaticis tantum Havercampi mihi ſermo. Neque enim attingo, ſi qua ex aliis philologiae partibus jure ſibi merita collegit.

XXIV. *CHRISTIANVS LIEBE.*

Gotha numaria ſiſtens Theſauri Fridericiani numiſmata antiqua aurea, argentea, aerea. Amſtelaedami 1730. fol.

Siſtit hic liber indicium illuſtris gazae Saxo-Gothanae, ſic ut numorum vulgarium, et jam cognitorum numerus tantum prodatur, at rariorum aut anecdotorum ſiſtantur etiam iconiſmi, eorumque explicationes praeclarae ſane et eruditae, quae auctori eximium inter artis noſtrae magiſtros locum paravere. Subjecit ad calcem Spanhemii ad Morellium epiſtolas

tres, quibus numi quidam rariores hujus theſauri illuſtrantur.

XXV. *ERASMVS FROELICH.*

Viri hujus de re numismatica inſigniter meriti multae exſtant lucubrationes ab anno 1732. usque ad 1758., quo diem obiit, conſcriptae, quarum ſubinde complures ſecundis curis auctas emendatasque uno volumine edendas curavit.

IV. Tentamina in re numaria vetere. Viennae 1737. in 4.

Horum tentaminum primum eſt: *Diſſertatio compendiaria de utilitate rei numariae veteris*, nimirum ex locuplete penu Spanhemii, aliorumque pauca ſpecimina propoſuit, quibus juventutem adliceret. II. *Appendicula ad numos coloniarum Romanarum a Vaillantio editos.* III. *Appendicula ad numos urbium Graece loquentium ſub Auguſtis percuſſos a Vaillantio vulgatos.* Vtriusque hujus tentaminis materiam tituli eloquuntur. Modus, quo eam ſibi tractandam ſumpſit, inſignis eſt, magnaeque legentibus utilitati. IV. *Diſſertatio de numis monetariorum veterum culpa vitioſis.* Materia a nemine alio neque antea, neque poſt tanta adcuratione et inſtruendi ſtudio tractata.

Animadverſiones in quosdam numos veteres urbium. Viennae 1738. in 8. Alteris typis curante Ant. Franc. Gorio recuſae Florentiae 1751. in 8. Continet opusculum iſtud ſyllogen complurium numorum anecdotorum, quos auctor in muſeo Granelliano Soc. Ieſu reperit, additis eruditis commentariis.

Appendiculae II. novae ad numos coloniarum altera, altera ad numos Auguſtorum ab urbibus Graece loquentibus percuſſos. Viennae 1744. in 8. Recuſae curante Khellio 1762. in 4.

Ejusdem argumenti, cujus ſunt citata altius Tentamina II. et III.

Annales compendiarii regum et rerum Syriae. Viennae 1744. in fol. Editio altera 1750.

De hoc opere judicabimus in Prolegomenis ad numos regum Syriae.

Dubia de Minniſari, aliorumque Armeniae regum numis, et Arſacidarum epocha nuper vulgatis propoſita. Viennae 1754. in 4.

Vide, quae de hoc libello, ejusque conſcripti occaſione dicemus in regibus Bactrianis.

Numismata cimelii Caeſarei regii Auſtriaci Vindobonenſis, quorum rariora iconismis, cetera catalogis exhibita. Vindobonae 1755. Tomi II. in fol. maj.

Opus magnificum, cujus tomus prior id, quod titulus ſpondet, praeſtat. At tomus II. exhibet numos maximi moduli, olim muſei Carthuſianorum Romae, de quo alias ſumus acturi.

Regum veterum numismata anecdota, aut perrara notis illuſtrata. Vindobonae 1752. in 4.

Opus illud auctorem praefert Franciscum Antonium Com. Khevenhüller, ſed quae ab hoc dictata fuere, ſunt partim ſuggerentis, partim adprobantis Froelichii.

Ad numismata regum veterum anecdota, aut rariora acceſſio nova. Vindob. 1755. in 4.

Vtroque iſthoc opere Froelichius rem regum veterum numismaticam praeclare

promovit, cujus meriti experimenta adſtim dabimus in ipſis regum numis.

Notitia elementaris numismatum antiquorum illorum; quae urbium liberarum, regum et principum, ac perſonarum illuſtrium appellantur. Vindob. 1758. in 4.

In tironum gratiam ſcriptum hoc opus multa ad eos erudiendos utilia continet. Minoris meriti eſt articulus is, qui numos populorum et urbium perſequitur. Nam aliud is non continet, praeter urbium nuda nomina, quae jure ſuo numos, quos autonomos vocamus, ſignavere. Tanto illuſtrior eſt tractatus de regum numis, nimirum quod in hac veteris monetae claſſe contentiore per anteactam vitam ſtudio verſatus eſt. Fuit iſtud ejus operum poſtremum, nam non multo poſt vita exceſſit.

De familia Vaballathi numis illuſtrata. Vindob. 1762. in 4.

Poſtumus hic Froelichii libellus curante Khellio lucem vidit, cujus magnus nobis erit uſus in explicandis ejus familiae numis. Addidit Khellius elogium, quo immortalis ejus viri merita hortante adverſus ſuum quondam magiſtrum pietate et affectu complexus eſt.

XXVI. *ALEXANDER PANEL.*

De Ciſtophoris. Lugduni 1734. in 4.

Praeclarae hujus diſſertationis merita praedicabimus in tractatu de numis Ciſtophoris.

Non eodem adſenſu ab eruditis acceptae ſunt Panelii diſſertationes: *De numis exprimentibus XI. Treboniani annum. Tiguri 1748. in 4. — De coloniae Tarraconae numo. Tiguri 1748. in 4. Latine et Hiſpanice. — Remarques ſur les premiers verſets du premier livre des Maccabées, ou diſſertation ſur une Médaille d'Alexandre le Grand. Valence 1753. in 4. Gallice et Hiſpanice.* Nimium enim in his ingenio ſuo indulſit, cum mallet eſſe Harduini imitator, quam communi judicio valere, ut locis ſuis demonſtrabimus.

XXVII. *THEOPH. SIGEFR. BAYER.*

Hiſtoria Osrhoena et Edeſſena ex numis illuſtrata. Petropoli 1734. in 4.

Vide de hoc opere numos regum Edeſſae.

Exſtant etiam ejus variae diſſertationes in numos nonnullos urbium et populorum, quas collegit ediditque Klotzius. Halae 1770. in 8., easque opulentiore ſcriptas eruditione, quam ſuapte argumentum deſiderare videbatur.

XXVIII. *MVSEVM THEVPOLI.*

Muſei Theupoli antiqua numismata. Venetiis 1736. Tom. II. in 4. maj.

Auctorem hujus operis fuiſſe Petrum Fundi Venetum, docuit me abbas Mazzolenus in Animadverſionibus ſuis, quas Muſeo Piſano a ſe edito ſubjecit, et quidem in Animadverſione I. de tribunic. poteſt. pag. 121. Complectitur muſeum iſtud omnis generis numos veteres, ſed eminet copia et raritate imperatoriorum Graecorum, et Alexandrinorum. Laus etiam ſua debetur ejus enarratori Fundo, raro falſae lectionis, aut inſertae monetae ſpuriae comperto.

XXIX. *JOH. JACOB. GESSNER.*

Impiger hic vir domo Tigurinus prae-

claro conſilio ac labore indefeſſo iconologiam univerſae rei numismaticae repraeſentavit, cujus ſequentes exſtant partes:

Numismata regum Macedoniae. Tiguri 1738. fol.

Vni huic regum claſſi notas et explicationem praefixit, ſed quae Saturnia olent, et exigui adeo ſunt uſus, quin et lectorem incautum inducere in errorem poſſunt.

Numismata regum Syriae, Aegypti, Arſacidarum, Ponti et Boſpori Cimmerii, Bithyniae. Tiguri. — Numismata regum Siciliae, Judaeae, minorum gentium, et virorum illuſtrium. Tiguri. fol.

Numismata Graeca populorum et urbium. Tiguri. in fol.

Monetae Romanae claſſes ſunt:

Numismata antiqua Familiarum Romanarum. Tiguri. in fol.

Numismata antiqua Imperatorum Romanorum Latina et Graeca. Tiguri. in fol.

Claſſem hanc inchoavit recepto more a Pompejo M., et finivit cum Philippis. Ejus abruptae cauſam exiſtimo, quia ſuccedentium imperatorum numi ſatis ex Bandurio ſunt cogniti, cui primus fuit Trajanus Decius.

Hujus utilitas inſtituti manifeſta eſt. Etenim cum numorum icones collegerit ex libris omnibus, qui tum exſtitere, idque tanta diligentia, ut eum ne quidem fugerent numi deſcripti in libris, qui ex inſtituto rem numismaticam non attigere, hoc beneficio collecti ob oculos ponuntur numi omnes, qui ad ſuam usque aetatem, qua claſſes has deſcripſit, cogniti fuere. Illud moleſtum, quod neglecta omni criſi numos etiam palam ſpurios in opus ſuum recepit, et quod, etſi hoc temporis potius vitium eſt, falſam numis aut patriam, aut principem adſignat. Qui ſcalptorum in Geſsneri his tabulis aut ruditatem, aut negligentiam culpavere, ingratos et iniquos ſe cenſores ſunt profeſſi. Quis enim adhibenda ad opus tanti moliminis manu peritiore tam gravibus ſe volet ſumptibus obligare? Nos in dignoſcenda ex Geſsnerianis typis numorum natura nunquam laboravimus. Quod ſi non plane ſatisfecere, licuit adire fontes, quos auctor ad numos ſingulos magna cum adcuratione commemorat.

XXX. *RODVLPHINVS VENVTI.*

Antiqua numismata maximi moduli aurea, argentea, aerea ex muſeo Cardin. Alex. Albani in Vaticanam bibliothecam translato. Romae 1739. in fol.

Opus cauſa nobilium, rarorumque numismatum, quae omnia tabulis inciſa exhibentur, valde illuſtre, at non ejusdem meriti ſunt commentarii, auctore ad ea explicanda plus fiduciae, quam verae ſcientiae adferente.

XXXI. *ANT. FRANC. GORI.*

Antiqua numismata aurea et argentea praeſtantiora, et aerea maximi moduli, quae in regio theſauro M. ducis Etruriae adſervantur. Florentiae 1740. in fol. maj.

Conſtat hoc opus voluminibus III., quae in univerſo ac magnifico opere, quod *muſeum Florentinum* inſcribitur, efficiunt volumina IV. V. et VI. Volumen I. occupant numorum imagines eorum orbe immenſum aucto, nimirum ne et noſtrae arti ſuae deſint ineptiae, auctoribus magis

vanitatem, quam veritatem ſectantibus. At quod hoc multo eſt moleſtius, numorum pictura ſcatet infinitis erroribus, qui adhibito ſtudio vel mediocri evitari, aut tolli facile potuiſſent. Volumina III. et IV. Gorii commentarios continent, eruditionis jejunae, cum ea maxime opus fuit, ſupervacuae, cum lumine non egemus, ſaepe a vero longiſſime aberrantis, ut ſunt pleraque ejus viri cetera eximii numismatica.

XXXII. *ALBERTVS MAZZOLENI,*
Abbas Benedictino - Caſinas.

In numismata aerea ſelectiora maximi moduli e muſeo Piſano olim Corrario commentarii. In monaſterio Benedictino Caſinate 1740. *in fol. maj.*

Hic quoque catalogus numos inſignes maximi moduli continet, ſed pictos majore luxu, quam qui adridere poſſit iis, qui parabilem cupiunt doctrinam. Numos ſequuntur commentarii ſobriae eruditionis.

Huic inſtar appendicis accedit volumen alterum, cui titulus:

In numismata aerea ſelectiora maximi moduli e muſeo Piſano animadverſiones. Ibid. 1741. *in fol. maj.*

Hoc in opere idem Mazzolenus multa erudite diſputat, quae ad imperantium titulos et dignitates pertinent, ut: *imperatoris*, *Caeſaris*, *pontificis max.*, *Auguſti*, *principis juventutis*, *conſulis*, *proconſulis.* Sequuntur diſſertationes aliae *de Octavia in numis Oppii*, *de urbibus*, *populisque neócoris*, *de primatu urbium*, *de Aſiarchis*, *de pontificibus Graecorum et archontibus*, *de Perpernorum epocha*, *de literis* A. M. K. *in numis Tarſi*, *de numis monetaque Romanorum.* Haec omnia ut non vulgarem eruditionem continent, tamen ſaepe me a praeclaro auctore diſſidere cogunt, ut ſuis per hoc opus locis patebit. Pars altera harum Animadverſionum maxime in explicanda imperatorum *tribunicia poteſtate* tot praeſtantiſſimorum virorum diſſidiis agitata occupatur, at quod invitus profiteor, irrito inter immenſum eruditionis apparatum et orationis copiam conatu, ut late demonſtrabo in tractatu imperatoriae hujus dignitatis. Accedit animadverſio locuples *de votis decennalibus*, tum *de nomine navarchidis*, et nonnullae aliae contractioris modi.

XXXIII. *HONORIVS ARIGONI.*

Eruditus hic Venetus rariores eximii ſui muſei numos in certas ſuas claſſes tributos tabulis aeneis inſculptos in lucem dedit, nullis tamen additis commentariis. Operi titulus:

Numismata quaedam cujuscunque formae et metalli muſei Honorii Arigonii. Tarviſii ſumptibus auctoris. 1741. *in fol.*

Veteres hujus muſei opes cum ſubinde praeclaris acceſſionibus augerentur, acceſſit Tomus II. vulgatus ibidem anno 1744., ſubinde Tomus III. anno 1745., denique Tomus IV. 1759.

Vt grato animo accipere debemus numos tam illuſtres, tamque copioſos cum orbe harum opum avido communicatos, ſic dolemus tamen, numorum imagines nimium frequenter ab archetypis nimio aberrare, quod experti ſunt, qui rigidius in eas judicium exercuere. Quare etſi liber hic magnas offert ad artis noſtrae incre-

mentum utilitates, tamen nonniſi caute his numorum imaginibus propter erroris metum utemur.

XXXIV. *FRANCISCVS BALDINI.*

Vide ſupra opera Vaillantii.

XXXV. *THOMAS COM. PEMBROCK.*

Numismata antiqua in tres partes diviſa, collegit olim et acri incidi vivens curavit Thomas Pembrochiae et montis Gomerici comes. 1746. *Vol. II. in 4. maj.*

Illuſtris hic vir vulgandis his praeclari ſui muſei numis magnam ab eruditis gratiam inivit. Opus totum numorum tantum iconismis absque commentariis conſtat. Imagines ſunt caelaturae mediocris, tamen ſidelis. Numos dedit muſei ſui non omnes, ſed ſive rariores, quos inter complures ſunt inſignis praeſtantiae, ſive etiam magis obvios, ſiquidem ad locupletandas ſeries valent, in quarum copioſas totum opus dividitur. Sunt tamen ex omni numero numi nonnulli, quos non verear in ſpuriorum cenſum referre.

XXXVI. *FRANCISCVS WISE.*

Numorum antiquorum ſcriniis Bodleianis reconditorum catalogus cum commentario, tabulis aeneis, et appendice. Oxonii 1750. *in fol.*

Exhibentur primum catalogi muſei hujus Bodleiani. Succedunt *Notae et obſervationes in numos antiquos*, quae non pauca nova, hactenus antiquariis non obſervata, continent, auctorisque peritiam et eruditionem eximie commendant. Adduntur ad calcem tabulae, quae inſculptos exhibent numos, ſed plerosque jam aliunde cognitos.

XXXVII. *JACOBVS MVSELLII.*

Numismata antiqua a Jacobo Muſellio collecta et edita Veronae anno 1752. *Tomi III. in fol.*

Tomus I. ſiſtit catalogos, II. et III. numorum icones. Pro operis mole exiguum eſt ejus meritum. Paucos in eo raros reperias, et non jam ex aliorum praeconiis compertos.

XXXVIII. *HENRICVS FLOREZ.*

Medallas de las colonias, municipios, y pueblos antiguos de Eſpanna. Madrid 1757. *Tom. III. in* 4.

De praeſtantia hujus operis agemus in Prolegomenis ad monetam Hiſpaniae.

XXXIX. *JOSEPHVS PELLERIN.*

Pervenio ad virum, cujus inſigne de praeſtantia numorum judicium, in colligenda moneta vetere conſilium, in adipiſcenda felicitatem, in explicanda ſagacitatem, quoad arti noſtrae honos erit, nulla poterit poſteritas ſatis depraedicare. Enimvero ex quo immortalia ejus opera lucem videre, monetae Graecae, et generatim illius, quae Romana non eſt, multo explicatior eſt facies; et deinceps in omnium ore fere unus Pellerinius. Numi omnes, quos dedit, aut perrari ſunt, aut magnam partem hucusque ignoti, et maxima eorum pars tam eleganter, et tanta cum veritate tabulis aeneis inciſa, ut perinde ſit, archetypon, an ejus imaginem intueare, et icones Pellerinianae verum ſint exemplar monetae veteris ſi-

deliter exprimendae. Explicationes ut propter emendatos majorum errores, ingenium, et praeclaram eruendae veritatis rationem omnium abſtulere ſuffragia, ita in poſtremis ejus ſcriptis non raro ſuperfluam reprehendimus facundiam, praecipue cum cauſa numorum Phoeniciorum pertinaciam ſuam intendit, et irritis, faſtidioſisque altercationibus Barthelemyum, Swintonum, aliosque aemulos aperto Marte laceſſeret, ſed quas nos iras non odio, aut malevolentiae, a qua praeſtantiſſimus ejus animus longe ſemper abfuit, ſed mutatis invaleſcente ſenectute moribus (nam raro exemplo ad annum vitae fere C. commentari perrexit) imputamus. Peractis tanti viri laudibus, quae multo ampliores illi a gratis poſteris debentur, ejus jam opera, ut in lucem prodivere, commemoranda.

Recueil de Médailles de Rois. Paris 1762. in 4.

Recueil de Médailles de peuples et de villes. Paris 1763. in 4.

Opus hoc tribus voluminibus finitur. Primum continet numos urbium Europae, alterum Aſiae, tertium Africae, inſularum, tum numos incertarum urbium, et qui lingua peregrina, plerumque incerti explicatus, inſcripti ſunt. Accedit his juſtus numerus numorum, quos imperatorios vocamus, nimirum in urbibus Graecis cum imperatorum capite ſignatorum.

Mélange de diverſes Médailles. A Paris 1765. in 4.

Duobus conſtat voluminibus. Primum diviſum eſt in tres partes, quarum I. offert numos regum et urbium, tanquam acceſſiones ad eos, quos continent volumina praecedentia, pars II. numos imperatorum aureos, argenteos, aeneos commatis ſeu Romani, ſeu peregrini, tum et numos Alexandrinos, pars III. numos coloniarum qui deſiderantur in opere Vaillantii. Volumen II. continet numos imperatorum in urbibus Graecis percuſſos, qui Vaillantium item fugerunt. Junguntur ad calcem inſignes animadverſiones, quibus multa Vaillantii menda corriguntur, aut ab hoc omiſſa exhibentur.

Supplément aux ſix volumes de recueils des Médailles de Rois, de Villes &c. Paris 1765. in 4.

Exhibet hoc opus varios urbium numos ſeu autonomos, ſeu imperatorios quos auctor ſerius gazae ſuae intulit. Accedit judicium de numis compluribus, quos ipſe in tomis praecedentibus promulgavit, cauſam movente Khellio noſtro qui in ſcriptis ſuis nonnulla ejus dictata impugnavit, qua in lite animoſius nonnunquam, quam verius juſtiusque in adverſarium ſuum invehitur.

Second ſupplément aux ſix volumes de recueils des Médailles de Rois, de Villes &c. Paris 1766. in 4.

Hic iterum tomus varios numos variarum claſſium continet. His addidit catalogos ſiglarum et monogrammatum, denique indicem omnium voluminum hactenus editorum.

Troiſieme ſupplément aux ſix volumes de recueils des Médailles de Rois, de Villes, &c. Paris 1767. in 4.

Idem hujus quoque partis argumentum.

Quatrieme et dernier ſupplément aux ſix volumes de recueils des Médailles de Rois, de Villes &c. A Paris 1767. in 4.

Argumentum ſimile. Sub operis finem procedunt jurgia et lites cauſa linguae in numis Phoeniciae, quarum ſupra memini, et de quibus adcuratius agam in tractatu de numis Phoeniciis.

Lettres de l'auteur des recueils de Médailles &c. A Francfort, et ſe trouve à Paris, 1770. in 4.

Binas liber hic continet epiſtolas ad amicum anonymum ſcriptas. Prior praeter numos complures ἀνεκδότους varii argumenti potiſſimum in moleſta adverſum eruditos querela verſatur, qui ejus ſententiam de interpretatione inſcriptionum Phoeniciarum vellicarunt. Altera juſtum iterum numorum numerum ſiſtit, atque hos inter aliquot regum Armeniae medii aevi.

Obſervations ſur quelques Médailles du Cabinet de M. Pellerin. A la Haye, et ſe trouve à Paris, 1771. in 4.

Auctorem habet abbatem *le Blond* in noſtro ſtudiorum curriculo cum laude cognitum. Binae tabulae exhibent numos in gazae Pellerinianae voraginem derivatos, et a Blondio praeclare et erudite explicatos.

Additions aux neuf volumes de recueils de Médailles de Rois, de Villes. A la Haye, et ſe trouve à Paris, 1778. in 4.

Omnibus, qui rei numismaticae dant operam, poſtremus hic Pellerinii partus ſemper acerbus, ſemper honoratus eſt habendus. Acerbus, quia natura denique fecunditatem ſitit, honoratus, quia nunc demum maxime patuit, quam pertinace is amore et adfectu in has veteris aevi reliquias teneretur. Scripſit opuſculum illud, quod omni retro aetate raro evenit, annum agens omnino XCV., et cum oculorum jam uſum amiſiſſet, artem meditando exſudit, quam ipſe in operis hujus aditu explicat, qua poſſet nullo oculorum uſu literarum notas chartae inſcribere. Hic ergo liber primum ſiſtit numos ἀνεκδότους, quos inter ſunt nonnulli inſignis meriti. Succedunt animadverſiones in numos aliquot a ſe jam olim vulgatos, quae tamen plerumque nonniſi conjecturas, easque valde infirmas continent. Sequitur inde a pagina 68, quod ad me unum pertinet: *Réponſe aux obſervations critiques de M. Eckhel*, quo ille articulo argumenta impetit, quibus olim in opere, quod *Numi veteres anecdoti* inſcribitur, plures ejus lapſus notaveram. Aegre ferebam, virum praeſtantem iratiore animo cauſam ſuam eſſe tuitum, quam iſtud a cognita ejus morum integritate poterat exſpectari, praecipue cum fere ſemper fateri ipſe cogeretur, judicium meum ſolidis eſſe argumentis nixum. Satis me ſerius in praefatione ad Catalogum muſei Caeſarei a me editum purgaveram, et quidem ea moderatione, ut ſatis ex ipſa mea reprehenſione conſtaret, a nemine antea inſignis ejus viri merita tantis fuiſſe laudibus celebrata. Poſtrema operis portio varia artis obſervata continet, tum et praeſtantiſſimum numum aureum Euthydemi Bactrianae regis, qui unus qualecunque opus numismaticum ſatis poterat nobilitare. Non potuit vir aeternus vetus ſuum ſtudiorum curriculum illuſtriore praeconio finire.

XL. *THOMAS MANGEART.*

Introduction à la ſcience des Médailles. A Paris 1763. in fol.

Auctor ampli hujus operis id unum ſibi maxime habuit propoſitum, ut numorum typos, dignitates in iis memoratas, inſcriptionum ſenſum, et ſimilia explicaret, aliorum plerumque magis judicio, quam ſuo uſus. Abſunt qualescunque variarum claſſium catalogi, ſine quibus utrum in his ſtudiis profici poſſit, non video.

XLI. *JAC. PHILIPPVS D'ORVILLE.*

Jacobi Philippi D'Orville Sicula. Edidit Petrus Burmannus Secundus. Amſtelaedami 1764. in fol.

Eximios Siciliae numos hoc in opere reperias, a Burmanno erudite explicatos. Vide prolegomena ad numos Siciliae.

XLII. *JOSEPHVS KHELL.*

Praeſtantis vir eruditionis, et indefeſſi in ſtudiis noſtris laboris, magiſter olim meus, mihi non ſine grati animi adfectu nominandus aliquot inſignes edidit induſtriae ſuae partus. Plures meditantem mors oppreſſit. Quid in reſtituendo Haymii theſauro praeſtiterit, ſupra in hujus cenſura dictum. In edendo etiam magnifico opere, quod *Numiſmata cimelii Caeſarei regii Vindobonenſis* inſcribitur, cujusque ſupra in Froelichii operibus memini, ſuas et Khellius habuit partes. Omiſſis lucubrationibus aliquot levioris momenti memorandum opus, cui titulus:

Ad numiſmata imperatorum Romanorum aurea et argentea a Vaillantio edita, a cl. Baldinio aucta ſupplementum. Vindobonae 1767. in 4.

In unis muſeis Auſtriacis reperit hos manipulos, quos opulentae meſſi a majoribus congeſtae adderet. Vaillantii inſtitutum ſecutus parcas ſingulis notas ſubdidit. Formam operis externam ſic temperavit, ut cum Romana Vaillantii editione a Baldinio procurata conſpiraret, et cum hac inſtar Tomi IV. poſſet conjungi.

XLIII. *BEAUVAIS.*

Hiſtoire abrégée des Empereurs Romains &c. pour lesquels on a frappé des Médailles. Paris 1767. Tomes III. in 8.

Numismatica tantum hujus operis noſtra putamus. In eorum gratiam, qui numis colligendis dant operam, ſingulis imperatorum vitis ſubjecit juſtum, ut videbatur, numorum pretium ad modum monetae Gallicae expreſſum. Nemo non videt, hac in cauſa certas valoris leges dictari non poſſe, cum eae plerumque ſint arbitrariae, atque is pro vario regionum ſitu variet etiam. Accedit, eas ſaepenumero nimis parum inſtruere, lectoremque in vado deſtitui. Nam cum ait v. g., aureos Trajani eſſe obvios, addat deinde: *on en trouve avec des revers qui valent jusqu'à environ 200 livres*, neque amplius edoceat, qui deſinite ſint hi numi, nihilo ex his legibus evaſi doctior. Atqui in hujus naturae inſtituto nimium frequenter neceſſe eſt id genus occurrere dubia. Interim qualecunque illud ſubſidium grato accipimus animo, quia tamen multis in caſibus fluctuanti opem praeſtat. Additur tomo III. diſſertatio:

Maniere de diſcerner les Médailles antiques de celles qui ſont contrefaites.

Praeclare in hac explicantur modi, quibus uſi ſunt falſarii noſtri aevi in imitanda antiquitatis moneta, cujus praeceptis in eodem argumento nos fuiſſe uſos, ſupra capite XIX. profeſſi ſumus.

XLIV. *DOMINICVS MAGNAN.*

Miſcellanea numiſmatica, in quibus exhibentur populorum inſigniumque virorum numiſmata omnia &c. Romae 1772. Tomi IV. in 4.

Opus iſtud numorum tantum imaginibus conſtat. Ordinem ſibi praefixit auctor nemini hactenus alteri tentatum, qui v. g. Crotoniatarum numos inter numos Commodi et Domitiani conſtituit. Numi ipſi ex variorum eruditorum operibus ſunt corraſi, nullo addito indicio, unde; neque Goltzianorum auctorem cepit oblivio, ut adeo liber *Miſcellaneorum* titulum, quem ſibi praeſcripſit, plene adimpleat, utrum et reliqua ibi promiſſa, arbitretur lector. Idem hoc opus uno partu geminam edidit ſobolem, cui indita nomina:

Bruttia numiſmatica. Romae 1773 fol.

Lucania numiſmatica. Romae 1775 in 4.

Tabulae in utroque hoc opere eaedem ſunt, quae in praecedentibus Miſcellaneis, ſed callida librariorum ars ſic novit ſecernere tabulas et rurſum componere, ut inde duplex opus ad ſpeciem novum exiſteret, nimirum Bruttia (ut auctori appellare placuit) et Lucania numiſmatica.

XLV. *LVDOVICVS DVTENS.*

Explication de quelques Médailles Grecques et Phéniciennes avec une paléographie numiſmatique. Seconde édition. A Londres 1776. in 4.

Exhibet hoc opus numos Graece, aut lingua peregrina inſcriptos, variaque ad cauſas numiſmaticas utilia obſervata, inter quae praecipue commemoranda palaeographia numiſmatica. Major operis pars explicationibus numorum Phoeniciorum, Punicorum, Numidicorum occupatur, quibus in ſtudiis quantum hactenus fuerit profectum, examinabimus diſputatione ſingulari, quam dabimus ad calcem numorum Phoeniciae.

XLVI. *THOMAS ANDREAS DE GVSSEME.*

Diccionario numiſmatico general para la perfecta inteligencia de las medallas antiquas. Madrid 1773. Tomi VI. in 4.

Lexicon iſtud cum obiter inſpicerem, vidi deſiderari Moſtidem, Mononium, Moagetem, Zenodorum, reges dudum ex Froelichio, Theupoli, Pellerinio cognitos. Quid ergo ſibi quaeſivit auctor, cui optimorum ſcriptorum opera fuere ignota? et quod adeo huic VI. voluminum operi pretium? Quam praeterea inconſultum, non citare fontes, unde numos ſuos hauſit, ut, ſi quis amplius inſtrui cuperet, haberet, unde peteret? Taedebat poſt haec in alia hujus operis ſeu commoda, ſeu vitia inquirere.

XLVII. *ANONYMVS.*

Catalogue raiſonné d'une collection de Médailles. 1774. in 4.

Audivi, opus iſtud vulgatum Lipſiae, ejusque auctorem Schachmannum. Complectitur catalogum numorum, quos is in muſeum ſuum intulit, quo in dilectu eos tantum ſuos eſſe voluit, qui perfectione laboris et integritate praeſtare videbantur. Rariores (ſunt autem inter eos nonnulli perrari) nitidis fidelibusque iconismis exhibentur. Adjectae non magno numero notae praecipue ſpectatis artis cauſis dignae ſunt, quae legantur.

XLVIII. *JOSEPHVS ECKHEL.*

Numi veteres anecdoti. Viennae Auſtriae 1775. *in* 4.

Numos ἀνεκδότους lectori antiquario quadringentos et amplius obtuli, quos in itinere meo Italico, et redux in muſeis patriis reperi. Addidi explicationes, quos mereri videbantur, numos ipſos tabulis XVII. propoſui.

Catalogus muſei Caeſarei Vindobonenſis numorum veterum diſtributus in partes II., quarum prior monetam urbium, populorum, regum, altera Romanorum complectitur. Vindobonae 1779. *in fol.*

Jam olim Froelichius illuſtris theſauri hujus numos typis vulgavit, ſed rariores tantum, at cum is amicorum judicio dignus videretur, qui univerſus eruditorum oculis objiceretur, eum totum edendum cenſui ſervato ordine, cujus rationem infra capite XXIV. uberius exponam.

Sylloge I. numorum veterum anecdotorum theſauri Caeſarei. Viennae 1786. *in* 4.

Muſeum Caeſareum annis proximis tam praeclaras propitia fortuna fecit acceſſiones, ut me poeniteret, ejus edendi conſilium non longius diſtuliſſe. Ergo cum inconſultum eſſet viſum, novam ejus adornare editionem, cepi conſilium, ſi juſtum quem numorum ἀνεκδότων numerum ei gazae intuliſſem, eos omiſſo viliorum aut jam ſatis cognitorum agmine praefixo ſylloges titulo vulgandi. Propoſitum ſubinde iſtud latius placuit porrigere, neque ſolum in hunc cenſum recipere numos ἀνεκδότους muſei Caeſarei, ſed etiam alienorum, ſi forte ab amica manu numorum hujus naturae typi mecum communicarentur, quod et in hac ipſa Sylloge I. a me fuit praeſtitum. Quin et invitare auſus ſum viros per Europam inſignes, ut ſi quem praeſto haberent ejusdem meriti numorum numerum, ſuam velint conferre ſymbolam, hoc ſyllogen II., altero III. vel IV elucubrante, quae deinde, ſiquidem chartae idem modus habebitur, in unum corpus redactae materiam eodem pertinentem complectantur. Praeſens ſylloge exhibet numos circiter CXX. tabulis aeneis X. expreſſos et commentariis illuſtratos. Accedunt numi nonnulli praeſtantis argumenti, quorum picturam doctiſſimus Stephanus Borgia, nunc ampliſſimis ſuis promeritis S. R. E. cardinalis, mihi expendendos explicandosque miſerat una impulſus praeclara ſua in haec ſtudia voluntate.

XLIX. *FRANCISCVS NEVMANN.*

Populorum et regum numi veteres inediti. Vindobonae 1779. *in* 4.

En tibi partem muſei, quod non tam numorum numero, quam horum raritate, nitore, fide ac caſtimonia ſpectandum

eruditus auctor multorum annorum labore, induſtria, ſumptibus inſtruxit. Pars I. exponit numos Graeciae Europeae, altera numos Aſiae, Africaeque, omnes neceſſariis eruditisque commentariis illuſtrantur. Sequuntur numi incogniti, tum et nonnulli inediti commatis Romani, deinde commentarii perutiles varii argumenti, v. g. denarii familiarum incuſis notis inſignes, numi monetariorum culpa vitioſi, anecdoti ſubaerati, denique animadverſiones in numos a Pellerinio vulgatos, quibus magnum numorum numerum, quos illuſtris hic vir perperam alioſum derivavit, magno purgatoque judicio verae ſuae patriae reſtituit, non impune laturus, ſi Pellerinio vita ſuperfuiſſet teſtibus Khellio, Barthelemyo, me. Haec omnia artis noſtrae ſtudioſus non ſine magna voluptate ac fructu leget, nam vix alium facile reperias, qui ea artis noſtrae parte, quam πρακτικην appellamus, Neumanni noſtri praeſtantiam aequet.

L. *GABRIEL CASTELLVS PR. TVRRIS MVCIAE.*

Siciliae populorum et urbium, regum quoque et tyrannorum veteres numi Saracenorum epocham antecedentes. Panormi 1781. *in fol.*

A multis jam annis eruditus hic princeps, et patriae monetae veteris cultor impiger praeclari hujus operis, cujus ſimile dudum deſideravimus, fundamenta jecit, praeeuntibus ejusdem argumenti opuſculis V., *Aggiunte di medaglie alla Sicilia numismatica di Filippo Paruta*, in quibus aut majorum errores in vulganda explicandave moneta Sicula admiſſos idonee caſtigat, aut numos alios nemini antehac conſpectos offert, et praeclaris animadverſionibus illuſtrat. Nunc omnibus illuſtris hujus inſulae numis, quotquot hactenus comperti ſunt, in unum congeſtis idem patriae ſuae praeſtitit beneficium, quod ſuper Hiſpaniae ſuae inſignis Henricus Florezius. Utinam majorem ſcalptores ad imitanda numorum archetypa attuliſſent curam, et numi Goltziani a reliquis, qui certae ſunt fidei, manifeſtiore quodam, et in oculos mox incurrente ſigno fuiſſent diſcreti. Operi huic ſerius acceſſerunt Auctaria II. continentia numos Siculos hactenus ſibi non conſpectos.

FRANC. PEREZ BAYER.

De numis Hebraeo-Samaritanis. Valentiae Edetanorum 1781. *in* 4.

Numorum Hebraeo-Samaritanorum vindiciae. Ibid. 1790. *in* 4.

Praeſtantiſſimos hos commentarios collaudabimus in ea operis praeſentis parte, quae Hebraeorum monetam explicabit.

LI. *CAROLVS COMBE.*

Numorum veterum populorum et urbium, qui in muſeo Gulielmi Hunter aſſervantur, deſcriptio figuris illuſtrata. Londini 1782, *in* 4.

Illuſtre hoc opus continet partem theſauri numismatici quem Hunterus artis anatomicae aevo ſuo facile princeps praeceptis ingenti ſumptu plurimis annis, quae in prooemio recenſentur, ad prodigium auxit. Numorum catalogus a Combio erudite, nitide, et adcurate contextus eſt ſub-

jectis ad calcem rariorum aut anecdotorum copioſis tabulis aeneis. Ut theſauri hujus incredibiles copias et praeſtantiam non poſſumus ſatis admirari, ita dolemus, una cum Huntero exſpiraſſe quoque ſpem nobis in eodem prooemio oſtentatam, fore ut, quo coeptum eſt, more lucem etiam videant claſſes aliae, videlicet numi peregrina lingua inſcripti, numi regum, numi imperatorum in coloniis et Graecis urbibus cuſi, numi Romanorum inediti, numi Saxonici et Anglici. Sed haec credo noſtra vota pridem abſtulere venti, piis tantum deſideriis nobis relictis.

LII. *CHRISTOPHORVS RASCHE.*

Lexicon univerſae rei numariae veterum. Lipſiae 1785 *in* 8.

En tibi opus, quod hominis unius vitae atque aetatem, et quamcunque velis animo pertinaci et adverſum ardua imperterrito tribuere patientiam, longe videatur ſuperare. Nunquam illud in manus ſumpſi, quin continuo mihi diſplicerem ipſe, et omitterem faſtum, ſi quem animus reputandis ſecum plurium annorum vigiliis ac laboribus forte concepit. Cum dico, omnia, quaecunque etiam laxius cum ſcientia numiſmatica connectuntur, hoc in opere contineri, citatis ubique fideliter ac religioſe fontibus, una operis et propoſitum, et argumentum, et materiam edixi. At quanto vir praeſtans magis et ſibi, et lectori conſuluiſſet, ſi reſecare placuiſſet, quae nemo jam curat, aut noſſe cupit, qualia ſunt, Pacuviorum noſtrae artis dictata, Harduini aliorumque deliria, monetariorum abſurde errata, quae aut ridendo aſpernamur, aut facile emendamus ipſi, tum et manifeſta auctorum in deſcribendis numis vitia, laxi catalogi numorum omnium, quos ſingulae urbes ſignavere, cum mentione typorum quomodocunque ignobilium ac tritorum, et quae ſunt ſimilia alia, paucis ut rem complectar, ſi in univerſo hoc, tamque laudabili conatu aliquas ſaltem partes ſobrio dilectu tribuiſſet Minervae, non omnes Herculi. Factum ex hac infinitae materiae coagmentatione, ut propter objectam rerum inutilium, otioſarum, obſoletarum molem mora ſit in reperiundo, quod maxime cupis, et malis ſaepe plane abſtinere, quam cum inquirendi taedio erudiri. Tamen, quae nos reprehendimus, erunt forte, qui laudi potius ducent: at quod idem ille, qui artis noſtrae corruptos ſitu latices perinde ac fontes ſanos ſalubresque commovit, et in receptaculum ſuum derivavit, quod idem, inquam, ille puros et abundantes Pellernii rivos faſtidivit, et fere reliquit intactos, et ſic effecit, ut deſiderentur ea, quae vulgo praeſtantiſſima putantur in ea arte, cujus commodis et incrementis tanti moliminis opus eſt conſcriptum, illud enimvero mirabile mihi ſemper viſum, et cujus ego rationem conſilii adſequi nunquam potui. Ceterum quoſcunque velimus viro praeclaro in tanti molimine operis irrogare naevos, habebit, quo nulla arrogantiae invidia tueri ſe poſſit, illud Apollodori pictoris [s]): Μωμήσεταί τις μᾶλλον, ἢ μιμήσεται.

s) Plut. de gloria Athen.

LIII. *GEORGIVS ZOEGA.*

Numi Aegyptii imperatorii proſtantes in muſeo Borgiano Romae 1787 in 4.

Meum de eximio hoc opere iudicium vide in Prolegomenis ad numos Aegypti imperatorios, vulgo Alexandrinos.

LIV. *DOMINICVS SESTINI.*

Lettere e diſſertazioni numiſmatiche ſopra alcune medaglie rare della collezione Ainsliana. Livorno 1789 in 4.

Numi capti ſunt ex illuſtri muſeo, quod a multis jam annis Robertus Ainſlie M. Britanniae apud Turcos orator magnis ſumptibus inſtruxit, et adhuc inſtruere pergit. Auctor eruditus ejus rarioribus numis edendis quatuor jam tomos implevit, additis diſſertationibus forma epiſtolari, in quibus aut novas ſuas expromit ſententias, aut veteres aliorum corrigit. Etſi non facile quis omnibus ejus dictatis volet ſubſcribere, tamen fatebitur peritus quisque, virum clariſſimum in contendendis idonee numis et vera numorum patria definienda magna cum laude verſatum. Quam non gravate ejus me praeceptis inſtrui ſim paſſus, ſuis per hoc opus locis patebit. Erunt, qui jure mecum reprehendent repetitos unius ejusdemque urbis numorum catalogos, tabulas variae magnitudinis, numorum imagines parum ſcite expreſſas, in prioribus tribus tomis multas ſuperfluas, in quarto pauciores, quam vellemus, denique in eodem hoc tomo poſtremo numos non paucos, quos eſſe genuinos haud facile dabunt eruditi, de quo jam ſupra conqueſtus ſum capite XIX.

LV. *HIERONYMVS TANINI.*

Numiſmatum imperatorum Romanorum a Trajano Decio ad Conſtantinum Draconem ab Anſelmo Bandurio editorum ſupplementum. Romae 1791 in fol.

Argumentum operis ipſe titulus ſatis exponit. In reliquis auctor ſecutus fere eſt ordinem, quem praeivit Bandurius. Supplementa ſunt inſignia, et multo labore congeſta, etſi nemini non moleſtum eſſe debeat, datum locum numis manifeſte ſpuriis, quales haud dubie ſunt numi Münteriani, de quo item egi altius capite XIX.

Praeter hos noſtri aevi ſcriptores eſſent adhuc cum laude commemorandi viri inſignes, qui ſingularibus diſſertationibus rem numiſmaticam illuſtravere. Multos complectitur opus multorum jam voluminum, quod *Memoire de l'Academie des Inſcriptions et Belles lettres* inſcribitur, quos inter haud dubie eminent Barthelemyus et Belleyus. Varios etiam virorum praeſtantium commentarios ſiſtit aliud Gallorum opus, quod *Memoires de Trevoux* titulum praefixit, quorum partem jam inde excepit Woltereckius in ſuis *Electis rei numariae*. Sed ſingularium harum diſſertationum ad ipſos numos profitebimur et nomina et meritum.

CAPVT XXIII.

Illuſtriora per Europam muſea.

Commemoratis viris praeſtantibus, quorum opera et labore [illegible] ars noſtra crevit, juſtum videatur quoque, proponere catalogum illuſtrium per Europam monetae veteris muſeorum, partim ut hac quoque in parte inſtruantur ejus ſtudioſi, et cum occaſio tulerit, hac poſſint ſcientia opportune uti, partim ut grato animo depraedicemus inſtitutum virorum ſeu principum, ſeu privatorum, qui ſive collatis ſumptibus, ſive conſiliis, ſive utrisque effecerunt, ut illuſtres hae veteris aevi reliquiae ad literarum, liberaliumque artium firmamentum in unum cogerentur, et a certiſſimo interitu vindicarentur.

Dabimus hoc loco eos tantum theſauros, quos dignos eſſe praeconio aut fideles eorum catalogi, aut certa fama, aut ipſi a me coram conſpecti exploratique docuere. Quare ſi quem praeterivi, qui propter praeſtantiam jure fuerat commemorandus, ſcito, horum, quae modo enarravimus, illi aliquid defuiſſe, quo modo ignoravimus, quantas opes numismaticas contineant Pellerinii, et Hunteri ſcrinia, antequam eas illi cum orbe erudito communicarent. Qui initia muſeorum, quae inde a renatis literis conſtituta, ſed incertis deinde caſibus diſſipata fuere, noſſe cupit, adeat praefationem Joſephi Bimardi la Baſtie, quam Joberti operi, quod *Science des Médailles* inſcribitur, praefixit.

HISPANIA.

Numorum veterum, quos *muſeum regium* continet, catalogi hactenus editi non ſunt; de ejus tamen, ſaltem in certis claſſibus praeſtantia dubitari non poteſt, praecipue ex quo Philippus V. rex celeberrimum muſeum abbatis de Orleans Rothelin regio ſumptu emptum gazae ſuae veteri addidit. Teſte Panelio illud continebat DCCXXXIII. Latinos et Graecos ex argento maximi moduli numos, DCCLXV. quinarios, denariorum fere ſex millia Caeſarum, et Auguſtorum. (de Numis exprimentib. XI. Treboniani ann. pag. 100.) Etiam ſereniſſimi infantis Gabrielis Antonii opes numismaticas Henricus Florezius in praefatione ad tomum III. ejus operis, quod *Medallas de Eſpana* inſcribitur, magnis laudibus effert.

GALLIA.

Ut hactenus prae Gallia nulla fuit regio, cui artis veteris numismaticae progreſſus et perfectio ſuorum indigenarum contentione, peritia, ſtudiis plus debeat, ſic neque alia fuit hactenus, quae ampliores, lectioresque harum opum theſauros potuerit jactare. Tamen ex illuſtribus muſeis, quae ſuperior, noſtraque aetas celebravere, vix jam aliquod ſeorſim exſtat. Ea, quae viri inſignis famae, Boze, mareſchallus d' Etrées, Seguinus, P[illegible]nus, ac nuper Pellerinius inſtruxere, prae-

clara fortuna in muſeum regium fuere derivata, Foucaultianum cum Farneſiano conjunctum exſtat hodie Neapoli, Rothelinianum, cujus continuo a me facta mentio, nunc eſt Madriti in muſeo regio, opulenta gaza cl. d' Ennerii anno MDCCLXXXVIII. auctione publica diſſipata magis, ut fertur, quam vendita. At ſupereſt, quod inſtar omnium haberi poteſt,

Muſeum regium Pariſinum, quod, cum antea non modo illuſtrium, quas memoravi, gazarum acceſſione, ſed etiam ope virorum praeſtantium, quos, ut praedicat Barthelemyus, (B. L. T. XXVIII. p. 598.) ad comparandam monetam veterem in Orientem, Italiam, Britanniam miſere Colbertus, Maurepaſius, Argenſonius, ſic eſſet locupletatum, ut principem facile prae reliquis omnibus locum obtineret, adjectis nuper Pellerinii immenſis opibus tantum inclaruit, ut ſpes vix ſuperſit, quacunque aetate, aut quibuscunque ſumptibus ejus poſſe aequari praeſtantiam. Incredibile dictu, quanta philologiae incrementa ex hoc Muſarum ſacrario acceſſerint, et tamen multa in eo adhuc contineri ignota, et ſi vulgarentur, publice profutura, experimentum haud ita pridem dedit Georgius Zoëga, qui, cum unam tantum numorum claſſem, numos intelligo Alexandrinos, ſerutaretur, materiam reperit tam copioſam, tamque illuſtris argumenti, quantam poſt vulgatam hujus generis monetam ſperare auſi nunquam fueramus. Quod ſi idem beneficium impenſum fuiſſet reliquis, quam in multis cauſis minus eſſet impeditum ſtudiorum noſtrorum curriculum! Enim vero ejus nobis conſilii ſpem olim oſtentavit Barthelemyus, quando, commemorata regii ejus theſauri ſuae curae crediti excellentia, haec addit: (l. c.) *il m'a paru que nous pouvions enfin jouir de nos avantages, et les publier.* Scripſerat haec anno MDCCLVII. Quod quidem promiſſum tanto majore accepimus voluptate, quanto nos neminem alium novimus, ſive ingenium ſpectes, ſive eruditionis copiam, ad tractandum hoc argumentum peraeque inſtructum. Tamen poſthac nonniſi paucas videre licuit lucubrationes ab hoc oraculo profectas. Nimirum eodem tempore ad ſcribendum Anacharſin ſuum converſus, huicque uni curae intentus, ut propter operis praeſtantiam eruditae aliorum cupiditati cumulate ſatisfecit, ita noſtram forte in perpetuum diſtulit.

Muſeum S. Genovevae, cujus numos praeſtantiores edidit Claudius Moulinet in opere: *Le Cabinet de la bibliotheque de ſainte Genevieve.*

ITALIA.

Roma.

Muſeum Vaticanum, ſi numos maximi moduli ſpectes, ex praeſtantiſſimis unum, quippe ex illuſtribus duobus compoſitum, nimirum Cardinalis Carpegna, quod vulgavit Philippus Buonarrotius adjectis inſignibus commentariis, et cardinalis Alexandri Albani, quod edidit Rodulphinus Venuti, ut dictum ſupra capite XXII. Hujus claſſis ſplendorem, cum Romae agerem, non aequavere aliae. Quid deinceps acceſſerit, ignoro.

Muſeum ducis Bracciano, olim Chriſtinae Suecorum reginae, illuſtres in om-

hi claſſe ſeries complectitur. Ejus numos inſigniores pleroſque jam vulgavit Vaillantius, tum aeneos Auguſtorum I. et II. formae Havercampus in opere, quod ſupra capite XXII. §. XXIII. recenſui, ut adeo, niſi novae opes acceſſere, nihil jam fere ignotum egregius hic theſaurus contineat, quod expertus ſum, ille, cui excell. ducis humanitate ad inveſtigandos ejus numos aditus patuit.

Muſeum em. card. Stephani Borgiae, quod eſt Velitris, cujus excellentiam vel una numorum claſſis, ſcilicet Alexandrinorum, nuper a cl. Zoëga edita, commendat.

Feruntur et illuſtria alia in hac urbe exſtare muſea in principum domibus, ſed centum ſervata clavibus, in cujus veritatem famae inquirere meum non puto. Praelari olim muſei Ottoboniani reliquias tantum vidi aliquas, reliquis partibus diſſipatis.

Neapolis.

Muſeum regium, olim pars elegantiarum nobiliſſimae domus Farneſiae, auctumque numis Foucaultianis Parma huc translatum eſt. A Paulo Pedruſio et Petro Piovene fuiſſe editum, diximus capite XXII. Haud ita pridem cum eo conjunctum fuit muſeum ducis Caraffae Noiae magnae Graeciae opibus inſigniter locuples.

* * *

Florentia.

Muſeum Magni ducis, inſignes reliquiae magnificentiae et liberalitatis, quam gens Medicea inde a principio bonis artibus impendit. Numos maximi moduli cum orbe erudito communicavit Gorius, ut dictum capite XXII. §. 31, imperatorios Graecos Vaillantius, et quidquid poſt horum conatus praecipue ex numis regum, urbiumque autonomis reſtabat ignotum, illud omne publici juris feci in opere, quod *Numi veteres anecdoti* inſcripſi ſumtis numorum ectypis, quo tempore juſſu Leopoldi Magni ducis, nuper Caeſaris Auguſti, procurante Raymundo Cochio viro immortali, ampliſſimo literarum artiumque theſauro, qui Florentiae eſt, tum praefecto, lectiſſimum iſtud muſeum in ordinem redegi.

Venetiae.

Muſeum Theupoli a Joanne Dominico Theupolo conditum, a viris illuſtribus ejuſdem gentis auctum et vulgatum. Ejus merita promulgavimus capite XXII. §. 28.

Muſeum Piſani ab Hieronymo et Angelo Corrariis conſtitutum, et dotis nomine in ampliſſimam gentem Piſanam translatum. Hactenus tantum numi maximi moduli prodivere, quo de opere egimus capite XXII. §. 32, reliquae claſſes ignotae.

Celebre etiam hac in urbe fuit *muſeum Honorati Arigonii*, vide caput XXII. §. 33, ſed quod pridem fuiſſe diſſipatum fama accepi. Aliud non minus illuſtre *Antonii Savorgnan*, ex quo numos non paucos meo de *Numis veteribus anecdotis* operi inſerui, ſed de cujus hodie fortuna nihil amplius compertum habeo.

BRITANNIA.

Muſeum Pembrock, de cujus auctore et meritis egi capite XXII. §. 35.

Muſeum Hunteri omnium in Britannia facile princeps, de quo vide dicta ibidem §. 51.

Muſeum Roberti Ainslie, quod hactenus eſt Conſtantinopoli, ubi adornari coeptum eſt. Vide ibidem §. 55.

Haymius in Theſauro ſuo Britannico plura alia eruditae hujus regionis muſea meritis laudibus celebravit, *ducis Devoniae*, *Sadleri*, *equitis Abdy*. Bina etiam alia noſtro aevo coaluere, quorum cum laude meminit eruditus Dutens, (Explicat. de quelq. méd. p. 162.) alterum, quod inſtruxit *Mylord Rockingham* numis praecipue aeneis I. formae illuſtre, alterum quod conſtituit cel. *Duane*, nobile cumprimis numis aureis et argenteis maximae formae regum, populorum, urbium. Conſtat, inſignes numos Siculos, quos multorum annorum curis collegerat princeps Turris Muciae, cum Duani gaza fuiſſe unitos. Vidi complures tabulas aeneas, in quibus expreſſi fuere copioſi numi regum Syriae, et Macedoniae ex ejus viri theſauro deprompti, tamen etſi inſignes hujus muſei opes teſtentur, tamen vix aliquid novi majoris momenti in iis reperire licuit. Sub finem ejusdem operis narrat Dutenſius, illuſtre iſtud Duani muſeum cum Hunteriano fuiſſe unitum. (inter paginam 232 et 233.)

G E R M A N I A.

Muſeum Caeſareum Vindobonenſe. Jam ante ſaecula duo et dimidium magni fuit nominis teſte Wolfgango Lazio. Auctum liberalitate ſucceſſorum principum, ac praecipue Caroli VI. Aug., qui illuſtre Cartuſianorum Romae muſeum, quod ejus coenobii procurator Rochefortius collegerat, adjecit. Quae omnia latius olim deſcripſi in hiſtoria hujus muſei, quam ejus catalogo anno 1779 vulgato praefixeram. Ex quo ejus regendi cura mihi eſt demandata, praeclara acceſſere ſupplementa, muſeum Granellianum, quod ſtetit in collegio Vindobonenſi abolitae Societatis Jeſu, numis Graecis ſane locuples, muſeum comitis Arioſti, quod continebat praeclaram ac perpetuam ſeriem monetae Auguſtorum ex argento, Bruxellenſe Caroli Lotharingiae ducis, Ambraſianum Tirolenſe, ex quo aurei omnino LXXX., qui hactenus deſiderabantur, capti fuere, muſeum bibliothecae Windhagianae, non adnumeratis iis, qui ſeorſim coempti, aut permutatione acquiſiti ſunt. Facile igitur Caeſareus hic theſaurus inter alios ſui generis principem in Germania locum obtinet, et forte, ſi regium Pariſinum demas, nulli alteri ceſſurus, ſi inde a principio eadem cura colligendae monetae Graecae, quanta Latinae, impenſa fuiſſet.

Muſeum regium Berolinenſe, eximiae et illud famae, cujus numos illuſtriores edidit explicavitque magnae vir eruditionis Laurentius Begerus, ut diximus capite XXII. §. 17.

Muſeum Saxogothanum, quod olim Antonius Guntherus comes Schwarzburgicus Andreae Morellii potiſſimum conſilio uſus collegit, et Arnſtadii collocavit. Ineunte hoc ſaeculo a Friderico Saxonum Gothanorum duce magnis ſumptibus emptum Gothae ſecuram in hunc diem ſtationem reperit. Ejus opes praedicavit Chriſtianus Liebe in praeclaro opere, quod laudavimus capite XXII. §. 24.

Muſeum S. Floriani canonicorum regularium S. Auguſtini Auſtriae ſuperioris. Ejus auctor Apoſtolus Zeno, impe-

ſtante Carolo VI. poeta Caeſareus, vir variae eruditionis ac ſolidae. Inchoatum Vindobonae, et cum Venetias impetrata miſſione rediviſſet, per honeſtum otium inſigniter auctum, ejus abbatiae ſumptibus Auſtriam repetiit. Illuſtres in omnibus monetae veteris claſſibus ſeries continet, ſed parum adhuc a tanto annorum ſpatio eruditis cognitas propter difficilem, quae vetus eſt querela, ac fere ἀδυνατον ad illud acceſſum, cum videantur viri praeclarae ceterum famae feciſſe impenſam, non ut veteres hae opes ſervirent literarum incremento, ſed ut, quod alibi queſtus fueram, vix ex terrae viſceribus renatae alteram continuo mortem cogerentur experiri. Aliud fuiſſe in ſimili cauſa virorum nobiliſſimorum inſtitutum, ac propterea grato a nobis animo acceptum, ſequentia exempla docebunt.

Muſeum celſ. principis Chriſtiani de Waldeck exercitus Caeſarei promareſchalli, legionis equeſtris ſupremi tribuni etc. Virum nominavi, quem Mars, cum res armis gerenda, Minerva, cum ab his ceſſatur, in familiariſſimis ſuis putant. Illuſtrem imperatorum ſeriem, ac ſi aeneos primae formae ſpectes, e praeſtantiſſimis unam, quas per Europam reperias, non tam ſumptibus ſuis debet, quam inſtitutis fere quotannis clauſo Jani templo in Italiam itineribus, ac purgato ſuo judicio, quo numorum fidem longo, multoque uſu explorare didicit. Praeclarum hoc muſeum nunc Vindobonam translatum inſignes mihi ad praeſens opus commoditates attulit, in quo non pauca reperies numorum ἀνεκδοτων exemplaria, quos in literarum bonum vulgandi princeps liberaliſſimus veniam lubens fecit.

Muſeum Alexandri L. B. de Seckendorf, equitis ordinis Teutonici, C. R. M. a cubiculo etc.; quod is multorum annorum opera, ſumptibus, ac ſuamet peritia inſtruxit, et in dies augere acceſſionibus non deſinit. Quod ſi lentius eſt ejus ad perfectionem iter, in cauſa eſt negotiorum moles, quae virum Muſis amicum, praecipue cum civilibus diſcordiis Belgium miſceretur, a noſtris ſtudiis abſtraxere.

Muſeum excell. feminae comitis de Bentinck natae comitis de Aldenburg, cujus erectam ſupra ſexum ſuum mentem multa alia experimenta nobilitaverunt. Iam inde a prima juventute elegantes artes toto animo complexa faciles ſubinde illas paratasque experta eſt, quae ſenectutem oblectarent. Hoc illa animo coepit moliri Hamburgi theſaurum monetae veteris, quem ſubinde, cum ſatis jam auctum colonis videret, nullo ipſa adjutore uſa vulgatis hactenus tribus voluminibus publici juris fecit. Erunt, qui de numorum nonnullorum fide, quos catalogus hic continet, volent dubitare, quod eorum eſto arbitrii, qui videre. Praeclara nuper ad paratas jam opes acceſſio fuere numi maximi moduli, quos ex theſauro Ennerii Lutetiae venali emptos in muſeum ſuum derivavit.

Muſeum Franciſci Neumann, cujus capite praecedente §. XLIX. obiter memini, et laudavi merita. Monetam tantum regum, urbium, populorumque complectitur in omni metallo, non tam numero, nam numorum circiter quatuor millia cum ſemiſſe continet, quam horum nitore, ac raritate conſpicuam, quas propter laudes

inter privatorum muſea locum inſignem promeretur. Haec ſcribentem certiorem fecit auctor, ſe theſaurum hunc ſuum, multorum delicias annorum, ceſſiſſe excell. comiti Szechenyo Hungaro, qui illum proxime in aedes ſuas, quae ſunt Sopronii, transferet.

HVNGARIA.

Muſeum ill. Michaelis comitis a Vitzai, jam a patre Michaele tanta contentione inſtrui coeptum, auctumque ſuppetiis, ut jam tum omnes illuſtris ejus regni theſauros, qui monetam veterem continent, numorum et copia, et praeſtantia poſt ſe relinqueret. Argumento ſunto tot numi inſignes, et nondum cogniti, quos mihi, quo fuit praeclaro adverſum me, quoad vixerat, animo, ultro ſuppeditavit inſerendos operi, quo tum ſcribendo maxime occupabar, numos veteres anecdotos complexo. Coeptum a patre inſtitutum retexens filius ut bonorum, ſic, quod rari eſt exempli, voluntatis quoque paternae haeres, incredibile, quanto, non dixerim, adfectu, ſed fame in has feratur veteris aevi reliquias, impigro uſus adjutore P. Felice Caronni Barnabita Italo, quem anno proxime elapſo eas conquirendi ſtudio magnam cultae Europae partem obire voluit, et nunc alteri erudito itineri deſtinat. Quo ille praeclaro uſus conſilio dum bona fortunae eruditionis adjumentis, tempus honeſtiſſimo literarum otio impendit, nemo eſt, qui non intelligat, quantum inde honoris gloriaeque non modo nobiliſſimae genti ſuae, ſed et patriae, cujus ſimul ornamentis haec ſubſidia parantur, accedat. Non paucis hujus operis locis apparebit, quam inſignes ex ejus muſei numis, quorum mihi uſum pro ſua humanitate, et publice ſerviendi ſtudio indulſerat, utilitates abſtulerim. Praetereo, quia huc non pertinent, gemmas veteres, diptycha, tabulas honeſtae miſſionis, et quamcunque aliam veteris aevi ſupellectilem, quarum magnam partem jam collegit, partim colligere non deſinit.

TRANSILVANIA.

Muſeum excell. L. B. de Bruckenthall, quod eſt Cibinii. Praeter inſignes ſeries operum, quas ſive ars pictoria, ſive natura produxit, tum et opulentiſſimum monetae patriae theſaurum illuſtres etiam audio continere numorum veterum opes, ac praecipue imperatorum R. in omni metallo.

CAPVT XXIV.

De ordinandis utiliter muſeis

Supereſt, ut, quo pacto diſponenda, ordinandaque ſint numorum veterum muſea, quia apta partium diſpoſitio magnas ſtudentibus adfert opportunitates, conſilium noſtrum expediamus. Fuere, qui in colligendis numis certam ſibi tantum ſeriem praefixere, ſive quod in hanc unam praecipuo ferrentur adfectu, ſive quod ſum-

aſtuum vererentur magnitudinem, ſi ad omnes cupiditatem ſuam porrigerent. Sic cardinalis Alexander Albani ad numos tantum maximi moduli imperatorum, alii ad alios animum adjecere. At de his agere hoc loco non inſtituimus, quia ipſi ſibi legem ordinemque facile praeſcribunt, ſed ſola muſea locupletia, quae omnes, et diverſiſſimas quasque monetae veteris claſſes complectuntur, huc pertinere putamus.

Antequam, quem ipſe modum reliquis praeſtare exiſtimem, aperio, commemorandi ſunt varii modi, qui majoribus noſtris, et ad hunc diem plerisque aliis maxime adridere ſunt viſi.

Froelichius veterum inſtitutum ſecutus totum numismatum agmen in plures claſſes diſpeſcuit. Harum omnino quindecim, et his etiam plures propoſuit [a]), et hoc conſilio non modo in diſponendo catalogo, qui *Numismata cimelii Caeſarei Vindobonenſis* inſcribitur, uſus eſt, ſed eodem ipſos etiam numos per ſcrinia muſei Caeſarei ab eo diſtributos reperi. Ex hujus legis praeſcripto primum locum obtinent numi aurei maximi moduli primum urbium et populorum, tum regum, denique imperatorum. Succedunt aurei voluminis minoris urbium iterum, regum, imperatorum. Auro ſuccedit argentum eodem voluminis diſcrimine. Argenteos excipiunt aenei diſtributi in numos maximi moduli, dein numos I. II. III. formae. At vero veteris hujus moris incommoda jam alias perſtrinxi. (in praefat. ad Catal. muſ. Caeſ.) Demus, ajebam, aequabili hoc cum metalli, tum voluminis modo paſci nonnihil oculos, iſtud indubitatum, numos ejusdem populi vel principis per claſſes nimio diverſas multiplicesque disjici. Nam tum evenire neceſſe eſt, ut cum commentari in numos v. g. Syracuſanorum, vel Alexandri M., vel Hadriani cupimus, ii ex ſex, pluribusve diverſis locis pro varia metalli, voluminisve ratione conquirendi ſint, quod ipſum quanto mihi ſaepe in vetere muſei Caeſarei diſtributione et incommodo fuerit, et taedio, facile eſt intelligere. Nemo eſt, qui non intelligat, ad diſciplinam noſtram nihil intereſſe, ex quo quis numus ſit metallo, qua magnitudine. Cum raras has priſci aevi reliquias non aliam ob cauſam adſervandas putemus, quam quod transactae aetatis idonei ſunt teſtes, ac magiſtri, perinde eſt, ſeu aurum illud ſit, et argentum, quod nos erudit, ſeu aes, ſeu etiam plumbum, ſitne magno orbe ſpectabile, an intra anguſtiores limites coarctatum. At nemo eſt qui negaverit, ad inſtitutum noſtrum magnopere intereſſe, numos omnes, quorum una eſt aetas, aut patria, etiam uniri ſitu, plusque valere ad inſtitutionem ac uſum muſeum etiam mediocre hac lege diſtributum, quam locupletiſſimum aliud per incommodam nimiumque diligentem ἀκρίβειαν in ſuperfluas claſſes partitum. Haec cum ſedulo reputarem animo, nulla me aliorum auctoritate permoveri paſſus ſum, quo minus in muſei Caeſarei partitione neglectis iis illecebris, quas captus ex metallo, et

a) Notit. elem. p. 7.

volumine ordo ſuppeditat, alium magis naturalem, et ad uſum multo praeſtabiliorem ſequendum cenſerem, quem continuo dabimus. Quod ſi quis oculorum etiam voluptati tribuendum aliquid exiſtimat, is quaeſo reputet, ne hanc quidem facile ſinceram poſſe obtineri. Exemplo eſto ſeries numorum maximae formae Auguſtorum, in quam ii, qui ea delectantur, inſerere amant aureos quoque et argenteos, ſi modo conſuetum monetae aureae vel argenteae modulum vel tenuiter excedant, qui adeo collati cum praegrandibus aeneis juxta poſitis contempti ſunt voluminis. Deinde cum usque ad Hadriani imperium vix exſtent aenei maximae formae numi, neceſſe putant in conſortium admittere numos, quos *Contorniatos* appellamus, qui propter deſpectam proſapiam ab hac ſocietate excludendi potius ſunt, quam cum hac nobili claſſe miſcendi. Vide, quae huc pertinentia alia dedi ſupra capite X.

Praeter hunc modum pleriſque hactenus familiarem placuit alius quoque, cujus auctor fuit Jacobus Oiſelius [u]). Is numismata in varias claſſes a prioribus diverſas diſpeſcit, v. g. regionum, provinciarum etc. — deorum, dearumque — virtutum — rerum militarium — circorum, ludorum etc. — conſecrationum — templorum, aedificiorum publicorum etc. — ſacerdotiorum, ſignorum pontificalium — miſcellaneorum. Eandem legem ſecutus etiam videtur is, qui muſeum Pembrockianum diſpoſuit, ut apparet ex ejus catalogo. At enim quis non videt, hoc pacto illuſtrius quoddam muſeum in ſeries infinitas diduci poſſe; et hunc modum confuſionem magis, quam rectum ordinem appellandum eſſe, etſi non negaverim, aliquas cum hac lege utilitates eſſe conjunctas, ſed quas nos alio etiam modo, nimirum adjectis indicibus rite digeſtis, poſſumus recuperare.

Omiſſis his diverſarum claſſium modis, quos magis auctoritas, quam rei natura conſecravit, aliam *placuit diſponendorum* rite *numorum tentare* legem, cujus *rationem in eadem* praefatione ad Catalogum *muſei* Caeſarei explicavi, atque *hoc loco* utiliter repetendam *exiſtimo*. Non alia magis *idonea*, *magis*que ſimplex viſa eſt, quam *totum* numorum agmen in binas *partes* diſpeſcere, quarum I. numos urbium, populorum, regum, II. monetam Romanorum complecteretur. *Ad primam* quod attinet, ſatis *conſtat*, *eam* hactenus per legem *alphabeticam perturbatam* potius fuiſſe, *quam ordinatam*. Quid enim *magis vero*, *juſtoque* ordini repugnat, quam Panormum Siciliae excipere Panticapaeum Tauricae in Septemtriones poſitae, huic proxime conjungi remotiſſimam in meridiem Paphum? Et tamen paſſim videas ſive in muſeis, ſive catalogis hac lege digeſtos numos. Neque vero ea methodus propterea ſolum repudianda, quod vicinas urbes longe dimovet, diſſitas conjungit, verum etiam quod inſigni commodo, atque ex praecipuis uno diſciplinam numismaticam privat. Nam cum quaevis regio, ac ſinguli fere tractus

u) Theſ. ſel. num. ant.

In cudenda moneta certam quandam, ac ſibi propriam habuerint legem, ſeu epigraphen ſpectes, ejusque varium ſitum ac modum, ſeu typos, ſeu metallum, ejusque mixtionem, ſeu numi diverſam conformationem, ſeu fabricam ipſam, ſeu denique qualecunque illud discrimen, quod oculi longo uſu eruditi facile intelligunt, ſed tradi praeceptis nequit, ſic ut harum ope differentiarum mox definias, Siculusne ſit numus, an Creticus, an *Aegyptius*, *omne iſtud discrimen tam varium*, ac *multiplex non alia felicius ratione perſpici*, atque intelligi poteſt, quam ſi numi, quos idem natale ſolum in lucem dedit, ſitu quoque conjungantur. Ea ejusdem regionis numorum contentione factum, ut magnus Pellerinius, qui eo conſilio forte primus uti coepit, magnam partem tot *in re numismatica aenigmata*, quae ſuo *hactenus Oedipo caruere*, incredibili felicitate ac *perſpicacia explicaret*. *Ad* ejus viri inſtitutum ſic univerſam *distributionis* rationem adcommodandam exiſtimo, ut fas tamen putem, ab eo in nonnullis discedere. Nam primum numos regum iis regionibus conjungere amo, quibus imperitabant, deinde numis ſingularum urbium, quos autonomos vocamus, continuo ſubjicio illos, quos eaedem urbes ſeu coloniae nomine, ſeu absque hoc, cum imperatorum effigie ſignavere. Hoc ordine unum Harduinum, quod mihi conſtet, in ſuis populorum et urbium numis uſum video, cum eos alii in ſeparatas claſſes conjicerent, ſeu coloniarum, ſeu numorum in urbibus Graece loquentibus cum imperantium effigie ſignatorum. Nolo hic adverſum eos, quibus haec lex praeplacuit, iniquiorem ferre cenſuram, facile tamen adducor, ut credam, eruditos hos viros magis vetus inſtitutum, quod non ſemper optimum eſt, quam veram utilitatem ſecutos, cum, quidquid adferri poſſit, indubitatum ſit, argumentum, quod partes averſae continent, raro cum imperatoribus, quos exhibent, ſed cum ipſa urbis hiſtoria, religione, ſitu, aliisque periſtaſibus plerumque connecti. Denique inſularum numos, quos in ſeparatam ſeriem conjecit Pellerinius, conjungo cum regionibus, quibus maxime fuere vicinae, quia plerumque eandem cum illis legem in feriunda moneta ſecutas video.

Sequitur pars II., ſive quae monetam Romanorum complectitur. In hac agmen ducunt numi, quos conſulum aetas tulerat, ſed de quorum diſpoſitione dicere nihil attinet. Nam cum neque chronologia, neque opportunis legibus aliis ligari poſſint, niſi conjecturis non ferendis indulgeas, ſequenda omnino, ſi ſapias, recepta ratio, quae numos ſecundum gentium Romanarum nomina perſequitur. Aliud de imperatorum moneta judicium.

In hac duplex hactenus obſervata lex. Occo et Mediobarbus eam praeclaro quidem conſilio per Romanorum faſtos duxere, verum iſtud plerisque moleſtum jure viſum, quod conjecturis nimium darent, numosque omni nota chronologica deſtitutos, quales non paucos reperias etiam prima Caeſarum aetate, inde vero a Gallieno fere omnes, nulla opportuna ratione ac conſilio certis annis illigarent. Deſpe-

rato ab hac parte ſucceſſu plerique alii ordinem alphabeticum partium averſarum velut ancoram arripuere, quo utrum magis conſultum ſit muſeo, an vero magis perturbata omnia, decidere vereor. Sane quidquid commodi, verae utilitatis, atque etiam voluptatis ſuppeditat chronologia, perpetua hiſtoriae ſeries, vultus imperatorum paullatim in ſenium vergens, iſtud omne altero hoc modo planiſſime peſſumit. Quae cauſa fuit, cur poſteriore repudiato viſum ſit Occonis potius veſtigiis inſiſtendum. Non diffiteor, ejus ſtatutum ordinem ſaepenumero eſſe cônſutum temere, et quod notae chronologicae abſunt, nimio claudicare, verum, ſi qua in re alia, in hoc certe negotio valere debet vetus illud, eundum, qua poteſt, qua non poteſt, non eundum. Eſto, multa eſſe vaga atque incerta, at vero multa habemus certa et explorata. Vtamur ergo his ut certis, et quae incerta ſunt, incertis committamus, ac tum ſalva erunt, quae ſalva eſſe ad ſtudia noſtra magnope[re] intereſt, ac vitabuntur, in quibus peccavit Occo. Hoc ergo conſilio imperatorum numi ſic videntur collocandi, ut ſuis annis tribuantur ii, quorum certam, aut ſaltem veriſimilem tenemus aetatem, reliquis, quos *vagos* appellare placuit, in poſtremum agmen ordine averſarum alphabetico conjectis. Atque hanc legem cum mihi in ordinando muſeo Caeſareo praeſcripſiſſem, abſoluto jam opere uberrimum tuli ejus inſtituti fructum, cum illud ipſum forte fortuna celeberrimi Bimardi calculo comprobatum viderem, cujus de hoc argumento judicium ii, qui novitatis me, ac judicii minus purgati arguere poſſent, videre, ſi lubet, poſſunt in opere: *la Science des Médailles T. I. p.* 199. Ceterum ſi tum in conſulatuum ac tribuniciae poteſtatis et hiſtoriae ratione Mediobarbum fere conſtanter ſecutus ſum, et frequentius adeo hoc duce peccavi, in cauſa fuit, quod et ibidem ingenue confeſſus ſum, quia nondum mihi tum otium fuerat, adcuratum univerſae hiſtoriae Romanae examen, et ad ſeveriores critices leges exactum, quod multorum eſſe annorum opus nemo neſcit, *inſtituendi*. At enim *cujus tum facultas non fuit, iſtud adcuratius a me praeſente in opere fuiſſe praeſtitum*, et non vulgari contentione, *facile* quivis, qui inſpicere volet, intelliget.

His generatim expoſitis ſuperfluum exiſtimo, reliquas, minimasque quasvis hujus inſtituti cauſas, modosque exponere, cum hi omnes ex inſpecto muſei Caeſarei catalogo poſſint intelligi, aut potius eos, quibus haec mea praeſtare *videbuntur*, *hortabor*, ut in diſponendis numis ſequantur ordinem, quem in praeſente opere ſecutus ſum, quia, ut continuo dixeram, re ſecundis curis curatius diſcuſſa, praecipue ea in parte, quae chronologiam imperatorum continet, vitavi vitia, quae illi catalogo inhaerent.

Supereſt, ut partem etiam hujus cauſae mechanicam attingamus, intelligo, ſcrinia recipiendis numis deſtinata, eorumque conformationem internam, praecepto tanto magis neceſſario, quia inſtitutum meum alias diſpoſitionis internae leges exigit. Pro more hactenus recepto haec ſcrinia, ſive arculae continent aſſeres variae magnitudinis foras et introrſum mobiles, in quibus torno excavatae ſunt

areolae rotundae numos recepturae. Harum varia eſt pro numorum volumine capacitas. Ampliora exigit hoſpitia claſſis illa, quae numos maximae formae complectitur, et ſic ἀναλογως contractiora illi, qui ſunt formae I. II. III. Nemo non videt, hanc areolarum ſpectata magnitudine diſtributionem, ut huic ſe inſtituto ſuapte adcommodat, quia voluminis legem ſequitur, a meo plane eſſe alienam. Nam cum in hoc nulla habeatur magnitudinis ratio, ſed ſibi ſuccedant numi, ut eos ſeu geographiae, ſeu chronologiae lex jubet ſuccedere, neceſſe eſt, areolas ejus eſſe capacitatis, quae ſeriem coeptam interrumpi non patiatur. At enim hoc modo, inquies, neceſſe erit, areolas omnes peramplae eſſe diametri, quia non raro fiet, ut numum III. vel IV. formae, v. g. Pergami, vel Valentis, excipiat numus praegrandis formae ejusdem urbis, vel Caeſaris, ac tum neceſſe etiam, ſupra modum multiplicare ſcrinia, quia etiam minimae formae numuli eandem ſortientur aream, quantam, qui maximae ſunt. Ad haec non poteſt non offendere oculos, cum vident, numulum exilem, quales ſunt minutiſſimi Tarentini, vel Attici, quos propter parvitatem vix poſſumus digitis tractare, occupare ſpatium, quod centenis ſimilibus ſufficeret, accedente etiam ejus jacturae periculo, ſi carcere tam laxo contineatur. Non poſſum equidem hanc difficultatem inficiari, quae inſtituti mei rationem neceſſario conſequitur. Sed eam mitigare hac ratione inſtitui. Proſpecto antea numorum numero duplicis generis paravi tabulas, ſeu aſſeres mobiles. Horum unum diviſum fuit in areas, quae numorum I. formae menſuram aliquantum excedunt, atque per has perpetua ſerie distribui numos I. et II. formae, quin et numos maximi moduli, ſi modo eos areolae capacitas admiſit, (nam ſunt non pauci, qui numos I. formae magis craſſitie, quam volumine excedunt). Alterum diviſum fuit in areolas anguſtiores, quae numos III. formae, et quoscunque his minores reciperent. Qui numi maximae formae majoris ſunt voluminis, quam ut eos prior diviſio coercere poſſit, quoniam perpauci ſunt numero, neque etiam omiſſi ſeriem perturbant, facile extra ordinem in tabulas aliquot capacioribus areis inſtructas poſſunt differri. Atque haec lex tam in ſerie numorum urbium, populorum, regum, quam in ea, quae Auguſtorum numos complectitur, locum habet. Hac ratione olim muſeum Caeſareum non modo, quod ad univerſam ejus diſpoſitionem, ſed etiam, quod ad tabularum apparatum pertinet, inſtruxi, neque ejus me conſilii multorum cauſa commodorum hactenus poenituit.

DOCTRINA
NVMORUM VETERUM.

HISPANIA.

PROLEGOMENA
AD NVMOS HISPANIAE.

Celeberrimae hujus regionis rem monetariam fuiſſe opibus illuſtrem ac conſpicuam, docet inſignis numorum copia, qui vetere aevo ſignati vitatis tot ſaeculorum minis ad noſtri aevi notitiam pervenere. Operae pretium, eorum variam naturam, ac indolem, et quae alia opportune praemoneri poſſunt, diſtinctis capitibus exponere, quorum I. aget de numis Hiſpaniae pro varia eorum aetate, II. quo tempore res monetaria in Hiſpania deſiverit, III. de metallo in numis Hiſpaniae, IV. de argento Oſcenſi et Bigato, V. de epigraphe, VI. de typis, VII. de fabrica et forma, VII. de eruditorum operibus Hiſpanienſem monetam illuſtrantibus.

I. De numis Hiſpaniae pro varia aetate.

Cum rei monetariae in Hiſpania incunabula aeque nobis ignota ſint, atque illa aliarum regionum, aliud nobis reliquum non eſt, quam capto initio a numis iis, quos ex certis indiciis vetuſtiſſimos agnoſcimus, ad inferiora tempora deſcendere.

In vetuſtiſſimis putamus ſequentes:

Caput nudum barbatulum, in aliis imberbe, adſtitutis aliquot literis Hiſpanis. ✠ *Epigraphe Hiſpana. Vir armatus eques citato curſu d. haſtam.* AR. III. denarii fere pondere. AE. II. (Muſ. Caeſ.)

Caput nudum imberbe. ✠ *Epigraphe Hiſpana. Eques deſultor binos equos regens.* AR. III. (Muſ. Caeſ.)

Praetereo numos alios aut parum diverſos, aut aliis quidem typis, ſed omnes Hiſpane inſcriptos, quorum magnum numerum edidere Ludovicus Velasquez *Enſayo ſobre los alphabetos de las letras desconocidas. Madrid* 1752. *in 4to.* et Mahudelius *Diſſertation hiſtorique ſur les monnoyes antiques d'Eſpagne. Paris* 1752. *in 4to.* Iſtud certum, maximam id genus numorum partem eſſe ſimilem iis, quos hoc loco ſede priore indicavimus.

Indubitatum eſt, Hiſpanos liberos ſuique adhuc juris in inſcribenda moneta ſua uſos quoque lingua patria, proinde vetuſtiſſimos habendos numos, quos peregrinae linguae contagio nondum corrupit.

Succedunt aetate numi bilingues, id eſt, cum numus unus idemque epigraphen partim Hiſpanam, partim Latinam offert, quales ſunt numi Obulconis, Saetabis, Sagunti etc. nimirum cum Hiſpaniae urbes jam eſſe Romanis obnoxiae coeperunt, aut certe jam liberalius illis cum his commercium fuit; denique ii, in quibus, extruſa lingua nativa, una jam dominatur Latina. Eodem modo inter Phoeniciae urbium numos antiquiſſimi habentur ii, qui ſola Phoenicum lingua notantur, ſerioris aevi ſunt, qui Phoeniciam et Graecam miſcent, noviſſimi, qui una Graeca loquuntur, ceu numi Beryti, Sidonis, Tyri etc.

Eadem ratio ad urbes a Phoenicibus et Graecis in Hiſpania conditas valebit. Sane numos Gaditanos et Abderitanos ſolam linguam Phoeniciam, Emporitanos ſolam Graecam praeferentes eſſe antiquiores iis, qui Latinam ſerius ſuffecere, nemo erit, qui ambigat.

Ex fabrica etiam et typis poſſunt aetatis remotae auguria vix fallacia capi. Sic fabrica rudior, et ſaepe barbara, ut in numis Obulconis, Vliae, Vrſonis, tum et typi ſimplices, et ex vetere Hiſpanae artis ingenio, tempus arguunt nondum a Romanorum elegantia excultum. Enimvero Hiſpanarum urbium numi Caeſarum aetate haud dubie ſignati, etſi nunquam ſummum artis nitorem praeſtant, a ſumma tamen artis barbarie plerumque longe diſtant.

II. Quo tempore res monetaria in Hiſpania deſiverit.

Diximus, non poſſe adſignari tempus, quo primum Hiſpani ferire monetam coeperunt. At poteſt certum definiri tempus juris monetarii in Hiſpania antiquati. Ademptum illud imperante Caligula, jam inter omnes convenit. Poſtremus enim is eſt, cujus effigiem nomenque monetae Hiſpanae illatum conſtet, et ſi qui fuere auctores, qui Claudium, Galbam, aliumve aliquem in numis Hiſpanis ſe reperiſſe jactabant, eos aut in ſuperiora removendos tempora, aut alterius eſſe regionis monetam, recentiorum artis noſtrae magiſtrorum demonſtravit peritia, et experientia. Florezio Hiſpano, cujus praeclarum judicium nunc primum, deinceps frequentiſſime recitabo, cujusque laudes poſtremis horum προλεγομενων capitibus perſequar, veri ſimile viſum, anno imperantis Caligulae poſtremo Hiſpanis feriundae monetae jus ademptum, quia in Caeſaraugustae numis quatuor varios reperit viros totidem Caligulae annis, nam in quartum annum duravit, reſpondentes [a]).

Cum nemo veterum cauſam ſublati hujus permiſſus proderet, non defuit tamen noſtrae aetatis hominum diligentia, qui eam probabili conjectura adſequi poſſe ſperarent. Vaillantii conjectura fuit, Caligulam Caeſarauguſtanis iratum, quod M. Agrippam avum, a quo ſe teſte Sue-

a) Tom. I. p. 253.

tonio genus ducere ob ignobilitatem nolebat profiteri, in numis propoſuiſſent, totam Hiſpaniam cudendae monetae jure multaſſe b). Mira enimvero oratio! Cur enim tota Hiſpania luat piaculum ab unis Caeſaraugustanis admiſſum? Aut cur id privilegium non reſtituerunt ſucceſſores Caligulae, quo per hujus ſtolidum ingenium excidit? Ceterum quibus tam atrox ea videtur injuria Hiſpaniae inflicta, ii velim reputent, idem Galliae coloniis ſub ipſa Auguſti tempora accidiſſe, Italiae autem, ſaltem continentis, coloniis jus iſtud ſub ipſum Caeſarum exortum, niſi forte jam antea, ademptum. Siciliae numi Auguſti aevum non excedunt. Quare inquirendum potius, cur non permiſſum fuerit Europae in occaſum vergentis provinciis, quod datum fuit reliquis ultra Adriaticum et Jonium in orientem poſitis, quarum moneta ultra Gallienum porrigitur, et mirandum potius, tam diu licuiſſe Hiſpaniae, quod aliis multo maturius fuit ademptum, aut conceſſum nunquam. Verum hanc diſquiſitionem in alium locum differimus.

III. *De metallo in numis Hiſpaniae.*

Aureus hujus regionis numus hactenus repertus non eſt, etſi ex Strabone c) aliisque ſatis conſtet, Hiſpaniam non minus auro, quam aliis metallis abundaſſe. Quare ex ipſo hoc monetae aureae defectu certi eſſe poſſumus, eam in Hiſpania in uſu non fuiſſe. Quin idem etiam non obſcure ex Livii verbis colligimus. Nam cum ſummam praedae, quam expugnata a Scipione Carthago Nova intulit, enumeraret, argentum quidem factum ſignatumque, at factum tantum aurum enarrat d).

Argenteae monetae uſum, ut apud pleraſque gentes alias, ſic et apud Hiſpanos fuiſſe vetuſtiſſimum, docent numi, quos ſupra capite I. recitavi, Hiſpana lingua omnes inſcripti, et quos propter hanc ipſam cauſam in Hiſpaniae antiquiſſimis habendos dixi. Quibus in urbibus numi hi argentei Hiſpane loquentes cuſi ſint, cum ejus linguae idoneum interpretem nacti nondum ſimus, incompertum. Habemus tamen argenteum Phoenicium Gadibus ſignatum, tum et complures Graecos Emporitanos et Rhodenſes. Saguntinum poſſedit Florezius e). Neque etiam conſtat, quo tempore argentum in Hiſpania flari feriri deſiverit. Iſtud certum, inde a Caeſarum aetate antiquato pecuniae argenteae uſu aes malleo ſubjectum. Quare Florezio res inſolens viſi numi duo argentei coloniarum Carthaginis Novae, et Ilici aevi Auguſtei, quin tamen propterea adfirmare auderet, jus monetarium Hiſpaniae coloniis hac adhuc aetate in argentum permiſſum f).

b) Num. colon. ſub Agrippa. c) L. III. d) L. XXVI. c. 47. e) Tom. III. p. 116. f) l. c.

IV. De argento Oſcenſi et Bigato.

Livius, auctor gravis, inter ſpolia variis bellis ab Hiſpanis extorta quater *argentum Oſcenſe Bigatum* memorat. En teſtimonia ipſa:

M. Helvius ex Hiſpania ulteriore ovans urbem ingreſſus *argenti infecti tulit in aerarium quatuordecim millia pondo, ſeptingenta triginta duo, et SIGNATI BIGATORVM ſeptemdecim millia viginti tria, et OSCENSIS ARGENTI centum viginti millia quadringentos triginta octo.* Factum illud anno V. C. 559 [g]).

Q. Minucius ex Hiſpania ulteriore triumphans *tulit argenti pondo triginta quatuor millia octingenta, BIGATORVM ſeptuaginta octo millia, et OSCENSIS ARGENTI ducenta ſeptuaginta octo millia.* Factum iſtud eodem anno [h]).

M. Porcius Cato ex Hiſpania citeriore triumphans *tulit argenti infecti viginti quinque millia pondo, BIGATI centum viginti tria millia, OSCENSIS quingenta quadraginta.* Factum iſtud V. C. 560 [i]).

Q. Fulvius Flaccus ex Hiſpania citeriore redux *tulit in triumpho SIGNATI OSCENSIS NVMVM centum ſeptuaginta tria millia ducentos.* Factum iſtud V. C. 574 [k]).

Ex his ergo Livii oraculis certum eſt, argentum *Oſcenſe* et *Bigatum* veram fuiſſe monetam; nam huic tantum vocabula *ſignatum* et *numus* competunt. Agemus primum de numis Oſcenſibus.

Quos Livius numos nomine argenti Oſcenſis intellexerit, non una fuit antiquariorum mens, quos inter illi magnopere falluntur, qui Oſcenſe argentum dixerunt denarios illos, qui propoſiti extant inter numos Domitii Calvini, et Lentuli Spintheris, inſcripti OSCA, quos dabimus in numis familiarum. Certum eſt enim teſte Florezio [l]), raros eſſe hos denarios, ac praecipue in Hiſpania, ſummam autem corraſae vel ad ſolos hos quatuor triumphos monetae Oſcenſis, ut vidimus, tam enormem, ut neceſſe eſſet fuiſſe ſignatos ingente copia, atque adeo majore numero etiam hodie reperiri; quod vero ſententiam hanc penitus affligit, eſt, quod pauci illi, qui hodie ſuperſunt, Domitii et Lentuli denarii multis poſt quatuor hos triumphos annis ſignati ſunt; ut ſuo loco docebitur. At multo eſt veriſimilior ſententia eorum, qui nomine Oſcenſis intelligunt veteres illos numos argenteos Hiſpane inſcriptos, de quibus capite I. egimus, ſignatos olim tanta copia, ut vel hodie muſea omnia iis abundent. Et vero refert Vincentius Laſtanoſa in Muſeo ſuo pag. 17. et 61., anno ſaeculi elapſi XXX. magnam ſimilium numorum vim erutam eſſe.

Quae autem fuerit cauſa, cur Oſcenſis ea pecunia nominaretur, magis adhuc incertum. Florezius copioſe refutat eos, qui credidere, eam ſic vocatam propterea, quod Oſcae tantum, celebri Tarraconenſis urbe, ſignari ſint ſoliti, et cujus ipſius urbis numos non paucos habemus ſuperſtites, et in qua certum eſt etiam cu-

g) L. XXXIV. c. 10. h) l. c. i) L. XXXIV. c. 46. k) L. XL. c. 43. l) Tom. II. p. 520.

ſos denarios Lentuli et Domitii ſupra memoratos. Quae quidem opinio nullam habet veri ſpeciem propterea, quod variantes typi et epigraphes literae varias etiam urbes videntur indicare. Quam tamen ego multo magis ſequi malim prae altera Florezii, conjicientis, dictam forte Oſcenſem a Livio cauſa adfinitatis, nimirum quod literae Hiſpanis his numis inſcriptae videantur ſimiles literis illis, quae exſtant in monumentis Oſcorum Campaniae [m]). Praeterquam enim quod neminem futurum exiſtimem, qui non continuo profiteatur, conjecturae huic ne minimum quidem ineſſe probabilitatis, hoc illa uno jam evertitur, quod tum Livius dicturus non fuiſſet argentum *Oſcenſe*, ſed *Oſcum*. Forte a vero non aberravero, ſi exiſtimem, monetam hanc communi nomine dictam fuiſſe Oſcenſem, quod forte primi fuere Oſcenſes, qui hac forma, et hoc pondere argentum ſignaverunt, aliis deinde Hiſpaniae urbibus eandem in pecunia ſua legem ſequentibus, ut nos florenos aureos dicimus, non quod Florentiae ſignati ſunt, ſed quod praeivere Florentini.

Bigati altera praedae Hiſpanienſis portio, et ipſi certa Hiſpanorum moneta, et ſecundum tot Livii teſtimonia ab Oſcenſi diſtincta. Dictam bigatam a bigarum typo, dubitari nequit. At quaeri poteſt, fueritne moneta domeſtica, an peregrina. Fuiſſe domeſticam, id eſt: ab Hiſpanis ipſis ſignatam, poſt alios credidit Mahulius [n]), ſed quae ſententia propter binas cauſas ferri nequit, primum quod ex tot numis argenteis reſiduis, quos per certa indicia Hiſpanienſes novimus, nullus hactenus compertus ſit cum bigarum nota. Deinde quod bigatos Livius in praeda Hiſpana numeravit, qua ſola illi ratione nixi domeſticam monetam putant, eorum ſententiam non juvat propterea, quod idem Livius, quibus locis praedam ex Gallia Ciſalpina captam enumerat, numorum quoque bigatorum ſummam prodit [o]). Vnde ſequeretur, Gallos quoque Ciſalpinos propriam habuiſſe monetam, de qua quidem hactenus nihil nobis conſtat, et eam, perinde atque Hiſpanienſem, bigis inſignem fuiſſe. Melius igitur alii nomine bigatorum intelligunt denarios Romanos, quorum vetuſtiores magnam partem bigis notati fuere. Cum Romani inde a temporibus Hannibalicis magnos in Hiſpania exercitus alerent, neceſſe fuit, magnam denariorum vim in ſtipendia, aliosque belli uſus inferri, eosque deinde populorum commerciis per univerſam Hiſpaniam differri. Praeclare iſtud iterum confirmat Livius, cum in ſumma praedae, quam Lentulus ex Hiſpania citeriore ovans prae ſe tulit, nulla argenti Oſcenſis vel bigati mentione, refert tantum *argenti ſignati DENARIOS triginta quatuor millia etc.* nimirum quos alio loco bigatos, hoc denarios dixit, quod perinde utique habendum, utroque nomine monetae Romanae proprio, tametſi abſurdum non ſit opinari, Livium denariorum nomine etiam numos Oſcenſes intellexiſſe, quanquam minus proprie, quia, ut capite I. diximus,

m) l. c. p. 522. n) Diſſ. ſur les monn. d'Eſp. p. 41. o) L. XXX. c. 23. et L. XXXVI. c. 40.

utrique fuerunt argentei, utrique ejusdem ponderis, et conſtat etiam, propter easdem cauſas etiam Graecorum drachmas nonnunquam dictas denarios.

V. De epigraphe.

Ad linguam, qua Hiſpaniae numi inſcribuntur, quod attinet, habemus binas domeſticas, tres adventitias. Domeſticae ſunt, quanquam et hae forte adventitiae dici poſſint, ſed a remotiſſimi aevi colonis invectae, *Celtiberica* et *Turdetana*; adventitiae: *Phoenicia*, *Graeca*, *Latina*. A domeſticis ordiamur.

Celtibericae et *Turdetanae* diſcrimen repererunt eruditi ex numis veteribus, nimirum quod literae, quas in his objiciunt populi in Celtiberia, et majore parte Hiſpaniae Tarraconenſis habitantes, longe differunt ab iis, quibus in moneta ſua uſi ſunt Turdetani et Baeticae urbes. Vtriusque linguae naturam pridem magna contentione explicare ſunt adorti eruditi Hiſpani, quorum poſtremus, quod norim, in arenam progreſſus eſt Ludovicus Joſephus Velasquez edito opere, quod inſcribitur: *Enſayo ſobre los alphabetos de las letras desconocidas, que ſe encuentran en las mas antiguas medallas y monumentos de Eſpanna. En Madrid* 1752. *in 4to.* Quo in tentamine, poſtea quam longum dediſſet majorum ſuorum catalogum, qui hanc cauſam ſcriptis ſuis illuſtravere, literas cum in numis, tum aliis monumentis patriis repertas inſtituit comparare cum alphabetis vetuſtiſſimis Graecorum, Etruſcorum, Latinorum, Gothorum, Runorum, Samaritanorum, Phoenicum, et eum denique legit induſtriae ſuae fructum, ut auderet non modo proponere alphabeta utriusque linguae Celtibericae et Turdetanae, ſed etiam interpretari copioſa vocabula monumentis utriusque linguae charactere inſcripta. Quo de opere quale meum ſit judicium, ſic habeto. Ego, ut lubenter, et, quod bonum virum decet, grato animo accipio, quidquid alter ſolide, graviter, et ex certis cauſis dictavit, ſic, ut temere arripiam, quidquid contra cecidiſſe intelligo, nulla me patiar auctoritate permoveri. Enimvero quisquis libero a praejudiciis animo opus iſtud pervolverit, facile mecum intelliget, pleraque in eo arbitrarie adfirmari, et in argumentorum ſolidorum locum ſuccedere conjecturas, *quas leviſſimus halitus ferat* agatque. Exemplo eſto lapis literis Celtibericis inſcriptus, quas ſic reddi poſſe exiſtimat vir eruditus: (ὑπερ) ΝΕΟΝ. ΤΛΕΝ. ΤΕΝ. ΕΝ. ΑΔΩ. ΛΕΜΕΙΝΑ. id eſt: *(ſuper) novam ſilvam pluit; ibi ſatio pratum* p). Ab uno hoc partu de reliquis arbitretur lector. Atqui ſi poſt tot inſignium virorum tentamina nihil hactenus probabile prolatum eſt, fateamur, quod res eſt, nos a vera utriusque linguae ſcientia tam diſtare, quam dudum. Equidem exiſtimo, illuſtrem Florezium non aliam magis ob cauſam ab explicandis his numis abſtinuiſſe, quam quod majorum naufragia veritus

p) pag. 127.

malluit fatales hos ſcopulos evitare, quam cum periculo et proviſa jactura adire.

Inter linguas adventitias

Phoenicia antiquiſſima, a Phoeniciis, qui commercii cauſa huc commeabant, deinde Carthaginienſibus illata. Ejus alphabetum *Baſtulo-phoenicium* vocat Velasquez, quia ejus uſus in Baetica maritima valuit, quam inhabitabant Baſtuli, et coloniis frequentabant Phoenices. Neque tamen ea lingua ultra litora longius progreſſa videtur. Ejus reliquias habemus in numis Abderae, Canacae, et Gadium, ut dicetur in diſſertatione de numis Phoeniciis Phoeniciae propriae numis ſubjecta.

Graecam linguam invexerunt coloni Maſſilia profecti, ſuntque hac inſcripti numi Emporiarum et Rhodae Tarraconenſis urbium.

Latinae denique inductae, et reliquas omnes paullatim abſorbentis cauſas quis ignorat? Admiſſa primum in ſocietatem, quod comprobant numi non pauci bilingues, ſerius ſola locuta eſt.

VI. De typis.

Habet Hiſpania, ut quaevis alia regio, in moneta ſua certos ſuos typos, modosque ſibi proprios, ſic ut vel ab his facile ſaepe ſit, eam ab aliarum regionum numis diſcernere. Quin et alios modos habent numi Baeticae, alios Tarraconenſis. Luſitanicae numi, cum pauci numero ſint, et fere tantum a Caeſarum temporibus, jam magis alienos, quam nativos ſuos offerunt.

Baeticae numi perfrequenter ſiſtunt ramos, ſpicas, piſces, eosque raro ſingulos, ſed plerumque geminos, et quidem ſitu horizontali, ſibique parallele diſpoſitos, ſcripto in horum medio urbis nomine. Eſt hic character ſic monetae Baeticae proprius, ut hoc conſpecto dubitari non poſſit, numum eo inſignem eſſe urbis Baeticae, aut ſi Tarraconenſis, certe ad Baeticae conſinia poſitae. Eodem modo Sphinx fere Baeticam tantum monetam occupavit. Ejus typi cauſa incerta. Florezius ad Aegyptiorum religionem et myſteria retulit. Frequenter etiam aſtra ſolis et lunae, vel ſolitarium A per Baeticae monetae aream vagantur. Propter certos hos ejus characteres factum, ut Florezius numum inſcriptum OSCA non celebriori illi Tarraconenſis Oſcae, ſed ignobiliori Baeticae tribuendum putaret. Generatim etiam moneta Baetica remotioris antiquitatis indicia praefert, quod propter abundantiam, maris viciniam, et appulſus opportunitatem pridem avide ab exteris nationibus frequentabatur; diutius etiam veterem ſuum modum et nativos typos retinuit, quia ſerius ea in regione pedem fixere Romani. Contra moneta Tarraconenſis pauciores habet typos ex domeſtico ingenio captos, ſi demas equitem armatum citato curſu praecipitem, qui eſt typus potior in numis Bilbilis, Oſcae, Saetabi, Segoviae, Toleti. Major pars Romanos typos, ac maturius quidem reſpexit, quia maturius a Romanis ſubacta ea Hiſpaniae pars paullatim mores ſuos ad victoris populi ingenium finxit. Atque haec de diſcrimine

numorum utriusque provinciae videbantur praecipienda.

Caput barba quidem opaca, ſed plerumque attonſa, capillitio criſpo, in aliis barba raſa. Hic typus obvius eſt in parte numorum adverſa, tam certo monetae Hiſpanienſis charactere, ut, cum Lentulus Spinther et Domitius denarios, de quibus capite IV. egimus, Oſcae Tarraconenſis urbe feriundos curarent, ſimile caput barbatum iis imprimi vellent. Quorum ea capita effigies referant, incertum; in barbatis Florezius Herculem videt [q]), niſi potius utriusque generis capita heroes indigetes veteris aevi ſiſtant, qui factis illuſtribus patriam nobilitaverunt, ut cenſet Mahudelius [r]).

Equi, ſpicae, oleae rami, uberes et felices horum in Hiſpania proventus facile indicant, ad quae appoſite a Claudiano dicitur [s])

Dives equis, frugum facilis, pretioſa metallis.

* * *

Attingenda etiam ſymbola, Hiſpaniae in Romanorum moneta tribui ſolita:

Cuniculus, in numis Hadriani inſcriptis HISPANIA, vel RESTITVTORI. HISPANIAE.

Hoc animalis genere abundaſſe Hiſpaniam in ſuammet perniciem, et ipſis etiam inſulis fuiſſe infeſtum, docet Strabo [t]), ſic ut harum nonnullae miſſis legatis terram habitandam a Romanis poſtularent, quod negarent, eorum ſeſe incrementis poſſe reſiſtere. Oppidum a cuniculis in Hiſpania ſuffoſſum narrat Plinius [u]). Lege ejus teſtimonia alia [x]). Unde et Catullus ad Egnatium ſcripſit [y]):

Tu praeter omnes une de capillatis
CVNICVLOSAE CELTIBERIAE fili
Egnati, opaca quem facit bonum barba.

* * *

Caput muliebre velatum, prominentibus in fronte, et incultis crinibus, pone ſcriptum: HISPAN., in denariis gentis Poſtumiae.

Capillatos a Catullo dici Hiſpanos, mox vidimus, et de ſe *Martialis*, Hiſpanus ipſe [z]):

Hiſpanis ego contumax capillis.

* * *

Arma etiam huic genti propria. Jacula duo oblonga, et *clypeus rotundus* exigui voluminis dictus *cetra* Livio [a]). Gladius curtus bifidus in pugionis formam, aliaque, quorum omnium forma videri poteſt in denariis Pompeji M. et Galbae Aug., univerſus armorum apparatus et congeries in denariis P. Cariſii, quae omnia late explicata habes apud Florezium [b]). Adde Hiſpanorum vexillum praefixo apro, de quo agetur in numis Cluniae Tarraconenſis.

---

q) Tom. II. p. 519. r) Diſſ. ſur les monn. d'Eſp. p. 44. s) Carm. XXIX. v. 54. t) L. III. p. m. 213. u) L. VIII. § 43. x) Ibid. § 81. et 83. y) Poem. 35. z) L. X. ep. 65. a) L. XXI. c. 27. b) ad numm. Tabulae I.

VII. De fabrica et forma.

Fabrica, ut in regione, quae olim Graiis et elegantiae nunquam litavit, Hiſpaniensem monetam nunquam cohoneſtavit. Ars in numis ejus gentis etiam optimis mediocritatem nunquam excedit, demptis Emporitanis et Rhodenſibus, quos ſcimus a Graecis, quod erant, elaboratos, ſed et hi ſerius tracto a vicinis contagio in turpem barbariem degeneravere. In multis, praecipue vetuſtioribus Baeticae, opus videas humanitati prorſus inimicum, ac plane barbarum.

Forma in argenteis tertiam magnitudinem non ſuperat. Aenei omnis ſunt moduli, etiam nonnunquam maximi.

VIII. De eruditorum operibus Hiſpanienſem monetam illuſtrantibus.

Abundantibus rei monetariae veteris in Hiſpania copiis, non defuere viri ejus regionis eruditione praeſtantes, quibus operae pretium fore viſum, ſi juſtis eam commentariis illuſtrarent. Non hic memorabo vetuſtiores illos, quorum opera in hac rei numiſmaticae luce jam fere faſtidiuntur, quorumque catalogum dedit Bandurius in ſua *Bibliotheca numaria*, ac multo ampliorem Ludovicus Velasquez initio operis, cujus ſupra capite V. amplam mentionem feci. Horum plerique explicandis tantum numis iis, qui Hiſpanam epigraphen offerunt, ſunt immorati. Varias monetae hujus partes, cum occaſio tulit, explicavit Antonius Auguſtinus archiepiſcopus Tarraconenſis in eximiis ſuis, omnibusque, qui arti noſtrae dant operam, abunde cognitis dialogis. Numos coloniarum, municipiorumque Hiſpaniae, qui Caeſarum effigies offerunt, propoſuit explicavitque Joannes Vaillantius in ſuo de coloniis opere, tum et Sigebertus Havercampus in ſuis ad Andreae Morellii Theſaurum numorum imperatorum commentariis.

Verum omnium ſuperiorum laudes, qui in hoc argumento verſati ſunt, longe ſuperavit Henricus Florezius, Hiſpanus Ord. S. Aug. vulgato opere: *Medallas de las colonias, municipios y pueblos antiguos de Eſpanna. En Madrid 1757. in 4to.* Conſtabat primum partibus II. Verum cum opere jam perfecto auctori ob oculos veniſſet juſtum agmen numorum hujus argumenti nondum cognitorum, lecta haec ſupplementa in partem III. conjecit, ediditque anno 1773. additis praeterea regum Gothorum Hiſpaniae olim imperantium numis. Omnem hanc monetae patriae copiam tabulis aeneis omnino LXVII. ſcite et adcurate inciſam repraeſentavit, non comprehenſis hoc numero numis Gothicis. Numos in opus ſuum non recepit, niſi quos vidit ipſe, aut a viris fide dignis editos reperit, jure adeo faſtiditis omnibus iis, qui unum Goltzium praeconem nacti ſunt, magno certe noſtro legentium beneficio, cum ab aliis ſcriptoribus paſſim Goltziana figmenta cum veris, ac ingenuis permixta videas nullo addito indicio, quo caveremus. Commentarios praecedunt prolegomena ampla varia ac mul-

tiplici eruditione referta, tanquam faces doctrinam, quae ſequitur, illuſtrantes. In ipſis commentariis nihil eſt, quod amplius deſideres, ſive doctrinam, ſive adcurationem, ſive in explicando ſagacitatem; ſive etiam, quae maxima laus eſt, modeſtiam ſpectes. Neque vero etiam in poſtremis beneficiis putandum, quod Vaillantii, Morellii, aliorumque errata, quorum incredibilis eſt numerus, notavit, numosque ab iis mendoſe editos ad veterem fidem reſtituit, ſic ut jam nullo offenſionis metu per numiſmaticam Hiſpaniae arenam liceat decurrere. Sane quoties praeclarum illud opus pervolveram, toties apud animum coepi precari, tali ingenio ac doctrina regionibus ſingulis, quae opibus numiſmaticis abundant, obtingeret monetae patriae praeco, quod unum foret ac certiſſimum remedium, ſanandi morbos omnes, qui artem numiſmaticam vexant.

Atque his cognitis nemo erit, qui non continuo intelligat, virum his ſubſidiis inſtructum, cui praeterea omnia patriae ſuae muſea patuere, qui ex vicino deſerbium veterum ſitu, locis iis, in quibus certi generis numi frequentius reperiuntur, aliisque cauſis ad numorum ſcientiam pertinentibus unus omnium rectiſſime potuit judicare, parum jam poſteris, ac cumprimis exteris nobis reliquum feciſſe, quod aut ſibi indictum eſſet, aut melius dici poſſet. Quod quidem praefandum neceſſario in hac mea numorum Hiſpanienſium doctrina duxi, ne abs me aut nova, aut aliter dicta expectet lector; pauciſſima ſunt, quae poſt vulgatas *Florezii* opes addere licuit, pauciſſima, in quibus non mihi cum viro eruditiſſimo conveniat, hoc uno contentus, ut quae is laxius diſputavit, pro inſtituti propoſito contraherem.

Vrbium numos Florezius *ordine* omnes alphabetico propoſuit, quem ego ordinem ſic mutandum duxi, ut pro inſtituta a Romanis Hiſpaniae diviſione primum numos Hiſpaniae Luſitanicae, deinde Baeticae, denique Tarraconenſis commemorarem.

NVMI HISPANORVM
IN GENERE.

Florezius tabula I. operis ſui numos commatis Romani, qui Hiſpaniae mentionem faciunt, propoſuit explicavitque, ſed quos nos pro inſtituto in alteram operis noſtri partem differimus. Ex eo tamen numero binos excerpimus.

Caput Palladis, ſupra quod caput arietis, in area P. In alio: *Caput virile nudum.* ✠ HISPANORVM. *Eques haſtatus citato curſu.* Æ. II. (Vterque numus eſt in muſeo Caeſ., item in Parutae Sicil. tab. 162.)

Caput Palladis. ✠ HISPANORVM. *Equus liber currens.* Æ. II. (Paruta l. c.)

Numi hi ſpectata fabrica, tum et typis Hiſpaniam patriam facile profitentur, etſi non conſtet, qua in urbe, qua aetate, quove conſilio ſignati ſint. Interim mirum, eorum nullum exemplum in manus navi Florezii veniſſe, qui eos ex Parutae opere citavit. Atque haec quidem potior cauſa fuerit, cur eos non in Hiſpania cuſos, ſed ab Hiſpanis Sicilia olim potitis videatur conjicere; ſed quod judicium propter multas cauſas, quas commemorare longum foret, non facile quis probaverit.

Horum ſimilem unum, ſed aevi injuria ſeptem primoribus literis multatum in muſeo Hunteriano Cymes Aeolidis numis perperam illatum video. (Tab. 22. n. 18.)

HISPANIA LVSITANICA.

EBORA.

Vetus nomen retinet. Plinio oppidum veteris Latii, et certum municipium ſecundum inſcriptiones a Florezio citatas.

* * *

PERMISSV. CAESARIS. AVGVSTI. P. M. *vel parcius. Caput Auguſti.* ✠ LIBERAL. IVLIAE. vel: LIBERALITATIS. IVLIAE. EBOR. *intra lauream.* In alio: *Inſtrumenta pontificalia.* Æ. I. II.

Plinius: (L. IV. p. 229.) *Ebora, quod item LIBERALITAS IVLIA*, incertum, qua de cauſa ſic dicta a Julio Caeſare, ut plures aliae ejus tractus, nomine a quopiam Caeſaris elogio tracto. De *Caeſaris permiſſu* cudendae monetae, quem non paucae Hiſpaniae urbes monetae inſcripſere, agetur in tractatu de Coloniis.

* * *

Autonomus cum capite Cereris et tauro, quem Florezius principio Eboram retulit c), eſt *Borae* incertae, ut ipſe ſerius docuit d).

Æ. RRR.

c) pag. 642. d) Tom. III. p. 17.

EMERITA.

Vrbs princeps Luſitanicae conſtituta ab Auguſto, deducta colonia militum *Emeritorum*, unde urbi nomen, ut dicetur. Hodie vulgo *Merida*.

Auguſtae gentis caput numi ſinguli offerunt, Auguſti ſeu vivi, ſeu mortui, Juliae, Tiberii, quorum ſingulares aliqui mox deſcribentur. *Permiſſum Auguſti* numi copioſi jactant.

Epigraphe: AVGVSTA. EMERITA. praefixo nonnunquam COL. vel etiam tantum: C. A. E. id eſt: *Colonia Auguſta Emerita*, in uno: EM. AVG.

AETERNITATI. AVGVSTAE. *Templum*, in numis Tiberii.

PROVIDENT. *Ara ignita*, in numis D. Auguſti.

Divinos honores Auguſto poſt mortem ab Emeritenſibus decretos, eumque templis ac aris cultum, hi numi teſtantur. Neque iſtud mirum, cum eosdem honores adhuc vivo delatos in Tarraconis numis ſimus viſuri. Fuiſſe *aeternitatem* ſolis diis tributam, in Trajani numis Romanis copioſe docebitur. Averſa alterius numi capta eſt ex numis obviis aeneis ejusdem Auguſti.

* * *

SALVS. AVGVSTA. PERM. AVGVSTI. *Caput muliebre*. ✠ IVLIA. AVGVSTA. C. A. E. *Julia ſedens d. ſpicas, ſ. haſtam*.

De hoc numo Liviae, ſubinde ex Auguſti teſtamento Juliae, tum et de numis aliis ſimilis argumenti agemus copioſe in moneta Romana ejusdem Auguſtae. Hoc loco tantum obſervamus, Hiſpaniam ulteriorem, in qua ſita Emerita, miſſis legatis oraſſe, ut exemplo Aſiae delubrum Tiberio matrique ejus exſtruerent, ſed quod negatum e). Cum non permitteretur delubrum, permiſſum ſibi tamen putabant Emeritenſes, Juliae Cereris ſpecie divinos honores largiri.

* *

LE. V. X. *Aquila legionaria inter duo ſigna militaria*, in numis Auguſti.

De Emerita noſtra Dio f): Παυσαμενος δε τȣ πολεμȣ τȣτȣ, ὁ Αυγȣςος τȣς μεν ἀφηλικεςερȣς των ςρατιωτων ἀφηκε, και πολιν αὐτοις ἐν Λυσιτανια, την ΑΥΓΟΥΣΤΑΝ ΗΜΕΡΙΤΑΝ καλȣμενην κτισαι ἐδωκε. *Finito hoc bello* (Aſturico et Cantabrico) *Auguſtus emeritos milites dimiſit, urbemque eis in Luſitania, nomine AVGVSTAM EMERITAM, condendam dedit.* Ex qua legione fuerint hi emeriti, ſcriptorum nemo prodidit, ſed fuiſſe ex LEgione V. et X., praeclari hi numi teſtantur. Eaedem legiones occurrunt etiam in numis Cordubae, ſive Patriciae Baeticae.

Epigraphe ſolita. *Perſona adverſa Panos barbata, auribus acutis.* In alio: *Perſona adverſa juvenilis.* ✠ *Averſa argumento ſolito.*

Ad explicandos inſolentes hos typos mirum non eſt a Florezio nonniſi conjecturas adferri, et forte Panos caput numo illatum, quia teſte Soſthene apud Plutarchum g) Bacchus victae a ſe Iberiae Pana comitem praefecit, a quo omnis regio dicta *Pania*, ſerius in *Spaniam* detorta.

e) Tacit. Ann. IV. 37. f) L. LIII. §. 26. g) de Fluminib. in Nilo.

Lege porro conjecturas ejus alias. Neque minus in perſonae juvenilis explicatu adhaeret, quem, quia certi quid nihil praeſtat, libens praetermitto.

Typi reliqui:

Porta urbis, *cui plerumque inſcriptum*: AVGVSTA. EMERITA.

Sacerdos arans, obvius coloniarum, etiam Hiſpaniae, typus, quem explicamus in tractatu de coloniis.

In numis Emeritae tam aeneis, quam argenteis denariorum pondere ſaepe memoratur *P. Cariſius legatus Auguſti pro praetore*, ſed quos placuit recenſere partim in numis gentis Cariſiae, partim in numis Auguſti ad annum V. C. 732.

Æ. C.

NORBA.

Numos, quos auctores varii huic Luſitanicae oppido tribuerunt, vide deſcriptos in moneta Carthaginis Novae provinciae Tarraconenſis.

OSONOBA.

Sita verſus Anae oſtia. Florezius huc refert autonomum: OS - - - BA. *Piſcis*. ✠ *Navigium cum velo*, qui typi maritimam urbem arguunt. (Tom. III. p. 111.)

Æ. unicus.

PAX IVLIA.

Colonia ſita eo loco, ubi nunc eſt *Beya* judice Florezio.

Caput Auguſti. ✠ PAX. IVL. *Mulier ſedens d. caduceum*, *ſ. cornucopiae.*

Pax ſedens ad urbis nomen haud dubie adludit. Primus Florezius coloniae hujus numos protulit.

Æ. unici.

SALACIA.

Vrbi huic poſitae eo loco, ubi nunc eſt *Alcacer do Sal*, Florezius non inique conjicit tribui poſſe numum: (Tom. III. tab. LXVII. 3.)

Caput virile barbatum. ✠ IMP. SAL. *Duo piſces.*

Cauſa hujus judicii fuit, quod Plinio in hoc tractu memoratur *Salacia cognominata urbs Imperatoria.*

Æ. unicus.

HISPANIA BAETICA.

ABDERA.

Maritima, hodie *Adra.*

* * *

Autonomi hujus urbis exſtant Phoenicio charactere inſcripti, editique a Cel. Bayerio h), ſed de quibus agam in tractatu de numis Phoeniciis monetae Phoeniciorum ſubjecto.

*

Imperatorii cum ſolo Tiberii capite.

Caput et epigraphe Tiberii. ✠ ABDERA. *Templum*, *in cujus intercolumnio duo piſces*. In alio: (Florez. T. III. tab. 59.) *Templum 6. col.*, *in area* D. D. *id eſt: Decreto Decurionum.*

Templum in his numis expreſſum

h) del Alfab. de los Fenices.

Florezius cauſa piſcium exiſtimat ſacrum fuiſſe Neptuno; quos veriſimile eſt eſſe thynnos, quorum piſcatus in hoc littore quaeſtuoſus fuit. Addit, piſces in templo inſtar victimae conſtitui, citatque Athenaeum, quo teſte piſcatores, cum thynnorum captura proſpere ceſſit, horum unum mactare Neptuno conſuevere [i]).

Fuiſſe Abderam coloniam, nemo veterum prodidit. Quare Havercampum objurgat Florezius, quod eam coloniam nullo auctore dixit [k]). Tamen coloniam fuiſſe vel municipium, arguit adſcitutum numo alteri D. D., ad quod reſlexiſſe animum non videtur Florezius, cum numum hunc ſerius vulgaret.

Æ. RR.

ACINIPO.

Nunc *Ronda la Vieja*, a mari remotior.

Autonomi ejus numi omnes.

Epigraphe: ACINIPO.

Typi: Botrus, ſpicae jacentes parallelo ſitu, folium fici arboris.

Magiſtratus Aedilis: L. FOLCE. AEDILE.

Æ. RR.

ANTICARIA.

Hodie *Antequera.*

Florezius huc refert numum: *Caput virile nudum, pone clava.* ✠ VANTIK. *Leo gradiens.* (Tom. II. p. 633.) Judicium oppido ſuſpectum. Praeterquam enim, quod praefixum urbis nomini V non parum obturbat, etſi elementum illud putat eſſe reſiduum contracti vocabuli MVN. ex numo excluſi, typi utriusque partis, epigraphes ratio, et univerſus modus plane perſuadent, numum eſſe reguli Galatici, quales non paucos dabimus in eorum regum moneta; quos, ſi convinci velis, confer.

ARIA.

Huic tribuit Florezius [l]) numos varios inſcriptos ARIA. CNARIA. CVNBARIA.; quin auctori vel de nomine hujus urbis, vel ſitu, vel de modo, quo vocabula haec varie ſcripta legenda ſint, ſatis conſtet, neque hercle operae pretium videtur abſtuliſſe numorum explicationi immorando, quos praeſtabat in claſſem incertorum redigere.

Typi, et omnis reliqua ratio numos hos eſſe Hiſpanienſes, dubitare non ſinunt, *caput virile nudum*; *eques haſtatus*, *piſces*, *ſpica*.

S, ſemiſſis nota, comparet in numis inſcriptis CVNBARIA. et ſaepius in hujus tractus moneta comparitura.

Æ. RRR.

ARVA.

Haec quoque ſitus non ſatis certi.

Autonomi tantum exſtant.

Caput juvenile nudum. ✠ ARVA. *Eques haſtatus.* Non multum abſimilem alium dedit Florezius Tomo III.

Ab hoc non magnopere abludit numus inſcriptus ARIA, quem dedit Florezius [m]), et de quo mox egimus.

* * *

S. RVF. *Caput virile nudum pictura barbara.* ✠ M. ARVEN. *Eques haſtatus citato curſu.* (Florez. Tom. III.)

Fuiſſe Arvam municipium, jam conſtabat ex marmore Gruteri, in quo legitur

i) L. VII. c. 17. k) Morelli Impp. T. I. p. 603. l) Tom. I. et III. m) Tom. III. tab. 59.

ORDO. MVNICIPII. FLAVII. ARVENSIS. n), quod nunc hoc quoque numo comprobatur. Nominibus S. RVF., quae ſcripta ſunt in parte antica, putat Florezius indicari *Sergium* RVF*inum*, cujus meminit idem marmor Arvenſe: AEMILIA. LVCIA. MATER. ET. SERGIVS. RVFINVS. FRATER. EIVS. in quo mihi cum viro erudito difficulter convenit. Ipſe fatetur, numum eſſe aetatis remotae, et Caeſarum tempora antecedere, verum tota ejus epigrammatis ratio multo poſteriorem aetatem ſapit, quod multo magis verum erit, ſi municipium Arvenſe dictum eſt FLAVIVM a Veſpaſianis. Accedit, nomen RVF. inter Romanos late patuiſſe, ac denique S. ſolitarie poſitum et in praenominis loco, fere conſtanter ſignificaſſe *Sextum*, et nonniſi violenter ad notandum *Sergium* cogi poſſe.

Æ. RRR.

ASIDO.

Florezio hodie *Xerez de la Frontera*. In coloniis numerat Plinius, ſed numi coloniae nihil habent.

Autonomi omnes.

ASIDO. *Caput virile vario cultu.* ✠ *Epigraphe Hiſpanienſis. Bos currens, ſuperne aſtra ſolis et lunae.*

Sunt hujus generis numi omnes fabricae barbarae, indicio longae vetuſtatis. Florezii dictata, bovem, ſolem et lunam ex Aegyptiorum mythologia repetentis, in meris conjecturis puto.

ASIDO. *Caput Herculis leonis exuviis tectum, ad cujus collum clava.* ✠ *Cornucopiae tranſverſo fulmini, intra lauream.* (Florez. Tom. III.)

Numus eſt operis multo manſuetioris. Caput Herculis cultu ſimillimo obvium eſt in moneta Gadium, ut et averſa tota obvia in numis Valentiae.

Æ. RR.

ASTA.

Caput Turdetanorum.

Autonomi bini Florezio cogniti.

ASTA. *Caput virile nudum.* ✠ *Epigraphe Hiſpanica. Sphinx alata.* (Tom. III. tab. 60.)

M. POPILLI. M. F. *Caput Apollinis.* ✠ P. COL. ASTA. RE. F. *Taurus ſtans.* (Tom. II. tab. 51.)

Numus prior omnia pervetuſtae monetae Hiſpanienſis habet argumenta. Recentior alter Romanorum jugum profitetur tam mentione hominis Romani, quam coloniae. Plinius o): *Coloniae: Aſta, quae Regia dicitur*, cujus vi teſtimonii litterae numi RE. legendae REgia. At explicatum difficilem reddunt epigraphes littera prima P. et poſtrema F., quae forte *Felix* ſignificat.

Æ. RRR.

ASTAPA.

Hodie *Eſtepa*, a fide verſum Carthaginienſes, et Romanorum odio cognita p).

ASTAPA. *Caput juvenile nudum.* ✠ *Caput muliebre adverſum divergentibus radiis.* (Florez. T. III. p. 16.)

Æ. RRRR.

BAILO.

Nunc *Bolonia*, a veteribus varie ſcripta, *Bailon*, *Belon*, Stephano Βηλός. Sita

n) pag. 476. 1. o) L. III. p. 139. p) Liv. L. XXVIII. 22.

ad ipſum fretum, et inde trajectus in oppoſitam Tingitanam.

Autonomus.

BAILO. *additis litteris Hiſpanicis. Spica.* ℞ *Bos ſtans, ſupra quem aſtra ſolis et lunae.* (Florez. T. II. p. 635.)

Similem averſae typum habent numi vicinae Aſidonis.

Æ. RRRR.

CALLET.

Situs incerti.

Autonomi.

Caput Herculis, vel: *aliud galeatum.* ℞ CALLET. *inter duas ſpicas ſitu parallelo.*

Æ. RRR.

CALPE.

Promontorium notum ad fretum Gaditanum, cui adſtitutam urbem cognominem aſſerunt Strabo aliique pauci. Alii nullam eam fuiſſe contendunt, quam litem diſputat Cellarius. Vrbi ſuppetias venit Pellerinius proferendo numum, in cujus adverſa: *Caput Jovis.* ℞ CALP. *Miles ſtans.* (Lettres p. 194.) At hunc et ſimiles alios referendos Panormum Siciliae certum eſt, et abunde comprobavit Princeps Torremuzza q).

Nihilo felicior numus Philippi junioris inſcriptus: C. I. CALPE. citatus ex muſeo Chriſtinae a Spanhemio r), Norifio s), Harduino. Cujuscunque is numus fidei ſit, ad Calpen hanc non pertinet jam ſolo eo, quod Philippi caput exhibet. Eundem Holſtenius Calpis Bithyniae tribuit t). Numi imaginem dedit Vaillantius, quae navim cum vectoribus exhibet u). A vero non aberravero, ſi exiſtimem, numum eſſe coloniae Apameae Bithyniae, in cujus moneta obvia epigraphe: C. I. C. A. APA. pro quo incautior quis facile potuit legere: C. I. CALPE. Nihil ergo ex hoc numo habet praeſidii Spanhemius ad confirmandum Strabonis ſententiam, fuiſſe Calpen monti cognomini adſitam.

CANACA.

Ad oſtia Anae, uni Ptolemaeo prodita. Ejus numos Phoenicio charactere inſcriptos reperit Bayerius, de quibus agam in tractatu de numis Phoeniciis.

CARBVLA.

Baeti adſita *prope Cordubam.*

Autonomi aliquot proditi a Florezio: (Tom. I. et III.)

Caput juvenile, ante quod ſerpens. ℞ CARBVLA. *Globus, ex cujus peripheriae una parte exſurgunt radii concentrici.*

Numi fabricae barbarae, quocirca nequaquam mirum, non ſatis intelligi, quid ſibi velit mirus partis averſae typus, aliis rete, aliis fontem, aliis caput Iſidis, vel caput multiplicatis cornubus, Florezio caput ſolis conjiciente. Lege varias has conjecturas apud auctorem locis citatis.

Æ. RRR.

CARISA.

Hodie *Carixa* prope Hiſpalim.

Autonomi tantum comperti.

Epigraphe: CARISA, CARISSA, CARISI.

Typi: in antica: *capita variorum nu-*

q) Aggiunt. IV. p. 231. r) de praeſt. T. II. p. 000. s) Cenot. Piſ. diſſ. II. c. 14. t) Not. ad Steph. p. 156. u) Colon. ſub Philipp. iun.

minum, in averſa: conſtanter *eques galeatus ſ. clypeum tenens.*

Æ. RR.

CARMO.

Vetere nunc nomine in *Carmona*, et ſitu.

Autonomi tantum. *Epigraphe*: CARMO.

Typi: In adverſa: *capita variorum numinum*, in averſa: *duae ſpicae horizontali et parallelo ſitu.* Atque omnes hactenus cogniti ejusdem ſunt rationis. Ab his differt, quem olim edidi: (Catal. muſ. Caeſ. T. I. p. 2.)

Caput Jovis. ℞ CARMO. *Equus gradiens, infra quem* IA.

Numus hic elegantioris, quam pro vetere illa Hiſpanienſi moneta, fabricae, poſteriora, et artibus magis amica tempora ſapit.

Æ. RR.

CARTEIA.

Ad fretum Gaditanum et Calpen montem, quam aliqui cum hodierno Gibraltar eandem faciunt, alii cum vetere Tarteſſo. Vide infra in Tarteſſo. Urbis olim celebris rudera videntur prope hodiernum *Rocadillo*. Colonia V. C. 583. a ſenatu conſtituta, quatuor millibus eorum, qui a militibus Rom. et mulieribus Hiſpanis prognati erant, petentibus, ut agri ſibi adſignarentur, quibus conceſſa Carteia cum agro vicino x).

Autonomi omnes. Unum cum capite J. Caeſaris vulgavit Haymus y), verum an illi habenda fides, dubitat Florezius z). Dubium confirmat Carterus Anglus, qui numum vidit et examinavit a). Eo ſubinde in muſeum Hunterianum tranſlato adfirmat Cl. Combius, nequaquam Caeſaris in eo caput proponi, ſed muliebre turritum in hujus coloniae numis obvium b).

Numos Carteiae magno numero vulgavit Florezius non modo Tomo I., ſed et II. c) et III.

Epigraphe. CAR. KAR. CART. CARTEIA. Coloniae vocabulum in nullo additur.

Typi variant. In antica *caput muliebre turritum*, nempe genius urbis, *caput Jovis*, niſi praeſtet Neptuni dicere, et alia ignota. In averſa plerumque maritima: *Neptunus ſtans, delphinus, puer alatus* (Neptuni genium puto) *in delphino equitans, piſcator ſedens in littore captum hamo piſcem virga attrahit, navis gubernaculum. Clava*, indicium cultus Herculei, et jure illud merito, nam Hercules hoc loco clavae impulſu Calpen diſcidit. Carteiam vero ab hoc heroe nomen abſtuliſſe, quia quod Graecis *Heracleia*, id Phoeniciis *Melcarthia*, unde per aphaereſin enatum *Carteia*, per me, qui volet, credat Bocharto illud more ſuo adſerenti d).

Magiſtratus.

IIIIviri Carteiae principem locum tenuere, ſaepe in ejus moneta memorati, addito ſaepe horum unius vel duorum nomine. Illuſtriores ſunt:

C. VIBIVS. IIIIVIR. IT. C. MINI. IIIIVIR. IV. id eſt: *IIIIvir. iterum*,

x) Liv. L. XLIII. c. 3. y) Theſ. Brit. T. I. p. m. 241. z) T. I. p. 313.
a) Iter Gibraltar. b) Muſ. Hunter. c) in Addend. Tab. LII. d) in Canaan. L. I. c. 34.

IIIvir quartum. Adhaeret Florezius, utrum in numo ſuo legendum ſit IT, an II.; verum in ſimili muſei Caeſarei manifeſtum eſt IT.

Q. PEDECAI. CARTEIA. Eſt is *Q. Pedecaius* quispiam coloniae IIIIvir, aut forte certus quaeſtor provinciae, nam eundem videtur quoque memorare numus Vrſonis ejusdem Baeticae, quam vide. Ipſas litteras male diſcrevit Haymius legendo *Quintio* PEDE. *Colonia Auguſta Iulia* CARTEIA [e]).

M. FALCIDIVS. IIIIVIR. EX. S. C. Hanc formulam explicamus in tractatu de coloniis cap. VI.

GERMANICO. ET. DRVSO. CAESARIBVS. IIIIVIR. Inſignis numus, qui Germanicum et Druſum Tiberii filios, illum adoptione, hunc natura, IIIIviratu apud Carteiam honoris ergo functos docet. De Caeſarum per colonias magiſtratu agimus in citato tractatu.

* * *

Aediles non rari in his numis exempli. Sic:

AED. CN. AMI. L. ARG. vel: C. VIB. AID. ſcripto ἀρχαϊκῶς AID. pro AED.

Quo pacto jam IIIIviri, jam aediles Carteiae numis illati ſint, dicetur in eodem tractatu.

* * *

Decuriones expreſſi ſiglis D. D. id eſt: *Decreto Decurionum*, formula obvia in coloniarum moneta.

* * *

S ſemiſſis nota ſecundum Romanorum morem, haec quoque in Carteiae numis obvia.

Æ. C.

CAVRA.

Nunc *Coria* Baeti adſita.

Autonomi: *Caput Martis.* ✕ CAVRA. *Piſcis, in area* A.

Æ. RRR.

CELTI.

Hodie *Puebla de los infantes* in Septentrionem.

Autonomi apud Florezium: (Tom. I. et III.)

Caput Martis. ✕ CELTITAN. *Taurus*, in alio: *Aper haſtae ferro inſiſtens.*

Qua inſcriptione Florezius notari putat CELTITAN*um municipium*.

Æ. RRR.

CORDVBA, *quae et PATRICIA.*

Vetus ſuum nomen in *Corduba* retinet objecto adventitio *Patriciae*. Utroque nomine exſtant numi non pauci.

* * *

Nomine CORDVBAE.

Autonomi omnes.

CN. IVLI. L. F. Q. *Caput Veneris* ✕ CORDVBA. *Cupido ſtans d. facem. ſ. cornucopiae, in area tres globuli.*

Sunt hi numi fabricae delicatioris, quam pro ſolita fabrica Hiſpanica. Typus Veneris et Cupidinis ſine dubio ad gentem Juliam, ex quo horum numorum Cneus fuit, refertur. Tres globuli, totidem unciarum indicium, Romanam monetam imitantur. Hae igitur omnes cauſae cum non monetam indigenarum, ſed ab Romanis imperatam arguant, veriſi-

e) Theſ. Brit. T. I. p. m. 244.

mile admodum eſt, adnexum Cn. Julio Q non Quinquennalem, ut in aliis Hiſpaniae numis, ſed Quaeſtorem provinciae ſignificare, et ab hoc adeo quaeſtore Cn. Julio in militum ſtipendium Cordubae hos eſſe ſignatos numos illata iis Venere generis auctore. In denariis L. Julii, cujus forte filius fuit hic Cn. Julius, ſiſtitur Venus in bigis duorum Cupidinum.

* * *

Magiſtratus Quaeſtor.

Vnciarum notae, ut dictum.

Æ. RR.

Nomine PATRICIAE.

De Corduba Strabo [f]): *Maxime autem gloria ac potentia crevit Corduba Marcelli opus ··· ob agri bonitatem ac amplitudinem, magnam quoque partem Baeti fluvio conferente, inhabitaruntque eam ab initio delecti Romanorum et indigenarum viri, (Ρωμαιων τε και των επιχωριων επιλεκτοι ανδρες) primamque eo iſtis in regionibus coloniam Romani deduxerunt.* Atque propter hos Romanorum viros illuſtres arguunt eruditi, Cordubae *Patriciae* cognomen inditum. Plinius [g]): *Colonia Corduba Patriciae cognomine.*

Coloniae nomen numi ejus omnes praeferunt, ſuntque ii omnes

Imperatorii, ſed cum unius Auguſti adhuc vivi imagine ſcripto juxta: PERMISSV. CAESARIS. AVGVSTI. vel plene, vel parcius.

Epigraphe: COLONIA. PATRICIA ſcriptum ſaepe intra coronam quernam, indicio ſervatorum ab Auguſto civium, obvio in Auguſti numis commatis Romani. Etiam contractius: COL. PATRIC. aut ſimiliter. Cordubae nomen in his numis nunquam additur, etſi in marmoribus non raro utrumque conjungatur, quin et multo ſerius in numis Gothorum Hiſpaniae regum, ſcripto: CORDOBA. PATRICIA. Vide apud Florezium numos regum Chindasvinti, et Recesvinti [h]).

* * *

LE. V. X. *Aquila legionaria inter duo ſigna militaria.*

Eaedem legiones V. et X. et idem typus comparent in numis Emeritae, quos vide, X. etiam in numis Caeſarauguſtae.

* * *

Inſtrumenta pontificalia, non infrequens in his numis typus, in honorem pontificatus maximi ab Auguſto ſero demum ſuſcepti.

Æ. R.

GADES.

Hodie *Cadix* in parva inſula ultra fretum ejusdem nominis, urbs olim opibus et re maritima celebris. Fundatam a Phoeniciis commercii cauſa huc advectis, in hac ejus fama comprobare non attinet.

In recenſenda urbis hujus moneta ſpectabimus I. Gades liberas, II. Gades municipium.

I. *Gades liberae.*

Nomine monetae Gadium liberarum intelligo eam, quae ſive inſcriptione, ſive typis nullum cum Romanis nexum profitetur, et quae, ſuadente fabrica in numis multis rudiore, tum et inſcriptione Phoenicia, ſignata fuit, antequam urbs

f) L. III. p. m. 207. g) L. III. p. 138. h) Med. de Eſpan. T. III. p. 254. ſeq.

in Romanorum leges iret, aut ſaltem, quando, etſi jam Romanis obnoxia, ſuis tamen juribus relicta fuit.

Caput Herculis leonis exuviis tectum, ad cujus collum clava. ☧ *Epigraphe Phoenicia. Duo piſces, vel unus.*

ODACIS. A. *ſcriptum juxta caput ſimile. Reliqua ut in praecedente.* (Muſ. Caeſ. Vide meos num. vett. p. 3.)

Vide nonnullos typos alios apud Florezium i), et Bayerium, qui Gadium numos Phoenicio charactere notatos curatius diſcrevit k).

Frequens in Gadium numis Hercules, cum quod in eam usque oram penetravit, tum quod et Tyri magni fuere ejus honores, cujus colonos fuiſſe Gaditanos conſtat, unde et Herculis cultum in hanc oram invectum exiſtimat Arrianus l). In ejus ibi templo nullum fuiſſe Herculis ſimulacrum, teſtantur Silius Italicus m), et Philoſtratus n), ſed ejus loco aeternum ignem ſuper ara nutritum. Vide etiam numos aureos Hadriani inſcriptos HERC*ules* GADIT*anus*. Quae ſit ſignificatio vocabuli *ODACIS*. A. in citato numo muſei Caeſarei, et qui ignotus fuit Florezio, nondum reperi.

Epigraphes Phoeniciae, quae urbis vetus nomen *Gadir* ſiſtit, explicationem habes in tractatu de numis Phoeniciis, qui dabitur ad calcem numorum urbium Phoeniciae.

Sunt hi numi aenei omnes, dempto uno inſigni argenteo, quem vulgavit Bayerius o).

AR. unicus, ut dictum, Æ. C.

II. *Gades municipium.*

Refert Dio p) Julium Caeſarem V. C. 705. poſt everſos in Hiſpania Pompeji duces Afranium et Petrejum Gades profectum Gaditanos omnes civitate donaſſe, quod deinde beneficium populus ratum habuit. Coloniam, contra quam aliquibus viſum, nunquam fuiſſe, diſerte probat Florezius q).

Autonomus inſignis apud Florezium.

MVN. *Spica jacens.* ☧ GADES. *Piſcis.*

Numus hic veterem adhuc monetae Hiſpanienſis modum imitatur, *et eſt unicus*, qui totum urbis nomen *GADES* exprimit. Narrante Feſto Avieno r) vetuſtiſſimo aevo dicta fuit *Cotinuſſa*, a Tyriis *Tarteſſus*, a Poenis *Gadir*, quod vocabulum in eorum lingua *ſeptum* ſignificat, atque idem nomen conſtituit epigraphe Phoenicia in numis prioris claſſis, ut dicetur in moneta Phoeniciae inſcripta, unde natum Latinorum *Gades*.

Inter autonomos referri etiam poſſunt ſequentes:

Caput Herculis leonis exuviis tectum, ad cujus collum clava. ☧ BALBVS. PONT. *Inſtrumenta pontificalia.* Æ. m. m.

Eadem adverſa. ☧ *Sine epigraphe. Templum 4. col. intra lauream.* Æ. m. m. (Florez. tab. LIV.)

i) Tab. XXVII. et LIV. k) de la lengua de los Fenic. inde a pag. 373. l) de exped. Alex. L. II. c. 16. m) Punic. III. 20. n) Vit. Apollon. L. VI. c. 5. o) L. [illegible] p. 373. p) L. XLI. § 24. q) T. II. p. 431. r) deſcript. orb. v. 612.

Balborum nomen Gadibus illuſtre fuit. Horum primus Cornelius Balbus Gaditanus a Pompejo M. civitate donatus ob praeſtitam in bello Sertoriano operam, eorum, qui extra Italiam nati ſunt, primus conſul fuit V. C. 714., cujus vitam ſcripſit Nauzeus s). Patruus fuit ejus Cornelii Balbi, qui procoſ. Africae de victis Garamantis externorum primus triumphavit V. C. 735. Vide de utroque Dionem, Plinium, et denarios gentis Corneliae Balborum. Balbus in hoc numo memoratus haud dubie eſt horum poſterior propter additum PONT*ifex*, nam de hoc ait Vellejus t) eum in triumphum et *pontificatum* aſſurrexiſſe. Hunc igitur civem ſuum Gaditani tanquam patronum urbis ſuae in moneta venerati ſunt, cujus plura mox exempla dabuntur. Numus alter Herculis templum exhibet, quod, ut ſupra diximus, Gadibus ſtetit.

Numi hi, ut et ſequentium fere omnes, urbis nomen diſſimulant, ſed invictis argumentis comprobavit Florezius, hos, et qui ſequentur, omnes Gadibus tribuendos u).

Æ. RRRR.

Imperatorii municipii Gadium omnes imperante Auguſto ſignati ſunt, et offerunt capita, vel nomen Auguſti, M. Agrippae ejusque filiorum Caji et Lucii, tum et Tiberii, quos nunc ordine proponam.

* * *

Auguſti.

Caput Herculis, ut in praecedentibus. ✠ AVGVSTVS. DIVI. F. *Fulmen alatum.* Æ. m. m.

Eadem adverſa. ✠ PONTIFEX. MAXIMVS. *Inſtrumenta pontificalia.* Æ. I.

AVGVSTVS. *Hujus caput laureatum.* ✠ *Sine epigraphe. Templum 4. col. intra lauream.* Æ. m. m. (Florez. tab. LIV.)

Eadem adverſa. ✠ Sine epigraphe. *Capita nuda et averſa Caji et Lucii Caeſſ. intra lauream.* Æ. m. m. (Florez. l. c.)

In numo I. Gaditani Auguſto fulmen tribuunt velut Jovi terreſtri. In numo II. eidem *pontificatum maximum* gratulantur. Lepido vita functo aditum. In III. proponitur templum Herculis, quod mox in autonomo conſpeximus. In IV. capita Caji et Lucii Agrippae filiorum, quos in gentem ſuam adoptavit Auguſtus.

* * *

M. Agrippae.

Caput Herculis, ut in praecedentibus. ✠ M. AGRIPPA. COS. III. MVNICIPI. PARENS. *Acroſtolium.* Æ. I.

AGRIPPA. *Caput Agrippae nudum, vel corona navali redimitum.* MVNICIPI. PARENS. *vel:* MVNICI. GA. PATRON. *vel:* MVNICIP. PATRONVS. PARENS. *Acroſtolium.* Æ. m. m. et I. (Florez. loco ſuo, et tab. LXII.)

De his numis hoc loco obſervanda ſunt: Gaditanos ſatis ſibi urbem ſuam indicaſſe viſos expreſſo ſolo MVNICIPII nomine, et diſſimulata plerumque ipſarum Gadium mentione; ſive quod numi ipſi jam per alias ſuas cauſas eſſe ſe Gaditanos ſunt profeſſi, ſive quod Gades κατ' ἐξοχὴν Baeticae municipium dictae fuere. Lege de hoc argumento Florezium x).

s) B. L. Tom. XIX. p. 327. t) L. II. c. 51. u) Tom. II. p. 432. x) Tom. II. p. 440.

Dicitur Agrippa MVNICIPI. PATRONVS, vel PARENS, vel juncto utroque PATRONVS PARENS. De natura harum appellationum, quae ſunt etiam in numis Paeſti Lucaniae, et urbium Bithyniae, vide quae dicentur alibi.

Acroſtolium videri poſſet adludere ad vires Gaditanorum maritimas; verum cum illud in unius Agrippae numis proponi videam, dubium non eſt, illud referri ad victorias ejus de Sex. Pompejo et M. Antonio mari relatas.

* * *

Tiberii.

Caput Herculis, ut in praecedentibus. X TI. CLAVDIVS. *vel*: TI. CLAVDIVS. NERO. *Simpulum.* Æ. I. (Florez. tab. LIV.)

NERO. *Caput Tiberii nudum.* X TI. CLAVDIVS. *Simpulum.* Æ. m. m.

Caput Auguſti nudum. X TI. CLAVDIVS. *Simpulum.*

Mortuo Agrippa videntur Gaditani patronum ſibi delegiſſe Tiberium. Numi citati cuſi certe ſunt vivo adhuc Auguſto, et quidem ante annum V. C. 757., nam hoc demum anno abjectis *Claudii Neronis* nominibus, quod ab Auguſto adoptatus eſſet, dici coepit TIBERIVS CAESAR. Simpulum Tiberii pontificatum notat. Vide de his plura in ejus numis commatis Latini.

Æ. RRR.

ILIBERIS.

Nunc *Granata.* Fuit municipium teſtibus marmoribus.

Autonomi tantum:

Caput virile incertum. X ILIBERRIS. in alio: LIBER. *Sphinx.* (Florez. T. III. tab. LXII. LXIII.)

Plinius: *Iliberi, quod Liberini*, at numus duplicat R, perinde ac *Calagurris, Gracurris.* Nomen alterum LIBER videtur fluxiſſe ex Plinii *Liberini.*

Æ. RRR.

ILIPA.

De ejus ſitu eruditis proxime non convenit.

Autonomi omnes. (Florez. loco ſuo, et tab. LIV. LXIII.)

Epigraphe: ILIPENSE. ſubjecta nonnunquam litera A. In uno monetarius et laboris ſibi et temporis lucrum quaeſivit ſcripto IL. SE omiſſis litteris mediis. Subauditur vero *municipium.*

Typi fere conſtantes: *hinc piſcis imminente ſuperne ſaepe lunula, additis nonnunquam binis aſtris, inde ſpica.*

Hujus municipii numi olim variis urbibus tributi fuere a viris palaeſtrae noſtrae ſummis, et a majore horum parte Philippis Macedoniae, dum Noriſio praeeunte eos ſibi Ilipa noſtra vindicaret. Vide Mediobarbum pag. 48.

Æ. R.

ILIPLA.

Creditur ſtetiſſe, ubi nunc eſt *Niebla*, ſed vereor, ut *Ilipam* praecedentem, Ptolemaei *Ilipulam*, et praeſentium numorum *Iliplam* ſatis adcurate diſcreverit Florezius.

Autonomi:

Eques armatus citato curſu, infra ſolitarium A et lunula. X ILIPLA. *ſcriptum inter duas ſpicas jacentes parallelo ſitu.*

Æ. RRR.

ILITVRGI.

In vicinia hodierni *Andujar*. Scipionis olim victorias morata et everſa ex ruderibus iterum emerſit.

Autonomi: (Florez. T. III. tab. LXIII.)

Caput virile laureatum. ✠ ILITVRGI. *Eques armatus citato curſu.*

Caput ſimile, prae quo lunula et duo aſtra. ✠ *Epigraphe conſtans binis verſibus, quorum ſuperior* ILOITVR, *inferior* ESNEG. *Spica jacens.*

Inſolens eſt in numo altero OI ſcriptum pro I, ſed majus monetario dedecus eſt το ὑςερον προτερον verſus inferioris, ſcripto ESNEG. pro GENSE., quod conjunctum cum ILOITVR efficit ILOITVRGENSE, id eſt: *municipium.* Plinius: *Illiturgi, quod Forum Julium.*

Æ. RRR.

ILVRCO.

Prope hodiernam *Granatam*, oppidum ſoli Plinio memoratum.

Autonomum unicum obtulit Florezius:

ILVRCON. *Caput virile nudum.* ✠ *Caput virile nudum.*

Numus eſt operis veteris et informis, et incertum, quorum ſint capita in eo exſtantia.

Æ. RRR.

IPAGRO.

Prope hodiernum *Aguilar*, ex Antonini itinerario cognita.

Autonomus apud Florezium: (Tom. II. tab. LIV. n. 12.)

IPAGRO. *Caput barbatum incertum.* ✠ *Victoria ſtans.*

Æ. unicus.

ITALICA.

In vicinia Hiſpalis. Nominis originem prodit Appianus [y]: *Scipio milites vulneribus invalidos in urbe collocavit, quam ab Italia ITALICAM appellavit.* Factum iſtud circa medium ſaeculi XVI. ab V. C. Vrbs natalibus Trajani, Hadriani, Theodoſii M., et ſecundum aliquos C. Silii poetae conſularis clara.

Autonomi ignoti.

Imperatorii cum capitibus Auguſti ſeu vivi ſeu mortui, Juliae, Tiberii, ejusque filiorum Druſi et Germanici.

Epigraphe: MVN. ITAL. MVNIC. ITALIC. vel ſimiliter. Manſit municipium uſque in Hadriani imperium, a quo coloniae jura petiit, impetravitque [z].

Typi:

ROMA. *Vir militaris ſtans*, in numo Auguſti.

GEN. POP. ROM. *Vir togatus et velatus ſtans d. pateram, humi globus*, ejusdem.

Lupa geminos lactans, ejusdem.

Aquila legionaria cum vexillo inter duo ſigna militaria, in numis Germanici et Druſi.

Hi numi Italicae exortum et cum Roma metropoli nexum, de quo mox egimus, indicant, neque explicatione magnopere indigent. Singularis eſt typus lupae lactantis unico hoc in moneta Hiſpanienſi exemplo, cum obvius ſit in

y) Hiſpan. L. VI. c. 38. z) Gellius L. XVI. c. 13.

aliarum provinciarum coloniis municipiisque. Quo pacto is adverſetur. Harduino, vide apud Florezium; nam taedet adhuc refutare miram ejus viri ſententiam, quam falſam eſſe etiam citra praeſtantem hunc numum pridem conſtitit. Numi poſtremi ad originem urbis, conſtitutis in ea militibus ſauciis, typo vexillorum adludunt.

*

Auguſti.

Capricornus cum gubernaculo, cornucopiae, globus, obvius etiam typus in moneta Auguſti commatis Romani, quam vide.

D. Auguſti.

Ara, addita epigraphe PROVIDENT. *vel* PROVIDENTIA. AVGVSTI., cum capite vel Auguſti, vel Tiberii.

Typus captus ex obviis numis Romanis Auguſti conſecrati. Non mihi convenit cum Florezio, *in numis iis*, in quorum antica Tiberii caput eſt, indicari aram Providentiae Tiberii honori conſecratam.

Juliae.

IVLIA. AVGVSTA. *Ipſa velata ſedens dextera extenta cor, ſ. haſtam*, in numo Auguſti conſecrati.

Adeo hunc numum nitidum integrumque ſpondet Florezius, ut adſirmare non dubitet, illud, quod figura ſedens dextera porrigit, certiſſimum eſſe cor, quantumcunque iſtud inſolens videri poſſit. Quare exiſtimat, Juliam oblata nobiliore hac corporis interni parte, qua reſidere amorem fingimus, ſuum in Auguſtum mortuum adfectum, cujus caput pars adverſa obtinet, velle teſtari. At enim cor, conſideratum ut amoris ſymbolum, res novicia eſt, et ab ſequioris aetatis ingeniis invectum, olim forte a poetis ad amoris ſignificationem translatum: ad monumenta vetera quod attinet, eorum aliquod cuperem exemplum produci. Credam verius eſſe pateram, et ſic, quod ſaepe factum, quocunque caſu deformatam, ut poſſit cordis ſpeciem praebere; et tum habebimus Juliam Veſtae ritu propoſitam, ut in numis aliis ſive Romani, ſive peregrini commatis, quos dabimus in moneta Liviae ſeu Juliae Auguſtae.

PERM*iſſu* AVG*uſti* numis omnibus inſcriptum legitur.

* *

Numos *Concordiae* cum Bilbili vide in numis Bilbilis Tarraconenſis.

Æ. RR.

ITVCI.

Non ſatis explorati ſitus. Plinius: *Ituci, quae Virtus Julia*, eamque in coloniis immunibus numerat, ſed quo nomine numos non habemus.

Autonomi ſunt omnes.

Epigraphe in omnibus eadem, ſolo ITVCI., in uno veterem Hiſpanienſem reperit Florezius.

Typi: Eques armatus, ſpicae, piſcis, additis nonnunquam aſtris ſolis et lunae, et A ſolitario.

Æ. RR.

IVLIA.

Olim, ubi nunc *Antequera* et *Lucena* verſus Cordubam. Plinius: *Julia, quae Fidentia.*

Florezius numum unicum, ſed eum ſingularem propoſuit: (Tom. III. tab. LXIII. *n. 6.*)

PRINCIPI. LEG. IX. *Caput virile juvenile nudum.* ✠ COLONIA. IVLIA. IIVR. *Duo boves aratro juncti.*

Principem legionis in nullo adhuc numo expreſſum conſtat, praeterquam in praeſente, ſed etiam unico hoc ejus merito. Nam quis ſit is, qui dedicandi formula princeps legionis IX. dicitur, et cujus juxta effigies proponitur, incertum. Florezius ipſius Caeſaris putat, ſed abludunt lineamenta, ſi numi ectypon non fallit. Reliquis conjecturis conſultius abſtinendum puto.

Æ. unicus.

LAELIA.

Situ non ſatis certo. Memoratur Ptolemaeo, ſed de nominis origine nihil conſtat. Numos vide apud Florezium loco ſuo, tum et tabb. LV. et LXIII.

Autonomi inſcriptione ſola et conſtante LAELIA, in unico LAELLIA geminato L, in nonnullis additur ſolitum in hoc tractu, et ſolitarium A.

Typi: Eques armatus citato curſu, ſpicae, rami, palma arbor.

Æ. RR.

Imperatorios habemus cum capitibus Auguſti, Tiberii, et Lucii Caeſaris. Typi iidem, qui in autonomis.

Æ. RRR.

LASTIGI.

Hodierna *Zahara* creditur. Oppidum jam ex Plinio cognitum.

Autonomi omnes.

Epigraphe: LASTIGI. Sitne numus ſolo LAS. notatus, tum et alter LAS. CV. ſerius Florezio repertus (Tom. III. tab. LXIII.) ejusdem urbis, dubitem.

Typi: Caput Martis, et binae ſpicae jacentes ſitu parallelo.

Æ. RRR.

MIROBRIGA.

Hodie *Capilla*, municipium teſte marmore Gruteriano [a]). Ad hanc Mirobrigam (alia enim fuit Luſitanicae) refert

Autonomum Florezius: (Tom. III. tab. 63. 10.)

Caput Martis. ✠ MIROBRI - - *Eques armatus citato curſu.*

Æ. RRRR.

MVNDA.

Retento primaevo nomine. Vrbs a poſtrema J. Caeſaris victoria nobilis, quae victori orbis terrarum imperium peperit.

Autonomus Florezio ſero cognitus: (Tom. III. tab. LXIII. 11.)

Caput nudum barbatum, incertum cujus. ✠ MVNDA. *Sphinx.*

Inſignis alius editus ex muſeo Hunteri: (Tab. 38. n. XIV.)

MVN. *Spica, in area* A. ✠ L. AP. DE - - *Piſcis.*

De inſcripto *magiſtratu* vide quae dicentur in numis vicinae Vrſonis.

Æ. RRR.

MVRGI.

Fuit Plinio teſte urbs hoc nomine ad mare, et Tarraconenſis fines poſita. Auctores alii quoad ſitum variant, aut plura fuerunt in hac provincia hoc nomine oppida. Vide Florezium.

a) pag. 257. 2.

Autonomus apud eundem: (Tom. III. tab. LXIV.)

Caput virile laureatum. ✕ MVRCI. *Eques citato curſu d. palmae ramum.*

Obſervat Florezius, in urbis nomine literam M eſſe manifeſtam, ne quis forte pro MVRCI legendum ILITVRCI exiſtimet, tanto proniore dubio, quod et Iliturgis numus equitem offerat.

Æ. RRRR.

NEBRISA.

Nunc *Lebrija.* Autonomum inſcriptum NA. et typo cervi huc vocat Florezius [b]) ſola inductus ratione, quod unus alterve ſimilis numus hoc loco repertus eſt. Quae ſola ratio ut valere poſſit, metuo. Non videntur voluiſſe Nebriſenſes urbis ſuae vocabulum prima et ultima litera NA indicare, quod tamen contendit Florezius, et cervi typus a reliqua Hiſpaniae moneta exulat. Quantum ex omnibus hujus numi cauſis conſulto ectypo conjicio, videtur in moneta Gallica putandus.

NEMA.

Oppidum geographis veteribus praeteritum, notum tamen ex marmore Hiſpalenſi, quod *C. Aelio Accito lintrariorum omnium patrono lintrarii NEMENSES* poſuerunt [c]). Marmoris praeconium confirmat nunc quoque

Autonomus Florezio ſerius cognitus: (Tom. III. p. 100.)

Caput nudum barbatum, pone ſpica. ✕ NEMA. *Delphinus et piſcis.*

Æ. RRRR.

OBVLCO.

Nunc *Porcuna.* Plinius: *in mediterraneo Obulco, quod Pontificenſe appellatur.* Fuiſſe municipium, docent marmora a Florezio citata.

Autonomi ſunt omnes, iique copioſi, quos propoſuit Florezius loco ſuo, tum et tabb. LV. et LXIV.

Numi vetuſtioris aevi.

OBVLCO. *Caput muliebre.* ✕ *Epigraphe Hiſpanienſis plerumque duorum verſuum, inter aratrum et ſpicam.* Æ. m. m. item I. et II.

OBVLCO. *Caput muliebre, pone quod in nonnullis* CX. *vel* XC. ✕ L. AIMIL. M. IVN. AID. *inter aratrum et ſpicam.* Æ. I.

Opus in his rudius, epigraphe Hiſpanienſis, tum et repetitus archaismus ſcripto AI pro AE remotiori hos numos aetati vindicant. Caput muliebre aliis Veneris, aliis Iſidis, aliis, ſed inique, Liviae viſum. Aratrum et ſpica, in ſequentibus etiam numis obvia, certa ſunt felicis in vicinia agriculturae indicia. CX vel XC, quod capiti muliebri adſtitui dixi, varias explicationes expertum eſt, aliis litteras veteris alphabeti, aliis numeros Latinorum, aliis notas monetariorum conjicientibus, dubio inter haec ipſo Florezio. Mihi verius aſtra ſolis et lunae videntur in numis urbium Baeticae obvia.

Numi recentioris aevi.

ILNO. *Caput muliebre intra lauream.* V. V. N. OBVLCO. *Eques armatus intra lauream.*

Epigraphe anticae incerti eſt explicatus. Siglae averſae, cujus ſimiles ſunt etiam in numis Toleti, commode leguntur *Vrbs*

---

b) Tom. III. p. 98. c) Grut. p. 345. 4.

Victrix Nobilis OBVLCO praeeuntibus numis Oſcae.

* * *

OBVL. NIC. vel NIG. *Caput Apollinis* cum variis averſis.

In explicandis additis his litteris multum ſe torſit Florezius, eventu, ut patuit, infelice.

Typi reliqui: *Eques armatus, — Caput equi.* ✕ *Aper, — Aquila* ✕ *Bos. — Spica inter aratrum, et jugum, quod bubus arantibus illigatur.* In explicandis his typis nimium ſaepe conjecturis indulſit Florezius.

* * *

Magiſtratus. Aediles addito AID. indicati, ut vidimus. Forte etiam hos notant barbara vocabula ANSANI. SISIREN., quae leguntur in numo Florezii [d]).

Æ. C.

ONVBA.

Hodie *Huelva.*

Autonomos binos, ſed ſimillimos dedit Florezius.

C. AELI. Q. PVBLILI. *Caput Martis.* ✕ ONVBA. *Duae ſpicae jacentes ſitu parallelo.*

Magiſtratus in his numis notatos C. Aelium et Q. Publilium fuiſſe IIviros Onubae ſive coloniae ſive municipii, veriſimile eſt.

Æ. RRR.

ORIPPO.

Hodiernum *Dos Hermanas.*

Autonomi apud Florezium loco ſuo, et T. III. tab. LXIV.

Epigraphe ORIPPO. in alio: ORIPENSE. ſed de qua lectione nonnihil dubitat Florezius. (T. III. p. 105.)

Typi: Bos ſtans, vel in genua anteriora ſitu tranquillo procumbens, vel cornupeta, in nonnullis ſuperne lunula.

Æ. RRR.

OSCA.

Oſcam Baeticae prodidere Plinius et Ptolemaeus diverſam a celebriore altera Tarraconenſis, cujus infra dabuntur numi. Ejus tamen ſitus non ſatis exploratus.

Autonomum vulgavit Florezius: (Tom. III. tab. LXIV. n. 12.)

OSCA. *Caput virile diadematum.* ✕ *Sphinx, juxta aſtrum.*

Jure vir eruditus numum hunc Oſcae Baeticae tribuit, quia nihil illi cum numis Oſcae Tarraconenſis, quorum magnum habemus numerum, convenit, at proxime ſpectata fabrica et typo cum numis Baeticae.

Alium addidit Florezius typo equi currentis, ſed quem rectius Oſcae Tarraconenſi tribuendum, in hujus moneta dicetur.

Æ. RRRR.

OSET.

Verſus Hiſpalim, Baeti utramque dirimente.

Autonomi tantum proditi.

Epigraphe: OSET. OSSET. OSSHT.

Typi: in antica: *caput virile incertum*, ut plerumque in autonomis; in averſa: *vir nudus ſtans d. botrum, ſ. cornucopiae.*

In horum uno comparet ſignum incuſum conſtans literis CON., quas explet Florezius CON*ſtantia*, nempe ſecundum

d) Tab. LXIV. 6.

verba Plinii: *Oſſet, quod cognominatur Julia CONSTANTIA.*

Antonius Auguſtinus in ſimili ſuo legit COSSET., eumque adeo in Coſſetanis, in quibus ſita Tarraco, natum credidit [c]), quem deinde ſecutus eſt Harduinus. Liebeus item in ſuo legit COSSET., ſed quas ille literas dividendo effecit *Colonia* OSSET. [f]) Florezius utrumque falli arbitratur, atque in his perinde, atque aliis ſuis legi tantum OSSET.

Æ. R.

PATRICIA.

Vide CORDVBA.

ROMVLA.

Vetere nomine *Hiſpalis*, dicta ſubinde *Romula*, vel *colonia Romulenſis.* Plinius: *Hiſpalis colonia, cognomine Romulenſis.* Et S. Iſidorus [g]): *Hiſpalim Caeſar Julius condidit, quam ex ſuo nomine et Romae urbis vocabulo Juliam Romulam nuncupavit.* Vrbs hodie *Sevillae* nomine notiſſima. Numi tantum

Coloniae Romulenſis nomine ſunt cogniti, et tantum

Imperatorii cum capitibus Auguſti, Tiberii, aliorumque ex Caeſarum domo.

Epigraphe conſtans: COL. ROM., addito etiam conſtanter PERM*iſſu* AVG*uſti*, ſignandae videlicet monetae.

Typi:

Caput Auguſti nudum. ☧ *Cornucopiae, globus, gubernaculum.*

Vnicus hic eſt numus Auguſto vivo ſignatus.

* * *

Caput Auguſti radiatum imminente aſtro ſolis. ☧ IVLIA. AVGVSTA. GENETRIX. ORBIS. *Caput uxoris Liviae, poſtea Juliae laureatum globo impoſitum, ſuperne lunula.* Æ. m. m.

De hoc numo, extremae inſaniae teſte, vide; quae dicentur in moneta Liviae Romana.

* * *

Caput Tiberii. ☧ *Epigraphe et capita nuda ſe reſpicientia filiorum Caeſarum Germanici et Druſi.*

* * *

Caput Tiberii. ☧ *Epigraphe et capita ſe reſpicientia Juliae matris, et Druſi filii.*

* * *

Epigraphe et caput nudum Germanici. ☧ *Clypeus votivus intra lauream.*

* * *

Caput Tiberii. ☧ *Capita nuda ſe reſpicientia Neronis et Druſi, filiorum Germanici.*

Numos hos deſcripſiſſe ſatis eſto, quia nihil continent, quod coloniae Romulenſis poſſet hiſtoriam illuſtrare. Reliqua ex hiſtoria et numis Romanis ſunt cognita.

Æ. R.

SACILI.

Ad Baetim in vicinia Cordubae, veteribus etiam geographis cognitum.

Autonomos tres, ſed exiguo inter ſe diſcrimine, protulit Florezius.

SACILI. *Caput virile ignotum.* ☧ *Equus gradiens, infra quem in omnibus tribus* L.

Caput anticae Florezius Panos putat, ſed conjecturis violentis.

Æ. RRR.

---

c) Dial. VII. f) Goth. num. p. 193. g) L. XV. c. 1.

SALPESA.

Videtur eſſe eadem, quae Plinio dicitur *Alpeſa* circa hodiernum *Facialcazar*, ubi etiam repertum marmor: ORDO. MVNICIPI. FLAVI. SALPESANI.[h]).

Autonomus:

SALPESA. *Caput Apollinis* (ut viſum Florezio) *intra lauream.* ✠ *Subſtructio trium columnarum, lyra, pharetra, arcus.*

Æ. RRRR.

SEARO.

In conventu Hiſpalenſi, a Plinio et in marmoribus dictum *Siarum* contra ſidem numorum.

Autonomi tres a Florezio proditi loco ſuo, et Tom. III. tab. LXV.

Epigraphe conſtans SEARO.

Typi: Capita in ſingulis variant, Herculis, Martis, virile ignotum. In averſa *duae ſpicae jacentes et parallelae.*

Æ. RRR.

SISAPO.

Hodie *Guadalcanal*, ab argenti fodinis celebre teſte Strabone.

Autonomus apud Florezium: (Tom. III. tab. LXVI.)

Caput virile nudum. ✠ SISAPO. *Apar*, ut viſum Florezio.

Æ. RRRR.

TARTESSVS.

Autonomum ſingularem Florezius vulgavit: (Tom. III. tab. LXVI.)

Caput virile nudum. ✠ TARTES. *Spica et piſcis ſitu parallelo:*

Quisquis hactenus modum, omnesque cauſas monetae Baeticae vidit, nequaquam dubitabit, numo praeſenti Baeticam patriam conſtituere. Addidit etiam nomen *Tarteſſi*, urbis in extremum occidentem poſitae, et ſaepenumero poetis memoratae. Strabo, Plinius, aliique, qui aetatis ſuae geographiam ſcripſere, aut veterem Tarteſſum interiiſſe ſcribunt, aut amiſſo vetere nomine in Gades, vel Carteiam, nam utrumque proditum, migraſſe. Atque hanc cauſam pridem diſcuſſam a Salmaſio et Bocharto revocarunt Florezius in praeſentis numi explicatione, eruditi Nauzeus, et Anvillius, academici Pariſini [i]), majore credo niſu, quam veri eruendi ſpe. Gades ergo referendum numum huc conjicit Florezius, quae teſte Plinio Latinis *Tarteſſus* dicebantur. Arbitrentur, ad quorum ſalivam conjecturae faciunt.

Æ. unicus.

TRADVCTA.

Ex auctoribus veteribus binas Traductas eruimus, uno Herculis freto diremptas. Harum una in Baetica ſtetit teſte Strabone: (L. III. p. m. 205.) ἦν δὲ καὶ Ζέλης τῆς Τιγγος ἀςυγείτων, ἀλλὰ μετῴκισαν ταυτὴν εἰς τὴν περαίαν Ῥωμαῖοι, καὶ ἐκ τῆς Τιγγιος προςλαβόντες τινάς· ἔπεμψαν δὲ καὶ παρ' ἑαυτῶν ἐποίκους, καὶ ὠνόμασαν Ἰουλίαν Ἰοζαν τὴν πόλιν. *Erat vero et urbs Zeles urbi Tingi vicina, ſed transtulerunt eam Romani in oram oppoſitam, additis ex Tingie aliquibus, tum et ex ſuis colonos eo miſerunt, urbique nomen fecerunt Juliae Jozae.* Neſcio, qui factum, ut vir ſummus Caſaubonus verba εἰς τὴν περαίαν verteret *in oppoſitam Mauritaniam*, nulla adeo cauſa vocabulum *Mauritaniam* inſerendo,

---

h) Muratori pag. 1107. i) *B. L.* Tom. XXX, pag. 97. et 113.

quod in textu Graeco abeſt, cum ea verba reddenda ſint: *in oppoſitam regionem transmarinam*, aut ſimiliter, id eſt: Baeticam. Nomine *Juliae Jozae* aliam. Straboni urbem non intellectam, quam Juliam Traductam, ex ipſo vocabuli etymo eruitur; nam יצה Hebraeis, ut jam obſervavit Bochartus, ſignificat *egreſſus eſt*; quare Zeletanis novis colonis, qui ipſi teſte Mela [k]) Phoenices fuere, ea Baeticae urbs dicta fuit *Joza*, colonis vero Italis *Traducta*. Vtriusque vocabuli cum una eſſet ſignificatio, Strabo absque errore unum pro altero capere potuit, ut revera nomine Phoenicio Joza pro Latino Traducta uſus eſt. *Transductae* Baeticae meminere etiam Ptolemaeus, Marcianus Heracleota, et Anonymus Ravennas, atque eam ſtabiliunt quoque numi, ut dicetur. Ejus ſitum Florezius prope Carteiam, et ad hodiernum *Algeciras* figit.

De Traducta oppoſitae Mauretaniae Plinius [l]): *Nunc eſt Tingi, quondam ab Antaeo conditum, poſtea a Claudio Caeſare, cum coloniam faceret, appellatum Traducta Julia.* Plinio certe, res aetate ſua geſtas perſequenti, et qui res Baeticae ipſe procuravit, omnis habenda fides.

Binas ergo certas habemus Traductas, Baeticae unam, alteram Mauretaniae, quod notaſſe ad praeſentem cauſam ſatis eſſe exiſtimo, quin animus ſit diſcutere annoſam litem, qua viri eruditi citatum Plinii locum, tum et Melae loco laudato patriam Tingiteram, quae nonnullis eadem cum Traducta Baeticae eſt viſa, ſolicitaverunt, de qua copioſe actum à Noriſio [m]), Nauzeo [n]), Florezio [o]), et paucis a Cellario [p]).

Antequam comprobo, numos inſcritos IVL. TRAD. eſſe Traductae Baeticae, juverit praemittere eorum deſcriptionem.

Imperatorii ſunt omnes, omnes cum capite ſive Auguſti, ſive filiorum Caii et Lucii Caeſarum, addito conſtanter in numis Auguſti PERM. CAES. AVG.

Epigraphe: IVL. TRA. vel: IVLIA. TRAD.

Typi averſae: hi in numis Auguſti repraeſentant ea, quae ad hunc ipſum pertinent, ut *corona querna*, *inſtrumenta pontificalia* cauſa pontificatus *maximi*, *capita averſa et nuda Caii et Lucii.* At in horum numis *ſpica horizontali ſitu*, vel *botrus*.

* * *

Mentio PERM*iſſus* AVG*uſti*, capita ad occipitium oppoſita, ſpica ſitu horizontali, inſtrumenta pontificalia, modum monetae Baeticum arguunt, et dubitare adeo non ſinunt, numos hos in urbe Baetica ſignatos. Spanhemius et Patinus a Noriſio citati [q]) diſerte adfirmarunt, hos numos eſſe Traductae Mauretaniae; at cum viderent in his numis proponi caput Auguſti, Plinius vero adſerat, hanc Africae Traductam ſerius a Claudio conſtitutam, errorem in Plinii codicibus ſuſpicati, pro *Claudio Caeſare* legendum *C. Julio Caeſare* conjecerunt. At enim praeterquam, quod omnes codices in lectione

k) L. II. c. 6. l) L. V. c. 1. m) Cenot. Piſ. diſſ. II. c. 1. n) Mem. B. L. Tom. XXX. p. 102. o) Hiſp. ſacra T. X. p. 50. p) in Traducta Baet. q) l. c.

Claudii conſpirant, certum eſt, a Julio Caeſare eam coloniam deduci non potuiſſe, quia, quoad is vixit, Mauretania Bogudi regi paruit, quod ex veterum teſtimoniis copioſe probat Noriſius. His ergo numis quaerenda urbs ſita in tractu Romanis ſubjecto, qualis fuit Baetica, et in qua fuiſſe oppidum Traductae nomine, ſatis, ut vidimus, conſtat, et quidem ſecundum citatum Strabonis teſtimonium ab Auguſto conditum, cujus aevum numi quoque eloquuntur. Quod *Julia* tantum dicitur, Julium Caeſarem conditorem non arguit; nam quo loco urbes imperatorum nomina ferentes recenſebimus, plura dabimus exempla urbium tantum Juliarum, etſi eas condidit Auguſtus. Ceterum ad me jam non pertinere exiſtimo expedire dubia, quae eruditis objecit citatus Plinii locus, adſerentis, Tingi a Claudio deductam coloniam nomine Juliae Traductae. Vide conjecturas apud laudatos auctores, ac praecipue Noriſium et Nauzeum.

Idem Nauzeus exiſtimat, Auguſtum Traductae ſuae non coloniae, ſed municipii tantum jura tribuiſſe. Non fuiſſe coloniam, non ſatis tuto vir eruditus ex ſilentio Strabonis et numorum arguit. Carteia in Traductae noſtrae conſpectu poſita, certa fuit colonia, nunquam tamen coloniam ſeſe in numeroſa ſua moneta profitetur. Poſſem addere plura exempla alia ex numis coloniarum Hiſpaniae, Italiae, Siciliae. Municipium vero tantum fuiſſe, nullo argumento comprobat. Municipii tamen conditionem videtur arguere ſignum incuſum DD., quod obſervo in numo primo Traductae a Florezio edito. Dicemus in tractatu de coloniis r), notam DD., qua Decretum Decurionum indicatur, forma ſigni incuſi hactenus a me tantum in numis municipiorum obſervatam. Neque obeſt, homines Romanos una cum Zeletanis et Tingitanis ab Auguſto huc miſſos a Strabone dici ἐποίκους, *colonos*, nam certum eſt, etiam municipes dictos fuiſſe colonos. Ita Livius de Emporiis Tarraconenſis s): *Tertium genus, Romani coloni ab Divo Caeſare poſt devictos Pompeji liberos adjecti*, et tamen Emporiae ex ſcriptoribus et numis municipii tantum nomine cognitae ſunt.

Æ. RR.

TVCCI.

Hodie *Martos*. Aſpernandus numus is, quem citat Harduinus ex Golzio. Tamen teſtatur Florezius t), ab erudito quodam editum numum, ſed quem ipſe nunquam viderit, hujus tenoris:

Caput opere barbaro. X TVCCI *per medium numi ſcriptum*, *hinc ſpica*, *inde ramus oleae.*

Modus numi plane ex ingenio Baetico omnem huic cimelio fidem conciliat.

Æ. RRRR.

VENTIPO.

Auctor incertus *de bello Hiſpanienſi* omnium veterum ſolus oppidi hujus meminit, ſcripti *Ventisponte*, *Ventiponte*, et ſimiliter u). Ex ejus oratione colligitur, non longe Hiſpali abfuiſſe, et in qua vicinia repertum marmor vulgavit Florezius, in quo leguntur: EQVITIVS VEN.

r) cap. V. § 6. s) L. XXXIV. c. 9. t) Tom. III. p. 124. u) cap. 27.

TIPONENSIS. et EQVITIA. VENTIPONENSIA.

Autonomum unicum idem obtulit:

Caput Martis. ✕ VENTIPO. *Miles ſtans curto indutus ſago d. haſtam inverſam.*

Militem dixi, Florezius retiarium, quia haſtae pars extima in tridentem exire videtur, quo armorum genere retiarios uſos conſtat. Sed enim nullo mihi pacto videatur veriſimile, Ventiponenſibus typum ex deſpecta arena quaeſitum, nullo certe alio in moneta Hiſpanienſe exemplo; at militum varie armatorum multa in hac argumenta.

Æ. RRRR.

VGIA.

Hodie *las Cabèzas*. Oppidi mentio fit apud Ptolemaeum, et in itinerario Antonini.

Autonomum edidit Florezius: (Tom. III. p. 128.)

Caput Vulcani, pone forceps. ✕ VGIA. *Camelus, ut videtur.*

Cauſa propoſiti in Vgiae numo Vulcani, tum et cum hoc ſociati cameli, ſi modo camelus eſt, hactenus ignota.

Æ. RRR.

VLIA.

Vbi hodie *Montemayor* prope Cordubam.

Autonomos plures collegit Florezius, exiguo omnes diſcrimine.

Caput muliebre, prae quo ſpica vel ramus, infra lunula. ✕ VLIA. *ſcriptum intra quadrilaterum, quod duo oleae rami ambiunt.*

Omnes hi numi operis ſunt ſupra modum hiulci barbarique. Caput anticae eſſe Iſidis profitetur Florezius, quam ille ſententiam multis arceſſitis conjecturis confirmare adlaborat, v. g. Vlienſes Iſidem in numis ſuis proponendo videri ad nomen urbis *Vlia* adluſiſſe. *Vlii* enim nomen datum fuiſſe numinibus ſalutaribus, in quorum utique numero cenſendam Iſidem. Generatim praeſtantiſſimus Florezius in explicandis Hiſpanienſis monetae typis nimium videtur ab Aegyptiorum mythologia pendere, facili iſtud quidem effugio, tritoque, cum nos Graeca et Romana deſtituit.

*

Imperatorium Vliae Florezius tantum indicat *), in cujus antica eſt CAES -- et *caput virile*, in averſa VLIA *intra folia querna.*

Numum *Concordiae* cum Vrſone vide in numis proximis.

Vide etiam *Auſam* Tarraconenſis.

Æ. RR.

VRSO.

Hodie *Oſuna*. Ejus numos partim *Autonomos*, partim *Imperatorios* non paucos dedit Florezius, quos continuo ſine diſcrimine dabo.

* * *

VRSONE. *Caput virile diadematum, in nonnullis laureatum.* In alio: *caput muliebre diadematum.* In uno: *caput virile ejecta lingua.* (Tom. III. tab. LXVI. 8.) L. AP. DEC. Q. *pro qua epigraphe in aliis litterae veteres Hiſpanienſes. Sphinx galeata alata gradiens.* Æ. I. II.

In plerisque his numis proponi caput

*) Tom. III. p. 130.

Auguſti, etſi rudiore artificis manu, exiſtimat Florezius, parum motus diademate, quod plerumque dictum caput ambit, quam ille libertatem in colonia venia dignam putat. Sed vereor, ne numi ſimiles operis uſque adeo rudis, et quorum non pauci litteras Hiſpanienſes' exhibent, Auguſti aetatem praevertant. Vltra non urgeo. In capite muliebri ſuam iterum Iſida videt Florezius. At typus profecto inſolens, caput virile linguam turpiter exſerens, cui explicando imparem ſe profitetur auctor noſter, ſic ut neque conjecturae, quas ſubjicit, aliquid lucis, quia longius petitae, adfundant. Vtinam aenigma iſtud ſolveret Sphinx in ejusdem numi parte averſa ſtabulans.

Magiſtratus Quaeſtor.

L. AP. DEC. obvius in his numis. Legit Florezius: *Lucius Apius Decimus*, vel *Decius*, nulla certa cauſa, cum ἀρχαισαι hae litterae varie expleri poſſint. Addit confidenter, adjectum Q. ſignificare Vrſonis coloniae *Quinquennalem*, cui quidem ſententiae non poſſum ſubſcribere, neque reor ipſe eam dictaſſet, ſi vidiſſet numum Mundae ſerius in muſeo Hunteriano vulgatum, in quo idem magiſtratus L. AP. DE -- legitur. Neque enim veriſimile, in urbibus diverſis fuiſſe quinquennalem iisdem prorſus nominibus. Licebit igitur ſtatuere, τo Q legendum *Quaeſtor*, nempe provinciae, et magiſtratus Romanus, cujus exemplum jam in moneta Cordubae dedimus.

Q. REDECAL. Hic magiſtratus inſcriptus eſt Vrſonis numo, quem tamen Florezius a ſe non conſpectum ex Roderico Caro citat. Credo, magiſtratum hunc eundem omnino eſſe, qui frequenter in Carteiae numis legitur, ſed Q. PEDECAI. Ob eandem ergo cauſam, quam mox memoravi, veriſimile eſt, hunc quoque Q. Pedecaium fuiſſe quaeſtorem.

* * *

VRSONE. *Caput Auguſti nudum.* ✠ *Vrſus arrectus ſtans d. pede ramum lauri, ſ. coronam tenens.*

Numus hic ad urbis nomen haud dubie adludit. Lauri ramus, et corona, quam quernam eſſe non ambigo, nota ſunt munera Auguſto a ſenatu oblata. Numum tamen hunc Florezius ipſe non vidit, ſed fide Morellii, qui eum inter numos Auguſti tab. XLII. propoſuit, deſcripſit.

* * *

VRSONE. *Caput virile.* ✠ VI.I. *quam epigraphen rami ambiunt.* (Florez. T. III. tab. LXVI. 7.)

En tibi *Concordiae* numum inter civitates vicinas Vrſonem et Vliam, obviis ejus in Graecorum moneta exemplis, ſed et in Hiſpanienſi cognitis, ut Bilbilis, et Italicae, Dertoſae et Ilercavoniae, ut dicetur.

Æ. R.

HISPANIA TARRACONENSIS.

ACCI.

Poſita ad fines Baeticae, quo nunc loco *Guadix el viejo.* Fuiſſe illuſtrem coloniam, numi ipſi docent.

Imperatorii omnes, cum capitibus Auguſti, Tiberii, Caligulae, et Caeſarum Germanici et Druſi.

Epigraphe: COL. ACCI. — COLON. ACCI. — C. I. G. A. — COL. IVL. GEM. ACCI. In uno, quem ex Vaillantio citat Florezius, COL. GEM. ACCI.

IVLIA. Generatim hoc nomen ad Julium Caeſarem refertur. Quare et Florezius exiſtimat, ab hoc Julio, non, quod aliis viſum, ab Auguſto huc translatos legionum veteranos, de quibus mox. At enim ſatis conſtat, complures fuiſſe colonias, quae, certe ab Auguſto deductae, *Juliae* tantum, neque addito *Auguſtae* nomine, vocatae ſunt. Ejus exemplum proxime vidimus in moneta Traductae Baeticae, et plura alia damus capite de urbibus imperatorum ſibi nomina addentibus.

GEMELLA. Sic et Plinius y): *Ex colonia Accitana Gemellenſes*, nempe cives Carthaginis conventui adſcripti. De cauſa nominis in proximis numis.

* * *

Typi averſarum.

LEGIONES.

L. III. *Duae aquilae legionariae inter duo ſigna militaria*, in numis D. Auguſti, Tiberii, Caligulae. (Florez.)

LEG. VI. *Duae aquilae legionariae inter duo ſigna militaria*, in numo Auguſti. (Florez. ex Morellii Impp. tab. XXXVIII. in Aug.)

LEG. VI. *Aquila legionaria inter duo ſigna militaria.* (Florez ex Vaillant.)

LEG. VI. *Aquila legionaria et vexillum cum panno quadrato inter duo ſigna militaria*, in numo Auguſti. (Florez ex Vaillant.)

Haec ergo colonia duas legiones monetae ſuae inſcripſit, III. et VI. Legionem III. *Gallicam* ſtetiſſe in Hiſpania, docet Panvinius in imperio Romano, Legionem item VI. *Ferratam* ibidem collocatam, probant numi Caeſarauguſtae, copioſa marmora Hiſpanica, tum et Tacitus referens z): *principem Galbam ſextae legionis auctoritate factum.* Ab his ergo duabus legionibus, quarum aut pars in colonia hac ſtationem habuit, aut veterani a J. Caeſare vel Auguſto huc traducti ſunt, dubium non eſt, coloniam Acci dictam fuiſſe *Gemellam.* Vaillantium opinantem, eam ſic vocatam, quia Auguſtus huc traduxerit veteranos duarum legionum ſextarum, legionis VI. Ferratae, et VI. Victricis, copioſe et jure refutat Florezius a).

Etſi conſtet ex ipſis his numis, duas in hac colonia legiones ſtetiſſe, nunquam tamen utriusque eodem in numo fieri mentionem videmus, quod tamen Emeritae, Caeſarauguſtae, et alibi factum, atque iſtud ne tum quidem fieri, cum propoſitae in uno numo duae aquilae duas ſine dubio legiones indicant. Vix exiſtimo,

y) L. III. p. 143. z) Hiſt. L. V. c. 16. a) T. I. p. 123.

in hoc inſtituto aliquid reconditum latere, nam quaeri aeque poterit, cur Emeritenſes et Caeſaraugustani unam tantum aquilam propoſuerint, etſi illi duas, hi tres legiones memorarent. Magis miror, Florezio domi nullum hujus coloniae numum cum legione VI. conſpectum, omnibus iis, quos proponit, ex Vaillantio et Morellio captis, ut indicavi. An propterea de horum fide numorum dubitandum? Nolim equidem iſtud adſerere, etſi videam, Florezium per opus ſuum Vaillantii, Morellii, et qui hujus numos explicavit, Havercampi indiligentiae ſaepenumero iraſci.

Magiſtratus IIviri.

GERMANICO. ET. DRVSO. CAES. IIVIR. *Capita nuda ſe reſpicientia Germanici et Druſi*, in numo Tiberii.

Nobilitatem coloniae Acci commendat, quod Caeſares ipſi IIviratum in ea honoris ergo obivere. De Caeſaribus per colonias magiſtratu domeſtico functis vide tractatum de coloniis.

Æ. R.

ASTVRICA.

Vrbs Aſturum princeps.

Coloniae nomine numum cum capite *Auguſti* edidit Vaillantius: COL. AST. AVGVSTA. *Colonus arans*, at dubitat, an is ſit vel Aſtae, vel Aſtigi Baeticae urbium, vel hujus Aſturicae. Certior, ſi modo de ejus fide ſatis conſtaret, eſſet is, quem Cellarius ex Holſtenio ad Ortelium citat, inſcriptum: COL. ASTVRICA. AMAKVR. AVGVSTA., nam Ptolemaeus Aſturicam in gente Ἀμακῶν, *Amacorum*, ſitam ſcribit. Hic ſi non fallit, libenter credam, etiam priorem Vaillantii eſſe Aſturicae.

AVSA.

Autonomum edidit Liebeus: (Goth. num. p. 165.)

Caput muliebre, prae quo ramus, infra lunula. ✠ AVSA. *ſcriptum intra quadrilaterum, quod duo oleae rami ambiunt.*

Vir eruditus numum hunc tribuit Auſetanis, qui inter Pyrenaeos et Iberum propius mare habitabant. At enim quo jure numum, qui ſpectatis omnibus cauſis totus Baeticus eſt, dabimus populo, tanto regionum intervallo a Baetica diſtanti? et quod amplius, qui tam planiſſime Vliae Baeticae numis ſimilis eſt, ut, niſi AVSA, ut fertur, inſcriptum eſſet, ejusdem eſſe Vliae dejeraremus. Niſi igitur aliquod numi vitium illuſit Liebeo ceterum adcuratiſſimo, ut legendum AVSA videretur pro VLIA, neceſſe eſt, exſtitiſſe aliquam in Baetica Auſam, ſed a ſcriptoribus neglectam, forte quia ignobilem, quae numos ſuos ad exemplum monetae Vlienſis ferierit. Miror profecto, Liebeanum illud cimelium cognitam Florezii diligentiam in conquirendis ex auctoribus numis patriis fugiſſe.

Æ. unicus.

BILBILIS.

Municipium multis veterum teſtimoniis celebratum, ſitumque prope hodiernum *Calatayud.*

Imperatorii ſunt omnes, Auguſti, Tiberii, Caligulae.

Epigraphe in antiquioribus: BILBILI. in auferendi caſu, ut: VRSONE. CALAGVRRI. etc. in recentioribus: BILBILIS. in recto, denique MVN. AVGVSTA. BILBILIS.

AVGVSTA dicitur, atque etiam ſic

dicta poetae Martiali, qui hanc urbem natalibus ſuis illuſtravit [b]):

Municipes Auguſta *mihi quos* Bilbilis *acri*

Monte creat.

Antiquioris formae ſunt:

BILBILI. *Caput virile nudum.* ✠ ITALICA. *Eques armatus citato curſu d. haſtam.*

Florezius caput anticae eſſe Auguſti exiſtimat. Verum mihi id genus numi remotiorem praeferre aetatem videntur, et caput illud eſſe ex ignotis unum, qualia frequenter in Hiſpanienſi moneta comparent.

Scriptum in averſa ITALICA in varias ſententias eruditos diſtraxit. Aliis viſum, eo vocabulo indicari, Bilbilitanos in legionibus vel cohortibus Italicis militaſſe; aliis, Bilbili jus Italicum fuiſſe conceſſum. Vtrumque ſolide refutavit Florezius, eorumque potius accedit opinioni, qui Graecarum urbium exemplo initam Bilbilim inter et Italicam concordiam notari cenſent. Verum neque haec ſententia, etſi prioribus longe anteferenda, plane arridet. Novi, in nonnullis Hiſpanicae monetae numis junctas binas urbes, v. g. Vrſonem cum Vlia, Dertoſam cum Ilercavonia, verum hae urbes vicinae fuere, at Bilbilis et Italica nimio diſtabant. Aliud igitur additum illud vocabulum indicare videtur, quod hactenus ignoramus.

Typus equitis adludere ad equeſtre Bilbilitanorum ſtudium videtur, nimirum teſte Martiali [c]).

Videbis altam Liciniane Bilbilim
Equis et armis nobilem.

Typi reliqui:

Fulmen, in numis Auguſti, nimirum cum Jove comparati. *Corona querna*, intra quam in aliis ſcriptum: IIVIR., in aliis COS., de quo poſtremo continuo.

* * *

Conſulatus in binis Tiberii numis notatus: TI. CAESARE. III. COS., addito deinde collega notae ſub hoc imperatore potentiae: TI. CAESARE. V. L. AELIO. SEIANO. COS., cujus ſingularis numi explicationem differimus in monetam Tiberii commatis Romani, quam vide ad annum V. C. 784.

* * *

Magiſtratus IIviri jam ſub Auguſto inſcribi coepti, et deinceps continuati, v. g. L. COR. CALDO. L. SEMP. RVLLO. IIVIR.

Æ R.

CAESARAVGVSTA.

Primaevo nomine *Salduba.* Finito bello Cantabrico ab Auguſto deducta colonia, et ab ejus nomine dicta *Caeſarauguſta.* Numis prae ceteris Hiſpaniae urbibus abundat.

Imperatorii ſunt omnes, Auguſtorum, Caeſarum, aliorumque Auguſtae domus ab Auguſto usque ad Caligulam. Nonnulla de ſingulis.

* * *

Auguſtus tam vivus, quam conſecratus ſaepe proponitur additis titulis, et typis plane ex ingenio monetae Romanae; quod obſervatum etiam ad ſequentes valet.

IMP. AVG. *Statua Auguſti velata togata d. ſimpulum baſi impoſita.* C. CAES.

b) L. X. epigr. 103. c) L. 1. epigr. 50.

COS. DES. *Statua C. Caeſaris togata baſi impoſita.* L. CAESAR. *Statua L. Caeſaris togata baſi impoſita.*

Illuſtris hujus numi explicationem, quia chronologiam Caeſarum eximie illuſtrat, dabimus in numis Caji et Lucii Caeſarum.

Numos Auguſti conſecrati cuſos fuiſſe imperante Caligula, patet ex inſcriptis IIviris.

Julia.

IVLIA. AVGVSTA. *Livia, Auguſti uxor, Veſtae ritu velata ſedens d. pateram, ſ. haſtam.*

Vide hunc, ſimilesque numos explicatos in moneta Liviae Romana.

PIETATIS. AVGVSTAE. Numos binos ſic inſcriptos eodem loco explicatos dabimus.

Cajus et Lucius Caeſſ. Agrippae filii. Vide ſupra in Auguſto.

Tiberius obvius, atque etiam in illuſtribus numis I. formae, *ipſe paludatus in equo*, vel, ut in numis Romanis I. formae, *togatus ſedens d. pateram, ſ. haſtam.*

Agrippa, Germanicus, Agrippina.

M. AGRIPPA. L. F. COS. III. *Caput cum corona roſtrata.*

GERMANICVS. CAESAR. C. CAESARIS. PATER. *Caput nudum.*

AGRIPPINA. M. F. MAT. C. CAESARIS. AVGVSTI. *Hujus caput.*

Omnium horum numis inſcribuntur *Scipio et Montanus* vel *Titullus et Montanus, IIviri*, cumque iidem legantur etiam in numis Caligulae, certum eſt, illos quoque hoc imperante ſignatos, et hujus adeo majores ad obſervandum principem a Caeſarauguſtanis in moneta publica reſtitutos; nam fuit Agrippa Caligulae avus maternus, Germanicus et Agrippina parentes.

Agrippa proponitur cum corona roſtrata more ſolito. Hos numos in cauſa fuiſſe, cur a Caligula Hiſpaniae univerſae ademptum fuerit jus feriundae monetae, multis creditum, ſed et refutatum ſupra in prolegomenis.

Germanicus et Agrippina ſolitis titulis et cultu:

Nero et Druſus Caeſſ. Germanici filii.

NERO. CAESAR. DRVSVS. CAESAR. *Ipſi togati ſedentes in ſella curuli dexteras jungunt*, in numis Tiberii.

Numum alium vide infra in *Magiſtratu.*

Caligula. Ejus numi obvii.

* * *

Epigraphe: C. C. A. id eſt: *Colonia Caeſar Auguſta*, vel ſuppreſſo *coloniae* nomine: CAESAR. AVG. vel: CAESAR. AVGVSTA.

Numi, in quorum antica eſt caput Auguſti, in ☧ C. A. intra lauream, qui a Florezio aliisque Caeſarauguſtae tributi ſunt, reſtituendi Caeſareae ad Panium Trachonitidis, ut in hujus urbis numis docebitur.

* * *

Typi:

Sacerdos arans, obvius typus in numis coloniarum, de quo agimus in tractatu de coloniis.

* * *

Legiones:

LEG. IV. LEG. VI. LEG. X. *Typo trium ſignorum militarium, de quibus infra*, in numis Auguſti et Tiberii. (Florez. Tab. VI. 1. Tab. VIII. 8.)

Memorantur in his numis tres hae legiones, ſive quod in hac urbe ſtationem habuere, ut exiſtimant Seguinus et Harduinus, ſive quod in coloniam Caeſarauguſtam deducti ſunt veterani trium harum legionum, ut cenſuere Vaillantius et Florezius. Legionis IV. veteranos per hunc tractum diviſos, plura docent monumenta, quae profert Florezius d). Legionem VI. jam vidimus in numis coloniae Acci, et X. in numis Emeritae et Cordubae ſive Patriciae.

Signa militaria.

LEG. IV. LEG. VI. LEG. X. *Vexillum baſi infixum, ex quo pendet pannus quadratus, inter duas perticas baſi item infixas, quarum ſingulis ſuperne amplior quidam orbis adfixus eſt*, in numis Auguſti et Tiberii. (Florez. ll. cc.)

Vexillum unicum cum ſimili panno baſi infixum, in numis Auguſti.

Aquila legionaria fulmini inſiſtens inter duo ſigna militaria, ex quibus ſuperne prominet manus expanſa, in numis Tiberii et Caligulae.

Aquila legionaria inter duo ſigna militaria, cultu ſimplice et ſolito, in numis Tiberii.

Varia ſignorum militarium forma et cultus in numis ejusdem coloniae, et quae non poſſunt aliorſum pertinere, quam ad legiones primi generis numis inſcriptas, magnam ſine dubio faceſſunt moleſtiam iis, qui explicandae variae horum ſignorum naturae et uſui operam impendunt. Mihi ſatis viſum, eorum formam et varietatem adcurate deſcribere, neque multum iis explicandis inhaerere, quem laborem ſibi pridem ex inſtituto ſumpſerunt alii, conatu, ut exitus docuit, non ſatis felice. Cujus animus facilius conjecturas qualescunque admittit, adeat Florezii in hos numos commentarios e).

* * *

Bos ſtans cum inſulis, in numis Auguſti, Tiberii, Caligulae.

Typus hic haud dubie teſtatur vota pro principum ſalute ſuſcepta.

* * *

Magiſtratus.

IIviri. Plerique hujus coloniae numi IIvirorum ſuorum nomina inſcripta offerunt, quos inter memorandi:

NERO. CAESAR. DRVSVS. CAESAR. IIVIR. C. C. A. *Capita nuda ſe reſpicientia Neronis et Druſi filiorum Germanici*, in numo Tiberii.

Honoris nimirum cauſa IIviratum Caeſarauguſtae obivere, quod et factum alibi et ab aliis, ut dicetur in tractatu de coloniis.

Praefecti. Hi quoque ſaepius in variis coloniarum ſive intra ſive extra Hiſpaniam numis proditi, quo nomine indicantur ii, qui vice Caeſaris, honorarii in coloniis IIviri, IIviratum in patria ſuſceperunt. Ex Caeſarauguſtae moneta cogniti *Junianus Lupus* PR*aefectus* C. CAESAR*is*, nempe Caligulae nondum Auguſti, (Florez. tab. VIII. 2. tab. IX. 3.) *Fulvianus* PRAEFECTVS forte Tiberii Auguſti, certe in ejus numis proditur. (Florez. tab. LI. 9. 10.) *Tiberius Flavus* PRAEFectus GERMANici, (ibid. tab. VI. 1. 4.

d) pag. 191. e) pag. 215. 233. 234.

tab. VII. 9.) ſed quem Florezius perperam me judice *praefectum cohortis Germanicae* facit. Verum haec latius a me diſputantur in tractatu de coloniis cap. IV.

* * *

PERM*iſſum* CAES*aris* ſignandae monetae in numo unico reperit Florezius, (Tom. III. tab. LX. 4.) unico exemplo in numo urbis Tarraconenſis provinciae.

Æ. C.

CALAGVRRIS.

Calagurres in Hiſpania citeriore binae fuerunt teſte Plinio f) una civium Romanorum, *Calagurritanos*, *qui NASSICI cognominantur*, altera ſtipendiaria, *Calagurritanos*, *qui FIBVLARENSES cognominantur.* Prior ſita in Vaſconibus trans Iberum, ſed in ripa ulteriore hodie *Calahorra.* Altera cis Iberum ſita in Ilergetibus, quam cum vicinis Oſcenſibus contributam refert Caeſar g), hodie *Loharre.* Vtramque paucis et erudite illuſtravit Cellarius.

Vtri tribuendi ſint numi Calagurris nomine notati, diſcordant eruditi, et nonnihil dubitat ipſe Florezius; neque enim, ait, ſatis hactenus invigilatum, in utrius vicinia numi ſic inſcripti reperiantur, neque marmora lucem adfundant. Illud tamen certum, numos, qui vocabulum NASSICA inſcribunt, eſſe Calagurris Naſſicae, ut mox dicetur, atque ex aliis cauſis, quas etiam commemorabimus, ſatis liquido comprobari, alios quoque numos omnes Calagurris nomine inſcriptos eidem Naſſicae tribuendos, nullum Fibularenſi.

Municipium teſtibus numis, et Plinio, qui oppidum illud civium Romanorum vocat. Cellarius aliique ex textu Plinii male punctis diſtincto perperam collegerunt, municipium illud ejus ſcriptores aetate in coloniam verſum. Fuit haec Calagurris patria Aurelii Prudentii poetae.

Imperatorii ſunt omnes cum capite Auguſti, vel Tiberii.

Epigraphe: MVN. CAL. — M. C. I. — M. CAL. I. — MVN. CAL. I. — MVN. CAL. IVL. — MVN. CAL. IVLIA. In binis legitur NASSICA. de quo continuo.

* * *

NASSICA. *Caput virile nudum.* ✕ CALAGVRRI. IVLIA. *Taurus ſtans.*

NASSICA. *Caput Auguſti nudum.* ✕ C. VAL. C. SEX. AEDILES. *Caput bovis adverſum.*

Calagurritanos dictos fuiſſe NASSICOS, teſtimonio Plinii ſupra citato abunde docemur, urbem vero et ipſam dictam NASSICAM, teſtatur fragmentum Livii ante annos non multos a praeclaris IIviris Giovenazio et Brunſio editum, in quo haec de Sertorio perhibentur: *Profectus inde in Burſaonum et Caſuantinorum et Graccuritanorum fines, evaſtatis omnibus, proculcatisque ſegetibus ad CALAGVRIM NASICAM ſociorum urbem venit, transgreſſusque amnem propinquum urbi, ponte facto caſtra poſuit.* Cauſa epitheti hujus nominis incerta. Neque enim facile jam ferimus dictata Vaillantii, exiſtimantis, in antica numi prioris propoſitum et nomen et caput Scipionis Naſicae, cujus ſibi nomen adjecerint Calagurritani, quod ſe, praetor Hiſpaniae cum eſſet, beneficiis

f) L. III. p. 142. g) Bell. civ. L. I. c. 60.

ornaverit. Haec partim arbitrarie, partim falſo adſerta jam docuit Florezius, qui et exiſtimat, caput numi prioris perinde eſſe Auguſti, ſed rudioris manus opus. Iſtud veriſimile, numos addito vocabulo NASSICA reliquis Calagurris numis eſſe antiquiores, cujus deinde mentio in numis diſſimulata, at non obliterata memoria, teſte ejus Plinio. Fuiſſe vero nomen urbis *Naſſica* palam cognitum, et promiſcui cum Calagurri uſus, teſtatur numus alter, in quo ſolum cognomen NASSICA legitur, quemadmodum etiam in numis Cordubae pro hac ſolum cognomen *Patriciae* legimus.

IVLIA. quod nomen raro in his numis negligitur; id tamen in hac urbe et Ilici praeter aliarum morem, nomini urbis poſtponi cognomen IVLIA, cum in aliis honoris epitheta praeponi ſoleant. Nomen iſtud abſtuleritne a J. Caeſare, an Auguſto, non liquet. In priorem Caeſarem propendet Florezius, quia in nullo horum numorum additur *Auguſta*, ſed quae lex non raro fallit, ut obſervabo capite de numis urbium Caeſarum nomina praeferentium. Saltem de Auguſti in hanc urbem voluntate conſtat; nam narrat Suetonius h), eum in ſui cuſtodiam Calagurritanorum manu uſque ad devictum Antonium uſum.

Quoniam nomen *Juliae* in numo priore conjungitur cum nomine *Naſſicae*, certum eſt, Calagurrim hanc Naſſicam dictam fuiſſe Juliam, magno argumento, etiam numos reliquos, qui omiſſo Naſſicae nomine ſolum Juliae offerunt, ejusdem eſſe Calagurris, non, quod aliquibus viſum, Fibularenſis. Cum praeterea conſtet ex Plinio, Calagurrim Naſſicam fuiſſe municipium, ex numis, fuiſſe dictam Juliam, ex ſcriptoribus; fuiſſe urbem clari inter alias nominis, altera vero Fibularenſis non modo horum nihil jactare poſſit, quin ejus ignobilitatem non obſcure innuant Plinius et Caeſar, quorum ille eam dixit ſtipendiariam, hic Oſcae contributam, dubium reor non eſt, numos quos habemus omnes, Calagurris nomine inſcriptos Naſſicae tribuendos.

* * *

Typi:

Taurus ſtans, typus obvius non in hujus modo urbis numis, ſed et Caſcanti, Celſae, Ercavicae, Turiaſonis. Cauſam typi Florezius ab Hercule petendam conjicit. Is narante Diodoro i) captorum in Hiſpania boum partem ejus loci regulo dono dedit, quo ille laetatus honore quotannis lectiſſimum ex grege taurum Herculi ſacrificavit. Addit continuo hiſtoricus: *τας δε βους τηρουμενας συνεβη ἱερας διαμειναι κατα την Ιβηριαν μεχρι των καθ' ἡμας καιρων. quo factum, ut hodieque boves ſacrae per Iberiam habeantur*, non, ut Florezius Rhodomanum ſecutus interpretatur: *bovesque accurate habitae ad noſtrum uſque ſaeculum in Iberia permanſerunt*, nullo ſenſu. Non gravate ſubſcriberem Florezii conjecturae, ſi urbes Hiſpaniae maritimas, ac praecipue Baeticae, quas potiſſimum peragratum Herculem communis fert fabula, frequentius tauri typo uſas videremus. Contra accidit, ut taurus obvius ſit

h) cap. 49. i) L. IV. c. 18.

in moneta urbium, magno intervallo a mari, et noto Herculis itinere diſtantium. Quapropter exiſtimo, quemadmodum Baeticae urbes ſaepius piſcem in numis propoſuere, ſive quod ex piſcatu rem facerent, ſive vitae alimenta peterent, ſic urbes longius a mari remotas taurum, quod in hujus maxime ope omnis nitatur agricultura. Quocirca ipſe tanquam laboris ſocius, et unus ex colonis magno vulgo in honore habitus, latis olim ſeveris legibus in eum, qui tanti animal meriti per injuriam occidiſſet, perinde capitali habito, ſi quis bovem necaſſet, quam civem. Vide de hoc inſignem locum apud Plinium [k]), et Harduini ad eum obſervata.

* * *

Caput bovis adverſum, in numis III. formae.

Vt certum eſt, typum hunc indicare ſacrificium immolato tauro peractum, ſic difficile divinare, cujus ſive rei, ſive hominis cauſa, illud juſſum fuerit. Lege conjecturas Florezii et Vaillantii.

* * *

Magiſtratus:

IIviri, notati in plerisque.

PR. IIVIR. C. MAR. M. VAL. in numo Auguſti, quod legendum videtur PR*aefectis* IIVIR*is* C. MAR*io* M. VAL*erio*, de quo agetur in tractatu de coloniis cap. IV. § 3.

Aediles notantur in numis Auguſti et Tiberii III. formae, de quibus vide, quae dicentur loco citato.

Æ. C.

CARTHAGO NOVA.

Hodie *Carthagena*, aedificata ab Asdrubale Poeno, et dicta *Carthago*. Diſcriminis cauſa additum *Nova*, cum Africana deinceps *Vetus* appellaretur.

Res hujus urbis numismatica difficultates offert oppido moleſtas, quarum cauſa optimum factu exiſtimo, ſi ejus numos certos primum, deinde incertos profero.

Numi Carthaginis Novae certi.

Autonomi nonnulli proditi, ſed quos ſeorſim non commemoro, quia per certa indicia Auguſti tempora teſtantur.

Imperatorii: Auguſti, Caii et Lucii Caeſſ., Tiberii, Neronis et Druſi Caeſſ., Caligulae.

Epigraphe: V. I. N. K. vel: C. V. I. N. K. rarius: V. I. N. C. id eſt: *Colonia Victrix Iulia Nova Karthago.* In averſa numi Tiberiani ſcriptum juxta caput Caligulae nondum Auguſti: C. CAESAR. TI. N. QVINQ. K. id eſt: QVINQ*uennalis Karthaginis*, ubi τὸ K ſolum urbis nomen conſtituit. In alio juxta idem caput epigraphe inſolentior: C. CAESAR. TI. N. QVINQ. IN. V. I. N. K. id eſt: QVIN*Quennalis* IN *Victrice Iulia Nova Karthagine.*

* * *

M. POSTVM. ALBIN. L. PORC. CAPIT. II. VIR. Q. *Vir togatus ſtans d. ſitulam, ſ. oleae ramum*, in numo Auguſti vivi.

In hoc numo omittitur nomen ipſum, et tituli Carthaginis, verum IIvir quinquennalis M. Poſtumius Albinus, quem in numis proximis intuebimur, dubitare non

---

k) L. VIII. p. 472.

ſinit, fuiſſe eum hujus coloniae IIvirum. Numi typus indicare videtur ſacerdotem, vel virum in magiſtratu conſtitutum, cujus munus fuit, populum vel quidvis aliud, quod ignoramus, inſperſa aqua luſtrare. Hic numus cauſam dedit eruditis non paucis adſerendi, quinquennales in coloniis idem fuiſſe, quod cenſores Romae, aeque iis demandata cura agendi cenſus, condendique luſtri, ſed quae ſententia jam fere emarcuit. Vide, quae ſuper hac cauſa copioſe diſſerit Florezius l), et paucis dicemus nos in tractatu de coloniis.

* * *

P. TVRVLLIO. IIVIR. QVINQ. V. I. N. K. *Caput Auguſti radiatum.* ✠ M. POSTV. ALBINVS. IIVIR. QVINQ. ITER. V. I. N. K. *Templum 4. col., cujus fronti inſcriptum*: AVGVSTO. Æ. III.

Eadem epigraphe. *Imperator in quadrigis triumphalibus, juxta vexillum cum panno quadrato.* ✠ *Eadem averſa.* Æ. III.

P. TVRVL. QVINQVE. V. I. N. K. *Vexillum dependente panno quadrato inter duo ſigna mil.* ✠ ALBINO. QVIN. V. I. N. K. *Inſtrumenta pontificalia.* Æ. III. (Florez. tab. LXI. 4.)

Quem in numo praecedente Auguſti vivi habuimus quinquennalem primo *M. Poſtumium Albinum*, eundem in praeſentibus Auguſti mortui numis habemus quinquennalem iterum. Typi honores poſtumos Auguſto in hac colonia habitos indicant, ac primum erectum ejus numini templum more aliarum Hiſpaniae urbium. In ſequente revocata actorum triumphorum memoria, majore puto veri ſpecie, quam quod exiſtimat Florezius, exhiberi Circenſes Auguſto ſacros. Triumphum enim potius arguit lentus proceſſus, rectoris manus nullo minax flagello, et adſtitutum juxta vexillum magis utique bellum, quam arenam ſapit. Eodem igitur modo in hoc numo celebrantur res ejus belli geſtae, quo in ſequente honos pontificatus maximi.

* * *

Tiberii numi in averſa offerunt capita Neronis, Druſi, Caligulae, filiorum Germanici, de quorum titulis agitur in eorum numis commatis Romani.

* * *

SAL. AVG. *Caput muliebre*, in numo Caligulae.

Eſſe deae Salutis, dubium non eſt. At ſunt qui exiſtiment, eſſe Caeſoniae uxoris exemplo numorum Liviae; verum illud copioſe refutabitur in numis Impp. Romanis, quo loco de hac Caligulae uxore agetur.

* * *

Magiſtratus:

IIviri quinquennales. Soli hi, neque alii in certis his Carthaginis numis leguntur. Notantur ſcripto IIVIR. Q. vel liberalius: IIVIR. QVINQ. Inter quinquennales hujus coloniae habes etiam illuſtria nomina trium Germanici filiorum Neronis, Druſi, Caii in numis Tiberii. In numo Caligulae legitur IIvir CN. POMpejus FLACcus. Videtur hic idem eſſe, quem Plinius equitem R. vocat, militaſſe in Syria cum L. Vitellio ejus provinciae legato extremis Tiberii temporibus, et tum

l) in Proleg. cap. VIII. m) L. XIV. § 21. et 24.

utrumque reverſum, Vitellium in Italiam, Flaccum in Hiſpaniam m).

Æ. R.

Numi Carthaginis Novae dubii.

C. I. N. C. EX. DD. *Caput nudum M. Antonii, pone labyrinthus.* ✕ M. AIMILIO. T. FVFIO. II. VIR. *Caput Octaviani nudum.*

C. I. N. C. *Caput Auguſti nudum.* ✕ C. PETRONIO. M. ANTONIO. II. VIR. EX. DD. *Labyrinthus quadratus.*

Hos numos jam aliunde cognitos in eadem tabula XVI. ſiſtit Florezius. Eos Harduinus Norbam Luſitanicae refert legendo: *Col. Iulia Norba Caeſariana*, Vaillantius Carthaginem Novam legendo: *Col. Iulia Nova Carthago.* Cum hoc conſentit Florezius, praeter alia argumenta non magnopere convincentia nixus eo, quod numi cum inſcriptione in N. C. vel N. K. deſinente non raro in vicinia Carthaginis Novae reperiuntur. (pag. 319.) Pellerinius teſtatur, ſimiles numos ſibi ex oriente advectos, dubitatque, ſintne huic Carthagini tribuendi n), ac dubitari quidem jure poſſe, profiteor ipſe. Quem nexum habeat labyrinthus cum Carthagine, neque Vaillantius, neque Florezius idoneam cauſam adferunt.

* * *

AVGVSTVS. D. D. C. C. N. C. *Caput Auguſti nudum.* ✕ M. PETRONIO. C. IVLIO. ANTONIO. IIVIR. *Capita nuda ſe reſpicientia Caii et Lucii Caeſſ., in quorum medio:* C. L.

In harum ſiglarum lectione conſpirant Vaillantius et Harduinus, nimirum: *Col. Concordia Norba Caeſariana.* At Florezius et Pellerinius legunt: *Col. Caeſarea Nova Carthago*, ac poſterior lectionem ſuam hoc confirmat, quod rara ſint exempla, ipſi urbis nomini epitheta honorifica poſtponi; atque adeo poſtremo C non indicari *Caeſariana*, ſed potius *Carthago* o). Interea in Hiſpaniae coloniis tria ſaltem ejus habemus exempla: *Ilici Auguſta*, *Calagurris Julia*, et in uno Emeritae apud Florezium: (Tab. XXIII. 3.) EM. AVG. Quare et hi numi dubiis ſuis non vacant, quamvis facile tribuam, Norbam non pertinere.

* * *

Caput Palladis. ✕ CVINK. *Signum muliebre ſuper baſi.*

Numum hunc, qualem deſcripſi, edidit Florezius, et cauſa inſcriptionis noſtrae eſſe Carthaginis edixit. Aliquot poſt annis Pellerinius ſimilem, eumque, ut profitetur, integerrimum vulgavit, ſed qui plus non offert, quam litteras C. V. I. N., quas adeo interpretatur: *Colonia Victrix Iulia Norba*, deficiente nimirum extremo elemento K, quod ſi adeſſet, neque ipſe dubitaret, numum hunc Carthagini tribuendum p). Hoc eruditi Galli indicio monitus Florezius faſſus quidem eſt, τὸ K in numo ſuo non liquido diſcerni, tamen ſententiam ſuam non mutavit, quia, inquit, etſi ea litera a monetario neglecta eſſet, tamen Carthago ſolis literis CVIN ſatis videatur indicata q). Nolo me litis arbitrum ferre, etſi diffici-

m) L. XIV. § 21. et 24. n) Mel. I. p. 248. 249. o) Mel. I. p. 253.
p) Rec. I. p. 8. q) Tom. III. p. 35.

lius ſit, Florezii cauſae tam inſirmo nixae praeſidio adſentiri. Iſtud tantum moneo, neque in ſimili alio, quem Combius ex muſeo Hunteri edidit, literam K obſervari.

* * *

In hac etiam colonia creditur cuſus numus, qui Jubam II. Mauretaniae regem IIvirum eloquitur, quem in moneta hujus regis deſcriptum explicatumque reperies. Alios, qui non exigua veri ſpecie huc referendi videntur, vide infra in moneta Celſae, tum et in numis Hiſpaniae ſine urbis nomine hujus catalogi calci ſubjectis.

CASCANTVM.

Eodem nunc nomine regno Navarrae contributum.

Imperatorii omnes cum unius Tiberii capite.

Epigraphe: MVNICIP. CASCANTVM.

Typus unicus: *Bos ſtans*, cujus explicationem dedimus in moneta vicinae Calagurris.

Æ. R.

CASTVLO.

Nunc *Cazlona*, mediterranea in finibus Baeticae. Teſte Plinio et marmoribus municipium, ſed diſſimulant numi, forte quia anterius ſignati.

Autonomi ſunt omnes:

SACA ISCER. *Caput laureatum incertum.* ✠ SOCED. CAST. *Sphinx alata.* Æ. II.

Caput juvenile tenui filo redimitum, in area A *et lunula.* ✠ CASTVLO. *Sphinx alata.* Æ. I. (Florez. Tom. III. tab. LXI.)

Niſi conſtaret, fuiſſe Caſtulonem in Tarraconenſi poſitam, nemo dubitaret numos hos formae prorſus Baeticae in Baetica quoque ſignatos ſtatuere. Sed urbs, quod conſtat, Baeticae adſita, typos ſuos, et monetae modum ex vicinia hauſit. In epigraphe numi prioris ſolum CAST. cognitam habet cauſam. Reliqua vocabula velut totidem aenigmata Sphinx videtur ipſa propoſuiſſe. Miror, Florezio parcitum a monſtro, qui explicare illa tentavit quidem, ſed exitu, ut exiſtimo, infelice.

Æ. RR.

CELSA.

Hodie Xelſa, mediterranea, *Ibero* appoſita.

Imperatorii omnes Auguſti et Tiberii. Addi poſſunt Agrippa et Tiberius nondum Caeſar ex numis, ſed quos huc pertinere non aeque certum, ut dicetur.

* * *

C. V. I. CEL. *vel* CELSA. *additis nominibus IIvirorum. Bos ſtans*, in numis Auguſti et Tiberii II. formae.

Victrix et *Iulia* in numis omnibus appellatur colonia Celſa. De typo bovis vide dicta in Calagurri.

* * *

C. V. I. CELSA. *ſcriptum in medio numi*, *additis nominibus vel* IIVIR*orum vel* AED*ilium ſine typo*, in numis Auguſti et Tiberii III. formae.

C. V. I. (*ſic*) L. PANSA. SEX. NIGRO. AED. *ſine typo*, in numo Auguſti IIII. formae. (Florez. T. III. tab. LXI. 13.)

Hi numi praeter IIviros etiam aediles offerunt, cujus exempla jam in aliarum coloniarum numis vidimus. Inſolens eſt omiſſum in numo altero urbis nomen *Celſa*, credo, quod numi ſpatium arctius videretur, quam ut illud commode cape-

ret, urbs vero ipſa praemiſſis aliis titulis ſatis eſſet indicata.

*

Praeter numos modo deſcriptos Florezius coloniae Celſae tribuendos adſerit numos alios ſimilis naturae, quos ille omnes in eandem tabulam compegit [r]), quosque omnes, quod mereri iſtud videntur, adcuratius lubet deſcribere:

IMP. CAESAR. - - - C. L. BEN. PRAE. *Caput Auguſti nudum.* ✠ HIBERO. PRAEF. *Tropaeum.* Æ. III.

M. AGRIP. Q. V. I. C. HIBERO. PRAE. *Caput Agrippae nudum.* ✠ L. BENNIO. PRAEF. *Tropaeum.* Æ. III. (Sic legendus numus collato Floreziano, et alio, quem olim edidi in meis numis vett. pag. 1.)

TI. NERONE. Q. V. I. C. HELVI. POLLI. PR. *Caput nudum Tiberii.* ✠ HIBERO. PRAEF. *Inſtrumenta pontificalia.* Æ. III.

HIBERO. PRAEF. *Simpulum.* ✠ L. BENNIO. PRAEF. *Palmae ramus.* Æ. IV.

HIBERVS. II. V. QVINQ. *Caput juvenile nudum aquas evomens.* ✠ C. LVCI. P. F. II. VIR. QVINQ. *Simpulum.* Æ. III. Sic legendus IIvir pro C. LVCIPI. corrigente ſe ipſum aliosque ſerius Florezio Tom. III. p. 45.

Hos ergo numos Florezius exploratum putat Celſam referendos cauſa numorum II. et III., quorum ſiglas Q. V. I. C. hunc facere ſenſum docet: *Quinquennali Victricis Iuliae Celſae* [s]). At vero nondum iſtud ſatis comprobatum exiſtimo, et non deſunt argumenta valida cum hoc ejus judicio pugnantia. Praeterquam enim quod cum reliqua certa Celſae moneta nihil habent commune, mirum profecto, in ſolis hujus generis numis Celſae IIviros praedicari *quinquennales*, quando in aliis ejus certis nonniſi annui memorantur. Advertit haec difficultas virum praeſtantem, eamque molliri poſſe credidit dicendo, Celſenſes, quando viris Romae principibus IIviratum detulere, honoris cauſa pro annuo decreviſſe quinquennalem. Nemo non videt, Florezium hanc in naufragio tabulam non ſponte, ſed neceſſario arripuiſſe. Satis enim conſtat, quando viris principibus honorarius in urbibus magiſtratus demandatus fuit, nequaquam ejus tum naturam fuiſſe mutatam, ſed delatum talem, qualis apud ſe in uſu fuit, de quo ex profeſſo agemus in tractatu de coloniarum numis. Deinde dici non poteſt, in viris imperii ſummis honoris ergo auctum IIviratus tempus, cum in numo poſtremo etiam Hiberum et C. Lucilium quinquennales dici videamus. His ergo expenſis neſcio, an non majore jure hos ſibi numos vindicare poſſit Carthago Nova. Jam primum certum eſt, magiſtratum ejus ordinarium, et, ſaltem in certis ejus numis unicum, fuiſſe quinquennalem. Dicta perinde fuit *Victrix Julia*. Neque adverſatur ſcriptum C pro K; nam fatente ipſo Florezio, ut dictum ſupra in ejus coloniae numis, perinde ſcribi potuit *Carthago* et K*arthago*. Facile etiam eſt excuſare omiſſum titulum *Novae*. Ipſe Florezius numum nobis obtulit, in quo ſolum K omiſſis titulis *Victricis*, *Juliae*, et *Novae* Carthaginem Novam notat [t]). Idem, ut

r) Tom. II. tab. LII. n. 8—12. s) Tom. II. p. 639. t) Tab. XVII. 4.

mox obſervavimus, Celſae numum exhibet, inſcriptum C. V. I., in quo adeo ipſum urbis nomen omiſſum eſt, quod tamen ipſo fatente Florezio non obſtat, quo minus is Celſae ſit tribuendus. Quo ergo jure Carthaginem fraudabimus numo, in quo non urbis nomen, ſed titulus tantum *Novae* ſupprimitur? Denique, quod non parum cauſam meam juvat, in Carthaginis numis obvium eſt legere viros principes magiſtratu in ea colonia functos, in certis tamen Celſae numis nunquam. His expoſitis eruditus jam lector arbitretur.

Ad typos in his numis quod attinet, nihil magnopere obſervandum praeter caput numi poſtremi, quod judice Florezio evomere aquam videtur, et eſſe imago Hiberi fluminis, cui urbs adſita fuit, ac praeterea adluſio ad nomen Hiberi IIviri juxta ſcripti. Non impugno hanc conjecturam, modo ne quis exiſtimet, Hiberum IIvirum Carthaginienſem, quia longius ab Hibero flumine diſtabat, cum vellet ad nomen ſuum adludere, non potuiſſe remotioris fluvii imaginem numo inferre. Magis miremur, Xanthi, qui in Troade fluxit, et nomen et imaginem illatam numis Germanicopolis Paphlagoniae. Hiberus, Tarraconenſis fluviorum pater, et a quo Hiſpania omnis Hiberiae nomen abſtulit, neque etiam Carthaginienſibus aut ignotus aut inhonoratus eſſe debuit.

De *Praefectis*, quos memorant hi numi, hic non agimus, nam in tractatu de coloniis Cap. IV. § 3. deſcribentur iterum et explicabuntur.

Æ. R.

CLVNIA.

Superſunt rudera inter *Corunnam* et *Pennal.* Fuiſſe coloniam, unus teſtatus eſt Ptolemaeus, numi diſſimulant praeter Golzianum. Harduinus unum protulit nomine MVN*icipii*, eumque dixit exiſtere in muſeo regis Galliarum, ſed quem, quia ignotus fuit Vaillantio, non moramur.

Imperatorii ſunt omnes, et cum unius Tiberii capite.

Epigraphe ſola CLVNIA, nullo alio onere.

Typi:

Bos ſtans, in Æ. II. formae.

De bovis typo vide dicta ſupra in Calagurri.

Porcus, in Æ. III. formae.

Videtur animal iſtud ſignis militaribus Clunienſium fuiſſe praefixum. Illud certum, exſtare numos Hiſpanos, aut commatis Romani, ſed argumenti Hiſpani, in quibus fingitur ſignum militare praefixo porco. Prioris generis habes numum aeneum apud Florezium a), qui ſiſtit equitem ſimile ſignum manu praeferentem; alterius generis denarios gentis Coeliae, et Galbae Auguſti, in quorum explicatione plura huc pertinentia memorabuntur, tum et in prolegomenis ad numos Galliae. Nexum porci animalis cum noſtra Clunia magis confirmat ſignum porci incuſum, quod frequenter inhaerere conſpicimus numis Cluniae primo loco memoratis cum typo bovis ſtantis.

*

Magiſtratus:

IIII*viri*, in ſola praeterea Carteia me-

a) Tab. LVIII. n. 5.

morati. Leguntur tantum in numis II. formae, in [illegible] imago bos ſtans. Iſtud praeterea in Cluniae numis ſingulare, quod in uno eodemque omnium IIIIvirorum nomina exarantur.

Aediles. Exſtant hi tantum in numis III. formae typo porci.

* * *

Cluniae mentionem facit etiam numus Galbae Aug. commatis Romani, et Æ. I. formae cum epigraphe: HISPANIA. CLVNIA. SVL. Nimirum haec colonia impenſius culta fuit a Galba, et SVL*piciae* cognomine decorata, quia in hac commoranti imperium delatum fuit, de quo copioſius diſſeremus in moneta Romanorum ad hunc Galbae numum.

Æ. R.

COSSETANIA.

Vide Oſſet Baeticae.

DERTOSA.

Sita in Ilercaonum agro prope Hebri oſtia, hodie *Tortoſa.*

Colonia fuit teſte Strabone et numis. Harduinus municipium dixit, quia Plinius eam *civium Romanorum* vocavit x). Sed enim, praeterquam quod ea verba, etſi a Plinio plerumque ad indicandum municipium adhibentur, coloniam non inficiantur, idem, quod aliis urbibus, evenire potuit Dertoſae, ut eſſet colonia tempore, quo ſcripſit Strabo, et ſignati numi, municipium tempore, quo ſcripſit Plinius, de quo vide tractatum de coloniis.

Imperatorii ſunt omnes, cum imaginibus J. Caeſaris, D. Auguſti, et Tiberii.

Caput J. Caeſaris laureatum. ✠ COL. DERTOSA. *Sacerdos arans, ſuperne IIviri:* Q. LVCRETI. L. PONTI.

Singularem hunc numum Florezius ex Haymii theſauro Britannico eſt mutuatus. Is cum inſcriptione, tum typo Dertoſam coloniam comprobat.

AVGV. C. I. A. D. *Caput Auguſti radiatum.* ✠ TI. CA. C. I. A. D. *Caput Tiberii laureatum.*

Explenda epigraphe: C*olonia* I*ulia* A*uguſta* D*ertoſa.* Hos numos Harduinus Dertonae Italiae ſuperae tribuit, perperam, ut in Italiae ſuperae numis dicetur.

* * *

Magiſtratus IIviri ex numo citato.

* * *

Numum, in quo junguntur Dertoſa et Ilercavonia, explicatum vide infra in Ilercavonia.

Æ. RRR.

EMPORIAE.

Hodie *Ampurias*, urbs maritima prope Pyrenaeos. Numorum copia et varietate praeſtat, ad quos rite explicandos juvabit praemittere teſtimonia Livii et Strabonis. Ille y): *Jam tunc Emporiae duo oppida erant muro diviſa. Vnum Graeci habebant, a Phocaea, unde et Maſſilienſes, oriundi, alterum Hiſpani. - - - - Tertium genus, Romani coloni ab Divo Caeſare poſt devictos Pompeji liberos adjecti. Nunc in corpus unum confuſi omnes, Hiſpanis prius, poſtremo et Graecis in civitatem Romanam adſcitis.* Et Strabo omiſſo

x) L. III. p. 142. y) L. XXXIV. 9.

Graeco textu [z])? *Eſt autem in duas urbes diviſa muro ducto, cum olim accolerent indigetum quidam, qui etſi ſua uterentur reip. forma, tamen quo eſſent tutiores, iisdem cum Graecis voluerunt includi moenibus, muro tamen intus ab iis diſtincti. Tempore in unam coaluerunt civitatem, mixtam ex barbaricis et Graecis conſtitutionibus, quod et multis aliis evenit.*

Haec utriusque auctoris dictata numis etiam praeclare confirmantur, quorum alios habemus I. cum epigraphe *Graeca*, alios II. *Hiſpana*, alios III. *Latina*, quo etiam ordine univerſam hujus urbis monetam recenſebimus.

I. Numi cum epigraphe Graeca.

Sunt *autonomi* omnes:

Caput muliebre ſpicis coronatum intra tres piſciculos. ☧ ΕΜΠΟΡΙΤΩΝ. vel: ΕΝΠΟΡΙΤΩΝ. *Pegaſus volans.* AR. III.

Alii ſimiles mixtis litteris Hiſpanis, ſaepe nullo ſenſu. AR. III. (Pellerin. Rec. I. tab. 1.)

ΕΝΠΟΔΕΙΤΩΝ. (ſic) *Caput muliebre ſpicis coronatum.* ☧ *Equus ſtans ab advolante Victoria coronatur.* AR. III. (Pellerin. l. c.)

Alius, ſed inſcriptione plane barbara. AR. III. (ibid.)

Sunt hi numi monetae Emporitanae haud dubie antiquiſſimi. Phocaeenſes Ioniae patriam ſuam exoſos conſcenſis navibus in Galliam appuliſſe, ibique condidiſſe Maſſiliam, res pervulgata. Ab hac alteri coloni profecti in Hiſpaniam condidere Emporias. Hinc illae a Silio dicuntur *Phocaicae* [a]), nempe ob Phocaeam majorem patriam, et a Strabone Μασσαλιωτων κτισμα propter conditores Maſſilienſes.

Caput Cereris vel Proſerpinae intra piſciculos, Pegaſus volans, (quibus adde etiam equum a Victoria coronatum in numo III., cum typi eſſent plane Siculi, factum, ut Golzius, Paruta, Harduinus Siciliam his numis patriam conſtituerent, ſed factum etiam, ut, cum urbem hoc nomine in Sicilia non reperirent, unis cogerentur conjecturis orationi ſuae fidem conciliare. At enim poſt dictata Pellerinii, ac praecipue Florezii, teſtantis, numos Emporiarum nomine inſcriptos in agro hodierni Ampurias reperiri, certum jam eſt, eos omnes huic Hiſpaniae oppido tribuendos. Quo magis ſubit mirari, Principem Torremuzza in definienda eorum patria fuiſſe animi incertum, neque has Hiſpaniae Emporias reſpexiſſe, eosque ſibi ex uno Golzio fuiſſe cognitos [b]). Ceterum dubitari nequit, fuiſſe Emporitanis cauſam, cur monetae Siculae typos ac fabricam tam anxie adfectarent; forte cum Siculis in hanc legem commercii cauſa, quo magnas ſibi opes paraverant, conventum.

Fabrica in aliis id genus numis barbara, tum et literarum Graecarum cum barbaris Hiſpanis confuſio ac perturbatio

z) L. III. p. m. 241. a) Punic. L. III. v. 369. b) Sicil. num. p. 25.

etiam, ſi adductis teſtimoniis careremus, per ſe ſatis probarent gentis utriusque permiſtionem, quae profecto unica fuit amiſſi Graeci nitoris cauſa. Sed idem fuiſſe fatum vicinae Rhodae, et Maſſiliae, in his dicetur.

AR. R.

II. Numi cum epigraphe Hiſpana.

Caput Palladis, addita in nonnullis epigraphe Hiſpana. ✕ *Epigraphe Hiſpana. Pegaſus volans, ſupra quem in aliis corona, in aliis Victoria advolans cum corona.* Æ. I. II.

Eadem adverſa. ✕ *Epigraphe Hiſpana. Leo gradiens.* Æ. II. III.

Caput Palladis cum vel ſine epigraphe Hiſpana. ✕ *Epigraphe Hiſpana. Hippocampus, vel bos cornupeta.* Æ. II. III. (Florez. T. II. tab. LIII. 7. 10. 11.)

Caput juvenile nudum, pone delphinus. ✕ *Epigraphe Hiſpana.* Æ. III. (Ibid. n. 8.)

Numos primo loco citatos eſſe Emporiarum, invicte docent numi proximi Latini, qui, ſi inſcriptionem demas, illis ſecundum omnes cauſas ſunt ſimillimi. Numos reliquos huc quoque pertinere, docent inſcriptae literae Hiſpanae ejusdem formae, cujus ſunt illae, quae comparent in numis primo loco deſcriptis, iisque certis Emporitanis. Leo haud dubie ex moneta Maſſiliae patriae huc eſt vocatus, ut et bos cornupeta. Reliqui typi urbem maritimam arguunt.

Æ. RR.

III. Numi cum epigraphe Latina.

Caput Palladis, juxta quod in compluribus literae punctis diviſae. ✕ EM·POR. EMPORI. EMPORIT. *Pegaſus volans.* Æ. I.

EMPOR. *Protome Dianae.* ✕ MV·NIC. *Pegaſus volans.* Æ. I. (Florez. loco ſuo, et tab. LIII. 4.)

Prioris generis numi evicere denique, numos barbare inſcriptos, quos proxime recitavimus, quia cum his typo utriusque partis, fabrica, volumine conſpirant, ad has quoque Emporias pertinere. Alterius generis numi

MVNICipium fuiſſe Emporias profitentur. Laxius ergo locutus eſt Livius loco, quem initio indicavi, qui a D. Caeſare colonos huc miſſos dixit.

* * *

Typi: praeter Pegaſum in Emporitanis omnis generis numis conſpicuum memoranda

Dianae effigies. Haec dea in omnibus Maſſiliae coloniis impenſe colebatur, quod et Strabo de Emporiis noſtris et his vicina Rhoda teſtatur c). Cauſam vide infra in moneta Maſſiliae.

* *Magiſtratus.*

Juxta Palladis caput, ut ſupra dictum, comparent ſaepe literae punctis diviſae.

c) pag. m. 241. 271

His indicari nomina magiſtratuum domeſticorum, nemo dubitabit. A certis incerta illuſtrentur.

P. AVR. COT. PA. *Aurelii Cotae* paſſim cogniti.

L. M. RVF. P. C. Q. Probabilis lectio: L. *Meſcinius* RVF*us*, quae tria nomina continent etiam denarii Auguſti. Quae ſequuntur P. C., varie expleri poſſunt.

CN. C. P. M. A. Q. Prona iterum lectione: CN. *Calpurnius Piſo*, ſed incertis iterum M. A.

M. O. L. A. Q. }
M. O. H. L. A. F. Q. } Pellerin.

Eosdem utrinque homines indicari, manifeſtum eſt; nam alter numus non differt a priore, niſi quod hic addat cognomina H. et F., quae ille omittit. Ceterum haec nomina nemo niſi per inanes conjecturas expleverit, quod item de ſimilibus aliis judicandum.

Quinquennalis.

Quoniam in ſimilibus numis elementum Q plerumque poſtremam ſedem occupat, dubitari vix poſſe exiſtimo, eo utrumque urbis *Quinquennalem* notari. Certe Ilici, et Valentia ejusdem Tarraconenſis urbes uno etiam Q contentae fuere.

Patronus forte.

P. AVR. COT. PA. — C. C. A. T. C. O. C. addito PA. literis contractis.

Ad explicandas binas has literas artis noſtrae magiſtri aut nihil, aut, quae non ſatisfaciunt, attulere. Non abſurdum videbitur conjicere, iis indicari PA*tronum* vel PA*tronos* poſt ea, quae in numis Paeſti Lucaniae de IIviris, iisdemque coloniae ſuae patronis docentur.

Æ. R.

ERCAVICA.

Quo loco hodie *Santaver.*

Imperatorii tantum, Auguſti, Tiberii, Caligulae.

Epigraphe: ERCAVICA. tantum, intra quernam. MVN. ERCAVICA plerumque. Scriptores veteres eam paſſim dixerunt *Ergavicam.* Sed conſtat etiam, literas C et G a Latinis ſaepe fuiſſe permutatas.

Typus fere perpetuus *bos ſtans*, de quo vide dicta in Calagurri.

Magiſtratus: IIviri, quorum nomina ſaepe adduntur.

Æ. R.

GRACCVRRIS.

Vbi nunc *Agreda.* Cauſam nominis dedit Livius [d]): *Ti. Sempronius Gracchus procoſ. Celtiberos victos in deditionem accepit, monumentumque operum ſuorum Gracchurim oppidum in Hiſpania conſtituit.* Praeter haec alia docuit Feſtus [e]): *Gracchuris urbs Iliberae regionis, dicta a Graccho Sempronio, quae antea Illurcis nominabatur.*

Imperatorii tantum, cum Tiberii effigie.

Epigraphe conſtans: MVNICIP. GRACCVRRIS.

Typi: Bos ſtans cum inſula, vel *caput bovis adverſum.*

Æ. R.

ILERCAVONIA.

Hodie *Amposta* ad Iberi oſtia, ſita in gente cognomine.

---

d) Epit. L. XLI. e) ſub Gracchuris.

Binos tantum diverſos, *autonomum*, et *imperatorium* reperit Florezius, eccos!

MVN. HIBERA. IVLIA. *Navis expanſo velo.* ✠ ILERCAVONIA. *Navis expanſo velo cum remige.*

Epigraphe et caput Tiberii. ✠ M. H. I. ILERCAVONIA. *Navis expanſo velo, intra quam, et epigraphen ſcriptum* DERT.

Apud ſcriptores plerumque reperitur *Ilercavonia*, numi G in C mutant, cujus varietatis mox aliud exemplum in Ercavica vidimus.

HIBERA dicitur haud dubie ab amne Ibero, cujus oſtiis adfixa fuit, et qui promiſcue jam cum, jam ſine adſpirata ſcribi conſuevit.

Typus navis urbem maritimam comprobat.

Numus alter propter additum DERT. varie ab auctoribus fuit explicatus. Vaillantius cenſuit legendum *Ilercavonia* DERT*oſanorum*, quorum urbs in Ilercavonibus ſita fuit, Harduinus Dertoſam cum Ilercavonia unam urbem facit. Vtrumque operoſe impugnat Florezius, et veriſimilius cenſet, indicari foedus inter utramque urbem. Commemorare omnia ejus argumenta tanto minus lubet, quod haec quoque lectorem nonnihil incertum relinquunt.

Æ. RR.

ILERDA.

Hodie *Lerida*, poſita in Ilergetibus, et veterum teſtimoniis clara.

Vnius generis numi cum epigraphe Latina comperti:

Epigraphe et caput Auguſti. ✠ MVN. vel MVNIC. vel MVNICIP. ILERDA. *Lupa.* (Florez. loco ſuo, et tab. LIV. 9. LXII. 12.)

Cauſa lupae in his numis incerta. Forte id animal ſic occupavit ſignum militare Ilerdenſium, ut porcus vexillum Cluniae, quam vide.

* * *

Exſtant numi complures, in quibus hinc caput nudum ignotum, inde lupa ſimilis, cum epigraphe Hiſpana plerumque quinque literarum, quos cauſa ejusdem typi non injuria huc refert Florezius. Et cum eaedem literae in nonnullis aliis compareant, qui vice lupae exhibent equum gradientem, vel equitem citato curſu, quos is repraeſentat tabula LXII., non dubitat, hos quoque Ilerdae tribuere.

Æ. RR.

ILICI.

Maritima, ſita in Conteſtanis, verſus Baeticam, hodie *Elche.* Ab auctoribus jam ſimplice, jam geminato L ſcriptum reperitur.

Imperatorii omnes, Auguſti et Tiberii. *Epigraphe*:

C. I. I. A. vel C. I. IL. A. vel Q. I. I. A. vel: C. C. IL. A.

Primam literam ſignificare *Coloniam*, ſuapte patet. Pro hac in modo tertio reperitur ſcriptum Q, ſed quod nihil mutat; ſatis enim conſtat, omni aevo, etiam eo, cujus ſunt numi praeſentes, C et Q promiſcue accepta. Sic in denario gentis Antiſtiae legitur QVM pro CVM. Sunt hi numi apud Florezium tab. XXIX. 8. et LIV. 10.

* I primum Vaillantius legendum putavit *Immunis.* Fuiſſe Ilicin immunem et juris Italici, certum eſt ex Plinio et Paulo

ICto [f]). At immunes etiam fuere Emerita et Caeſarauguſta, quae tamen ſeſe immunes non ſcripſerunt. Cum igitur privilegium iſtud addere in numis praeter morem fuerit, putat Florezius, pro aliarum urbium more τὸ I legendum *Iulia*. Confirmat hanc lectionem modus quartus ſcripto C. C. IL. A., ubi pro I. ponitur C., nempe *Caeſarea*, vel *Caeſarenſis*. Atqui ſive *Iuliam* dicas, ſive *Caeſaream*, utrumque ad Julium Caeſarem refertur. Id rari exempli, poſtponi epitheton A., id eſt: *Auguſta* ipſi urbis nomini. Verum Calagurritani quoque ſuum *Iulia* poſtponunt.

* * *

Typi:

Templum, cujus fronti inſcriptum IVNONI. in numis Auguſti.

Quo typo indicatur, Liviae Auguſti conjugi tanquam Junoni erectum ab Ilicitanis templum. Conſtat, eam non minus pro Cerere, Veſta etc. ſed etiam pro Junone cultam; unde et Prudentius [g]):

Adjecere ſacrum, fieret quo Livia IVNO.

Et Ovidius de Livia [h]):

Cum tibi contigerit vultum IVNONIS adire.

Et licere potuit Ilicitanis, quod licuit Graecis, quorum exſtat numus urbis incertae, inſcriptus ΛΙΒΙΑΝ. ΗΡΑΝ, *Liviam Junonem* [i]).

* * *

IVNCTIO. *Duo viri togati ſtantes manus jungunt, media inter hos ara*, in numo Tiberii.

Numus hic cum inſcriptione, tum typo aliud non docet, quam mutuam junctionem, ſed quae ob multiplices cauſas peragi conſuevit. Hac in numis Trajani indicatur ADOPTIO, hoc ſcilicet Hadrianum adoptante; in numis M. Aurelii et L. Veri CONCORDIA. AVGVSTOR*um*; in numis Claudii, in quibus is praetorianos in fidem recipit, fingitur imperator dexteram cum praetoriano jungens, atque idem praeſtat Quadorum rex adſtanti Quado in numis Ant. Pii inſcriptis: REX. QVADIS. DATVS. In numis Balbini et Pupieni AMOR. MVTVVS. vel CARITAS. MVTVA. AVGG. junctis dexteris indicatur. Hic ergo IVNCTIO*nis* typus ad indicandam adoptionem, concordiam, fidem, amorem aeque valuit. Quapropter difficile eſt, verum hujus typi ſenſum in numo praeſente reperire, et vagae ſunt, incertaeque cauſae, quas ad eum enucleandum eruditi attulere. Vaillantius credit propoſitos Germanicum et Druſum Ti. F., adoptione fratres, ac poſitam propterea in eorum medio adoptionis aram. Florezius in Tiberium et Germanicum inclinat, putatque, indicari hoc typo Germanicum a Tiberio adoptatum. Quod quidem ego judicium non facile probavero, quia veriſimile non videtur, adoptionem Germanici multis antea annis peractam nunc demum in moneta memorari. Verius igitur exiſtimo, celebrari in hoc numo fraternam Germanici et Druſi concordiam, qui etiam in notis Sardianorum numis togati una ſedentes proponuntur, et

f) Dig. L. L. tit. 15. § 8. g) contr. Symmach. L. I. v. 251.
h) de Pont. L. III. el. I. v. 145. i) Vaill. in Graecis p. 7.

ΦΙΛΑΔΕΛΦΟΙ appellantur. Ara inter utrumque ſtatua videtur indicare, deae Concordiae ad ſervandam mutuam hanc inter utrumque caritatem ab Ilicitanis ſacrificatum, eo modo, quo urbes Graecae ſerius cauſa Caracallae et Getae fratrum feſta Φιλαδέλφια egerunt.

* * *

Signa militaria. Haec in hujus coloniae numis varii ſunt modi. In aliis: *Aquila inter duo ſigna militaria*, in aliis: *Aquila et vexillum praefixo panno quadrato inter duo ſigna militaria*, in aliis: *Vexillum ſimile inter duas aquilas legionarias.* Similem varietatem jam obſervavimus in numis Acci, obſcuris ſane atque incertis ejus cauſis. Cum in nonnullis binae occurrant aquilae, conjici poteſt, duarum legionum veteranos in hanc coloniam transſcriptos.

* * *

Magiſtratus: atque hi quidem *Quinquennales* perpetuo, atque additis quidem eorum nominibus in his numis memorati ſed modis variantibus, in aliis IIVIR. tantum, in aliis Q. tantum, in aliis: IIVIR. Q.

Æ. R.

OSCA.

Nunc *Hueſca* magni olim, et noſtra quoque aetate nominis verſus Pyrenaeos montes in Veſcitania. Plinius *civium Romanorum* dixit. Numi conditionem non addunt, dempto uno, in quo *Municipium* vocatur, de quo mox.

Imperatorii ſunt omnes, Auguſti, Tiberii, Germanici, Caligulae.

Epigraphe: OSCA. vel: V. V. OSCA. vel: VRBS. VICT*rix* OSCA. *Victricis* titulum cujus arbitrio abſtulerit, an ſuomet, an Romanorum, incertum.

MVN. OSCA. *ſcriptum in medio numi*, in numo Tiberii nondum Auguſti.

Teſtatur ipſe Florezius [k]), ſibi cimelium illud nusquam conſpectum, et ex ſolo muſeo Maſelii cognitum. At vero hujus unius teſtimonio non facile acquieſcunt eruditi.

Typus in Oſcae numis frequentiſſimus: *Eques armatus citato curſu, d. haſtam*, obvius in moneta Hiſpana. Reliqui typi obvii ac triti.

Magiſtratus IIviri, eorumque nomina plerumque in his numis continentur.

* * *

Autonomum edidit Florezius: (Tab. LXIV. 13.)

OSCA. *Caput laureatum barbatum.* ✕ *Equus currens.* Æ. II.

Addidit alium typo Sphingis in parte averſa. Vtrumque Oſcae Baeticae tribuendum putat. De numo altero facile mihi cum viro erudito convenit, non modo quod Sphinx fere tantum in moneta urbium Baeticarum habitare conſuevit, verum etiam quod revera in Baetica urbs fuit Oſcae nomine. At non perinde velim numum, quem mox deſcripſi, Oſcae Tarraconenſi eripi. Nam in numo Auguſti, quem Florezius ex theſauro Morellii edidit, reſtituitque [l]), et qui propter additum VRBS. VICT*rix* certe eſt hujus Oſcae, caput etiam horridum, barbatumque occurrit; deinde in numo Toleti, quae fuit

k) Tom. II. p. 649. l) Tab. XXXVI. 2.

Tarraconenſis provinciae urbs, adeo ſimiles ſunt utriusque partis typi, ut, niſi inſcriptum urbis nomen diſcrimen faceret, unius urbis poſſet uterque numus putari. Notandum praeterea, numos ſimiles ſed anepigraphos a Paruta monetae Panormitanae fuiſſe inſertos [m]), quod deinde judicium ſecuti ſunt Havercampus [n]), Begerus [o]), Petrus Burmannus [p]), et ego quoque [q]). Quidni ergo hi quoque numi aut Oſcenſes ſunt, aut Toletani? Crederem iſtud, quia dempta epigraphe, qua carent, cetera illis ſunt ſimillimi. Tamen cum haud ita pridem in horum unum inciderem, qui infra equum currentem binas literas Punicas luculentas exhibet, praeterea horum plerique eodem loco globulum objiciant, quod utrumque obvium eſt in numis Siculo-Punicis, at a moneta Tarraconenſi alienum, non auſim eos a Sicilia avertere, etſi mira in reliquis cauſis cum illis concordia communem patriam videatur exigere.

* * *

De denariis Romanis, inſcriptis OSCA, actum ſupra in prolegomenis, ac praecipue in numis gentis Corneliae Lentulorum, et Domitiae Calvinorum.

Æ. R.

OSICERDA.

Memoratur a Ptolemaeo et Plinio, qui eam conventui Caeſaraugnſtano ſubjicit, ſed de certo ejus ſitu nihil conſtat.

Autonomos binos Florezius ab aliis editos reperit:

OSI. *Victoria gradiens.* ✠ *Epigraphe Hiſpana. Elephas ſerpentem pede anteriore calcans.* (ex Laſtanoſa.)

Caput Vulcani pileo laureato, prominente pone forcipe. ✠ OSIC. *Leo.* (ex Pellerinio.)

Elephas ſerpentem calcans obvius eſt typus in denariis J. Caeſaris, quem explicabimus in ejus imperatoris moneta. Ad eum igitur hoc *typo* adludi putamus, ut et typo Victoriae ad ejus victorias.

* * *

Imperatorii reliqui, unius Tiberii.

Epigraphe: MVN. OSIC. — MVN. OSICERDA.

Typi: aut ſola epigraphe averſam occupat, aut eſt *bos ſtans.*

Numi apud Florezium ſunt loco ſuo, tum et Tom. III. tab. LXV.

Æ. RRR.

OSTVR.

Ex ſolis numis cognitum, quos edidit Florezius Tomo II. et III. Refert tamen idem, ſibi ſerius relatum, in regno Valentiae verſus Alcoram eſſe territorium dictum *Oſtur*, et ruinas veteres, et glandibus apriſque, qui typi in his numis occurrunt, abundare. Quare eos huc referendos conjectat.

Autonomi ſunt omnes inſcripti OSTVR. typo apri, glandis, ramorum. Iſtud certum, diſpoſitionem typorum in his numis, et univerſam formam ex numorum Baeticorum eſſe ingenio. Quo veriſimile redditur, aut oppidum illud ſitum fuiſſe in ipſa Baetica, aut huic provinciae vicinum.

Æ. RRR.

---

m) Sicil num. Tab. XVIII. n. 175. 179. n) ad citt. numm. Parut. o) Thes. Brand. T. I. p. 369. p) ad Orvillii Sicula pag. 470. q) Catal. Muſ. Caeſ. T. I. p. 37.

RHODA.

Hodie *Roſas*, maritima et ad radices Pyrenaei. Teſte Strabone eam aedificarunt Rhodii, his ademerunt Maſſilienſes [r]). Alibi eam urbem Emporitanorum vocat [s]), ſed quod perinde habendum, nam Emporitani ipſi Maſſilienſes. Ejus meminere etiam Mela, Ptolemaeus, Stephanus, ſed corrupto ſaepe textu; alii recte *Rhoda*, vel *Rhode*, apud Strabonem *Rhodos*, et *Rhodope*, apud Ptolemaeum *Rhodepolis*. Gentile Stephano eſt *Rhodacus*, in marmore Gruteri *Rhodenſes* [t]), in numis *Rhodetes*.

Autonomi tantum:

ΡΟΔΗΤΩΝ. *Caput muliebre ſpicis coronatum.* ✕ *Roſa quatuor ramuſculis quadrifariam diviſa.* AR. III. (Pellerin, Muſ. Caeſ.)

Alii ſine epigraphe, cetera ſimiles, ſed fabrica magis in barbariem declinante. AR. III. (Pellerin, Muſ. Caeſ.)

Roſae in his numis expedita cauſa; adludit enim, ut in Rhodiorum numis, ad nomen urbis; areae quadrifariam ſectae modus forte captus eſt a Maſſilienſibus, de quorum cum Rhodenſibus noſtris nexu mox actum. Cum ſimiles numi nunquam ſe obtulerint Florezio in perquirenda moneta patria indefeſſo, non inique poſſet quis ſuſpicari, eas Rhodam, aliis Rhodanuſiam, Graecam item urbem Maſſilienſibus vicinam, et his quoque obnoxiam pertinere. Interim iſtud certum, numos hujus argumenti tres, qui nunc ſunt in muſeo Caeſareo, mihi, Toloſae cum agerem, ab amica manu dono datos, ad radices montis Pyrenaei, in Hiſpanae ergo Rhodae vicinia, repertos eſſe. In barbariem denique deflexit moneta Rhodenſis, ſed quod fatum cum Maſſilienſi et Emporitana commune habuit.

AR. RRR.

SAETABIS.

Nunc *S. Phelipe* in Valentiae regno, ſaepe a veteribus memorata. Fuit municipium teſte Plinio, quod ex numis non conſtat, qui haud dubie omnes ante Caeſarum aetatem ſignati ſunt. Sunt ergo

Autonomi omnes.

SAETABI. *Caput virile nudum jam barbatum, jam imberbe.* ✕ *Quatuor literae Hiſpanae. Eques citato curſu d. palmae ramum.*

Jure Florezius aliique in hujus urbis moneta putant numos alios, qui non modo eosdem cum prioribus habent typos, ſed et literas Hiſpanas eodem numero ac forma, etſi vocabulum SAETABI abſit.

Æ. RR.

SAGVNTVM.

Hodie *Murviedro*, urbs antiquitate et fato ſuo cognita: nam ut auctor eſt Bocchus apud Plinium [u]), fundata fuit annis ducentis ante excidium Trojae a Zacynthiis, unde paullum detorto nomine *Saguntum*, quod confirmat et Strabo. Stephanus eam vocat Σαγουντον, alio loco Ζακανθα πολις Ιβηριας, et in Ζακυνθος idem memorat. Appianus Ζακανθαιους vocat, et Zacynthiorum item colonos, ſed in definiendo urbis ſitu turpiter

r) L. XIV. p. m. 967. s) L. III. p. 241. t) pag. 404. 4. u) L. XVI. p. 37.

peccat [x]). Silius Italicus eam diſerte Zacynthum appellat [y]).

Autonomi: frequentes a Florezio proditi, quorum multi remotam vetuſtatem praeferunt.

Epigraphe: SAG. SAGV. SAGVNT., etiam SAGVNT. INV*icta*, in uno SAGVNTVM.

INV*ictae* nomen jure ſibi arrogavit, quod maluit flammis ſe dedere, quam Hannibali.

Literae Hiſpanae ſaepe comparent in averſa numorum, in quorum antica Sagunti nomen Latine ſcriptum legitur. Cum vero etiam ſine hoc in multis literae ejusdem formae obſerventur, eodem modo, ut proxime in Saetabi diximus, jure hi eidem Sagunto tribuuntur.

* * *

Typi:

Caput Palladis galeatum alatum. ✠ *Prora navis.*

Typi hi ex Romanorum moneta capti arctum Saguntinorum cum Romanis nexum comprobant.

Caput virile nudum. ✠ *Eques armatus citato curſu.*

Hiſpanam hi numi tantum habent epigraphen, typi ipſi in hujus tractus numis obvii.

Delphinus. ✠ *Concha.* Æ. III. et AR. III., ut mox dicetur.

Amabant Saguntini typos ſitum viresque maritimas teſtantes, quibus eos excelluiſſe, ſatis a veteribus proditum.

* * *

Magiſtratus: Aediles. CN. BAEBI. GLAB. L. CALPVRN. AED. G. S. Additae hae literae G. S. quam habeant ſignificationem, aeque cum Florezio fateor incompertum.

Æ. R.

Imperatorii tantum cum capite Tiberii.

Epigraphe tantum SAG. nulla municipii mentione, etſi hac eam fuiſſe conditione, conſtet ex Plinio. Inter numos Florezianos extat unus cum ſigno incuſo M. S., quod forte legendum *Municipium Saguntum.*

Typus in his perpetuus *triremis*, vel *ejus prora.*

Magiſtratus: IIVIR*i* additis eorum nominibus, in aeneis II. formae. AED*iles*, hi quoque nominati, in aeneis III. formae. Decurionum perfrequens mentio literis ſolitis DD., ſed tantum ſigno incuſo, quem morem in municipiorum tantum numis obſervavi.

Æ. RR.

Argenteum parvum typo delphini et conchae poſſidere ſe teſtatur Florezius. (Tom. III. p. 116.)

SEGOBRIGA.

Florezio argumentis idoneis videtur eadem cum hodierna *Segorbe.* Fuit caput Celtiberiae teſte Plinio. Vaillantium duas ex numis Segobrigas ſtatuentem late refutat Florezius.

Autonomi pauci comperti:

SEGOBR. *Palmae ramus.* ✠ *Bos ſtans.* Æ. III.

Caput nudum imberbe barbarum, prae quo delphinus. ✠ SEGOBRIGA. *Eques armatus citato curſu.* (Florez. tab. LV. 9.)

---

x) de reb. Hiſp. c. 7. y) Punic. L. I. v. 275.

Imperatorii cum capite Auguſti, Tiberii, Caligulae.

Epigraphe et typi: SEGOBRIGA intra coronam quendam. Sed in Auguſti numis eques, ut in autonomis.

Æ. R.

SEGOVIA.

Retinet antiquum nomen. In Arevacis ſita.

Autonomi tantum reſtant.

Caput virile imberbe nudum inter C *et* L. ✠ SEGOVIA. *Eques armatus citato curſu.*

Literarum C et L incerta ſignificatio.

* * *

Bos ſtans. ✠ SEGOB. *ſcriptum inter arcus pontis lapidei, cui impoſita turris.*

Numum hunc Florezius ex Roderico Caro hauſit; qui eum non Segoviae Tarraconenſis adjudicavit, ſed alteri cognomini Baeticae, cujus unus Hirtius meminit [z]). Ejus opinionis cauſa Caro fuit, quod eo loco, quo veriſimile eſt, Segoviam Baeticam ſtetiſſe, pons hodieque ſuperſit, et ſubſtructionum veterum reliquiae, a qua ſe ſententia ſaltem non alienum fatetur Florezius. Res admodum incerta.

Æ. RRR.

TARRACO.

Durat vetus appellatio. Ab hac provinciae Hiſpaniae citeriori nomen. Vrbs antiquae famae, ſed a Romanis ſic aucta, ut a Plinio diceretur *opus Scipionum, ut Carthago Poenorum.*

Autonomos ejus paucos commode cum imperatoriis miſcebimus, quia ex typis imperatorum aetatem loquuntur.

Imperatorii varia Auguſtae familiae capita offerunt, Auguſti, Juliae uxoris, Caii et Lucii, Tiberii, Germanici, Druſi jun., de quibus mox ſingillatim.

Epigraphe: C. V. T. vel: C. T. T. vel: C. V. T. T., in nonnullis pleniore urbis nomine TAR. TARRA.

C. more ſolito *Coloniam* notat, quam fuiſſe Tarraconem ex Plinio aliisque monumentis conſtat.

V. interpretamur *Victrix*, quo epitheto plures alias Hiſpaniae urbes gloriatas vidimus.

T. prioris loci communi fere conſenſu *Togata* explicatur. Sic et Gallia Ciſalpina dicebatur *Togata*, et diſerte de Hiſpanis Strabo [a]), horum complures populos receptis Romanorum inſtitutis, lingua, veſtibus omnino Romanos eſſe factos, et qui hanc formam ſequuntur, vocari *Togatos*, quales fuiſſe conſtat ex Marone [b]):

Romanos rerum dominos, gentemque togatam.

Vide de hoc plura apud Ant. Auguſtinum dial. VII.

Typi:

DEO. AVGVSTO. *Ipſe togatus cum corona radiata ſedens d. Victoriolam*, (in alio *pateram*) *ſ. haſtam.* ✠ AETERNITATIS. AVGVSTAE. *Templum octo columnarum.* Æ. I. II. Eadem averſa eſt etiam in numis Tiberii.

Liquet, numos hos ab Auguſti morte ſignatos. Eum epigraphe DEVM appellat, Romanis DIVI nomine contentis. Sedet ipſe divinitatis more. Epigraphen e

z) Bell. Alex. c. 57. a) L. III. p. m. 225. b) Aen. I. 286.

typum, quales ſunt in averſa, jam in Emeritae numis vidimus. De Tarraconis templo Tacitus c): *Templum ut in colonia Tarraconenſi ſtrueretur Auguſto petentibus Hiſpanis* (a Tiberio) *permiſſum, datumque in omnes provincias exemplum.* Illud deinde aevo fatiſcens reſtitutum fuiſſe ab Hadriano, ſerius iterum a Severo refert Spartianus d). Tarraconenſium in Auguſtum ſingularis pietas eo nata, quod apud illos longius commorabatur, recreatus ibi ex gravi morbo V. C. 729. e), et adito apud eam urbem conſularu VIII. et IX.

* * *

Ara quadrata, ex qua excreſcit palmae ramus, in numis D. Auguſti, Tiberii, et nonnullis autonomis.

Typum hunc vere explicat Quinctilianus f), *Auguſtus*, inquit, *nunciantibus Tarraconenſibus, palmam in ara ejus enatam*, *apparet*, *inquit*, *quam ſaepe accendatis.*

* * *

C. L. CAES. AVG. F. *Capita nuda Caii et Lucii Caeſſ. ſe reſpicientia.* — In alio: CAESARES. GEMINI. *Iidem togati ſtantes.* — In alio: CAESARES. GEM. *Iidem togati ſtantes, ſinguli clypeum humi poſitum apprehendunt.*

Typus numi primi ex aliis vicinarum urbium numis cognitus, ut et ſequentium typi ex utriusque Caeſaris numis Romanis. Singularis epigraphe, qua *Caeſares gemini* appellantur. Tales natura non fuere, diverſis quippe annis nati, at dubium non eſt, eos tanquam alteros Dioſcuros ſic vocatos.

* * *

DRVSVS. CAESAR. TRIB. POT. IVLIA. AVGVSTA. *Capita nuda ſe reſpicientia Druſi Ti. F. et Juliae*, in numo Tiberii.

GERMANICVS. DRVSVS. CAESARES. *Capita utriusque nuda ſe reſpicientia*, in numo Tiberii.

Illuſtris numus prior, qui Druſum Tiberii F. cum avia Julia componit. Fratres numi alterius jam dederunt numi alii hujus tractus.

Æ. R.

TOLETVM.

Eodem nunc quoque nomine, olim Carpetanorum caput.

Autonomi omnes:

Caput virile nudum barbarum. ℞ TOLE. *Eques armatus citato curſu.*

Typus hic, ex regionis ingenio, explicatione non eget. In ſimilium numorum uno juxta caput ignotum legitur: CEL. TAMB EXSC. Quid priore vocabulo, niſi duo ſunt, intelligatur, difficile conjectu. Poſteriorem partem ſignificare EX *Senatus Conſulto*, vix ambigendum, et cenſet Florezius, Toleto EX. S. C. ante Auguſti aetatem conceſſam poteſtatem ſignandae pecuniae.

* * *

Caput laureatum barbatum. ℞ V. V. TOLE. *Equus currens.* (Florez T. III. tab. LXVI. 3.)

Habemus in hoc numo Toletum quoque *Vrbis Victricis* appellatione, atque is non modo ſpectato utriusque partis typo

---

c) Ann. I. 77. d) in utriusque vita. e) Dio. L. LIII. § 25. f) Inſt. orat. L. VI. c. 4.

ſimillimus eſt nummo Oſcae vulgato a Florezio [g]), ſed etiam conſpirat cum epigraphe aliorum Oſcae numorum, in quibus haec quoque paſſim *Vrbs Victrix* appellatur. Quin et in hujus Oſcae numis, ut in Toleti, typus obvius eſt eques armatus. Cauſa tantae cum typorum, tum epigraphes concordiae incerta. Similes numos ab omnibus inde a Paruta rei numismaticae ſcriptoribus Panormitanos habitos, in numis Oſcae diximus.

Æ. RRR.

TVRIASO.

Hodie *Tarazona.*

Autonomis dubiis, ut dicetur, ſunt *imperatorii* Auguſti, Liviae, Tiberii.

Epigraphe: TVRIASO., vel MVN. TVR. vel MVN. TVRIASO ſcriptum ſaepe intra coronam quernam.

SILBIS. *Caput muliebre laureatum.* ✠ TVRIASO. *Vir paludatus eques pacificatoris ritu.*

TVRIASO. *Caput muliebre nudum*, in numo Auguſti.

TVRIASO. *Caput muliebre velatum*, in numo Auguſti.

Vocabulum SILBIS, quia neque urbis cognitae eſt, neque divinitatis, in incertis putandum. Tamen caput muliebre eſſe Liviae conjicit Florezius, perinde atque in ſequentibus binis numis, neque obſtare lauream numi primi, cum eadem in Romulae quoque numis laureato ſit capite. Ergo et vir eques ejusdem numi indicabit ſtatuam Auguſto Turiaſone poſitam.

Typi reliqui:

Bos ſtans, typus frequentior in Turiaſonis moneta. Vide de hoc dicta in Calagurri.

DIVVS. AVGVSTVS. *Ipſe capite radiato ſedens d. fulmen*, *ſ. haſtam*, in numo Tiberii.

* * *

Magiſtratus: IIVIR*i*, in numis I. et II. formae, AED*iles* in numis III. formae, utrinque eorum adſcribuntur nomina.

* * *

Morellius in numo Turiaſonis videre ſibi viſus eſt inſcriptum PERM*iſſu* AVG*uſti*, quae formula, in Baeticae numis obvia, hactenus in provinciae Tarraconenſis numis comperta non eſt, dempto numo Caeſaraugustae. Verum probavit etiam Florezius, hunc Morelii numum non eſſe Turiaſonis, ſed Italicae.

Æ. C.

VALENTIA.

Eodem nomine hodie ſuperſtite. De ea Livius [h]): *Junius Brutus conſul in Hiſpania iis, qui ſub Viriatho militaverant, agros oppidumque dedit, quod Valentia vocatum eſt.* Colonia fuit teſte Plinio.

Autonomi ſunt omnes:

Caput Palladis galeatum alatum, *additis quinquennalium nominibus.* ✠ VALENTIA. *Cornucopiae ſimplex illigato fulmine*, *omnia intra lauream.*

Caput ſimile, *prae quo literae Hiſpanae.* ✠ VAL. *Idem typus.*

Simillimo utrinque typo uſus eſt Q. Fabius Maximus in denariis.

* * *

Magiſtratus, uterque *Quinquennalis*, unico elemento Q. notatus.

---

g) L. III. tab. LXIV. 13. h) *in epitome* L. LV.

Cum praeter Tarraconenſem hanc Valentiam alia adhuc fuerit in Bruttiis ſita, et haec quoque numorum ferax, factum, ut viri eruditi monetam Valentiae nomine inſcriptam paſſim confunderent, et Tarraconenſi largirentur, quae fuit alterius Bruttiorum, et viciſſim. Florezius adcuratas regulas dedit, quibus ſua cuique tribuitur [i]). Nos ejus dictata repetere neceſſe non putamus, cum noviſſe ſufficiat, numos omnes, qui his, quos modo deſcripſimus, ſunt ſimiles, eſſe Valentiae Tarraconenſis. Praeterquam enim quod teſtetur Florezius, ejus generis frequentes reperiri in Valentiae agro, adſcriptae in nonnullis literae Hiſpanae dubium omne feliciter tollunt. Contra, qui numi vel minimum ab his diſcedunt, ne dubita, Valentiae Bruttiorum monetam putare, quam vide.

* * *

Plerique hactenus antiquarii huc revocarunt numos, in quorum antica ſunt *capita J. Caeſaris et Octaviani in diverſum reſpicientia*, in ℞ C. I. V. typo *navis*. At Florezius et Pellerinius teſtantur, numos ſimiles non reperiri in Hiſpania, at magno numero in Gallia Narbonenſi. Pellerinio igitur viſum, eſſe Viennae reſtituendos, cujus et nos conſilium ſumus ſecuti.

Æ. RR.

VISONTIVM.

In Pelendonibus prope Numantiam praecone Ptolemaeo.

Imperatorium Auguſti ex muſeo regio citat Harduinus, in cujus ℞ MVN. VISONTIVM intra lauream. Poſſet hic numus, ſi revera exſtat, tribui Sequanis Galliae, ſed horum urbs fere conſtanter ſcribitur *Veſontio*. Similem averſam in numis Galbae propoſuit Morellius [k]), ejusque ſimilem Cellarius ex Hadriano Valeſio citat [l]). Verum jam diu ante Galbam defecit res numiſmatica urbium Hiſpaniae et Galliae. Hujus numi non meminit Florezius.

NVMI VRBIVM HISPANIAE INCERTI SITVS.

AMBA.

Epigraphe AMBA. typo Sphingis, vel duorum ramorum ſitu horizontali, vel bovis ſtantis. Modus horum numorum plane Baeticus. Ceterum urbis ſitus ignotus.

BORA.

Numos hoc nomine inſignes primum Eborae Luſitaniae tribuit Florezius [m]), quod praefixum E videre ſibi viſus eſt. Integriores ſerius aquiſiti eſſe Borae ignotae urbis docuere [n]).

CERET.

Scriptum inter duas ſpicas more Baetico. Numi ſunt apud Florezium Tom. I. tab. XIX. 10. et tab. LXI. 15.

---

i) Tom. III. p. 126. k) Tab. VIII. n. 16. l) in Veſont. Gall.
m) Tom. II. p. 642. n) Tom. III. p. 17.

GILI.

Numos ſic inſcriptos, additis etiam in una literis Hiſpanis, et typo in averſa equitis propoſuit quidem Florezius [o]), ſed patriam eorum non reperit.

IRIPPO.

Exſtant *autonomi* inſcripti IRIPPO. typo *mulieris ſedentis d. ſtrobilum tenentis.* Spanhemius numum ſimilem cauſa ſtrobili, et vitiata haud dubie inſcriptione poſt Welſerum Auguſtae Vindelicorum tribuit [p]). Vide et infra in Auguſta Vindelicorum. Numi ſunt apud Florezium tab. XXX. et LXIII.

LONT. OLONT.

Numos ſic inſcriptos typo equitis, ſpicae, ſtrobili dedit Florezius tab. XXXII. XXXV. LXIV., ſed ignorantur haec nomina in geographia Hiſpana.

Numi Hiſpaniae ſine urbis nomine.

Florezius tab. LVI. a num. 1. usque 6. varios obtulit numos, quorum unus caput habet Auguſti, reliqui autonomi, ſed et hi quoque, ut ſatis ex typis apparet, Auguſtorum aetate cuſi. Typi ſunt: *inſtrumenta pontificalia*, *aquila fulmini inſiſtens*, *ſigna militaria*; *Victoria etc.* Singulis inſcribuntur IIVIR*i* QVIN*quennales*, ſed et in ſingulis reticetur urbis nomen. Cauſa IIvirorum Quinquennalium, et quia ſimiles numi frequentius intra fines Carthaginis Novae reperiuntur, exiſtimat auctor noſter, eos in hac ſignatos. Ex his juverit unum deſcripſiſſe:

L. ACILIVS. IIVIR. QVIN. AVG. *Inſtrumenta pontificalia.* ✠ L. IVNIVS. IIVIR. QVIN. AVG. *Aquila fulmini inſiſtens.*

Singulare in hoc numo additum utrique Quinquennali AVG., neque in alterius hactenus coloniae numo obſervatum. Conjicit Florezius [q]), legendum QVIN*quennalis* AVG*uſtalis*, quo forte ſignificaretur, utrumque IIvirum Auguſti nomine in hac colonia ſupremo hoc munere functum. Verum tum ſolitos dici praefectos, non Auguſtales, ſaltem ex lege ordinaria, dicemus in tractatu de numis coloniarum. Accedit, truncatum vocabulum AVG. aliis etiam modis, iisque congruis, expleri poſſe. Quid ſi AVG*urem* ſignificaret? quam dignitatem etſi praeter morem fuerit numis inſcribere, tamen conſtat, fuiſſe augures in coloniis, eosque a decurionibus electos, de quo vide Noriſium [r]) Quid ſi AVG*uſtalem?* non quidem in ſenſu Florezii, ſed quo ſacerdotium D. Auguſti notaretur. Sic et in marmore Reatino apud Gruterum [s]) T. Fundilius Geminus dicitur VI. VIR. AVG*uſtalis* PATRONVS. ET. QVIN*Quennalis* PERPETVVS. Verum haec omnia in conjecturis putamus.

* * *

Praetermitto numos incertos alios, quos Florezius tabulis poſtremis Tomi II. et III. complexus eſt, quod major eorum pars nihil ad philologiae cauſas confert.

---

o) Tab. XXVIII. et LXII. p) Tom. I. p. 308. q) pag. 652.
r) Cenot. Piſ. diſſ. I. c. 6. s) p. 414. 2.

GALLIA.

PROLEGOMENA.

Galliae monetam ſecundum conſtitutam ab Auguſto vaſtae ejus regionis diviſionem, nimirum in provincias *Aquitanicam*, *Narbonenſem*, *Lugdunenſem*, *Belgicam* perſequemur. Pauca tamen praemonenda, quae ſpectant ad horum numorum I. epigraphen, II. typos, III. metallum, IV. fabricam, V. aetatem, VI. auctores, qui in hos numos ſunt commentati.

I. Epigraphe in his ter varia, Graeca, Latina, aut ex utriusque linguae literis mixta. Literis et lingua Graeca uſa eſt Maſſilia Phocaeenſium Joniae colonia, et Maſſiliae colonia Antipolis, tum et Beterra, quae omnes fuere Galliae Narbonenſis urbes. Latinam adhibuerunt populi reliqui omnes. Quam mixtam dixi, ejus eſt naturae, ut lingua Latina dominetur, immixtis nonnunquam literis Graecis. Linguae Graecae ſcientiam non fuiſſe Gallis penitus ignotam, variis teſtimoniis docemur, quae collecta vide in Gasparis Oderici epiſtola de numo Orcitirigis. Hauſere vero eam a colonis Graecis ex Jonia, ut dixi, huc profectis. Auctis Romanorum in Provincia rebus commeantes huc frequentius Galli Latinas ab his literas ſunt mutuati, ſic tamen, ut nonnunquam temere, quo barbaros arguas, Graecas ſibi prius cognitas miſcerent. Singularis eſt numus in Catalogo d'Ennery [t]), in cujus antica ſcriptum Latine EPENOS, in averſa idem nomen Graece ЕПНNОС.

II. Typi omnium maxime obvii ſunt *equi*, vel *apri*. Typo equi veriſimile eſt indicari Gallorum in educandis equis generoſis ſtudium. Nam Strabone teſte [u]) Galli equitatu magis, quam peditatu illuſtres fuere, ſic ut ab iis Romani optimam equitatus ſui partem haberent. Apri quoque vel porci ſignificare videri poſſent ejus animalis beatam in Galliis ſortem; nam ſues pernoctare in agris, eſſe robore et proceritate praeſtantes, atque inde ſalſamentorum copiam Romam deferri teſtatur Strabo [x]), at propius vero eſt, eandem eos in numis Gallicis habere ſignificationem, quam in Hiſpanicis. Advertimus in numis Cluniae Hiſpaniae, gentis Coeliae, tum et in numis Galbae Aug., aprorum vel porcorum imagines in Hiſpania rei militari ſerviiſſe, propterea quod ſaepe vexillis praefixi exhibentur. At idem videre eſt in his Galliae numis; nam in eorum uno, quos infra in Tornaco Belgicae recenſebimus, aper figurae militari adſtituitur, in altero miles aprum haſta defixum geſtat. In numo alio urbis incertae apud Pellerinium [y]) aper item haſtam militis ornat, denique et teſte Bouterovio (pag. 42.) in arcu triumphali Arauſionis

t) pag. 120. u) L. IV. p. m. 299. x) L. IV. p. 301. y) Rec. I. tab. 5. 8.

ſculpta compareant arma, et inſignia Gallica, quibus apri praefixi ſunt. Si vera refert Tacitus, Germani quoque Aeſtii, ad ultimum maris Balthici litus in ortum poſiti, hujus animalis formis delectabantur. *Matrem deum*, inquit; *venerantur; inſigne ſuperſtitionis, formas aprorum geſtant. Id pro armis omnique tutela; ſecurum deae cultorem etiam inter hoſtes praeſtat* [z]). Quid quod et teſte Plinio in Romanorum exercitu apri ſingulos ordines anteibant [a]). Idem confirmat Feſtus, qui et addit, eum inter ſigna quintum locum obtinuiſſe, quia confecto bello caeſa porca foedus firmari ſolebat [b]).

Sunt hi typi monetae Galliae proprii. At ſunt et alii adſcititii et ex alieno advocati, ut caput Palladis galeatum alatum ex denariis Romanis. Huc refert Pellerinius numos aureos et argenteos, qui hinc caput nudum, inde figuram bigis vectam offerunt addita inferne ſcriptura literis luxatis conſtante [c]). Exiſtimat vir eruditus, ſignatos eſſe a Gallis ad modum aureorum Philippi II. Macedoniae regis, quorum exemplaria complura ii, qui ſub Brenno in Macedonia militantes ſubinde in Galliam rediverint, in patriam importarint. In eadem ſententia eſt etiam Belleyus [d]), et docet idem experentia.

Ex ſigillis minutis frequentiſſime occurrit pentagonum ejus plane formae, qua illud exhibent numi Veliae, Nuceriae, Ptolemaeorum, ac praecipue Pitanes Myſiae. Principio ſigillum iſtud tanti non putabam, ut ſperarem, quod ſubinde comperi, poſſe aliquid ad illuſtrandam Gallorum theologiam philoſophiamque conferre. Accipe, quo iſtud pacto praeſtet. Druidum diſciplinam, quos ſacri profanique juris arbitros Galli conſtituerunt, fuiſſe Pythagoricam, in confeſſo eſt. *In primis*, teſtatur Caeſar [e]), *hoc volunt perſuadere, non interire animas, ſed ab aliis poſt mortem tranſire ad alios, atque hoc maxime virtutem excitari putant metu mortis neglecto.* Quod dogma ut eſſe Pythagoricum, etſi ſuppreſſo auctore, facile intelligimus, ſic Gallos Pythagoricis placitis imbutos diſerte adfirmat Diodorus Siculus [f]): *invaluit enim apud eos* (Gallos) *Pythagorae doctrina, animas hominum natura eſſe immortales, et definito annorum numero reviviſcere in aliud ingreſſas corpus.* At Ammianus [g]): *Inter hos Druidae ingeniis celſiores, ut auctoritas Pythagorae decrevit, - - - deſpectantes humana pronunciarunt animas immortales.* Fuit vero dogma iſtud ſic in Gallis inveteratum, ut eſſent etiam, qui crederent, ipſum Pythagoram illud a Gallis hauſiſſe, creditumque iſtud fuiſſe Alexandro, refert Clemens Alexandrinus [h]). His conſtitutis ad pentagonum noſtrum, hujus cauſam diſputationis, revertamur. Teſte Luciano [i]) Pythagoraeis inſtar ſymboli habitum eſt *το τριπλουν τριγωνον, το διαλληλον, το πενταγραμμον, triplex triangulum inter ſe junctum, quinquelineare*, et quod ΥΓΙΕΙΑ προς αυτων ωνομαζετο, *SALVS ab ipſis*

z) German. cap. 45. a) L. X. § 5. b) in Porci. c) Rec. I. p. 14.
d) R. L. T. XXXVII. p. 394. e) B. G. L. VI. c. 14. f) L. V. § 28.
g) L. XV. in Conſtantio. h) Stromm. L. I. i) de lapſu inter ſalut.

appellabatur. Et vero idem hoc pentagonum in Pitanes Myſiae numis pro ipſa ſalute poſitum in ejus urbis moneta demonſtrabimus. Eodem ergo alveo, quo Pythagorae doctrina in Galliam fluxit, derivantibus haud dubie Maſſilienſibus, Pythagoricorum etiam ſymbolum eo devectum, et religionis cauſa numis videtur inlatum.

III. Metallum triplex ad feriundos numos adhibitum, aurum, argentum, aes. Auri argentique fodinas per Galliam, hodie, quod mirere, fere ſterilem, pluribus locis commemorat Strabo, quin et numos ex utroque metallo, cum narrat, Luerium Avernorum regem tantis fuiſſe opibus, ut aliquando oſtentandae opulentiae cauſa curru vectus auream argenteamque monetam ſpargeret, quam comites legerent [k]). Idem refert Athenaeus [l]). Gallorum aurei plerique in averſa bigas exhibent, quos *nempe ſupra* § II. ad exemplar numorum Philippi II. ſignatos dixi. Major monetae Gallicae numerus argenteus eſt, reliqui aenei, quos inter ſunt etiam, qui alia viliora metalla admixta habent, qua colluvie vix alibi ſignatos numos reperi, ſuntque fabricae inſigniter barbarae, quorum typi ſunt capita informia, aves, equi etc. Eorum plura exemplaria ſunt in muſeo Caeſareo, et meminerunt etiam Pellerinius [m]), et Caylus [n]), qui facto examine chymico reperit, ex quibus partibus aes iſtud ſit compoſitum, quod hac ratione ejus evaſit naturae, ut malleo reſiſteret, ſolaque fuſione hi potuerint numi confici.

IV. Fabrica in nullo optima, in multis non ingrata tamen, at in aliis miſere barbara. Argentei proprium quendam modum habent, quo eos eſſe Gallicos facile doceare; ſunt namque minuti, ceu Romanorum quinarii, et laminae tenuis.

V. Ad aetatem numorum Gallicorum quod attinet, fuere, qui cenſerent, eos non cuſos ante tempora, quibus Romani rerum in Gallia potiebantur. Hos inter Sperlingius ſanxit, *nullum* ex iis, quos Bouterovius protulit, *obſervari*, qui non Romanis debeatur, illorumque *coloniis* in Galliam deductis, aut illorum auctoritati jus monetae Galliis concedenti. Cauſas adfert, quod caeſaries illa, illa barba immiſſa, quam hiſtorici veteribus Gallis tribuunt, in his numis abeſt, tum vero deorum dearumque Romanarum imagines in his obſervantur [o]). At enim infirmae ſunt hae cauſae. Quis enim facile edixerit, quorum ſint hae imagines, Gallorumne, an deorum? Typi vero Romani minus commode Galliam jam tum Romanis ſubjectam comprobant, quia inde ſequeretur, etiam Macedonibus eam paruiſſe, quia Macedonici in ea typi comparent, ut articulo II. diximus. Fuit ſemper barbaris proprium, cultiorum populorum typos etiam citra obſequium imitari. Fuiſſe vero Gallis jam ante Romanorum res monetam propriam, ex Strabone arguimus narrante, Luerium Arvernorum regem, ejus Bituiti patrem, qui cum Fabio Maximo bellum geſſit, monetam auream et argenteam in publicum abjeciſſe [p]). Neceſſe video ſtatuere, auream

k) L. IV. p. m. 291. l) L. IV. p. m. 152. m) Rec. I. p. 16.
n) Rec. d'Ant. T. VI. p. 330. o) de Num. non cuſ. c. 37. p) L. IV. p. m. 291.

hanc monetam fuiſſe aut peregrinam Roma adlatam, aut domeſticam. Romanam admittere non poſſum. Etenim Bituitus cum Fabio bellum geſſit anno V. C. 633. Ejus ergo pater Luerius floruit ineunte ſaeculo VII. ab V. C. At tum aut nulla fuit adhuc Romae pecunia aurea, aut parciſſima, ut probabimus in numis conſularibus. Neceſſe igitur, eam pecuniam fuiſſe domeſticam, Galliſque ante Romanorum jugum propriam fuiſſe monetam, aut viderit Sperlingius, quo ſe pacto contra Strabonis auctoritatem tueatur. Neque vero dubitari etiam poteſt, in anteriora tempora pertinere numos aureos et argenteos, quos paullo ſupra ad modum numorum Philippi II. ſignatos dixi. Ceterum non negavero, obſcura eſſe pleraque, quae de monetae Gallicae ortu et progreſſu poſſunt adferri, quia notis chronologicis, niſi quae coloniarum R. eſt, prorſus deſtituitur. Coloniarum numos adhuc imperante Auguſto feriri deſitos, inde arguimus, quod cum Tiberii capite eorum nullus amplius comparet, et forte etiam tum omni Galliae interdictus uſus monetae propriae inducta in provincias pecunia Romana. Sane refert Strabo q), de ſua utique loquens aetate, nimirum exitu Auguſti, et initio Tiberii, a praefectis Romanis Lugduni auream et argenteam monetam cuſam. Ceterum non eſt mihi animus refutandi ſententiam auctoris anonymi, dejerantis, numos Gallorum veteres inferiori Auguſtorum aetati deberi, ſic tamen, ut ſaltem Conſtantini M. aevum aequent, cujus ille judicii cauſam ab utriusque monetae ſimilitudine repetit r).

VI. In numos Gallicos primus commentatus eſt Claudius Bouterovius in opere: *Recherches curieuſes des Monnoyes de France. Paris* 1666. *in fol.* Adde citatum auctorem anonymum in Memoriis Trevoltienſibus, ſed multa frigide, et nullo criterio adferentem. Succeſſit Pellerinius, qui numos Bouterovio ignotos edidit et illuſtravit s). Id genus numos binis etiam tabulis exhibuit auctor muſei Pembrockiani t). Auctores, qui numos ſingulares edidere, per ipſum opus laudatos reperies.

q) L. IV. p. m. 292. r) Mem. Trev. Nov. 1706.
s) Rec. I. p. 13. et Rec. III. p. 179. t) Part. II. tab. 93. 94.

GALLIA AQVITANICA.

AVARICVM.

Hodie *Bourges*, olim Biturigum caput ad Ligerim.

AVARICO. *Aper.* ✠ *Eques.* Æ. III. (Pellerin.)

Æ. RRRR.

PETROCORII.

Hujus reliquias nominis hodiernum *Perigueux* conſervat.

PETRVCOR. *Caput Palladis galeatum alatum.* ✠ *Eques.* AR. III. (Bouteroue.)

AR. RRRR.

SANTONES.

Populus ad Oceanum, hodie nomine provinciae *Xaintonge*, et urbis *Saintes* cognitus.

SANTONOS. *Caput Palladis.* ✠ *Equus currens.* AR. III.

ARIVOS. *Caput Palladis.* ✠ SANTONOS. *Equus currens.* AR. III.

Q. DOCI. *Caput Palladis.* ✠ Q. DOCI. SANT. *Equus currens.* AR. III.

Sunt omnes in muſeo Caeſareo, apud Bouteroue, et Hunter.

AR. C.

TVRONES.

Populus Lugdunenſi contributus, ſed eorum urbs, ſerius *Caeſarodunum*, hodie *Tours* cis Ligerim in Aquitania ſtetit. A re monetaria medio aevo plus, quam vetere illuſtris.

TVRONOS. *Caput Palladis galeatum alatum.* ✠ CANTOPIX. *Equus currens.* AR. III. (Bouteroue.)

Bouterovius literam C poſitam pro Σ putat, mixtis nimirum literis Graecis Latinisque, uti ſcriptum videtur quoque CANTOPIX pro SANTORIX. Hanc ſententiam veriſimilem faciunt ſcripta SANTONOS et ſimilia. Illud ſi verum, C pro Σ jam mature hunc tractum invaſit.

AR. RRRR.

GALLIA NARBONENSIS.

ANTIPOLIS.

Mediterraneo adſita, Maſſilienſium colonia, cujus cauſa numi Graece inſcripti, hodie *Antibes.*

Capita variantia adſcriptis verbis ambiguis: ΜΙΔΙ. *vel* ΔΗΜ. *etc.* ✠ ΑΝΤΙΠΙ ΛΕΠΙ. *Victoria tropaeum coronans.* Æ. III. (Pellerin, Muſ. Caeſ.)

Vox ΛΕΠΙ. haud dubie Lepidum IIvirum indicat, quod mox infra confirmabunt numi Cabellionis.

Æ. R.

ARECOMICI.

Vide infra in *Volcae.*

AVENIO.

Hodie *Avignon.*

Caput Apollinis laureatum. ✠ ΑΟΥΕ. *Aper.* AR. III. (Pellerin.)

Alius ſimilis, ſed ſcriptum ATE. *et* Æ. III. (Hunter.)

AR. et Æ. RRRR.

BÆTERRA.

Nunc *Beziers.*

Protome puerilis galeata elata dextera. ☧ BHTAPPA. *Leo currens, ſuperne* K. Æ. fere I. (Pellerin.)

Caput virile nudum lunae bicorni impoſitum. ☧ *Similis averſa.* Æ. II. (Liebe p. 167.)

Holſtenius miſſum ſibi a Peireſcio numum laudat, in quo ſcriptum: BHTHPPATΩN. [u]), unde verum urbis nomen in codicibus multum corruptum eruitur. Jam et Plinius urbem vocavit *Beterras.* Vide de his plura apud Liebum, qui et jure Harduinum refutat ſimiles numos in Palaeſtinam avocantem.

Æ. RRR.

CABELLIO.

Hodie *Cavaillon.*

IIvirorum nomine cuſos habemus numos, quod et factum videmus in aliis Galliae urbibus, Antipoli, et Lugduni.

CABE. *Caput juvenile pendentibus cincinnis.* ☧ LEPI. *Cornucopiae intra coronam.* AR. III. (Morelli Fam. Aemil. tab. 2.)

CABE. *Caput muliebre turritum.* ☧ IMP. CAESAR. *Cornucopiae.* AR. III. (Morelli l. c.)

CABE. *Caput geminum, ceu Jani.* ☧ M. ANT. - - *Caput M. Antonii nudum.* Æ. III. (Pellerin Rec. I. p. 20.)

AR. et Æ. RRRR.

Colonia. Coloniam fuiſſe Cabellionem, auctor eſt Ptolemaeus. Quo certi reddimur, numos inſcriptos COL. CABE. huc pertinere; nam nullam aliam urbem ab his literis incipientem fuiſſe coloniam conſtat. Lege de his numis late et praeclare differentem Bimardum [x]).

COL. *Caput muliebre galeatum.* ☧ CABE. *Caput juvenile intra lauream.* Æ. III. (Muſ. Caeſ. Morelli in Fam. Aemil. tab. 2.)

Æ. RR.

LACYLON.

Vide in ſequente Maſſilia.

MASSILIA.

Illuſtris Phocaeenſium Joniae colonia, qui Olympiade XLV. Perſicam ſervitutem fugientes hic ſibi ſedes quaeſivere, ſubinde aucta potentia non in vicina modo litora, ſed et ipſam Hiſpaniam colonias deduxere, ipſi etiam barbarae Galliae ſalutares inductis artibus moribusque Graecis. Copioſa ſunt veterum de hac colonia teſtimonia, ſed vide praecipue Juſtinum [y]), et Silium Italicum [z]).

Autonomi hujus urbis incredibili ſunt numero, quos omnes contulit, et praeclara diſſertatione illuſtravit vir eximius S. Vincent ſupremus juri dicundo in Provincia praefectus, cui titulus: *Mémoire ſur les médailles de Marſeille* 1771.

* * *

Caput Dianae cum arcu et pharetra. ☧ ΜΑΣΣΑΛΙΗΤΩΝ. ΜΑΣΣΑ. *Leo gradiens.* AR. III.

Numi hi potiorem monetae Maſſilienſis numerum faciunt. Cauſam Dianae numis inſertae infra in aeneis prodemus.

---

u) in Βαιταρρα. x) ad Jobert. T. II. p. 235. y) L. XLIII. c. 3. z) Pun. XV. v. 169.

Vtramque ſuperficiem plerumque litera una pluresve vario modo conjunctae obſident, quarum explicatio erui nequit. Ingens etiam exſtat numerus ſimilium numorum opere ſupra, quam credi poteſt, barbaro. Nunquam mihi perſuaſero, Maſſilienſes ad extremum usque imperii R. aevum praeclaris artibus deditos tam barbarae monetae fuiſſe auctores. Quare credam potius, a finitimis Gallis barbaris ad exemplar numorum Maſſilienſium eos percuſſos, quo modo etiam Philippi II. et Alexandri M. numos barbaris in exemplum ſerviiſſe alibi docemus.

* * *

Caput virile imberbe. ℞ MA. *in area quadripartita.* AR. IV. (Muſ. Caeſ. Pellerin.)

ΜΑΣΣΑ. *Caput Apollinis.* ℞ M. *in area quadripartita.* AR. IV. (Pellerin.)

ΛΑΚΥΔΩΝ. *Caput juvenile.* ℞ *Area quadripartita.* AR. IV. (Pellerin.)

Numum ex his primum pertinere Maſſiliam, jam pridem ſanxit Bouterovius a); quare mirum, potuiſſe Froelichium ſuſpicari, numulos eſſe Macedonicos, et aream in quatuor partes ſectam indicare Macedoniam a Romanis quadrifariam diviſam b). Numus alter inſcripto ΜΑΣΣΑ. loquacior dubium omne penitus aufert. Exſtant numi Syracuſani his prorſus ſimiles, niſi quod pro MA. legitur ΣΥ. vel ΣΥΡΑ., quibus Princeps Turris Muciae perperam numum literis MA. inſignem miſcuit. Refert illuſtris S. Vincent ſupra laudatus, legi in actis Provinciae ad annum 1366., ſtupendam hujus generis numorum copiam in agro apud caſtrum de Tourreves a pueris ludentibus repertam, quo enarrato ſic claudit hiſtoricus: *Et erat ipſa pecuniae formae talis, habens ab una parte formam capitis Sarraceni, et ab alia parte erat formae talis, habens crucem cum literis, ſicuti patet, MA, et erat puri argenti fini, quod dicebatur valere denarios quinque vel circa nunc uſualis monetae, de quo eventu multi praeſagiati ſunt potius malum, quam bonum; quid autem per hoc futurum ſit, deus novit.* Iisdem binis literis uſi ſunt adhuc Maſſilienſes in ſuis medii aevi numis regum Francorum, quos videre potes apud le Blanc.

Numulus III. in uno Pellerinii muſeo conſpicuus illuſtre eſt Maſſiliae monumentum. A praecedentibus ſolo inſcripto ΛΑΚΥΔΩΝ differt, cujus explicationem vocis ex Pomponio Mela hauſimus c): *Lacydon*, inquit, *Maſſilienſium portus, et in eo ipſa Maſſilia.* Praeterea Euſtathius d): *ἀγαθος γαρ τοις Μασσαλιωταις λιμην ὁ Λακυδων, praeſtans enim Maſſilienſibus portus Lacydon.*

* * *

Caput Palladis, pone A *vel* B. ℞ ΜΑΣΣΑ. *Aquila ſtans expanſis alis.* AR. IV. (Pellerin, Hunter.)

Rariſſimi ſunt Maſſiliae numi argentei, qui ſint aliis typis quam quos hactenus vidimus.

* * *

Caput Apollinis. ℞ ΜΑΣΣΑΛΙΗΤΩΝ. *Taurus cornupeta.* Æ. II. (Muſ. Caeſ.)

a) pag. 55. b) Not. elem. p. 143. c) L. II. c. 5. d) ad Dionyſ. v. 75.

Caput Palladis. ✕ MA. *Tripus.* Æ. II. (Muſ. Caeſ.)

Caput Dianae. ✕ ΜΑΣΣΑΛΙΗΤΩΝ. *Diana Epheſia cum cervo adſtante, omnia intra coronam.* Æ. III. (Muſ. Caeſ.)

Typus tauri irruentis obvius eſt in Maſſiliae numis aeneis. Habuit urbs in vicino portum dictum *Tauroenta* teſtibus Mela et Stephano. Refert hic [e]), navem, in qua vecti ſunt, qui urbem condidere, pro inſigni habuiſſe taurum, et a claſſe Phocaeenſium rejecti cum eſſent, illuc appuliſſe, ac urbem a navis inſigni nominaſſe. Ex ſimili cauſa credam numum alterum Palladis cultum jactare; nam in vicino fuit Athenopolis Maſſilienſibus ſubjecta teſtibus Plinio et Mela. Diana Epheſia poſtremo numo inſerta praeclare confirmat verba Strabonis perhibentis, Dianam Epheſiam praecipuum fuiſſe Maſſilienſium numen, ejus honori conditum apud ſe fanum dictum *Epheſium*, ejusque cultum in colonias etiam propagatum [f]). Nimirum cum Phocaeenſes patriae ſuae irati novas ſedes quaererent, Ariſtarcha mulier ſecundum quietem monita civibus perſuaſit, ut Dianae Epheſiae quampiam imaginem navi impoſitam viae ducem deligerent. Atque hinc tractus fuerit mos, mulierem ſacerdotem a patria Phocaea arceſſendi. Sic marmor Phocaeae repertum Fl. Moſchum appellat *Αρχιερειαν Ασιας ναυ τε ἐν Εφεσῳ πρυτανιν ϛεφανοφορον δις και ἱερειαν της Μασσαλιας ἀγωνοθετιν κ. τ. λ.* *ſummam ſacerdotem templi Aſiae, quod eſt Epheſi, prytanin, ſtephanophoram iterum, et ſacerdotem Maſſiliae, agonothetin, etc.* (Spon. Miſc. p. 349.)

AR. et Æ. C.

NEMAVSVS.

Volcarum Arecomicorum, quorum et infra numos dabimus, urbs princeps.

Autonomi Nemauſi nondum coloniae rariſſimi.

Caput muliebre diadematum, pone A. ✕ NEMAV. *Eques citato curſu d. binas haſtas, ſuperne aſtrum.* AR. III. (Bouteroue.)

AR. RRRR.

Colonia a quo deducta, incertum, ſed fuiſſe celebrem, et opulentam, tot ſuperſtites Romanae magnificentiae reliquiae, quot nulla alia Gallicarum urbium poteſt oſtentare, quasque ipſe cum admiratione vidi, abunde teſtantur, inter quas praecipuae amphitheatrum mirandae molis, et vicinus aquaeductus.

Autonomi:

Caput juvenile galeatum. ✕ NEM. COL. *intra coronam.* AR. IV. (Muſ. Caeſ.)

Caput juvenile galeatum. ✕ NEM. COL. *Mulier ſtans ante aram d. pateram, ſ. columnae innixa.* Æ. IV. (Muſ. Caeſ.)

Numus prior iſtud habet ſingulare, quod argenteus eſt, cum nullius alterius coloniae, qua patuit orbis Romanus, monetam argenteam addito coloniae nomine habeamus. Vterque numus, tam argenteus, quam aeneus, rarus eſt.

Imperatorii.

• IMP. DIVI. F. *addito in aliis:* PP. *Capita duo oppoſito occipite, Auguſti lau-*

---

e) in Ταυροεις. f) L. IV. p. m. 271.

reatum, Agrippae cum corona roſtrata. ✕ COL. NEM. *Crocodilus palmae adligatus, ſuperne corona.* Æ. II.

Nihil his numis magis obvium. Pars averſa omnino videtur allegoriam continere, et crocodilus vinculis adſtrictus indicare Aegyptum captam, palma et corona laurea adludere ad victoriam de Cleopatra relatam. Sed quae ſit cauſa hujus typi monetae Nemauſenſi inſerti, ariolari piget. Numi, qui juxta Auguſti caput literas P. P. offerunt, ante annum V. C. 751. feriri non potuere, nam hoc demum anno Auguſtus *Patris Patriae* titulum admiſit. At Agrippa his numis ſemper inſertus ante annos IX. diem obivit. Vnde veriſimile, Nemauſenſes Agrippae ex quacunque cauſa multum obſtrictos ejus memoriam his numis renovare voluiſſe.

Exſtant non pauci hujus generis numi, ex quorum margine prominet pes hinnuli juſtae magnitudinis. De his, ſed ob alias cauſas, jam egi in Prolegomenis generalibus g). Comes Caylus, qui de his data opera diſſeruit h), ut ultro fatetur, veram eos monetam non fuiſſe, ſic conjicit, ad aliquod ſuperſtitionis argumentum valuiſſe.

Æ. C.

RHODA vel RHODANVSIA.

De hac Plinius: *ubi Rhoda Rhodiorum fuit, unde dictus multo Galliarum fertiliſſimus amnis.* Et teſte Marciano Heracleota: *Phocaeenſes Maſſiliae conditores tenuerunt etiam Agatham, et Rhodanuſiam, quam magnus fluvius Rhodanus praeterfluit.*

Caput Solis obverſum, prae quo aquila. ✕ MA. *Flos balauſtium.* AR. III. (Pellerin.)

Typus totus Rhodius eſt, at literae MA. Maſſiliam reſpiciunt. Ingenioſe ergo conjecit Pellerinius, Rhodenſes utriusque faciei typo veteres ſuos conditores Rhodios, literis MA. novos dominos Maſſilienſes ſpectaſſe. Addit praeterea Pellerinius, numum hunc in hodierna Provincia repertum, quo magis veriſimile eſt, cimelium hoc Rhodo inſulae non deberi.

Dixi in numis Rhodae Hiſpaniae Tarraconenſis, numos huic tribui ſolitos cum epigraphe ΡΟΔΗΤΩΝ forte tutius huic Galliae Rhodae tribuendos, quod viderint eruditi.

AR. RRRR.

RVSCINO.

Jam fere interiit, ſed comitatui *Rouſſillon* nomen dedit. A Romanis deducta colonia.

COL. RVS. LEG. VI. *Duae aquilae legionariae*, in numo Auguſti.

Plures ſunt coloniae a RVS. incipientes, quas enumerat Vaillantius, ſed Ruſcinonem Galliae praeſert eam potiſſimum ob cauſam, quia numus, quem edidit, in Ruſcinonis agro repertus eſt.

Æ. RRR.

SEGVSIA.

SEGVSIA. *Caput Palladis prominente retro haſta.* ✕ *Hercules, ut videtur, nudus ſtans d. pateram, et praeterea clavam*

---

g) Cap. XI. h) Rec. T. II. p. 341.

ſcripto juxta ARVS., *juxta figura pallio tota obtecta baſi inſiſtit.* AR. III. (Pellerin.)

Alius ſimilis, ſed in antica ſcriptum: SECVSIANVS. (Bouteroue.)

Variant ſententiae utriusque auctoris, cui populo ſimiles ſint numi tribuendi. Bouterovius Seguſianos reſpexit, in quibus ſitum Lugdunum. At Pellerinius conjecit, eſſe urbis ſitae in Alpibus Cottiis, dictae *Seguſio*, *Seguſium*, *Secuſia*, nunc *Suze* Pedemontii Italiae. Res plane incerta, ut et typus partis averſae, et ipſum vocabulum *ARVS*, quod variis modis explicare quidem tentavit Bouterovius, ſed ſic, ut horum nullus ſatisfaciat. Conjecturas magis infirmas levesque vide in diſſertatione anonymi in Mem. Trevolt. Novemb. 1706. pag. 1979., tum et in Miſcellaneis obſerv. crit. nov. T. IV. p. 218., ubi conjicitur, Herculem dictum ARVS, tracto nomine ab Arauſienſibus Galliae populo.

AR. RRR.

VIENNA.

Allobrogum caput. Colonia teſte Plinio.

IMP. CAESAR. DIVI. F. — DIVI. IVLI. *Capita nuda occipite oppoſito J. Caeſaris, et Auguſti.* ✠ C. I. V. *Navis.* Æ. I.

Valentiae Hiſpaniae hos numos largiti ſunt Harduinus et Vaillantius legendo nimirum: *Colonia Iulia Valentia.* Sed evicit Panelius, quem et Pellerinius ſequitur, (Mel. I. p. 246.) legendum eſſe: *Colonia Iulia Vienna.* Etenim his numis ſimillimi ſunt tam inſcriptione, quam typis numi vicinae Copiae, ſeu Lugduni, et capita ſic oppoſita in Gallicarum tantum urbium numis uſitata fuere, ut Copiae, Nemauſi, et nunc hujus Viennae. Sed quod caput eſt, etiám dubitavit Florezius, utrum numi ſimiles Valentiam Hiſpaniae pertineant, quia non in Hiſpania reperiuntur, ſed ex Gallia inferri ſolent, teſte vero Pellerinio inveniuntur in agro Lugdunenſi, ejusque viciniá.

Dubitantis more olim huic coloniae numum tribuendum putavi, ut et in hunc usque diem dubito:

A. C. I. V. *Caput M. Antonii.* ✠ Q. PAQVIVS. RVF. LEG. *Figura togata in ſella curuli ſedens.* Æ. III.

Literae partis adverſae ſic legendae viſae: *Antonius Colonia Iulia Vienna.* Vide, quae ad hunc numum obſervavi in meis Numis vet. pag. 3., et quae dicemus in Familia Pacuvia, vel Paquia. Abbati Seſtino hi numi pertinere ad Apros Thraciae coloniam videntur. (Lettere p. 138.) Argumenta, quae adfert, ejus ſunt generis, ut mirer profecto, ſi ipſi auctori fidem fecere.

Æ. RR.

De numis aureis inſcriptis: VIENNA. DE. OFFICINA. LAVRENTI agemus in numis Mauricii Aug.

VOLCAE ARECOMICI.

Populus circa Rhodanum, cujus caput Nemauſus.

Caput imberbe laureatum. ✠ VOL. *Equus currens.* AR. III. (Hunter.)

VOLCAE. *Caput muliebre.* ✠ AREC. *Figura togata ſtans, juxta palmae ramus.* Æ. IV. (Muſ. Caeſ. Bouteroue.)

Protome muliebris, juxta AR *in monogrammate.* ✠ VOLC. *Aquila expanſis alis d. pede palmae ramo inſiſtens, ſ. pede*

lauream ſtringens. Æ. (Pembrock Part. III. tab. 19. n. 1.)

Ex his numus prior, ut Gallicus certe eſt, ſic utrum Volcarum Arecomicorum ſit, minus certum, nam et contigui fuere Volcae Tectoſages. At numus alter diſerte ARE*Comicos* eloquitur. Idem reor praeſtare etiam numum III. per monogramma AR. Nam non adſentior auctori muſei Pembrockiani, qui in verbo VOLC. Romanam gentem Volcatiam vidit.

AR. Æ. RR.

GALLIA LVGDVNENSIS.

ABALLO.

Pellerinio hodiernum *Avalon* Burgundiae dicitur, cui ſequentem numum tribuit.

Caput juvenile. ※ ABALLO. *Mulus gradiens.* Æ. III.

Æ. RRRR.

ANDEGAVI.

Hodie *Angers.* Hujus populi argenteos et aeneos edidere Bouterovius et Pellerinius inſcriptos ANDEC. In alio muſei Caeſarei legitur: ANDECAV. Typi ſunt: *Equus currens*, vel *Eques.*

AR. Æ. RR.

AVLERCI EBVROVICES.

Hodiernum *Evreux* Normandiae.

AVLERCO. *Equus currens.* ※ EBVROVI. *Aper currens.* In alio: EBVROVICES. *Figura in lentis boum bigis.* Æ. III. (Bouteroue.) In Pellerinianis ſcribitur: AVLIRCO. EBVR.

Cum Aulerci trifariam diviſi eſſent, in *Eburovices*, *Cenomanos*, et *Diablintes*, adjectum EBVROVICES dubium tollit. Scriptum AVLIRCO conſentit cum Ptolemaei Αυλιρκιοι. Cum AVLERCO ſolum legitur, ceu in binis Pellerinianis, incerti ſumus, ad quos tum Aulercos ſimiles numi pertineant.

Eidem huic populo Pellerinius applicat numum cum epigraphe IBRVIX.

Æ. RR.

CABALLODVNVM.

Hodie *Chalon ſur Saone.* Ex mente Bouterovii huc pertinet:

Caput juvenile diadematum. ※ CABALLO. *Bos irruens.* AR. III.

AR. RRR.

CATALAVNVM.

Hodiernum *Chalon* Campaniae.

Ejus numi offerunt inſcriptum CATAL. vel CATAΛ. typo *aquilae fulmini inſiſtentis*, vel *leonis.* Æ. III. (Pellerin.)

Æ. RRR.

COPIA.

Vide *Lugdunum.*

EBVROVICES.

Vide ſupra *Aulerci.*

LAVDVNVM.

Nunc *Laon.* Harduinus pro numo vetere recitavit ex Sirmondo numum aureum inſcriptum: LVGDVNO. CLOATO. Eundem recitant Bouterovius [i]), et le Blanc [k]), ſed legunt: LAVDVNO. CLOA-

i) pag. 195. k) pag. 83.

TO, et eſſe numum medii aevi adſirmant, qui adeo noſtri inſtituti non eſt.

LVGDVNVM, COPIA.

Urbs illuſtris ad Rhodani et Araris confluentem, dicta olim *Lugudunum*, deinde *Lugdunum*, V. C. 711. a L. Munatio Planco ex S. C. deducta colonia, ut tradidere Dio [l]), et Seneca [m]). In hac urbe praefectos Romanos cudere monetam auream et argenteam, dixit Strabo [n]).

* * *

Lugduni nomine exſtant quinarii inſcripti LVGVDVNI, quos explicatos vide in numis Antonii IIIviri.

* * *

Copia. Lugduno fuiſſe nomen Copiae, teſtantur complura marmora, quae collegit Cellarius, in quibus ea urbs dicitur: *Colonia Copia Claudiana Auguſta Lugdunum.* Quo motus Harduinus huc revocavit autonomos aeneos inſcriptos COPIA [o]). ſed quos nunc novimus pertinere Thurium Lucaniae. At ſunt numi alii inſcripti COPIA, quos veriſimile eſt Lugduno Copiae tribuendos. Eccos:

IMP. CÆSAR. DIVI. F. — DIVI. IVLI. *Capita nuda oppoſito occipite J. Caeſaris, et Auguſti.* ✕ COPIA. *Navis* Æ. I.

Miris conjecturis hi numi campum aperuere. Vaillantius aut coloniae Valentiae Hiſpaniae tribuendos putavit, aut diviſis literis neſcio cui coloniae Pacenſi. Alii Thurium Lucaniae, ſerius et *Copia* dictum, reſpexere. Variorum conjecturas late expenſas a Schlegelio et Havercampo lege, ſi durare potes, in Impp. Morellii [p]). At Panelius conſentiente Pellerinio [q]) ſimiles numos inſcriptos COPIA ſic cenſet Lugduno tribuendos, ut numos C. I. V. Viennae Allobrogum et quidem ex iis omnino cauſis, quas ſupra in numis hujus Viennae commemoravi, quo ſane judicio acquieſcendum videtur.

De numis primorum Auguſtorum, in quorum averſa eſt ROM. ET. AVG., quos ſunt qui ſignatos Lugduni putant, vide numos Auguſti.

Revixit nomen *Lugduni* teſtibus numis Albini, inſcriptis: GEN. LVG.

Æ. R.

REMI.

Hodie *Reims.*

REMOS. ATISIO. *Caput imberbe nudum.* ✕ *Leo.* Æ. III. (Pellerin.)

Capita tria imberbia jugata. ✕ REMO. *Figura in citis bigis.* Æ. III. (Muſ. Caeſ. Hunter.)

Tria capita numi alterius varios habuerunt interpretes. Alii, ut docet Pellerinius [r]), crediderunt exhiberi principem, ſenatum, populum. Alii IIIviros, alii tres Gallias. Incerta omnia.

Æ. RR.

ROTOMAGVS.

Hodie *Rouen.*

RATVMACOS. *Eques*, vel *bigae.* Æ. III. (Pellerin.)

Æ. RRR.

l) L. XLVI. § 50. m) Epiſt. 91. n) L. IV. p. m. 292.
o) Num. pop. in *Lugdunum.* p) T. I. p. 73. et 352. q) Mel. I. p. 246. r) Rec. I. p. 26

SEQVANI.

Populus Rhodano et Arari interceptus.

Caput virile imberbe nudum. ✠ SEQVANO. *Aper.* Æ. III. (Bouteroue, Pellerin Rec. III. p. 186.)

Æ. RRR.

GALLIA BELGICA.

AGRIPPINA.

Colonia in Ubiis ſita, hodie quoque *Coloniae* nomine cognita, ſic dicta ab Agrippina jun. in Ubiis nata.

Coloniae nomine (miſſis Golzii ſigmentis) ſignati numi huic oppido tribuuntur ſequentes:

- - - C. POSTVMVS. P.F. AVG. *Caput Poſtumi radiatum.* ✠ COL. CL. AGRIP. COS. IIII. *Mulier ſtans d. bilancem, ſ. cornucopiae.* (Haym Theſ. Br. T. II. p. 391. Mediobarb. in Poſtumo.) Sed epigraphen numi ſimilis ſic enunciat Cl. Beauvais: C. C. A. A. id eſt: *Colonia Claudia Auguſta Agrippinenſis.* (Hiſt. abr. T. II. p. 51.)

Id genus numos ſignandos curavit Poſtumus Galliarum tyrannus nulla certa cauſa. Colonia haec dicitur *Claudia* a conditore Claudio V. C. 803., ut teſtatur Tacitus [s]).

Æ. RRRR.

EBVRONES.

Populus olim, ubi nunc ager Leodienſis. Ei tribui ſolent numi ſequentes:

Caput Palladis galeatum alatum, adſcripto: AMBIORIX. vel : TAMBIL. ✠ EBVRO. *Eques haſtatus.* AR. III. (Bouteroue, Pellerin.)

De Ambiorige Eburonum regulo mox infra in regulis Gallicis agetur.

AR. RR.

MEDIOMATRICI.

Hodiernum *Metz.*

Protome Palladis. ✠ MEDIO. *Eques citato curſu.* Æ. III. (Pellerin.) In alio: MEDIOMA. *Pegaſus.* (Harduin.)

Æ. RRR.

TORNACVM.

Nunc *Tournay* forte.

DVRNACOS. vel DVRNACVS. *Caput Palladis galeatum alatum.* ✠ DONNVS. *Eques haſtatus.* AR. III. (Bouteroue.)

DVRNACOS. *Caput ſimile.* ✠ DVBNOREX. *Miles ſtans ſ. haſtam, pro pedibus aper.* AR. III. (Bouteroue.)

DVBNOREX. *Caput muliebre.* ✠ DVBNOREX. *Miles ſtans utraque manu caput humanum tenet.* AR. III. (Bouteroue.) *In ſimili Pembrockiano legitur* DVBNOREIX. (Part. II. tab. 93. n. 4.)

Caput muliebre. ✠ DVBNOREX. *Miles gradiens aprum haſta defixum geſtat.* AR. III. (Bouteroue.)

DVRNACOS. *Caput Palladis galeatum alatum.* ✠ AVSCRO. *Eques haſtatus.* AR. III. (Muſ. Caeſ. Bouteroue.)

Primus fuit Bouterovius, qui conjecerat, numos inſcriptos DVRNACOS Tornacum pertinere, quem ſecuti ſunt alii. Verum non ſatis conſtat, fueritne Tornacum vetus nomen hodierni *Tournay* Quare certi nondum ſumus, ſitne *Dur-*

s) Ann. XII. 27.

nãcoſ nomen oppidi, an reguli. Certi reguli videntur *Donnus*, *Dubnorex*, *Auſcro*. Priorem *Donnum* Begerus eundem putavit, de quo Ovidius [t]): *progenies alti fortiſſima Dauni*, qui fuit Alpium Cottiarum rex, Straboni perperam dictus *Ideonnus* pro *Donnus*, ut comprobavit Bimardus ex epigrammate arcus Seguſini in diſſertatione, quae exſtat in Theſauro Muratorii [u]). Quod ſi hic Donnus vere in his numis indicatur, valeat Tornacum Belgicae. Verum neque Begeri ſententia tuta. Nam etſi vox DONNVS huic Alpium regulo competat, an et inſcriptos numis ſimilibus DVBNOREX et AVSCRO earum regulos ſtatuemus? Difficile, in his tenebris aliquid adfirmare.

Pellerinius diviſa voce DVBNOREX legit DVBNO REX, et Dubnonem *regem* facit [x]). Sed forte ea vox una tantum eſt perinde ac in ſimilibus AMBIORIX, TOGIRIX etc. Saepius in numis Gallicis E. et I. permutata videmus. Sic vidimus ſupra AVLERCO et AVLIRCO, et in Pembrockiano vidimus ſcriptum DVBNOREIX. Ejusdem fere nominis fuit *Dumnorix* Aeduorum princeps apud Caeſarem [y]).

De apro in his numis obvio egimus in prolegomenis ad hos Galliae numos. Typo militis bina capita geſtantis putat Bouterovius indicari praeclarum regis in acie facinus, citatque Strabonem et Diodorum perhibentes, fuiſſe Gallis in more poſitum, capita hoſtium ex equorum collis ſuſpendere.

AR. C.

VIRODVNVM.

Hodiernum *Verdun.*

VIRODV, *Caput Palladis galeatum alatum.* ✠ TVROCA. *Eques haſtatus.* AR. III. (Muſ. Caeſ. Bouteroue.)

AR. RR.

REGVLI vel MAGISTRATVS GALLICI.

Praeter urbium nomina his numis inſcripta occurunt, alia ſeu regum ſeu magiſtratuum. In uno ac forte altero *regis* nomen aperte additur, quo docemur, etiam inſcriptos reliquos aliquo magiſtratu in civitatibus ſuis functos. Lubet varia haec nomina ordine alphabetico proponere, addito paucis, ſi quid animadvertendum videbitur. Nolim tamen adfirmare, omnia haec vocabula, quae ſubjecta leges, eſſe magiſtratuum, nam horum nonnulla forte urbem indicant, ſed quod ignoramus.

ABVDOS, (Pellerin Rec. III. tab. 124. n. 13.)

AMBACTVS, (Pellerin Rec. I. tab. 3. n. 2.) Ea vox apud Caeſarem *ſervum* vel *clientem* ſignificat [z]). Sitne verbum Gallicum, an Latinum, diſputant eruditi ad hunc Caeſaris locum.

AMBIORIX, addito EBVRO, in numis Eburonum Belgicae. Caeſar ſaepe in commentariis meminit Ambiorigis Eburonum reguli, hominis fraudulenti [a]). Opportune hoc loco agemus de terminatio-

---

t) De Pont. L. IV. el. 7. u) Tom. I. p. 74. x) Rec. I. p. 28.
y) B. G. L. I. c. 3. z) Bell. Gall. L. VI. c. 15. a) B. G. L. V.

ne virorum in RIX in his Galliae numis obvia. De hac ad eundem hunc Ambiorigis numum diſſerens Bouterovius ait, poſtremam literam X eſſe χ Graecum, non ξ Latinum, et quod ſequitur, pronunciandum *Ambiorich; τὸ* RICH in vetere Gallorum lingua ſignificare *fortem* et *potentem*, quod confirmat teſtimonio Fortunati, qui verbum *Chilperich* interpretatur *adjutor fortis*; derivari autem ex Arabum RIK, quod his eſt *vis* et *robur*. Placet ad ſingula nonnihil obſervare. Quo pacto adſerere poſſit, ultimam literam eſſe Graecum χ, non adſequor. Novi, in his Gallorum numis ſaepe literas Graecas Latinis permixtas, verum an veriſimile, cum tot habeamus in his numis virorum appellationes in RIX exeuntes, ut in praeſente catalogo videbimus, ſemper hoc loco literam Graecam Latinae ſuffectam? At demus, miro iſtud caſu contigiſſe. An vero et in Caeſaris Commentariis haec facta permutatio, in quibus toties *Ambiorix*, *Dumnorix*, *Orgetorix*, *Vercingetorix* etc. legitur? Quid vero diu immoramur, quando idem hic *Vercingetorix* ipſi Straboni Graece ſcribitur Ουεϱκιγγετωϱιξ, quando ſane, ſi poſtrema ſyllaba enuncianda fuiſſet *rich*, non *rix*, ſcribi debuiſſet ΟυεϱκιγγετωϱιΧ. Adde alterum Gallum, qui in marmore Ancyrano dicitur ΑΛΒΙΟΡΙΞ b). Et vero ex caſibus obliquis *Ambiorigis*, *Dumnorigis* etc. quibus utitur Caeſar, neceſſario fluit rectus *Ambiorix*, *Dumnorix*, ut ex *legis gregis* rectus *lex*, *grex*; nullo vero modo *Ambiorich*, vel *Dumnorich*. Quod ſi vere barbara quaedam virorum vocabula in *rich* exivere, tum illa Romani in *ricus* produxerunt. Sic ex *Athalarich* enatum *Athalaricus*, ex *Theodorich* vel *Dietrich* *Theodoricus* teſtibus numis. Alterum, quod ait Bouterovius, τὸ RICH in lingua Gallorum veterum ſignificare *fortem* et *potentem*, ſolido quodam argumento cuperem confirmatum, cujus generis certe non eſt teſtimonium Fortunati de voce *Chilperich*; haec enim Gallorum veterum non eſt, ſed Francorum ex Germania advenarum, qua in regione late ſumpta prognata ſunt nota illa verba in *rich* deſinentia, ut *Dietrich*, *Genſerich*, *Henrich*, *Friedrich*, *Ulrich*, etc. At ex mente meliorum noſtrorum grammaticorum ſyllaba in *ich* deſinens nota eſt terminationis maſculinae. (Friſch in voce *Diet*. Adelung in voce *Rich*.) Cum vero viderem, Bouterovium ad Arabicum *Rik* provocare, intellexi denique, virum eruditum omne hoc ratiocinium *Bocharti ingenio*, quod et ipſe ſubinde profitetur c), debere, qui omnem hanc doctrinam, quam Bouterovius de praetenſo hoc Gallorum RICH commemorat, praecepit d).

ANDOBRA, (Catal. d'Ennery p. 119).

AREMACIOS, (Pellerin Rec. III. tab. 124. n. 2.

ARTOIA, (Pellerin Rec. I. tab. 5. n. 12.)

ATEPILOS, X TOVTOBOCIO. Numum hunc olim edidi ex muſeo M. Ducis, quo loco ex auctoribus nomina Gallorum adſinia, *Atepomarus*, *Ateporix* citavi. (Num. vet. p. 4.) De *Toutobugio* agetur infra.

b) Montfaucon Pal. Graec. p. 157. c) Infra pag. 156. d) In Canaan cap. 42.

ATEVLA, *Protome juvenilis alata.* ✠ VLATOS. *Equus ſtans, infra pentagonum.* AR. obvii.

Poſt Mediobarbi oraculum paſſim numi ſimiles Attilae Hunnorum regi tribui ſunt ſoliti. At non occultavit Begerus ſcrupulos, Ateulam hunc hominem eſſe Gallum potius, quam Attilam conjiciens, nihil tamen ultra progreſſus [e]. Noſtra hac aetate jam non dubitamus, ſimiles numos eſſe Gallicos, quod metallo, volumine, fabrica, typo Gallicis ſunt ſimillimi, nihilque iis cum rege Hunno negotii. ATEVLA vero eſſe nomen Gallicum, comprobat lapis prope Nancejum effoſſus, in quo occurrit ATEVLA: SOLLI. F [f]). Sententiam hanc confirmat etiam vox averſae VLATOS, qua indicari hominem Gallum docet marmor, quod poſt Gruterum adcuratius edidit Sponius [g]), repertum apud Lugdunum, in quo proditur nomen C. VLATTI. MELEAGRI. IIIIIIVIR*i* AVG. *Coloniae Claudiae Copiae Auguſtae Lugduni.* En tibi Attilam iterum praedonem ex Galliis iterum exactum.

ATISIO. in numo Remorum ſupra citato.

AVSCRO. in numis dubiis Tornaci Belgicae.

AVDOS. (Pellerin Rec. I. tab. 6. n. 24.)

BIRACOS. (Pembrock Part. II. tab. 94.)

BOOVIKA. quo nomine latere Taciti *Boadicam*, famoſam ſub Nerone Britannorum reginam conjicit Bouterovius. (pag. 67.)

BRIGIOS? (Catal. d' Ennery p. 120.)

CALEDV. ✠ SENODON. (Muſ. Caeſ. Pellerin Rec. I. tab. VI. n. 41.)

CAMBOTR. (Muſ. Caeſ.)

CANTOPIX. in numis Turonum Aquitanicae, niſi forte eſt pro SANTORIX.

CARMANOS. Vide infra COMMIOS.

CIAMILO. (Pellerin Rec. I. tab. V. n. 14.)

COIOS. Vide infra in *Orcitirix.*

COLIMA. (Pellerin Rec. I. tab. VI. n. 25.)

COMMIOS. Nomen iſtud exſtat in numo: CARMANOS. *Protome imberbis galeata.* ✠ COMMIOS. *in aliis* COMIOS. *Equus currens, infra folium triplex, et* Θ. AR. III. Commius, vel Comius a J. Caeſare Atrebatum rex conſtitutus, additis etiam Morinis civitate immuni eſſe juſſa, atque iſtud propter magna ejus in bellis Gallicis et Britannicis merita, quae teſtimonia vide apud Begerum multum in hoc numo verſatum [h]). Vocis CARMANOS ſignificatio ambigua.

CONTOVTOS. (Pellerin Rec. I. tab. VI. n. 26.)

CORILISSOC. (Pellerin Rec. I. tab. VI. n. 28.)

CRICIRV. (Ibid. n. 32.)

CVN. CVNO. CVNOBILIN. (Pembrock Part. II. tab. 94.)

DALETVONVS. Exſtat numus: REX. ΔALETVΩNVS. *Caput leonis.* ✠ SO-

e) Theſ. Br. T. I. p. 313. f) Reineſ. Inſcr. Cl. II. n. 37. g) Miſc. p. 170. h) Theſ. Br. T. I. p. 305.

TIOGA. *Leo gradiens.* AR. III. Pellerinius, qui praeclarum hunc numum edidit, (Rec. I. p. 32.) hoc nomine latere putat *Adcantuannum* varie in codicibus ſcriptum, et *Sotiatum* Aquitaniae principem, quem a Craſſo victum perhibet Caeſar [i]), et nomine SOTIOGA eosdem hos *Sotiates* intelligendos.

DIAOVLOS. Conjicit Pellerinius, hoc nomine forte ſignificari *Diablintes*, dictos Ptolemaeo Διαυλιται, qui fuere pars Aulercorum. (Rec. III. p. 182.)

DOCI. in numis Santonum Aquitaniae, ſed ſcriptum Q. DOCI. (Bouteroue p. 59.)

DONNVS. Vide ſupra in numis Tornaci Belgicae.

DVBNOREX. Vide numos Tornaci Belgicae.

DVRAT. ✕ IVLIO. (Muſ. Caeſ.) Lege conjecturas Pellerinii de inſcriptis his vocabulis. (Rec. III. p. 179.)

EPENOS. *Caput juvenile.* ✕ ΕΠΗΝΟC. *Eques.* (Catal. d' Ennery p. 120.)

GAINOC. ſed ſcriptum ΓΑΙΝΟC. (Pellerin Rec. I. tab. VI. n. 38.)

GERMANVS, Vide INDVTIOMARVS.)

ΓΙΧΤILOS. (Pellerin Rec. I. tab. V. n. 17. ſeq.)

IBRVIX, quod Pellerinius poſitum pro EBVROVIX conjectat (Rec. I. p. 23.)

ILPOMILA. (Pellerin Rec. I. tab. VI. n. 46.)

INDVTIOMARVS. Numi ſunt obvii: *Caput juvenile.* ✕ GERMANVS. INDVTIIIII. *Bos gradiens.* Æ. III. Bini Indutiomari a veteribus ſunt proditi, unus Allobrogum dux a Cicerone [k]), alter Trevirorum princeps ſaepe Caeſari libro V. memoratus. Poſteriori huic praeſentem numum tribuendum putat Begerus [l]) ſuadente iſtud voce INDVTI. ſic ut additae lineolae videantur indicare IIIviros, et praecedens vocabulum GERMANVS Indutiomari genus e Germanis tractum. Vide de hoc numo conjecturas alias ſane infirmas, primum Joberti, qui in poſtremo verbo *Indictionis* notam exhiberi, etſi conjecturae ſuae multum diffidens, cenſet [m]), deinde Bimardi, qui cum perperam legeret INDVTILLI, apud Illiberitanos Hiſpaniae hos ſignatos numos ſuſpicatur [n]).

KRACCVS. (Pellerin Rec. I. tab. VI. n. 31.)

LITA. LITAN. (Pellerin Rec. I. tab. V. n. 5. et Rec. III. tab. 124. n. 6.)

ΝΑΜΑΣΑΤ. (Bouteroue p. 56.)

NINNO. (Muſ. Caeſ. Bouteroue Sit-.) ne operae pretium, ut, quod nemo jam credet, moneam, Begerum ex hoc NINNO Ninnium apud Marrucinos et Marſos illuſtrem exſculpere [o])?

ORCITIRIX. Nomen iſtud legitur in numis: *Caput imberbe diadematum, in nonnullis juxta ſcriptum* COIOS. ✕ ORCITIRIX. *vel* ORCITIRIX. *Equus currens.* AR. III. Bouterovius, qui numum ſimilem edidit [p]), putat, hunc numi Orcitirigem eſſe eum ipſum, qui Caeſari Orgetorix dicitur, auctorque fuit popularibus Helvetiis, ut in Gallia ſibi ſedes

i) B. G. L. III. c. 21. 22. k) pro Fontejo. l) Theſ. Br. T. I. p. 309.
m) Sc. des med. T. I. p. 163. n) Ibid. p. 460. o) Th. Br. T. I. p. 311. p) pag. 51.

quaererent, librariorum vero vitio literam I in E et O mutatam. Bouterovium ſecuti ſunt alii, quos enumerat inſignis vir eruditionis Gaſpar Odericus in *Epiſtola de argenteo Orcitirigis numo*, neque tamen exiſtimat, numos hos huic Caeſaris Orgetorigi tuto tribui poſſe, tum quod hujus nomen aliter in numo ſcribitur, tum quod nominum adſinitas ſaepe in errorem inducit. Quae de addito altero nomine COIOS mira comminiſcitur Bochatus [q]), lepide ab eodem Oderico refutata vide [r]).

OVIRICIV. (Pellerin Rec. III. tab. 124. n. 3.)

ROVECA. (Pellerin Rec. I. tab. V. n. 11. et Rec. III. tab. 124. n. 8.)

SENODON. ✕ CALEDV. (Muſ. Caeſ.)

TAMBIL. in numo Eburonum Belgicae.

TASC. TASCIO. (Pembrock P. II. tab. 94.)

TATINOS. (Catal. d'Ennery p. 120.)

TOGIRIX. (Bouteroue p. 62.)

TOVTOBOCIO. ✕ ATEPILOS. in numo, quem olim vulgavi. (Num. vet. p. 4.) Vox TOVTO in Gallicis nominibus nequaquam inaudita. Sic apud Gruterum ex marmore Arelatenſi: Q. MELLIVS. TOVTONIS. F. [s]). Apud Muratorium ex marmore Aramontii Occitaniae: TOVTO. DIVICIAN TILLI. F. [t]). Nomen non multum abſimile habent *Teutobodiaci* populus Gallicus in Galatiam translatus teſte Plinio, et *Teutobodus* Teutonum rex a C. Mario ad Aquas Sextias internecione victus, ut eum appellant Eutropius, et Oroſius, at Floro idem dicitur Teutobochus [u]). In *bogius* exeunt etiam *Toliſtobogii* Galli, hi item in Galatiam transgreſſi.

TRICCES. (Pellerin Rec. I. tab. IV. n. 35.)

TVROCA. in numo Viroduni Belgicae, quem vide.

VERGA. (Bouteroue p. 64.)

VLATOS. Vide ſupra in ATEVLA.

VLLVCCI. (Pellerin Rec. I. tab. VI. n. 45.)

* * *

Non commemoro hoc loco numos regum *Bitovii*, *Bitouci*, *Cacantoli*, *Pſamytis*, quos deſcriptos vide in numis regum Galatiae, etſi fuere viri docti, qui eos Galliae propriae tribuerent. Fuere etiam, qui Gallicam mercem putarent tetradrachmos barbaros, inſcriptos: ECCAIO. NEME. ADNA. aut ſimiliter, inter quos fuit Hieronymus Zanettus [x]). Verum eos ad veterem Daciam, et vicinum tractum pertinere, alibi oſtendam.

---

q) Hiſt. Suiſ. T. I. p. 584. r) L. c. p. 20. s) pag. 807. 11.
t) pag. 1503. 5. u) L. III. c. 3. x) de Num. ad vet. Gall. pertinent.

BRITANNIA.

Hujus regionis numos veteres certos non tenemus, ſi eos demas, qui inclinante imperio R. ab iis, qui ſe Auguſtos in hac regione ferebant, ſignati ſunt, ſed qui ad hanc claſſem non pertinent. Et vero teſte J. Caeſare Britanni caruere pecunia, quam diu ſui juris fuerunt. Sic enim ille y): *Utuntur aut aere, aut taleis ferreis ad certum pondus examinatis pro numo.* Fuere tamen viri eruditi, qui numos quosdam veteres pro Britannicis venditaverunt. En horum aliquos:

Pellerinius numum argenteum inſcriptum KONOVO. putavit poſſe *Conovio* Britanniae oppido tribui, qui tamen formae omnino Gallicae eſt, nulla alia motus ratione, quam quod nullum hoc nomine oppidum in Gallia reperit, ſed quae ratio infirma ſane eſt, fatente iſtud ipſo qui vulgaverat z).

Combius argenteum et aeneum muſei Hunteriani, in quibus hinc *Eques decurrens*, inde: VER. nullo alio typo, *Verulamio* Britanniae tribuit. Habebit vir eruditus, ipſe Britannus, ejus ſententiae aptas cauſas, ſed quas ignoro.

Haymius numum vulgavit: *Caput nudum.* ✠ CARIC. *Equus cum ductore.* (Theſ. Br. T. I. p. m. 153.) Tam certum viſum fuit erudito praeconi, numum hunc eſſe Caractaci, qui imperante Claudio gravem in Britannia ſeditionem concitavit, ut decerneret etiam, praeeunte hoc numo *Caractacum* Taciti in *Carictacum* corrigendum. At enim cum ſatis certum non ſit, numum hunc vere eſſe Britannicum, vix permittent eruditi, aliquid in vetere lectione immutari.

y) Bell. Gall. L. V. c. 12. z) Rec. T. III. p. 284.

GERMANIA.

De hac regione ſpectatis numis idem eſto judicium, quod de Britannia dedimus. Nulli certi, qui ad hanc claſſem redigi poſſent, neque veriſimile eſt, ullos a barbara tum adhuc gente cuſos. Subjiciam tamen examini paucos illos, quos Germanis tribui poſſe nonnulli credidere.

ABVDIACVM.

ABVDOS. argenteus formae Gallicae editus a Pellerinio, (Rec. T. III. p. 187.) quem Abudiaco in Vindelicis ſito tribui poſſe cenſet, ſi modo conſtaret, eam gentem numos unquam ſignaſſe. Videtur verius in Gallia cuſus.

AVGVSTA.

Vindelicorum oppidum, hodie *Augsburg*. Welſerus, qui prolixe probat, ſtrobilum, ut noſtra aetate, ita et olim fuiſſe Auguſtanae urbis inſigne, huic urbi tribuit numum, in quo mulier ſedens, quae dextera ſtrobilum tenet, quod judicium calculo quoque ſuo probavit Spanhemius [a]). At falli utrumque probant ſimiles numi alii magis integri, quibus inſcriptum IRIPPO, quae eſt Hiſpaniae urbs incerti ſitus. Alios binos aureos cum capite Auguſti huc vocant antiquarii, (Vaillant Fam. p. 378. Havercamp. in Fam. Morellii p. 618. Spanheim l. c.) in quorum unius averſa ſtrobilus, in alterius averſa epigraphe: COL. IVL. AVGVST. EX. S. C. cum nomine Ti. Gracchi, et typo coloni arantis. Verum ſatis eſto, numos hos eſſe Goltzianos, neque ab alio quopiam conſpectos. Omnes numos propter ſtrobili typum, aut coloniae mentionem huic Auguſtae tributos vide in Impp. Morellii ſub Auguſto Tab. 38. num. 16. Tab. 50. n. 13. et 20. Tab. 51. n. 12. et 14. Sunt etiam numi Auguſti, inſcripti COL. IVL. AVG. typo coloni arantis, quos a nonnullis huic quoque urbi donari video, at eſſe certius Beryti Phoeniciae, in hac dicetur. Nullum igitur numum huic poſſumus Vindelicorum oppido certa fide largiri.

FELTRIA.

Rhaetiae oppidum. Perperam huic tribuendos aliqui putarunt numos inſcriptos FELATRI, quos nunc eſſe Volaterrarum Etruriae ſatis conſtat.

NORICVM.

Numos, qui ad hanc regionem pertinent, et inſcribuntur METallum NORicum cum capite Hadriani, quaere in numis *metallorum* ad calcem numorum Trajani.

a) Tom. I. p. 308.

ITALIA.

Latiſſime accipimus Italiam, ut ea in ſuperam, mediam, inferam dividitur. Supera numis fere caret, media, ſi monetam Romanam, aſſes, ejusque partes demas, egena potius, quam dives, infera abundat.

Antequam illuſtris hujus, lateque patentis regionis numos perluſtramus, juvabit paucis inquirere, quae fuerit in Italiae urbibus rei monetariae lex, ex quo in Romanorum poteſtatem conceſſere. Hae principio liberae ſuique juris deinceps partim legibus ſuis victorum permiſſu uti perrexere, partim coloniarum aut municipiorum jura accepere. Illas ex vetere inſtituto continuaſſe ferire monetam, dubium non eſt. Sane ut aliis argumentis abſtineam, numi Locrorum Epizephyriorum inſcripti: ΛΟΚΡΩΝ. ΡΩΜΗ. ΠΙΣΤΙΣ. dominantem jam Romam teſtantur. Quamdiu illud illis juris permiſſum fuerit, difficile eſt decidere. Quoniam nullum habemus urbis Italicae numum imperatoris capite inſignem, veriſimile quidem eſt, urbibus liberis monetae jus jam ante per Italiam ademptum, quam resp. Romana ad unius imperium delaberetur, ſed nequaquam certum, nam videbimus nobiliſſimas urbes, Athenas, et, quamdiu libera fuit, Tyrum nulli. Auguſtorum dedicaſſe numos, etſi autonomos his imperantibus copioſos cudendos curaſſent. Quod ad colonias attinet, harum paucae fuerunt, quae ex eo tempore, quo deductae ſunt, aes malleo ſubjecere. Harum certas habemus Paeſtum, Brunduſium, Copiam, Valentiam, in quarum numis etſi non legatur nomen coloniae, tamen cum Latina in his omnibus ſit epigraphe, urbes Graecae cum eſſent, certum eſt, ſignatos tum, cum eae ab adventitiis Latinis habitari coeperunt. De aetate, in quam ſe earum moneta porrexit, idem eſto judicium, quod de moneta urbium liberarum; nam neque in harum numo vel unico imperatoris hactenus caput eſt conſpectum.

Juris hujus Italicis urbibus vel negati vel abrogati non meminerunt veteres ſcriptores, licet tamen non obſcure divinare. Video, Caeſari Octaviano a Maecenate inter dominationis principia dictatum: *NVMISMATE, pondere, menſura peculiari urbs nulla utitor, ſed noſtris omnes* b). Datum illud conſilium anno V. C. 725., cum dubius animi eſſet Caeſar, utrum expediret retinere imperium, an remp. reſtituere. Conſilium deinde in legem verſum, diſerte docent numi coloniarum complures, ut Patrarum, Corinthi, Hiſpaniae, Africae etc. in quibus legimus: *Indulgentiae Auguſti moneta impetrata*, vel: *Permiſſu Divi Aug.* vel: *Permiſſu Dolabellae procoſ.* etc.

b) Dio LII. §. 30.

Cum quid indulgetur, vel permittitur, neceſſe eſt praeire legem, quae contrarium praecipit. Cur e re viſum non fuerit, Italiae urbes ab hac lege eximere, ignoramus ſane, et forte ſemper ignorabimus, perinde atque ignoramus, cur quod Romani indulſere orientis provinciis, non indulſerint, aut certe mature ademerint occidenti. Nam dum oriens totus inde a Graecia propria Moeſiaque usque in ultimam Meſopotamiam, Arabiam, Aegyptum diu ſuos ferire numos pergeret, Gallia, Sicilia, Cyrenaica, Africa vetus jam ſaltem ſub Tiberio, Hiſpania ſub Caligula malleum abjecere, una Babba Mauritaniae usque in Galbae aetatem durante. Sed haec alterius loci ſunt. Reliqua ad ſingulas Italiae regiones obſervabimus.

ITALIA SVPERA.

Tractus hic numorum egenus, ſi tamen in eo unquam numi cuſi fuere, quod continuo indagabimus. Illud jam indubitatum, omnes fere numos ejus urbibus a variis tributos aliorſum pertinere. En contractum horum catalogum.

ACERRAE in Transpadanis. Ei a *Mazochio* tributi numi ſunt Acerrarum Campaniae.

CAELINA *Venetorum.* Numus, quem huic largitus eſt Haymius, Caelium Apuliae remeat.

CARISTVM Liguriae. Autonomi, in quibus Khellius legit ΚΑΡΙΣΤΙΩΝ, (Addendic. II. p. 90.) nequaquam huc, ut conjecit vir praeclarus, ſed Cnoſſum Cretae pertinent.

DERTONA Liguriae. Huic Harduinus tribuit numum Auguſti inſcriptum. C. I. A. D., ſed quem eſſe Dertoſae Tarraconenſis, in hac vidimus.

HADRIA Padum inter et Atheſin, a qua mari *Adriatico* nomen ſecundum Strabonem et Plinium. Numum inſcriptum HADR. ex muſeo M. Ducis huc vocat Holſtenius, (Not. ad Steph. p. 9.) at is eſt Hadrumeti Africae. Numi cum epigraphe HAT. ſunt Hadriae Piceni.

PATAVIVM Venetorum. Et Guarnaccius dedit numum: *Caput juvenile inter tres piſciculos.* ✠ PATV. *(literis peregrinis et retrogradis.) Eques galeatus.* (Orig. Ital. T. II. p. 248.) Hunc Laſtanoſa, Havercampus, Gorius Hiſpanicis accenſuere, qualis etiam eſt.

Reſtant igitur ex omni numero *Acilium*, atque iſtud forte dubium, et, quae tamen ad hanc claſſem proprie non pertinent, *Ravenna* et *Ticinum*.

ACILIVM.

In Venetis.

Caput adverſum barbatum nudum. ✠ ΑΚΙΛΙΩΝ. *Diota.* Æ. III. (Pellerin.)

Caput juvenile velatum laureatum. ✠ AKI. *Diota, ex qua pendent racemi.* Æ. III. (Pellerin, Hunter.)

Difficile impugnare Pellerinii judicium numis his hanc Venetorum urbem patriam adſignantis, cum geographia vetus aliam urbem non ſuppeditet, cui haec epigraphe poſſet competere. Miror tamen, in univerſa Gallia Ciſalpina mediterraneam hanc

et obſcuram urbeculam eſſe unicam, quae monetam aetate perantiqua ſignaſſet, nullumque ejus numum memorari ab Arigonio, Theupoli, Maffeio, Savorgnano, Muſſelio, aliisque, qui ipſi Veneti patriae ſuae antiqua monumenta ſolicite perſcrutati ſunt, eosque tam infelices, quibus ſe nunquam numus urbis intra fines ſuos ſitae obtuliſſet.

Æ. RRR.

RAVENNA.

Ad mare Adriaticum. Numos vetuſtae hujus urbis nonniſi infimi aevi habemus, et ſunt:

FELIX. RAVENNA. *Protome muliebris turrita.* ☧ *Aquila inſiſtens fulmini, hinc et inde aſtrum, infra* X. Æ. III.

Eadem adverſa. ☧ RV. *Victoria gradiens.* Æ. III.

Eadem adverſa. ☧ DN. *monogramma incertum, omnia intra lauream.* Æ. III.

Eadem adverſa. ☧ *Monogramma conſtans literis* RAVEN. Æ. III.

INVICTA. ROMA. *Protome muliebris galeata.* ☧ *Eadem averſa.* Æ. III.

Exiſtimat Joſephus Ant. Pintius, qui de numis Ravennatibus prolixam diſſertationem ſcripſit, quae inſerta eſt Philippi Argelati *Monetis Italiae* c), eos regibus Gothis, qui aliquamdiu Ravennae conſedere, deberi. Pulſa deinde peregrina hac gente, et conſtituto exarchatu cognomine officinam monetariam in hac urbe duraſſe, ſignatosque numos cum imperatorum orientis titulis, quod teſtantur numi obvii Phocae, Heraclii, etc. in quorum imo legitur RAV. vel RAVEN. vel RAVENNA. Idem contendit, literas RV., quas exhibet numus ex citatis alter, Ravennam quoque notare, ut et literas RVPS., quas videre eſt in argenteis Honorii, Johannis, etc. nempe: *RaVennae Pecunia Signata.* At difficile omnino eſt evolvere monogramma numi III, cujus ſimilia frequenter reperias in numis Juſtiniani. Plura de his qui volet, adeat laudatam diſſertationem Pintii.

De numo inſcripto: VERONA NPRI-TE COND. vide quae dicemus in moneta Diocletiani ſub PROVIDENTIA. AVG.

Æ. R.

TICINVM.

In Inſubribus ad fluvium cognominem, ſerius *Papia*, hodie *Pavia*, olim regum Gothorum ſedes. Ejus nomen legitur in aeneo Baduillae regis, in cujus ☧ FELIX. TICINVS. *Protome capite turrito.* Illum Comes Mediobarbus ex muſeo ſuo recitat, eumque repertum ſibi fuiſſe ad antiquitatis ſtudia incitamento affirmat d). Idem argenteus exſtabat olim Vindobonae in muſeo de France, nunc Hunteriano.

AR. et Æ. RRRR.

c) Tom. III. p. 87. et Tom. IV. ſub init. d) in numis Baduillae.

ITALIA MEDIA.

Hac complectimur Etruriam, Vmbriam, Picenum, Marrucinos, Latium late ſumptum.

Numi plerumque ſunt aenei. Argenteos ſuppeditant Faliſci, Populonia, Alba Fucens. Fallitur ergo Olivierius, qui in ſua ad Barthelemyum epiſtola haec ſcribit e): *Revera dempta M. Graecia nondum hactenus conſpectus eſt argenteus numus cujuscunque alterius urbis Italicae, ſive Vmbriae, ſive Etruriae, ſive noſtri tractus, ut advertit etiam Paſſerius noſter in ſua de Etruſcis Paeſtanorum numis diſſertatione.*

Antequam tractus hujus monetam enumero, opportunum videtur, praeſigere examen numorum gravis aeris, qui Italiae mediae populis proprii fuere.

* * *

De numis urbium Italicarum ex aere gravi.

Numi ex aere gravi, qui in hoc tantum Italiae tractu, neque extra hunc alibi gentium ſimili modo ſlari conſuevere, certam quandam, ac peculiarem monetae veteris claſſem conſtituunt. Fuit tempus, quo hae praeteritae aetatis reliquiae eruditis Italis, ad obſervanda quaecunque alia antiquitatis monumenta ſuapte pronis inflammatisque, negligendae videbantur, ſive quia propter copiam viluere, ſive quia materiam commentariis dignam viſae non ſunt praeſtare. Enimvero male cum iis perdiu fuiſſe actum, et fere in earum conjuratum perniciem, cum vix ex terrae ſinu prolatae continuo furni cogerentur contumeliam experiri, viri graves pridem ſunt conqueſti, quos inter fuit Abbas Andreas Joannellius, quo teſte diſcimus f), horum numorum vim magnam circa Peruſiam repertam ineunte hoc ſaeculo ad formandam ingentem campanam fuiſſe Fulginei liquatam, id eſt, malo conſilio additam linguam aeri, quod jam ex alto ſuſpenſi, a barbarum populariam factum per ſaecula promulgabit. Rectius de eorum uſu judicavere viri aetatis noſtrae a ſtudiis noſtris cogniti, quos inter Buonarrotius, Olivierius, Paſſerius, Guarnaccius, Arigonius, ac proxime Em. Cardinales Zelada et Borgia, qui inſignem eorum numerum praeclara induſtria collectum muſeis ſuis intulere. Praeter eos, qui in variorum operibus ſparſim editi fuere, juſtum eorum numerum iconismis expreſſum habes apud Arigonium, Paſſerium g), et in Em. Zeladae *Epiſtola de numis aliquot aereis uncialibus.*

Quae ad horum doctrinam numorum pertinent, apud citatos auctores copioſe expoſita reperies; etſi horum nonnulli ſuo abrepti ingenio conjecturas attulere, quas ſimplex ſanumque judicium nunquam approbaverit, ipſa vero haec monumenta aut non dictant, aut palam averſantur. Nos ſatis praeſtitiſſe exiſtimabimus, ſi hujus naturam monetae cauſasque, quantum ipſa de ſe credi ſperarique jubet, expoſuerimus, quo conatu ſin minus ſatis-

e) pag. 23. f) Paſſeri Paralip. Dempſt. p. 157. g) Paralip. in Dempſt.

factum fuerit lectori, culpam velim ipſis his numis imputet, de ſe minus, quam vellemus, confeſſis.

Materiam in paucos, brevesque articulos dividemus, quorum I. examinabit pondus, II. formam, III. locum natalem, IV. typos, V. aetatem, VI. uſum.

I. *Pondus.* Iſtud praecipue hujus claſſis monetam diſcernit, quia auctius eſſe in his ſolet, quam in aliarum regionum numis. Sunt in muſeo Em. Zeladae decuſſes, tripondii, dupondii, aſſes inſignis ponderis, quos inter eſt numus unus, qui uncias omnino XXXVIII. hodiernae librae Romanae adpendit. Alios liberaliter ponderoſos vide etiam in Chronico numario Paſſerii [h]). Ex iis, qui ſpinae typum habent, et a nonnullis in moneta putantur, ſunt, qui pondere libras hodiernas V. aequent [i]). Inſignis etiam ſunt ponderis partes aſſium, ut ſemiſſes, trientes etc.

Nota decuſſis, ſeu decem aſſium eſt X, tripondii III, dupondii II, aſſis I, vel, ut in numis Adriae, L, nempe litera *ἀρχαισσα* verbi *Libra*, ſemiſſis S, unciarum globi, ut in aenea moneta Romanorum.

Aſſem horum populorum ſucceſſu temporis aeque deminutionem paſſum, atque aſſem Romanorum, oſtendit adcuratius Paſſerius in Chronico ſuo numario [k]).

II. *Forma* in his variat, in aliis quadrilatera, in aliis ovi inſtar, rotunda in aliis.

Forma quadrilatera rariſſima eſt. Hujus exemplum unum edidit Molinetus ex muſeo Genovevae [l]), alterum Paſſerius [m]), aliorum meminere Olivierius [n]), et Lanzius [o]). Omnes hos pretio ſuperat is, quem ſervat muſeum Borgianum, inſcriptum ROMANOM, cum alii hactenus reperti illiterati ſint omnes, quemque pictum ſiſti in mea Sylloge I. Haec forma omnium antiquiſſima creditur eruditis, et exiſtimat Lanzius [p]), Varronem, cum dixerat [q]), *quod aſſes librae pondo erant, qui acceperant majorem numerum, non in arca ponebant, ſed in aliqua cella ſtipabant, id eſt, componebant, quo minus loci occuparent, a ſtipando ſtipem dicere coeperunt*, ipſos hos numos quadratos intellexiſſe, quia quadrilatera haec forma ſtipando magis eſt idonea, quam rotunda, ac ſimul globoſa, cujus formae deinceps aes grave eſſe coepit.

Forma ovi, ſed minus turgentis, non pauca exſtant in muſeis exempla. Etiam hanc formam eſſe rotunda antiquiorem, dubitari nequit.

Forma rotunda in plerisque obſervatur, ſed haud dubie recentioris eſt aetatis, Italis communem Graecorum morem imitantibus.

Omnes hos gravis aeris numos fuſos fuiſſe, non modo oculorum judicio manifeſtum eſt, ſed etiam, quia in tanti ponderis numos ſuam exſerere vim malleus non potuiſſet, quo de argumento alibi copioſius diſputavi. (Proleg. gener. cap. XI.)

III. *Locus natalis.* Vt certum eſt, Italiam mediam gravis hujus aeris eſſe tellu-

h) Paralip. Dempſt. p. 193. i) Lanzi Saggio T. II. p. 128. k) Paralip. Dempſt. p. 193.
l) Muſ. Genov. p. 47. m) Paralip. Dempſt. p. 160. n) Fond. di Peſaro p. 28.
o) T. II. p. 126. p) l. c. p. 40. q) de L. L. V, 16.

rem patriam, ſic propius in plerisque locum natalem, qui eos fabricavit, aut ignoramus plane, aut nonniſi conjecturis, iisque plerumque infirmis, definimus. Certi ſumus, ſi qui numi inſcribuntur TVTERE, vel IKVVINI, etc. eos eſſe Tudertum, vel Iguvinorum Vmbriae. Verum cum aut omnis inſcriptio abeſt, aut haec una tantum, vel duabus literis peragitur, neque aliae quaepiam cauſae idoneum criterium ſufficiunt, deſperatam puta omnem rationem natalis ſoli eruendi. Fuere hactenus eruditi non pauci, qui id genus numos, aſſes, ſemiſſes etc. illiteratos continuo in moneta Romana putavere, cum tamen illud neque cauſa inſcriptionis, quae nulla eſt, neque cauſa typorum poſſent adſirmare. Etenim gravi aere uſos non Romanos modo, ſed alios etiam Italiae mediae populos, non ſolum urbis nomen haud raro his numis inſcriptum, ſed Livius quoque docet, qui pluribus locis gentes hujus tractus bello victas gravis aeris poena a Romanis multatas refert, quae teſtimonia collegit Paſſerius [r]). Romanos quidem numos, etiam cum inſcriptione carent, non raro arguunt typi, cum conſtet, Romanorum aſſes una parte habere caput Jani, altera navim, ſemiſſes caput Jovis et navim etc. quem varium modum dabimus in moneta Romanorum conſulari; verum cum numus pro ſolitis his typis offert typos alios vagos, quales continuo producemus, quis eum potius Romanum, quam alterius urbis Italicae poterit praeſtare? Ergo praeter gravis aeris numos Romanos juvante inſcriptione compeitos hactenus habemus numos *Volaterranorum*, *Hadrianorum*, *Tudertium*, *Iguvinorum*, reliquorum patria aut incerta eſt hucusque, aut penitus ignota.

IV. *Typi* in illiteratis aeris gravis numis maxime obvii ſunt: *rota*, *equus ejusve caput*, *granum hordei*, *Pegaſus*, *fulmen*, *delphinus*, *aper*, *vola manus*, *concha*, *aſtragalus*, quos indicaſſe ſatis eſto, quia ipſi per ſe, ignota numorum ipſorum patria, nihil in commentarios offerunt. Typos literatorum, ſeu qui inſcriptione patriam eloquuntur, in eorum moneta dabimus.

V. *Aetas*. Fuere auctores Itali, qui his gravis aeris numis, aut ſaltem magno eorum numero, remotiorem tribuere aetatem non dubitabant, quam ea a quocunque artis numismaticae egregie perito cuicunque numo veteri tributa fuit. Hos inter nominandus Guarnaccius, qui longa diſſertatione comprobare nititur, eorum non paucos eſſe antiquitatis incredibilis, ultimae, et quae ſaeculis Servii Tullii regnum praecedat [s]). Non poſſum in praefixa operis mei brevitate omnia auctoris argumenta perſequi atque refutare, neque, etiam ſi poſſem, eſſet animus, cum vix habiturum ſperem, qui ejus velit judicio ſeſe applicare. Et vero illud jam paucis, ac vere praeſtitum video a Cl. Lanzio, qui, poſteaquam veriſimile eſſe dixiſſet, libram Romanam ejusdem fuiſſe rationis cum libra Etruſcorum, exiſtimat, eorum aetatem numorum inter ſaeculum V. urbis conditae deſinens, et duo vel tria retrorſum ſaecula conſtituendam, quin

r) Paralip. Dempſt. p. 156. s) Orig. Ital. T. II. L. VI. c. 4.

numos hujus claſſis rotundos, quia, ut dictum, aliis poſteriores ſunt habendi, non ultra IV. Romae ſaeculum retrorſum movendos, atque eos praecipue, qui literati ſunt, cum literae ſerius inſcribi coeperint. Alios quidem prae aliis longioris praeferre vetuſtatis notas, quo modo numi rectanguli, et qui ſunt forma ovi, prae rotundis remotiora indicant ortus ſui intervalla. Verum obſoletas has formas tam certa non praeſtare criteria, quae cogant in ultima eos tempora amoliri. Conſtat, apud Romanos aſſem hactenus libralem intra annos non multos ad unciam, quin et ſemunciam fuiſſe redactum. Cur ergo videatur incredibile, apud Etruſcos, Vmbros etc. formam numorum externam non maximo annorum ſpatio potuiſſe immutari? At argumentum auctori validiſſimum, quod et mihi tale ſemper viſum fuit, ſuppeditat horum numorum fabrica, et picturae modus. Neque enim ſpectatis his in numis unius ejusdemque urbis, v. g. Volaterranum, tam amplum obſervatur diſcrimen, ut tam longe eorum natales diſtare credi debeat. Vide hanc cauſam apud auctorem ipſum copioſius diſputatam [t]), tum etiam, quae hujus naturae alia dicemus in tractatu de numis conſularibus [u]).

Hactenus, in quantum aevi porrigantur aeris gravis numi, quaeſitum. Quando feriri hoc pondere deſiverint, minus ardua videtur quaeſtio. Si veriſimile eſt, quod viſum Lanzio, mediae Italiae populos eadem cum Romanis libra uſos, quod tamen certis argumentis probari nequit, veriſimile erit etiam, quo tempore a Romanis a feriundo aere gravi diſceſſum eſt, diſceſſum etiam fuiſſe ab Etruſcis, atque iſtud tanto magis verum, quia quo tempore aſſem Romani imminuerant, omnis jam hic tractus Romanis paruit, quorum ergo arbitrio aut monetae jus urbibus vicinis fuit ademptum, aut ſi permiſſum, veriſimile etiam, eas ad modum Romanorum ſuam ferire monetam conſtituiſſe.

Vſus. Habueritne grave aes, de quo hactenus egimus, rationem monetae, dubitari generatim nequit, atque omnium minime de iis, qui pecuniae modos omnes offerunt, ut: formam rotundam, typos utrinque impreſſos, notas aſſis et partium, et ſaepe etiam ipſum *urbis nomen*, praeterquam quod factam quoque a Livio gravis aeris per omnem hunc tractum mentionem conſtat, ut § III. diximus. Tamen videtur poſſe dubitari, utrum omnia ea monumenta, quae, etſi characteres hos omnes non praeferant, *ab eruditis in moneta haud dubie putantur*, *certa etiam moneta fuerint.* Vt non auſim confidenter adſerere, aes quadrilaterum habere pecuniae modum non potuiſſe, ſic vereor, ut certo adfirmari poſſit, illud alteri uſui, quam pecuniae ſervire non potuiſſe. Enimvero cum haec monumenta praeter formam monetae inſolentem neque ponderis aut valoris notam oſtentent, neque urbis mentionem dempto unico inſcripto ROMANOM, non ex alia cauſa numos placuit dicere, quam quia numorum more utrinque typum impreſſum ſiſtunt. Atque ut etiam his nolimus monetae rationem negare, an continuo in moneta putabimus

t) Saggio T. II. p. 39. ſeq. u) Cap. II. § 3.

alia ſigurae magis inſolentis? cujusmodi ſunt maſſae illae aeneae ſeu quadratae, ſeu cylindri forma, quae utrinque ſpinam impreſſam offerunt, quas Paſſerius monetae Italicae nomine vulgavit [x]). Sed haec dubitantis tantum more dicta ſunto, cum, quem illa alium uſum praeſtiterint, indicare non poſſim, etſi iſtud ignoratum non magnopere juvet eos, qui ea in monetae numero habent.

His de gravi aere praeceptis lector opportune conjunget ea, quae continuo in prolegomenis ad numos Etruriae, et ſerius in tractatu de numis conſularibus capite II. § III. docebimus.

ETRVRIA.

Praepotentis olim populi numismata ſuperant non maximo numero, eorum ſaltem, quibus urbis nomen inſcribitur; nam credibile eſt, copioſos ex iis, qui aſſes, aut ejus partes inſculptas habent, craſſos et globoſos, ſed illiteratos, de quibus proxime egeram, non minus per urbes Etruriae, quam vicinarum regionum ſignatos, ſed quos nulla conjectura diſcernas.

Aes, *ut in univerſo hoc tractu*, *fere ſolum dominatur. Habet tamen argenteos copioſos*, et prae *aeneis magis parabiles* Faleria, cujus cauſam in hac dabimus. Habet etiam argenteos Populonia, ſed valde raros. Aureos et argenteos Coſis tributos aliorſum eſſe derivandos, in hujus urbis moneta indicabimus.

Epigraphe partim Etruſca eſt, partim Graeca. Graeca uſae ſunt ſolae Faleria, et Graviſcae ob cauſas, quas in ſingularum numis proponemus, Etruſca reliquae, quanquam et hae numero paucae, ſaltem quae certos ſuos habeant numos, nimirum Volaterrae, et Populonia. De reliquis numis Etruſce inſcriptis non aeque certum, utrum earum Etruriae urbium ſint, quibus eos eruditorum conjecturae ſunt largitae. Extra Etruriam literis Etruſcis numos ſuos inſcripſere Icuvium et Tuder Vmbriae oppida, et Larinum Frentanorum. Tam pauci cum exſtent numi Etruſce inſcripti, ſic ut ex iis ne totum quidem alphabetum haberi poſſit, operae pretium non putavi, Etruſcarum formam literarum proponere, quas multo liberalius ſuppeditant ſarcophagi, paterae, tabulae ſignaque aenea. Numos aeri inciſos habes in iconiſmis Arigonii, apud Paſſerium [y]), Guarnaccium [z]), et literarum formam exactam apud Cl. Lanzium [a]). Tamen infra poſt numos Campaniae literarum Etruſcarum formam una cum Samniticis et Oſcis, ſed ex numis tantum dabimus.

Typi, quia nihil offerunt, quod eos privatim diſtinguat, aut Etruſcorum mythologiam, ritus, hiſtoriam illuſtret, ſeparatos commentarios non poſtulant. Typorum vero modi, quantum ad artis cauſas pertinent, nihil omnino conferunt ad

x) Paralip. Dempſt. Tab. I. y) Paral. Dempſt. z) Orig. Ital. Tom. II.
a) Saggio Tom. II. pag. 24. ſeq.

ſtabiliendum nativum illum, propriumque huic populo ſtilum, quo Etruſcorum opera ab omnium aliarum gentium operibus diſtingui operoſe docuere omnes ii, qui in praeceptis artis veteris verſati ſunt. Numi urbium Graecarum, Faleriae, et Graviſcarum, elegantiam Graecam proxime imitantur, numi aeris gravis rudioris ſunt operis, reliqui mediocritate contenti ſunt.

CAMARS.

Porſenae regia, ſerius *Cluſium.*

KAM. *Aper currens, pone vir elatis manibus, tres globuli.* ✕ KAM. *Aper currens, tres globuli.* Æ. (Arigoni Num. urb. tab. 18. et num. Etrur. tab. 5.)

Camarti tribuendos hos numos docuit Paſſerius b), cujus judicium ſequitur etiam Lanzius c), de hac urbe fuſius diſſerens.

Æ. RRRR.

COSAE.

Vrbs maritima.

COZA. *Caput Palladis.* ✕ - - ZANO. *Caput equi frenatum.* Æ. III.

Caput Martis galeatum barbatum. ✕ COSA. *Caput equi frenatum.* Æ. III.

Vtrumque hunc numum rariſſimum ab Em. Card. Borgia miſſis ectypis mecum communicatum ante annos aliquot publici juris feci d), tanto illuſtriore beneficio, quia hactenus hujus urbis numum certum videre non licuit. Dixeram ibi, numos hos eſſe ex eorum genere, quos cum iisdem utrinque typis partim aeneos habemus, partim argenteos inſcriptos ROMA. ROMANO. ΟΜΑΛΟC., quos ſuadente fabrica dubitari nequit, non Romae, ſed per Campaniae, et M. Graeciae urbes ſignatos. Ergo Coſani ad monetae tum obviae exemplar ſuos formavere numos addito tamen urbis ſuae nomine. Scripſere auctores *Coſſa* et *Coſa*, tum et *Coſa* unitatis numero, et *Coſae*, quae exempla ibi citavi. Literae Z et S in his numis variant. Sic et in notis Treboniani numis ſcribitur aeque ARNASI. et ARNAZI.

Numos aureos, argenteosque inſcriptos ΚΟΣΩΝ., quos eruditi non pauci harum eſſe Coſarum credidere, verius a M. Junio Bruto fuiſſe ſignatos, in hujus numis comprobare conabimur.

Æ. RRRR.

FAESVLAE.

Beneficum haec urbs experta eſt Swintonum, qui ſequentem ei numum largitus eſt e), utrum jure, ambigo. Certe eruditorum Italorum nullus ejus meminit.

FAI. *(retrograde.) Caput Herculis.* ✕ *Ancora, et 4. piſces.* Æ. II.

Fuere etiam, qui argenteos inſcriptos Oſce VISTLVS, aut ſimiliter, huc vocarent, de quibus vide numos Paeſti Lucaniae.

FALERIA.

Etiam Faliſca, urbs Tiberi adſita. Populus dictus Faliſci. Numis, etiam perantiquis, abundat.

Aquila leporem depaſcens. ✕ FA. *(retrograde.) Fulmen.* AR. I. (Hunter.) in alio : *Victoria gradiens.* (M. Duc.)

b) Obſerv. ad tab. Dempſt. p. 178. c) Saggio T. II. p. 24. 53. d) Sylloge I. p. 81.
e) Tranſact. phil. T. LIV. p. 101.

✶ *Caput aquilae.* ✠ FA. *Fulmen intra lauream.* AR. I. (Muſ. Caeſ.)

Caput Jovis laur. ✠ FA. *Tripus imminente fulmine, ſuperne* ΓPA. AR. III. (Muſ. Caeſ.)

Caput juvenile diadematum. ✠ FA. *Juppiter nudus gradiens d. fulmen intorquens, ſ. aquilam, in area* HP. Σ. Æ. III. (Pellerin Rec. I. tab. X.)

FAΛEIΩN. *inſcriptum diademati, quo Junonis caput redimitur.* ✠ *Aquila ſtans intra coronam.* AR. I. (Pellerin l. c.)

FAΛEIΩN. *inſcriptum diademati, quo Apollinis caput redimitur.* ✠ *Aquila ſtans.* AR. III. (Hunter.)

Caput Jovis laur. ✠ FAΛEIΩN. *intra lauream.* Æ. III. (Muſ. Caeſ. Pellerin.)

Faliſci, quod vicini Romanis fuere, facile ac mature cum his colliſi ſunt. V. C. 361. a Camillo obſeſſi, moti praeclaro virtutis exemplo, quod hic in paedagogum liberorum proditorem edidit, ſeſe atque urbem ſponte Camillo dediderunt f). Veriſimile eſt, numos aliquos ex iis, quos citavi, ac praecipue eos, quos loco I. deſcripſi, quique fabricae antiquiſſimae ſunt, hunc deditionis annum praecedere. At alii per typorum elegantiam, aliasque cauſas recentioris aevi partus haud dubie videntur. Ex quo apparet, urbi ſuis legibus vivere a Romanis permiſſum. Horum tamen nulli excedere annum V. C. 513. licebit; nam cum ſaepe excutere jugum tentaſſent, urbem hoc anno penitus everterunt Romani. Vide Pighium ad annum V. C. 512.

Numi ipſi per nitorem fabricae, typos, epigraphen nihil habent Etruſci, Graeca omnia. Praeclare his monumentis confirmantur ea, quae de hac urbe prodidere veteres. Graecorum fuiſſe coloniam, teſtantur Plinius: *Faliſca Argis orta*, Stephanus: Φαλισκος ἀποικος Αργειων, Solinus conditam ab Haleſo Argivo ait, quod factum Agamemnonis aetati admovet Ovidius g). Juſtinus Chalcidenſium colonos dixit h). Morem quoque Argivorum in typorum cultu ſecuti ſunt, nam ut hi vocem ΑΡΓΕΙ., ita illi το FAΛEIΩN Junonis, aut Apollinis diademati inſcripſerunt.

Epigraphe ipſa tam lingua, quam literis plane Graeca eſt, quae cauſa fuerit, cur eam urbem Strabo ἰδιογλωσσον, *propria lingua utentem*, appellaverit, nimirum quod non Etruſca, ſed Graeca lingua uteretur. Retinuit tamen vetus F pro recentiore Φ, quod nequaquam inſolens, nam et in obviis numis argenteis communi Achaiae nomine ſignatis, neque iis admodum vetuſti aevi legitur FA. pro ΦA. Qua ſcripturae lege praeclare confirmatur, quod refert Dionyſius Halic. i), veteres Graecos nominibus a vocali incipientibus praefixiſſe digamma, et pro *Helena* dixiſſe *Felena*, pro *Helia Felia*. Ergo et ii, qui ab Haleſo conditore dicendi fuere *Haliſci*, dicuntur *Faliſci*, docente id ipſum Servio quoque k).

Juppiter, Juno, Apollo praecipua Faliſcorum numina. Jovis cultum uni numi teſtantur. Ejus vices, etiam cum caput

f) Liv. L. V. c. 27. g) Amor. L. III. Eleg. XIII. v. 31. h) L. XX. c. 1.
i) L. I. p. 16. k) ad Aen. VII. v. 695.

abeſt, ſupplet fulmen, vel aquila, quae in nonnullis ſtationis impatiens, ſerpentis vel leporis venatui vacat capto ab Agrigentinorum et Locrenſium aquila exemplo. At cultum Junonis ab Haleſo Argis huc advectum copioſe deſcribit Ovidius elegia integra [l]), quam ob cauſam eos *Junonicolas* idem appellat, et *coloniam Junoniam* Frontinus [m]). Apollinis honores per tripodem teſtatur numus III. De Faliſcis Hirpis, qui inſtituto quotannis ad Soracten montem Apollinis ſacrificio ſuper ardentes carbones innoxie ingreſſi ſunt, multa dixere veteres, quorum teſtimonia collegi in meis Numis vet. pag. 9.

Magiſtratum haud dubie notant verborum principia in nonnullis occurentia: AM. ΓΡΑ. ET. etc.

Cum hactenus fere unanimi antiquariorum ſententia numi hi Faliſcis tribuerentur, fuit Seſtinus, qui eos inde avellere tentaret, obtentu, ex Peloponneſi eos vicinia adferri ſolere. Viderint iſtud antiquarii Romani Faliſcis vicini. Addit conjecturam magis audacem, ſignatos eos videri ab oppidanis portus Phalerei, quod vix uni perſuaſerit [n]). Cl. Dutens eos Aleiae, neſcio cui, tribuit, idque obiter, quin cauſam adderet [o]).

AR. R. Æ. RR.

GRAVISCAE.

Vrbs maritima.

Caput Jovis laur., pone tres globuli. ✕ ΓΡΑ. *Duae aquilae fulmini inſiſtentes, in area tres globuli, et in nonnullis* ΚΡΗ. *vel* ΘΕΟΛ. Æ. III. (Pellerin, Muſ. Caeſ.)

Caput Jovis, cui lunula imminet. ✕ ΓΡΑ. *Idem typus, in area duo globuli, et lunula.* Æ. III. (Arigoni.)

Numos hos ſignatos eſſe oportuit usque ad annum V. C. 573., ad quem ſic Livius [p]): *Colonia Graviſcae eo anno deducta eſt in agrum Etruſcum de Tarquinienſibus quondam captum.* Additi globuli certam urbem Italicam faciunt, etſi originis fuiſſe Graecae epigraphe Graeca dubitare non ſinat.

Magiſtratus in ΚΡΗ. et ΘΕΟΛ. latet, quod et ipſum Graeci ritus eſt, nam in numis pure Etruſcis magiſtratus non obſervatur.

De inſculptis lunulis vide, quae diximus in prolegomenis ad numos Etruſcos.

Quoniam Cl. Lanzio unicus tantum numus Arigonianus compertus fuerat, ſuſpicatur leviter, eum eſſe poſſe Agrigenti Siciliae, cujus numi ſimilem habent typum, et adfinem epigraphen [q]). Verum inde ab Arigonio plures alii comperti ſunt Graviſcae numi cum certa epigraphe ΓΡΑ.

Æ. RR.

ILVA.

Inſula Etruriae adjacens. Ei Lanzius tribui poſſe conjicit numos typo ancorae, et cum literis, ex quibus nonnulla, ſed infirma admodum conjectura nomen Ilvae confici poſſe videatur [r]).

LVNA.

Vrbs et portus ad mare Tyrrhenum, et fines Ligurum.

Caput barbatum, pone X, *et duo globuli.* ✕ LVNA. (*ſcriptura Etruſca et retro-*

---

l) l. c. m) de Colon. n) Lettere T. II p. 10. o) Explic. de quelq. Med. p. 187.
p) L. XL. c. 29. q) Saggio T. II. p. 68. r) Saggio T. II. p. 26. 70.

grada.) Arundo, ut videtur, aliquid rotae quadripartitae ſimile, et 4 globuli. Æ. II. (Guarnacci Orig. It. T. II. tab. 12. Paſſeri Paralip. Dempſt. tab. 5.)

Ex utriusque auctoris iconismis ſatis apparet, numum citatum eſſe unum eundemque, non unum ab altero diverſum. Cumque praeterea aevi injurias ſit expertus, et offerat notam X, uni fere Populoniae propriam, jam pridem orta ſuſpicio, pro LVNA legendum PVPLVNA, numumque eſſe Populoniae, de qua paullo infra.

PEITHESA.

Vrbs prorſus ignota, cujus tamen nomen Etruſce ſcriptum exſtat in numo, cujus meminit Lanzius. (Sagg. T. II. p. 27.)

Caput Mercurii ✠ PEITHESA. *(ſcriptura Etruſca et retrograda.) Noctua.*

Cl. Seſtinus legendum ait VEITHESA, enarratisque ſuis, aliorumque conjecturis exiſtimat denique, numum eſſe poſſe Vejentum [s]).

PERVSIA.

Tiberi adſita. Ei perperam numum tribuit Maffejus, quem eſſe Acerrae Campaniae, in hujus moneta docebimus.

POPVLONIA.

Vrbs maritima, olim illuſtris, ſed jam Strabonis aetate fere ſolitudo fuit. Ejus numi pauci cogniti fuere, donec novem varios muſeo magni Ducis illatos promulgaveram prolixis commentariis illuſtratos. (Num. vet. p. 10.)

Larva ejecta lingua, infra X. ✠ PVPLANA. *(retrograde et literis Etruſcis.) Luna intra cujus cornua tridens, infra* X. AR. II.

Larva ſimilis, infra XX. ✠ *Sine epigraphe. Duo caducei contrario ſitu.* AR. II. (Hunter.) In aliis: *averſa prorſus inanis ſine ulla aut inſcriptione, aut typo.* AR. II. (Muſ. M. Ducis, et Com. Vitzai.)

Larva ſimilis. ✠ *Sine epigraphe. Sex globuli.* Æ. II.

Caput muliebre adverſum leonis exuviis tectum pedibus infra mentum colligatis. ✠ *Sine epigraphe. Clava.* AR. II. (Muſ. M. Ducis, et Com. Vitzai.)

Caput Vulcani, pone X. ✠ PVPLVNA. *(retrograde et literis Etruſcis.) Malleus, forceps, 4. globuli.* Æ. II.

Caput Mercurii, pone 2. globuli, et luna cum aſtro. ✠ *Eadem epigraphe. Duo caducei ſitu contrario, in medio* X. Æ. II.

Caput Palladis. ✠ *Eadem epigraphe. Noctua, pone luna, et bina aſtra.* Æ. II.

Spectata epigraphe notandum PVPLANA numi I., cum in aliis omnibus conſtanter legatur PVPLVNA. Spectatis typis obſervanda larva, ſive os Gorgoneum, quo forte συμβολικως notatur luna cum adluſione ad urbis nomen Pup. LVNA. Numus IV. forte ſiſtit Omphalen cum Herculis cultu, notam Lydiae reginam, inſertam numis, quia Tyrrheni genus ſuum ad Lydos retulere. Duae lineolae transverſae, inſtar X, quae forte aſtrum indicant, plerumque in area ſunt adſtitutae, et fere criterium numorum Populoniae conſtituunt. Vide haec omnia latius expoſita in citato meo opere.

AR. RRR. Æ. RR.

TELAMON.

Ad Tyrrhenum cum portu.

s) Lettera IV. p. 51.

Caput Jani inter 4. globulos. ✠ TLA. *(literis Etruſcis et retrograde.) Prora navis. Æ.*

Aquieſcendum judicio eruditorum Italorum, Olivierii [t]), Paſſerii [u]), Lanzii [x]), numum hunc, alioſque ſimiles huic Telamoni adjudicantium. Typum etiam navis hanc inquiunt juvare ſententiam; nam teſte Diodoro urbs nomen abſtulit a Telamone Argonauta.

Æ. RRR.

VETVLONIA.

Olim inter principes XII. Etruriae urbes, ſed hodie de vero ejus ſitu diſceptatur. Vide Lanzium [y]).

Rota. ✠ VETL. - - - *Ancora.*

Hunc, alioſque multo adhuc magis ambiguos huic Etruriae urbi tribui video, quos collegit Lanzius [z]).

VOLATERRAE.

Inter illuſtriores Etruriae urbes, et quae inter omnes alias priſtinae magnificentiae plurima hodieque oſtentat veſtigia.

Caput Jani geminum, jam barbato utroque vultu, jam utroque nudo, jam barbato uno, altero nudo. ✠ FELATHRI. *(literis Etruſcis, et retrograde.) Typi varii.*

Sunt dupondia, aſſes, quadrantes, trientes, ſextantes, unciae, et exſtant copioſi apud Arigonium in tabulis numismata Etruriae complexis, in numis gravis aeris nuper Em. Card. Zeladae juſſu editis, alibique.

Non una fuit eruditorum ſententia, quorſum numos ſic inſcriptos deſtinandos putarent. Frölichius aliquando Feltriam Venetorum reſpexit, ſic tamen, ut etiam in Velitras Volſcorum inclinaret animus [a]). Velitras easdem maluit et Gorius [b]), et Scipio Maffejus [c]), demum has Etruriae Volaterras Paſſerius [d]), et Guarnaccius [e]), quae ſententia novum patronum nacta eſt Em. Zeladam [f]), denique et Cl. Lanzium, poſt alios teſtantem quoque, id genus numos magno numero apud hanc urbem reperiri, quod quidem argumentum unum ſufficiat, ad eos Volaterris vindicandos.

Ad explicandum varium Jani in his numis cultum utitur Lanzius dictatis Servii [g]): *Ipſe* (Janus) *faciendis foederibus praeeſt. Namque poſtquam Romulus et T. Tatius in foedera convenerunt, Jano ſimulacrum duplicis frontis effectum eſt, quaſi ad imaginem duorum populorum.* Addit Lanzius [h]), non tantum foederatos hoc typo notari, ſed et populos duos unitos, et in iisdem moenibus habitantes, et quidem teſtibus numis Syracuſarum, Rhegii, Panormi. Jam capita haec eſſe muliebria, et adumbrari tum duas civitates foederatas. Jam caput unum eſſe barbatum, imberbe alterum, et tum notari populum novicium cum vetere conjunctum. Jam caput utrumque eandem praeferre aetatem, et tum ejus adluſionis nullam haberi rationem. Haec vir eruditus ingenioſe, an etiam vere ex mente veterum, magnopere dubitem. An enim veriſimile

---

t) Fond. di Peſ. p. 41. u) Obſerv. ad Dempſt. p. 181. x) Sagg. T. II. p. 28. 82.
y) T. II. p. 106. z) T. II. p. 30. a) Not. elem. p. 85. b) Muſ. Etr. T. I. p. 427.
c) Oſſerv. let. T. IV. p. 35. d) ad tab. Dempſt. p. 174. et 180. e) Orig. Ital. tab. XX.
f) de num. uncial. in praef. p. 13. g) ad Aen. XII. v. 198. h) Sagg. T. II. p. 97.

eſt, Volaterranos capite hoc gemino ter varian[illegible]ter varium voluiſſe indicare foedus, vel unionem? In ipſis Romanorum numis habemus Janum jam barbatum totum, jam totum imberbem. Variis etiam modis conjuncta videas capita in numis Athenarum, Tenedi, aliisque, in numis Romanis gentis Rubriae. Generatim auctores cum veteres, tum moderni diverſos nobis attulere explicatus ſive capitis Jani, ſive capitum Jani more junctorum, ſic ut nondum ſatis certi ſimus, quid veteribus mira hac capitum unione ſemper fuerit intellectum. Sed nolo eſſe longior in cauſa, quae prolixius, quam inſtitutum meum patitur, examen poſtulat.

Typi in his numis: delphinus, clava, luna, aut obvium habent, aut incertum explicatum.

Æ. C.

Numi Etruſci incertarum urbium.

Superſunt multi hujus claſſis numi, quos certae urbi tribuere nequeas, ſive quia inſcriptione carent, ſive quia hanc unica tantum litera abſolvit. Horum magnum numerum aeri inciſum offerunt auctores hactenus laudati, quos inſpexiſſe ſatis eſt. Neque enim obſervatu quid dignum offerunt, argumenti ſuapte jejuni, et nonniſi conjecturarum capacis, quarum nonnullas videre potes apud Lanzium i). Ex omni numero binos tantum excerpere lubet:

Caput Mauri nudum. X *Litera varians Etruſca. Elephas appenſo ad collum tintinnabulo.* Æ. III.

Caput Herculis leonis exuviis tectum. X *Litera varians Etruſca. Canis, dictus vulgo Pomerannus, currens.* Æ. III.

Vtrumque iſtud genus reperiri frequenter in Etruria, et Vmbria, teſtantur eruditi Itali, ſed qui et ipſi in definiendo eorum loco natali diſſentiunt. Vide Guarnaccium k), et Lanzium l). Fuere, qui Punicos eos crederent, ſed quorum judicium ipſe locus, qui eos e tenebris profert, redarguit.

V M B R I A.

Vmbri teſte Plinio gens antiquiſſima Italiae, ſed ſucceſſu temporis variarum colluvione gentium permixti fuere. Gallos Senonas ſuperiorem Vmbriae partem inſediſſe, hiſtoria docet; urbes alias fundaſſe, aut occupaſſe partim vicinos Etruſcos, partim Graecos, ex numis eruimus utraque lingua inſcriptis.

* * *

Numos argenteos pervetuſtos cum epigraphe VM non eſſe Vmbrorum, ſed Sybaris Lucaniae, dicetur infra in numis Sybaris.

ARIMINVM.

Mari Adriatico adſitum.

Caput barbatum pileo conico tectum. X

i) Sagg. T. II. p. 114. k) Orig. Ital. T. II. p. 219. l) Sagg. T. II. p. 115.

ARIM. ARIMI. ARIMNO. *Vir galeatus gradiens d. haſtile, ſ. ſcuto longiore fere obtectus, ex quo aliud haſtile promicat.* Æ. III. (Muſ. Caeſ.)

De his Arimini numis copioſius olim diſputaveram m). Caput anticae, quod Khellio eſſe Vlyſſis viſum fuit, eſſe potius Vulcani exiſtimo in moneta Italica non infrequentis. Figuram partis averſae aut militem Gallum puto, aut Martem Gallorum militum more indutum, quos praegrandibus clypeis fuiſſe armatos perhibuere veteres, quorum teſtimonia ibi laudavi. Exiſtimat Lanzius, hos numos ſignatos, ex quo colonia a Romanis deducta eſt, quod factum V. C. 485 n). Judicium iſtud improbandum non videtur, cum plures Italiae urbes, ex quo coloniae deductae fuere, numos ſignaverint. In pluribus Italicis muſeis vidi numos ſimiles inſcriptos ARIMNO.

Quos alios ab his diverſos Golzius Arimino tribuit, eſſe numos Arcadum, in horum moneta videbimus.

Æ. RR.

FANVM.

Prope Piſaurum, dictum *Fanum Fortunae*, ſerius *Colonia Faneſtris*, hodie *Fano.*

Exſtant numi: *Caput Jovis.* ✠ *Equus ſaliens.* Eorum ſimiles duos edidit Arigonius, ſed quod mirere, in horum uno legit FANA, qui adeo hujus eſſe urbis creditus eſt, in alio AVFA. Ejus generis unum, ſed inſcriptum FA. ΠΤΡ. Pellerinius Faliſcis, ſed dubitantis more, tribuit o). Hactenus ergo certis hujus oppidi autonomis caremus.

Coloniae etiam numi a liberalibus antiquariis huc derivati ſunt. Ita Harduinus numum Philippi Aug., inſcriptum: MVN. FANE. AEL. huc vocavit, at Spanhemius ad municipium Aelium Faneſtre in Hiſpania p), quem ſecuti ſunt Patinus, et Mediobarbus bis, in numis Macrini, et Philippi patris. Numos hos eſſe coloniae Coelae Cherſonneſi Thraciae, in hac docebimus.

IGVVIVM.

Vrbs mediterranea, paſſim a veteribus dicta *Iguvium*, vel *Icuvium*, oppidani *Iguvini*, *Iguvinates*. In tabula Iguvina IV. legitur ſaepius literis Etruſcis IKVVINA. Hodie *Gubbio*, a celebratis tabulis aeneis Etruſce inſcriptis apud hanc urbem repertis illuſtre nomen nacta.

IKVVINI (*literis Etruſcis et retrograde.*) Typi: *Aſtrum ſolis inſtar rotae*, ✠ *Luna creſcens, addita aſſis nota.*

Tres hujus generis gravis aeris numos Paſſerius, Iguvinus ipſe, edidit, pictosque ſtitit, et huic urbi rite addixit q). Operis ſunt perquam rudis. Cl. Lanzius exempla ſpuria circumferri teſtatur r).

Æ. RRR.

PISAVRVM.

Maritima in Gallis Senonibus, nunc *Peſaro.* Eruditus Hannibal Olivierius, qui de hujus origine urbis librum ſingularem ſcripſit, eam fundatam a Siculis conjicit. Quidquid erit, numi habitatam a Graecis, ſaltem quo tempore ſignati ſunt, adfirmant.

Caput Herculis barbatum laureatum,

m) Num. vet. p. 3. n) Saggio T. II. p. 645. o) Suppl. III. p. 98. p) Tom. II. p. 607.
q) Paralip. Dempſt. tab. IV. r) Saggio T. II. p. 647.

juxta aſſis nota. Ӿ ΓIS. *(retrograde.) Cerberus, infra aſſis nota.* Ex aere gravi.

ΓIS. *(retrograde.) Caput barbatum diadematum, pone* 4. *globuli.* Ӿ ΓIS. *(retrograde.) Vas imminente ſupra botro, juxta* 4. *globuli.* Ex aere gravi.

Aſſem hunc et trientem mole inſignes edidit laudatus Olivierius [s]), etſi numos ipſe non vidit, ſed ectypa ex ſchedis Gorii ſibi miſſa profiteatur. Eos deinde reſtituit Guarnaccius [t]).

* * *

Caput Herculis hedera coronatum. Ӿ ΠΙΣΑΤΡΙΩΝ. *Cerberus gradiens.* Æ. II. *(Goltzius.)*

Huic ſimilem, ſed fuſum, et vitiata inſcriptione ſeſe poſſidere teſtatur Olivierius [u]), ejusque fidem juvat numus ſequens:

Caput adverſum juvenile galeatum. Ӿ -- ΣΑΤΡ -- *Cerberus gradiens.* Æ. III. (*Pellerin.*)

Poſtremi hi numi invicte arguunt, Piſauri incolas fuiſſe patria Graecos. Hi utrum aetate praecedant *numos gravis* aeris, quos praemiſimus, quaeri poteſt. Si literae ΓIS. numorum praecedentium capti eſſent ex antiquiſſimo alphabeto Graeco, dubium non foret, hos ipſos aetate quoque anteire. At enim cum hae literae ſpectata forma non minus ſeſe alphabeto Etruſco, et veteri Latino adcommodent, neque hactenus numos gravis aeris Graece inſcriptos viderimus, praeterea ſecundum aliarum Italiae urbium exemplum magis veriſimile ſit, Piſauri incolas ex Graecis factos Italos, quam viciſſim, dubitari nequit, Graecos hos numos antiquitate praeſtare.

* * *

Alium junxit Goltzius inſcriptum quoque ΠΙΣΑΤΡΙΩΝ typo juvenis delphino vecti et Pegaſi marini, cujus fidem jure quidem impugnat Olivierius, at minus recte propterea, quod argenteus eſt, ex quo metallo negat in hac Italiae parte ſignatam monetam. Contrarium docuimus in prolegomenis ad numos Italiae mediae. Hic numus ſi vere exſtitit, eſt Tarenti.

Æ. RRRR.

TVDER.

Mediterranea ad Tiberim, hodie *Todi.*

Epigraphe: TV. vel TVTERE. (retrograde et literis Etruſcis.) Singulare eſt in horum uno E lunatum, eo modo, quo eſt E Graecum ſequioris aevi [x]).

Typi admodum varii, quos inutile eſt deſcribere, cum ad philologiam vix aliquid conferant, et videri poſſint apud auctores ſaepe laudatos, qui Etruſca vulgavere.

Hi Tudertium numi ſunt ſemiſſes, trientes, quadrantes, unciales, quos inter multi gravis aeris, cumque ſint tanto numero, quantus praecipue ex iconiſmis Arigonii poteſt colligi, mirum profecto, tamdiu eos vagatos, donec patrio ſolo reſtituerentur. Horum unum Begerus Ilio Myſiae tribuit [y]), cujus ſententiam perperam miratur Lanzius ſecutum magnum Pellerinium [z]), qui loco indicato Begeri judicium non adprobat, ſed refutat, et de Tudertium numis recte judicat. Hodie

s) della Fond. di Peſ. p. 25. t) Orig. Ital. tab. XV. u) l. c. p. 24.
x) Arigoni Num. Etruſc. tab. XII. y) Theſ. Br. T. III. p. 5. z) Saggio T. II. p. 32.

intellecta rite inſcriptione Etruſca certum eſt, numos ſic inſcriptos hujus eſſe urbis. Teſte Lanzio [a]) profeſſus eſt Paſſerius in ſuis ad Dempſterum Paralipomenis, fuiſſe ſe primum, qui veram horum numorum patriam reperiſſet. Qua ejus operis pagina iſtud adſerat Paſſerius, ignoro. Iſtud certum, Pellerinio jam quatuor ante annis, antequam Paſſerii opus lucem vidiſſet, numos hos Tudertes fuiſſe cognitos. Arigonius numum hujus urbis inſcriptum VT. relegavit Vthinam Africae oppidum [b]), quem Frölichius altero errore eſſe Vticae, vel Tarraconis [illegible]

* * *

Caput Jovis. ✕ TVTERE, *ut ſupra. Aquila.* AR.

Vnicum hunc hujus urbis argenteum citat Cl. Amadutius [d]). Cimelio tam ſingulari quae ſit habenda fides, ignoro. Negligit illud Lanzius, qui omnes monetae Etruſae cauſas adcurate inveſtigavit. Viderint eruditi Itali.

Æ. C.

AGER PICENVS.

ANCONA.

Ad Adriaticum, portus hodieque inclytus. A Syracuſanis Dionyſii tyrannidem fugientibus condita teſte Strabone, unde et *Dorica* dicta Juvenali [e]).

Caput muliebre laureatum. ✕ ΑΓΚΩΝ. *Manus cum cubito tenens palmae ramum.* Æ. III. (Muſ. Caeſ. Pellerin.)

Similem his, ſed argenteum, et anepigraphum pridem edidit Goltzius, qui certe confictus non eſt, quod inventi ſerius numi teſtantur, niſi forte is, quod et alias feciſſe eſt compertus, aes in argentum mutavit. Neque obeſt, abeſſe epigraphen, cum urbs ipſo ſymbolo ſatis notetur frequente ejus in numis veterum exemplo. Typus adludit ad urbis nomen ἀγκων, *cubitus*, nam et a cubiti forma nomen traxit, ut refert Mela: *illa in anguſto duorum promontoriorum ex diverſo coeuntium inflexu cubiti imagine ſedens*, *ideo a Grajis dicta ANCON.* Secundum quem Plinius: *Ancona adpoſita promontorio Cumero in ipſo flectentis ſe orae CVBITO.* Caput muliebre laureatum haud dubie eſt Veneris, quae teſte Catullo [f]) ibi praecipuos honores nacta eſt:

Quaeque Anconam, Cnidumque arundinoſam
Colis, quaeque Amathunta, quaeque Golgos.

AR. Golzianus, Æ. RRR.

HADRIA.

Verſus Adriaticum, ex qua urbe fuere majores Hadriani Auguſti. Cum altera ſit praeterea Hadria in Gallia Ciſalpina Padum inter, et Atheſin ſita, quaeſitum utrius ſint numi Hadriae nomine inſcripti, quos dabimus. Gorius [g]), et Paſſerius [h]) difficultatem diſſimulant. Scipi

---

a) Saggio T. II. p. 29. b) Num. urb. tab. XXIII. c) Not. elem. p. 121.
d) in Paſſerii pict. Etr. in faſc. T. III. p. LXXVIII. e) Sat. IV. 40. f) Carm. 36.
g) Muſ. Etr. T. II. p. 4[illegible]. h) Paralip. Dempſt. p. 177.

Ma[illegible]us non dubitat, eos Hadriae Piceno [illegible]rib[illegible]endos i), cui omnino adhaerendum puto, nam teſtatus eſt Abbas Chaupy, ſe plures numos ſimiles ad eam, quae in Piceno eſt, reperiſſe. Eidem etiam ſententiae acceſſit Lanzius k). Denique ſatis certum non eſt, Galliae Ciſalpinae urbes ſuam unquam habuiſſe monetam, ut dixi in prolegomenis ad numos Italiae ſuperae.

Epigraphe HAT. rarius HATRI. nonnunquam et retrograde. Scriptum olim *Hatria* pro *Hadria*, ut et *Tuter* pro *Tuder*. Sic et Plinius Hadriam Ciſalpinae ſcripſit *Atriam* l).

Typi frequentiores, et magis notandi:

Caput adverſum diadematum prolixe barbatum, juxta in nonnullis L *antiquae formae.* ✠ *Canis, vel lupus jacens.* (Muſ. Caeſ. alibi.)

Sunt hi numi ex aere gravi, et inſignis molis. Typi ratio omnino incerta. Caput anticae a quibusdam Sileni creditur, et L eſſe *ἀρχαιϛσαν* verbi *Libra.*

Caput muliebre comatum inſertum conchae. ✠ *Pegaſus, et* 5. *globuli.* (Card. Zelada, Muſ. Caeſ.)

Et miri hujus typi cauſa ignota.

Typi reliqui: *Calceus.* ✠ *Gallus.* — *Caput Apollinis.* ✠ *Diota.* — In aliis: *Piſces, ancora* etc.

Omnes hi numi ſunt ex aere gravi, et multam antiquitatem eloquuntur.

* * *

Injurius huic urbi fuit Wachterus, qui numos ſic inſcriptos Adranum Siciliae propter canem decumbentem trajecit m), nam idem typus, ut aliis cauſis abſtineam, etiam in Tudertis numis habetur. Longius a ſcopo aberravit Havercampus, inſcriptione HAT. indicari Romanam gentem *Atriam*, vel *Hateriam* exiſtimans n). At Mazzochius errore contrario ad Hadriam noſtram adegit numos cum epigraphe ATPETC, ut ipſe legit, quem refutabimus in numis Corcyrae, quorſum hi numi pertinent, praecipue cum auctoritate ſua alios in errorem induxerit.

Æ. RR.

VESTINI.

Huic populo Cl. Lanzius tribuit numos prope vicinum Aſculum Piceni repertos, ſiquidem ſatis validam hanc putabimus conjecturam o).

Caput Palladis. ✠ VES. MI. *Luna cum aſtro.* AR.

Caput vituli. ✠ VES. *Idem typus.* Sextans aeris gravis.

MARRVCINI.

TEATE.

Regionis princeps, quam ſcriptores *Teate*, numi *Tiate* appellant.

Caput Palladis, juxta globuli vario numero. ✠ TIATI. *Noctua ſtans, aut inſiſtens capitello* [illegible]*rdinis Corinthii, in area*

i) Oſſerv. let. T. V. p. 381. k) Saggio T. II. p. 641. l) [illegible] III. p. 173. m) Archaeol. num. p. 147. n) in Parut. p. 787. o) Saggio [illegible] II. p. 603.

iterum globuli vario numero. Æ. I. II. III. (Muſ. Caeſ. Arigoni.)

Caput Herculis. X TIATI. *Leo gradiens, ſuperne clava, infra 4. globuli.* Æ. II. (Muſ. Caeſ.)

Æ. R.

LATIVM.

Late ſumptum intelligo, complectendo una Marſos, Volſcos, Aequos.

ROMA.

Hujus monetam hic non attingimus, quae alteram univerſi operis claſſem efficit.

ALBA.

Exſtant numi a variis editi:

Caput Palladis. X ALBA. *Aquila fulmini inſiſtens.* AR. III. (Pellerin, Pembrock Part. II. tab. 2.)

Caput Mercurii. X ALBA. *Pegaſus.* In alio: *Gryphus currens.* AR. III. Priorem edidit Cl. Dutens, (Explic. de quelq. med. p. 49.) poſteriorem vidi Romae in muſeo Abbatis Chaupy.

Conſpirant auctores citati, hos numos ex pluribus hoc nomine urbibus tribuendos illi Albae, quae in Marſis lacui Fucino adſita, et inde Alba ad Fucinum, et Fucentia dicta fuit. Teſte Livio colonia deducta eſt V. C. 451 p).

AR. RRR.

ATINA.

Huic Volſcorum urbi perperam a Frölichio q) tribuitur numus in muſeo Theupoli deſcriptus ADINOD., qui eſt Larini in Frentanis, ut in his dicetur. Numus ATINAIΩN apud Arigonium male lectus pro AITNAIΩN populo Siculo, quem errorem recoxit Magnanus r). Neque huc videtur referendus aeneus inſcriptus ATINOS, quod viri potius nomen eſt, quam urbis, ambigente ipſo ejus praecone Pellerinio s).

ANTIVM.

In Volſcis. Numi aenei ANTI. Goltziani ſunt.

ANXVR.

Volſcorum lingua, quae et Terracina, quo nomine etiamnum gaudet. Huic urbi Goltzius numos tribuit nulli alteri conſpectos: AXTR. typo *Jovis Anxur.*, Alius huc refertur a Begero t): *Caput Palladis.* X AƧVR. *Gallus ſtans*, quem ex eodem citat quoque Spanhemius u). Vterque miratur in ſecundo elemento inſolitam formam τϛ X. At fallitur uterque, nam numus hic Aquini eſt, de quo mox. et apparet, numum Begerianum minus fuiſſe integrum, et ſecundum elementum aliud non eſſe, quam Q ſolitum. De Jove Axure vide denarios Vibii Panſae.

AQVINVM.

In Volſcis.

Caput Palladis. X AQVINO. *Gallus ſtans, ſuperne aſtrum.* Æ. III.

Eſt in muſeo Caeſareo, ejusque ſimilem pridem edidit Maſſejus x). Ab hoc numi Sueſſae, Teani, Calium, Venafri, Campaniae urbium ſola epigraphe SVE-

p) L. X. ſub init. q) N[illegible] elem. p. 71. r) Lucan. num. p. XIII. s) Rec. I. p. 69. t) Theſ. Br. T. I. p. 357. u) T. I. p. 96. x) Oſſerv. let. T. V. p. 383.

SANC. TIANO. CALENO. differunt. De [illegible] in NO agemus poſt numos Campaniae.

Rationem ſociati cum Pallade galli adfert Pauſanias. Nam cum videret, gallum Minervae caſſidi in ejus ſimulacro inſidere, iſtud factum adfirmat, quod haec avis omnium ſit pugnaciſſima y).

Æ. RRR.

CLITERNVM.

In Aequis. Male lectum a Frölichio ΚΛΙΤΕΡΝ. in numo, in quo Cumarum, et Literni nomina junguntur z). Vide infra Cumas Campaniae.

MINTVRNAE.

SINVESSA.

Volſcorum urbes. Numi MINTVRN. ΣΙΝΤΕΣΣΑΝΩ. ſoli Goltzio cogniti fuere.

AVRVNCI.

Vetus in ultimo Latio Italiae populus. Numum edidit abbas Seſtinus ſibi ex Apulia adlatum: *Caput equi cum freno.* ✠ ΑΤΡΥΝΚΩΝ, *ut videtur. Hordei ſpica.* Æ. III. (Lettere T. II. p. 3.) Cum ipſe auctor epigraphen in dubium vocet, poſſumus ab explicando ſingulari hoc numo, et hactenus a nemine conſpecto abſtinere.

S A M N I V M.

Hujus regionis vires ac potentiam diu experta Roma. Ejus etiam opes depraedicant ſcriptores veteres, ſed non confirmant numi, quorum paucos habemus ſuperſtites.

AESERNIA.

VOLKANOM. *Caput Vulcani, retro forceps.* ✠ AISERNINO. *Juppiter fulminans in citis quadrigis volante altius Victoria.* Æ. III. (Muſ. Caeſ.)

Pellerinius in ſuo ſimili legit: VOΛΚΑΝΟΝ, et ΑΙΣΕΡΝΙΝΟ., magis utrumque Graece. Verum in numis muſei Caeſarei prior inſcriptio obtinet, quam et in muſeis Italicis me obſervare memini. Cl. Ignarra numum memorat ex muſeo ducis Nojae, inſcriptum: ΑΙΣΕΡΝΙΝΩΝ., ſed numi imago, quam ibi ſiſtit, habet perinde ac alii AISERNIN. a). Auctor muſei Theupoli invitatus voce VOLKANΩN, ut ipſe legit, vitiato haud dubie urbis in averſa nomine, ſimilem numum tribuit Volcis, Etruriae, an Lucaniae, non addit. Ejus fallace indicio deceptus Frölichius Vulcaniam inſulam reſpexit b). Numum ſimilem Marcello, cui cognomen *Aeſernino*, tribuit Patinus c).

De voce VOLKANOM inſolentius in OM exeunte, agemus poſt numos Campaniae.

* * *

AISERNIN — *Caput Palladis, retro clava.* ✠ *Aquila ſerpentem unguibus ſtringens.* Æ. III. (Muſ. Caeſ.)

Numus hic ab obviis Aeserniae differt. A Pallade non aliena clava propter facta heroica, et hanc manu geſtat in pluribus veterum monumentis.

y) Eliac. II. p. 518. z) Not. elem. p. 93. a) de Pal. Neap. p. 250.
b) Not. elem. p. 120. c) Num. fam. p. 311.

*

Caput Apollinis laureatum. ✕ AISERNIN. *Bos cum facie humana coronatur a ſupervolante Victoria.* Æ. III. (Ignarra l. c.)

Æ. R.

ALLIFAE.

De numis dubiis, quos aliqui huic Samnii urbi tribuerunt, vide, quae ad Alaeſam Siciliae monebimus.

BENEVENTVM.

BENVENTOD. *Caput Apollinis laureatum.* ✕ ΓΡΟΠΟΜ. *Equus currens, ſupra quem pentagonum.* Æ. III. (Paoli rudera Paeſti tab. LVII. n. 26. 27.)

Iconiſmus hujus numi ab auctore propoſitus urbis nomen ſcribit BENVENTOO., ſed quod corrigere non dubitavi in BENVENTOD, cum quod teſtatus mihi eſt Abbas Chaupy, ſe binos vidiſſe hujus urbis numos, forte hos ipſos, cum poſteriore hac epigraphe, tum quod terminatio in OO citra exemplum eſt, at in OD ex vicini Larini LADINOD cognita. Signati ſunt hi numi, ex quo oppidum jam Romanis paruit. Nam ante horum imperium dictum *Maleventum.* Livius d): *Maleventum, cui nunc urbi Beneventum nomen eſt.* Et Plinius e): *Beneventum, auſpicatius mutato nomine, quae quondam appellata Maleventum.* Teſtibus Solino et Stephano urbs eundem habuit conditorem, quem Arpi Apuliae, nempe Diomedem. Et vero Beneventi cum his Arpis et Salapia nexum praeclare ſtabiliunt harum numi urbium; nam omnium trium partes averſae equum currentem exhibent addito praeterea magiſtratus nomine. Atqui et in Beneventi numis το ΓΡΟΠΟΜ (forte ΓΡΟΡΟΜ) non dubito eſſe magiſtratus nomen, de quo vide, quae infra in numis Sueſſae Campaniae dicentur.

* * *

Harduinus ex muſeo Genovevae recitat numum: COL. BENEVEN. ſine anticae mentione, de cujus probitate, aut vera lectione dubitare fas ſit. Paucae Italiae continentis coloniae numos cuderunt, atque etiam in iis, qui exſtant, nunquam praefixum COL. obſervatur. Alios numos inſcriptos BEN. PRAE. non huc, ſed Celſam Tarraconenſis pertinere, monitum in hujus urbis numis.

Æ. RRRR.

MVRGANTIA.

Vrbs Samnii teſte Livio, ſed incerti ſitus.

MΥΡΤΑΝ†ΙΑ. *Caput Apollinis laureatum.* ✕ *Bos cum capite humano, ſuperne fulmen.* Æ. II. (*Pellerin. Suppl. III.* p. 95.)

Epigraphe literas Graecas Etruſcis aut Oſcis permixtas offert. Atque haec praecipua cauſa eſt, cur numus tribuendus ſit hujus tractus urbi, noſtrae adeo Murgantiae, non Murgantio Siciliae. Numus idem eſt etiam in muſeo Card. Borgia teſte Lanzio f).

Æ. RRRR.

PENTRI.

Samnii, aliquoties memorati Livio.

Numum inſcriptum retrograde, et literis Etruſcis — ΕΝΤΔΕΙ, in quo hinc *caput Mercurii*, inde *Pegaſus*, quem Khellius aliquando vulgaverat g), his Pentris

---

d) L. IX. c. 27. e) L. III. c. 16. f) Saggio T. II. p. 601. g) Adpendic. II. tab. IV.

tribus poſſe conjicit Lanzius [h]), verum [illegible] litera hujus vocabuli prima, quae in hoc numo deſideratur. Vide, quae praeterea de hoc numo infra in numis incertis Campaniae dicentur.

NVMI SAMNITICI.

Numos Samniticos primus a numis conſularibus diſcrevit, eosque binis eruditis ſane, ac claſſicis diſſertationibus illuſtravit Abbas Olivierius Piſaurenſis [i]). Multum etiam in his explicandis verſatus eſt Cl. Swintonus Anglus, ſed varia fortuna, ut patebit [k]).

Sunt hi omnes argentei, denarii Romani forma et pondere, operis ſat elegantis, quos omnes cum ex Olivierio, tum aliis collectos hic ob oculos ſiſto:

1.) ꓦITVꟽ· > *Caput muliebre galeatum.* ✠ ꟽIꟽI8AS *Miles ſtans juxta bovem procumbentem d. haſtam, ſ. parazonium, in area* A (Olivieri.) *Alius, ſed in area* B *inverſum.* (Muſ. Caeſ.)

2.) VIꓦƎTꓕ *Caput muliebre laureatum cum inauri et monili.* ✠ *Typus averſae ſimilis, in imo literae variantes* N ꓭ > B I ꟽ Ꟶ ♆ Я ꓕ (Minervinus de monte Vulture tab. IV. Pellerin. Suppl. II. tab. I. Muſ. Caeſ.)

3.) *Alius, ſed ſcriptum Oſce et retrograde* VITELIVD. (Swinton Philoſ. Tranſ. T. LI. p. 853. ſeq.)

4.) *Adverſa, ut numero* 2. ✠ ƊꟽIꓕꓷVꓦ. Iꟽ *Idem typus.*

Swintonus in hoc denario fieri mentionem familiae Luponiae olim credidit. (l. c. T. LVIII. p. 253.) Serius cum adcuratius eum edidiſſet, epigraphen dedit, qualem propoſuimus, ſanxitque, eſſe gentis Luviae. (l. c. T. LXIII. p. 22.)

5.) ƊVTAƊ8ꟽƎ· ꓦꓕTVꟽ· *Caput muliebre galeatum.* ✠ IΠNNΠ· > *Vir genuflexus porcam ſuſtinet, quam duo milites haſtati bacillo contingunt.* (Olivieri.)

6.) *Eadem epigraphe. Caput muliebre hedera coronatum.* ✠ *Eadem epigraphe. Bos animal dubiae formae cornu feriens.* (Pembrock Part. II. tab. 87.) *Eundem hunc numum reſtituit Cl. Dutens, cui dubium illud animal luculentus eſt crocodilus.* (Explic. de quelq. méd. p. 222.)

7.) ꓦꓕTVꟽ *Caput muliebre galeatum alatum.* ✠ - - > IΠNNΠ· >. *Dioſcuri in diverſum equitantes.* (Olivieri.)

8.) VIꓦƎTꓕ *Caput muliebre galeatum, pone* X. ✠ >. ꓕIΠNNΠ· >. *Vir genuflexus porcam ſuſtinet, quam milites duo hinc, duo inde ſtantes bacillo contingunt.* (Swinton T. LII. pag. 28., ſed qui totus in ſuo Veturio defixus, ut dicetur, epigraphen partis anticae legit FITEEIV.)

Cum his conjungo ſequentes:

9.) *Caput muliebre laureatum.* ✠ *Vir genuflexus porcam tenet, quam adſtantes*

---

h) Saggio T. II. p. 602. i) Saggi di Cort. T. II. p. 49. et T. IV. p. 133.

k) Philoſ. Transact. Vol. LI. p. 853. — Vol. LII. p. 28. — Vol. LVIII. p. 253. — Vol. LIX. p. 432. — Vol. LXIII. p. 22.

octo milites bacillis contingunt, *infra* PAX., *in alio* IIII. (Olivieri.)

10.) *Caput muliebre laureatum*, *juxta* X. ✠ ITALIA. *Mulier armis inſidens d. haſtam*, *coronatur a Victoria retro ſtante*, *in area* C. (Pellerin. Suppl. III. tab. 3.) *In ſimilis alterius area* E *inverſum.* (Swinton l. c. T. LIX. pag. 440.)

11.) ITALIA. *Caput ſimile.* ✠ *Typus ut num.* 9, *ſed in imo* C. (Pellerin l. c. Muſ. Caeſ.)

Numos hos eſſe Samniticos demptis tribus poſtremis, quos ob argumenti concordiam addere placuit, facile probamus.

I. Hi numi Romani non ſunt, quod vel ex una literarum forma ſatis apparet. Sunt tamen ſignati in Italia, nam eaedem literae adfines ſaltem ſunt Romanis, et comparent frequenter in numis urbium Samnii, Campaniae, et vicinarum regionum. Oſcae paſſim dicuntur, de quarum natura agemus infra poſt numos Campaniae.

II. Conſtat, populos, qui hac aut ſimili literarum forma uſi ſunt, Etruſcos, Samnites, Campanos, fuiſſe eos ipſos, qui praeter alios pertinax cum Romanis bellum ad civitatis jus extorquendum geſſere, dictum *Marſicum*, ſeu *ſociale*, foedus autem ab his populis initum vocabatur *Italicum*, quod Italiae reliquae populi unitis viribus adverſus Latium conſpiraſſent. Ab his, et durante hoc bello hos eſſe percuſſos numos, ſequentia evincent.

III. Memoratur in horum aliquibus *C. Papius Mutilus imperator.* At [illegible] quoque hiſtorici veteres, quorum [illegible]nia collecta vide apud Olivierium [l]), Samnites ſibi in hoc bello C. Papium Mutilum (aliis Mutilium) imperatorem praefeciſſe, quae quidem potiſſima cauſa eſt, cur Samnitici vocentur hi numi. Brutulum Papium Samnitum ducem memorat quoque Livius [m]). Papii Mutili ſenatoris ſub Tiberio meminit Tacitus [n]), qui et conſul fuit, et auctor legis Papiae Poppaeae. In numis binis, quos deſcripſimus, nimirum 7. et 8., Papii nomen ſequitur litera > haud dubie poſita pro *Caji*, id eſt: *filius.*

IV. Conſpirant quoque typi, praecipue is, quo porcam vir tenet, quam adſtantes alii contingunt, qui notus fuit feriundi foederis ritus, et quo deſignatur id ipſum foedus, quo variae Italiae nationes ad extorquendum jus civitatis adverſum Romanos conſpiravere. Vide etiam numos gentis Veturiae, qui eundem foederis ritum ſiſtunt. Imaginem in his numis propoſitam eximie juvant verba Ciceronis [o]): *In eo foedere, quod factum eſt quondam cum Samnitibus, quidam adoleſcens nobilis porcam ſuſtinuit juſſu imperatoris.*

Spectatis inſcriptionibus in hac numorum claſſe praeter literarum formam huic tractui peculiarem notandus C. Papius Mutilus. Vocatur is *Embratur*, cui in Latinorum lingua reſpondet *Imperator.* Revera ſupremus Samnitum dux Livio plerumque dicitur *Imperator*, quae loca congeſſit Olivierius [p]). Alter dux vocatur

l) Saggi T. II. p. 57. m) L. VIII. c. 39. n) Ann. II. 32. o) de Invent. L. II. c. 30. p. T. II. [illegible] 60.

Viteliu, quod quidem nomen non legitur inter foederatorum duces, quos recenſent Appianus et Vellejus. Videtur ergo ſerius ſuffectus. Certe gens Vitellia, ex qua prognatus erat Vitellius Aug., ex Sabinis Romam antiquitus profecta eſt, cum ſubinde quidam Vitelliorum belli Samnitici tempore praeſidio Roma in Apuliam miſſo deinceps ſubſiderent Nuceriae, et longo poſt intervallo repeterent urbem, ut refert Suetonius q). Olivierius in numo ſuo ſimili legit P. ITEEIV., qua ſcriptura viſus illi eſt indicari *Inſteius* Capito Marſorum dux in eodem bello r). *Swintonus* in ſuo, quem dedimus loco III., vidit VITEEIVD, atque adeo *Veturium* ſibi finxit. Sed apparet, Olivierii numum non fuiſſe integrum; Swintoni vero numus teſtante ejus iconismo diſerte habet VITELIVD, ſed auctor ſua ſponte pro L fecit E. Sunt ergo omnes unius ejusdemque Vitelii.

Vocabulum Saſinim numi I. eruditos admodum exercuit. *Olivierius illud nimis* acute a Graeco σαφεω, vel σαφηνιζω, *manifeſto*, aut etiam, ſi ſuperis placet, a σαττω, *conculco*, deducit s). Stomachamur in viro gravi conjecturas usque adeo inanes. Sed urget etymologiſtas omnes commune quoddam fatum. Aliquot annis ſerius aliam inivit viam, eaque voce putavit indicari Samnitum urbem, in qua numus cuſus, et forte *Saepinum* ſaepius Livio laudatum t). Mox pagina ſequente non repugnare ait, notari virum aliquem illuſtrem ex gente *Saſinia*. Addit ibidem conjecturam Paſſerii, *Saſinim* eſſe poſſe nomen magiſtratus ſuadente id verbo Hebraico easdem fere radicales continente שפטים, quod *judices* ſignificat, et unde derivantur Carthaginienſium Suffetes. Swintonus legit SAFINI. M. et explicat: SAFINI. *Marci*, id eſt: *filius*, neque dubitat, Saſinium hunc fuiſſe eo in bello ducem, perinde ac Papium in denariis aliis. Sententiam ſuam confirmat denario gentis Serviliae, quem ex Olivierio ſumpſit inſcripto SERVEILIM, quod iterum explicat: SERVEILI*us Marci*, id eſt: filius u). At enim male vir eruditus cauſam ſuam fulcit numo Olivierii vitiato; nam in numis aliis, iisque integris legitur C. SERVEILI. M. F. Accedit, quod in numis illaeſis nullum punctum literas I et M vocis SAFINIM ſeparet. Veriſimilior multo ſententia Maffeji, exiſtimantis x), *Saſinim* idem eſſe, quod Latinis *Sabini*, notari tamen reipſa Samnites, qui, ut teſte Strabone origine Sabini fuere, appellantur a Graecis Σαυνιται, a Latinis *Samnites*, vel *Sabelli*. Suffragatur etiam typus in his numis ipſis. Stat figura galeata feminuda d. haſtam tenens, ſ. parazonium, ſ. pede globum vel galeam calcans, juxta bos procumbens. Olivierius primum hac figura exhiberi putavit ipſum Mutilum, cujus nomen in numi antica legitur, et tauro jacente proſtratos Romanos y). Mutavit ſerius mentem z). Nam cum videret, in numis ſuis taurum jacentem a figura ſtante calcari, et catenis illigari, putabat, eo typo indicari coloniam quandam Romanam (eſt autem bos coloniae typus) a

q) in Vitell. c. 1. r) Saggi T. II. p. 65. s) Saggi T. II. p. 67. t) Saggi T. IV. p. 145. u) T. LIX. p. 434. x) Oſſerv. let. T. V. p. 341. y) T. I. p. 66. z) T. IV. p. 141.

Samnitibus rebellibus ſubjugatam. Sed enim fallit haec conjectura. Nam figura illa non bovem calcat, ſed globum, vel galeam, et quod catenam putabat, ſolitum lorum eſt ex parazonio pendens, ut videre eſt in numo integriore Pellerinii [a]), et alio muſei Caeſarei. Praeclare hic typus conſpirat cum verbis Strabonis, narrantis [b]), Sabinos, a quibus ſtirpem traxere Samnites, oborta ſterilitate monitos, ut prolem ſuam diis dicarent. Obtemperaſſe eos, eoque anno editos filios Marti conſecraſſe, cumque virilem aetatem attigiſſent, DVCE TAVRO ad coloniam foris condendam eos dimiſiſſe; procubuiſſe tum taurum in Opicorum regione, quo facto illos his pulſis ea loca inſediſſe, TAVRVM*que* MARTI; qui ducem ipſis id animal miſit, ex oraculi juſſu ſacrificaſſe. Probabile igitur eſt, inquit Strabo, eos diminutive *Sabellos* a majoribus ſuis vocatos. Ex his igitur verbis Bianconus [c]), et Pellerinius [d]) numi typum recte explicant, Martemque in figura ſtante, et in tauro dictum Sabinorum ducem humi procumbentem, et ad ſacrificium paratum vident, cui id unum addo, tanto potius videri Martem, quod ſeminudus fingitur manifeſto divinitatis indicio. Addit Pellenius, literam B, quae infra taurum ſignata eſt, eſſe *ἀρχαισσαν* urbis *Boviani*, in qua putat ſtatum numum, ſed quae opinio certe fallit, quia, ut ex ſociis numis vidimus, hae literae admodum variant.

Caput muliebre galeatum alatum numi VII. perinde ac in denariis Romanis. Opportune hoc loco arguit Olivierius [e]), caput illud non eſſe deae Romae, quod paſſim adſerunt antiquarii; nam juratos Romanorum hoſtes veriſimile non eſt voluiſſe Romae imagine uti. Vt iſtud, de quo in familiarum numis uberius agemus, facile dederim, ita verum tamen videtur, hos populos ſervilem in morem Romanorum monetam imitatos, quod ex forma, pondere, ſigno denarii X, typo ex Servilii numis capto, de quo mox, ſatis apparet. Atqui etiam imitatos regimen Romanorum politicum conſtat eligendo binos conſules, binasque definiendo provincias conſulares, ut teſtatur Diodorus [f]).

Caput laureatum in his numis quominus pro Apolline haberi poſſit, vetant monile et inauris. Pellerinius eſſe caput Bellonae conjectat, ſed argumentis abſtinet [g]).

Dioſcuri in numo *VI. equites*. Huic numo ſpectatis *utriusque* partis typis ad *omnes apices ſimillimi* ſunt numi gentis *Serviliae*, niſi quod, ut in illorum antica eſt MVTIL, in his ROMA, ut in illorum averſa C. PAAPI., ſic in horum averſa C. SERVEILI. M. F. Quae ratio ſit tantae concordiae typorum in numis Romanorum, et eorum hoſtium Samnitum, mihi incompertum. Quam Olivierius offert, plane infirma eſt.

Poſtremi duo numi inſcribuntur ITALIA literis pure Latinis. Quare eos non quidem Samniticos dici velim, cum literis Samniticis non inſcribantur, videntur tamen pertinere ad foedus Italicum, I.

a) Suppl. II. tab. I. n. 2. b) L. V. c) de Ant. lit. Hebr. et Graec. p. 62.
d) Suppl. II. p. 11. e) T. IV. p. 134. f) L. XXXVII. Ecl. 1. g) Suppl. II. p. 9.

propter caput muliebre laureatum, quod etiam in certis Samniticis ſaepe occurrit, II. propter typum foederis, III. accedente praecipue voce ITALIA, quae numis Romanis, in quibus plerumque ROMA legitur, opponi videtur. Fallitur tamen Pellerinius, negans, Romanos unquam numis ſuis inſcripſiſſe vocem ITALIA [h]). Non meminit, cum haec ſcriberet, numorum gentis Muciae. Octo figurae, quorum quatuor hinc, quatuor inde porcam contingunt, forte nobis exhibent octo illos foederatorum duces, *quorum nomina proponit Vellejus* [i]). *Litera* C, quae utriusque numi aream inſidet, ſecundum Pellerinium [k]) indicat Corſinium in Pelignis, ejus belli praecipuam ſedem. Modo multo inſolentiore Swintonus literam E, quae eſt in ſimili ſuo, quem citavimus, explicat, ſed quem referre piget. Planiſſima explicatio, eſſe variantem alphabeti literam, cujusmodi obviae ſunt non modo in numis Romanorum conſularibus, ſed etiam Samniticis, ut in numis loci I. et II. vidimus.

Typus averſae in numo VI. inuſitatus ſane: Taurus crocodilum toto corpore premens, et cornu fodicans. Niſi me omnia fallunt, certa allegoria eſt ejus temporis cauſas involvens, et poſſunt typo tauri intelligi Samnites, ſuperbi victores ſive Romanorum, ſive alterius urbis, quaecunque ſubacto altero animali notari queat. Simili fere modo ſerius comperi, inſolentem hunc typum explicari a Cl. Swintono [l]).

FRENTANI.

LARINVM.

In hujus *numis epigraphe eſt*: *LADI*NOD, quae obvia; at Romae in muſeo Abbatis Chaupy vidi LADINOM. Literarum inſolentium ignoratio fecit, ut hi numi longo tempore vagarentur. Auctor muſei Theupoli urbem quamdam ADINO omnibus ignotam exſculpſit [m]). Eundem Frölichius Atinae Volſcorum adjudicavit [n]). Arigonius his numis titulum praefixit GADINOD. Bouterovius eſſe *Latinorum* numum putavit [o]). At Khellius erudite oſtendit eſſe Larinatium, primamque literam L, quae in aliquibus numis hujus urbis inſtar C formatur [p]). Ratio inſcriptionis Etruſcae ex Catone petenda, qui Larinates ex Liburnis et Etruſcis advenas facit [q]).

Numi ſunt quincunces, trientes, quadrantes, ſextantes, omnes ponderis deminuti.

Typi:

Caput Herculis. ✠ *Centaurus citato curſu.* (Muſ. Caeſ.)

Caput muliebre velatum, *redimitum ſpicis.* ✠ *Delphinus.* (Muſ. Caeſ.)

Caput Palladis. ✠ *Eques galeatus cum haſta et clypeo citato curſu.* (Pembrock P. II. tab. 18. Theup. l. c.)

---

h) Suppl. III. p. 79. i) L. II. § 16.) k) l. c. l) l. c. T. LI. p. 863.
m) pag. 1244. n) Not. elem. p. 71. o) Rech. cur. p. 90. p) Adpendic. II. p. 100.
q) de Origin.

Bos cum facie humana. ✕ *Bos ſimilis.* (Ignara de Pal. Neap. p. 257.)

* * *

Eidem Larino Arigonius perperam tribuit numum cum epigraphe ΛΑΡΙ., qui eſt Lariſſae Theſſaliae. Alii item numos inſcriptos IDNO, quos recenſebimus in numis incertis Campaniae, et forte huc pertinebit numus IƎΔTИƎ .. quem eodem loco dabimus.

Æ. RR.

CAMPANIA.

Hujus urbes regionis numis abundant, ſuntque inter hos multi fabricae perelegantis proficua illis vicinae Magnae Graeciae arte.

In his animadverſione praecipue digna ſunt epigraphe Oſca, nomen urbis ſaepe in NO, variaque vocabula in OM deſinentia, et typus frequens *tauri cum capite humano, de quibus* omnibus ex inſtituto *infra poſt* enarratos Campaniae *numos* diſſertationibus tribus agemus.

Numi CAMPANORVM nomine.

Caput Palladis galeatum. ✕ KAMΠANO. *(retrograde.) Taurus cum facie humana, infra avicula, et* M. AR. II.

Numum hunc primus edidi ex muſeo M. Ducis r), ſimilem deinde Magnanus s), tertium vidi Romae in muſeo P. Antonii Benedetti. Huic addendus alter fere geminus:

Caput Palladis galeatum. ✕ KAΠΠΑΝΟ. *Taurus cum facie humana, infra avicula et* N. AR. II.

Hunc nonniſi inſcriptione diverſum edidit Pellerinius t), ejusque ſimilem ait a Panelio ex muſeo le Bret vulgatum. At eo virum eruditum falli exiſtimo, quod literam N ſolitariam cum nomine urbis conjungit, legitque KAΠΠΑΝΟΝ. Haec litera ſic ſolitarie eſt poſita, ut in priore numo Mediceo litera M, quae adeo ſeparatum ſenſum facit. Cl. Ignarra in argenteo his ſimillimo legit ΑΡΠΑΝΟΣ, ac propterea Arpis Apuliae tribuit u). At Pellerinius erroris lectionem ſuſpicatur, numumque perinde ac priores eſſe Campanorum cenſet x), quod viderint praeclari Neapolitani.

Habemus ergo in his numis ſcriptum KAMΠΑΝΟ et KAΠΠΑΝΟ. Credibile tamen eſt, his *vocabulis* non univerſos Campaniae cives, ſed Capuam indicari, cujus gentile Latinorum ſermone et aevo ſuperiore fuit *Campanus*, non *Capuanus*, ut latius in hujus numi explicatu diſſerui y). Et apparet ex numo Pelleriniano, valuiſſe etiam gentile *Cappanus*. Capuae numos, ſed poſteriores, et inſcriptos Oſce, infra recenſebimus.

---

r) Num. vet. p. 18. s) Miſc. numism. T. III. tab. 19. t) Additions p. 18.
u) de Pal. Neap. p. 250. x) l. c. y) l. c.

˙KAMΠANΩN legitur in numis Entellae Siciliae, quam vide.

AR. RRR.

ACERRAE.

Mazochius, qui primus numos cum Acerrarum inſcriptione prodidit z)., alios Acerris Galliae Transpadanae, alios Acerris Campaniae largitus eſt. Non ſatisfaciunt rationes ejus criterii, ac cum vix exſtent certi ejus Galliae numi, dubium non eſt, numos omnes hoc nomine praeditos huic Campaniae urbi vindicandos. Ignobiles Acerras Vatrias Vmbriae aſpernamur.

Caput Jovis laur., pone 4. globuli. ℞ VCƎЯИ *Juppiter in citis quadrigis Victoria habenas moderante, infra 4. globuli.* Æ. I. (Muſ. Caeſ.)

Caput idem, pone 2. globuli. ℞ *Eadem epigraphe. Duae figurae ſtantes pallio poſt tergum defluo, quarum ſingulae d. bacillum, ſ. porcam ſimul attinent, in area 2. globuli.* Æ. II. (Muſ. Caeſ.)

Caput idem, pone globulus. ℞ *Eadem epigraphe. Victoria coronans tropaeum, in area globulus.* Æ. III. (Arigon. Miſcell. tab. XIV.)

In omnibus hujus urbis numis, quos viderim, reperio epigraphen diſtinctam VCƎЯИ, quod ſane monendum contra Mazochium, qui in ſuis legit V◁ƎMИ, cui adeo ſecundum elementum non eſt Я ſed M. Epigraphe, qualem ego propoſui, non modo luculenta eſt in binis integerrimis muſei Caeſarei, verum etiam eadem ipſa proponitur in numo Arigoniano, qui cetera Mazochiano ſimillimus eſt, quemque tertio loco deſcripſi. Docet epigraphe, hanc urbem Oſcorum lingua dictam fuiſſe *Acerum*, ut et, quae Graecis et Latinis dicebatur Nuceria, Oſcis erat *Nuſcrinum.*

Alterius numi pars averſa ritum ſacrum exhibet, quo Feciales duo foedus ineunt ſecundum Virgilium a):

Poſt iidem inter ſe poſito certamine reges
Armati Jovis ante aras, paterasque tenentes
Stabant, et caeſa jungebant foedera porca.

Idem typus frequens eſt in numis Samniticis, de quibus ſupra, et in denario gentis Veturiae. In ſimili numo, haud dubie per aetatem attrito, cum legeret Vaillantius M. SERV., eum Serviliae gentis numis intulit, inter quos eſt numero 12.

Etiam in tertii numi explicatu manifeſte peccatum. Nam cum Maffejus in ſuo tantum legeret poſtremas literas VCƎ - - b) eum ſerius Peruſiam referre non dubitavit c).

Æ. RR.

ATELLA.

A qua urbe fabulae Oſcae nomen habuere. Aeneus ΑΤΕΛΛΑΝΩΝ ſolum Goltzium auctorem habet. Alter ΑΤΑΛΙΝΩΝ. apud Arigonium magis ſuſpectus eſt, et, ut ex typo apparet, legendum ΚΑΤΑΝΑΙΩΝ.

CALATIA.

Binae fuere in Campania Calatiae.

---

z) Saggi di Cort. T. III. p. 1. a) Aen. VIII. v. 639. b) Veron. ill. P. III. p. 259.
c) Oſſerv. let. T. V. p. 307.

Ad alterutram pertinet numus a Mazochio deſcriptus: (Tab. Heracl. p. 534.)

Caput Jovis. ✕ ITN√Nꓘ *Bigae.* Æ.

Cl. Ignarra meminit numi hujus urbis ex muſeo ducis Nojae, in quo epigraphe ΚΑΛΑ. et *bos cum facie humana.* Plura non addit d).

Æ. RRRR.

CALES.

Epigraphe in omnibus: CALENO. Apud Begerum eſt CALENΩ, ſed de quo dubitem. Et fuit urbis gentile *Calenus.*

Caput Palladis. ✕ CALENO. *Victoria in bigis.* AV. (Pellerin. Rec. I. p. 44.) AR. (Pembrock, Muſ. Caeſ.)

A metallo pretium huic numo accedit, ex quo nullus hujus urbis alius conſpectus.

Caput Apollinis. ✕ CALENO. *Taurus cum facie humana, ſuperne Victoria, lyra, aſtrum etc. infra variae literae.* Æ. III.

Caput Palladis, ✕ CALENO. *Gallus ſtans, retro aſtrum.* Æ. III.

Aenei citati ſunt obvii. De typo galli vide, quae in Aquino Latii diximus.

AV. RRRR. AR. RR. Æ. C.

CAPVA.

Vrbs olim praepotens, et Campaniae facile princeps.

Numi inſcripti ΚΑΠΤΑΝΩΝ a ſolo Goltzio citati haud dubie conficti ſunt, ut etiam is, quem Harduinus ex Mediceo citat cum epigraphe ΚΑΠΤΑC. Id certum, eum ibi hodie non exſtare. Certi Capuae numi inſcriptionem Oſcam offerunt, quos primus, quod ſciam, Mazochius huc pertinere docuit e), cum antea a Goltzio et Begero inſulae Co tribuerentur. Tamen veriſimile eſt, in hac urbe cuſos argenteos ΚΑΜΠΑΝΟ, et ΚΑΠΠΑΝΟ, ut dixi ſupra in Campania. Pleroſque Capuae numos depictos aut deſcriptos vide apud Mazochium f), in Catalogo muſei Caeſarei, et Arigonio.

Epigraphe Oſca eſt: ΠNꓘ·]ΠNꓘ· ꟻΠNꓘ·

Typi nobiliores:

Caput Jovis. ✕ *Diana in citis bigis,* vel: *Aquila inſiſtens fulmini,* vel: *Victoria coronans tropaeum.* Æ.

Caput Dianae. ✕ *Vir equo decurrens,* vel: *Aper currens.* Æ.

Jovis et Dianae cultum frequenter ſiſtunt Capuae numi. Et vero in Tifatis, monte urbi imminente, praecipua fuit ejus religio teſte Vellejo g): *poſt victoriam, qua deſcendens montem Tifata cum C. Norbano concurrerat Sulla, grates Dianae, cujus numini regio illa ſacrata eſt, ſolvit etc.* Idem mons in marmore, quod edidit Mazochius h), dicitur *Dianae Tifatenae.* In hoc ſecundos honores fuiſſe Jovis, confirmat tabula Peutingeriana, quae hoc loco ſcribit hinc: *ad Dianam,* inde: *Jovis Tifatinus.*

Numi reliqui varia deorum capita, et in averſa typos iis proprios continent.

Globuli, nempe unciarum notae, plerumque utramque ſuperficiem inſident, et ſaepe aſtrorum modo formati ſunt, ut in numis Caelii, et Barii Apuliae.

d) de Pal. Neap. p. 251. e) Saggi di Cort. T. III. p. 1. f) l. c. g) L. II. c. 25.
h) in mutil. Camp. amphith. tit. p. 46.

Combius numum inſignis fabricae inſcriptum KAPT. huc refert. Verum ſi talis revera eſt epigraphe, mallem eum tribuere Caryſtiis Euboeae.

Æ. C.

CASILINVM.

Non attinebat meminiſſe hujus urbis, cujus numus aureus in ſolo Goltzii theſauro profertur, niſi Harduinus teſtaretur, illum ſibi viſum [i]), inſcripto: COS. CASILIN., cum capite Caeſaris dictatoris, et mentione Ti. Gracchi quaeſtoris. Qualiscunque Harduini auctoritas tanta mihi non eſt, ut mihi hoc loco diffidere non putem permiſſum.

CVMAE.

Vrbs vetuſta a Chalcidenſibus Euboeae condita, et quidem teſte Strabone ſociis Cumaeis Aeolidis, a quibus nova colonia nomen traxit. Vrbis famam auxit *Sibylla* carminibus ſuis celebris.

Ejus numorum inſignem antiquitatem epigraphe et fabrica teſtantur. Metallum in omnibus mihi notis argentum dempto numo concordiae, de quo infra.

Caput muliebre diademutum. ✠ KVME. *(buſtrophedon.) Concha, ſuperne ramus.* AR. II. (Pembrok P. II. tab. 80.)

Numum hunc ex omnibus, quos novi, antiquiſſimum puto.

Caput virile corona oleagina redimitum cum cauda acuta et porrecta. ✠ KT. *Figura humana humero alato, inſtar Tritonis in piſcem deſinens.* AR. I. (Minervino del monte Volt. tab. V.)

Caput muliebre. ✠ KVMAION. *(ſcriptura ſolita, vel retrograda.) Concha, ſuperne ovis, ſerpens, pagurus, caput barbatum, granum hordei etc. in uno muſei Caeſarei additur* K. AR. II. (Muſ. Caeſ.)

Cancer marinus adverſus. ✠ KVMAION. *Typus, ut in praecedente.* AR. II. (Muſ. Caeſ.)

Pleriſque viſum, capite muliebri in his numis effictam famigeratam Sibyllam Cumarum civem. Verius opinor ſiſti Parthenopen Sirenen, ut fuſius probare adnitar in ſequente Neapoli. Conchae, cancri, Tritonis explicatus ambiguus, niſi forte haec urbem maritimam notant, et quod teſte Plinio Campaniae ora conchis abundat. Additum K in numo altero explendum forte Καμπανιας, ut diſtinguatur ab altera cognomine Aeolidis.

AR. R.

Concordia Cumas inter et Liternum.

MVHDƎT✓ƎMVꓘ *Caput Apollinis laur.* ✠ *Taurus cum capite humano volante ſupra Victoria.* Æ. III. (Pellerin, Muſ. Caeſ.)

Memorantur in hoc numo conjunctae duae urbes *Cumae* et *Liternum* Oſce inſcriptae, haud dubie ad indicandam concordiam. Revera Liternum Cumis vicinum erat. Si Hancarvilium audimus, hic numus ſignatus eſt ſub ipſa tempora Trojana, quem alibi late refutavi [k]), et de quo ſeparatim agam infra poſt enarratos Campaniae numos. Cimelium iſtud praeclare confirmat, quod de Cumis refert Vellejus [l]): *Cumanos Oſca mutavit vicinia*,

i) Num. illuſtr. k) Num. vet. p. 26. l) L. I. c. 4.

perſuadet etiam, ſcribendum eſſe *Liternum*, non *Linternum*, quod hactenus dubium viſum.

Æ. RRR.

HERCVLANEVM.

Vrbs fato ſuo cognita. Huic Gorius largitur numum: *Caput nudum, pone caduceus.* ✕ ΛVΖΔΗ *Eques pileatus citato curſu d. ramum.* Æ. [m]). Cum Gorio ſentiunt Marcellus Venuti [n]), Guarnaccius [o]), Amadutius [p]). Forte minus aberravero, ſi eſſe unum ex barbaris Hiſpanicis adſeram, quorum eſt ſimillimus ſpectata fabrica et typis.

LITERNVM.

Nulla re magis, quam voluntario Africani ſenioris ſeceſſu et morte conſpicua. Numum concordiae cum Cumis vide paullo altius in *Cumis*.

NEAPOLIS.

Vetere nomine *Parthenope* a ſepulta hic Sirene ejusdem nominis [q]). Conditam fuiſſe a Chalcidenſibus, *qui Cumis conſedere*, teſtantur Vellejus, Plinius, Livius, Marcianus Heracleota, quorum teſtimonia vide apud Cellarium. Numis prae omnibus Campaniae urbibus abundat.

Epigraphe: ΝΕΟΠΟΛΙΤΩΝ ex lege ordinaria, at non raro idem urbis gentile in recto, et unitatis numero: ΝΕΟΠΟΛΙΤΗΣ, perinde ac ΚΑΥΛΩΝΙΑΤΑΣ, ΚΡΟΤΩΝΙΑΤΑΣ, et ſimilia. Singularem epigraphen habet ſequens:

Caput muliebre adverſum diadematum paſſis crinibus. ✕ ΝΕΟΠΟΛΙΤΑΣ. (*buſtrophedon.*) *Taurus cum capite humano.* AR. II.

Numum hunc ex muſeo Caeſareo olim edidi [r]). Is reliquos omnes hujus urbis numos antiquitate praeſtat. Mirum praeterea in colonia Chalcidica nomen urbis Dorice in ΤΑΣ exiens, cum illud in reliquis omnibus in ΤΗΣ deſinat.

Caput muliebre diadematum, rarius inter tres quatuorve piſciculos, retro elephas, botrus, tridens, ſignum Palladis etc. infra ΑΡΤ. ΕΥΞ. ΤΑΡ. *etc. aut plenius* ΔΙΟΦΑΝΟΥΣ. *etc.* ✕ ΝΕΟΠΟΛΙΤΩΝ. *vel* ΝΕΟΠΟΛΙΤΗΣ. *Taurus cum facie humana coronatur a ſupervolante Victoria, infra* ΙΣ. ΕΠΙ. ΟΥΙΛ. ΣΩ. etc. AR. II.

Numi hi ſunt obvii, et operis elegantiſſimi. Caput anticae Begerus, aliique eſſe Dianae confidenter adſeruere, quo iſtud jure, enimvero ignoro. Cultus capitis ac diadema Dianam certe non probant, et abſunt pharetra et arcus ejus certa attributa, quibus tamen illam in aeneis ejusdem urbis inſtructam videmus. Quod in nonnullis infra ſcriptum reperiatur ΑΡΤ., iſtud nequaquam ΑΡΤεμιδα probat, nam pro hoc in aliis legitur ΕΥΞ. ΤΑΡ. etc. ut diximus, totum vero ΑΡΤΕΜΙΣ infra ſimile caput ſcriptum nonniſi in numis Goltzianis reperio, quorum ſimilem ſi quis alter idoneus auctor vere exſtare profeſſus fuerit, nequaquam pergam negare Dianam. Quare omiſſa Goltzii auctoritate licitum mihi puto alium tentare hujus capitis explicatum. Eſſe illud

---

m) Symb. lit. T. I. p. 11. n) Deſcriz. delle prime ſcop. d'Ercolano p. 24.
o) Orig. Ital. T. II. p. 221. p) in Paſſerii vaſc. Etr. T. III. p. LXXXVI.
q) Plinius, Strabo. r) Sylloge I. p. 1.

Sirenis Parthenopes, mihi plane perſuadeo. Sirenes quidem inferne deformes, in volucrum nempe crura deſinentes, finxit antiquitas, ac talis revera fingitur in numo Petronii Turpiliani, at non negavit formam ſuperne decoram, quae virginem deceat, ut ſane Parthenope a *virginea voce* nomen abſtulit [s]). Hanc Parthenopen non ignobile monetae argumentum ſuffeciſſe, non tam eo colligi poteſt, quod teſte Strabone ejus Neapoli monumentum oſtendebatur, quam quod urbs ipſa ab hac Sirene vetus ſuum nomen traxit, ut diſerte teſtantur Virgilius, Plinius, aliique, et quae cauſa fuit, cur Petronio Arbitro diceretur *Sirenum domus* [t]). Praeclare huc ſervit, quod ex Timaeo refert Tzetzes [u]): Diotimum Athenienſium navarchum Neapolin appulſum ex oraculi monitu ſacrificaſſe Parthenope, et in ejus honorem celebraſſe curſum lampadum, quod certamen deinceps annuum magis promoverunt Neapolitae, ut eodem Lycophronis loco videre eſt. An ergo Parthenope non fuit dignus numorum typus, quando urbs ei ipſi ſuam debuit appellationem, ejus ſepulcro gloriabatur, et inſuper annuos ei ludos peregit, quamque praeterea Lycophron οἰωνον θεαν, *volucrem deam*, templo, libationibus, boum ſacrificiis in hoc tractu honoratam refert [x])? At cur potiſſimum credam eſſe Sirenis caput, movet me concordia numorum Terinae Bruttiae. In his caput muliebre adeo omni cultu ſimile eſt illi, quod Neapolitani exhibent, ut dubitari non poſſit, utrumque ad idem, aut certe adſine argumentum referendum eſſe. At conſtat etiam, apud Terinam alterius Sirenis Ligeae ſepulcrum fuiſſe, quam mari hauſtam, et huc delatam nautae in litore ſepelivere, ut docent Lycophron [y]), Solinus [z]), et Stephanus [a]). Quis igitur ambigat, cum utriusque urbis capita ad omnem apicem conſpirent, utramque veteres ſuas heroidas numis inſeruiſſe?

Non repugnabo, ſi quis volet eandem Parthenopen ad ipſos etiam Cumaeos et Nolanos extendere, in quorum moneta ſimile caput muliebre diadematum habetur, etſi norim, pleroſque in Cumarum numis Sibyllam videre. Certum eſt ex Lycophrone [b]), Parthenopen ex Sicilia ejectam benigne fuiſſe acceptam ab iis, qui Glanin ſeu Clanium fluvium adcolebant, inter quos fuere et Cumaei, et templo ſacrificiisque cultam, et ipſe commentator Tzetzes ad hunc verſum ſubjicit: Γλανις, ποταμος Ιταλιας και Κυμης, *Glanis fluvius Italiae et Cumarum*. Quin et diſerte memorat Philargyrius [c]), Cumaeos ſacra Parthenopes magna religione ſuſcepiſſe. Veriſimile igitur, feminae hujus cultum apud Cumas ortum, propagatum deinde in harum coloniam Neapolin, et haud dubie etiam Nolam, quae ſecundum pleroſque conſanguinea cum Cumis fuit. Atque horum deinde exemplo Terina eodem fuerit typo uſa, ſed quo Sirenen ſuam Ligeam ſignificarent.

De tauro partis averſae, qui obvius eſt in Neapolitanorum moneta, agetur

s) Tzetz. ad Lycophr. v. 722. t) Sat. c. 5. u) ad Lycophr. v. 732. x) v. 718. ſeq. y) v. 726. ſeq. z) Cap. 8. a) ſub *Terina*. b) v. 717. c) ad Virg. Georg. IV. 564.

poſt numos Campaniae diſſertatione ſingulari.

Haec de argenteis, neque minore numero ſuperſunt aenei, at nullo inſigniore typo.

Caput Apollinis. ✕ ΝΕΟΠΟΛΙΤΩΝ. *Taurus cum facie humana, vel totus, vel dimidius.* In aliis: *Lyra inclinata, et cortina.* Æ. III.

Caput Apollinis. ✕ ΡΩΜΑΙΩΝ. *Bos dimidius cum facie humana, cui inſertum aſtrum.* Æ. III. (Pellerin Suppl. II. p. 23.)

De numo hoc absque dubio Neapolitano vide, quae differam in moneta Romanorum conſulari Sect. I. cap. VI. § 3. Sane numus hic a praecedente nonniſi inſcriptione differt.

* * *

Caput Dianae cum pharetra et arcu. ✕ *Cornucopiae.* Æ. III.

* * *

Magiſtratus in Neapolis numis raro totus ſcriptus, ſaepe tantum primoribus literis indicatur. Quid literae fere in ſingulis per aream ſparſae notent, incertum. AR. et Æ. C.

NOLA.

A prima Hannibalis clade et Auguſti morte nobilis. Chalcidicam urbi originem tribuunt Juſtinus d), et Silius e). Alii aliam adſtruunt.

Caput muliebre diadematum. ✕ ΝΩΛΑΙΩΝ. *Taurus cum facie humana volante ſupra Victoria.* AR. III. (Muſ. Caeſ.)

Numi hi tam fabrica, quam typo Neapolitanis omnino ſunt ſimiles, ex quo utriusque urbis viciniam et concordiam intelligimus. Alioqui utrique urbi unum idemque fuiſſe genus in Neapoli diximus, quo loco et adſerere tentavimus, capite anticae exhiberi Parthenopen *Sirenem.*

ΝΟΛΑΙΩΝ. *Caput Apollinis.* ✕ *Idem averſae typus.* Æ. III. (Pembrock.)

Etiam hic numus ex genio monetae Neapolitanae. Sed dubium injicit epigraphe ΝΟΛΑΙΩΝ pro ΝΩΛΑΙΩΝ. Graeci ſcripſere ΝΩΛΑ, et produxit primam ſyllabam Silius f), et Virgilius teſte Gellio g), cum primum ſcripſit: *vicina Veſevo Nola jugo*, ſed ob aquam a Nolanis ruri ſuo negatam pro *Nola* repoſuit *ora.*

AR. RRR. Æ. RRRR.

NVCERIA.

A veteribus tam Graecis, quam Latinis dicebatur *Alfaterna*, quo a tribus aliis, quae adhuc per Italiam memorantur, diſtingueretur, quod diſcrimen inſertum etiam numis. Sunt hi inſcripti cum Graece, tum Oſce.

Inſcripti Graece:

Caput Apollinis. ✕ ΝΟΥΚΡΙΝΩΝ. *Equus ſtans, infra quem pentagonum.* Æ. III. (Muſ. Caeſ.)

Caput virile imberbe, infra ΚΡΑ. ✕ ΝΟΥΚΡΙ - *Fulmen.* Æ. III. (Muſ. Caeſ.)

Caput juvenile diadematum. ✕ ΝΟΥΚΡΙΝ. ΓΑΥΡΟΥ. *Aquila ſtans.* Æ. III. (Muſ. Caeſ. Pellerin.)

Praeclarus hic numus urbis ſitum ad montem Gaurum eloquitur. Et urbem, et montem conjungit quoque Silius h):

d) L. XX. c. I. e) L. XII. v. 161. f) l. c. g) L. VII. c. 20. h) L. VIII. 533.

Illic Nuceria, et Gaurus navalibus
aptus.

Æ. R.

Inſcripti Oſce multo illuſtriores:

И8И.⅃И ИИVНIᐊКƎVН ИИVНᐊƎT *Caput juvenile diadematum cum cornu arietino.* ✕ *Dioſcurorum unus nudus ſtans d. equum freno retinet, ſ. haſtam, in imo:* ЧƎНZНᗡA AR. II. (Muſ. M. Ducis.)

ЯVЯ.⅃Я ИИVН.ІᐊКVН ИИVНᐊT (*literis punctatis ceu in Syriacis.*) *Caput idem.* ✕ *Eadem averſa, ſed ſine epigraphe.* AR. II. (Ibid.)

ИИVН..ƎИ.⅃И ИИVКᐊIƎVН (*ſic, omiſſo nempe* Н, *et ſcripto* ꓘᐊI pro IᐊꓘИ) *Caput idem.* ✕ *Eadem averſa.* AR. II. (Muſ. Neumann.)

Illuſtres hos numos ex ipſis archetypis deſcripſi. In hos prolixe olim ſum commentatus [i]) citatis iis, qui numos ſimiles jam viderunt, et explicuerunt. Senſus inſcriptionis Oſcae eſt: *Nuſcrinum Alafaternum.* Sic et Nola dicitur NVFLA in epigrammate Oſco [k]).

Fuere, qui caput anticae Alexandrum Macedonem putarent. Verum cum minus veriſimile videretur, exteri regis caput monetae Italicae illatum, probare in citato opere conatus ſum, eſſe effigiem Bacchi, cujus attributa propria ſunt cornua et diadema. Brevitatis cauſa commemorandis argumentis abſtineo, quae inde peti poſſunt. Cl. Dutens in numo ſimili caput *Mamerci* Siciliae tyranni vidit [l]). Verum literae praetenſae MAM., quibus maxime nititur, ſunt exeſis reliquis reſiduae ex voce *Alafaternum*, ut hos numos contendenti facile patebit.

Caput Apollinis laurea cinctum. ✕ TИƎИ.⅃И ИИVНIᐊКƎVН ИИVН *Canis terrae inhians.* Æ. III. (Pellerin, Muſ. Caeſ.)

ИИVНIᗡКƎVН *Caput incertum.* ✕ AVНIƎƎƎ *Dioſcuri equites.* Æ. (Muſ. Etr. tab. 197.)

De harum valore literarum, et forma agam poſt numos Campaniae.

AR. et Æ. RRR.

Mazzolenus in commentariis in numos max. mod. muſei Piſani pag. 60. numum cum capite M. Aurelii inſcriptum: ΝΟΤΚΗΡΗΝΩΝ huic Nuceriae tribuit. Miror, virum eruditum, cum nos de numismatico hoc prodigio edoceret, non fuiſſe praefatum, quod maxime oportuerat, numum non modo eſſe fidei certae, verum etiam integerrimum, et epigraphen luculentam. Nobis ſane nihil conſtat de numo cum Auguſti capite, praeſertim Aurelii aetate, in Italia continente ſignato, et adhaeremus praeterea ad inſcriptionem manifeſto falſam ΝΟΤΚΗΡΗΝΩΝ, quae ſecundum veterum teſtimonia eſſe debet ΝΟΤΚΡΙΝΩΝ, vel ΝΟΤΚΕΡΙΝΩΝ. Non dubitem adſirmare, legendum eſſe ΘΥΑΤΕΙΡΗΝΩΝ. Thyatira Lydiae copioſos max. mod. numos ſignavit.

PVTEOLI.

Horum numi ΠΥΤΕΟΛΙΤΩΝ uni Goltzio viſi.

---

i) Num. vet. p. 22. k) Lanzi Saggio T. II. p. 612. l) Explic. p. 1.

STABIAE.

Huic urbi ſequentem numum tribuendum puto:

Caput juvenile laur. ✕ ΣΤΑ. *Taurus dimidius cum facie humana.* AR.

Eum edidit Princeps Turris Muciae, et Segeſtae Siciliae tribuit m). Judicium iſtud verum eſſe nequit, niſi ſtatuatur praeterea, exeſas vetuſtate literas priores ΕΓΕ. Verum cum adferat, literas ΣΤΑ. eſſe nitidiſſimas, vix credibile eſt, non ſupereſſe ſaltem aliqua extritae ſcripturae rudera. Ad haec nullum ipſe alium Segeſtae numum typo ſemibovis potuit proferre, unde apparet, eum in hujus urbis moneta cubile nunquam nactum. Veriſimile igitur, numum Stabiis Campaniae reſtituendum, in cujus regionis numis hic typus obvius.

* * *

Non tamen aeque induci poſſum ut credam, huc pertinere numum inſcriptum ΣΤΑΟΨΙ., quem vulgavit Pellerinius n); etſi neque ipſe huic conjecturae multum tribuat. Cum adferat, ſibi id genus numos Neapoli adlatos, malebam, ſimilem alium muſei Caeſarei inter incertos M. Graeciae collocare.

* * *

De numo Getae STA. BOV., quem aliqui debili conjectura huc revocant, agam in moneta Getae commatis peregrini.

AR. RRRR.

SVESSA.

Dicta *Auruncorum*, nam altera Volſcorum *Pometiae* cognomen habuit, cui alteri Harduinus numos Sueſſae nomine inſcriptos cenſuit tribuendos; verum typi et fabrica, qui ſunt ex genio urbium Campaniae, priorem malunt.

Caput Apollinis, retro triquetra, vel ala. ✕ SVESANO. *Vir nudus eques ſ. ramum pendentibus taeniis, d. alium equum ducit.* AR. II. (Muſ. Caeſ.)

Caput Apollinis. ✕ SVESANO. *Taurus cum facie humana volante ſupra Victoria.* AR. III. (Muſ. Caeſ.)

Prior propter additam triquetram, extra Siciliam rarius cognitam, inſignis, de quo vide infra prolegomena ad numos Siculos.

* * *

Caput Palladis, pone clava. ✕ SVESANO. *Gallus ſtans, retro aſtrum.* Æ. III. (Muſ. Caeſ.)

Idem utrinque typus eſt in numis Aquini, et Teani, ſi clavam demas. Eum explicui in moneta Aquini. Clavae cauſam attuli in numis Aeſerniae Samnii.

* * *

ΠROROM. *et* ΠROROVM. (Muſ. Caeſ.) ΠIKEOVM. Pellerin.) ARBOVM. (Pembrock P. II. tab. 28.) ΑΛΟΣΤΑΣ. (Hunter.) *Caput Mercurii.* ✕ SVESANO. *Hercules leonem ſuffocans.* Æ. III.

Peregrina haec vocabula eſſe Oſca, et nomina ipſius Mercurii, veriſimile videri poſſet ex numis Aeſerniae, in quibus perinde juxta Vulcani caput ſcriptum VOLKANOM legitur. Et vero deorum nomina non fuiſſe ſemper ex communi Graecorum more enunciata, ſed valuiſſe ſaepe appellationes domeſticas, videbi-

m) Sicil. num. tab. LXII. n. 10. n) Rec. I. p. 71.

mus ex numis Thyatirae Lydiae, et Hierapolis Phrygiae, in quibus Diana ΒΟΡΕΙΤΗΝΗ, et Sol ΛΑΙΡΒΗΝΟϹ appellantur. Similia peregrinitatis exempla ſuppeditant monumenta Etruſca; nam in his Bacchus dicitur TINIA, Mercurius PVRMI o), Juppiter TINA, Vulcanus SETHLNM p). Atque his ego motus cauſis olim conjeceram, haec nomina revera eſſe Mercurii illi a Sueſſanis indita. At occurrebat ſerius, ſitne veriſimile, uni eidemque deo ab una eademque urbe eodem tempore tam varias, tamque diſſonas appellationes fuiſſe datas? Denique ſententiam mutare coegerunt numorum Beneventi iconismi nunquam mihi antea conſpecti, in quorum averſa circum equum currentem ſcriptam reperi adſinem vocem ΓΡΟΙΓΟΜ forte ex numis male exceptam, et ſecundum numos Sueſſanos rectius ſcribendam ΓΡΟΡΟΜ. Vocabulum *illud* in Beneventi moneta indicare magiſtratum, ac praeterea, quoniam equum ambit, nullo pacto ad Mercurium pertinere, dubitari nequit. Quare facile adducor ut credam, το ΓΡΟΡΟΜ in Sueſſae quoque numis eſſe nomen magiſtratus, et quod ſequitur, etiam ΓΙΚΕΟVΜ et ARBOVM, atque iſtud tanto pronius, quoniam ex vetere noſtra lege vocabula, quae in iisdem numis variant, magiſtratus nomina ſunt putanda.

* * *

Memorabile eſt, vocem SVESA videri incuſam in averſa aenei Neapolitani obvii, in quo hinc caput Apollinis, inde bos cum facie humana q).

AR. RR. Æ. R.

TEANVM.

Appellatum *Sidicinum*, nam fuit alterum *Appulum*, ſed numi ad Sidicinum pertinent ſuadentibus typis, et ipſa, ut videbimus, Sidicinorum mentione.

Numi exſtant inſcripti Latine, et Oſce.

Inſcripti Latine.

Caput Palladis. ✕ TIANO. *Gallus ſtans, retro aſtrum.* Æ. III.

Vide, quae de hoc typo ad ſimilem Aquini Latii numum advertimus.

Æ. R.

Inſcripti Oſce.

Caput Herculis juvenis leonis exuviis tectum. ✕ ЯVИИƎT vel: - - ИИƎT *Victoria in citis trigis.* AR. II. (Muſ. Vitzai, Dutens Explic. p. 22.)

Numus eximii laboris a me olim editus r). Obſervandum in eo elementum ſecundum, quod unum in ſolita urbis epigraphe variat. Similis editus eſt in muſeo Pembrock s), ſed ibi Punicus putatur.

ЯVИИΛT *Caput Apollinis.* ✕ *Taurus cum facie humana a volante Victoria coronatur.* Æ. III. (Pellerin, Muſ. Caeſ.)

Alius ſimilis, ſed infra taurum: — VИИИT. (Mazochi Saggi di Cort. T. III. p. 1.)

Diximus variare ſolam literam ſecundam. In tertio numo habemus certum A, in numo loci L certum E, et in altero ejusdem loci elementum ⊣ habere valorem

o) Muſ. Etr. T. I. p. XIII. p) Ibid. tab. CXX. q) Ignarra de Pal. Neap. p. 259.
r) Num. vet. p. 21. s) Part. II. tab. 88.

τȣ I, docebo aliis exemplis infra in animadverſionibus ad literas Oſcas, et addicit inſcriptio Latina TIANÓ. At dubium omnino eſt elementum Λ in numo ſecundo.

Numum ſecundo ſimilem editum jam video in iconiſmis Geſſneri tab. XLVII. n. 33. ex muſeo Pfau, at cum auctori nondum ſatis eſſent cognitae literae Oſcae, pro ꟼVИNΛT legit ΣΥΝΝΑΤ., numumque cum moneta Neapolitana miſcuit. Venia detur huic aetati, cui nondum tam liberalis rei numismaticae lux adfulſit. Verum an credibile, viro praeſtantiſſimo Ignarrae, tam copioſe erudito, atque in ipſo antiquitatis Oſcae umbilico conſtituto ſic potuiſſe illudi, ut in ejus unius numi explicatu ter graviſſime offenderet? ac I. et ipſe Neapolitanum eſſe numum adſereret, cujus ſimilem pridem Pellerinius, ac multo ante Mazochius Teano tribuerunt, II. caput, quod in hoc et ſimilibus aliis Neapolis numis comparet, nequaquam eſſe Apollinis, cujus revera eſt, ſed Antinoi, et praetenſam Geſſneri vocem ΣΥΝΝΑΤ. in ΣΥΝΝΑΟΥ mutandam, quia Antinous in pluribus veterum monumentis Συνναος dicitur, III. inde patere, Neapolitanos adhuc ſub Hadriano ſuam habuiſſe officinam monetalem t), quod eſſet phaenomenon numiſmaticum ex maxime mirabilibus unum.

ꟼVИNIT *Caput Apollinis laur.* ✕ ΣΙΔΙΚΙΝ. *Bos cum facie humana, ſuperne lyra.* Æ. III. (Ignarra de Pal. Neap. p. 267. ex muſeo ducis Nojae.)

Res omnino mira numus bilinguis nulla urgente cauſa. Nam cum urbs ſcribitur Oſce, cur alieno idiomate exaranda fuit regio *Sidicinorum*, in qua urbs ſita? Augetur dubium, quod in numo ſimili apud Hunterum exaratum lego ΣΙΚΙΚΙΝ., et quidem literis diſtortis. Quod ſi vere in his numis legitur ΣΙΔΙΚΙΝ., praeclare confirmantur verba Strabonis u): *Teanum Sidicinum ipſo cognomento oſtendit ſe ad Sidicinos pertinere, qui ſunt Oſci, gens Campanorum ſuperſtes.* En in hoc numo et mentionem Sidicinorum, et quia hi Oſci, epigraphen Oſcam.

AR. RRR. Æ. RR.

VENAFRVM.

Vulturno fluvio adſita.

Caput Palladis. ✕ FEINAF. *Gallus, pone aſtrum.* Æ. III. (Muſ. Hunter.)

Hunc numum commode huc refert Combius, nam et literae ſeſe nomini urbis non gravate adcommodant, et numus ipſe ejus eſt naturae, cujus, ut vidimus, ſunt copioſi alii per eam viciniam urbium numi.

Æ. RRRR.

INCERTI CAMPANIAE.

Caput Apollinis laur. ✕ IDNÓ. *Bos cum facie humana.* Æ. III. (Ignarra Pal. Neap. p. 256.) In alio: IDN⊗. (Muſ. Princ. Waldeck.) In alio cum elegante vernice viridi: IDNOIꟻ (Muſ. Caeſ. et editus in mea Sylloge I. p. 2.)

Cl. Ignarra primus, quod norim, ſimilium numorum praeco, in ſuo, aliis.

t) de Pal. Neap p. 260. u) L. V. p. m. 362.

que, quos ſe vidiſſe profitetur, legit ID-NO, quam vocem reſolvit in *Irinus*, ut adeo urbs dicta ſit *Iria*, vel *Irium*. Verum cum agitur, ubi gentium ſita, nihil adferre poteſt praeter conjecturas, quae eo denique recidunt, ut veriſimile putet, quoniam ejusdem prorſus fabricae ſunt cum Larinatium Frentanorum numis, in iisdem eam Frentanis ſtetiſſe. (l. c.) Ego quid de his ſtatuendum ſit, plane me ignorare profiteor, et credo, novam difficultatem objici inſcriptione numi poſtremi, quem nuper muſeo Caeſareo intuli. Quidquid erit, numus absque dubio Campaniae cuipiam urbi debetur, nam caput Apollinis eodem omnino cultu eſt in numis Neapolis, et ſemibos perpetuus in hujus urbium moneta typus. Adverte, in his numis elementum O tribus variis modis exaratum, primum ut O more ſolito, deinde ut ⊗, qua forma fingitur Θ in quodam Athenarum numo, hoc quidem non admodum vetuſto, ſed et in vetuſtiſſimo marmore Deliaco [x]), et in marmore Herodis Attici, denique ut ⊙, qui mos in Graecia M. vetus, nam ſic fictum O video in antiquiſſimo numo Crotonis.

* * *

Caput Mercurii. X IƎ◁TNƎ - -
Pegaſus ſaliens, infra quem tripus. Æ. III. (Khell Adpendic. II. tab. IV.)

Vocabuli hujus numo inſcripti initium ambiguum. Vtrum, quod videri poſſit, Frentanis ſit tribuendus, numus aliquando magis integer docebit. Fuit, qui hunc numum Pentris Samnii tribuendum putaret, ut in his diximus.

DISSERTATIO I.

De literis Etruſcis, Samniticis, Oſcis.

Nequaquam in hoc actu noſtras eſſe partes putamus, de harum origine linguarum, literarum geneſi, quantum ex his captum ex alieno, additum de proprio ac nativo, quantum variis temporibus immutatum, et quid illud, et quando, aut quarum acceſſione coloniarum, et quae ſunt hujus naturae alia, diſputare. Satis iſtud, ac ſine dubio plus quam ſatis, discuſſum ab eruditorum agmine juſtis voluminibus, ex quibus, quae ſobrie, adcurate, ac quadam veri ſpecie dictata ſunt, ſic grato animo accipimus, ut jure etiam noſtro ſtomachemur, quae plurima verboſe, inconſulto, violenter, ſaepe nulla legentium, quibus haec ſcribuntur, verecundia obtruduntur, ſive ut ex antiquitatis honore aliquid patriae gloriae accederet, ſive ut ex veterum ſcriptis, ſed ſecum ipſis plerumque diſcordibus, aliquid repertum ſingulare et inauditum videretur. Quod unum certo adfirmari poteſt, et veterum etiam teſtimoniis, atque ipſa experientia comprobatur, eſt, linguam populorum, qui Italiam mediam vetuſtiſſimo aevo incoluere, a Graecorum lingua

x) Montfauc. Palaeogr. p. 121, 122.

huc varia aetate commigrantium non modo fuiſſe ſupplementis auctam, ſed multum etiam propter frequens cum his commercium vitiatam, atque idem eveniſſe linguae Graecorum huc profectorum, propter eandem cauſam ſive auctae, ſive corruptae. Alphabetum in has oras ex Graecia invectum quis negaverit? An vero mirabimur, poſt tantum aevi, quod conſiſtere eodem nequit, mutatam literarum et formam, et potentiam, et numerum, quando ipſos etiam Graecos domi multa in his innovaſſe conſtat? Tamen non ſic a forma literarum Graecarum eſt diceſſum, ut non pleraeque aut eosdem ductus, aut ſaltem adfines retinerent, vix aliquae plane diſcreparent ſaltem ab antiquiſſima literarum Graecarum forma, paucis additis alphabeto Graeco ignotis. Plus adfinitatis inter ipſa horum populorum alphabeta, ut propter viciniam, obſervatur, Etruſcarum forma literarum, ut communis fert opinio, propter Etruſcorum veterem potentiam per vicinas ſervientesque regiones propagata. Tamen Latinos alphabetum, ut illud a Graecis antiquitus acceperant, integrum illaeſumque conſervaſſe, argumento eſt oraculum Plinii ipſis etiam vetuſtiſſimis Graecorum monumentis confirmatum, adſerentis, veteres Graecas literas fuiſſe easdem paene, quae nunc Latinae [y]).

In praeſentia de Etruſcorum, Samnitum, Oſcorum literis cum agere inſtituimus, excludimus monumenta alia omnia, quae harum gentium vocabula literasque continent, ſolumque conſideramus elementa, quae numi hactenus cogniti offerunt, et quidem certae fidei, quos vel ipſe ante oculos habui, aut teſtes idonei deſcripſere. Neque dubitavi conjungere trium variarum gentium numos, quoniam varia aetate inter ſe permixtae ſuam quoque ſecum linguam, et literarum formam in parte communicavere, quo de argumento latius olim egi [z]).

Quae urbes numos ſuos Etruſce inſcripſerint, diximus in prolegomenis ad numos *Etruriae*. Alphabetum Samniticum ab Oſco non differt, neque diſtinxiſſemus hoc loco inter literas Samniticas et Oſcas, niſi numi Samnitici certam claſſem ab omnibus nunc antiquariis receptam efficerent. Etruſcorum et Samnitum res ex hiſtoria, ac praecipue Romana, abunde cognitae. De Oſcis haec Strabo [a]): *poſt hos* (Auſones) *Oſci, qui ipſi quoque Campaniae partem obtinuere.* Habuiſſe hos propriam linguam Romanis in fabulas volupem, in vulgus notum. Oſcorum alphabetum ex celebri marmore Abellano collectum habes apud Paſſerium [b]).

Oſce numos inſcripſerunt Campaniae urbes Acerrae, Calatia, Capua, Cumae cum Literno, Nuceria, Teanum, extra Campaniam Acherontia Apuliae. Habemus praeterea nonnullas Campaniae urbes in moneta ſua bilingues. Praeter linguam Oſcam Graeca uſae ſunt Capua, Cumae, Nuceria inſcripto ΚΑΜΠΑΝΟ, ΚΥΜΑΙΟΝ, ΝΟΥΚΡΙΝΩΝ. Teanum in aliis numis habet TEANVR ſcriptum Oſce, in aliis TIANO ſcriptum literis Latinis. Quaeritur, ſintne numi Oſci antiquiores

y) L. VII. §58. z) Num. vet. p. 25. a) L. V. p. 353. b) Pict. Etruſc. in Vaſc. T. III. p. LI.

Graecis, an contra? Hancarvillius numos Cumaeorum, aliarumque vicinarum urbium Oſce, ſive Etruſce inſcriptos, ſignatos adſerit multo ante, quam lingua Graeca in Campaniam eſſet invecta. Ex quo effici, inquit, numos notos, qui Cumarum et Literni nomina literis Etruſcis conjungunt, monumenta eſſe potentiae Etruſcorum, et cuſos eo tempore, quo hi in Campanos dominabantur, et probare, utramque urbem extitiſſe, antequam Euboeenſes in Italiam appellerent. Haec vir eruditus c). Euboeenſium in hanc oram commigratio in tempora Trojana incidit, ut ipſe ex Vellejo conficit. Sed enim multis conflictabitur difficultatibus, ſi probare inſtiterit, quod probandum erat maxime, ea jam aetate monetae uſum fuiſſe, atque etiam cum hoc probaverit, urgebit difficultas alia aeque gravis, ſitne credibile, potuiſſe ad noſtram usque aetatem durare aevi tam remoti monumenta. Denique ipſa numorum *fabrica*, *quae in numis* Graecis Capuae et Cumarum remotiſſimum aevum ſapit, numis Oſcis, ac praecipue Nuceriae et Teani per ſummam elegantiam Alexandri M. aevo dignam multo recentius palam teſtantibus, abunde docet, a lingua Graeca in Oſcam deflexum, ſive indigenae Oſci urbes Graecas ſibi paullatim ſubjecere, ſive quod veteres coloni Graeci per longum cum Oſcis uſum patrios mores ac linguam dedidicere, quod de Cumanis diſerte tradit Vellejus d): *Cumanos Oſca mutavit vicinia.* Quem locum ſi adcuratius expendiſſet vir ſumme doctus Ignarra, nequaquam docuiſſet e), numos inſcriptos ϨΙΣΤVVΙΣ eſſe antiquiores numis nomine Poſidoniae notatis, nam utrosque numos vario tempore apud hanc urbem ſignatos ſtatuit, ſic ut ea urbs, cum illam adhuc tenerent Tyrrheni, diceretur *Piſtuvium*, deinde his a Sybaritis exactis Graece *Poſidonia*. Eos appello, qui ex longo uſu de numorum varia antiquitate confidentius poſſunt arbitrari, auſurine ſint argenteos hos numulos ſive Etruſce, ſive Oſce inſcriptos numis illis antiquiſſimis incuſis, et nomine ΠΟΜ. id eſt: *Poſidoniae*, inſignibus praeferre? Guarnaccius, qui generatim quoque numos Etruſcos Oſcosque praeſtare Graecis aetate ſanxit, comparato numo Herculanei inſcripto Etruſce HRCVL cum Graecis ejusdem urbis inſcriptis ΗΡΑΚΛΗΙΩΝ, illum his multo eſſe antiquiorem adſeruit f). Vt mittam, hunc ſuum numum Etruſcum veriſimilius non eſſe Herculanei, ut ad hanc Campaniae urbem proxime monuimus, illud certum, numos Graecos, quos laudat, inſcriptos ΗΡΑΚΛΗΙΩΝ, ab omnibus inſignioris notae antiquariis tribui Heracleae Lucaniae, ſaltem a nemine Herculaneo Campaniae. Nemo velim miretur, a viris his eruditis tanta nunciari rei numiſmaticae Etruſcae prodigia, cum iidem adſerere non dubitaverint, a lingua Etruſca formatam primum Graecam, deinde et Latinam, artes omnes ab Etruria in Graeciam illatas, et quae ſunt hujus generis portenta alia fidem ſuperantia, quam po-

c) Antiquit. de M. Hamilton T. I. p. 47. d) L. I. c. 4. e) de Pal. Neap. p. 264.
f) Orig. Ital. T. II. p. 225.

pularium ſuorum libidinem et conatus irritos erudite ac graviter perſtrinxit Lanzius, quo nemo ſanius incorruptiusque de Italorum veterum monumentis judicavit [g]). Anguſtioribus ergo finibus ſimilium chronologia numorum eſt circumſcribenda. De aetate numorum Etruſce inſcriptorum jam egi in commentario de numis aeris gravis Italiae mediae numis praefixo, tum praecipue in prolegomenis ad numos Etruriae. Numos Oſce inſcriptos facile intra ſaeculum VI. et VII. urbis conditae concludemus cum propter ſummam in multis artis perfectionem, tum quia ex hiſtoria conſtat, numos Oſce inſcriptos, quos Samniticos appellamus, non ante annum V. C. 663., quo bellum ſociale coepit, feriri potuiſſe.

His parce pro inſtituto meo praelibatis en tibi alphabetum tantum ex numis triplicis hujus claſſis hauſtum.

A.

𐌀 in Etruſcis et Samniticis.

И in Samniticis et Oſcis.

ꟼ in Oſcis Nuceriae.

B.

B ordinarium, ſed retrogradum in Samniticis. Forte et huc pertinet ⊐, quod in F recenſebo; nam cum B ejusdem ſit organi cum F et V conſono, facile cum his potuit permutari.

C.

> in Samniticis. In aliis pro hoc video adhibitum K.

D.

Elementum hoc non reperi. Pro hoc Etruſcos elemento T in numis et gemmis uſos video. Sic ſcripſere TVTERE, TVTE, ATRESTHE, pro *Tuder*, *Tydeus*, *Adraſtus*.

E.

E ordinarium in Etruſcis et Oſcis.

Ǝ in Volaterranis Etruriae.

϶ in Tudertibus Etruriae.

F et V. conſonum.

⊐ ꟻ Θ 8 V Ǝ

Priores quinque forma admodum diverſas eandem habuiſſe potentiam, ex Nuceriae Alfaternae numis colligimus, in quibus promiſcue eô loco ponuntur, quo ſonus τȣ F vel V exigitur. Priores duae in Capuae quoque numis promiſcue ultimam literam faciunt. Sunt hae literae digamma Aeolicum, natae ex *Vau* Phoenicum ſeu Hebraeorum.

Litera prior obſervatur quoque in numis Vetuloniae, et Iguvii, tum in inſcriptione Graeca tabulae Heracleenſis [h]). Altera in numis et marmoribus antiquiſſimis Graecis, ut vulgo notum; pro Φ poſita. De hujus literae fortuna retentae a Latinis, a Graecis ejectae, uſurpatae tamen ad numerum ſenarium indicandum, vide, quae erudite diſputat Mazochius [i]).

Tertiam profero ex numo Nuceriae, quae non magnopere a quarta differt cognita ex numis Samniticis inſcriptis *Safinim*, aliisque, qui *Viſtlus* inſcribuntur, et nunc Poſidoniae paſſim tribuuntur, ut in hac dicemus.

Quinta ad formam *Sin* Phoenicii proxime accedit. In numo Nuceriae valorem τȣ F habet, ſed habere etiam potentiam V vocalis, infra in V videbimus. Litera

g) Saggio T. II. p. 31. ſeq. et alibi paſſim. h) Mazochi p. 128. i) l. c.

non abſimilis in notis numis aureis varii ponderis, et inſcriptis ROMA ponitur juxta caput galeatum barbatum, et eſt nota arithmetica, valens L, ſeu quinquaginta, quos producemus in tractatu de numis conſularibus. In gemmis Etruſcis, in quibus ſcriptum Achillis nomen, valet CH, ſeu X Graecorum.

G.

T pro Γ in numo Murgantiae Samnii.

H.

⊟ in numo, quem inter Samniticos loco II. deſcripſi. In marmore Abellano habet potentiam τȣ H. (Paſſeri Pict. Etruſc. in Vaſc. T. III. p. LI.)

I.

I ordinarium in Samniticis, Etruſcis, Oſcis.

⊣ in numo Teani poſitum eſſe pro I, diximus in hujus numis.

⊢ in numis Samniticis pro I quoque poſitum. Etiam in monumentis Etruſcis adhibitum pro I, patet ex tabula marmorea, quam poſt Paſſerium edidit Correvonius [k]). In numis, aliisque monumentis Lucaniae eſt nota aſpiratae.

·| in numis Nuceriae.

K.

K ordinarium in Etruſcis et Oſcis.

Я alias R retrogradum; at in numis Oſcis Acerrarum Campaniae certum K.

L.

↙ in omnium trium gentium numis. In nonnullis Samniticis fingitur ut V.

M.

𐌌 in Samniticis et Oſcis.

N.

𐌍 in ſingularum trium numis.

O.

O ſolitum in Oſcis.

ʘ vel ⊗ in numis incertis Campaniae. O prioris modi eſt etiam in numis Cauloniatarum et Crotoniatarum.

P.

Π in Samniticis, et Oſcis Capuae.

7 in Etruſcis Populoniae et Peitheſae.

R.

𐌓 in Oſcis et Samniticis.

Δ ◁ in Etruſcis Volaterrarum et Tudertis, item Oſcis.

S.

Ƨ in Samniticis.

T.

T ordinarium in Samniticis, et Oſcis.

† in Etruſcis et Murgantii Samnii.

V vocale.

Jam Gorius inter Etruſcorum V vocale et conſonum diſtinxit [l]), idque confirmant numi Nuceriae, in quibus videmus eo loco, quo vocale V requiritur, ſemper poni V, et quo conſonum, conſtanter literam aliquam ex iis, quas ſub F dedimus.

V ordinarium in Etruſcis et Samniticis.

Ṿ in voce *Viteliu* numi Samnitici litera poſtrema.

---

k) Lett. ſur la decouv. d'Hercul. T. I. p. 174.

l) Diſeſa dell' alfab. Toſc. p. 149.

Literae incertae potentiae.

Λ poſitum pro A vel I, in Samnitico Teani, ut in hujus moneta vidimus.

Ψ ⌶ in numis, quos inter Samniticos loco II. dedi. Priorem literam repererunt eruditi inter Etruſcas quoque. Sed et Lanzius de ejus valore dubitat [m]). Eadem comparet etiam in numis, qui *Viſtlus* Oſce inſcribuntur, quos vide in Paeſto Lucaniae, ubi videtur habere potentiam τϛ Φ.

DISSERTATIO II.

De terminatione in OM. NO. R.

Aliquot anni elapſi ſunt, ex quo iſtud mihi argumentum tractandum ſumpſi occaſione ſingularis numi quadrilateri inſcripti ROMANOM, cujus picturam reverendiſſimus Stephanus Borgia, nunc S. R. E. Cardinalis, humaniſſime mecum communicavit [n]). Argumentum iſtud cum ex hoc opere abeſſe non poſſit, neceſſarium viſum, illud reſtitutum huc transferre, inventis paucis, quae aut adderem, aut omitterem, aut corrigerem.

* * *

Plura habemus exempla vocabulorum in OM exeuntium, in cujus inſolentis terminationis naturam utrum hactenus eruditorum quispiam contentiore ſtudio inquiſiverit, ignoro, etſi digna fuit cauſa; et prae ſexcentis aliis dignior profecto, in quam inquireretur. Interea non ego is ſum, qui ſperem, in hujus cauſae examine vadum me reperturum, quod ipſe aliis audeam praeſcribere.

Nomina in OM deſinentia hactenus comperta partim ſunt ἐθνικα, ſeu *gentilia*, partim propria deorum, aut hominum.

Gentilia in OM.

ROMANOM in citato monumento Card. Borgia.

LADINOM in numo Larinatium *Frentanorum*, quem vide in horum moneta.

ΛΟΥΚΑΝΟΜ in numis Lucanorum. (Muſ. Caeſ.)

ΡΗΓΙΝΟΜ in numo Rhegii Bruttiorum praecone Scipione Maffejo. (Oſſerv. lett. T. V. p. 391.) At in ſimili Begeriano, legitur ΡΗΓΙΝΟΣ, ut ſaepe alias in Rhegii numis.

VELESTROM, Velitrarum in Volſcis, in tabula aenea Em. Cardinalis Borgia.

Falſa ſunt:

ΜΑΚΕΔΟΝΟΜ in numis Arigonii, (Num. urb. tab. XIV.) ſed cujus et ectypa et inſcriptiones perſaepe fallunt.

ΟΣΣΙΩΜ in numo, quem Paciaudus propter hanc ipſam epigraphen Oſſam Macedoniae refert. (Animadv. phil. p. 75.) Alibi docui, legendum verius ΣΙΩΜΟΣ, et eſſe nomen magiſtratus. (Num. vet. p. 157.)

m) Saggio T. I. p. 218. n) Sylloge I. p. 90.

ΤΤΑΙΣΙΟΜ, in numo, quem edidit Liebeus, (Goth. num. p. 202.) at in ſimilibus muſei Caeſarei, Medicei, Pellerinii perpetuum ΤΤΑΙΣΙΟΝ, ſic ut videri poſſit aut vitio numi deceptus Liebei oculus, aut a lege aberraſſe incautus monetarius. Eſt Tyliſſi Cretae contra Liebeum, ut late probavi olim. (Num. vet. l. c.)

Propria deorum, aut hominum in OM.

VOLKANOM ſcriptum juxta caput Vulcani, in numis Aeſernii Samnii.

ALIXENTROM (*literis Etruſcis et retrograde.*) *Alexander* Paris, in patera Etruſca. (Lanzi Saggio T. II. p. 219.)

PROROM. PROROVM. ΠΙΚΕΟVΜ. ARBOVM. ſcripta juxta caput Mercurii in numis Sueſſae Campaniae. (Muſ. Caeſ. Pellerin, Pembrock.)

PROPOM ſcriptum ſupra equum currentem, in numo Beneventi Samnii.

In numo priore το VOLKANOM *indicare ipſum Vulcanum, juxta cujus caput ſcribitur, ſuapte patet. At patet etiam*, vocabula PROROM etc. ad Mercurium non pertinere, etſi hujus capiti adſtituuntur, quia non ſibi conſtant, ſed nimio variant. In numo ſimili muſei Hunteriani ejusdem dei capiti adſcribitur verbum Graecum ΑΛΟΣΤΑΣ. Ex quo apparet, has voces aliud ſignificare, et haud dubie magiſtratuum eſſe appellationes. Multo evidentius vox PROPOM, niſi forte et hic legendum PROROM, ad deum referri nequit, quia ſupra equum ſcribitur.

Ex univerſo horum vocabulorum catalogo apparet, terminationem in OM valuiſſe tantum per Samnium, Campaniam, et his ſive in ortum, ſive occaſum adjacentes provincias. Ea urbibus proprie Graecis, et ab advenarum colluvie immunibus ignota, ac jure quidem, nam elemento M lingua Graeca poſtremum in dictione locum negavit. Enimvero invitis Muſis Graecis Liebeus et Paciaudus, hic ut ſuum ΟΣΣΙΩΜ, ille ΤΤΑΙΣΙΟΜ tuerentur, ad lapides veteres confugiunt, quorum teſtimonio Graeci mutato Ν in Μ dixere ΤΗΜ ΠΟΛΙΝ, ΤΩΜ ΠΡΑΓΜΑΤΩΝ. Non occurrebat viris eruditis proprius exemplum ex numis ipſis, et quidem Seleuciae Syriae, in quibus legitur ΕΜ ΠΙΕΡΙΑΙ pro ΕΝ ΠΙΕΡΙΑΙ. Miror, potuiſſe utrumque virum praeſtantem argumento; non dicam infirmo, ſed ab hac cauſa penitus alieno inniti. Inter ΤΗΜ ΠΟΛΙΝ et ΤΤΑΙΣΙΟΜ diſpar eſt ratio. Illic N in M mutatur propter ſequens Π, quo modo et dixere Graeci ἐμ — βαινω, ἐμ — πορος, ἐμ — φασις, ἐμ — ψυχω, pro ἐν — βαινω etc. Commemorare oportuerat exempla, in quibus litera N fuit penitus juris, ut in ΤΤΑΙΣΙΟΜ, nullo ex vicinia contagio in M abiret, ſed qualia in omni antiquitate non reperiant. Vt adeo litera M necdum mendacii ſit convicta, cum de ſe apud Auſonium jactat o):

Vocibus in Grajis nunquam ultima conſpicior M.

Reperto natali ſolo, quod vocum exitum in OM parturivit, inquirendum etiam foret, a qua is lingua, aut dialecto, quae per eum tractum valuere, ſit derivandus. At vero arbitrium iſtud plenum eſſe periculorum, facile intelliget, qui novit, in

o) Carm. 348.

nulla alia ora magis diſſonas fuiſſe linguas, jam primum indigenis, qui mediterranea tenuere, in varias dialectos, inter quas Oſca illuſtrior, diviſis, ora maritima, quam ſecundum omnia tria maria Graecorum fere coloni inſedere, Graece loquente, utrisque ſenſim per mutuum ex vicino commercium, quod linguae nativum fuerat, corrumpentibus. Acceſſere exterorum populorum invaſiones, Etruſcorum primum, deinde Romanorum, quorum utrique relictis ibi praeſidiis, aut deductis coloniis linguam ſuam invexere, ex qua adeo linguarum commixtione neceſſe fuit ſingularum quoque corruptelam conſequi. Quod cum certiſſimum ſit, cumque praeterea interierint monumenta, quae nos poſſent naturam variarum per hunc tractum dialectorum edocere, neceſſe eſt etiam, virum quemvis cordatum ad explicandas earum cauſas timide accedere, veritum, ne, quod Latino, Graecove fonte cadere videtur, ex indigenarum lingua, ſed nobis ignota, petendum ſit. Novi multorum virorum, praeſtantium ſane atque eruditorum facilitatem atque inſtitutum, qui quascunque voces ignotas, aut earum flexiones ex alterius linguae ſibi cognitae legibus amant explicare, qui, ut binis exemplis utar, tabulas Icuvinas Etruſcas ex lingua Latina, aut Graeca, aut ſi ſuperis placet, Celtica, marmora aut numos Phoenicios, Punicos, Numidicos, Hiſpanienſes ex Hebraica confidenter interpretantur, parum ſoliciti, ut, quantum indigenarum linguae tribuendum ſit, anquirerent. At novi etiam, aliquorum, quibus iſtud propoſitum fuit, ſic ſecidiſſe operam, ut pleraque per jocum ſcripta videri poſſent, niſi ex eorum lucubrationibus, quam largiter iis ſudatum, vigilatumque fuerit, eluceret.

Equidem ſi horum exemplo vellem terminationem in OM ex lingua Latina ducere, non deeſſet ſpecioſus ejus tentandi modus. Dixere Latini paſſim *virum*, *numum*, *modium*, *divum*, pro *virorum*, *numorum*, *modiorum*, *divorum*. O veteribus Latinis ſaepe pro V uſurpatum, ſic: *poblicom*, *divos*, pro *publicum*, *divus* etc. ergo et dicere poterant *virom* pro *virum*, ut revera Ennius dixit: *pro divom fidem!* et analoge ROMANOM, ΛΟΥΚΑΝΟΜ, etc. pro *Romanorum*, *Lucanorum* etc. quae adeo in numis exarata eſſent eodem ſenſu, quo Graecorum ΤΑΡΑΝΤΙΝΩΝ etc. aut in Romanorum coloniis v. g. TTRIORVM. Heic ſi ſiſterem, neque ultra inquirerem, poſſem rem confectam putare. At vero cum hac lege quo pacto conciliabis vocem VOLKANOM? quae ſane pro *Volkanorum* poſita eſſe nequit, cum indicet ipſum Vulcanum, propter cujus caput ſcribitur. Leviter conjicit Lanzius, τὸ VOLKANOM eſſe epithetum, idque uniendum cum inſcriptione alterius faciei AISERNINO, unde formaretur *Aiſerninom Volcanom* p). Verum cum mirae hujus unionis nulla omnino cauſa appareat, malumus hoc viri praeſtantis judicium levem conjecturam, quod et ipſe profitetur, putare. Neque vero etiam huic legi ex lingua Latina petitae ſeſe adcommodant omnia urbium nomina. Sic in hac

p) Saggio P. II. p. 601.

ſententia τὸ LARINOM eſſet pro LARINORVM, at gentile Larini non eſt *Larinus*, ſed *Larinas*, *Larinatis*, *Larinatium*. Ex quo jam ſatis patet, cauſam vocabulorum in OM deſinentium ex idiomatis Latini praeceptis repeti non poſſe.

At fuit in eodem hoc tractu alia adhuc terminatio, et magis priore uſitata, nempe in NO, cujus naturam cum ad idem argumentum pertineat, neceſſe video curatius expendi. En numorum quoque hac lege inſcriptorum catalogum:

AISERNINO. Aeſernia Samnii.
AQVINO, Aquinum Latii.
ARIMNO, Ariminum Vmbriae.
CALENO, Calles Campaniae.
COZANO, Coſa Etruriae.
IDNO, urbs incerta Campaniae.
ΚΑΜΠΑΝΟ, Campani.
ΜΕΣΣΑΝΟ, Meſſana Siciliae.
ΠΑΙΣΤΑΝΟ, Paeſtum Lucaniae.
RECINO, Rhegium Bruttiorum.
ROMANO.
SVESANO, Sueſſa Campaniae.
TIANO, Teanum Campaniae.

Pleroſque antiquarios, cum inſcriptionis ROMANO in copioſis numis obviae cauſam redderent, hoc video concordes, quod vocem ROMANO poſitam pro ROMANO*rum* credidere, tum vero etiam, quod id genus numos omnes propter artis vere Graecae elegantiam ſignatos in Campania et Sicilia cenſuere. Lubet dividere ſententiam, nam quod ad alteram ejus judicii partem attinet, libenter mihi cum viris eruditis convenit, at non adridet prior. Video enim rurſum, quod ſupra improbaveram, flexionem in NO, quae haud dubie Oſca, aut certe ex lingua indigenarum ejus plagae fuit, ex Latinorum grammatica explicari. Enimvero ſi ROMANO poſitum eſt pro ROMANO*rum*, ex analogiae regula ſequetur etiam, poſitum CALENO pro CALENO*rum*, ΠΑΙΣΤΑΝΟ pro ΠΑΙΣΤΑΝΟ*rum* etc. qui quidem modus non repugnaret, cum revera gentile Callium fuerit *Calenus*, Paeſti *Paeſtanus* etc. Verum ſi is in his et ſimilibus aliis addicit, at manifeſto repugnat in aliis; nam tum AQVINO erit pro AQVINO*rum*, ARIMNO pro ARIMNO*rum*, contra certum Latinorum uſum, quibus gentile Aquini non fuit *Aquinus*, ſed *Aquinas*, Arimni non *Ariminus*, ſed *Ariminenſis*, unde *Aquinatium* et *Ariminenſium* duceretur. Non repugnarem viris praeſtantibus, ſi inter tot varios, ac tam variarum urbium numos vel unus exiſteret, qui plenum ROMANORVM, CALENORVM etc. aut ſaltem ROMANOR. CALENOR. etc. exhiberet. Neque enim veriſimile, urbes tot tamque diſſitas velut lata lege, quam vel fingere abſurdum foret, ſic conſpiraſſe, ut aut nunquam vocem integram monetae inſcriberent, aut cum brevitatis cauſa contrahere eam luberet, poſtremo eam ſemper penultimae ſyllabae elemento O finirent. Novi, huic quoque difficultati proviſum a Paſſerio advocato ſuppetias LARINOR in numis Larini, quod quid aliud, inquit, quam LARINOR*um* ſignificare poteſt? At enim, ut dixeram, in Latinorum lingua Larini gentile non fuit *Larinus*, ſed *Larinas*; ſcribendum ergo foret *Larinatium*, aut adjectum iſtud R paragogicum eſt potius in hoc tractu uſitatum, ut dicetur infra. Ex mente Cl. Dutens Angli vox ROMANO

ſic ponitur, ut ſubintelligatur *populo* [q]). Eſto. Haec igitur formula erit votiva, qua Campani Siculive monetam ſuam obſervantiae cauſa Romanis dedicaverint. Sin iſtud, ergo dici debebit, Sueſſanos, Calenos etc. numos ſuos SVESANO, CALENO *populo*, id eſt: ſibi ipſis dedicaſſe.

Omiſſis ergo his eruditorum ſententiis adducor, ut credam, voces ſimiles aliud non eſſe, quam urbium gentilia, ſed flexa in O pro natura linguae huic tractui familiaris, quiscunque is caſus, ſeu rectus ſeu obliquus ſtatuatur. Et quid vetat eſſe rectum, quando in eadem ora habemus inſcriptos numis rectos ΝΕΟΠΟΛΙΤΗΣ, ΚΑΤΑΩΝΙΑΤΑΣ, ΚΡΟΤΩΝΙΑΤΑΣ, et CALENO aeque rectus eſſe poteſt, atque *leno*, *caupo* etc. vicinae linguae Romanae? Domeſticam hanc in O terminationem comprobat numus Metaponti inſcriptus METABO. Teſte Stephano et Euſtathio (ad Dionyſ. v. 368.) *τον Μεταποντον όι βαρβαροι Μεταβον έλεγον*, *Metapontum barbari Metabon dixere*, nempe Metabum Privernatem Metaponti conditorem, de quo Virgilius [r]). Ergo indigenae nomen urbis METABON captum a nomine conditoris ſecundum dialectum ſibi propriam flexere in O, ſcripto, ut habet numus, METABO.

Atque ut, unde aberravit, revertatur oratio, quod de terminatione in NO dixeram, ſimile exiſtimo et de altera in OM poſſe praedicari, nimirum eſſe idiotismum linguae barbarae ejus tractus, et ex hujus genio forte exire caſum rectum, ſic ut ROMANOM aliud non ſit, quam *Romanus*, VOLKANOM idem, quod *Vulcanus* etc. et reipſa ROMANOM idem ſit, quod ROMANO, cui deinde per paragogen adjicitur litera M. Etenim video, ejus plagae urbes alias exire in E, ut TVTERE, alias in I, ut IKVVINI, TIATI, alias in V, ut AKERV, atque harum nonnullis per ſimilem paragogen in fine adjectam literam aliam, ſic R in LARINOR *Larini*, BENVENTOR, *Beneventi*, TEANVR, *Teani*, AKVRVNNIAR, *Acherontiae*, eodem modo, quo Latini vetuſti verbis in vocalem exeuntibus adjecere D, ut POPLICOD, PREIVATOD, MACESTRATOD, pro *publico*, *privato*, *magiſtratu* etc. cujus generis exempla habes affatim in S. C. de Bacchanalibus, in columna roſtrata, atque etiam apud Plautum. Alibi arbitrarium fuiſſe, utrum in fine aliquid adjiciatur, an non, utrum litera haec, an illa, docent VITELIV et VITELIVR in numis Samniticis, et in aliis Larini numis LARINOR, in aliis LARINOM. Eadem peſte adflatos fuiſſe Lucanos, ſatis probat verbum ΛΟΤΚΑΝΟΜ, quod non modo barbare exit, ſed et barbare incipit; nam probe Graece nunquam dictum eſt *Λοκανια*, ſed *Λευκανια*. Quin et Tarentinis, proſapiae vere Graecae, viciniam fuiſſe fatalem, docent nomina barbara eorum monetae inſcripta, ceu VNVANIΩ. ΑΡΕΦΩΜ. etc. Vocem in IM deſinentem in Samnitum SAFINIM vidimus.

Ex his, quae diſputavi, patet, me utramque terminationem in NO et OM ab Romanorum lingua alienam agnoſcere.

q) Explic. de quelq. med. p. 54. r) Aen. XI. 540.

Videmus enim eas illatas numis, quos aut per inſcripta urbium nomina eſſe peregrinos conſtat, aut quos, etſi inſcriptum ROMANO praeferant, jam ipſi eruditi paſſim Campaniae aut Siciliae monetam agnoſcunt, ut dicetur in tractatu de numis conſularibus. Contra in numis, quos per pondus, typos, ponderis aut valoris notas absque dubio Romani eſſe commatis agnoſcimus, quales ſunt pervetuſti aſſes, eorumque partes, tum denarii, quinarii, ſeſtertii, nunquam ſive ROMANO, ſive ROMANOM, ſed ſemper inſcriptum ROMA reperimus. Neque vero ſimiles vocabulorum flexiones in vetuſtis aliis linguae Latinae monumentis ſeſe offerunt. Exſtat quidem vox ROMANOM in columna roſtrata, ſed in accuſandi caſu unitatis numero, poſitumque pro ROMANVM ex indicata ſupra lege, cujus adeo modi eſſe nequit τὸ ROMANOM numo quadrilatero Borgiano inſcriptum, et quod ſequitur, eſt, nequaquam illud a me in monumentis operis Romani haberi, ſed confectum a vicina gente Romanis obnoxia, et inſcripto Romanorum nomine ex ἀυτοχθόνων dialecto, eodem tenore, quo iſtud a vicinis aliis gentibus inſcripto ROMANO factum dixi, atque in uno etiam, quem edidit Pellerinius [s]), plane Graece ΡΩΜΑΙΩΝ, etſi hunc cauſa typorum utriusque partis certe Neapoli Campaniae cuſum conſtet.

Terminationes ΜΕΣΣΑΝΟ et PECINO proprie huc non pertinent, quia ſunt urbium plane Graecarum Rhegii et Meſſanae, de quibus agemus in ſingularum moneta.

DISSERTATIO III.

De tauro cum facie humana.

Hujus formae monſtrum late dominatum non eſt, in ſola enim fere Campania et Siciliae adhaeſit, niſi velis addere Acarnaniam, quae Acheloum eodem cultu propoſuit. Tamen vel in exiguo hoc tractu ejus fuit conſpicuum imperium palam iſtud docentibus utriusque regionis urbibus, quarum multae ejus imagine monetam ſuam inſignivere, et in Campania quidem Campania ipſa, verius Capua, tum Calatia, Calles, Cumae et Liternum, Neapolis, Nola, Stabiae, Sueſſa, Teanum, quibus adde Aeſernium, et Murgentiam Samnii, Larinum Frentanorum, Laium, Poſidoniam, et Sybarin Lucaniae, et Hyrium ſitus minus certi, in Sicilia Agyrium, Aluntium, Catana, Entella, Gelas, Himera, Megara, Selinus, Tauromenium, et forte Syracuſae, ſi numo Parutiano fides. Sed plurimum huic monſtro devotae fuere Neapolis et Gelas. Inter haec cui non mirum videatur, hujus belluae, quam in his civitatibus fuiſſe illuſtrem tot praeconio numorum tenemus, nullam a veteribus ſeu hiſtoricis, ſeu mythologis, ſed poetis fieri

s) Suppl. II. p. 23.

mentionem, qui tamen nobis Hippocentauros, Minotauros, Tritonas, Gigantes, Sphinges, Pegaſos, Chimaeras, aliaque plurima formarum prodigia deſcribere non neglexere. Ergo cum ab his nihil eſſet ſubſidii, ſuas ipſi vires ad ſolvendum hoc aenigma experti ſunt antiquarii.

Qui primi veteres numos explicare aggreſſi ſunt, Minotaurum confidenter dixere invitis ſcriptoribus omnibus et monumentis certis. Ex horum teſtimonio Minotaurus ſic fuit naturae geminae, ut caput haberet tauri, cetera hominis. Ex his Diodorus t): *τȣτον δε φασι διφυη γεγονεναι, και τα μεν ἀνωτερα μερη τȣ σωματος ἀχρι των ὡμων ἐχειν ταυρȣ, τα δε λοιπα ἀνθρωπȣ*, *huncvero* (Minotaurum) *naturae ajunt geminae fuiſſe, ſuperiores quidem corporis partes ad usque humeros habuiſſe tauri, reliqua hominis.* Paucis Apollodorus u): *ȣτος ἐιχε ταυρȣ προσωπον, τα δε λοιπα ἀνδρος*, *habuit hic faciem tauri, cetera viri.* His adde Tzetzem x), Hyginum y), Palaephatum z). Praeclare cum ſcriptoribus conſpirant monumenta, nam in his quoque Minotaurus ex bove in hominem deſinens fingitur in elegante gemma muſei Caeſarei a), in numis Athenarum b), in Picturis Herculan. c), in vaſe fictili apud Winkelmannum d), quibus in monumentis videre eſt ipſius Theſei cum Minotauro pugnam. Adde ejusdem argumenti gemmam, quam ex muſeo regis Galliarum edidit Mariettus e), et urnam marmoream Gorii f), ſed in quibus eruditi auctores exhiberi Herculem cum Acheloo luctantem perperam adſeruere, cum ſit eadem Theſei et Minotauri fabula. Nimirum qui Theſeus eſt, habitus illis Hercules propter additas leonis exuvias, et clavam. Sed enim Theſeum voluiſſe Herculis eſſe per omnia imitatorem, tradit Plutarchus g), et Ariſtides h), et cum omni Herculis cultu proponitur in numis Commodi et Caracallae apud Nicaeam ſignatis ſcripto juxta ipſo *Theſei nomine* i). Obſervo, non raro ab antiquariis luctam Theſei cum Minotauro ad alteram Herculis cum Acheloo inique fuiſſe translatam. Praeter exempla mox allata dedit alterum Joſephus Allegranza in explicatione operis vetuſti muſivi, in quo fingitur elegans ſymplegma viri nudi cum figura altera nuda, eaque tota humana, dempto capite, quod tauri eſt. Juxta ex loco editiore puellae ſex eventum pugnae ſpectant attonitae, humi oſſa corporum humanorum ſparſa jacent. Hanc vir eruditus imaginem ad Herculis cum Acheloo certamen refert k). Verum in hac omnes cauſae Theſei cum Minotauro pugnam eloquuntur, ac primum ipſa figura ſemibovis, qui, ut modo disputamus, certa eſt Minotauri effigies, deinde chorus puellarum, ſcilicet Atticarum, in Minotauri, quod inter omnes conſtat, coenam deſtinatus, denique oſſa

t) L. IV. c. 77. u) L. III. § 8. x) in Caſſandr. v. 653. y) Fab. 40.
z) de Incredib. c. 2. a) Choix de pierr. grav. tab. XXXII. b) Pellerin. Rec. I. tab. 22.
c) Tom. I. tab. 5. d) Mon. ined. tav. 100. e) Tom. II. tab. 76. f) Muſ. Etr. T. II. p. 244.
g) in Theſ. h) Orat. T. I. p. 486. i) Vaillant. k) Opuſcoli erud. p. 232.

per fumum ſparſa, nimirum ferales proximarum epularum reliquiae, quae quidem omnia utrum eadem evidentia fabulae Acheloi applicari poſſint, magnopere dubitem. Denique ne de Minotauri forma dubitari poſſit, conſulatur numus inſignis Pellerinii [l]), in cujus parte una fingitur Minotaurus talis, qualem diximus, in altera ejus carcer labyrinthus. Ex quibus tot argumentis apparet, quae ſit fides habenda gemmae, quae exhibet clauſum in labyrintho Minotaurum ſuperne hominem, inferne bovem, quam ex muſeo *Strozziano* edidit Gorius [m]). Ergo biformis quadrupes in his, de quibus agimus numis Minotaurus non eſt, et ſuapte collabuntur omnia, quae de coloniis e Creta in Siciliam Campaniamque traductis, et neſcio, quae alia operoſius, quam verius commentati ſunt eruditi. Non fugit hic numorum, et ſcriptorum diſſenſus Spanhemium [n]), et Begerum [o]), tamen auſi non ſunt jugum excutere, in quod eos inveterata opinio adegit. Intereſt igitur inter bovem capite humano, et hominem capite bovino, diſcrimen etiam inter utrumque ſuppeditante, ſi Aeliano fides [p]), Empedocle his verſibus:

Πολλα μεν ἀμφιπροσωπα και ἀμφιστερνα φυεσθαι,
Βουγενη ἀνδροπρωρα, τα δ' ἐμπαλιν ἐξανατελλειν
Ανδροφυη βουκρανα, κ. τ. λ.

Multa quidem animalia naſci duplici vultu et pectore,
Alia bobus prognata capite humano,
alia rurſum gigni
Satu humano cum capite bovis, etc.

Ad prius genus pertinet monſtrum, de quo nunc diſputamus, ad alterum Minotaurus.

Fuit tamen vetus alia ſententia, quae hanc tauri imaginem eſſe ſymbolicam ſanxit, et adludere ad agriculturae ſtudium, cujus typus bos ſemper habitus. In hac ſententia fuere Carrera [q]), Pighius [r]), Harduinus [s]), quanquam ne non et hoc loco varius intelligeretur, ei quoque Minotaurus placuit [t]), eamque nuper iterum amplexi ſunt Wachterus [u]), ac proxime eruditi Galli la Chau et le Blond [x]).

Sunt et ſententiae recentiores, quarum una eſt Mazochii, qui Neptunum hac in numis ſemitauri imagine indicari credidit [y]); vix tamen aliquo, quod ſciam, eruditorum adſenſu. Neque magis probata fuit ſententia eruditi Ignarrae, qui cum videret, eodem, quo in numis praeſentibus, modo Acheloum in numis urbium Acarnaniae fingi, adſerere non dubitavit, a veteribus omnes omnium terrarum fluvios dictos fuiſſe Acheloos, Acheloos adeo eſſe ipſos etiam Campaniae et Siciliae fluvios, numoſque Acheloi hujus imagine inſignes jure dicendos Acheloicos [z]).

Aliam decennio poſt conſtituit Cl.

l) Rec. III tab. 98. m) Muſ. Flor. T. II. tab. 35. n) Tom. I. p. 284. o) Theſ. Br. T. I. p. 349. p) de Nat. anim. L. XVI. c. 29. q) Monum. hiſt. Catan. r) Annal. T. I. p. 423. s) Plin. T. I. p. 162. t) Num. illuſtr. in *Gela* et *Neap.* u) Archaeol. num. p. 95. x) Pierr. grav. du Duc d'Orl. T. I. p. 123. y) Tab. Heracl. p. 512. z) de Pal. Neap. p. 232.

Martorellus in opere: *delle antiche Colonie venute in Napoli* a), qui monſtrum illud in ſuperos retulit, dum adſeruit, eo indicari Liberum patrem, ſeu Bacchum, quem Hebonis nomine a Neapolitanis Campaniae cultum teſtatur Macrobius b), quanquam videam, iſtud ipſum jam pridem ſenſiſſe Matthaeum Aegyptium c).

Eodem anno poſtremam in Batavis parturivit Cl. Petrus Burmannus, *non dubito*, inquit, *cornuta ejusmodi capita potius referenda eſſe ad fluvios urbibus illis, ad quas numi ſpectant, vicinos* d). Haec vir eruditus conjecturae tantum modo propoſuit, neque argumentis ſtabilire perrexit. Tamen haec lecta ita adriſere nobiliſſimo ac eruditiſſimo principi Turris Muciae, ut, qui antea in Minotauro cum aliis aquievit, poſtea mutata mente nonniſi fluvios mallet, eamque ſententiam primum in opere, quod *Siciliae inſcriptiones* appellavit, prolegomenorum pagina XXVI., ac ſubinde in omnibus ſuis lucubrationibus ſic confirmare niteretur, ut ea velut ejus propria haberi poſſit. Ac quoniam video jam nunc plurimos ob ejus viri auctoritatem idem ſentire, et adſunt argumenta non levia, quae ab hac me opinione avellunt, neceſſe eſt ante omnia, commemorari rationes, quae viro eximio hanc mentem injecere.

Ait I. a veteribus, ac praecipue Siculis divinum fluviis honorem impenſum. II. Certum etiam, taurina eos forma ſaepe expreſſos, cujus teſtes citat Aelianum, Strabonem, aliosque. III. Veteres humana facie uno aut duobus adjectis cornibus pingere fluvios eſſe ſolitos. Ejus in numis Siculis exempla eſſe obvia. IV. Omne denique dubium ſubmovere taurum cum facie humana in Ambraciae et Acarnaniae urbium numis, qui cum in his certus ſit Achelous, ſequi, cum eadem imago in aliarum urbium numis occurrit, ea indicari fluvium juxta currentem. Haec auctor illuſtris probabilia ſane et erudita. At enim ſententiam ab hac diverſam multo exiſtimo praeſtabiliorem, quae utrum recta ſit, an aberret, ex binis, quas ſubjicio, ſectionibus metiri licebit.

SECTIO I.

Veriſimile eſt, bovem cum facie humana in numis Campaniae et Siciliae non eſſe ſymbolum fluvii.

Veteres ergo, ait eruditus princeps, tauri forma fluvios finxerunt. Vere iſtud ſecundum auctores. Ait Strabo e): *Acheloum forma tauro ſimilem dici, ut et alios fluvios ob ſtrepitus et flexus alveorum, qui cornua dicuntur.* Apertius Cornutus f): τȣτȣ δ' ἑνεκεν και τȣς ποταμȣς κερασφορȣς και ταυρωπας ἀναπλαττȣσιν, ὡσανει βιαιον

a) Tom. I. p. 229. b) L. I. c. 18. c) S. C. de Bacch. p. 232. d) D'orville Sic. p. 390. e) L. X. f) de Nat. deor. c. 22.

τι της φορας αυτων και μυκητικον ἠχους, *propterea et fluvios cornutos et taurino vultu fingunt, nimirum quod violento curſu feruntur, et inſtar mugientium ſonum edunt.* Feſtus g): *Taurorum ſpecie ſimulacra fluminum, id eſt, cum cornibus, quod ſunt atrocia, ut tauri.* Boum etiam figura fictos fluvios tradit Aelianus ſaepe in hac diſputatione citandus. Mitto poetas, qui fluvios paſſim *tauriformes*, aut ſimiliter dixere. Haec ſcriptores. Verum non conſpirant cum his monumenta. Romani ſpecie viri decumbentis et urna nixi finxerunt fluvios omnes, Tiberim, Danubium, Rhenum, Savum, Colapim, Nilum, Euphratem, Tigrim etc. Eodem exemplo omnis Graecia Europaea, et pleraeque Aſiae minoris regiones. At Siculi ſpecie viri plerumque juvenis, Cilices et Syri forma pueri ex aqua emergentis. Aegyptii Nilum typo aquilae. Lectum tauri typum ad indicandum flumen, ſaltem aperte et abſque conjecturarum adminiculo nullum, quod norim, monumentum docet, ſi Acheloum demas, ſed cujus ſic formandi certam aliquam fuiſſe rationem infra trademus.

At nolo tot auctores graviſſimos aut ignaros eorum, quae ſcripſere, aut mendaces exiſtimari. Pauciſſima enim veterum monumenta ad nos pervenere, et forte non raro, ſi in horum aliquo taurum propoſitum videmus, hoc ipſo animali, ſed quod nos ignoramus, fluvius ab artifice intentus fuit, aut forte, cum ars veterum ſuas quoque habuerit periodos, ceſſavit taurus fluvii ſymbolo ſervire ea aetate, ex qua nobis pleraque eorum artefacta ſuperſunt. Sed enim quocunque demum modo per varias Graeciae provincias flumina fingi conſuevere, iſtud certum videtur, hunc morem apud Siculos vix obtinuiſſe. Aelianus, cum libri II. toto capite XXXIII. Var. hiſt. diſſeruiſſet, placuiſſe aliis civitatibus humana forma veſtire fluvios, aliis bovina, Siciliae fluvios omnes, quos nominat, Anapum, Cyanen, Porpacem, Criniſum, Telmiſſum, Acragantem hominis habitu effictos adſerit. Et praeclare quidem cum hoc ejus teſtimonio conſpirant numi Siculi, qui fluvios omnes, quos eſſe revera fluvios adſcripta nomina Amenani, Hypſae, Cryſae etc. abunde teſtantur, homines faciunt, hoc uno diſcrimine, quod tenue cornu unum aut duo ex fronte promittunt, ad indicandam nempe ſecundum veterum placita fluvii naturam. An vero credibile, cum tot habeamus Sicularum urbium numos ſemitauri imagine inſignes, ex quo ſequeretur, ſi modo is fluvium indicat, hunc morem paſſim in Sicilia fuiſſe receptum, an, inquam, credibile, iſtud diſſimulatum Aeliano eo loco, quo variarum civitatum in fingendis fluviis inſtitutum, atque inter has etiam Sicularum, ex propoſito commemorat? An is, qui Porpacis et Telmiſſi formam deſcripſit, quos propter ignobilitatem nemo alius vel nominandos quidem putavit, tacuiſſet, Himeram fluvium Siciliae maximum tauri forma ab

g) in *Taurorum.*

Himerenſibus proponi ſolitum, ſi verum eſſet, quod ait eruditus princeps, id revera ab hoc populo factitatum?

Fugit virum inſignem teſtimonium veteris ſcholiaſtae Pindari, quod eximie comprobare videri poſſit, revera in Sicilia fluvios tauri imagine adumbratos. En ejus verba h): *του δε του Φαλαριδος ταυρον οἱ Ακραγαντινοι κατεποντωσαν, ὡς φησι Τιμαιος· τονγαρ ἐν τῃ πολει δεικνυμενον μη ἐιναι του Φαλαριδος, καθαπερ ἡ πολλη ἐχει δοξα, ἀλλ' ἐικων ἐςι Γελωνος του ποταμου.* *Phalaridis vero taurum Agrigentini in mare praecipitem egerunt, ut ait Timaeus. Is enim, qui in urbe oſtenditur, Phalaridis non eſt, ut vulgi fert opinio, ſed eſt imago Gelonis fluvii.* Non moror manifeſtum ſophiſtae ſphalma in voce Γελωνος. *Gelonem* Siciliae fluvium non novi, at *Gelam*. Deinde quid Gelae effigies ad Agrigentinos, qui ſuum habuere fluvium Acragantem? niſi forte Gelois per vim ablata Agrigenti inter manubias ſtetiſſe dicatur. Denique quo pacto Graeculus hic citare potuit Timaeum adſerentem, ab Agrigentinis taurum Phalaridis in mare praecipitatum, cum teſte ipſo Polybio idem Timaeus palam ſit inficiatus, ejusmodi taurum unquam Agrigenti exſtitiſſe i)? At praeſtabit auctoritatem auctoritati opponere. Narrat Cicero k), inter alia a Poenis Carthaginem translata, poſt a P. Scipione veteribus dominis Agrigentinis reſtituta fuiſſe *illum nobilem taurum, quem crudeliſſimus omnium tyrannorum Phalaris habuiſſe dicitur, quo vivos ſupplicii cauſa demittere homines, et ſubjicere flammam ſolebat. Quem taurum Scipio cum redderet Agrigentinis, dixiſſe dicitur, aequum eſſe, illos cogitare, utrum eſſet Siculis utilius, ſuisne ſervire, an populo R. obtemperare, cum idem monumentum et domeſticae crudelitatis, et noſtrae manſuetudinis haberent.* Quo jam loco putabimus teſtimonium Graeculi cum graviſſimo Scipionis et Ciceronis teſtimonio comparatum? An illuſtres hi IIviri *vulgi opinionem* ſunt ſecuti, dum ille publice civibus monumentum iſtud nomine tauri Phalaridis reſtituit, hic eundem redditum publice depraedicat? An vero etiam, quod ſophiſtae ex Timaeo conſtitit, non perinde ex eodem conſtare utrique potuit, fuiſſe *hunc* taurum fluvii imaginem? Quanquam etſi fluvium reipſa demus, tamen vel eo ipſo, quod Phalaridis taurus a multis eſt habitus, ſequitur, hominis illi caput praefixum non fuiſſe, nam ex tyranni inſtituto ululatis non humano more ejulandum, ſed mugiendum fuit. At in praeſente examine iſtud non minus quaeritur, fuerintne in Sicilia fluvii imagine hominis in taurum abeuntis formati.

At ſunt validiora argumenta alia huic ſyſtemati plane adverſantia. Offerunt numi Siculi octo fluviorum nomina, Acragantem numi Agrigentinorum, Amenanum Catanenſium, Arethuſam Syracuſanorum, Aſinen Naxiorum, Chryſam Aſſorinorum, Gelam Geloorum, Hipparin Camarinaeorum, Hypſam Selinuntiorum inſcripta, et ſemper juxta fluvii effigiem ſeu viri, ſeu feminae. Ergo ſi biformia haec monſtra fluvii Siculis ſunt habita,

h) Pyth. A. v. 185. i) de Virt. et vit. L. XII. ſub fin. k) in Verr. L. IV. c. 33.

tur non et his fluviorum nomina ſunt addita, quando iſtud in illis factum videmus? Victas continuo manus nobiliſſimo adverſario dabo, ſi vel unicum adſcripti praetenſo huic fluvio nominis dederit exemplum, modo, quod in primis poſtulo, ambiguum non ſit. Nam quae ille exempla adfert, ΓΕΛΑΣ et ΣΕΛΙΝΟΕΣ, non recto ſtant talo; nam haec non fluviorum modo, ſed et urbium, quas alluunt, ſunt nomina, quas etiam haud dubie indicant. Si aliquando pro ambiguis his nominibus, quae duplicem ſenſum patiuntur, adſtituta tauro nomina *Amenani*, *Hypſae*, *Hipparis* ad unos fluvios pertinentia legero, non morabor, quin pedibus in eruditi principis ſententiam eam.

Ex eadem doctrina fluunt et alia nullo pacto veriſimilia. Agyrinenſes, Catanenſes, Geloos, Selinuntios fluviis ſuis *hominis* tribuiſſe formam, numi ipſi palam docent. *At earundem civitatum numi etiam bimembre illud animal oſtentant.* Ergo ſi hoc fluvii eſt ſymbolum, ſequitur, unam eandemque civitatem fluvio ſuo jam hominis jam tauri perſonam tribuiſſe. Quid quod ipſe illuſtris princeps in praeclara ſua Sicilia numiſmatica tab. XXXIII. non paucos numos exhibet, in quorum adverſa: ΓΕΛΑΣ. *Caput juvenile cornutum.* ℞ *Bos cum facie humana.* Adde ſimile exemplum in numis Agyrii. Capite anticae exhiberi Gelam fluvium, neque ipſe dubitat. At eo docente etiam pars averſa fluvium ſiſtit; ergo idem numus unum eundemque Gelam vario cultu, ac tantopere diverſo ſiſtit? Vtrum haec probabilia, arbitretur lector. Denique ſi fluvius hoc animal eſt, cur is, quod in numis Neapolitanis perpetuum, a ſupervolante Victoria coronatur? Neminem coronat Victoria, niſi in certamine victorem, et ſic recte finxit Myro buculam a Victoria coronatam, quod Juppiter bucula, ut explicat Tatianus [l]), ex rapta Europa adulterii praemium abſtulit. At quae Sebetho parta victoria? An, ut olim Xanthus pro Troja, hic pro Neapoli ſua reſtagnavit? Non repugno, poſſe fluvii imaginem coronari, ſed diſplicet, iſtud officii a Victoria peragi. Ex mente eruditi Ignarrae hoc typo indicatur, Campanos ubertate ſoli ceteros Acheloios collegas antecellere [m]).

Tandem ad poſtremam rationem, quam princeps T. M. omnium validiſſimam ait, progrediamur, *Acheloum* ſcilicet, qui in Acarnaniae et vicini tractus numis eodem modo pingitur, et fluvius eſt, nempe facie hominis, corpore tauri. Non credo, argumentum ſic a viro erudito inſtrui: animal iſtud in numis Acarnanum indicat fluvium, ergo, quotiescunque in aliarum urbium numis eſt conſpicuum, fluvium item indicabit. Ex eadem enim lege ſic quoque arguere licebit: Aegyptii typo aquilae indicabant Nilum, ergo eadem aquila in numis Romanis vel Antiochenis indicabit Tiberim vel Orontem. Clava, et exuviae leonis Herculem, galea alata Mercurium arguunt, ergo cum capita ſic inſtructa videbis, ſemper in his Herculem vel Mercurium agnoſce, nun-

l) Orat. c. 54. m) de Pal. Neap. p. 245.

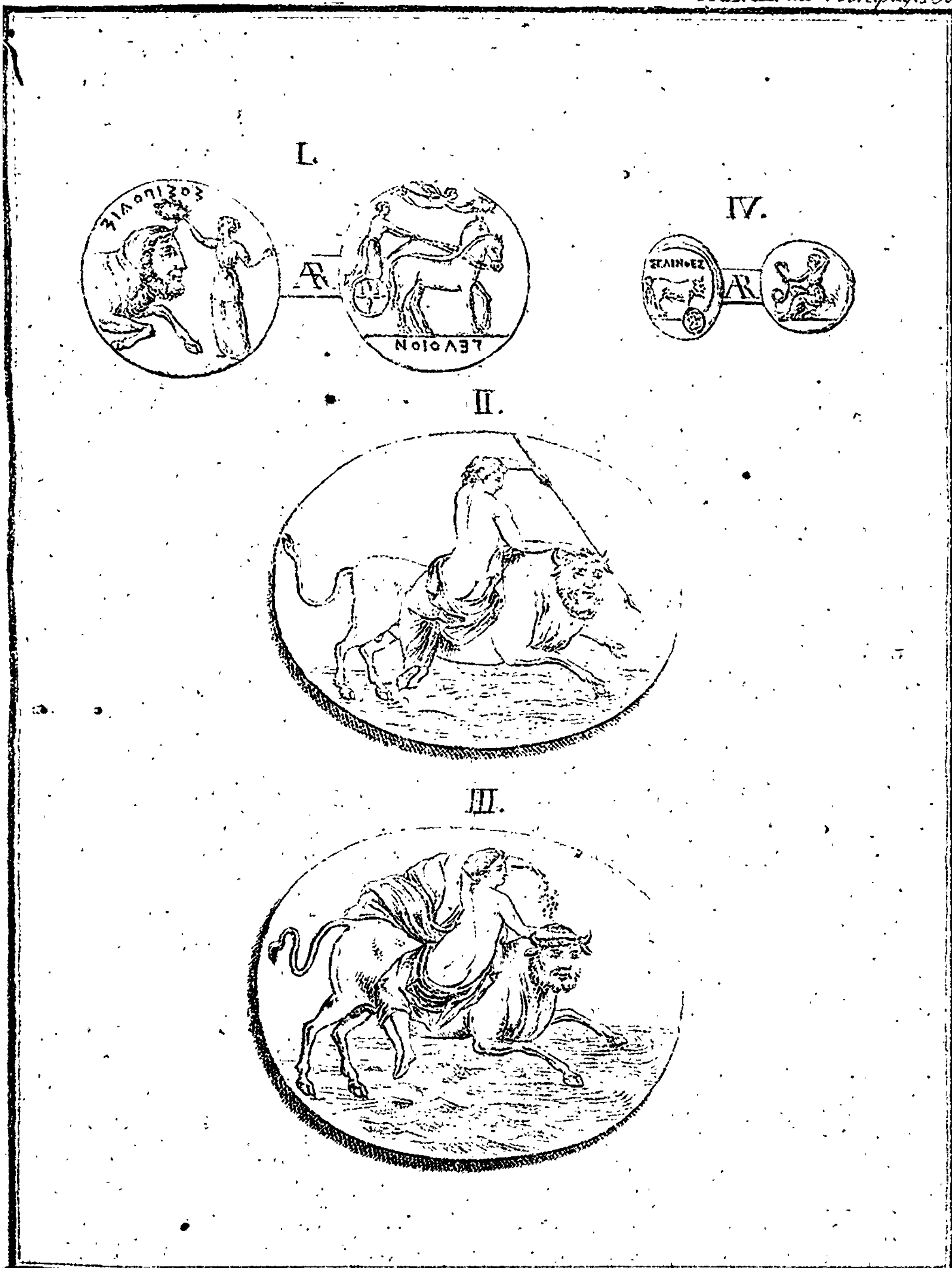
quam Theſeum, aut Perſeum. Quin cum Juppiter taurus Europae raptor eodem, quo Achelous, ritu in nonnullis monumentis fingatur, ut ſequente ſectione oſtendam, audacter decernito, Europam a fluvio raptam. Iſtud ne ipſe quidem eruditus princeps volet. Ex quo confiteatur neceſſe eſt, unam eandemque imaginem ſaepe rebus maxime diverſis competere. Cur vero Acheloum fingere bimembrem placuerit, ratio expedita. Ejus enim in fabulis magnum nomen. Ex harum doctrina cum conſtaret, ei ab Hercule rivali cornu taurinum per vim effractum, taurus ſane fingendus erat. At cum idem agere inter homines ſoleret, et ipſas Deianirae nuptias ambiret, ſaltem caput humanum tauri trunco addere oportuit. Bellum enimvero mihi procum, qui amores ſuos regiae virgini admugiret, aut, cum articulata voce careret, ceu olim Jo, pede pulveri inſcriberet. Haec cauſa cum ad alios aeque fluvios non valuerit, mirum non eſt, Acheloum hac forma fuiſſe propoſitum, aliis fluviis aliam formam tributam. Eadem de cauſa Lyſippe Teuthrantis mater Dianae aureum aprum cum facie humana dedicavit, quo intelligeretur, eſſe imaginem ejus apri Dianae ſacri, qui olim Teuthrantem ſibi in venatu inſidiantem, ne ſe vita ſpoliaret, humana voce compellavit [n]).

SECTIO II.

Veriſimile eſt, bovem cum facie humana in numis Campaniae et Siciliae eſſe Bacchum.

Si res veterum teſtimoniis agenda eſt, eadem opera, qua princeps T. M. fluvios in tauros vertit, Bacchum taurum faciam. Idem enim dictus eſt *ταυρομορφος*, *ταυροκεφαλος*, *ταυρωπος*, *ταυροκερως*, ut copioſe videre eſt apud Gyraldum [o]), et Spanhemium [p]). Taurum etiam vocat Lycophron [q]), et tauri cornu in numo Boeotico apud Pellerinium manifeſto Bacchi capiti, quod barbatum inſuper eſt, additur [r]). At praecipuum cauſae patronum advoco Plutarchum, cujus binas ſententias plenius lubet commemorare. Interrogat primum [s]): *δια τι τον Διονυσον ἁι των Ηλειων γυναικες ὑμνουσαι παρακαλουσι βοεῳ ποδι παραγινεσθαι προς ἀυτας; ἐχει δ' ὀυτως ὁ ὑμνος: Ἐλθειν ἥρω Διονυσε ἅλιον ἐς ναον ἁγνον συν Χαριτεσσιν ἐς ναον τῳ βοεῳ ποδι θυων, ἐιτα δις ἐπᾳδουσιν: Αξιε Ταυρε· ποτερον ὁτι και βουγενη προσαγορευουσιν και ταυρον ἐνιοι τον θεον; κ. τ. λ.* *quare Eleorum mulieres Bacchum in hymnis hortantur, ut ad ſe bubulo pede accedat? Hymnus vero talis eſt: Veni heros Bacche maritimum ad templum ſanctum cum Gratiis ad templum bubulo pede irruens; poſtea bis accinunt: digne taure! an quod deum hunc bovigenam et taurum*

n) Plut. de flum. in Caico. o) Synt. p. 280. p) T. I. p. 392. q) in Alex. v. 209. r) Rec. I. tab. XXIV. n. 8. s) Quaeſt. Graec. p. 299.

J. K.

appellant aliqui? etc. Et alibi in eandem ſententiam [t]): *διο και ταυρομορφον Διονυσον ποιουσιν ἀγαλματα πολλοι των Ελληνων· ἁι δε Ηλειων γυναικες και παρακαλουσιν ἐυχομεναι, ποδι βοειῳ τον θεον ἐλθειν προς ἀυτας. qua de cauſa et multi Graecorum Bacchi ſimulacra taurina forma fingunt; Eleorum vero mulieres deum evocant precantes, veniret ad ſe pede bubulo.* Inſignia ſunt haec ad praeſentem quaeſtionem teſtimonia; confirmant enim, Bacchum non modo taurum appellatum, (*ἀξιε ταυρε*) ſed etiam, ne forte tantum propter adſtituta capiti cornua appellatus fuiſſe taurus dicatur, reliquo corpore fuiſſe taurum (*ποδι βοειῳ*). Et vero, quod hoc argumentum praeclare illuſtrat, videor mihi videre in eximio Gelae numo, quem primus edidit Burmannus [u]), deinde bis reſtituit princeps T. M. [x]) ipſam mulierem, qualem deſcribit Plutarchus, Baccho cum bubulo pede incedenti accinentem, eique ſertum offerentem. Quod ut magis feriat ſubjectum oculis, e re viſum, numum ipſum coram proponere in adjecta tabula III. num. 1.

Haec opinor ſatis commode Bacchum deſignant. At cur caput humanum tauro additur? Nimirum eadem de cauſa, ob quam et tauro Jovi, dum in Europae raptu occupatur, additum videmus hominis caput in binis gemmis veteribus eadem tabula III. num. 2 et 3 expreſſis, una Muſei Florentini [y]), altera apud Gravellium [z]), quarum taurus adeo ad omnem apicem ſimilis eſt Campano huic Siculoque tauro, ut unum ab altero non diſcernas, et veriſimile aliquando propter certum hunc Jovem videretur, eundem etiam ſub Campaniae et Siciliae tauro latere, quod tenuiter etiam ſuſpicabatur Comes Caylus [a]), ſi probabile eſſet, tot illuſtribus urbibus ſummi dei ſui cultum a cauſa parum decora, nempe puellae raptu, quaeſitum, cum tot honeſti alii tituli ſuppeterent. Iis ergo, qui hoc cultu Jovem Bacchumque finxerunt, aliud propoſitum non fuiſſe videtur, quam ut adjecto hominis capite, parte corporis praecipua, in qua mens ac conſilium reſident, palam facerent, in hoc animali, quod ſecus ſimplex taurus fuiſſet habendum, deum ineſſe, quo modo et Agathodaemona non ſerpentem ſimplicem finxerunt veteres, ſed humanum etiam caput junxerunt, quod poſtea imitatus eſt Alexander pſeudomantis, ut divinum eſſe ſerpentem ſuum attonito ad ſpectaculum populo perſuaderet, ut eſt apud Lucianum, et dicetur in numis Abonoticheos Paphlagoniae. Eodem credo conſilio Aeſchylus finxit Jo biformem, cum narrat, perculſos fuiſſe mortales videntes rem inſolitam [b]):

Βοτον ἐσορωντες δυσχερες μιξομβροτον,
Ταν μεν βοος,
Ταν δ' ἀυ γυναικος· τερας δ' ἐθαμβουν.
Pecudem intuentes intractabilem mortali ſexu mixtam,
Partem quidem vaccae,

t) de Iſ. et Oſir. p. 364. E. u) D'Orville Sicula tab. X. n. 4. x) Aggiunt. tab. III. n. 23. et Sicil. numism. tab. XXXII. n. 1. y) Tom. I. tab. 57. n. 2. z) Rec. des pierr. grav. T. II. n. 45. a) Rec. d'Ant. T. IV. p. 164. b) Supplic. v. 576.

Partem vero mulieris; prodigium vero ſtupebant.

Sed et numus alius, qui eſt in muſeo Caeſareo, cauſam meam eximie juvat, quem ſiſtimus in eadem tabula III. n. 4. Signatus is eſt a Selinuntiis Siciliae. Havercampus et princeps T. M. mulierem ſedentem propter ſerpentem, quem dextera ſtringit, Salutem dixere. At multo tutius typum ex decantata apud veteres fabula explicabimus, qua docente Juppiter ſub tauri ſpecie Cererem inivit, unde nata Proſerpina, aliis dicta Pherephatta, quam deinde filiam ſuam adultam cum deperiret quoque, draconis adſumpta forma cum ea congreſſus tauriformem filium genuit, propter quod factum diditus ſenarius: Ταυρος δρακοντος, και δρακων ταυρε πατηρ. In quibus enarrandis ſordibus habemus unanimos Clementem Alex. c) Euſebium d), Arnobium e), Nonnum Panopolitem f). Atqui Athenagoras, qui idem refert g), tauriformem hunc partum diſerte Bacchum appellat. Secundum igitur haec enarrata an poſſumus dubitare, in parte una proponi Jovis cum Proſerpina commercium, in altera taurum Bacchum ab his editum, ac propterea cum parentibus in eodem numo conjunctum? quod quidem tanto licebit fidentius opinari, cum numus ſit in Sicilia cuſus, qua in inſula Cereris Proſerpinaeque frequens per omnia paſſim monumenta fuit mentio. At vero non in uno hoc numo abſurdae, quam recitavi, fabulae argumentum videó contineri. Exſtant in muſeo Caeſareo et alibi quadrantes, in quorum averſa eſt taurus currens reptante infra dracone; in imo ROMA, quem typum difficile erit aliter, quam ſecundum citatum ſenarium explicare.

Bacchum propter vini abundantiam et excellentiam, qua praecipue Campania circa Gaurum montem claruit, magnis fuiſſe adfectum honoribus, non veriſimile modo eſt, ſed Sophoclis etiam docemur teſtimonio, qui ſic de Baccho canit h): κλυταν ὁς ἀμφεπεις Ιταλιαν· *inclytam qui tueris Italiam*, cui ſubjicit vetus ſcholiaſtes: δια το πολυαμπελον της χωρας, *ob vini in hac regione largos proventus.* Quare cum manifeſtum deum in hoc animali habeamus, atque ut dixi, veriſimilem Bacchum, nequaquam alienum, coronam ei a Victoria offerri, ſive adluſum ad veteres de Titanibus et Indis victorias, ſive quod civitates ejus numini ſuas de hoſtibus victorias acceptas tulerunt. Atque in hac ſententia facile explicantur numi antiquiſſimi tetradrachmi Catanenſium, in quorum una parte exhibetur bos hic geminae formae, in altera Victoria gradiens, et unum vel bina diademata ſoluta praegeſtans. Nimirum juncto ſimul utriusque faciei typo habemus Victoriam Baccho diadema offerentem, cujus eum fuiſſe repertorem olim abunde ex veteribus comprobavi i).

Ex dictis patet, mihi nequaquam pugnandum cum iis, qui taurum hunc deum Hebonem, ut diximus, ſtatuunt,

---

c) Protrept. p. 14. edit. Oxon. d) Praepar. Ev. e) adverſ. gent. L. V. f) Dionyſ. L. V. ſub fin. et L. VI. v. 157. g) Legat. p. 71. edit. Oxon. h) Antigone v. 1130. i) Num. vet. p. 22.

In qua ſententia inde a Matthaeo Aegyptio video eſſe pleroſque eruditos Neapolitanos. Nam idem Hebo teſte Macrobio, qui ejus ſolus meminit, alius non eſt, quam Bacchus diverſo nomine, nempe quem propter nominum varietatem jure πολυωνυμον vocat Sophocles [k]). Atque ut videmus ex numis, hoc duplicis naturae animal per plures Campaniae urbes propagatum, ſic et Hebonem in aliis etiam ejusdem regionis urbibus obſervatum intelligimus. Vnam quidem Neapolin memorat Macrobius, ſed marmor, quod memorat Matthaeus Aegyptius [l]), addit Calatiam aliam Campaniae urbem:

ΗΒΩΝΙ. ΕΠΙΦΑΝΕΣΤΑΤΩΙ. ΘΕΩΙ.
ΤΑΓΜΑ. ΚΑΙ. ΛΕΩΣ. ΚΑΛΑΤΙΝΟΣ.

niſi forte illud huic ſententiae officit, quod, ut ex verbis Macrobii colligitur, Hebon hic nequaquam tauri, ſed viri barbati ac ſenilis formam habuit.

Neque repugnabo magnopere viris praeſtantibus, qui, ut principio dixi, in hoc typo agriculturae ſymbolum vident. Sed neque tum Bacchum inficiabitur, qui teſte Plutarcho a multis aratri et ſationis inventor fuiſſe creditus eſt [m]). Secundum Diodorum credebatur Bacchus ductis ſub jugum bobus princeps ſementem feciſſe, unde, inquit, cornuta ipſi facies [n]). Teſte Arriano [o]) primus Liber perhibetur boves aratro junxiſſe, et pleroſque Indorum ex erronibus aratores feciſſe. Quid ſi biformi hoc typo indicetur concordia Cereris et Bacchi, qui ſunt principes agriculturae dii, quae maxime frumento et vino gignendo conſtat, ſic ut capite hominis cornuto indicetur Bacchus, quem fuiſſe cornutum novimus, tauro animal, Cereri, quod arationi ſervit, gratiſſimum, atque adeo ipſa Ceres? ob quam eandem cauſam eos etiam conjunxit Virgilius in opere, in quo agriculturae praecepta dictat [p]):

Vos o clariſſima mundi
Lumina, labentem coelo quae ducitis annum,
Liber, et alma Ceres.

Adde Pindarum, qui Bacchum vocat *Χαλκοκροτου παρεδρον Δαματερος, aeriſtrepae aſſeſſorem Cereris* [q]), ad quae verba ſcholiaſtes: *παρεδρον Δημητρος ειπεν τον Διονυσον, επειδη τη ξηρα τροφη, ἡ ανακειται τη Δημητρι, παρεπεται ἡ του οινου χρησις, aſſeſſorem Cereris dixit Bacchum, quia aridum victum, qui ad Cererem pertinet, comitatur vini uſus.* Propius ad Campaniam, quae de utroque hoc numine praedicat Florus [r]): *Omnium non modo Italia, ſed toto orbe terrarum pulcherrima Campaniae plaga eſt. Nihil mollius coelo; denique bis floribus vernat, nihil uberius ſolo. Ideo LIBERI CERERISQVE certamen dicitur.* Eodem modo Sphingis quoque duplex natura certam recondit allegoriam. Etenim Aegyptii, ſi fides Syneſio [s]), *in ſacrarum aedium veſtibulis Sphin-*

k) l. c. l) S. C. de Bacch. p. 33. m) Quaeſt. Graec. p. 299. n) L. IV. c. 4.
o) Hiſt. Ind. c. 7. p) Georg. I. 5. q) Iſthm. Z. v. 3. r) L. I. c. 16.
s) de Regno p. 7. et de Provid. p. 101.

gis effigiem collocant, arcanum utriusque virtutis conjungendae ſymbolum, quae qua parte beſtia eſt, robur, qua vero parte homo eſt, prudentiam ſignificat.

Et vero non repugnabo illis, qui ſimili modo volent haec θηρια συνθετα και αλλοκοτα explicare. Nam, ut ajebam, mihi in hac diſputatione iſtud unum maxime fuit propoſitum, ut negarem, hoc typo fluvios veteribus intellectos.

P I C E N T I N I.

Numus ΠΙΚΕΝΤΙΕΩΝ. apud unum Goltzium.

A P V L I A.

ACHERONTIA.

ЯИIИИVЯVКИ *Caput Palladis.* ✠ *Miles ſtans d. pateram, ſ. clypeum cum haſta.* Æ. II.

Inſignem hunc muſei Borgiani numum olim edidi [t]). Vrbes hoc nomine binae a veteribus proditae; prior mediterranea in Apulia prope Venuſiam; altera in Bruttiorum agro ad fluvium Acherontem Alexandro Epiri regi fatalem [u]). Vtri faveverit Goltzius edito numo ſuo ΑΧΕΡΟΝΤΑΝ, non conſtat. Noſter una cum ſimili alio repertus eſt in vicinia Acherontiae Apulae, quae cauſa eſt, cur huic potius prae altera Bruttiorum ſit tribuendus. Accedit, numum Oſce inſcriptum magis Samnio et Campaniae admovendum videri. Ait quidem Feſtus [x]): *Bilingues Brutates Ennius dixit, quod Bruttii et Oſce et Graece loqui ſoliti ſint*, tamen numus Bruttius Oſce inſcriptus hactenus repertus non eſt.

Æ. RRRR.

ARPI.

Vrbs antiquae famae, ut dicetur.

Caput Palladis. ✠ ΑΡΠΑ. *Tres ſpicae.* AR. III. (Pellerin.)

Epigraphe in reliquis: ΑΡΠΑΝΟΥ. vel: ΑΡΠΑΝΩΝ.

Typi in his: *Aper*, vel *Equus*, vel *Bos currentes.*

Arpi a Diomede conditi teſte Plinio, et Virgilio [y]). De urbis nomine haec poſt Strabonem et Plinium Servius [z]): *Diomedes in Apulia condidit civitatem, quam patriae ſuae nomine appellavit, et ARGOS HIPPION dixit, quod nomen poſtea vetuſtate corruptum eſt, et factum, ut civitas ARGYRIPA diceretur, quod rurſus corruptum ARPOS fecit.* Ergo equus in his numis adludit ad vetus urbis nomen HIPPION. Aper vero, qui Calydonius eſt, refertur ad Aetolicam conditoris Diomedis originem, nam ejus pater Tydeus Aetolorum rex fuit, ac propterea Diomedem quoque Theocritus vocat Καλυ-

t) Sylloge I. in Parergis. u) Plin. L. III. § 10. x) in *Bilingues*. y) L. XI. v. 242.
z) ad Aen. XI. 246.

δονιον [illegible]*ρα* a)). Eſt autem aper obvius in Aetoliae moneta typus.

Magiſtratus ΔΑΞΟΥ ΠΥΛΛΟΥ. ΠΟΥΛΑΙ. obvii in his numis.

* * *

Paruta numum cum typo his Arpis proprio propter praetenſam epigraphen ΙΠΠΑΡ. Hippari Siciliae fluvio tribuit. Eundem princeps Turris Muciae Hippario Dionyſii ſenioris filio maluit largiri b)). Male lectam epigraphen non modo arguit typus apri, ſed et literae ΔΑ··· quae ſunt reſiduae magiſtratus ΔΑΞΟΥ in Arporum numis obvii. Atque ut demus, revera legi ΙΠΠΑΡ., tamen hic numus ad hos Arpos pertineret, nam hi, ut dixi, vetere nomine vocabantur ΙΠΠ*ιον* ΑΡ*γος*. Vide de his plura in meis Numis vet. p. 29.

De numo ΑΡΠΑΝΟΣ vide, quae moneo in numis *Campanorum* nomine ſignatis.

AV. ap. *Goltz. tantum.* *AR.* RRRR. Æ. R.

BARIVM.

Caput Jovis, retro unum vel duo aſtra. Raro *caput Palladis*, ut eſt apud Magnan. (Miſc. num. T. III.) ✠ ΒΑΡΙΝΩΝ. *Cupido navi inſiſtens ſagittam mittit.* Æ. III.

Aſtra in his numis obtinent vicem globulorum, ceu in numis Capuae. Typi ratio incerta.

Æ. RR.

CAELIVM.

Caput Palladis, *vel Jovis.* ✠ ΚΑΙΛΙΝΩΝ, *rarius* ΚΑΙΛΕΙΝΩΝ. *Tropaeum*, vel: *Victoria gradiens coronam, et tropaeum ſuper humero geſtat*, vel: *Pallas gradiens d. haſtam*, *ſ. clypeum praetendit*, *vel fulmen.* Æ. II. III. (Muſ. Caeſ. Magnan.)

Globuli unus vel duo in parte antica, et plerumque in averſa totidem aſtra, nimirum pro ipſis globulis poſita.

Æ. R.

CANVSIVM.

Ejus numum editum reperio in Miſcellaneis Magnani. (Tom. IV. tab. 18.)

Caput virile nudum. ✠ ΚΑΝΥΣΙΝΩ. *Miles equo citato vectus d. haſtam.* Æ. III.

Nolo fidem abrogare numo, nam adfirmavit Abbas Cap Martin Chaupy, vidiſſe ſe aeneos binos typo equi et inſcriptione ΚΑΝΥΣΙΝΩΝ.

Æ. RRRR.

HYRIVM.

Neque hominis ratio, neque ſitus ſatis expeditus, nam et *Hyriam* alii et *Vriam* appellant, et Calabriae etiam a nonnullis accenſetur, de quo vide Cellarium. Numi, quos citabo, ſunt perantiqui, qui ſi huc pertinent, neceſſe eſt, urbem aliquando florentem in pejus prolapſam, quia exigua deinceps ejus ſit mentio.

Caput Palladis, *in cujus galea noctua*, vel: *Caput muliebre adverſum paſſis crinibus*, *diademate faſtigiato.* ✠ ΥΡΙΝΑ. ΥΡΙΝΑΙ. ΥDΙΝΑ. Υ◁ΙΝΑ. *ſcriptura ſolita*, *vel retrograda*, in aliis: ΥΡΙΑΝΟΣ. (Pembrock. Hunter.) in alio: ΥΡΙΕΤΕΣ. (Hunter.) *Taurus cum facie humana.* AR. II.

Hodieque dubii haerent antiquarii, cui urbi hi ſint numi tribuendi. Erant, qui ſive propter taurum biformem, ſive

---

a) Idyll. XVII. 54. b) Correz. p. 40. et Sicil. num. tab. 100.

propter Oſcum Rho ſedem illis in Campania quaeſivere. Verum urbs cum adſini nomine in ea regione non reperitur, et Rho hujus formae non ſolum in alphabeto Oſco, ſed et antiquiſſimo Graeco habetur. Interim donec certius quid occurrat, in hoc Apuliae Hyrio aquieſcimus.

* * *

Caput Palladis. ✠ ΥΡΙΑΤΙΝΩΝ. *Gubernaculum, et delphinus.* Æ. III.

Numum hunc undequaque integerrimum vidi ipſe Nemauſi in muſeo celeberrimi, et omnigena eruditione praeſtantiſſimi Seguier. Eundem editum video apud Arigonium, ſed ſcripto mendoſe ΙΡΙΑΤΙΝΩΝ c). Hyrias plures enumerat Stephanus, neque tamen alteri, quam huic Apulae aptius judico hos numos poſſe permitti, quamquam ab Υριον vel Υρια inſolens ſane ſit gentile Υριατινος.

AR. R. Æ. RRRR.

LVCERIA.

Vetus Dauniorum urbs teſte Strabone. A Romanis deducta colonia V. C. 440. d) a quo tempore ex urbe Graeca facta Latina numos Latinos exemplo Brunduſii, Paeſti, Valentiae etc. ſignavit.

Epigraphe: LOVCERI. rarius LVCERI.

Typi: *Caput Herculis.* ✠ *Ejus arma.* — *Caput Palladis.* ✠ *Rota.* — *Caput Apollinis.* ✠ *Calvaria bovis.* — *Caput Neptuni.* ✠ *Delphinus, tridens.* — *Caput muliebre laureatum velatum.* ✠ *Concha.* Numos collectos vide in Miſcellaneis Magnani.

Globuli plerumque areae inhaerent.

Æ. R.

RVBASTINI.

Caput Palladis. ✠ ΡΥΒΑΣΤΕΙΝΩΝ. *Noctua ramo inſiſtens.* Æ. III. (Pellerin Rec. I. p. 72.)

Rubuſtinos in Apulia recenſent Plinius e), et Frontinus f), ad quos exiſtimo hunc numum pertinere, ſolo elemento A pro V dubium movente; verum ſatis conſtat, quam inique ſaepe Romani Graecarum urbium nomina Latine reddiderint. Sic Βρεντεσιον dixere *Brunduſium*, Πυξους *Buxentum* etc. Praeplacet igitur hoc judicium prae altero Pellerinii, qui malebat numum hunc tribuere *Baſtae* Calabriae; at quem tum ſenſum dabimus praefixae ſyllabae ΡΥ? etſi et hanc explicet Pellerinius, ſed modo prorſus ſingulari g).

* *

Caput Palladis. ✠ ΡΥ. *vel:* ΣΙ. ΡΥ. *Spica.* AR. III. (Muſ. Neumann.)

Lyra. ✠ ΡΥ. *Caput bovis cum infulis.* AR. III. (Ibid.)

Vtrum vere hi numi huc ſint vocandi, adfirmare non auſim. Iſtud certum, adlatos eſſe ex regno Neapolitano.

* * *

ΓΡΟΣΣΟΣ. *Caput Jovis.* ✠ ΡΥ. *Mulier ſtans d. pateram, ſ. cornucopiae.* Æ. III. (Hunter.)

Eodem forte pertinet hic numus. Eum Combius Rhypas Achaiae amandavit.

Æ. RRR.

SALAPIA.

Teſte Strabone Argyripenſium, ſive

c) Num. urb. tab. XI. n. 12. d) Diodor. Sic. L. XIX. c. 72. e) L. III. p. 168. f) de Colon. g) l. c.

Arporum navale, quem nexum numi quoque comprobant.

ΔΑΞΟΥ. *Equus gradiens.* ※ - - ΛΠΙ-ΝΟ - *Delphinus.* Æ. III. (Magnan. Miſc.)

Caput Apollinis. ※ ΣΑΛΠΙΝΩΝ. *Equus currens, ſupra aſtrum, vel tridens.* Æ. III. (Pellerin.)

ΣΑΛΠΙΝΩΝ. *Caput juvenile laur.* ※ ΠΤΛΛΟΥ. *Aquila ſtans, pone aſtrum.* Æ. III. (Hunter.)

ΣΑΛΠΙΝΩΝ. *Caput Jovis.* ※ ΠΤΛ-ΛΟΥ. in aliis: ΠΛΩΤΙΟΥ. *Aper vel equus currens.* Æ. III. (Pellerin, Magnan, Muſ. Caeſ.)

Habemus in his numis jam *Salpiam*, jam *Salapiam*, et utroque modo appellatam teſtantur veteres, ut videri poteſt apud Cellarium, et in meis Numis vet. pag. 28.

Typos equi et apri, item magiſtratus ΠΤΛΛΟΥ et ΔΑΞΟΥ jam vidimus in numis Arporum, unde petenda explicatio, et, quod ajebam, hac utriusque urbis numorum concordia probatur nexus inter Arpos, et eorum navale Salapiam.

Æ. RR.

SIPONTVM.

Hujus urbis numum poſſidere ſibi primum viſus eſt Pellerinius h), at ſerius agnovit errorem, docuitque reſtituendum Hipponio Bruttiorum i).

C A L A B R I A.

BRVNDVSIVM.

Portus notiſſimus, et ex hoc in Graeciam trajectus.

Graecos ΒΡΕΝΔΗΣΙΝΩΝ ſolus Goltzius vidit.

Colonia deducta eſt V. C. 510. teſte Vellejo k), et Livio l), atque ex eo tempore dubium non eſt ſignatos numos, qui ſuperſunt.

Caput Neptuni laur., quod in pleriſque coronat Victoria pone advolans, retro tridens. ※ BRVN. *Vir nudus delphino vectus d. Victoriolam, ſ. lyram, per utramque aream partes aſſis.* Æ. varii moduli.

Mirus hic partis averſae eques cum lyram conſtanter manu praetendat, certus videtur Arion Lesbius, cujus fabula abunde nota ex Herodoto m), Aeliano n), aliisque, atque is cultu fere ſimili pingitur in numis Methymnae, ex qua oriundus fuit. Nequaquam temere eum Brundufini monetae ſuae inſeruere; nam teſte Herodoto o) in hoc tractu ſubſtitit, cumque ex vicino Tarento Corinthum repetiturus ſolveret, nautae cupidi ejus vitae inſidias ſtruxerunt. Ex quo veriſimile, creditum Brunduſinis, ex ſuo portu profecto Arioni miraculum iſtud contigiſſe. Recte cum hoc facto Neptunus in parte antica jungitur, nam Arionem ſervati ſui beneficium Neptuno acceptum tuliſſe, teſtatur hymnus in ejus dei honorem a ſe compoſitus, quemque totum ſervavit

h) Rec. I. p. 62. i) Suppl. III. p. VII. k) L. I. c. 14. l) Epit. L. XIX. m) L. I. c. 23. n) Nat. anim. L. XII. c. 45. o) l. c.

Aelianus [p]), qui incipit: Τψιςε θεων ποντιε, Χρυσοτριαινε Ποσειδον κ. τ. λ.

Magiſtratus: L. CORN. vel: C. AP. vel: M. BIT. vel: Q. FVL. etc. quos vide in Magnani Miſcellaneis. Sunt haec certa Romanorum nomina, et certe IIvirorum, qualia in numis quoque Paeſtanis paſſim occurrunt, ex quo efficitur, ſignatos hos numos a tempore deductae coloniae.

Aſſium partes ſolitis ſignis indicatae conſtanter in illis occurrunt.

Æ. C.

BVTVNTVM.

Hanc urbem diſſimulavit Cellarius, etſi Plinius in hoc tractu *Butuntinenſes*, et Frontinus *Botontinum agrum* memorent; in itinerario Hieroſolymitano: *Botontones*, (pag. 609.) Peutingeriana: *Buntuntos*.

ΒΤΤΟΝΤΙΝΩΝ. *Vir nudus delphino vectus d. diotam, ſ. clavam.* ✕ *Concha.* Æ. III.

Numum hunc olim ex muſeo Caeſareo vulgavi [q]), et ſimilem jam indicavit Mazochius [r]), niſi quod pro concha ſit pagurus. En iterum virum ſuper delphino equitem, ut mox in Brunduſio vidimus, ac tertium in Tarento videbimus. Eum eſſe Tarantem heroem, typumque ex Tarentinorum moneta translatum, dubitare non ſinit numus Tarenti ſimillimus, quem in hujus numis intuebimur. Aequales typos ſuaſerit vicinia, et forte Butontum colonos habuit Tarentinos.

Caput Palladis. ✕ ΒΤΤΟΝΤΙΝΩΝ. *Spica.* Æ. III. (Pellerin Lettres p. 19.)

Numum hunc pridem ex muſeo Gotfredi citavit Holſtenius [s]). Produxit etiam Haymius [t]), ſed cum in eo legeret ΒΤΤΡΟΤΙΩΝ, urbem quandam Butrotum omnibus geographis incompertam in extremo Bruttiorum angulo finxit. Cujus adeo lectio ex Pelleriniano corrigenda.

Æ. RRR.

HYDRVNTVM.

Nunc *Otranto*. Aeneum ΤΔΡΟΝΤΙΝΩΝ ſolus Goltzius vulgavit. Pellerinius in indice autonomorum *Hydruntum* aſteriſco notat [u]), quod ſignum eſt, ejus numum in muſeo ſuo exiſtere. Sed conſultus a Neumanno eruditus Pariſinus reſpondit, epigraphen numi Pelleriniani eſſe extritam. Conſultus etiam Wackerus teſtatus eſt, in ſuo revera legi ΤΔΡΟΝ . . . Mihi hujus urbis numum videre non contigit, nec ab alio praeter Goltzium vulgatum reperi.

LEVCA.

Caput muliebre nudum. ✕ ΛΕΤΚ. *Noctua oleae ramo inſiſtens.* AR. III. (Hunter.)

Scite Combius numum hunc Leucae, vel Leucis Calabriae tribuit. Sane typus averſae totus eſt Tarentinus, et ex verſu Lucani [x]):

Antiquusque Taras, ſecretaque litora *LEVCAE*, apparet, Leucam fuiſſe Tarento vicinam.

AR. RRRR.

p) l. c. q) Num. vet. p. 30. r) Tab. Heracl. p. 37. s) in Ital. ant. Cluv. p. 282. t) Tom. II. p. m. 123. u) Rec. T. III. x) L. V. 376.

LVPIA.

Vide in *numis Lucaniae in genere.*

SALENTINI.

Praeter argenteum ΣΑΛΑΝΤΙΝΩΝ ab uno *Goltzio* prolatum exſtant et aenei:

Caput Palladis. ℞ ΣΑΛΑΝΤΙΝΩΝ. (*A et* N *colligatis*) *Noctua diotae inſiſtens.* Æ. II.

Numum hunc vulgavit Pellerinius y), ſed monitus a Khellio, legendum verius ΚΑΛΑΚΤΙΝΩΝ, retractavit, quod ante conſtituerat, numumque eſſe Calactes Siciliae profeſſus eſt z). At teſtatur Seſtinius, ſe numum Pelleriniano ſimillimum, eumque integerrimum Byzantii in muſeo privato vidiſſe, utrumque adeo haud dubie eſſe Salentinorum. Sin iſtud, mira profecto videri debet perfecta concordia inter monetam Salentinorum, et Calactinorum.

Æ. RRRR.

TARENTVM.

Vrbs maritima, opibus, potentia, magnificentia inter praecipuas liberarum Graeciae urbium, cujus teſtes ipſi numi, qui ingente numero exſtant, fabrica in plerisque mirabili, neque in argento modo, ſed et auro, aeneis rariſſimis.

Numi antiquiſſimi:

ΖΑϘΑΤ. *Vir nudus velut uni pedi inſidens d. elata plectrum, ſ. lyram, in area literis minutiſſimis* ΠΙΓΟ ℞ *Sine epigraphe. Idem typus, ſed incuſus.* AR. I. (Pellerin Suppl. IV. p. 25.)

Eſt hic antiquiſſimus omnium Tarenti numorum hactenus cognitorum perſuadente iſtud non modo forma literarum, ſed etiam quod incuſus eſt, quem modum eſſe certum indicem remotiſſimi aevi, in Lucania monebimus. In typi explicatu adhaeſit Pellerinius. Propter violentum corporis habitum actorem ſcenicum, vel pantomimum leviter conjicit, quod hominum genus in urbe deliciis corrupta magno fuiſſe in pretio conſtat. Sed enim quis credat, γελωτοποιον in monetae publicae thema fuiſſe lectum? Tarentinorum mores peſſime fuiſſe corruptos, nemo ignorat, at nondum ea aetate, quam numus praefert, qui minimum tertio poſt urbem conditam ſaeculo malleo fuerit ſubditus. Sane Strabo inductam morum licentiam inferioribus temporibus tribuit a). Si geſtus hiſtrionico adfinis hiſtrionem etiam probat, nihil vetat, quo minus Nemeſin, Crimiſum, Minotaurum, qui in numis Camarinae, Segeſtae, Cnoſſi eodem poplitis violenter flexi geſtu proponuntur, hiſtriones faciamus. Alibi diximus, corporis motus violentiores in numis Graecis remotiſſimae eſſe vetuſtatis indicium. Ergo haec numi figura niſi Apollo eſt, erit forte Arion muſicus, quem Tarenti commoratum in Brunduſii moneta ex Herodoto docuimus.

Sunt adhuc alii argentei cum eadem vetere ſcriptura typo *Tarantis delphino inſidentis.* (Pellerin l. c. in meis Num. vet. p. 32.) *Pegaſi.* (Muſ. Caeſ.) Alios vide apud Hunterum et Magnanum.

Numi recentioris aevi.

ΤΑΡΑΣ. *Vir nudus delphino vectus d. diotam, vel tridentem, arcum, galeam,*

y) Rec. III. p. 178. z) Suppl. I. p. 50. a) L. VI. p. m. 429.

tripodem etc. geſtans, per aream varia alia attributa, et literae. X *Eques nudus coronam, vel clypeum, haſtam etc. geſtans, in area nomina magiſtratus.* AR. II.

Iſtud numorum genus copia, et varietate, quam minuta ſigna, manente ſemper utrinque typo principe, efficiunt, infinitum eſt, et ingentes Tarentinorum opes plus omnibus veterum teſtimoniis comprobant. Varia ab eruditis ad hos numos diſputata cum ſpectatis typis, tum inſcriptione ΤΑΡΑΣ.

Fuere, qui cenſerent, juvenem delphino inſidentem eſſe heroem Phalanthum. Hic Phalanthus domo Spartanus, et ex Partheniarum numero, ſic dictorum, quod non ex legitimo matrimonio nati eſſent, cum ſe ſuumque collegium illiberali loco apud ſuos haberi videret, inito cum his conſilio relicta patria in Japygiam delatus Tarentum pulſis veteribus incolis occupavit. Haec prolixe Strabo [b]). Factum *iſtud in prodigium* auxit Pauſanias, cum refert, Phalanthum antequam in Italiam perveniret, navi in Criſſaeo mari fracta ad litus delphino evectum [c]). Teſtimonium iſtud viris eruditis ſatis idoneum viſum, cur hac imagine ſiſti Phalanthum crederent. Verum graviorem Pauſania auctorem puto Ariſtotelem ipſis numis coaevum, qui teſte Polluce [d]) haec tradit in libro περι της Ταραντινων πολιτειας. *Tarentinis eſſe numum*, ἐφ' ᾧ ἐντετυπωσθαι Ταραντα τον Ποσειδωνος δελφινι ἐποχεμενον, *in quo ſignatus Taras Neptuni F. delphino vectus.* Ariſtotelis teſtimonium praeclare confirmat aureus muſei Caeſarei; in cujus averſa juxta ſimilem juvenem delphino portatum legitur ΤΑΡΑΣ, quod nomen pertinere ad ipſum vectorem, eo arguitur, quod in parte antica jam exſtat nomen populi ΤΑΡΑΝΤΙΝΩΝ. Tarantem hunc fuiſſe filium Neptuni, et Nymphae indigenae, tradit Pauſanias [e]), et Ariſtoteles loco ſupra citato, a quo et urbs condita eſt, et nomen abſtulit. Servius conditam a Tarante, a Phalantho auctam refert [f]).

Ceterum falſum, quod opinati ſunt aliqui, voce ΤΑΡΑΣ ſemper indicari Tarantem conditorem, cum eadem ſaepe ſcripta ſit propter ſignum, aut caput Apollinis, Herculis, aut alterius numinis. Ea fere ſemper urbis nomen notat, quae conſtanter a Graecis dicitur ΤΑΡΑΣ, *atque ut habemus in numis* ΑΚΡΑΓΑΣ *et* ΑΚΡΑΓΑΝΤΙΝΩΝ, *ſic et* ΤΑΡΑΣ *et* ΤΑΡΑΝΤΙΝΩΝ.

Agendum adhuc eſſet de attributis mire variis, quae Taras manu praefert, quibus aliquando conjeceram indicari ludos a Tarentinis in variorum deorum honorem immoderate celebratos [g]). Equitem partis averſae ut demus eſſe Phalanthum, non tamen ideo, quod, ut exiſtimat Begerus, clypeum gerit, cui inſculptus delphinus, nam variant haec clypeorum ornamenta. Poteſt etiam eques hic indicare Tarentinorum rei equeſtris ſtudium a veteribus inſigniter celebratum, ſic ut teſte Stephano ταραντινιζειν

b) L. VI. p. m. 426. c) L. X. p. 831. d) L. VI. p. 280. e) L. X. p. 823.
f) ad Georg. IV. 126. g) Num. vet. p. 33.

ſignificaret, armatum et ad pugnas aptum equitatum facere [h]), cum quo conſentit et Euſtathius [i]), et Aelianus [k]). Quare cum legimus apud Livium [l]), Antiochum M. in praelio ad Magneſiam habuiſſe equites Tarentinos, aut apud Diodorum [m]), Tarentinos equites cum Antigono contra Eumenem dimicaſſe, aut apud Polybium [n]), fuiſſe eos in utroque exercitu cum Philopoemenis, tum Machanidae Spartani, intelligendus eſt equitatus Tarentinorum diſciplina imbutus. Erant vero docente eodem Livio Tarentini equites, *binos ſecum trahentes equos* [o]). Secundum haec explicanda ſunt verba Ciceronis, majori criticorum parti non intellecta: *Quae de Tarentinis in militia laboravi etc.* [p]). Propter Tarantem Neptuni F. et urbis conditorem dixit Horatius: *Neptunoque ſacri cuſtode Tarenti* [q]), et propter Phalanthum Spartanum, qui, ut diximus, coloniam huc advexit, dictum Ovidio *Lacedaemonium* Tarentum [r]). Virgilius ex vetere Laconiae nomine urbem vocavit Oebaliae turres altas [s]). Jure ergo negavit Polybius, dubitari poſſe, eſſe Tarentinos Spartanorum colonos, et cum his cognatione junctos [t]).

* * *

Caput muliebre perelegans. ✠ ΤΑΡΑΝΤΙΝΩΝ. *Neptunus ſedens ſ. tridentem, adſtat puellus utraque manu elata deo adblandiens.* AV.

Illuſtre hoc cimelium, et omnibus artis illecebris conſpicuum edidi ex muſeo M. Ducis [u]). Dixeram ibi, adſtantem puellum eſſe Tarantem Neptuni F., de quo mox egimus.

* * *

Caput Herculis imberbe leonis exuviis tectum. ✠ ΤΑΡΑΝΤΙΝΩΝ. *Figura nuda in citis bigis d. flagellum.* AV. (Pellerin Lettre I. tab. 2.)

Caput idem. ✠ *Sine epigraphe. Mulier nuda in citis bigis ſ. tridentem, in area* ΚΛΗ. AV. (Pembrok P. I. tab. IV.)

Numus praecedens etiam ſequentis patriam enunciat. Mulier cum tridente haud dubia eſt Amphitrite Neptuni uxor, cui deo Tarentum ſacrum. Hercules partis anticae confirmat verba Virgilii, qui Tarentum *Herculeum* appellat [x]).

* * *

ΤΑΡΑΝΤΙΝΩΝ. *Caput Palladis.* ✠ *Figura nuda delphinorum bigis vecta, infra* ΝΙΚ. AV. IV. (Beger T. I. p. 327.)

Marinum iterum numen, ceu in numo praecedente, in hac averſa exhiberi puto. Begerus propter adſcriptum ΝΙΚ. aliquid ad Victoriam pertinens auguratur, ſed hae literae certum ſunt magiſtratus initium.

* * *

ΤΑΡΑΣ. *Vir nudus delphino vectus d. ſagittam, ſ. arcum, in area* ⊦ΗΡ. ✠ *Vir nudus eques ſ. clypeum cum haſta, d. haſtam intorquet.* AR. II. (Muſ. Caeſ.)

---

h) in Ταρας. i) ad Dionyſ. v. 376. k) Tactic. cap. 45. l) L. XXXVII. c. 40. m) L. XIX. c. 29. et infra. n) Hiſt. IX. c. 10. 11. o) L. XXXV. c. 28. p) ad Attic L. V. ep. 19. q) L. I. Od. 28. v. 29. r) Met. XV. 50. s) Georg. IV. 152. t) L. VIII. c. 28. u) Num. vet. p. 30. x) Aen. III. 551.

Caput Palladis galeatum. ℞ ΤΑΡΑΝ-ΤΙΝΩΝ. *Hercules leonem ſuffocans.* AR. III. (Muſ. M. Ducis.)

Notandus in utroque numo Tarenti cum Heraclea Lucaniae nexus, quam conſtat fuiſſe Tarenti coloniam. Hujus numi, ut infra docebimus, conſtanter ├ΗΡ. inſcribuntur, et perpetuus in his typus Pallas et Hercules leonem opprimens. Vide quae plura de his numis olim monui y).

* * *

Caput Palladis galeatum. ℞ ΤΑΡΑΝ-ΤΙΝΩΝ. *Noctua expanſis alis fulmini inſiſtens, in area* ΣΩ. AR. III. (Muſ. Caeſ.)

Caput Palladis galeatum. ℞ *Sine epigraphe. Noctua ſtans expanſis alis, in area* ΣΩ. AV. (Pellerin Rec. I. tab. XXII. n. 2.) AR. (Muſ. Caeſ.)

Caput Palladis galeatum. ℞ VNVA-ΝΙΩ. *Noctua expanſis alis fulmini inſiſtens, in area* ΣΩ. AR. III. (Muſ. Caeſ.)

Caput barbatum redimitum diademate, cui hedera intexitur. ℞ VNIANIΩ. *Noctua expanſis alis fulmini inſiſtens, in area* ΣΩ. AR. II. (Muſ. Caeſ.)

Caput Palladis galeatum. ℞ ΤΑΡ. ΑΘΗ. *in alio*: ΝΕΤΜΗΝΙΟΣ. ΠΟΛΤ. *in alio*: ΟΛΤΜΠΙΣ. *in alio*: ├ΗΡΑΚΛΗ-ΤΟΣ. *vel* ΑΡΙΣΤΟΚΡΑΤΗΣ. *Noctua oleae ramo inſiſtens.* AR. III. (Pellerin Rec. I. tab. IX. Beger Th. Br. T. I. p. 444. Hunter tab. 29. et 56. Muſ. Caeſ.)

Ex his primus inſignis, quod adjecto urbis nomine patriam profitetur, quo fit, ut trium proxime ſequentium, qui hanc mentionem diſſimulant, patriam certo teneamus; quem ſi prae oculis habuiſſet Pellerinius, nequaquam numum aureum, quem ſecundo loco deſcripſi, Athenas avocaſſet. Juvatur judicium iſtud etiam literis ΣΩ., quae ut aream numi I., ita et trium proximorum occupant. Quis fuerit Tarentum inter ac Athenas nexus, quem non tam communis Palladis ac noctuae typus, quam adſcripta in numorum poſtremorum uno nomina ΤΑR. ΑΘΗ. aperte indicant, dicere non habeo.

VNVANIΩ. ΝΕΤΜΗΝΙΟΣ. ΠΟΛΤ-ΟΛΤΜΠΙΣ. certa ſunt magiſtratuum nomina, etſi horum primum non videatur pure Graecum, de quo difficile arbitrari. Perperam igitur Begerus z), et Nonnius a) numos ſimiles inſcriptos ΟΛΤΜ-ΠΙΣ, vel ΟΛΤΜΠΙΑΣ Olympiae Elidis adſcripſerunt. Olympis viri nomen notum ex marmore Gualtheri: ΟΛΤΜΠΙΣ. ΤΠΕΡΒΟΛΟΤ b).

Caput barbatum numi IV. certum eſt Bacchi Indici, quod praeclare confirmant numi Naxi Siciliae, in quibus videre eſt caput ſimillimum non modo ſpectato cultu, ſed et lineamentis. At conſtat, hanc Siciliae urbem cumprimis fuiſſe Baccho devotam.

* * *

Concha. ℞ T. *inter tres globulos.* AR. VI. (Hunter.)

T. *inter tres globulos.* ℞ T. *inter tres globulos.* AR. VI. (Hunter, Muſ. Caeſ.)

Sunt numuli minimae molis paullo plus duobus granis Anglicis adpendentes.

y) Numi vet. p. 32. z) l. c. a) Goltz. T. III. p. 45. b) Haverc. in Parut. p. 170.

* * *

TAPAN. *Vir nudus delphino vectus d. diotam, ſ. cornucopiae.* ✕ *Concha.* Æ. III. (Muſ. Caeſ. Magnan Miſc. T. III. tab. 50. 51.)

Hos ſolos novi aeneos Tarenti numos. Vicinum Butuntum numos cum ſimili utrinque typo percuſſit.

* * *

Magiſtratus frequens mentio. Aliquos in numis cum typo Attico jam vidimus. In aliis ΛΥΚΙΝΟΣ. ΑΡΙΣΤΩΝ. ΑΡΙΣΤΟΚΡΑΤΗΣ. ΑΡΕΦΩΜ. ΘΥΑΡΕΩΝ. etc. In pleriſque magiſtratuum vocabula ſunt decurtata.

* * *

Deducta colonia V. C. 632. teſte Velleio c) ferire deinceps monetam deſivit.

* * *

De numo aeneo, in quo eruditi videre ſibi viſi ſunt caput Archytae Tarentini, vide, quae in numis Romanis gentis Proculeiae docebo.

AV. RR. AR. C. Æ. RRR.

VXENTVM.

Hodie *Ogento*, eſt Ptolemaei Οὔξεντον. In Peutingeriana ſcribitur *Vhintum*, ſed obſervo, ſaepe in hac poni h pro z, ſic: *Cyhico*, *Ahoton*, pro *Cyzico*, *Azoton.* Scriptum igitur *Vhintum* pro *Vzintum*, et hoc pro *Vxintum*, quoniam inferiore aevo vix aliquod fuit diſcrimen inter Z et Ξ Graecorum. Huic urbi recte tribuuntur numi:

Caput Palladis, pone S. ✕ ΟΞΑΝ. *Hercules ſtans d. clavam, ſ. cornucopiae, in area* S *et ramus.* Æ. III. (Muſ. Caeſ. Pellerin Suppl. III. p. 96.)

Caput Jani geminum imberbe. ✕ ΟΞΑΝ. *Hercules d. clavam, ſ. cornucopiae Victoriam deſuper volantem ſuſpicit.* Æ. II. (Muſ. Caeſ.)

Patet ex his numis, urbem Graecis dictam *Oxentum*, pro quo ſerius dictum *Vxentum*, quo modo Graecum ΟΡΣΑΝΤΙΝΩΝ fuit Latinorum Vrſentum Lucaniae, de qua infra.

Æ RRR.

LVCANIA.

Vrbes vetuſtate, potentia, et numorum cum copia, tum artificio praeſtantes complectitur, quanquam Lucani ipſi, Graecis Λευκανοι, quatenus indigenae eſſent et mediterranei, et non adventitii Graeci, qui litora fere tantum inſedere, ignobiles eſſent ac barbari, ſic ut eos Iſocrates eodem loco, quo Triballos putaret. (Orat. de Pace.)

* * *

Opportune hoc loco agemus de numis *incuſis*, quos unius Magnae Graeciae urbes, at majore numero Lucania, protulere. En earum catalogum: in Calabria *Tarentum*, in Lucania: *Buxentum*, *Metapontum*, *Poſidonia*, *Siris*, *Sybaris*, in Bruttiis *Caulon*, *Croton.* Cum dico numos *incuſos*, nequaquam intelligo eos, qui

---

c) L. I. c. 15.

tales ſunt per monetariorum feſtinationem, dum metallum numo jam ſignato impoſitum ab hujus parte convexa eandem imaginem, ſed concavam mallei ictu accepit, quales copioſos in omni metallo, ac praecipue gentium R. numos habemus; verum eos, qui tales evaſerunt ex certa lege monetaria uni huic tractui propria. Secundum hoc ergo inſtitutum videmus in numis Caulonis, Poſidoniae, Sybaris una parte ſtantem Jovem, Neptunum, taurum, altera parte eadem ſigna, ſed labore concavo. Sunt tamen in his ipſis numis, etſi fere omnes tenuiſſimae ſint laminae, manifeſta indicia duplicis matricis; nam in numo Metaponti, quem infra citabimus, hinc comparet ſpica exſtans, inde caput bovis incuſum, in numo Crotonis hinc tripus exſtans, inde aquila incuſa, in numis Poſidoniae incuſis reliquis omnibus ſaepe tridens, palliumque Neptuni operis exſtantis, in omnibus vero his epigraphes literae ſemper prominent. Manifeſtum igitur, ad formandos hos numos adhibitam matricem duplicem, quarum una tota concava efficit partem numi convexam, altera majore ſui parte convexa nonnullis partibus concavis effecit averſam numi concavam nonnullis tamen partibus convexis. Quae ratio hanc monetae legem, quam aliarum gentium nulla imitata eſt, ſuaſerit, incertum. Illud indubitatum, numos ſimiles inter antiquiſſimos eſſe putandos, quod perſuadent cum ſigna ipſa veterem adhuc rigorem ſpirantia, tum literarum forma pervetuſta. Vide, quae plura de his eximie ſcripſit Cel. Barthelemyus in praeclaro ſuo Tentamine palaeographiae veteris d).

Numi LVCANIAE in genere.

Caput Martis galeatum barbatum. ✠ ΛΟΤΚΑΝΟΜ. *Pallas propere gradiens et reſpiciens utraque manu clypeum objicit haſta ad humeros inclinata.* Æ. II. (Muſ. Caeſ.)

Caput Cereris ſpicis coronatum, in alio: *Caput Victoriae.* ✠ ΛΟΤΚΑΝΟΜ. *Juppiter nudus gradiens d. fulmen intentat, ſ. haſtam.* Æ. III. (Muſ. Caeſ. Pellerin, Magnan Lucan. num. tab. 4.)

Caput Jovis laur. ✠ ΛΥΚΙΑΝΩΝ. *Aquila ſtans expanſis alis et reſpectans, in area coleopteron.* Æ. II. (Muſ. Caeſ.)

Caput Herculis leonis exuviis tectum. ✠ ΛΥΚΙΑΝΩΝ. *Pallas propere gradiens et reſpiciens utrâque manu clypeum praetendit haſta ad humerum inclinata.* Æ. II. (Muſ. Caeſ.)

Quae de his numis Lucano populo tribuendis olim diſſerueram e), hoc loco reſtituenda videntur.

Typi hi omnes ad minimos uſque apices, et numorum ipſa fabrica adeo cum Bruttiorum moneta conſpirant, ut horum monetam crederes, niſi aliud diceret epigraphe. Ergo illud ſaltem certum, eos a populo, qui Bruttiis contiguus fuit, certa ratione ac conſilio ſignatos, quod idem quoque de Mamertinis Siciliae, quorum numi Bruttiis item ſunt

d) Mem. B. L. T. XXIV. p. 44. e) Sylloge I. p. 4.

ſimillimi, probabile eſt. Priores duos numos ad Lucanos Bruttiis conterminos pertinere, epigraphe ΛΟΤΚΑΝΟΜ ſatis quidem indicat, ſed apparet etiam, ſignatos illos tum, quando Graecorum lingua per liberalius cum Latinis commercium vitium facere coepit, nam probe Graece nunquam dictum eſt Λοκανια, ſed Λευκανια, ut etiam nunquam probe Λοκιος, ſed Λευκιος.

Plus difficultatis offerunt numi duo poſteriores inſcripti ΛΥΚΙΑΝΩΝ. Horum unum Frölichius, credo propter nominis adfinitatem, Lycio Theſſaliae tribuit [f]), quae ſententia valere nequit propter cauſas adlatas. Pellerinius a Bruttiis ſignatos mavult, quorum pars ſede in Lucania fixa ſeſe ad aliorum diſcrimen Λυκιανους, tanquam *Bruttios Lucanos* dixiſſent [g]). Conjectura mera. Mazochius late probare adnititur, tribuendos eſſe *Lupiae* Calabriae, hodie *Lecce*, quam vetere aevo Graecis dictam Λυκιον autumat tantum, non probat [h]). Verum ſi Lupiam pertinent tanto intervallo a Bruttiis diſſitam, qua is ratione tam perfectam horum numorum cum Bruttiis ſimilitudinem explicabit? Quid ſi ſtatuamus, quoniam certum eſt, ad hunc eos tractum pertinere, *Lycianos* hos alios non eſſe, quam ipſos Lucanos, atque ut iidem perverſa orthographia in praecedentibus numis dicere ſe poterant Λοκανους pro Λευκανους, ita errore altero ſeſe dixiſſe Λυκιανους, dictione hac ſponte ex adoptato ſemel Λουκανοι Latinorum fluente, vetere inter Υ Graecorum, et V Latinorum concordia; nam quod Graeci μυς, κυβος, idem Latini dixere *mus*, *cubus*, *etc.* Sic Appianus quoque ex Latinorum Bruttiis fecit Βρυττιοι [i]), qui pure Βρεττιοι dicebantur, et in numis Cretae *Lupus* procos. ſcribitur Graece ΛΥΠΟΣ.

Æ. RR.

ATINVM.

Dictum Plinio, ad Tanagrum fl.

Caput Palladis, pone 4. globuli. ℞ ΑΤΙΝΙΩ *(retrograde.) Noctua ſtans, in area vas, et 4. globuli.* Æ. III. (Hunter.)

Similes typos habet etiam numus, quem Rybaſtinis Apuliae tribuimus.

Æ. RRRR.

BVXENTVM, ſeu PYXVS.

De hac urbe ſic Strabo: *poſt Palinurum* PYXVS (Πυξους) *promontorium, portus, et fluvius -- Condidit Micythus Meſſenes in Sicilia princeps.* Stephanus: Πυξους - - - ὁ οἰκητωρ Πυξουντιος. Plinius: *Buxentum graece Pyxus.* Nimirum nomen traxerit ἀπο της πυξου, *a buxo*, ex quo Romanis dicta *Buxentum*. In ἱςοριων συναγωγη Scaligeriana legitur: Μικυθος δυναςης Ρηγιου και Ζαγκλης πολιν εκτιζε Τευξουντα, pro quo lege Πυξουντα, quod miror non obſervatum Scaligero.

ΠΥ+ΟΕΜ *Bos opere exſtante.* ℞ ΜΟΗΖΥΖΜ *Bos incuſus.* AR.

Illuſtrem hunc numum indicatum video a Winckelmanno [k]). Epigraphe Graeca vetuſtiſſima, quam perperam Etruſcam idem ſtatuit, reſolvitur in literas ΠΥΞΟΕΣ. Eſt hoc vocabulum ipſum urbis

f) Not. elem. p. 97. g) Rec. I. p. 52. h) Tab. Heracl. p. 519. i) in Hannibal.
k) Hiſt. art. edit. Vindob. p. 138.

nomen pro ΠΥΞΟΕΙΣ, pro quo per craſin ΠΥΞΟΥΣ, Πυξοῦντος, uti Σελινους contractum ex Σελινοεις, pro quo in numis Σελινοες, de quo vide plura in Selinuntis Siciliae moneta. Ex vocabuli hujus literis commemorandum elementum ┼ pro Ξ poſitum, quod ſolo ſitu differt a X, quod in numis Naxi Siciliae paſſim pro Ξ uſurpatur. Reliquae literae cognitae jam ſunt ex numis Sybaris et Poſidoniae, uti et eae, quae in averſa vocem *Siris* conſtituunt, qua de urbe infra.

Lubet in palaeographiae Graecae gratiam numi tam praeſtantis aetatem ſcrutari. Teſtibus Strabone et Stephano citatis Buxentum conditum eſt a Micytho, quem etſi ſervili conditione natum Anaxilaus Rhegii tyrannus moriens tutelae filiorum praefecit, quam eum ſancte atque integre obiviſſe liberaliter collaudant Diodorus, Herodotus, Pauſanias, Macrobius. Mortuus eſt Anaxilaus teſte Diodoro l) V. C. 278., ex quo Micythus tutelam auſpicatus eſt, conditumque idem Buxentum circa annum V. C. 283. refert m). Eodem Diodoro teſte n) Micythus anno V. C. 287. tutela deceſſit, qui adeo anni utrinque ſunt termini incunabulorum urbis, et ex quo efficitur, numum praeſentem ſignari non potuiſſe ante annum V. C. 278.

Concordia cum Siri altera Lucaniae urbe, de qua infra. Hujus alterum exemplum habemus in numo Crotonis et Pandoſiae, tum Lai et Poſidoniae.

AR. RRRR.

COPIA.

Vide *Sybaris.*

GRVMENTVM.

Caput muliebre. X ΓΡΥ. *Equus ſaliens.* Æ. III.

Numum hunc vidi Romae in muſeo Abbatis Chaupy. Non dubitabat vir eruditus iſti eum Lucaniae urbi largiri, cum praeterea prope eam reperiri illum contigerit. In eadem ſententia ſerius fuit etiam Cl. Combius, qui numum ſimilem ex muſeo Hunteriano vulgavit.

Æ. RRRR.

HERACLEA.

Colonia Tarentinorum teſte Livio, unde et Straboni dicitur *Heraclea Tarentinorum* o). Conditam a Tarentinis V. C. 321. refert Diodorus p), et quidem ex ruinis Siris, ſed alii inter utramque diſtinguunt. Et ſane utriusque urbis nexus ex numis ipſis non obſcure apparet, quos deſcripſimus ſupra in Tarento.

Vt ſaepe moleſti ſunt numi nomine Heracleae inſignes propter copiam urbium ſic appellatarum, quarum unus Stephanus tres et viginti nominat, ita Heracleae Lucanae numos commode diſtinxeris praefixa urbis nomini aſpirata ├, quae hac forma ſoli huic tractui propria eſt, et frequenter in Tarenti quoque numis occurrit, et de qua fuſe ac erudite agit Mazochius q), et egi ipſe ſupra in Prolegomenis capite XVII. Sed obſervandum, quemadmodum numi omnes hac aſpirata praediti haud dubie hujus ſunt Heracleae, ita argui non poſſe, nonnullos, qui ea

l) L. XI. c. 48. m) L. XI. c. 50. n) L. XI. c. 66. o) L. VI. p. m. 429.
p) L. XII. c. 36. q) Tab. Heracl. variis locis.

carent, ad eandem revocari nequire. Vt enim monetarii, ceu videbimus, variarunt in reliqua urbis inſcriptione, ita hanc aſpiratam poterant vel addere, vel omittere.

Epigraphe:

HE. in parvis argenteis, in quibus: *Caput Herculis imberbe.* ✗ *Leo currens.* Eos huic Heracleae tribuo, quia in Graecia M. reperiuntur; nam ſimiles et Pellerinio r), et Neumanno et mihi nuper ex eo tractu adlati fuere. Sunt hi Heracleae antiquiſſimi, nam το H aſpiratae vice fungitur, et E poſitum pro H.

ͰH. ͰHPA.

ͰHPAKΛHIΩN, plerumque.

ͰHPAKΛEIΩN. rarius. (Hunter.)

ͰHPAKΛEΩN. in numo, quem edidi. (Num. vet. p. 37.)

HPAKΛEΩTAN. quem eodem loco edidi, et huc vocavi propter ſimilem fabricam, et caput Bacchi, cujus inſignior apud hanc Heracleam cultus. Ab ea dialectus Dorica non aliena, nam oppidani per Tarentum ἀνεκαθεν fuere Lacones, et in toto eo tractu valuit Doriſmus.

Typi: in antica plerumque: *Caput Palladis*, in averſa: *Hercules leonem ſuffocans*, qui typus obvius. In aliis: *Hercules ſtans cum armis ſuis*, vel *ſemetipſum coronans*, vel *ejus arma tantum* &c. — *Caput Palladis.* ✗ *Noctua oleae ramo inſiſtens*, typus Atticus, cujus quoque ſimiles ſunt inter Tarentinos.

Pallas ſtans ad aram ſacrificat. ✗ *Dioſcuri ſtantes.* Æ. III. (Magnan. Miſcell.) Dioſcurorum cultus a majore patria Spartà petitus.

Magiſtratuum decurtata nomina: ͰIΛΩ. (Num. vet. p. 36.) AOΛ. &c.

AΘH. XAΛK. ſcriptum in numo cetera obvio juxta caput Palladis recte quidem ΑΘΗναν ΧΑΛΚιοικον Spartanorum notabit, verum turbat numi praeco unus Goltzius.

AV. RRR. AR. C. Æ. RR.

LAVS.

Graecis Λαος oppidum et fluvius, qui Lucaniam ab occidente a Bruttiis diremit teſtibus Strabone et Plinio. Gentile Stephano eſt Λαΐνος, cum quo numi epigraphe ad amuſſim conſpirat.

ΓΑΣ *Bos cum facie humana ſtans et reſpiciens.* ✗ NOM *Bos cum facie humana ſtans.* AR. I.

Eximium hunc numum, ac totum ex indole hujus tractus primus edidit Cl. Ignarra s), reſtituit Magnanus t). Ille utriusque partis epigraphen conjungendo, cujus exemplum etiam offert Abacaenum Siciliae, legit ΛΑΙΝΟΣ, numumque huic Lao tribuit. Inique viri praeſtantis judicium ſollicitat Magnanus, quoniam, ut ait, elementum primum Γ in vetuſtiſſimo Graecorum alphabeto nunquam potentiam τȣ Λ, ſed Π habet. Non meminit vir eruditus, in numis Cauloniae, quos idem edidit, literam Λ eodem modo formari, quorum ſimilem etiam pictum ſtitit Barthelemyus u). Hoc praeterea numo docemur, bovem biformem etiam in Lucania paſtum.

---

r) Suppl. III. p. 85. s) de Pal. Neap. t) Miſc. IV. tab. 28. et Lucan. num.
u) B. L. T. XXIV. p. 20.

ϟΑΛ *Bos ſtans cum facie humana.* ✕ ◇Ꞁ *Bos cum facie humana ſtans et reſpiciens.* AR. I. (Minervin. de monte Vulture tab. III.)

En tibi ejusdem Lai numum pervetuſtum alium a priore diverſum. In antica legitur ΛΑΙ, in averſa ΠΟ, quibus dubium non eſt indicari concordiam *Laum* inter et *Poſidoniam*. AR. RRRR.

METAPONTUM.

Vrbs longae antiquitatis; nam ſi oppidanis fides, condita eſt ab Epeo, cujus inſtrumenta, quibus Trojanum equum fabricatus eſt, in templo Minervae oſtentabant teſte Juſtino. Numorum eximie locuples eſt.

Numi antiquiſſimi:

META. (*ſcriptum literis perantiquis.*) ✕ *Sine epigraphe. Spica incuſa.* AR. II. (in meis Num. vet. p. 38. Muſ. Caeſ.) In alterius averſa: *Caput bovis incuſum.* AR. III. (Muſ. Caeſ.)

Numi ſic incuſi et opus Lucanum, et remotum aevum indicant, ut dixi in prolegomenis ad numos Lucaniae.

* * *

Vir nudus ſtans d. clavam ſuper humero. ✕ META. *Spica.* AR. I. (Magnan. Miſc. T. III. tab. 26.)

Minotaurus ſtans d. quid ſimile paterae, ſ. arbutum. ✕ META. (retrograde.) *Spica.* AR. I. (Ibid.)

Vir nudus adverſus ſtans d. oblongum ramum frondoſum humi attinet, ſ. bacillum. ✕ META. *Spica.* AR. II. (Edidi ex Muſ. Caeſ. in Sylloge I. p. 5.)

Omnes hi numi cum ab antiquitate, tum typis ſunt illuſtres. In numo altero Minotaurum per caput bovinum, et reliquum corpus hominis quis inficiabitur? Monumenta vetera, quae famigeratum iſtud monſtrum ſiſtunt, copioſa citavi ſupra in diſſertatione III. ad numos Campaniae. Atque idem hic Minotaurus ultro explicatum ſufficit viri nudi in numo primo ſtantis cum clava, qui certus eſt Theſeus monſtri domitor. Utrumque igitur horum numorum thema eſt conjungendum, et ſic conjunctum exhibetur in eximia gemma Muſei Caeſ., quam edidit Stoſchius x), ipſe ſerius reſtitui y). Theſeo perinde atque Herculi clavam pleraque veterum monumenta addunt. Ejus cauſa una, quod ex poetarum ſententia heroes vetuſtiſſimi hoc praecipue armorum genere ſunt uſi, quo etiam uſum Oriona eleganter deſcribit Homerus z):

> Τονδε μετ', Ωριωνα πελωριον εισενοησα
> Θηρας ὁμȣ εἰλευντα κατ' ἀσφοδελον λειμωνα,
> Τȣς αὐτος κατεπεφνεν ἐν οἰοπολοισιν ὀρεσσι,
> Χερσιν ἐχων ῥοπαλον παγχαλκεον, αἰεν ἀαγες.
>
> *Poſt hunc, Orionem ingentem vidi,*
> *Feras ſimul venantem per floridum pratum,*
> *Quas ipſe occidit in deſertis montibus,*
> *Manibus habens clavam totam aeream, ſemper infractam.*

Cauſa altera, eaque propior, quod Herculem Theſeus imitari in omnibus voluit, ac propterea conſtanter etiam clava eſt uſus, ut latius dixi in laudata diſſertatio-

x) Pierr. grav. tab. LI. y) Choix de pierr. grav. tab. 32. z) Od. V. 571.

ne. Quae ſit cauſa argumenti Cretenſis in numo M. Graeciae, ignorare me profiteor. Cretenſes ab expeditione Sicula, qua caeſum Minoem regem ſuum ultum ibant, tempeſtate in Japygiam ejectos, et plures in hoc tractu urbes occupaſſe, aut condidiſſe, veterum plures docuere a).

Numi III. argumentum magis abſtruſum. Quo loco numum hunc olim vulgaveram, veriſimile dixi, eo exhiberi ὀσ-σοφορίαν, ſeu *rumorum geſtationem*, ad veterum ritus ſacros pertinentem b). Arbitretur lector.

Numi recentioris aevi.

Epigraphe.

META. fere conſtanter, ſed aliqui numi ſic inſcripti ad Melembriam Thraciae pertinent, in quo peccatum a Goltzio, ut in hujus urbis numis dicetur.

ME. METAΠ. METAΠON. METAΠONTIN., rarius METAΠONTINΩ. (Hunter.) METABO, de qua epigraphe infra.

Caput Cereris, vel: Palladis galeatum alatum, vel: Martis barbatum, vel: virile cornutum jam barbatum, jam imberbe. ✠ META. *Spica, cujus culmo divergenti attributa varietatis mirae et jucundae inſident, ut: clava, diota, caduceus, fulmen, aratrum, Pegaſus, tripus, noctua, forceps, mus &c. et quod rarius, triquetra Sicula.* (Hunter.) AR. III.

Inter deorum capita obſervandum caput arietis cornu onuſtum, idque jam barbatum, jam imberbe. Eadem varietas habetur etiam in numis Cyrenaicis, in quibus cenſemus exhiberi Jovem Ammonem, ejusque filium Bacchum. Si nolimus in numis quoque Metapontinis admittere Libycum hunc Jovem, etſi ſatis conſtat ex Pauſania c), eum ab Eleis quoque eximie obſervatum, ac praecipue Spartanis d), poſſumus capita haec utrolibet cultu putare Bacchi, quem barbatum habemus in numis Tarenti et Naxi, imberbem cornutum in numis Nuceriae Campaniae.

Spicae, qui typus Metaponto fere proprius, ratio ab agriculturae opibus petenda, quae tantae fuere, ut oppidani Strabone teſte e) auream meſſem Delphis dedicarent, quod et factum a Myrhinaeis et Apolloniatis refert Plutarchus f).

* * *

NIKA. *Caput Victoriae diademate revinctum.* ✠ METAΠONTIN. *Spica, ſuper cujus culmo malum Punicum.* AR. II. (Muſ. Pr. Waldek.)

* * *

ΣΩTHPIA. *Caput Cereris adverſum ſpicis ornatum.* ✠ META. *Spica.* AR. II. (Muſ. M. Ducis.)

Numum hunc olim edidi g), ac conſtitui, voce ΣΩTHPIA intelligi *Salutem* atque ſic dici ipſam Cererem ἀντονομαστικῶς ob ſoli ubertatem, quo ſenſu Maronitae quoque Bacchum in numis propter vini abundantiam dixere ΣΩTHPA.

* *

Caput juvenile diadematum, retro ΣT

a) Herodot. L. VII. c. 170. Strabo L. VI. p. m. 427. Plutarch. Quaeſt. Graec. 35. b) Sylloge I. p. 5 c) L. V. c. 15. d) Lacon. c. 18. e) L. VI. p. m. 406. f) de Pyth. orac. p. 401. g) Num. vet. p. 38.

✠ METABO. *Spica.* AR. II. (Magnan. Luc. num. tab. 37.)

Teſte Stephano Met... am conditum fuit *ἀπο Μεταβȣ τȣ Σισυφȣ τȣ Αἰολȣ*, *a Metabo Siſyphi F. Aeoli N.* Addit: *τον γαρ Μεταποντον ὁι βαρβαροι* METABON *ἔλεγον*, *Metapontum enim barbari dixerunt METABON*, et in hanc ſententiam Euſtathius [h]). Hujus Metabi jam meminit Virgilius [i]):

Priverno antiqua Metabus cum excederet urbe.

ad quem verſum Servius: *Metabus fuit dux Graeci agminis, qui juxta Adriaticum mare Metapontum condidit.* Strabo ex Antiochi teſtimonio ipſam etiam urbem appellatam Metabum adſerit [k]). Veriſimile, ex indigenarum lingua et conditorem dictum Metabum et urbem, ſubinde idem nomen a Graecis in *Μεταποντον*, et *Μεταποντιον* detortum. Vide de hoc plura in Salmaſii exercitationibus Plinianis. Habemus igitur in inſigni hoc numo hinc caput ipſius Metabi cultu regio, inde urbis nomen METABO, ſive, ut ait Stephanus, ſecundum barbarorum dialectum, ſive ſic ad conditoris memoriam expreſſum.

* * *

Mercurius nudus ſtans dextera ſuper candelabro extenſa, ſ. caduceum, in area ET. *et circulus.* ✠ ME. ΟΒΟΛΟΣ. *Spica.* Æ. II. (Muſ. Caeſ.)

ME - - *Caput Cereris.* ✠ ΟΒΟΛΟΣ. *Spica.* Æ. (Motraye Voyage T. II. tab. 7. n. 40.)

Ex numo priore, eoque integerrimo corrigendum vitioſum muſei Hunteriani numum, in quo Cl. Combius pro ΟΒΟΛΟΣ legit ΘΕΟΔΟΣ., quemque propterea Theodoſiae Cherſoneſi Tauricae tribuendum putavit, corrigendum etiam Goltzium perperam in ſimili numo legentem ΝΙΣΑΙΩΝ, lepidamque ejus explicationem a Cupero oblatam, jam olim latius diſputavi [l]). Maximum numi pretium eſt inſcriptum ΟΒΟΛΟΣ unico in numis Italicis valoris ſcriptura expreſſi exemplo. Numos, qui pondus aut valorem literis notatum offerunt, recitavi in Prolegomenis generalibus cap. IX.

* * *

Magiſtratus ΛΕΥΚΙΠΠΟΣ, aliique nominibus decurtatis MAX. ΑΘΑ. &c.

AV. Goltziani. AR. C. Æ. R.

POSIDONIA, PAESTVM.

Prope Silarum fl. in litore Tyrrheno. A Dorienſibus condita auctore Solino. Serius Sybaritae urbem miſſis eo colonis auxere [m]). De urbis appellatione Plinius: *oppidum Paeſtum, Graecis Poſidonia*; et Strabo: *in Poſidonium ſinum, qui nunc Paeſtanus vocatur, et urbs Poſidonia, Paeſtus, in medio ſinu jacens.* Nomine Poſidoniae Graecos, Paeſti Latinos habemus numos, eosque tanta copia, ut teſte Paſchali Magnonio in ſolo muſeo Carafae Noienſium ducis LXX. fere numiſmata nomine Paeſti, eaque varia numerentur, et fere totidem Poſidoniae nomine [n]). At nuper Paulus Ant. Paoli in magnifico opere, in quo Paeſti rudera exhibentur, numos quadringentis plures ſeu Poſidoniae, ſeu Paeſti, ſeu Viſtluis nomine ſignatos vulgavit.

h) ad Dionyſ. V. 363. i) Aen. XI. 540. k) L. VI. p. m. 406. l) Sylloge I. p. 7.
m) Strabo, Scymnus Chius. n) de ver. Poſid. orig. p. 24.

Quisquis operoſis ac incredibilibus conjecturis delectatur, legat, quae de urbis origine et etymo prolixe meditatus eſt Mazochius [o]), quo in argumento laudatus Magnonius multo eſt verſatus ſimplicius, ac propterea ſanius.

Numi Poſidoniae nomine.

ΠΟΜ. ΠΟΜ. ΠΟΜΕ. ΠΟΜΙ. ΠΟΜΕΣ. ΠΟΜΕΣΔΑ. ΠΟΣΕΙ. ΠΟΣΕΙΔΩ. ΠΟΣΕΙΔΑΝ. ΠΟΣΕΙΔΩΝΕΑ. ΠΟΣΕΙΔΑΝΙΑ. In uno eodemque numo muſei Caeſarei legitur hinc ΠΟΣΕΙΔΩΝ, illinc ΠΟΣΕΙΔΑΝ.

M in his numis eſt ſigma antiquiſſimae formae. ΠΟΣΕΙΔΑ et ΠΟΣΕΙΔΑΝΙΑ oppidanorum originem Doricam teſtantur. Iſtud jam ex Solino conſtabat. Sed et Suidas [p]): το δε Ποσειδανειον δηλοι ότι Δωριεων.

Epigraphe jam moris noſtri eſt, jam retrograda, et plerumque in utraque numi facie exarata.

Typi:

Neptunus gradiens pendente ex humeris palliolo ſ. extenta, d. tridentem intorquet. ✗ *Idem typus, ſed incuſus.* In alio: *Taurus ſtans vel gradiens.* In alio: *Bos cum facie humana.* (Ignarra de Pal. Neap. p. 264.) AR. I. II.

Neptunus, Graecis Ποσειδων, ad urbis nomen adludit. Taurus his numis inſertus, vel quod Neptuni victima eſt ſecundum Maronem [q]): *Taurum Neptuno* &c., vel nexum cum Sybaritis ſupra ſtatutum indicat, in quorum numis taurus obvius.

Exſtant et aenei Poſidoniae numi typo a prioribus non multum diverſo.

Aureum unus edidit Goltzius cum epigraphe: ΠΟΣΕΙΔΩΝΕΑΤΑΝ. Eidem geminum argenteum protulit Begerus, ſed inſcriptum ΠΟΣΕΙΔΙΠΠΟΣ. [r]), quem nunc ſatis conſtat eſſe Maroneae Thraciae, atque, ut ſatis apparet, Goltzianum quoque adficta epigraphe ΠΟΣΕΙΔΩΝΕΑΤΑΝ.

Concordiae cum *Lao* ejusdem Lucaniae numum perantiquum vide ſupra in ejusdem Lai moneta.

AV. Goltzianus. AR. R. Æ. RR.

Numi Paeſti nomine.

De converſa urbis fortuna haec Ariſtoxenus apud Athenaeum [s]): *Poſidoniatae ad Tyrrhenicum ſinum poſiti, qui antea Graeci, in Tyrrhenorum aut Romanorum barbariem lapſi, mutata lingua et inſtitutis reliquis, feſto quodam die ex iis, qui ſunt in Graecia celebres, exeunt, memoriamque renovant et priſcorum nominum, et conſuetudinum antiquarum ac legitimarum patriae, lacrimatique, et ſortem ſuam mutuo conqueſti diſcedunt.* Ariſtoxeni orationem eximie comprobant numi. Nam pro vetere Poſidoniae nomine exſurgit novum Paeſti, argento ſuccedit aes, artificio inſigni labor barbarus, amiſſum inſtitutum patrium eloquuntur inſcripta IIvirorum nomina. Veteres urbis opes teſtantur reliquiae ſubſtructionum, quae in noſtram aetatem duravere, et ab

o) Tab. Heracl. p. 499. ſeq. p) in Ποσειδωνειον. q) Aen. III. v. 119.
r) Th. Br. T. I. p. 273. s) L. XIV. p. m. 632.

eruditis Anglis edita ſunt in opere: *the ruins of Paeſtum*, cum tabulis aeneis XXIV. Londini 1768., et proxime in alio opere Latine et Italice ſcripto: *Paeſti, quod Poſidoniam etiam dixere, rudera. Romae* 1784. *auctore Paulo Antonio Paoli.*

Colonia deducta fuit V. C. 480. teſte Velleio [t]), et ab eo tempore percuſſi numi Latinum Paeſti nomen praeferentes.

Epigraphe:

PAE. PÆ. ΠAES. PÆ. ΠAIS. PAIST. ΠAISTANO. In nonnullis legi ΠΛISTANO, adſirmat idem Cl. Paoli, ex quo arguit, oppidanos quoque *Pliſtios* dictos. Verum in his Λ aliud non eſt, quam A transverſa linea multatum. Eodem teſte in nonnullis legitur etiam PASTANO, et PIISTANO [u]).

Typi admodum varii. Praeter variorum Deorum capita comparent *aper, templum, prora navis, ancora, gubernaculum, delphinus, cornu copiae* &c. Inſigniores ſunt:

DEA. BONA. *Dea ſedens cornu manibus tenet.* ✠ L. MARCI.—FLAVI. IIVIR PAE. *in medio* S. Æ. III. (Muſ. Caeſ. Magnon. Orig. Paeſt.)

Deae Bonae cultum cum Romanis colonis huc migraſſe numus hic docet. Cur ea cornu praeferat, mihi ignotum.

ΠAEST. *Quatuor ſcuta inſtar Macedonicorum diſpoſita, infra 4. globuli.* ✠ *Cornu copiae.* Æ. III. (Magnan. Lucan. num. tab. 31.)

Scuta ſic in orbem diſpoſita in numis fere tantum Macedonicis obſervantur. Tamen etiam in moneta Philadelphiae Lydiae, et Callatiae Moeſiae obſervantur.

Caput Neptuni. ΠAISTANO. *Cupido delphino vectus d. coronam, ſ. tridentem.* Æ. III. (Magnan. Lucan. num. tab. 29. Muſ. Caeſ.)

Caput Neptuni, pone S. ✠ ΠAIS. *Tridens, in area* S. C. Æ. III.

Numum hunc vulgavi ex muſeo M. ducis [x]). Inſignem facit additum S. C., quo indicari opinabar, Paeſtum ex S. C. deductam coloniam, ut revera Vellejus Paeſtum inter eas colonias enumerat, quae *juſſu ſenatus* deductae ſunt [y]). Ceterum cum numus hic unicus foret, qui S. C. adderet, lubens aquieſco judicio Neumanni opinantis, vitio numi oculis meis illuſum, et quod S. C. videbatur, verius eſſe ornamentum tridentis, ſuadentibus illud numis ſimilibus aliis magis integris.

* * *

Magiſtratus: IIviri, ut L. ARTV. C. COMIN. IIVIR. (Muſ. Caeſ.) In nonnullis infra typum templi ſcriptum QVI., quo Mazochius exiſtimat indicari templum QVI*rini* [z]). Hanc ſententiam evertit numus Magnonii, in quo juxta caput virile nudum legitur QVIN. Pelerinius mavult eſſe literas ἀρχαιρεσιας IIviri [a]). Veriſimilius videtur, notari QVI*Nquennalis*, quo nomine ſaepe IIviri in numis Hiſpaniae compellantur. Cl. Paoli ſimilis numi literas QVI. S. PAES. explicat: QVI*nquennalia Sacra* PAES*ti*, quo vereor, ut eruditorum adſenſum auferat, quando ſolitarium illud S. certa in his numis

t) L. I. c. 14. u) l. c. tab. 49. x) Num. vet. p. 39. y) L. I. c. 14. z) Tab. Her. p. 513. a) Suppl. II. p. 19.

ſemiſſis nota, aliam vocem conſtituere nequit.

Patroni: CN. COR. M. TVC. PATR. *intra coronam.* (Muſ. Caeſ.) Verbum PATR. ſignificare *patronos*, jam viderunt Pellerinius, et Magnonius [b]). Non repugnare, eosdem eſſe IIviros, et ejusdem coloniae patronos, probavi in meis Numis vet. p. 40. Patroni leguntur etiam in numis Gadium, et variarum Bithyniae urbium.

* * *

PONT. In numo Magnonii ſcriptum: FAD. PONT. Vir eruditus poſteriorem vocem explet PONT*ifex*. Vt inſolentius videri poſſit additum IIviro munus pontificium, confirmari tamen haec ſententia poſſet numo Magnani, in quo praetenditur lectio: D. FAD. EPVL. [c]). Nam ſi Fadius ſe ſe *epulonem*, ſeu VIIvirum epulonum profiteri potuit, cur non et pontificem? Verum in hoc numo legendum L. PVL., non EPVL., probant numi ſimiles muſei Caeſarei, et apud Magnonium. Videtur ergo FAD. PONT. indicare bina IIvirorum nomina, ut ſaepe alias in numis Paeſtanis.

* * *

DEM. In numo Magnonii legitur: D. FAD. L. PVL. DEM. Poſtrema vox an cognomen eſt? an potius DEM*archum* notat, quem magiſtratum fuiſſe apud Neapolin auctor eſt Spartianus [d])? Res minus certa, praecipue cum conſtet, IIviros coloniae Paeſtanae praefuiſſe.

Aſſis partes in omnibus Paeſti numis notantur.

Æ. C.

Numos binos, in quorum antica juxta caput laureatum leguntur literae P. S. S. C., in averſa nomina IIvirorum, in Catalogo muſei Caeſarei Paeſto tribuendos putavi. Obſervavi ſerius ex numis magis integris, certum in iis eſſe Tiberii caput. Quare cum certum non minus ſit, Italiae urbes numos cum imperatorum capite nunquam ſignaſſe, a Paeſto haud dubie ſunt arcendi. Eos deſcriptos reperies in moneta Carthaginis Africae, in cujus eos parte habendos tenuis eſt conjectura.

* * *

Exſtant numuli argentei IV. formae: *Caput juvenile adverſum, nonnunquam paſſis crinibus.* ℞ *Delphinus, granum hordei, acroſtolium, concha*, aut pro his: *Taurus cum facie humana*, epigraphe vel moris noſtri, vel retrograda: ϚIϚIVVϚ, 8IϚIVVϚ, 8IϚΓVVIϚ, ΨΙΣΤΕΛΙΛ, VVIΝΙϚ. &c.

Numos hos Paſſerius [e]), Mazochius [f]), et Ignarra [g]) Paeſto tribuerunt, in quorum ſententiam nuper ivit etiam Paoli in opere aliquoties laudato, propterea quod ii copioſi inter rudera veteris Paeſti repperiuntur. At Guarnaccius eos Faeſulis Etruriae [h]), Magnonius in citata diſſertatione Pliſtiae Campaniae largiti ſunt. Singulorum argumenta ejusmodi ſunt, ut negare adſenſum citra pertinaciam liceat, et rectius cum iis actum iri exiſtimo, ſi hactenus inter incertos ſeponantur. Ceterum eſſe

b) ll. cc. c) Luc. num. Tab. 27. n. 12. d) in Hadr. e) Gori Symb. lit. T. II. f) Tab. Her. p. 530. g) de Pal. Neap. p. 262. h) Orig. Ital. T. II. p. 227.

Samniticos, vel Oſcos, non patitur dubitare literarum forma, et conſentit cum hoc judicio regio, in qua ii copioſius reperiuntur, nimirum Campania, ut diſerte teſtatur Cl. Ignarra [i]), aliique. Atque ut concedam etiam, numos hos eſſe Paeſtanos, nunquam ſane adducar, ut credam, eſſe eos antiquiores pervetuſtis iis incuſis Poſidoniae nomine inſignibus, quam ſententiam poſt alios nuper recoxit Cl. Paoli. Literae Oſcae nullatenus ſunt ſignum remotae antiquitatis, quod variis eruditis viſum, ſed praevalentium in urbibus Graecis Oſcorum indigenarum, quo in argumento fui longior ſupra diſſertatione I. Campaniae numis ſubjecta.

AR. R.

PYXVS.

Vide *Buxentum.*

SIRIS.

Sita ad fluvium cognominem prope Heracleam, cujus poſtea fuit navale; nam urbs ipſa pridem exſtitit a Trojanis, ut ferebant indigenae, condita teſte Strabone.

Numum *argenteum* antiquiſſimae notae, in quo Siritis nomen, ſcriptum retrograde MOИΣЯΣM *Sirinos* cum nomine Buxenti conjungitur, ſupra in Buxento vidimus. Sed et ſeorſim aenei editi exſtant apud Pellerinium: (Suppl. III. p. 88.)

ΣEI. *Caput Mercurii.* ℞ *Diota.* Æ. III.

ΛA. *Caput Mercurii.* ℞ ΣEIRI. *Aquila ſtans, in area corona.* Æ. III.

ΣEIRIZ. *Prora navis.* ℞ KOT. *Diota.* Æ. III.

ΛA. numi alterius videtur notare *Lagariam*, quae urbs perquam vicina fuit Siriti aedificata ab Epeo equi Trojani architecto, ut tradit Strabo, Lycophron, ejusque enarrator Tzetzes [k]), niſi forte notat Laum ejusdem Lucaniae. Numum poſtremum propter typos utriusque partis, atque etiam literas averſae KO. forte aptius Corcyram revocaveris, quod patebit hujus inſulae numos contendenti.

Æ. RRR.

SYBARIS, THVRIVM, COPIA.

Sybaris ſita ad oſtia fluvii cognominis in ſinum Tarentinum exeuntis. Vrbis ingentem potentiam commemorant Strabo, Herodotus, *Diodorus*, ſic ut in bellum adverſum Crotoniatas trecenta ſuorum millia educeret. Sed enim luxu, qui in proverbium abiit, perdita, et Crotoniatas ſtolido bello adorta, ab his conſilio Pythagorae, duce famigerato Milone victa et everſa eſt, ut haec enarrat Diodorus [l]), quod factum D. circiter annis ante Chriſtum colligit Mazochius [m]), ex calculo *Diodori V. C.* 243. [n])

Nomine SYBARIS.

Numi antiquiſſimi:

VM. *Bos ſtans et reſpiciens.* ℞ *Sine epigraphe. Idem typus, ſed incuſus.* AR. I.II.

Numi ſimiles pridem cogniti, ſed cum nondum conſtaret, V eſſe vetus Graecorum Υ, et M vetus Σ, et lectionem praeterea retrogradam, diu in VM*brorum* moneta perperam ſunt habiti. Nunc certi jam ſumus, legendum ΣΥ., eosque eſſe Sybariticos, quod ex ſequentibus amplius patebit. Bos ſtans et reſpiciens perpetuus eſt ac proprius Sybaritarum typus, incertum qua de cauſa. Hi numi, ut et ſequentes

i) l. c. k) V. 930. l) L. XII. c. 9. m) Tab. Her. p. 502. n) L. XI. c. 90. et L. XII. c. 10.

per fabricam tam remotum profitentur aevum, ut Sybaritarum adhuc re integra, nimirum ſaeculis V. ante Chriſtum natum feriri facile potuerint. De numis id genus incuſis egimus in Prolegomenis ad numos Lucaniae.

* * *

VM. *Bos ſtans et reſpiciens, cujus dorſo inſidet cicada.* ✕ *Sine epigraphe. Idem typus, ſed incuſus.* AR. I. Muſ. Caeſ.)

VM. *Bos ſtans et reſpiciens.* ✕ M V *circum quatuor globuli.* AR. III. (Magnan, Muſ. Caeſ.)

Numum priorem cauſa cicadae, ſuper bovis dorſo garrientis, quam in hactenus cognitis non obſervaveram, olim vulgavi o). Vtrum globuli numi alterius rationem ponderis habeant, decidi vix poterit.

* * *

MV. *Bos ſtans et reſpiciens.* ✕ MV. *Typus ſimilis.* AR. I. (Dutens.)

Differt a praecedentibus ſcriptura non retrograda, ſed moris noſtri.

* * *

Epigraphe extrita. Bos cum capite humano et barbato ſtans et reſpiciens. ✕ *Sine epigraphe. Idem typus, ſed incuſus.* AR. II. (Muſ. Caeſ.)

Hunc quoque numum, ſingularem plane, luce dignum putavi p). Eum ὡς ἐν παρόδῳ a Cl. Ignarra ex muſeo ducis Nojae indicatum video, qui et teſtatur, juxta ſcriptum legi ſolitum VM. q), tanto gratiore teſtimonio, quod certum me etiam reddit, hunc quoque numum eſſe Sybariticum, quod, exeſa inſcriptione, ſuſpicabar tantum ex modo bovis reſpectantis, et typi in averſa repetiti, et introrſum hiantis. Habemus ergo in Sybaris quoque moneta biforme illud monſtrum, ſed Συβαριτικως propoſitum, nempe reſpicientis ritu.

* * *

VM. vel AꓭVM. *Bos ſtans.* ✕ *Neptunus ſtans d. extenſa, ſ. tridentem vibrat.* AR. III. (Hunter.)

Vt pars antica Sybarin, ſic averſa Poſidoniam reſpicit. Eodem modo Crotonem et Veliam commiſſas infra in Crotone videbimus.

Numi recentiores:

Caput Palladis galeatum laureatum. ✕ ΣΥΒΑ. *Bos ſtans et reſpiciens.* AR. IV. (Muſ. Caeſ.)

Propter ea, quae diſputabo, addo numum alium:

Caput Palladis. ✕ ΘΟΤ. *Bos ſtans, et reſpiciens.* AR. IV. (Muſ. Caeſ.)

Hi numi eximii ſunt laboris, et quantum ex fabrica et literis, quae noviſſimae ſunt formae, poteſt conjici, non multum ſane Alexandri M. aevo videntur vetuſtiores. At iſtud ipſum eſt, quod hiſtoriae in ſpeciem repugnat. Ejus cauſa neceſſe eſt, ea, quae urbis excidium conſecuta ſunt, paucis attingere. Vrbem a Crotoniatis circa annum V. C. 243. everſam ex Diodoro docuimus. Proſequitur idem hic ſcriptor Siculus r): anno LVIII. poſtea quam haec contigere, Theſſalum quemdam collectis Sybaritarum reliquiis urbem inſtauraſſe, cumque eam annis VI. tenuiſſet, rurſum a Crotoniatis cum ſuis

o) Sylloge I. p. 8. p) Sylloge I. p. 8. q) de Pal. Neap. p. 266. r) L. XI. c. 90.

pulſum. Idem repetit infra atque ſic hiſtoriam retexit [s]: Sybaritas iterum exules impetratis ab Athenienſibus auxiliis, vocatisque in ſocietatem ex univerſa Peloponneſo colonis reverſos in patriam ex oraculi monitu prope veterem Sybarin apud fontem, cui nomen *Thuriae*, novam urbem molitos, quam a fonte *Thurium* appellavere. Factum iſtud, ut diſerte docet Dionyſius Halicarnaſſenſis [t], anno V. C. 310., quo eodem anno teſte Plinio [u]) Herodotus Thuriis hiſtoriam ſuam condere coepit, qui patria Halicarnaſſenſis tamen Thurius dici conſuevit, quod ſocium ſe deducendae Thurium coloniae adjunxiſſet, ut refert Strabo [x]). Ex Diodori calculo id factum biennio ante [y]). Verum non diu, proſequitur Diodorus, concordia inter Thurios conſtitit. Nam cum veteres Sybaritae colonos adſcititios inferiores ducerent, hi inito conſilio, nam numero ſuperiores fuere, Sybaritas prope omnes internecione delent, et ſuo urbem arbitrio regere incipiunt permiſſa Charondae conſtituendae reip. cura. Idem paucis docet Ariſtoteles [z]).

In hac oratione, quod ad numos praeſentes attinet, nihil aliud turbat, niſi quod Diodorus hunc civitatis diſſenſum, et veterum Sybaritarum exitium nimium tempori conſtitutae coloniae, ſeu anno V. C. 310. admovet. Quo enim, quaeſo, tempore ſecundum hanc Dionyſii hiſtoriam deſcriptum hic numum ΣΤΒΑ ſignatum ſtatuemus? an ante primum Sybaritarum excidium D. ante Chriſtum annis? at tam remotam aetatem d[illegible]tur, ut dixi, ejus fabrica, et literarum forma. An paullo poſt reſtitutam circa annum V. C. 310. urbem? Verum *huic* adhuc aetati repugnat labor perelegans, caput Palladis multum exſtans, ejusque nitoris, qualis illud in pulcherrimis Veliae, Metaponti etc. numis ſiſtitur; praeterea characterum lex noviſſima, qui iſtud adhuc aevum in hoc praecipue tractu propalam inficiantur. Confer velim numum Buxenti et Siritis ejusdem Lucaniae urbium *non multum diſpari aetate*, ut vidimus, percuſſum, et *fabricam bovis* incuſi, tum literas ΠΤΞΟΕΣ *antiquiſſimae* rationis cum praeſente *Sybaris*, ac tum aude tantae *illum* antiquitatis profiteri. *Certum igitur* vel ab hac ipſa cauſa, multis ſerius annis, quam iſtud dicere videtur Diodorus, alterum hoc Sybaritarum factum contigiſſe, et veriſimiliter vergente ad finem ſaeculo IV. urbis conditae. Et vero auctori *huic* cetera praeclaro non ſatis fuiſſe veterem hujus urbis hiſtoriam cognitam, ſatis apparet ex his, quae copioſe de Charonda Thuriorum legislatore eodem loco per inſignem parachronismum refert, quem jam notarunt Weſſelingus [a]), et Bentlejus [b]).

Si igitur numus hic ad alteram reſtitutae Sybaris epocham eſt revocandus, aliud etiam docet, quod ad urbis appellationem a novis colonis inductam pertinet. Strabo et Diodorus ab his novam aedificatam urbem prope veterem Sybarin adſerunt, eamque a fonte Thuria ap-

s) L. XII. c. 10. t) in Lyſia T. II. p. 82. u) L. XII. § 8. x) L. XIV. y) l. c.
z) de Rep. L. V. c. 3. a) p. 485. in nota. b) Epiſt. Phalar. p. 304.

pellatam Thurium, vel Thurios. Alii, ut Stephanus et Varro c) generatim: *Sybaris, poſtea Thurium*, vel *Thurium antea Sybaris.* Non negamus, novum iſtud nomen mox urbi inditum a fonte ab oraculo indicato, ſed continuo abolitum vetus Sybaris negamus. Sane veriſimile, Sybaritas, quos eodem loco Diodorus excluſis colonis adſcititiis dominatum in nova colonia praeripuiſſe refert, per innatum in veterem patriam adfectum nequaquam paſſos continuo veterem urbis appellationem interire, et quod ſequitur, perrexiſſe deinceps quoque Sybaris nomine ferire monetam, quod deſcriptus numus egregie docet. Quin cum duae eſſent in urbe factiones, una Sybaritarum, altera adventitiorum Graecorum, a vero non abhorret, illam Sybaris, hanc Thurii nomine feriundos numos curaſſe. Neque praetereunda animadverſio alia, quam citati numi ſuppeditant. Conſtat, veterem in Sybaritarum numis typum fuiſſe bovem reſpicientem, ſolitum Thuriorum, bovem cornupetam. At in numo II. habemus nomen quidem Thuriorum, ſed typum Sybariticum bovis reſpectantis, argumento ſatis evidente, numum hunc ſignatum, cum utraque gens adhuc cohabitaret, et concordiae cauſa, forte ſimulatae tantum, Thurini Sybaritarum typum adfectarent. Sed enim dubium non eſt, Sybaris nomen tum plane abolitum, quando Graeci Sybaritas, ut diximus, everterunt, horum odio in ipſam etiam Sybaris appellationem porrecto.

AR. R. AEneos vix credo exſtare.

Nomine THVRII.

Originem urbis, cauſamque nominis Sybaris in Thurium mutati mox commemoravimus. Soli adeo numi recenſendi ſuperſunt.

Caput Palladis. ꭗ ΘΟΥΡΙΩΝ. *Bos cornupeta.* AR. II. III.

Palladis galea in his numis, perinde ac Veliae, variis ſigillis ornata comparet. In tribus muſei Caeſarei galeae inſerta eſt Scylla jam utramque manum attollens, jam globum, jam remum, ceu in denariis Pompeji, manu elata jactans. Idem monſtrum fuiſſe inſertum galeae Flaminii adverſus Hannibalem egreſſi narrat Silius Italicus d):

Scylla ſuper, fracti contorquens pondera remi,
Inſtabat, ſaevosque canum pandebat hiatus.

Bos, qui in numis hujus urbis, cum adhuc Sybaris appellaretur, placidus ſtans reſpectabat, idem in numis fere omnibus recentioris fabricae Thurii nomine ſignatis toto niſu irruens fingitur. Credo, hac imagine adludi ad nomen urbis recens. Ejus me commonefecit ſcholiaſtes ad Sophoclis Ajacem maſtig. v. 212. Θουριος, ὁ ὁρμητικος. Θουριον δε ουδετερως, πολις, ἡ και Συβαρις, id eſt: Θουριος, *qui cum impetu fertur. Sed* Θουριον *in genere*

c) de R. R. d) Punic. V. 133.

neutro urbs, quae et Sybaris. Vnde et ſaepe legas apud Homerum, alioſque: Θȣριος Αρης, Θȣριος Αιας, nempe cum toto impetu in hoſtem ruebant, et talis fingitur Ajax in numis Locrorum, Mars ſaepe in numis cum Graecis, tum Latinis. Ex eadem etiam cauſa in numis gentis Thoriae bovem irruentem ſcalptum puto, nempe Dorice Θοριος idem, quod Θȣριος. Novum quid me eruiſſe putabam, ſed diu poſtea, quam haec ſcripſeram, vidi, ſimile quid docuiſſe eruditum Begerum [e]).

* * *

Caput Palladis. ✗ ΘΟΥ. *Bos ſtans et reſpiciens.* AR. IV. (Muſ. Caeſ.)

Rariſſimum hunc numum propter typum Sybariticum inter primos puto a Thuriis ſignatos. De eo multis jam egi ſupra inter numos Sybaris nomine notatos.

ΘΟΥΡΙΑ. *Caput Cereris ſpicis coronatum.* ✗ ΙΣΤΙ - - *Bos cornupeta.* Æ. III.

Numum deſcripſi, qualis ſiſtitur a Magnano [f]). Teſte Stephano urbs dicebatur Θȣριοι, Θȣρια, Θȣριον, Livio etiam Thuriae.

* * *

Caput Apollinis. ✗ ΘΟΥΡΙΩΝ. *Lyra, et fulmen.* Æ. III. (Magnan.)

Diſceptantibus Thuriis, quis deus urbis ſuae conditor ſit habendus, conſultus Apollo Delphicus ſemetipſum pro conditore obtulit [g]).

* * *

Magiſtratus ΜΟΛΟΣΣΟΣ. ΑΡΙΣΣΩΦΙ. ΗΡΑΚ. etc. (Muſ. Caeſ.)

AV. unicus. (Magnan.) AR. C. Æ. RR.

Nomine COPIAE.

Stephanus [h]). *Thurii urbs Italiae, prius Sybaris, a fonte Thurio, poſtea vero COPIAE.* Explicatius Strabo [i]): *Thurii longo tempore fortuna uſi ſecunda tandem a Lucanis in ſervitutem ſubacti ſunt, Tarentinisque eos opprimentibus ad Romanos confugerunt. Hi Thuriis jam attritis colonos miſerunt, et urbem COPIAS nuncupaverunt.* Deductam coloniam ſtatuit Livius V. C. 561. [k]). Non diu duraſſe appellationem Copiae, ex ſcriptoribus Latinis omnibus diſcimus, quibus haec urbs conſtanter vetere Thurii nomine appellatur.

Caput Palladis, vel Herculis imberbe, retro 3. vel 4. globuli. ✗ COPIA. *Cornu copiae, in area decurtata IIvirorum nomina, ut:* L. C. C. *etc. et totidem globuli.* Æ. III.

Cornu copiae ad urbis nomen adludit, nam ſymbolum illud ſimpliciter et *copiam* fuiſſe dictum, eruo ex Lactantio [l]): *Nam ſimulacrum ejus* (Fortunae) *cum COPIA et gubernaculo fingunt.*

* * *

Numos aeneos inſcriptos COPIA, qui hinc capita I. Caeſaris et Auguſti,

e) Th. Br. T. I. p. 332. f) Brut. num. tab. 104. g) Diodor. Sic. L. XII. c. 35. h) in Θȣριοι.
i) L. VI. k) L. XXXIV. 53. et L. XXXV. 9. l) Inſtit. L. III. c. 29.

inde nav[illegible]hibent, eſſe Lugduni Galliae, in hujus moneta dictum.

Æ. RR.

THVRIVM.

Vide ſupra in *Sybari.*

VELIA.

Ad mare Tyrrhenum et ſinum cognominem, condita a Phocaeenſibus Joniae, quos Perſae ſolum vertere coegerunt, ut videre eſt apud Herodotum m), et Strabonem n). Vtroque hoc teſte, tum et Diogene Laertio o) a Phocaeenſibus dicta Τελη recte ſecundum numos, ſerius Ελεα, Latinis promiſcue *Velia* et *Elea*, unde Ciceronis Zeno Eleates p). Vrbis opes eloquuntur numi copioſi, et inſignis operis.

Caput Palladis tectum galea varie ornata. ✠ ΤΕΛΗΤΩΝ. *(in uno Hunteriano, qui etiam eſt in Vitzaiano, legitur* ΤΕΛΗΙΕΩΝ.*) Leo gradiens, vel: leo cervum aut pagurum depaſcens.* AR. II. III.

Ingens horum numorum ſuppetit copia, in quibus typus princeps ſemper idem, at diſcrimen faciunt galea Palladis jam alata, jam grypho, Centauro, delphino ornata, aut attributa varia ſupra leonem poſita, inter quae inſigniora pentagonum, et triquetra Sicula, quin de aliquo cum Sicilia nexu conſtet, aut denique magiſtratuum, ut veriſimile eſt, literae priores. Inſignis etiam operis eſt leo, ſeu cum pacatus ingreditur, ſeu cum urgente fame vires ſuas in cervum exſerit, plane ſecundum Homerum q):

Ωςε λεων ἐχαρη μεγαλῳ ἐπι σωματι
κυρσας,
Ευρων ἡ ἐλαφον κεραον, ἡ ἀγριον αιγα,
Πεινακων· μαλα γαρ τε κατεσθιει.
*Sicut leo gaudet, cum in magnum
corpus incidit,
Nactus aut cervum cornutum, aut
agreſtem capram,
Eſuriens; avide enim devorat.*

quem locum eleganter ſuum fecit Maro r).

* * *

Caput juvenile tenui filo redimitum. ✠ ΤΕΛΗ. *Noctua oleae ramo inſiſtens.* AR. III.

Similes etiam numi ſunt aenei, in quorum antica varia ſunt deorum capita. Huc etiam Seſtinus refert binos Hunterianos cetera ſimiles, in quorum uno omiſſo urbis nomine legitur retrograde ΕΗΠΟ, in altero ΛΕΥΚΑ, Combio illum Hipponio, hunc Leucadi tribuente. Sin iſtud, inſcripta haec nomina magiſtratum indicabunt.

* * *

Magiſtratus: ΚΑΣΙΔΩΚΟΥ. vel ΦΙΛΙΣΤΙΩΝΟΣ minutiſſimis literis inſcripta galeae Palladis s). In aliis tantum nominum initia.

Concordiae cum Crotone illuſtrem numum vide in numis Crotonis Bruttiorum.

AV. Goltziani, AR. C. Æ. RR.

Numi VELIAE Latini.

Ad eandem urbem vocari ſolent numi, aenei omnes:

m) L. I. c. 167. n) L. VI. o) L. IX. § 28. p) Tuſc. L. II. c. 22. q) L. II. v. 23. r) Aen. X. 723. s) Magnan Luc. num. tab. XIII. 8. Goltzius.

VE *(literis colligatis.) Caput juvenile laur.* ✗ *Bacchus ſedens d. botrum, ſ. thyrſum* Æ. I. (Pellerin, Muſ. Caeſ.)

Caput Palladis, ſuperne duo globuli. ✗ VE. *(literis colligatis.) Noctua oleae ramo inſiſtens.* Æ. II. (Muſ. Caeſ.) In aliis: *Duo delphini.* Æ. II. (Magnan.)

In aliis: *variorum numinum capita, tres lunae, et totidem aſtra, aquila, concha etc. adſtituto ſemper monogrammate* VE, *et plerumque globulis.* Æ. I. II. III. (Muſ. Caeſ. Magnan.)

Numos hos ad urbem quampiam Italicam pertinere, luculente comprobant globuli, cumque aptior alia non occurreret a literis VE incipiens, placuit referre Veliam. Et addicit huic [illegible]o numus alter propter Palladis et noctuae ramo inſiſtentis typum, qui frequens eſt, quoque in numis Graece inſcriptis. Civitatem Velienſibus datam tradit ipſe Cicero [1]), a quo tempore lingua Latina Graecae in numis ſucceſſit.

Æ. R.

VRSENTVM.

Vrſentinos in Lucaniae populis unus Plinius nominat. Numum apud Beneventum repertum jure huc duxit Pellerinius. (Suppl. II. p. 24. Lettres p. 20.)

Caput muliebre. ✗ ΟΡΣΑΝΤΙΝΩΝ. *Vir nudus ſtans d. pateram, ſ. arcum.* Æ. III.

Æ. RRRR.

B R V T T I I.

Populus in extremo Italiae angulo multas et praeclaras urbes complexus, quae ingente numero et rara elegantia numos dedere. Communi etiam totius gentis nomine ſignati, qua in urbe, incertum, qui propter copiam vileſcerent, niſi propter inſigne opus in pretio eſſent.

De concordia monetae Bruttiae cum numis Mamertinorum Siciliae, et Lucaniae nomine inſcriptis in ſingulorum moneta agimus.

Lubet Bruttiorum numos magis illuſtres ſecundum triplex metallum deſcribere.

Numi AVREI.

Caput Neptuni diadematum, pone tridens. ✗ ΒΡΕΤΤΙΩΝ. *Mulier velata hippocampo vecta, cujus caudae inſiſtens Cupido ſagittam retrorſum emittit.* AV. III. (Muſ. Caeſ.)

Inſigne propter argumenti leporem cimelium. Mulier equo marino ſeu vecta, ſeu rapta, Amphitrite eſt, aut alia quaepiam ex mulierum catalogo, quae juſto numero inamabilis dei marini cor laeſere.

Caput Herculis juvenis diadematum, retro clava. ✗ ΒΡΕΤΤΙΩΝ. *Victoria gradiens d. fulmen, ſ. palmam, pro pedibus ara.* AV. III. (Muſ. Caeſ.)

In numo priore vidimus Neptuno datum diadema, in hoc Herculi, raris in utroque attributis. Sed et illo redimitam Victoriam infra videbimus. Etiam tributum Victoriae fulmen inſolentius; tamen et fulmen in Boeotorum numo uſurpat. Numus eſt eximiae fabricae.

---

1) Orat. pro Balbo c. 24.

In aliis aureis eſt *Victoria in bigis.* (Magnan, Neumann.) Bayardus in ſimili inter Herculanii rudera reperto legit ΚΡΕΤΤΙΚΩΝ, et neſcio quam Balbi ſui cum Cretenſibus communionem ſomniat u). Lege et in hoc ſolitum ΒΡΕΤΤΙΩΝ.

* * *

Numi ARGENTEI, quos obiter deſcribo.

Protome Victoriae alata. ✠ *Bacchus nudus ſtans ſeipſum coronans.* — *Caput Iunonis velatum transverſo ſceptro.* ✠ *Neptunus ſtans d. pede capitello ordinis Ionici inſiſtens, ſ. haſtam.* — *Caput Palladis.* ✠ *Aquila.* — *Aream horum numorum minuta varia ſigilla obtinent.*

Numos hos cumprimis commatis nitor commendat.

* * *

Numi AENEI, quos deſcribere non attinet, quoniam in muſeis omnibus abundant. Memorari tamen volunt ſequentes:

ΝΙΚΑ. *Caput Victoriae diadematum.* ✠ ΒΡΕΤΤΙΩΝ. *Iuppiter nudus ſtans d. fulmen intorquet, ſ. haſtam.* Æ. III. (Muſ. Caeſ.)

Nomen Victoriae Graecum ΝΙΚΑ, Dorice pro ΝΙΚΗ his numis pretium conciliat.

* * *

Caput muliebre paguro obtectum. ✠ ΒΡΕΤΤΙΩΝ. *Pagurus.* Æ. II. III. (Muſ. Caeſ.)

Pagurus inſolens capitis muliebris cultus, quemque non facile femina probaverit. Winckelmanno hac imagine ſiſti Amphitriten viſum. (*Monum. ant. p.* 52.)

Globuli partes aſſis in aeneis compluribus obſervantur.

* * *

Numum inſcriptum Phoeniciis literis, quem perperam Bruttium contendit Pellerinius x), recenſebimus in tractatu de numis Phoeniciis inter numos Siculophoenicios, quem monetae Phoeniciae propriae ſubjectum dabimus.

AV. RR. AR. et Æ. C.

BVTROTVM.

Numum male huc adactum vide in Butunto Calabriae.

CARCINVM.

Numi ΚΑΡΚΙΝΙΩΝ apud unum Goltzium.

CAVLONIA.

Mare Ionium tangit. Condita ab Achaeis teſte Strabone, unde petenda ratio dialecti Doricae in numis. Ejus originem urbis late expoſitam vide a Frölichio y).

Numi antiquiſſimi:

ΚϘΥΛ. ΚΑΥΛΟ. *ſcriptura vel retrograda, vel ſolita. Vir imberbis nudus gradiens d. elata quid ramo ſimile, ſ. extenta, cui nonnunquam parva figura inſiſtit, adſtantem cervum protegit.* ✠ *Idem typus, ſed incuſus.* AR. I.

Egregii ſunt hi numi propter omnes longae vetuſtatis characteres. Literae horum numorum ſunt antiquiſſimae Graecae, non, quales Mazochius, ejusque filii in pervetuſtis his Graeciae M. numis vident, Etruſcae. De numis ſic incuſis vide quae diximus in Prolegomenis ad numos Lucaniae.

u) Catal. Hercul. p. 398. x) Suppl. III. p. 91. y) Animadv. in num. urbb.

Numi minus antiqui. Nam fabricae recentiſſimae nullum novi, cum in omnibus picturae quispiam rigor appareat vetuſtiori aevo proprius. Sed enim tempore bellantis cum Romanis Pyrrhi everſam a Campanis refert Pauſanias [z]).

Epigraphe in his vel ſolita, vel retrograda: KAϒ. KAϒΛ. — KAϒΛO-NϚATAN. (Muſ. Caeſ.) — KAV/⌒ʘNϚATAM. quem edidi ex muſeo Caeſareo [a]), Magis obvii: KAϒΛΩNIATAN, vel KAϒΛΩNIATAΣ, utrumque Dorice, ut in numis Neapolis Campaniae, ſed citra Dorismum: NEOΠOΛITΩN, et NEOΠOΛITHΣ. Simili modo inſcribuntur etiam ſequentis Crotonis numi.

Typi in his: *Vir nudus imberbis eodem modo ſtans, d. forte fulmen vibrat, in* X *Cervus vel cerva ſtans, juxta arbutum, vel ramus baccifer, vel aliud.* AR. II.

De typo hoc in Cauloniatarum moneta perpetuo aliqua ſunt obſervanda. *Revocat hic numus*, inquit Harduinus [b]) *in memoriam locum regii vatis, Pſalm.* 28. 9: Vox domini praeparantis cervos, *quem de tonitrui fragore accipi oportere interpretes admonent, cujus metu cervarum partum accelerari vates ait.* Commode iſtud, quia nonniſi parallelum quoddam eſt textus ſacri et iconiſmi. Vltra progreſſus eſt Mazochius [c]). Nugas, ait, egerunt more ſuo Graeci, dum Cauloni olim *Aulonis* fuiſſe nomen edixerunt. Solenne enim fuiſſe Graecis, ut barbarica nomina, quae non intelligerent, nec poſſent ſibi arrogare, pauxillum detorquerent, quantum ſatis eſſet, ut Graeci juris evaderent. Literae KAVΛ ſcriptionis, inquit, ſunt Tyrrhenae, et quia in numis antiquiſſimis hujus urbis nomen eſt tantum quadriliterum, certum etiam eſt, fuiſſe monoſyllabum, neque productum in *Caulon*, vel *Caulonia.* Iſtud adeo Tyrrhenicum KAVΛ totum ex originis Hebraicae, ductum a קול *vox*, quod facile intelliges, ſi Hebraicum ו, nempe O magnum mutes in AV Tyrrhenicum, (capeſſis lector: ſi pauxillum detorqueas, quantum ſatis eſſet, ut Hebraici juris evaderet.) Habuit ergo urbs Kaul conditores Phoenicios. Cumque conſtet praeterea, ethnicam theologiam totam, quanta eſt, ex Hebraica doctrina fluxiſſe, habes in his numis, compoſito urbis nomine cum Jove tonante et cervo, manifeſtum illud ſacri vatis: *vox domini praeparantis cervos*, et quod ſequitur, primi urbis conditores non fuere Achaei, quod jactant Graeci, ſed Phoenicii. Hucusque Mazochii ſententia, quam partim abſurdam, partim aperte falſam, partim nulla probabili cauſa nixam facturusne operae pretium ſim, ſi refutarem? Adeo viris valde eruditis idem videmus evenire, quod valde locupletibus, qui opes ſuas, quarum verum uſum ignorant, temere diſperdunt. Enimvero nulla me hominis auctoritas, nullus eruditionis apparatus, ſi conſilium abſit, ad adſenſum impellat, qui cum Horatio

Quid verum atque decens, curo et rogo, et omnis in hoc ſum.

Denique omnis haec de Jove cervas

z) L. VI. c. 3. a) Sylloge I. p. 8. b) Num. illuſtr. p. 81. c) Tab. Heracl. p. 527.

ad partum praeparante ſententia, quae aliquibus usque adeo adridet, a pluribus cauſſa graviter torquetur. Illud ſtatuentibus certa opus eſt, at numi fere ſemper cervum offerunt. Vnicum novi, qui nunc eſt in muſeo Caeſareo, quemque olim edidit Frölichius [d]), qui manifeſtam cervam ſiſtit. Non obſtare, inquit Mazochius, quo minus horum numorum quadrupes cerva putanda ſit, quod cornua, cervi maris argumento, ſibi adpoſuit, cauſamque ſuam tuetur auctoritate Spanhemii [e]), multa de cervis feminis cornutis ex veterum teſtimoniis, et recentiorum obſervatis differentis. At enim ex citato Frölichii numo ſatis apparet, Cauloniatis ordinarium utriusque in cervis ſexus modum non fuiſſe ignotum; cur ergo, ſi cervam voluere, adpoſitis cornibus ambiguum facerent ſexum? Edidi nuper ex muſeo Caeſ. binas gemmas, quarum utraque Telephi fabulam a cerva nutriti exponit [f]). Harum una ſiſtit cervam, *ut oportuit, inermem*, altera gemino cornu horrentem. At monui etiam ibi, ſcalptores, privati monumenti architectos, et ſaepe rudes ejus ipſius argumenti, quod elaborandum ſibi ſumpſere, nullam habere auctoritatem. Cauſa alia, cur eruditi cervam in his numis videant, eſt defectus genitalium. At ſi iſtud tam certum eſt pro cerva argumentum, nihil obſtat, quo minus fere omnes in veterum numis propoſitos equos equas faciamus, ne ipſo quidem excepto Pegaſo, in Syracuſanorum moneta obvio. Ceterum non negavero, artifices veteres nonnunquam cervas cornutas ſtitiſſe poetarum ſecutos oracula, qui paſſim iis cornua addidere, perſtricti propterea ab Ariſtotele, de quo eodem loco Spanhemius, ac propterea excuſari poſſe ſcalptorem gemmae laudatae, quia Sophocles, Euripides, Pindarus, Anacreon, quos citat Aelianus [g]), frequenter cervas cornutas dedere. Verum in ſimilibus monumentis ipſae periſtaſes docent putandam cervam, quae reipſa cervi ſpeciem praebet, cujus in praeſentibus numis cauſam non habemus, atque eam certe nullam, quia regius vates dixit: *vox domini praeparantis cervos.* Neque vero etiam plane certum, in parte adverſa horum numorum re vera fingi Jovem. Quod enim figura illa conſtanter imberbis fingitur, et illud, quod dextera intentat, ramo potius, aut flagello ſimile eſt, minime vero fulmen refert, utraque hercle haec cauſa Jovi non magnopere favet, et praeſtabit, compoſitum hunc typum referre inter eos, quorum ſenſum ignoramus, et in quorum explicanda hiſtoria, quod eruditis ſaepe accidiſſe ſatis compertum, pleraque oleum operamque perdimus. Equidem talem mihi velim antiquarium, qualem ſibi contingere uxorem optavit Juvenalis, quae *nec hiſtorias ſciat omnes, ſed quaedam* ex numis *et non intelligat* [h]), et qui haud temere in feminarum jura involet, de quibus Theocritus [i]):

Παντα γυναικες ἰσαντι, και ὡς Ζευς
ἠγαγεθ' Ἡραν.

AR. RR.

d) Animadv. in num. urb. e) Tom. I. p. 204. f) Choix de pierr. grav. tab. 26. 27.
g) Nat. anim. L. VII. c. 39. h) Sat. VI. 449. i) Idyll. XV. 64.

CROTON.

Ad mare Jonium et Sagrae oſtia, condita a Myſcello ex Achaia profecto eodem tempore, quo ab Archia Syracuſae, ex calculo Dionyſii Halic. Olympiadis XVII. anno III. [k]). Vrbs inſigniter nobilitata a coelo ſalubri, palaeſtrae ſtudiis, quibus ante alios claruit Milo, ſchola Pythagorae, opibus et frequentia civium, atque ob has cauſas dicta Petronio urbs aliquando Italiae prima [l]). Sed tanta fortuna uno ad Sagram praelio concidit, CXX. millibus Crotoniatarum ab exigua manu Locrenſium et Rheginorum victis. Veteres opes copioſi numi ſuperſtites teſtantur.

Numi antiquiſſimi:

ϘꟼΘ in numo concordiae cum Pandoſia, quem deſcribam infra in *Pandoſia.*

ϘPO—ΗOΓ βουστροφηδόν. (Muſ. Caeſ.)

ϘPO. ϘPOT. ſcriptura retrograda, vel noſtri moris.

OꟼϘ (Muſ. Caeſ.)

KPO in his rarius.

In his epigraphe plerumque in eodem numo utrinque poſita.

Ceteris hujus urbis numis antiquiores plerumque ſunt ii, in quibus nomen urbis a Ϙ incipit. Eſt hoc Phoenicium *Koph*, Graecis dictum *Koppa*, remotiſſimo aevo in uſu per Graeciam, a K denique extruſum; valuit tamen deinceps ad indicandum numerum XC., de quo latius agam in doctrina epocharum. Sic nos terrae filii exiſtimamus. At Mazochius, cui major divinae particula aurae obtigit, et qui nihil in urbium nominibus non Phoenicium vidit, id factum propterea contendit, quia vocabulum Croton ex Phoenicio *Karta*, quod *urbem* ſignificat, dicitur [m]). Si in numos curatius inquiſiviſſet, reperiſſet etiam ſcriptum ΣVRAϘOΣION.

Typi:

Tripus adſtante plerumque ciconia, addita epigraphe, omnia opere exſcalpto. ✠ *Similis tripus, ſed introrſum ſcalptus, at exſtantibus epigraphes literis.* AR. II.

De numis ſic incuſis vide dicta in Prolegomenis ad numos Lucaniae. Tripus ad Apollinis cultum pertinet, haud dubie Crotone impenſius culti, quia Myſcello Achaeo opportuna ad condendam urbem conſilia ſuggeſſit [n]).

* * *

OꟼϘ *Tripus.* ✠ *Aquila volans incuſa.* AR. II. (Num vet. p. 42. ex Muſ. Caeſ.)

ϘPO. *Tripus.* ✠ ϘPO. *Aquila inſiſtens capitello ordinis Jonici.* (Muſ. Caeſ.)

* * *

Numi recentiores:

KPO. KPOTOꓘ., rarius KPOTΩ.

KPOTΩNIATAN, vel KPOTΩNIATAΣ Dorice, de qua ratione vide dicta in Neapoli Campaniae, et Caulonia. Dorismus a conditore Myſcello Achaeo invectus eſt, de quo vide plura in meis Numis vet. p. 44.

* * *

Caput muliebre adverſum elegante tutulo ornatum. ✠ KPOTΩNIATAN. *Hercules nudus leonis exuviis inſidens d. ſcyphum, ſ. clavam, juxta ejus arma.* AR. II. (Muſ. Caeſ.)

KPOTΩNIATAΣ. *Caput Apollinis*

k) L. II. p. 121. l) Sat. cap. 116. m) Tab. Heracl. p. 122. n) Strabo L. VI. p. m. 402.

laur. ✕ *Hercules infans ſtrato inſidens angues geminos elidit.* AR. II. (Muſ. Caeſ.)

ΚΡΟΤΟΜΙΣ. *Caput Apollinis laur.* ✕ *Eadem averſa.* AR. (Mem. Trevoux in Majo 1710.)

Caput numi primi elegantius cultum certam nobis Junonem ſiſtit, quae apud Lacinium Crotoni vicinum illuſtre habuit templum, et a loco *Lacinia* vocabatur. Ejus fani opes ac religionem late deſcribit Livius [o]). Herculi quoque multum obſtricti fuere Crotoniatae, ut copioſe dicetur infra. Prior numus Herculem *bibacem* proponit, quo cultu teſte Luciano [p]) pingebatur ὁ παρα τω Φολω Ηρακλης, *Hercules apud Pholum* Centaurum, et quo fuit celebris ille Hercules, opus Lyſippi, pedis unius menſura, ab Alexandro M., Hannibale, Sulla, ac denique Vindice poſſeſſus, ac conviviis adhibitus, unde Επιτραπεζιος nomen abſtulit, quem ſic deſcribit Statius [q]):

Sic mitis vultus, veluti de pectore gaudens
Hortetur menſas. Tenet haec marcentia fratris (Bacchi)
Pocula, adhuc ſaevae meminit manus altera caedis,
Suſtinet occultum Nemeaeo tegmine ſaxum.

Idem argumentum habes apud Martialem [r]). Bibacis vero elogium jure ſibi proprium fecit Hercules, ſi vera ſunt, quae eum potando effeciſſe refert Athenaeus [s]); tam capace vero uſum poculo, ut illo, cum opus eſſet, pro navigio uteretur, et longinquas terras adiret, narrat Macrobius [t]). Cauſam vero, cur Herculem bibacem propoſuerint Crotoniatae, reperiſſe mihi videor apud Athenaeum narrantem [u]): Herculem, cum in Crotoniatarum agrum veniſſet, correptum ſiti in domo quadam propter viam ſita quod biberet petiiſſe; at mulierem avaram pro vino aquam obtuliſſe. Quo facto jure indignatum deum vini dolium in ſaxum mutaſſe. Hercules in cunis nota fabula. Similem Herculis dracones elidentis typum dant etiam numi Epheſi et Rhodi.

De verbo ΚΡΟΤΟΜΙΣ numi III. vide mox infra in numo concordiae cum Velia.

* * *

Caput Junonis Laciniae, ut ſupra. ✕ ΚΡΟ. *Bellerophon cum Chimaera ex Pegaſo dimicans.* AR. II. (Muſ. Caeſ.)

ϘΡΟ. *Tripus.* ✕ Ϙ *Pegaſus volans* AR. III. (Hunter.)

Bellerophon et Pegaſus typi Achaici, at ex Achaia fuit Myſcellus Crotonis conditor teſte Strabone [x]). Vide de his plura in meis Numis vet. p. 42., quo loco numum hunc edidi.

* * *

ΚΡΟΤΟΝ. *Tripus; hinc vir ingeniculatus ſagittam emittit adverſus ſerpentem ſeſe illinc erigentem.* ✕ OΣΚΙΣΤΑΜ. *Vir nudus petrae inſidens ante aram luculentam, d. lauri ramum, ſ. clavam, humi arcus et pharetra.* AR. fere I. (Muſ. Pembrock P. II. tab. 16.)

ΚΡΟΤΩ. *Cap. Palladis.* ✕ ΟΙΚΙΣΤΑΣ.

---

o) L. XXIV. c. 3. p) in Sympoſ. vel Lapith. q) Silv. L. IV. carm. VI. r) L. IX. epig. 44. 45. s) L. X. p. m. 310. t) Saturn. L. V. c. 21. ſub. fin. u) L. X. p. 441. x) L. VIII. p. m. 593.

Hercules gradiens, et clava pro ſcipione utens, et exuvias leonis praetendens. AR. III. (Muſ. Caeſ.)

Quae olim ad explicandos praeclaros hos numos attuleram [y], non indigna videntur, quae huc ad verbum transferam.

Horum priorem edidit Goltzius [z], verum deficiente in hoc, ut apparet, inſcriptione ΚΡΟΤΟΝ, adfinxit more ſuo, qualem voluit, placuitque in eo legere, ΑΓΕΣΣΙΩΝ, quo oraculo evaſit numus Ageſſi obſcurae Thraciae urbis Stephano memoratae. Ejus ſimilem reperi in muſeo M. ducis, ſed extrito urbis nomine, quod liberaliter ſiſtit citatus Pembrockianus, qui adeo nos veram horum patriam Crotonem edocet, et Goltzii figmentis valedicere jubet, a quibus ut eruditos ſecuros praeſtarem, numum jam olim ex archetypo Florentino commentariis illuſtratum reſtituendum putavi. Vocem partis averſae ΟΤΚϟΑΤΑΜ, ut legendum putavi, tum inter ignotas, tractamque ex vetere indigenarum lingua credidi, et ſecurus praeterivi, argumentum vero conſultis ſolerter mythologis adeo certus eram pertinere ad Apollinem cum ſerpente Pythone pro tripode Delphico dimicantem, et deinde in Theſſalia propter ejus draconis caedem expiatum, ut hactenus nihil a me planius feliciusque explicatum confidenter opinarer.

Quod fieri in noſtris ſtudiis conſuevit, ut quae primum praeclare inventa et certiſſima putamus, infeliciter cecidiſſe cogamur conſiteri, idem et mihi in ejus numi explicatu accidiſſe comperi, cum alterum numum integerrimum, nunc muſaei Caeſarei, Bruxellis conſpexi, in quo juxta certum Herculem certa epigraphe ΟΙΚΙΣΤΑΣ. Quo viſo coepi continuo ſuſpicari, an non praetenſum ΟΤΚϟΑΤΑΜ eandem poſſit praeſtare ſignificationem, conſultoque iterum ac ſolicite explorato archetypo Florentino, quod gypſo expreſſum adhuc poſſideo, et cum imagine Pembrockiana collato facile veram lectionem, qualem propoſueram, explicui, nempe ΟϟΚϟΜΤΑΜ. Nihil erat, quod amplius deſiderarem. Novimus ex numis Poſidoniae, Sybaris, Cauloniae, aliarumque hujus tractus urbium, ſecundum earum vetus alphabetum literam ϟ habere potentiam τȣ I, et literam M τȣ Σ. Subſtitue novicios characteres I et Σ veteribus ϟ et M, et habebis luculentum ΟΙΚΙΣΤΑΣ numi alterius recentioris, poſitum Dorice pro ΟΙΚΙΣΤΗΣ, *conditor*.

Hercules igitur dictus propalam Crotonis conditor, neque hunc inficiantur veterum teſtimonia, etſi nonnihil variantia. Diodorus haec refert [a]: Herculem bobus in Italiam trajectis, dum per maritima iter facit, Lacinium nonnullos boves ſuffurantem morte adfeciſſe, Crotonemque ex imprudentia forte caeſum funere ac monumento ſplendido honeſtaſſe, et clarum ſubinde oppidum ex caeſi nomine ſurrecturum accolis praedixiſſe. At ſecundum Ovidium [b] Hercules ex Iberia cum bobus redux cum ad Lacinium perveniſſet, aliquamdiu Crotonis uſus hoſpitio adfirmavit diſcedens, multis poſt annis eo loco ſurrecturam urbem. At deus promiſſi me-

y) Sylloge I. p. 10. z) in Graecia tab. 28. a) L. IV. c. 25. b) Met. XV. fab. 1.

mor Myſcellum Argivum ſecundum quietem monuit, ut relicta patria apud Aeſarum flumen urbem fundaret, cujus is monitis morem gerens in Italiam transgreſſus propter tumulum, qui Crotonis oſſa texerat, moenia ſtatuit, indita novae urbi herois Crotonis appellatione. Jure igitur propterea Hercules urbis conditor dictus et in moneta publica proclamatus, atque eodem jure in ipſos numi typos deturbato, quem olim intruſeram, Apolline ſuccedit. Nimirum in prioris numi antica juxta tripodem, qui hoc loco aliud nihil, quam ſolitum Crotonis typum notat, fingitur *hydram* Lernaeam ſagittis impetens, in averſa ipſe ad aram ſacrificans.

Poſteriorem numum editum reperio, ſed inique, propter manifeſtum ejus vitium, nimirum in principis Turris Muciae Sicilia, ubi Segeſtae Siciliae tribuitur c). *Similis* exſtat etiam in muſeo Hunteriano, niſi quod in hoc pro ΟΙΚΙΣΤΑΣ legitur ſolitum ΚΡΟΤΩΝΙΑΤΑΣ d).

* * *

Concordia cum Velia Lucaniae.

ΚΡΟΤΩΜΙ — *(ſic) Caput Apollinis laur.* ☓ ΤΕΛΗΚΩ. *(ſic) Leo cervum depaſcens.* AR. I. (Hunter tab. 22.)

Pars hujus numi adverſa ſic eſt Crotonis, et averſa ſic Veliae Lucaniae, ut, etſi abeſſent ΚΡΟΤΩ - - et ΤΕΛΗ -, ex ipſis typis concordiam inter utrumque populum teneremus. Ceterum qui literas ΜΙ — ad ΚΡΟΤΩ, et ΚΩ ad ΤΕΛΗ additas expediverit, magnus hercle is mihi Apollo ſit. Negligentiam, aut barbariem monetarii in numo, quem metallum, volumen, operis elegantia ſic commendant, ſuſpicari tanto minus licet, quod jam ſupra in numo ſimili verbum ΚΡΟΤΟΜΙΣ vidimus. Eodem modo ſociatos in uno numo typos Sybaris et Poſidoniae ſupra in Sybari dedimus.

Concordia cum Pandoſia. Vide infra in hac.

*

Numum Milonis Crotoniatae, inſcriptum MILO. CROTON. a Magnano editum e), et quod nollem, a Cl. Lanzio approbatum f) inter artis recentis figmenta habeo.

AV. RRRR. (in Muſeo M. ducis.) AR. C. Æ. RR.

HIPPONIVM, VALENTIA.

Ad ſinum cognominem maris Tyrrheni, teſte Strabone a Locrenſibus conditum, ſed nomen ſerius in *Vibo* detortum, de quo vide Cellarium. Deducta a Romanis colonia appellata *Valentia*, et habentur numi et *Hipponii*, et *Valentiae* nomine.

Nomine HIPPONII.

ΔΙΟΣ. *Caput Jovis laur.* ☓ ΙΠΩΝΙΕΩΝ. *Diota, in area caduceus et aſtrum.* Æ. III. (Muſ. Caeſ.)

ΣΩΤΕΙΡΑ. *Caput Palladis,* ☓ ΙΠΠΟΝΙΕΩΝ. *Victoria ſtans.* Æ. II. (Pellerin.)

Caput Jovis. ☓ ΕΙΠΟΝΙΕΩΝ. *Diota, in area taeda.* Æ. III. (Muſ. Caeſ.)

Numum ſimilem Pellerinius perperam, ut diximus, tribuit Siponto Apuliae, et Muſſelius Iconio Lycaoniae g).

c) Tab. LXII. n. 5. d) Tab. XXII. n. 12. e) Brutt. numiſ. tab. 122. f) Saggio P. II. p. 606. g) Num. pop. tab. X.

Caput Apollinis laur., *in aliis diadematum.* ✕ ΙΠΩΝΙΕΩΝ. ΛΑΝΔΙΝΑ. *Pallas galeata ſtans d. coronam*, *ſ. haſtam.* Æ. III. (Magnan. Brut. num.)

ΛΑΝΔΙΝΑ. - .- ΟC. *Caput muliebre.* ✕ *Sine epigraphe. Mulier ſedens.* Æ. III. (Pellerin. Rec. I. p. 74.)

Pellerinius numos ſimiles binos, ſed in quibus urbis nomen, ut videtur, interiit, quo referret, non habuit [h]). Certum docente numo priore, eſſe Hipponii. Interim incertum, ſitne vocabulum ΛΑΝΔΙΝΑ cognomen Palladis, aut quid aliud ſignificet.

Æ. RR.

Nomine VALENTIAE.

Teſte Livio [i]) ex S. C. deducta colonia V. C. 561. coepit appellari *Vibo Valentia*, et perrexit ſignare numos, ſed Latine, et ex novo nomine *Valentiae.* Cicero municipium dixit. (in Verr. L. V. §. 16.) Patinus hos ipſi Romae tribuit, quae teſte Solino olim ab Evandro ipſo dicta Ῥώμη, ſed a juventute Latina *Valentia* appellata eſt. Sed in hoc judicio nemo cordatus aquievit.

Argenteos nomine coloniae Valentiae cuſos tanto magis mirum foret, cum Hipponii nomine percuſſos nonniſi aeneos habeamus. Sed et omnes, quos ex hoc metallo citari video, auctorem habent Goltzium, quorum ſimiles exſtant quidem, ſed aenei.

Epigraphe conſtans: VALENTIA.
Typi:
Caput Jovis laur. ✕ *Fulmen alatum.*
Caput Veneris. ✕ *Duplex cornu copiae.*
Caput Palladis tectum [illegible] *ſine alis.* ✕ *Noc.ua.*
Caput Apollinis. ✕ *Lyra.*
Caput Herculis. ✕ *Duplex clava.*
Adduntur ſingulis aſſis, *aut partium notae.*

* *

Numi inſcripti VALENTIA, quorum typi vel minimum ab hic deſcriptis differunt, ſunt coloniae Valentiae Hiſpaniae, ut in hujus numis diximus. Haec cum jam ex praeclaro Florezii opere cognita ſint, mirum profecto, adhuc a Magnano, atque ipſo etiam Pellerinio utriusque urbis numos adeo inique confuſos. Exſtant parvi argentei, qui per caput Veneris et duplex cornu copiae, addito nonnunquam Q, ſimillimi ſunt aeneis, quos ſecundo loco citavi, niſi quod abeſt nomen VALENTIA. Eos alii ob hanc ipſam cauſam Valentiae tribuunt, alii ob caput Veneris J. Caeſaris monetam putant. Vtut erit, magis eſt veriſimile, eſſe Romae ſignatos.

Æ. C.

LOCRI.

Ad mare Jonium et promontorium Zephyrium, a quo *Epizephyrii* dicti ſunt, ut diſtinguerentur a Locris Opuntiis, Epicnemidiis, Ozolis Graeciae propriae, quorum etiam coloni fuere, etſi, a quibus horum orti ſint, varient ſententiae, de quo vide, quae uberius diſſeremus in numis coloniarum Corinthi nomine inſignibus. Locrorum civitatem optimis legibus fundatam dixit Plato [k]).

Cum plures populi nomine Locri fuerint, et ſinguli propriam ſuam habuerint

h) Rec. T. I. p. 74. i) L. XXXV. c. 40. k) in Timaeo.

monetam; difficile ſuam ſingulis citra erroris periculum adſignare. Certi Locrorum Italiae ſunt:

Caput Jovis laur. ✕ ΛΟΚΡΩΝ. *Aquila leporem depaſcens.* AR. II. (Muſ. Caeſ.)

ΛΟ. *Aquila ſtans, juxta quam granum hordei.* ✕ *Fulmen inter duos circulos.* AR. IV. (Muſ. Caeſ.)

Numus prior haud dubie his Locris tribuendus propter typum averſae, quem vicinae Siciliae numi multi praeferunt. Alterum quoque propter Jovis attributa, quem Locri praecipuo cultu mactavere, huc vocandum jure cenſeo. Circuli duo videntur aut valorem, aut pondus indicare.

* * *

ΔΙΟΣ. *Caput Jovis laur.* ✕ ΛΟΚΡΩΝ. *Fulmen.* Æ. II. (Magnan.)

Huc referendus hic numus, quoniam amabant urbes Bruttiae deorum ſignis nomina adſcribere. Eandem vocem ΔΙΟΣ in Hipponii numis vidimus, et mox infra videbimus nomen ΖΕΥΣ.

* * *

Caput Proſerpinae ſpicis coronatum, retro ſpica. ✕ ΛΟΚΡΩΝ. *Pallas ſtans d. haſtam, ſ. clypeum, in area aſtrum et cornucopiae.* Æ. III. (Muſ. Caeſ.)

Celeberrimum apud hos Locrenſes fuit Proſerpinae templum, quod cum diriperet Pyrrhus Epirota, paſſus naufragium theſaurum reſtituit, cumque iterum bello Hannibalico a Pleminii Scipionis legati militibus diriperetur, magna Romanos inceſſit religio, crimenque ſolenni more expiarunt [l]).

Caput Palladis. ✕ ΛΟΚΡΩΝ. *Mulier ſedens d. pateram, ſ. ſceptrum, in area duo aſtra.* Æ. II. (Magnan., Theup.)

Ipſe fabricae modus, quantum ex iconiſmo tralucet, numum his Locris adſerit. Averſa videtur ſiſtere virginem φιαλοφορον, quam in Locrenſium ſacris praeire ſolitam tradit Polybius [m]).

* * *

Capita Dioſcurorum jugata. ✕ ΛΟΚΡΩΝ. *Jupiter ſedens d. aquilam, ſ. haſtam, in area cornucopiae,* Æ. III. (Magnan., Theup.)

Juppiter ſic ſedens et ſimilia Dioſcurorum capita ſaepe comparent in numis vicini Rhegii. Sed et fuit certa communis hujus typi cauſa. Narrat Strabo [n]), Locros cum ſociis Rheginis apud flumen Sagram eo loco, ubi Caſtorum arae ſtetere, famigeratam illam de Crotoniatis victoriam retuliſſe. Addunt Suidas, (in Αληθεστερα) et ex Menandro, Sophrone, et Alexi Zenobius [o]), Locrenſes ei bello intentos ſuppetias a Spartanis poſtulaſſe, at hos negatis auxiliis ſocios belli Caſtores illis dediſſe, atque horum deinde opera Crotoniatas fuiſſe debellatos.

* * *

Caput Palladis, juxta 2. globuli ✕ ΛΟ. *Cornucopiae intra coronam.* Æ. III. (Muſ. Caeſ.)

Hunc numum huc pertinere per globulos liquet.

---

l) Liv. L. XXIX. c. 6. et 16. ſeq. m) Hiſt. L. XII. c. 4. n) L. VI. p. m. 400.
o) Proverb. Cent. II. §. 17.

Caput Jovis laureatum, infra monogramma NE. Ӿ ΛΟΚΡΩΝ. *Mulier ſedens, juxta quam ſcriptum* ΡΩΜΗ, *d. clypeo innixa coronatur a muliere adſtante; juxta quam* ΠΙΣΤΙΣ, *in area monogramma* NE. AR. II. (Muſ. Caeſ.)

Numos ſimiles Harduinus, eumque ſecuti Spanhemius [p]) et Liebeus [q]) Locris Ozolis tribuunt nulla alia de cauſa, quam quod adſtitutum monogramma NE. interpretati ſunt NEωκορων, quod epitheton Italiae urbibus non fuiſſe uſitatum conſtat. Haec interpretatio a Goltzio potiſſimum fluxit, in cujus numo plenius legitur ΝΕΩΚ [r]). Verum hic numus aliis ignotus eſt; qui exſtant, ſolum NE. offerunt, et quidem ſaepe utrinque, et ſemper monogrammate vinctum, quo magis neocoratus ſignificatio laborat. Quare numi hi Epizephyriis tuto permittendi, praecipue cum et judice Pellerinio eorum fabrica plane ſit ex ejus tractus ingenio [s]). Reperio etiam rationem veriſimilem ac tempus, quo ſignati videntur. In bello Hannibalis Locrenſes ad Poenos defecere, verum V. C. 549. a P. Scipione coſ. recepti relicto apud eos legato Pleminio. Hic tam crudeliter in Locrenſes ſaeviit, ut hi cogerentur miſſis legatis Romanorum opem implorare, qui, praecipue ob cauſam ſpoliati Proſerpinae templi tota Italia celeberrimi cumulate Locrenſium deſiderio ſatisfecere conceſſa iis libertate, et ut legibus ſuis uterentur. Haec late Livius [t]), et Diodorus [u]). Ab hoc igitur tempore cum ut gratiam referrent, tum ut quandam velut alteram futurae deinceps fidei exhiberent, hi videntur cuſi numi, in quibus ΠΙΣΤΙΣ *Fides* Romam dominam coronat. Operae pretium adducere inſignem Plutarchi locum numisma iſtud egregie illuſtrantem. Perhibet is [x]), a Chalcidenſibus T. Flaminino, quod ejus opera urbs ſua ſervata eſſet, ſua adhuc aetate honores paene divinos habitos, et cantari ſolitum carmen, cujus extrema pars fuit: Πιϛιν δε Ρωμαιων σεβομεν, ταν μεγαλευκοτατων ὁρκοις φυλασσειν. Μελπετε κωραι ΖΗΝΑ μεγαν, ΡΩΜΑΝτε, Τιτον τε ἁμα, Ρωμαιων ΠΙΣΤΙΝ. Ιηϊε Παιαν, ὠ Τιτε σωτηρ. *Fidem vero Romanorum veneramur, a nobis jurejurando obſtrictis quam candidiſſimam ſervandam. Canite virgines JOVEM magnum et ROMAM, et una Titum, et Romanorum FIDEM. Io Paean, o Tite ſervator.* En tibi in hujus numi antica Jovem ὁρκιον, ſeu jurisjurandi praeſidem, in averſa Romam, et quam huic Locrenſes ſpondent, fidem.

Cum hoc jungendus alter:

ΖΕΥΣ. *Caput Jovis laur.* Ӿ ΛΟΚΡΩΝ. ΕΙΡΗΝΗ. *Mulier ſeminuda ſaxo quadrato, cui inſculptum bovis caput, inſidens d. caduceum praetendit, ſ. eidem ſaxo innixa.* AR. II. (Catalogue raiſonné p. 38.)

Numus, quod ſciam, aliis ignotus, ſed qui haud dubie idem cum praecedente argumentum continet, nimirum ut in illo ſeſe *fidei*, in hoc *paci* fore intentos praedicant.

* * *

Ad hos etiam Locros pertinere videntur numi ΛΟΚΡΩΝ typo hinc Palladis,

p) T. I. p. 143. q) Goth. num. p. 181. r) Graec. M. tab. 27. s) Rec. I. p. 50.
t) L. XXIX. c. 6. et 16. ſeq. u) de Virt. et Vit. T. II. p. 570. x) in Flaminino p. 378.

inde Pegaſus. Sed de ſimilibus numis ex propoſito agetur in moneta Corinthi.

AV. in ſolo Goltzio. AR. et Æ. C.

LVCIANI.

Vide in *Lucania*, quorſum numos ΛΥΚΙΑΝΩΝ cenſeo referendos.

MAMERTIVM.

Numos, quos aliqui huic Bruttiorum urbi tribuunt, vide in moneta Mamertinorum Siciliae.

PANDOSIA.

Duplex fuit in eo tractu Pandoſia, una nobilior ad Acherontem fluvium caede Alexandri Moloſſi cognita, quae a Strabone et Plinio, quibus ſane adhaerendum videtur, Bruttiis accenſetur, a nonnullis vero aliis in Lucania conſtituitur, quod in mediterraneis ambigui ſunt Lucanorum et Bruttiorum fines. Altera prope Heracleam, celebris item a clade, quam Pyrrhus Epirota hanc inter et Heracleam a Romanis paſſus eſt, cujus Pandoſiae meminere Plutarchus, et tabulae Heracleenſes apud Mazochium. Ad priorem tanquam nobiliorem antiquarii vocavere numum inſcriptum ΠΑΝΔΟΣΙΕΩΝ, at hic Goltzianus eſt, ejusque ſuſpecta fides. Serius Pellerinius ſingularem numum edidit vetuſtiſſimi operis, et palaeographiae praeclare ſervientem: (Lettres p. 201.)

ΠΑΝΔΟ. *Bos ſtans et reſpiciens, ut in Sybaritarum numis.* ✠ ϘΡΟ *Tripus.* AR. I.

Binas is urbes continet, Pandoſiam et Crotonem. Sed enim dubitat illuſtris auctor, utra in hoc Pandoſia indicetur. At vero vix dubitem, tribuendum Bruttiae, non tam quod nobilior exſtitit prae alia, quam quod Crotoni multo vicinior, ſita in eodem Bruttiorum agro ſecundum veriſimiliorem ſententiam. Typus Sybariticus huic ſententiae neque obeſt, neque prodeſt, nam quamcunque Pandoſiam hujus numi matrem ſtatuamus, poterat utraque communem cum Sybaritis typum habere.

AR. RRRR.

PETELIA.

Ad mare Jonium ſupra Crotonem, docente Marone a Philoctete condita.

Epigraphe conſtans: ΠΕΤΗΛΙΝΩΝ.

Typi: in antica: *Capita variorum deorum*, in averſa: *Juppiter fulgerator, Victoria, canis currens, tripus, clava etc.*

Globuli ponderis notae in aliquibus.

Æ. R.

RHEGIVM.

Ad fretum Siculum e regione Meſſanae. Vrbs vetuſta aedificata a Chalcidenſibus teſte Strabone [y]), et Scymno Chio [z]). Tzetzes citato Callimacho a Jocaſta Aeoli F. exſtructam dixit [a]).

Numi antiquiſſimi: Ex his maxime memorandus ſequens:

RECINON *(retrograde.) Lepus currens.* ✠ *Vir vectus in rheda lenta juncto unico equo, in imo folium.* AR. I. (Muſ. com. Vitzai.)

Praeclarum hunc, et rariſſimum numum eximie illuſtrat Julius Pollux, cum ait [b]): *tum et Anaxilas Rheginus, cum Sicilia ante, ut Ariſtoteles inquit, lepores non gigneret, hic invehens, nutriensque,*

y) L. VI. p. m. 396. z) Verſ. 310. a) ad Lycophr. v. 45. b) L. V. c. XII. § 75.

ſimul rheda in Olympia vincens, Rheginorum monetae rhedam inſculpſit, et leporem. Alibi idem ait [c]: Rheginos leporem in numis ſignare ſolitos. Cum hactenus hujus numi nullam viderem fieri mentionem praeterquam a Proſpero Pariſio [d]), unde eum ſcriptores alii mutuati ſunt, et Mazochio, qui eum tantum obiter ex Joanne de Flore, auctore mihi ignoto, citat [e]), coepi dubitare, utrum praetenſus hic numus vere exiſtat, et non forte Pollux dixerit de Rheginis, quod dicendum fuerat de vicinis Meſſanenſibus, in quorum numis vetuſtiſſimis obvius, et fere unicus typus eſt lepus, et rheda. At numus, quem coram deſcripſi, nuperrime in muſeum ill. comitis de Vitzai illatus, isque plane nitidus ac integer, Pollucem liberaliter abſolvit.

* * *

1.) *Caput leonis adverſum.* ✠ *Quadratum incuſum.* AR. I. (Hunter.)

2.) *Caput leonis adverſum.* ✠ RECION. *Caput vituli dextrorſum verſum.* AR. II. (Muſ. Caeſ.)

3.) *Caput leonis adverſum, infra ramus lauri.* ✠ RECINO. (*retrograde.*) *Juppiter ſedens d. haſtam, omnia intra lauream.* AR. I. (Mazochi Tab. Her. p. 550.)

4.) *Alius ſed* RECINOƧ. AR. I. (Muſ. Caeſ.)

5.) *Alius, ſed* RECINON. AR. III. (Muſ. Caeſ.)

6.) *Caput leonis adverſum.* ✠ RECI. *intra lauream.* AR. III. (Panel ex le Bret. Trevoux Octob. 1737. Pellerin, ſed apud quem aeneus dicitur, fors chalcographi errore.)

7.) *Caput leonis adverſum.* ✠ RE. *In utriusque literae medio circulus, in cujus centro globulus.* Æ. IV. (Muſ. princ. Waldeck.)

Numi recentiores:

8.) PH. PHΓ. PHΓINON. PHΓINΩN.

9.) PHΓINOΣ *in* argenteo ſuo legit Begerus [f]), at in ſimili Maffejus PHΓINOM [g]). Praeplacet judicium Begeri, et tanto iſtud magis, quia nullum cum epigraphe PHΓINOM editum video apud Magnanum, qui magnum monetae Rheginae numerum prodidit.

* * *

Agendum primo de ipſius inſcriptionis natura, de qua cum a nonnullis viris gravibus praepoſtere ſit *judicatum*, neceſſe eſt reſtituere ea, *quae olim* in eadem cauſa *prolixius ſum* commentatus [h]).

Cum refert Strabo [i]), Rhegium nomen accepiſſe *ἀπο τȣ ῥηγνυσθαι, abrumpi*, auctore etiam Aeſchylo, quem citat, abrupta nimirum terrae motu Sicilia a continente Italiae, nihil is ſane dixit aliud, quam quod vulgo dictum fuit auctoribus cum Graecis, tum Latinis. At idem paullo infra alium etymologiae modum, quem auditu acceperat, in medium profert, nimirum, ſic urbem appellatam videri a Samnitibus, propter ſplendorem, ſcilicet *Regium*, tanquam *Regiam*, βασιλειον; horum enim principes

c) L. IX. c. VI. § 84. d) Num. M. Graeciae tab. II. e) Tab. Heracl. p. 551.
f) Th. Br. T. I. p. 338. g) Oſſerv. let. T. V. p. 390. h) Sylloge I. p. 12. i) L. VI. p. m. 396.

Romanae civitatis fuiſſe participes, Latinoque plurimum ſermone uſos. Haec Strabo, cui, homini Pontico, et Latinarum rerum minus perito venia danda, ſi rumori parum firmo, et peregre advecto locum in commentariis ſuis indulſit, cui exiguam a ſe habitam fidem, argumento eſt, quod ipſe auſus non eſt, iſtud adfirmare, ſed aliis, verumne ſit, an falſum, dijudicandum relinquit. Atque ut brevitatis cauſa argumentis aliis abſtineam, quae memoratam hanc a Strabone ſententiam evertunt, indubitatum eſt, exſtare Rhegii numos multo ante ſignatos, quam praetenſa haec Samnitum cum Romanis communio coepit.

Mazochius ita diviſit Strabonis ſententiam, ut concederet quidem, *Regium* habuiſſe nomen a *Regia*, tamen appellationem iſtam non inditam a Samnitibus, ſed a primis urbis incolis ex oriente utique advectis, in quorum lingua RAC eſt *regnare*, et REC idem quod *rex*. Ait praeterea, literas, quibus Rhegii numi inſcribuntur, eſſe Latinas, vel Oſcas, (Graecas non agnoſcit) percuſſos vero hos numos poſt octogeſimum ante Chriſtum annum promulgata lege Julia, qua civitas Romana cum Samnitibus, Lucanis, Bruttiis communicata fuit, ex quo ſcilicet ſermo Latinus familiaris evaſit Italicis urbibus. Lege haec omnia apud auctorem latius expoſita [k]). Digna ſane omnis haec oratio homine, cui omnia hujus univerſi vocabula, quae aut ultima Thule, aut ſummotiſſima in Auſtrum Taprobane fuderunt, orientali fonte cadere videbantur, et qui unis philologiae criticae ſtudiis intentus neglexit eam partem, quam πρακτικην appellamus, ſeu quae in dijudicanda veterum monumentorum natura et externis cauſis verſatur. Non eſt mihi animus, abſurda omnia, quae toto hoc capite effudit Mazochius, refutare, in id unum intento, ut comprobem, literas monetae Rheginae non eſſe aut Latinas, aut Oſcas, ſed plane Graecas.

Jam primum certum eſt ex Strabone aliisque, quos principio adduxi, fuiſſe Rhegium coloniam Chalcidenſium, et, quod ſequitur, perinde urbem Graecam, quam aut Veliam, aut Cumas, perinde adeo Rheginos lingua patria Graeca uſos, quam aut Eleatas, aut Cumaeos. At, inquit Mazochius, literae in Rhegii numis ejusdem ſunt formae, cujus ſunt Latinae. Quid tum? an ergo propterea Latinas faciemus? Quod ſi valebit, nihil obſtat, quo minus aut Syracuſanorum SVRA, aut Naxiorum NAXION, aut Gelenſium CELAΣ, aut Meſſanae MESSENION, aut Himerenſium HIMERA, aut Selinuntiorum HVΨAΣ, aut, ſi ſuperis placet, literas, quae ſunt in vetuſtiſſimis marmoribus Amyclaeis, vel Sigeo, Latinas vel Oſcas compellemus, quod literae in his fere omnes Latinis ſunt ſimillimae. Quis jam ignorat, Romanorum alphabetum eſſe vetuſtiſſimum Graecum, quod Pelasgicum appellamus, conſtanter retentum a Martia hac gente et veteris inſtituti tenace, Graecis interim innata novandi libidine literarum aut formam aut valorem immutantibus? Rectius ergo

k) Tab. Heracl. p. 550.

feciſſet vir ſumme eruditus, ſi graviſſima Plinii et Taciti teſtimonia his monumentis adcommodaſſet, quorum ille [l]): *Veteres Graecas literas fuiſſe eaſdem paene, quae nunc ſunt Latinae, indicio erit Delphica tabula antiqui aeris etc.* hic [m]): *et formae literis Latinis, quae veterrimis Graecorum.* Legis ergo inſtar tenendum, quanto magis literae in numo aut marmore urbis Graecae ad formam literarum Romanarum accedunt, tanto eſſe eum numum aut marmor antiquius, inſcriptum ante, quam haec Graecorum innovatio invaleſceret. Atque ſecundum hanc legem certum etiam, antiquiſſimos eſſe numos Sicularum urbium, quos mox citavi, et antiquiſſimos ex eadem cauſa eſſe numos Rhegii inſcriptos RECI. RECION. RECINO. RECINOƧ, nam, ut marmora taceam, R et S, quae Mazochio Latinae videntur, habemus in numis vetuſtiſſimis Syracuſarum, et C pro Γ in numis Gelenſium, Agrigentinorum, aliorumque extra Siciliam. Quod vero ait idem, hos Rheginorum numos nonniſi poſt octogeſimum ante Chriſtum annum percuſſos, ſatis teſtatur, virum ſummum majorem operam impendiſſe volvendis libris, quam dijudicandae numorum aetati. Certum enimvero, ut docebimus infra, exſtare Rhegii numos quinto circiter ante Chriſtum natum ſaeculo ſignatos, cum qua aetate quo pacto componemus aut legem Juliam, aut Bruttios civitate R. donatos, aut ſermonem Latinum Rheginis familiarem, quibus tum adhuc Latini fere ignoti? Atque haec uberius placuit exponere, quod praeter Mazochium fuere eruditi alii inſignis nominis, qui Rhegii numos Latine inſcriptos credidere. Hos inter Pellerinius nomen RECI. numi ſui Latinis literis ſcriptum putavit, eumque cuſum tum, ex quo Rhegium colonia deducta eſt. Video etiam, Cl. Moriſanum auctorem praeclari operis: *Inſcriptiones Reginae diſſertationibus illuſtratae, Neapoli* 1770. nonnullos agnoſcere Rhegii numos Latine inſcriptos.

Atque ut literas Rheginas eſſe Graecas, ſed alphabeti vetuſtiſſimi docui, ſic et vocabula ipſa eſſe plane Graeca, neutiquam Latina, ex ipſa terminatione patet. Habes in numo 2. ſcriptum RECION; an Latinum iſtud facies, quando totum Graecum eſt, nempe urbis nomen in recto, ut in aliarum urbium numis ΤΑΡΑΣ, ΜΕΣΣΑΝΑ, HIMERA, ex quo recentior orthographia fecit *ΡΗΓΙΟΝ?* quo modo et Ovidius dicendo: *Rhegion ingreditur etc.* [n]) naturam vocabuli Graecam plane profeſſus eſt. In numo 5. legitur RECINON, pro quo in numis recentioribus numeri 8. eſt ΡΗΓΙΝΩΝ. An vero unquam Latini vocabula ſua flexere in ON? Eſt ergo Graecum ſolitum in gignendi caſu a recto Ρηγινος, quod eſt certum ἐθνικον Rhegii. In numo 4. eſt RECINOS, pro quo in numo recentiore num. 9. eſt ΡΗΓΙΝΟΣ, nimirum idem Rhegii ἐθνικον in unitatis numero, ut habemus in aliarum numis ΝΕΟΠΟΛΙΤΗΣ, ΚΑΤΑΩΝΙΑΤΑΣ, ΚΡΟΤΩΝΙΑΤΑΣ etc. Denique in numo 3. eſt RECINO.

l) L. VII. § 58. m) Ann. XI. c. 14. n) Met. XIV. 48.

Eſto, nomen iſtud revera ſic legi, etſi in ſimilibus aliis legatur RECINOS, tamen et RECINO Graecum eſt putandum, quia Graecum quoque eſt ΜΕΣΣΑΝΟ in numis Meſſanae, de qua terminatione vide numos hujus urbis Siculae. Si ergo literae in his Rhegii numis Graecae ſunt, vox ipſa ex Graecae linguae legibus formata, ejus vero urbis conditores Graeci, multo etiam magis veriſimile, nomen urbis ab etymo Graeco ducendum, et quidem ex plurimorum auctorum ſententia, ut dixi, ἀπο τȣ ῥηγνυσθαι, cujus rationis eſt etiam Strabonis ῥηγμα, id eſt: *ruptura*, oppidum Ciliciae ad oſtia Cydni o), et ipſa etiam vox ΡΗΓΜΑ ſcripta juxta monticulum, ex quo aqua profluit, in numo Limyrae Lyciae p). Quod ſi verbum *Rhegium* eſt potius Latinum, aut ſecundum Mazochium orientale, ſed ejusdem cum Latino ſignificationis, mirabor ſane, ſcriptores Romanos tam rerum ſuarum neſcios etymon urbis ex alieno potius ſolo, quam ſuo petere voluiſſe, quos inter Trogus apud Juſtinum q): *Rhegium dicitur ideo, quia Graece abrupta hoc nomine pronunciantur.* Et Plinius r): *Ab hoc dehiſcendi argumento Rhegium Graeci nomen dedere oppido in margine Italiae ſito.* Salluſtius, cum idem narraſſet, addit: *Inde Rhegium nominatum* s). Cumque auctores alii fere omnes nomen urbis ſcripſerint *Rhegium* cum aſpirata, non *Regium*, certum eſt, illis vocabulum hoc Graecae originis creditum.

Ducto ergo a *rex* vel *regius* etymo ingenioſe Mazochius ſimilium numorum typos explicat. Vnam faciem occupat Juppiter. Cur iſtud? quia rex eſt hominumque, deumque. Alteram leonis caput, nimirum et hic rex quadrupedum. An et lepori, et vitulo, quem in pluribus Rhegii numis habemus, aliquas in hoc regno partes dederit, ignoro. In haec abſurda aberrare virum eruditum neceſſe fuit, dum ad explicandas res planiſſimas, faſtiditis, ubi ubi poterat, Occidentis copiis velut alter Antonius, accinctus ope barbarica, variisque armis

ab Aurorae populis et litore rubro
Aegyptum, viresque Orientis, et ultima ſecum
Bactra vehit.

Ceterum ex numis ſcriptoribusque poſſe confici, multos ex pervetuſtis his Rhegii numis in quintum usque ſaeculum ante Chriſtum natum porrigi, docebimus in moneta Meſſanae Siciliae. Ad haec non literarum ſolum forma, ſed et picturae ratio remotam numis Rheginis vetuſtatem dictant.

Typi:

Caput leonis adverſum perfrequens eſt in Rhegii moneta typus, cujus lecti cauſam vide infra in Meſſana.

Apollo ejusque attributa ſaepe in numis recentioris aevi recurrunt. Sed et vetus ejus fuit apud Rheginos religio; nam teſte Varrone t) Oreſtes in Rhegii

o) L. XIV. p. m. 990. p) Pellerin Rec. III. p. 219. q) L. IV. c. 1. r) L. III. § 14. s) Fragm. apud Iſidorum. t) Fragm. L. X.

fluviis a matris nece purgatus Apollinis ibi templum aedificavit, et vetus inſcriptio Rhegina, quam ex Moriſano recitat Cl. Morcellus [u]), ait: IN. TEMPLO. APOLLINIS. MAIORIS. Praeterea ferebatur Rhegium colonia Delphis, et Apolline auſpice deducta [x]).

Numi alii cultum Jovis, Dianae etc. ſiſtunt. In aliquibus caput geminum juvenile jugatum ut Jani.

* * *

Globuli, unciarum notae, in nonnullis aeneis. Horum vices in compluribus ſubeunt lineolae II. III. IIII. ut in numis Catanae.

SCYLACEVM.

Numus ΣΚΥΛΑΛΑΤΙΩΝ apud ſolum Goltzium.

SIBERENE.

Numi vulgati a Proſpero Pariſio, quibus deinde tres alios, incertum, quibus auctoribus, addidit Magnanus. Cum hujus urbis nemo geographorum meminerit, et verisimile ſit, Stephani Siberenen eſſe eandem cum illa, quae ſaeculo inferiore dicta fuit *S. Severinae*, atque adeo vix unquam hujus nominis vetus urbs exſtiterit, apparet, quam ſit infirma horum numorum omnium fides.

TEMESA.

Numi ΤΕΜΕΣΕΩΝ ex eodem et ſolo Proſpero Pariſio, fidei adeo dubiae.

TERINA.

Ad mare Tyrrhenum, a Crotoniatis condita, ab Hannibale everſa [y]).

Epigraphe: TE. TEP. TEPI. TEPINAION. TEPINAIΩN. in aliquibus abeſt omnis inſcriptio.

Typi: *Caput muliebre diadematum, ſaepe intra lauream.* ✕ *Mulier amphorae inſidens d. lauream, vel caduceum, vel aviculam etc.* In aeneis nonnunquam *Pagurus.* (Muſ. Caeſ.)

Capite anticae veriſimile eſt exhiberi Ligeam, quae fuit una Sirenum, de quo vide, quae ad numos Neapolis Campaniae diſputavi.

AR. RR. Æ. RRR.

VALENTIA.

Vide ſupra Hipponium.

ZEPHYRIVM.

Numus ΖΕΦΥΡΙΕΩΝ. Goltzianus.

NVMI VRBIVM ITALIAE INCERTARVM.

ORRA.

Exſtant numi, aenei omnes, inſcripti ORRA addito in aliquibus ΓOR. (Pellerin, Pembrock.) vel ΓORO. (Muſ. Caeſ.) Typi: *Caput Herculis.* ✕ *Fulmen.* — *Caput juvenile laureatum*, vel *Caput Veneris.* ✕ *Cupido gradiens et lyra canens.* — *Caput juvenile laureatum.* ✕ *Aquila.* Adduntur globuli, ex quorum numero ſunt quincunces, trientes, quadrantes, ſextantes. Numi ſunt apud Haymium, (T. II. p. m. 167.) Pellerinium, (Rec. III. p. 107.) Arigonium, et in muſeo Caeſareo.

Vt certum eſt, numos eſſe Italicos

u) de Stilo inſcript. p. 152. x) Antig. Caryſt. Hiſt. mirab. c. 1. y) Plin. Strabo.

docentibus iſtud adſtitutis globulis, ita nemo hactenus veriſimile quid attulit, cujus Italiae urbis poſſint numi videri. Conjectura Pellerinii, *Horreum* quoddam Siciliae opinantis [z]) vix memorari meretur. Magnanus *Orram*, Latinis *Vriam* Locris Epizephyriis inſerit, et ab Idomeneo Deucalionis F. conditam narrat nullo vade citato [a]). Addit, quo id confirmet, ſecutus, ut opinor, Cl. Ignarram [b]), numum ex muſeo Nojano, in quo adjectam ait vocem ΛΟΚΡΩΝ. Si ipſam numi imaginem ſpectes, videbis, in averſa ſcriptum ΟRRA, in adverſa ΩΛ, ex quo ΛΟΚΡΩΝ confici nequit, qui populus conſtanter literam O, non Ω uſurpavit. Plus igitur lucis hi adhuc numi deſiderant.

Eadem hora, qua primum paginae hujus experimentum ex typographeo emerſit, perlata eſt ad me Neapoli diſſertatio: *Illuſtrazione di un antico vaſo trovato nelle ruine di Locri*, ab ejus humaniſſimo auctore Michaele Ardito mihi dono miſſa. In ejus fronte exſtat imago numi, cujus Cl. Ignarra in ſuo de palaeſtra Neapolitana opere obiter tantum meminerat, eſtque talis:

Caput Palladis galeatum. ✕ ΛΟΚΡΩΝ. *Botrus, ſupra quem* OPPA. Æ. III. (Olim in muſeo ducis Nojae, nunc reg. Neap.)

Ex hac rariſſimi hujus numi epigraphe ſaltem iſtud commode eruitur, Orram hactenus ambigui ſitus in Locrorum Epizephyriorum agro fuiſſe poſitam.

Æ. RR. *Horum unus apud Pellerin* AR. *dicitur chalcographi vitio, ut teſtatur Magnanus.* (l. c.)

Huic addi poſſunt numuli varii argentei IV. et V. formae typis *diotae*, *capitis equini*, *lunularum*, *facis ardentis etc.* quales complures olim ſpectandos dedi [c]), et de quibus iſtud tantum conſtat, intra magnae Graeciae fines reperiri. Epigraphe aut nulla, aut nimium parca omnem hactenus reperiundae eorum patriae viam occluſit.

z) l. c. a) Bruttia num. p. 9. b) de Pal. Neap. p. 253. c) Sylloge I. p. 16.

SICILIA.

PROLEGOMENA.

Omnium mediterranei inſularum magnitudine, opibus, frugum abundantia, urbium et antiquitate et potentia, regum et tyrannorum claritate, rerum geſtarum gloria facile princeps. Neque vero etiam, quod ad praeſens inſtitutum pertinet, ulla alia Graeci orbis regio aut tanta copia numos ſignavit, aut tanta elegantia, ſi Graeciam M. demas, quae in utraque laude cum Sicilia de principatu poſſit contendere. Quantam vero utilitatem philologiae ſtudiis adferat moneta Sicula, abunde ex hoc tractatu licebit, perſpicere.

A figura dictam fuiſſe *Trinacriam*, conſpirant Strabo [d]), Diodorus [e]), aliique, nimirum a tribus promontoriis, in quae procurrit, Peloro, Pachyno, Lilybaeo. Plinius [f]): *Ante omnes claritate Sicilia*, *Sicania Thucydidi dicta*, *Trinacria pluribus*, *aut triquetra a triangula ſpecie*, unde et Horatius dixit *triquetra tellure* pro *Sicilia* [g]), quo modo et de Britannia Caeſar [h]): *Inſula natura triquetra.* Tria haec promontoria tribus cruribus inter ſe nexis ſolent indicari, quae uno vocabulo, more inter nos recepto, *triquetram* ſolemus appellare, eſtque triquetra ſic dicta obvium, qua Sicilia indicatur, ſymbolum non modo in numis domeſticis, ſed Romanis etiam, ceu in denariis Marcelli et Lentuli. Trinis his cruribus ſaepe intertextas ſpicas videas ad notandum inſulae fertilitatem. Plerumque in triquetrae medio alatum viſitur Meduſae caput, et aliquoties in numis Syracuſanis ipſa etiam crura alis inſtructa comparent. Utriusque phaenomeni cauſam idoneam nondum reperi, et libenter patiar me ab alio edoceri. Haec tamen triquetra non ita propria eſt Siciliae, ut non etiam aliarum urbium numis inſideat, ut Veliae Lucaniae, Sueſſae Campaniae, et teſte numo Hunteriano Metaponti Lucaniae, quod quidem propter viciniam minus mirum, ſed et Aſpendi Pamphyliae, Selges Piſidiae, *principum Olbenſium* Ciliciae, aliarumque ejus tractus urbium, quae in eodem ſymbolo concordia tanto magis mira videatur, quod urbium tanto intervallo diſſitarum nullus cum Sicilia nexus appareat. Eadem triquetra exſtat etiam in numis aeneis praefectorum claſſis M. Antonii IIIviri, quos tamen certum eſt extra Siciliam cuſos.

Alter typus in numis Siculis frequens eſt bos cum facie humana, cujus explicatum praecepi in diſſertatione Campaniae numis ſubjecta.

Obvius etiam typus in numis praecipue tetradrachmis bigae, trigae, quadri-

---

d) L. VI. e) L. V. c. 2. f) L. III. § 14. g) L. II. Sat. VI. v. 55. h) L. V. c. 13.

gae, Victoria, plerumque habenas moderante, aut advolante deſuper, et aurigam, aut equum ſolum coronante. Qui in numos Siculos commentati ſunt, eo ajunt indicari ſolennes Graecorum ludos, et relatas in his victorias. Veriſimile iſtud videatur, praecipue cum, ut dixi, plerumque in his numis aurigam advolans Victoria coronet, quem honorem revera Olympionicis tributum novimus. Nam teſte Thucydide i) Lichas Spartanus, cum videret, ſuas bigas palmam in Olympia abſtuliſſe, ipſe in ſtadium progreſſus aurigam coronavit. Ceterum cum typus hic compareat in numis plurium Siciliae urbium, et quidem antiquiſſimis, ac fere tetradrachmis tantum, videri poſſit uſu potius conſecratus, quam eſſe victoriae in ludis reportatae praeconium. Vix enim credam, Philiſtidem reginam, in cujus numis idem eſt typus, aliquod ſibi ab his exercitiis decus quaeſiviſſe.

Amabant Siculi in moneta ſua proponere fluviorum ſuorum nomina et effigies. Eorum octo ſunt comperti, *Acragas* Agrigenti, *Amenanus* Catanae, *Arethuſa* Syracuſarum, *Aſine* Naxi, *Chryſas* Aſſori, *Gelas* Gelae, *Hipparis* Camarinae, *Hypſas* Selinuntis. Eorum effigies ſunt forma humana, ut ad ſingulas urbes videbimus, et copioſe diſſeruimus in citata mox ad Campaniae numos diſſertatione.

Numi Siculi antiquiſſimi ut cognitione ſtyli delectant, qui apud hanc gentem viguit, antequam artes circum auream Alexandri M. aetatem perficerentur, ita palaeographiae pulcherrima et copioſa exempla ſuppeditant. Praecipua ex his ſunt: DANKLE, HIMERA, CELAΣ, MESSENION, NAXION, SVRAϘOSION, HVΨAΣ &c. Varios hos Siculae in numis ſcripturae modos collectos vide in Principis Turris Mutiae inſcriptionibus Siciliae et adjac. inſ. Prolegom. pag. XXXV. De dialecto in numis Siculis mox ſeparato articulo agam.

Ad metallum quod attinet, antiquiſſimi quique argentei ſunt omnes, et vix eſt aeneus, qui aevi admodum remoti indicia praebeat. Serius ſignati aurei, cujus generis ut obvii ſunt Syracuſani, ita aliarum urbium rariſſimi, puta, Agrigenti, Gelae, Tauromenii. Sunt tamen obvii aurei ex eorum genere, quos Punicos, et Panormi cuſos credimus. Regum item aut tyrannorum aurei inde ab Agathocle parabiles, demptis Hieronymi, qui rariſſimi.

Quando numi in Sicilia feriri deſiverint, incertum. Habemus numos Agrigenti coloniae Latinos, et Segeſtae Graecos ſub Auguſto, et coloniae Panormi ſub Tiberio ſignatos. Veriſimile, adhuc ſub Auguſto urbibus Siciliae liberis jus monetarium ademptum, ſub Tiberio etiam coloniis non Siciliae modo, ſed et Africae veteris, de quo inſtituto alibi erit agendi locus.

Comperta numorum Siculorum praeſtantia multi fuere auctores, qui eos in vulgus edidere, aut commentariis illuſtravere. Jam ante duo ſaecula *Hubertus Goltzius* vulgavit numos Siculos. Poſt hunc *Philippus Paruta* Panormitanus divitem ſuum numorum patriorum ſyllabum conſcripſit alteris curis Romae a *Leonardo*

i) L. 5. c. 50.

Auguſtino, Lugduni a *Marco Maiero* additis ſupplementis editum. Ei reſtituendo poſtremus manum admovit *Sigebertus Havercampus*, quo is in opere, praegrandis atque indigeſtae molis, ut pleraque ſua numismatica, non modo vetera illa Goltzii, Invegis, Mirabellae, Maieri recoxit, ſed prolixos etiam commentarios ex ſuo cornu, quod copiam ſemper, etſi raro bonam, fuderat, veteribus adjecit, qui, quo ſint loco habendi, ne detrahere viri praeclari meritis unus videar, ex Petri Burmanni praefatione Dorvillii Siculis praefixa pag. XXXIII. poteris colligere. At eximia ſunt ſupplementa, quae laudatus *Dorvillius* legit, et quae editis a ſe monumentis Siculis conjuncta ſunt, a Petro Burmanno Secundo erudite ac magno judicio explicata. Noſtra aetate de numis Siculis plurimum promeritus eſt *Gabriel Lancillotus Princeps Turris Mutiae*, qui non modo inde a pluribus annis quinque opuſculis, quae *Aggiunte alla Sicilia numismatica di Paruta* appellavit, veterum in edendis numis Siculis ſphalmata correxit, ſed novas etiam acceſſiones additis, quas longus in patria uſus docuerat, praeclaris animadverſionibus nobiscum communicavit, ac poſtremo Siculos numos omnes hactenus cognitos tabulis CVII. complexus eſt in opere: *Siciliae populorum et urbium, regum quoque ac tyrannorum veteres numi Saracenorum epocham antecedentes. Panormi* 1781. Inſignibus his principis indefeſſi conatibus ſi reſpondiſſet chalcographi adcuratio, qui ſaepe cum inſcriptiones, tum typos propalam pervertit, et ſi in ipſis tabulis discreti fuiſſent numi, quorum ipſe archetypa vidit, ab iis, qui ſibi e Goltzio et Paruta, de quorum ipſe fide non raro dubitat, fuere cogniti, nihil eſſet, quod ad Siciliae numismaticae perfectionem amplius poſſemus deſiderare. Ex hoc opere numos, quos citabo, omnes excerpſi, ut adeo neceſſe non ſit memorare muſea, quod alias facere inſtitui. Ab eo tempore auctor nobiliſſimus duo edidit ſupplementa auctariorum nomine, primum anno 1789, alterum anno 1791, ſed neſcio, quo fato contigit, ut horum alterum ad manus meas perveniret, at primo in hanc horam caream.

De dialecto et linguis in numis Siculis.

Dores, Jones, Chalcidenſes transgreſſos in Siciliam, et extruſis indigenis barbaris fundaſſe urbes, hiſtoria docet. Fuere igitur tot in Sicilia dialecti, quot variae gentes, nempe Dorica, Jonica, Attica, nam Chalcidenſes Athenienſibus fuere cognati. Haec ut vera fuerunt ſub ipſa urbium fundatarum principia, ita alia ſubinde lex praecipue circum eam aetatem, qua plerique numi, quos ſuperſtites habemus, ſignati ſunt. Nam cum maxima eſſet Dorum in inſula potentia, qui Syracuſas, Agrigentum, aliasque urbes omnibus copiis refertas tenuere, horum cupiditate vel diſſenſu gentibus aliis vel ejectis, vel ſervire coactis, vel ſecum permixtis, factum ſubinde, ut Dorum quoque lingua reliquas omnes paullatim abſorberet. Nova quoque Dorum ſupplementa ex Graecia arceſſita ſuppetias ve-

nere, ceu Meſſenii Dores, qui occupata Zancle alterius gentis ſuam continuo dialectum invexere. Sane Siculae urbes omnes Dorice numos ſuos inſcripſere, ut: ΜΕΣΣΑΝΙΩΝ. ΠΑΝΟΡΜΙΤΑΝ. ΑΡΧΑΓΕΤΑΣ. ΒΑΣΙΛΙΣΣΑΣ etc. pro ΜΕΣΣΗΝΙΩΝ. ΠΑΝΟΡΜΙΤΩΝ. ΑΡΧΗΓΕΤΗΣ. ΒΑΣΙΛΙΣΣΗΣ. Miſſis vocabulis ſimilibus aliis Dorismi am. cogniti juvat philologiae cauſa expendere alia Dorismi minus in vulgus noti.

ΒΑΣΙΛΕΟΣ, pro ΒΑΣΙΛΕΩΣ; conſtanter in numis Siculis, etiam illa aetate, qua Ω primum invaluit. Eſt ΒΑΣΙΛΕΟΣ modus communis, retentus a Doribus et Aeolibus, nam et in marmore reperto apud Cymen Aeolidis eſt ΑΡΧΙΕΡΕΟΣ. ΛΑΟΔΙΚΕΟΣ. [k]), at ΒΑΣΙΛΕΩΣ Atticum eſt, atque in omnibus aliorum regum numis uſurpatum.

ΣΥΡΑΚΟΣΙΩΝ. ΑΡΕΘΟΣΑ. pro ΣΥΡΑΚΟΥΣΙΩΝ.ΑΡΕΘΟΥΣΑ. Συρακοσαι dixit et Pindarus, (*Pyth.* B. v. 1.) et aliquoties Theocritus, et eadem Dorica libertate uſus Virgilius tertiam corripuit in: *Prima Syracoſio* &c. [l]), de quo ſive archaismo, ſive Dorismo uberius agam in numis Alexandri I. Macedoniae regis. Ex quo apparet, epigraphen ΑΡΕΘΟΣΑ nequaquam ortam ex vitio ſcribendi, ut viſum Principi T. M. [m])

ΑΓΑΘΟΚΛΕΙΟΣ. perfrequens in numis Agathoclis pro ſolito ΑΓΑΘΟΚΛΕΟΣ. Exempla Dorica vocalis Ε in diphthongum ΕΙ mutatae ſuppeditat Maittairius [n]). In numo uno, ſi recte iſtud promulgatur, Princeps T. M. vidit ΑΓΑΘΟΚΛΕΟΥΣ. [o]), quanquam apud Polybium habeamus quoque Στρατοκλεους [p]), et in numo Nicoclis Paphiorum regis ΝΙΚΟΚΛΕΟΥΣ.

DANKLE, propter primum elementum huc pertinet. Numos ſic inſcriptos pertinere Zanclen, quae ſubinde Meſſana dicta eſt, a nemine ambigitur. Notat Maittairius poſt tot alios linguae Graecae magiſtros [q]), Dores paſſim Ζ in Δ mutaſſe, et ſic dixiſſe δυογον pro ζυγον, et Δευς pro Ζευς, ergo dixerunt etiam Δανκλε pro Ζανκλε. Verum quod maxime Dorismum hunc comprobat, eſt lapis a Fourmontio apud Amyclas Laconiae repertus, in quo Zeuxidamus notus Laconum rex ſcribitur ΔΕΥΚΣΙΔΑΜΟΣ [r]). Lacones Dorice locutos conſtat. Quicunque ergo tum, cum numi cum epigraphe DANKLE ſignati ſunt, urbem tenuere, etſi origine Dores non fuerunt, certum eſt, ad receptum in inſula Dorismum deflexiſſe, atque ex hujus lege Δ pro Ζ uſurpaſſe, eodem modo, quo et Chaldaei literam *Zain* Hebraeorum in *Daleth* mutavere. Neque vero opus eſt continuo Dorismum arceſſere, cum Plato generatim dixerit, veteres Graecos elemento Δ pro Ζ frequenter uſos [s]). Sic et veteres Latini dixere *Medentius* pro *Mezentius* teſte Priſciano [t]). Neceſſe non fuerat, doctrinae jam cognitae longius inhaerere, niſi viderem, viros primi in arte noſtra ſubſellii in explicando hoc

k) Gaylus Rec. d'Ant. T. II. p. 170. l) Eclog. VI. 1. m) Aggiunt. p. 138.
n) Graec. dial. p. m. 168. o) Tab. CI. n. 12. p) Exc. leg. LXVII. q) l. c. p. 141.
r) B. L. Hiſt. T. XVI. p. 101. s) in Cratylo p. m. 418. t) p. 552. ed. Putſch.

elemento graviter hallucinatos, etſi, quod poſtea adverti, ſimilia his, quae modo docui, pridem praeceperit Montfauconius [u]). Opinabatur Frölichius, eſſe Z formae vetuſtiſſimae, et deinceps abolitum [x]). Cl. Dutens putabat poſitum D, quod nondum inductum eſſet Z [y]). Pellerinio ex Oſcorum vel Etruſcorum alphabeto captum videtur, idque tanto pronius, quoniam *Zancle*, ut in hujus urbis numis dicetur, incolas aliquando habuit ex Campania advectos, quam tenuere Oſci et Etruſci, cumque litera D in horum alphabeto potentiam τȣ R habuerit, ſequi, urbem ab his dictam *Rancle* pro *Zancle* [z]). Hunc Pellerinii parachronismum refutabo infra, cum de urbis hujus numis agam. Forma hujus literae ad Latinum D accedens naturam Graecam non inficiatur, ſed numum eſſe canae vetuſtatis ſuapte profitetur.

De variis Siculorum dialectis multa erudite congeſſit Princeps T. M. in ſaepe laudato opere: *Inſcriptiones Siciliae Proleg. p. XVI. ſeq.*

Linguas, quibus numi *Siculi loquuntur*, habemus tres varias, Graecam, Punicam, Latinam, nimirum pro variis nationibus, quae in hac inſula domicilium fixere, quae cauſa videtur, cur Apuleius Siculos *trilingues* dixerit [a]). Dominatur Graeca, de numis *Punicis agemus in Panormo*, Latina anguſtos habet fines, et cum hac res Siciliae numismatica defecit. Numi *hujus inſulae* Arabici ad meum *inſtitutum non pertinent.*

---

u) Palaeogr. p. 127. x) Not. elem. p. 24. y) Explic. de quelq. méd. p. 184.
z) Rec. III. p. 101. a) Metam. L. XI. p. m. 226.

SICILIA.

Caput muliebre velatum, et coronatum ſpicis. Ӿ ΣΙΚΕΛΙΩΤΑΝ. *Victoria in citis quadrigis.* AR. m. m.

Numum hunc primus edidit Pellerinius, ſubinde ſimilem alium Princeps T. M. b) Eo ſunt ſingulares, quod communi nomine omnes totius inſulae populos complectuntur. Vtriusque partis typus ſuſpicari facit, eos Syracuſis ſignatos, at quo conſilio, incertum.

AR. RRRR.

ABACAENVM.

Ex uno fere Diodoro cognita, qui eam ad Septentriones prope Tyndaridem collocat.

Ejus numorum agmen ducat ſequens:

Sine epigraphe. Scrofa. Ӿ *Nullo plane typo.* AR. I. (*Muſ. princ. de Waldeck.*)

Typus ſingularem hunc numum, ut ex ſequentibus patebit, Abacaeno vindicat. Ad haec veniſſe eum ex Sicilia, certo conſtat. Rarum eſt videre numum cum averſa plane ſterili, ut alibi diximus. Reliqui

Argentei ſunt minimi moduli, et pertenues. In his

Epigraphe: haec admodum variat, ABA. ABAK. aut ABAKAIN. βουςροφηδον, aut in eodem numo ſcriptum utrinque ABAK. Illud ſingulare in compluribus, quod nominis pars altera in averſam trajicitur, ſic ut in antica ſit ABAK. in averſa AINI. vel AINON. Non obſervato hoc utriusque partis nexu Havercampus legendum putavit Λιονт. nimirum aetatis vitio pro ΣΕΛΙΝΟΝΤ. et notari concordiam Abacaenum inter et Selinuntem c). Gravius peccavit Pellerinius, cum numum ſimilem Abacaeno ademptum Aeno Thraciae tribuit, ſic ut ABAK. eſſe nomen magiſtratus, AINI nomen urbis adſereret d).

Typi: Caput barbatum, in aliis nudum, vel laureatum. Ӿ *Scrofa, adſtituta nonnunquam ſucula.*

Aenei:

Caput muliebre. Ӿ ΑΒΑΚΑΙΝΙΝΩΝ. *Bos dimidius cornupeta.* Æ. III.

* * *

Maſſejus numum inſcriptum Punice Abacaeno noſtro tribuit, de quo agemus in diſſertatione Phoeniciae numis ſubjecta.

AR. R. Æ. RRR.

ABOLLA.

Vrbs obſcura et a ſolo Stephano laudata.

Vnicus hactenus a Dorvillio editus: (in Siculis tab. XX.)

Taurus. Ӿ ABO. *Botrus.* Æ. III. At fatetur Princeps T. M., ſibi ſimilem in muſeis patriis non conſpectum, et ipſe in re incerta judicium differre maluit.

Æ. RRRR.

---

b) Aggiunt. p. 143. c) in Parut. p. 735. d) Lettres p. 187.

ACRAE.

Inter Syracuſas et Pachynum, a Syracuſanis conditae teſte Thucydide.

Caput Cereris ſpicis coronatum. ✕ ΑΚΡΑΙΩΝ. *Ceres ſtans utraque manu facem geſtat.* Æ. III.

Hunc numum jam vulgaverat Haymius [e]), ſed cum in eo non adverteret colligatas literas ΚΡ., legiſſetque adeo ΑΚΑΙΩΝ., eum tribuit Achaeis Syriae, quem errorem primus notavit Pellerinius [f]).

Æ. RR.

ADRANVS.

Ad Aetnae radices condita a Dionyſio ſeniore, ut refert Diodorus. Vrbs famigerata cultu dei Adrani per omnem inſulam celeberrimi, a quo ei et inditum nomen. Ejus religionem jam commendavit Plutarchus [g]). Copioſius Aelianus mille deo canes Moloſſis praeſtantiores fuiſſe ſacros narrat, quorum ea fuit divina natura, ut bono animo in templum intrantes blande exciperent, nocte vero caſu ebrios cuſtodiae cauſa domum deducerent; at qui praedandi conſilio eſſent ingreſſi, in fruſtra diſcerperent [h]). Idem paullo ſupra [i]) ſimiles caninos honores Vulcano in Aetna monte habitos narravit.

Caput Apollinis. ✕ ΑΔΡΑΝΙΤΑΝ. *Lyra.* Æ. III.

Hos in muſeis patriis paſſim obvios it Princeps T. M., apud nos vix repeiuntur.

Soli hi Adrani numi certi ſunt. Tamen non pauci alii perperam huc fuere vocati.

I. Quos edidere Goltzius et Paruta: ΑΔΡΑΝΙΩΝ typo aquilae et paguri, certe ſunt Agrigentinorum teſte ipſo Principe T. M., cui ſimilem alium in Siciliae muſeis videre non contigit.

II. Eos, in quorum antica legitur ΑΔΡΑΝΟΥ., tribuendos Mamertinis, in horum moneta docebimus.

III. Numos gravis aeris inſcriptos HAT. propter typum canis jacentis huc retulit Wachterus. [k]). Sed eos eſſe Hadriae Piceni, in hujus moneta probavi.

IV. Contulit et ſymbolam ſuam Patinus, qui numum Lucillae, in qua legerat: ΑΔΡΑΝΟΝ. ΤΥΧΗ, huc derivavit [l]). Non advertit vir eruditus, hac aetate numos in Sicilia ſignatos non amplius fuiſſe. Agnovit lapſum Havercampus, eumque, ſed altero errore Adramnae Coeleſyriae tribuit [m]). Eſt enim Adraae Arabiae, et epigraphe ſana ΑΔΡΑΗΝΩΝ. ΤΥΧΗ., ut ad hujus numos dicetur.

Æ. RRR. extra Siciliam.

AETNAEI.

Ad montem cognominem. Hiero Catanae incolis ex urbe ſua ejectis et deducta eo aliarum regionum multitudine locum eum *Aetnam* pro Catana, et ſemetipſum *Aetnaeum* dici voluit. At quartodecimo poſt anno mortuo Hierone veteres incolae urbem patriam per vim recuperaverunt ejectis novis inquilinis, qui ſubinde in vicinam urbem Ennesiam commigravere, quam *Aetnam* dixerunt.

---

e) T. II. p. m. 102. f) Rec. III. p. 98. g) in Timol. p. 241. h) Nat. anim. L. XI. c. 20. i) c. 3. k) Archaeol. p. 146. l) Num. Impp. p. 207. m) ad Parut. p. 724. et 726.

Haec Strabo [n]), Diodorus [o]), et Schol. Pind. [p])

Argenteum unicum reperit Princeps T. M.

Caput Sileni vel Fauni. ☧ AITN. *Caduceus formae inſolentioris.* AR. IV.

Simillimi huic quoad utramque partem, et metallum et modulum ſunt numi Catanae. Reliqua intra conjecturas ſtant.

In aeneis:

Caput Solis radiatum. ☧ AITNAIΩN. *Miles ſtans cum haſta et clypeo, in area tres globuli.* Æ. III.

Solis impenſiorem cultum ipſa rei natura monticulis perſuaſerit. Teſte Spartiano Hadrianus Aetnam conſcendit, ut ſolis ortum videret arcus ſpecie varium [q]). Simile Juliano Apoſtatae fuit propoſitum, cum apud Seleuciam Syriae Caſium montem aſcenderet [r]). In milite partis averſae Havercampus ipſum Hieronem videt gratae memoriae cauſa ab Aetnaeis monetae illatum.

* * *

Caput Cereris. ☧ AITNAIΩN. *Cornucopiae.* Æ. III.

Agri Aetnenſis ubertatem multum commendat Cicero in Verrina III.

AR. RRRR. Æ. R.

AGRIGENTVM.

Verſus mare Pachynum inter ac Lilybeum ad Acragantis et Hypſae confluentem teſte Polybio [s]). Ejus major patria Rhodus per Geloos [t]). Nomen traxit a fluvio Acragante, ut diſerte Thucydides [u]). Graecis dicta *Ακραγας*, cives *Ακραγαντινοι*, Latinis detortum in *Agrigentum*, ut a *Ταρας*, *Ταραντινοι*, et *Tarentum*. Vrbis eximias opes et amplitudinem abunde deſcripſere veteres, et teſtantur rudera, quae videſis in Dorvillii Siculis [x]).

Pars ejus numorum per literarum formam, ſcripturae legem, et ſimpliciorem artis modum remotiſſimum aevum indicat.

Epigraphe antiquioris formae obſervatur in argenteis, quin et aureis, ut:

AKPA. AKPAC — ANTOΣ. poſteriore parte *βουστροφηδὸν* ſcripta. Eodem modo AKPAΓ — ANTINON. inſcriptum tabellae quadrilaterae, ut in Syracuſanis. AKPAΓANTI. ſcriptum retrograde. In aureis magiſtratus Silanus exaratur ΣI-ΛA — NOΣ. *βουστροφηδὸν*.

In utraque etiam numi ſuperficie, ſed rarius, et in iis tantum, qui antiquitate praeſtant, urbis nomen notatur. Sic in aureo hinc AKPAΓANTOΣ. inde AKPAΓAN., in argenteo hinc AKPAΓA. inde AKPAΓANTINON. Vide ſimilia exempla infra in Meſſana.

Epigraphe recentioris formae.

AKPAΓAΣ. vel AKPAΓANTOΣ. Raro in aeneis aliter, quam AKPAΓANTINΩN. quae epigraphe in argenteis quoque, ſed recentioribus occurrit.

Princeps T. M. tam in ſuis Additionibus [y]), quam in magno ſuo opere [z]) numos protulit cum epigraphe AΓPAΓANTINON. et AΓPAΓAΣ., nempe ſecundo

n) L. VI. p. 412. o) L. XI. p. 441. et 461. p) ad Pyth. A. et Nem. Θ. q) in Hadr. r) Ammian. L. XXII. s) Hiſt. L. IX. c. 21. t) Thucyd. L. VI. c. 4. u) l. c. x) p. 88. ſeq. y) Tab. VII. n. 4. z) Tab. V. n. 1. Tab. VIII. n. 8.

elemento Γ pro K. Cum eruditus editor inſolentem hunc modum diſſimulet, etſi noverit, eum in tribus argenteis Parutae impugnari a Burmanno [a]), licebit chalcographi errorem ſuſpicari. Alio loco refert [b]), in aliis ſic eſſe diviſam epigraphen, ut in antica legatur AKPA., in averſa ΓΑΣ. vel ΓΑΝΤΟΣ. Verum haec exempla ab uno Paruta mutuatus videtur, nam ipſe ſimilem nusquam protulit, etſi hunc morem in Abacaeni moneta valuiſſe viderimus, atque etiam Lai Lucaniae.

Typi: Dominantur in Agrigentinorum moneta *pagurus*, et *aquila vel ſtans*, *vel viſcem*, *leporem*, *ſerpentem*, *columbam diſcerpens*; nonnunquam *aquilae duae*. Fuere, qui ſpecioſius quam veriſimilius cauſam rimarentur, cur utrumque animal Agrigenti monetam invaſerit. Pagurum ſuaſerit maris vicinia. Infra hunc varia conſpiciuntur ſigilla plerumque cum mari nexa, ut: *monſtrum muliebre marinum*, *Triton*, *equus marinus*, *piſces varii generis &c.*

* * *

Caput Jovis. ✕ AKPAΓANTINΩN. *Aquila.* AR. Æ.

Teſte Polybio [c]) *erat Agrigenti aedes Jovis Atabyrii ſicut apud Rhodios. Nam cum Rhodiorum colonia ſit Agrigentum, jure merito hic deus eodem nomine colitur, atque apud Rhodios.* Mox infra: *Olympii quoque Jovis templum etſi cultus magnificentia non acceſſit, magnitudine tamen incepti nulli ex omnibus Graeciae operibus eſt ſecundum.* De ſtupenda mole columnarum vide quae praedicavit Diodorus [d]).

Caput virile barbatum laureatum, in aliis nudum. ✕ AKPAΓANTINΩN. *Serpens baculo obvolutus.* Æ. II. III.

AΣKΛAΠIA. *Caput Cereris.* ✕ AKPAΓANTINΩN. *Vir togatus ſtans.* Æ. II. (Hunter.)

Capite anticae nummi prioris ſiſti Empedoclem civem Agrigentinum, eumque arte medica et philoſophia clarum cenſuere Burmannus [e]), et eum ſecutus Princeps T. M. [f]) Verum cum caput anticae omnia habeat Aeſculapii, et conſtet ex Polybio [g]), ſtetiſſe Agrigenti ejus dei templum, et baculus averſae certum ſit illius attributum, nequaquam adſequor, cur ſequendum ſit incertum, cum certum prae manibus habeamus. Eorum judicia planiſſime corrigit numus alter ſerius repertus; qui ipſa AΣKΛAΠIA, ſive ludos *Aeſculapia* Agrigenti celebrata offert.

* * *

ΣIΛANOΣ. *Duae aquilae leporem depaſcentes.* ✕ AKPAΓAN — TINON. (βȣςροφηδον) *Victoria in citis quadrigis.* AR. m. m.

Generoſos equos Agrigenti educatos teſtis eſt Virgilius [i]):

Arduus inde Acragas oſtentat maxima longe
Moenia, magnanimum quondam generator equorum.

Ad quos verſus non pauca opportune commemorat Servius. Sed et Diodorus

a) Sic Dorvill. p. 350. b) Aggiunte p. 205. c) Hiſt. L. IX. c. 22. d) L. XIII. c. 82.
e) Sic. Dorv. p. 353. f) Aggiunte p. 208. g) Hiſt. L. I. c. 13. i) Aen. III. 703.

Agrigentinorum in educandis equis ſtudium praedicat, cum narrat, Exaenetum Agrigentinum in Olympicis victorem comitatas in urbem eſſe bigas CCC. candidis omnes equis, et exſtare apud eos magnifica ſepulcra equis in certamine probatis ſtatuta [i]). Theronem Agrigentinum in ludis Olympicis victorem binis odis celebravit Pindarus. (Olymp. B. Γ.)

* * *

ΑΚΡΑΓΑΝΤΙΝΩΝ. *Caput juvenile diadematum, retro uvae racemus, ſub collo* K. ✗ ΔΙΟΣ. ΣΩΤΗΡΟΣ. *Aquila fulmini inſiſtens.* Æ. III.

Abbas Seſtinus, qui numum edidit [k]), in antica dixit exhiberi caput Theronis, noti Agrigentinorum principis. Iſtud vix eſſe probabile, in hujus numis dicetur. Neumannus in ſimili ſuo caput Bacchi agnovit. Eſſe imaginem fluvii Acragantis, conjicere facit numus ſequens.

* * *

Fluvius Acragas.

ΑΚΡΑΓΑΣ. *Caput juvenile diadematum.* ✗ *Aquila capitulo ordinis Jonici inſiſtens, juxta pagurus.* Æ. I.

Saepe per hunc tractatum videbimus, et diximus in prolegomenis, placuiſſe Siculis, hominis effigiem fluviis ſuis largiri. Placuiſſe et iſtud Agrigentinis, vadem habemus Aelianum [l]). *Agrigentini*, ait, *fluvium, qui ejusdem eſt cum urbe nominis, ſpecioſi pueri forma fingunt, eique hoſtias immolant. Iidem ſtatuam ex ebore ſcalptam Delphis dedicaverunt inſcripto fluvii nomine. Statua autem eſt pueri.* Ex quo, ut et ex aliis Siciliae urbium numis, in quibus ſimili ſaepe modo effictos habemus fluvios, veriſimile fit, in hujus quoque numi antica proponi fluvium Acragantem. Vide de hoc etiam Havercampum [m]).

* * *

Pondus aut valor in Agrigentinorum moneta globulis enunciatus creditur, qui ſaepe hujus areae inſerti comparent, nunquam tamen ſex plures. Hactenus in aenea tantum moneta conſpecti ſunt; tamen numum argenteum antiquae formae reperit Princeps T. M. globulis quinque onuſtum, quem ſiſtit in majoris operis tab. VI. n. 18. De his idem pauca delibat in Auctario II. p. 97.

* * *

Magiſtratus. Silanum vidimus in numis ſupra citatis. Alii etiam, ſed minus integri, aut primis tantum literis per varios numos conſpiciuntur.

AV. RRRR. AR. Æ. C.

COLONIA. Teſte Cicerone T. Manlius praetor ex S. C. colonos de oppidis Siculorum Agrigentum deduxit [n]). Factum iſtud refert Pighius ad annum V. C. 546., ſed pro T. Manlius, ut habent codices, reſtituit C. Mamilius.

Triquetra diſtributis per crura tribus ſpicis, in cujus medio Meduſae caput. ✗ AGRIGENTVM. *intra coronam.* AR. (Princ. T. M. Sic. num. tab. VI. n. 19.) Æ. (Ibid. tab. X.)

Hos numos eſſe Agrigenti tandem coloniae, eo ipſo, quod Latine inſcribun-

i) L. XIII. c. 82. k) Lettere T. II. p. 4. l) Var. hiſt. L. II. c. 33. m) in Parut. p. 440. n) in Verr. L. II. c. 50.

tur, comprobatur. Omiſſum coloniae vocabulum non officit, nam et coloniae Paeſti numi tantum inſcribuntur PAIS. Offerunt hi numi verum urbis nomen, ut illud Latinis ex Graeco depravare placuit, ſecundum quod et Plinius: *oppidum Acragas, quod Agrigentum noſtri dixere.* An audiendus Havercampus, qui numos ſimiles ſub Siciliae regibus Suevis, vel Normannis cuſos conjicit o)?

AVGVSTO. P. P. AGRIGENTI. *Caput Auguſti nudum.* ✕ L. CLODIO. RVFO. PROCOS. SALASSO. COMITIÆ. SEX. REO. IIV. *Sine typo, niſi quod in uno eſt ſignum incuſum aratri, in alio ovis.* Æ. II.

Tres id genus ſimiles primus vulgavit Princeps T. M., (Tab. X.) eosque omnes male adfectos, ſic ut nonniſi omnes tres contendendo citatam epigraphen potuerit elicere. Augent ergo catalogum numorum, quos exiguo numero coloniae Siciliae ſignavere.

AR. et Æ. RRRR.

AGYRIVM.

Fere in inſulae medio inter Symaethum et Chryſam fluvios, Diodori Siculi patria.

Epigraphe: ΑΓΥΡΙ. ΑΓΥΡΙΝΑΙ. ΑΓΥΡΙΝΑΙΩΝ.

ΕΠΙ. ΣΩΠΑΤΡΟΥ. *Caput Jovis.* ✕ ΑΓΥΡΙΝΑΙΩΝ. *Juvenis habitu ſuccincto ſtans ſ. cornucopiae, d. extenta piſcem vel cornu praefert et coronatur ab advolante Victoria, pedibus adſidente cane.* In alio *praeterea adſtat cervus propter arborem.* Æ. III.

Typo averſae Havercampus, eumque ſecutus princeps T. M. cenſent exhiberi Jolaum, cujus pater Iphicles fuit frater uterinus Herculis ex matre Alcmena. Heroem hunc ab Agyrinenſibus eximie fuiſſe cultum, prolixe refert Diodorus p), cujus obſervantiae cauſa exſtitit ipſe Hercules, qui nepoti expeditionis ſocio fanum apud hanc urbem exſtruxit conſtitutis annuis ſacris. Reliquos ſuperſtitionis ritus et fabulas lege apud citatum Diodorum. Sed enim veſtis ſuccincta, canis, cervus, omnia, non heroem, ſed numen aliquod venaticum arguunt, et forte, quem viri eruditi Jolaum putant, vera Diana eſt magna religione per totam inſulam culta. In parvis numis, et plerumque adroſis difficile ſaepe eſt inter marem feminamque diſcrimen.

Caput nudum barbatum. ✕ ΑΓΥΡΙΝΑΙ. *Hercules nudus d. clavam, ſ. hydram ſtringit.* Æ. III.

Si pictura, qualis exſtat apud Parutam, et Principem T. M., reſpondet archetypo, caput anticae Herculis eſſe nequit, cui antiquitas multum diverſa adfinxit lineamenta, et videtur veriſimile, eſſe Jolai, quem ad praecedentem numum ſum inficiatus. Iſtud ut opiner, facit numi pars averſa. Herculi cum hydra Lernaea luctanti Jolaum tuliſſe opem teſtatur Apollodorus q), et Palaephatus r), atque, ſi horum priori fides, tantum Jo-

o) in Parut. p. 439. p) L. IV. c. 24. q) L. II. c. 4. § 2. r) de Incred. c. 39.

laus ad hujus belluae caedem contulit, ut Euryſtheus hunc Herculis laborem duodecim aerumnis adnumerandum eſſe negaret, quoniam is aliena ope victor evaſit. Commode igitur Agyrinenſes cum Jolai capite Herculis cum hydra pugnam junxere, ex qua tam praeclarum Jolao ſuo decus partum.

* * *

Caput juvenile diadematum, cujus collo leonis exuviae obligatae. ✕ ΑΓΥΡΙΝΑΙΩ. *Canis, aut lupus rupicapram depaſcens.* Æ. I.

Herculis caput in Agyrinenſium moneta ſaepius recurrit, ac jure illud; ille enim oblata ſibi ab his velut jam deo ſacrificia acceptavit, cum ea nunquam antea admiſiſſet, utque civibus pro conſtituto ſibi honore gratiam referret, lacum ante urbem IV. ſtadiorum ambitu effodit [s]).

ΑΓΥΡΙΝΑΙΩΝ. *Caput juvenile turgente e fronte cornu.* ✕ ΠΑΛΑΓΚΑΙΟΣ. *Bos dimidius cum facie humana.* Æ. III.

Caput ſimile. ✕ ΑΓΥΡΙΝΑΙ. *Equus lente gradiens.* Æ. III.

Et mos in Sicilia receptus ſuos in moneta fluvios ſignandi, et cornu e fronte promicans, quod fluviis paſſim tributum, dubitare non ſinunt, in utriusque numi antica expreſſum flumen, ſive Simaethus is ſit, ſive Chryſas, inter quos ſitum fuit Agyrium.

ΠΑΛΑΓΚΑΙΟΣ. (ut vocabulum hoc legitur in integerrimo muſei Caeſarei, at teſte Principe Γ. M. in horum aliquibus legitur ΠΑΛΑΡΚΑΙΟΣ.) videtur Havercampo eſſe nomen fluvii, cujus caput in antica fingitur, cumque hujus nominis fluvius a veteribus non prodatur, cenſet, Simaethum ipſum ab Agyrinenſibus hoc nomine appellatum. Mittamus exiles conjecturas, et *Palancaeum* ſtatuamus magiſtratum, qualem ſupra Sopatrum vidimus.

Equo alterius numi veriſimile eſt indicari equeſtria certamina, quae quotannis in Jolai memoriam peracta docet Diodorus [t]), ut olim monueram, cum numum hunc anecdotum ex muſeo M. Ducis promulgarem [u]).

Æ. R.

ALAESA.

Verſus mare ad fluvium cognominem, fere in medio litore Pelorum inter et Lilybaeum. Ciceroni conſtanter dicitur *Haleſa* ſine diphthongo, ut et Diodoro Αλεσα. Verum numi et marmor Muratorii ΑΛΑΙΣΑ [x]). Hujus urbis hiſtoriam et monumenta ſingulari opere explicuit ſaepe nobis laudatus Princeps Turris Mutiae.

Epigraphe conſtans: ΑΛΑΙΣΑΣ. *In numis ejus certis, iisque copioſis perpetuo additur ΑΡΧ. vel pro his monogramma iisdem literis conſtans. Hujus explicatum ſuppeditat ipſe Diodorus* [y]). *Nimirum Archonides Erbitanorum praefectus Alaeſae ab ſe conditae Archoni-*

---

s) Diodor. L. IV. c. 24. t) l. c. u) Num. vet. p. 46. x) p. 1022. 4.
y) L. XIV. c. 16.

dis de ſe cognomentum adjecit, cum Alaeſae nomine alia jam per Siciliam oppida praedita fuiſſent.

Typi: Praeter Jovis cultum, quem ejus dei caput et in ✠ aquila manifeſtat, praecipuos ab Alaeſinis honores Apollini ac Dianae habitos docent numi.

Caput Apollinis laureatum, jam barbatum, jam imberbe. ✠ ΑΛΑΙΣΑΣ. ΑΡΧ. *Apollo capite radiato jam barbatus, jam imberbis ſtans d. ramum, ut videtur, ſ. lyrae innixus.* In aliis: *Lyra tantum.* In aliis: *Miles galeatus ſtans d. haſtam, ſ. parazonium.* Æ. III.

Caput Dianae. ✠ ΑΛΑΙΣΑΣ. ΑΡΧ. *Pharetra et arcus.* Æ. III.

Cultum Apollinis apud Alaeſinos teſtatur etiam Diodorus, cum meminit ſacrificiorum ab his in Apollinis templo peractorum [z]). Mirus ſane videretur Apollo barbatus, niſi vetus ſuperſtitio, in qua nihil certa ratione factum, doceret, Hierapoli Syriae in templo deae Syriae propoſitum quoque fuiſſe barbatum, ut tradit Lucianus [a]).

Numi Alaeſae dubii.

Caput Palladis, cujus galeae inſertum aſtrum. ✠ ΑΛΑΙΣΑΣ. *Noctua, in area duo monogrammata.* Æ. II.

ΑΛΑΙΣΑΣ. *Caput Dianae.* ✠ *Diana nuda uno poplite flexo arcum tendit.* Æ. III.

Vtrumque numum Princeps T. M. ex Pellerinio hauſit, qui eorum priorem edidit in ſuo *Rec. T. III. tab.* 108., alterum in *Supplem. IV. tab. II. p.* 32. Poſteriore hoc loco dubitat vir eruditus, ſitne uterque hic numus tribuendus Alaeſae Archonidi. Revera in his neque literae ΑΡΧ. comparent, et ſunt typo diverſo ab iis, quos certi hujus Alaeſae offerunt, cumque teſte Dionyſio [b]) plures per Siciliam exſtiterint Alaeſae, harum eos uni tribuendos conjicit, etſi incertum ſit, cui. Pellerinii dubia diluere Princeps T. M. binis locis aggreſſus eſt [c]), at vereor, ut omnem dubitandi cauſam exemerit.

Memorandus adhuc alter ex eodem Pellerinio: (Rec. III. tab. 108.)

Caput juvenile laureatum inter piſciculos. ✠ ΑΛΑΙΣΑΣ. *Monſtrum marinum muliebre, infra concha.* AR. IV.

Si numus hic vere eſt hujus urbis, en tibi Alaeſae numum argenteum, cum hactenus cogniti omnes ſint aenei. Verum vidi ipſe Romae in muſeo Chaupy plurimos ſimiles argenteos minimae molis cum iisdem typis, nomen tamen ΑΛΑΙΣΑΣ, etſi integerrimi eſſent, eruere non potui. Quin ipſe Pellerinius ſerius praetenſam hanc lectionem in dubium vocavit, negavitque diſerte, numum hunc ad hanc Alaeſam pertinere [d]), praecipue cum certior fieret, in nonnullis, qui Neapoli adſervantur, legi ΑΛΑΙΒΑΝΩΝ, quo factum, ut ab ejus loci eruditis Alliſis Samnii adjudicarentur. Durum iſtud Pellerinio viſum, cum quod Graece ſunt inſcripti, tum quod typus maritimam urbem indicat. Quare ſua-

z) L. XIV. c. 16. a) de dea Syria. b) l. c. c) Aggiunte p. 100. et Num. Sic. p. 12. d) Suppl. IV. p. 33.

dente inſuper fabrica Siculos eſſe opinatus eſt, et forte pertinere ad *Alabon* quandam, quo nomine Stephano urbs et fluvius memoratur in vicinia Hyblae, ut conjicitur, poſiti. At tenues hae ſunt conjecturae, quas etiam locus ipſe, quo reperiri ſolent hi numi, evertit; nam Abbas Chaupy fidem fecit, horum complures ſe reperiſſe circa Aeſernium Samnii cum multis aliis inſcriptis Oſce *Viſtluis*, de quibus egi in Poſidonia Lucaniae. Quo teſtimonio recreantur ii, qui hos numos Alliſis Samnii tribuunt. Tamen eos ad Alaeſam noſtram referendos iterato tuetur Princeps T. M. e) Iſtud ſi verum, qua, quaeſo, ratione factum, ut nullum unquam ipſe ſimilem, quod ipſe profitetur f), per omnia Siciliae muſea deprehenderet, cum tamen circum Neapolin abundent? Sunt ergo certe Samnii aut vicini tractus, verum cujus ſint urbis, expendant ii, qui collatis pluribus id genus numis de vera inſcriptione ſane poterunt judicare.

Numi inique Alaeſae tributi.

Havercampus in reſtituto ſuo Paruta numos binos perperam huc revocat g), unum argenteum inſcriptum ΑΛ., in cujus ℞. eſt Pegaſus, ſed quem eſſe Syracuſanum, et literas ΑΛ. notare Alyziam Acarnaniae, dicetur in numis coloniarum Corinthi. Alterum aeneum, in cujus una parte caput Jani, in ℞ Æ intra lauream, huc revocat, quia monogramma Æ in ΑΛΕ., nempe urbis hujus literas *ἀρχαιστὰς* reſolvendas cenſet. Venia danda viro erudito, qui numos certos Alaeſae nunquam viderat, in quibus non ΑΛΕΣΑ, ſed ΑΛΑΙΣΑ ſcribitur. Ceterum numum hunc veriſimilius eſſe Panormi, in hujus moneta differam.

Æ. RR.

ALVNTIVM.

A priore Alaeſa magis in ſeptemtriones, Graecis Αλοντιον, et Αλουντιον, Latinis *Aluntium* et *Haluntium*.

Epigraphe: ΑΛΟΝΤΙΝΩΝ. rarius ΑΛΟΝΤΙΝΟΝ.

Typi: Capita Jovis, Herculis, Mercurii cum ſuis in averſa attributis.

Caput juvenile tectum galea, cujus apex verſus frontem retortus in voluorem deſinit. ℞ ΑΛΟΝΤΙΝΩΝ. *Bos cum facie humana. Is in nonnullis eructare aquam videtur.* Æ. III.

Caput anticae Principi T. M. Martis videtur. Forte verius eſt ejus herois, qui urbem condidit. Perſei caput in numis urbium Macedoniae, ac praecipue poſtremi Philippi eodem cultu eſt. Typum bovis aquam vomentis explicare non tento.

Æ. RR.

AMESTRATVS.

Mediterranea prope Alaeſam, Stephano Αμηστρατος, Ciceroni *Ameſtratus* h), alibi ejus cives *Ameſtratini* i). Nomen urbis ſaepe luxatum vide apud Cellarium. Numi numero pauci, et ante annos non multos beneficio Principis T. M. cogniti.

---

e) Aggiunte p. 100. et Num. Sic. p. 11. f) ll. cc. g) Tab. CXII. h) in Verr. L. III. c. 43. i) ibid. c. 39.

Caput Dianae. ✠ ΑΜΗΣΤΡΑΤΙΝΩΝ. *Apollo citharoedus ſtans.* Æ. II.

Caput juvenile. ✠ ΑΜΗΣΤΡΑΤΙΝΩΝ. *Eques citato curſu d. haſtam, ſ. clypeum.* Æ. III.

Æ. RRRR.

APOLLONIA.

Fuiſſe in Sicilia Apolloniam conſtat, ſed ambigitur de ſitu. Cum tot olim eſſent per Graeciam Apolloniae, et pleraeque ſuos habuerint numos, difficile eſt, certum in ſingulis criterium conſtituere. Quos hactenus huic Siciliae Apolloniae tributos video, aliorſum certe pertinent. Binos hoc loco commemorat Princeps T. M., in quibus ΑΠΟΛΛΩΝΙΑΤΑΝ, et typus metae intra coronam. Hos eſſe Apolloniae Illyrici et typus comprobat in eo tractu adſiduus, et quod id genus numos ibi frequenter reperiri conſtat. De numis cum epigraphe ΑΠΟΛΛΩΝΟΣ, non Apolloniae cuipiam, ſed Tauromenio tribuendis vide *infra in hac* Siciliae urbe.

ASSORVS.

Fere in inſulae medio Ennam inter et Agyrium ad flumen Chryſam.

ASSORV. *Caput Apollinis.* ✠ CRYSAS. *Vir nudus ſtans d. vas, ſ. cornucopiae.* Æ. II.

Caput Veneris. ✠ ASSORV. *Jugum boum.* Æ. III.

Epigraphe Latina Aſſori numos in Romanorum tempora differt, videturque, quo tempore ſignati ſunt hi numi, fuiſſe jam colonia a Romanis deducta, quod et confirmant boves alterius numi, ſolitum coloniarum ſymbolum, ut jam advertit Havercampus.

Fluvius Chryſas, qui apud Aſſorum fluxit, in priore numo notatur. Ab auctoribus cum Graecis tum Latinis ſcribitur cum aſpirata, nempe Χρυσας, in numo CRYSAS, ut tum ſcriptum fuit *pulcrum* pro *pulchrum.* Signum, quod in hoc fingitur, idem certe eſt, de quo Cicero [k]): *Chryſas eſt amnis, qui per Aſſorinorum agros fluit. Is apud illos habetur deus, et religione maxima colitur. Fanum ejus eſt in agro propter ipſam viam, qua Aſſoro itur Ennam. In eo Chryſae eſt ſimulacrum praeclare factum ex marmore.*

Æ. RR.

ATABYRIVM.

Nimis propere Paruta numum *ſolo* monogrammate AT. ſupra *bovem* cornupetam inſignitum Atabyrio *Siciliae* tribuit. Fuiſſe in *Sicilia* montem Atabyrium, docet Stephanus, et Jovem Atabyrium Rhodo adventitium ſupra in *Agrigento* vidimus. Vrbis ejus nominis nulla apud veteres mentio. Praeterea monogramma illud aeque TA. legi poteſt, et collatis numis veriſimile eſt, eos, ſiquidem Siculos demus, verius Syracuſas aut Tauromenium pertinere, quod etiam viſum Seſtino [l]). Tamen malebat Cl. Combius veteri Parutae ſententiae adhaerere, aliis Atabyrio tributis numis.

AVGVSTA.

Numum ΑΓΟΥΣΤΑΝΩΝ Spanhemius tribuit oppido Siculo, veteribus quidem diſſimulato, ſed cujus fidem facit ſuperſtes *Agoſtae* nomen [m]). Verum

k) in Verr. L. IV. c. 44. l) Lettere p. 48. m) Tom. I. p. 240.

hunc numum eſſe Auguſtae Ciliciae, in hac dicetur.

CALACTE.

Sita in medio fere litore, quod mari Tyrrheno objacet. Nomen traxit a *καλη ἀκτη*, *pulcrum litus*, ubi Ducetius Corintho profectus comitante ſociorum agmine urbem ſtatuit, ut refert Diodorus n).

Epigraphe: ΚΑΛΑΚΤΙΝΩΝ.

Typi: *Caput Palladis.* ✠ *Noctua diotae inſiſtens.* — *Caput Apollinis.* ✠ *Lyra.* — *Caput Bacchi.* ✠ *Botrus.* — *Caput Mercurii.* ✠ *Caduceus.* — *Caput Herculis.* ✠ *Clava.*

Numos cum capite Palladis et noctua, quod hae ſymbola ſunt coloniae Athenienſis, potius ad Calen Acten Euboeae referendos perperam cenſet Corſinus o).

Æ. RR.

CAMARINA.

Ad oram meridionalem et lacum cognominem ſibi fatalem, per quam Hipparis amnis in mare exit. Vrbs ut inclytae olim famae, ita copioſos et perelegantes numos dedit.

Numi antiquiſſimi.

Cycnus reſpiciens, *in aliis praeterea lacerta.* ✠ *Sine epigraphe: Quadratum informe incuſum.* AR. III.

Vtrumque animal in aliis Camarinae numis obvium praeſentes eidem urbi vindicat. Dubium tamen movit Cl. Seſtinus, cum teſtatur, hos numulos frequenter ex Macedonia prodire p).

* * *

Mulier alata flexo uno genu. ✠ *Sine epigraphe. Clypei quaedam ſpecies.* AR. I. (Catal. raisonn. p. 57.)

Numus eſt aevi remotiſſimi. Auctor citati catalogi Gallice editi eum Melitae largitur. At mulierem ſimili cultu et geſtu mox in certis Camarinae numis intuebimur. Quid imago partis averſae notet, incertum. Simile quid mulier alata manu tenere videtur in numo, quem ſiſtit Princeps T. M. in Num. Sic. tab. XVIII. n. 5.

Numi recentiores, quamvis et inter hos ſint aliqui aevi ſatis remoti. In his

Epigraphe: ΚΑΜΑ. ΚΑΜΑΡ. ΚΑΜΑΡΙΝΑ. ΚΑΜΑΡΙΝΑΙΟΝ. ΚΑΜΑΡΙΝΑΙΩΝ.

ΚΑΜΑΡΙΝΑΙΟΝ. *Caput Herculis jam barbatum*, *jam imberbe.* ✠ *Vir nudus*, *in aliis ſeminudus galeatus*, *in citis quadrigis*, *Victoria advolante et coronam offerente*, *in imo cycnus*, *vel binae diotae.* AR. I.

De Hercule, quod peculiari modo Camarinam tangeret, nihil tenemus. Ejus tamen dei cultus, qui inſulam totam obivit, in ea paſſim receptus. Plerique numorum interpretes quadrigas partis averſae ad victorias in ludis obtentas referunt. Habemus Pſaumidem Camarinaeum, quem in Olympicis victorem binis odis celebravit Pindarus q).

* * *

1.) ΙΠΠΑΡΙΣ. (*retrograde.*) *Caput juvenile turgente e fronte cornu inter duos piſciculos.*

ΚΑΜΑΡΙΝΑ. *Mulier in conſortio cum cycno velum capiti obducit.* AR. I.

---

n) L. XII. c. 8. et 29. o) Faſt. Att. T. II. p. 232. p) Lettere T. III. p. 145. q) Olymp. Δ. Ε.

2.) *Caput adverſum turgentibus binis e fronte cornibus inter duos piſciculos, totam numi aream ambiunt unci.*

Eadem averſa, ac praeterea in imo ſimiles unci. AR. I.

3.) ΚΑΜΑΡΙΝΑΙΟΝ. *ſcriptura jam recta, jam retrograda. Pallas ſtans d. haſtam, humi clypeus.*

Mulier alata gradiens comite cycno, omnia intra coronam. AR. III.

4.) *Mulier alata nuda, in alio ſeminuda, flexo uno poplite aliquid formae rotundae ſuper utero tenere videtur.*

KAMAP. *Cycnus.* AR. I. Numi duo fabricae pervetuſtae apud Pellerinium.

Quatuor hi numi inſigni omnes ſunt argumento.

Fluvius *Hipparis*, qui Camarinae moenia adluebat, in numis I. et II. proponitur, fictus more Siculo humana forma, adſitutis cornibus, quae paſſim fluminibus tribui ſunt ſolita ad indicandum impetum. Corona, qua in numo II. fluvii caput ambitur, conſtans uncis aut hamis, ejus fluctus ipſos indicat, ut ad ſimiles uncos in alio Camarinae numo jam pridem recte advertit Havercampus [r]), quo modo et in Tarenti, Liparae, Pallenſium numis agitati maris undae ſolent exprimi.

De muliere alata et cycno, qui plerumque in argentea Camarinae moneta argumento ſerviunt, variae fuere antiquariorum opiniones. Cum in nonnullis aliquantum detritis non ſatis apparerent alae, quae in aliis ſunt luculentae, creditum, indicari hoc typo Jovis in cycnum mutati cum Leda commercium, ut cenſuit Burmannus [s]), et Princeps T. M. [t]) At cum mulierem luculente alatam viderunt, uno omnes ore Victoriam dixerunt, et argumentum ad relatas a Camarinaeis victorias, quarum apud hiſtoricos mentio, vocaverunt. Longiſſime ab his abit Havercampus, ſecundum quem Victoria indicat victorem in Olympicis Pſaumidem, de quo ſupra, cycnus Pindarum dictum Horatio *Dircaeum cycnum*, qui Pſaumidis laudes binis odis celebravit, quod quidem ingenioſum magis quam ſolidum recte profeſſus eſt Burmannus [u]). Rotundum illud, quod ad numum IV. dixi a muliere utero attineri, Princeps T. M. pateram aut diſcum appellavit, neque ultra in ſingulare iſtud phaenomenon inquiſivit [x]).

Alia ad explicandum hunc typum tentanda via videtur. Refert Hyginus [y]), Jovem, cum Nemeſis amore teneretur, cycni formam induiſſe, et praecepiſſe Veneri, ut adſimilata aquilae in ſe irrueret. Quo facto cycnum in Nemeſis gremio ſalutem ſibi quaeſiviſſe, atque hoc dolo puellam nil tale in volucre ſuſpicantem deluſiſſe. At Nemeſin exactis menſibus procreaſſe ovum, ex quo natam Helenam [y]). Nemeſin alatam fuiſſe, nemo neſcit, et vero ſub hac imagine in Camarinae numis veram exhiberi Nemeſin, plane perſuadet numus Parutae [z]), in quo eadem ſtans dexteram ori admo-

r) in Parut. p. 786. s) Dorv. Sic. p. 433. t) Aggiunte p. 106. u) l. c. p. 432.
x) Aggiunte p. 212. y) Poet. aſtron. L. II. c. 8. z) Tab. CXXIII. n. 4.

vet, aut potius cubitum, quo reorum ſcelera metitur, oſtentat, quo habitu paſſim in Smyrnae numis proponitur. Denique ne de Nemeſi et cycni fabula dubitari poſſit, ipſa in numis loco IV. deſcriptis ſatis lepide uterum aperit, et concluſum intus ovum oſtentat, quod aliis paterae vel diſci praebere ſpeciem viſum eſt. Conſule ipſas Pellerinii imagines [a]), et artificis mentem, etſi in opere nonnihil hiulco et rudi facile colliges.

In numo III. proponitur Pallas. Nempe haec ſacrum lucum, et Athenaeum apud Camarinam habuit, et maximo ibi honore fuit adſecta, ut teſtatur Pindarus [b]), ejusque ſcholiaſtes.

* * *

Mulier alata nuda flexo uno poplite aliquid formae rotundae ſuper utero tenet.

MAPAO. *Cycnus ſtans, cujus dorſo inſiſtit aquila, quae cycnum roſtro ferire videtur.* In alio: MAPA. *Cycnus, ſupra quem apis.* AR. I. (Hunter. tab 66.)

Figura medio corpore, cujus caput barbatum geminum ceu Jani, corpus ipſum geminis utrinque alis inſtructum, utraque manu ad pectus lata aliquid formae rotundae tenet, infra bos dimidius cum capite humano.

MAPA. *Cycnus.* In binis AR. I. (Hunter ibid.)

Numi hi inſignes ſane ſunt propter omnia remotiſſimae antiquitatis indicia, et necdum aliunde cogniti. Eſſe Camarinae, etſi nonnihil abludat inſcriptio, numi proxime praecedentes dubitare non patiuntur. Sed enim typi in numis altero loco deſcriptis ſic variant, ut pro capite muliebri ſit caput geminum barbatum, et alae item duplicatae, ſic tamen, ut perinde atque in aliis numis rotundum illud, de quo mox egimus, manibus deſignet. Nemo non videt, ſingulari hoc typo aut allegoriam contineri, aut veterem fabulam, quae haud dubie eadem erit cum ea, quam de Nemeſi praecepi, ſed aliter tradita, nobisque plane ignota. Aquila cycnum roſtro petens adludere non incommode videtur ad id, quod ſupra de Venere in aquilam mutata, et Jovis furto inſerviente ex Hygino docui. Alae in his numis duplicantur et porriguntur, ut in numis Melitenſibus. Advertendum etiam, bovem cum capite humano in nullo alio Camarinae numo exſtare. An credere quis volet Hancarvillio adſerenti, id genus numos tribuendos *Mardis*, qui et *Marli*, populo Scythico ex Sacarum genere? [c]).

* * * *

KAMAPINAI. *Caput Apollinis laureatum.* X *Gallus ſtans, hinc aſtrum, inde cicada.* Æ. III.

Apollini additur gallus, quia ſolis amicus ejus adventum praenunciat, ut jam docuit Plutarchus [d]). Etiam Pythagoras gallum Apollini ſacrum dixit apud Jamblichum [e]).

Caput Palladis alatum. In aliis: *Perſona virilis.* X KAMA. *Noctua lacertam*

a) Rec. III. tab. CX. n. 33. 34. b) Olymp. E. v. 22. c) Recherches ſur l'origine de la Grèce Tom. I. p. 137. ſeq. d) de Pyth. orac. p. 400. e) cap. 28.

ungue ſtringens, in imo unus pluresve globuli. Æ. III.

Palladis et noctuae conſortium res in uvlgus nota; quanquam cur noctua lacertam, obvium in Camarinae moneta animal, ungue ſtringat, minus exploratum, videturque illud ad factum aliquod aut religionem urbis nobis ignotam pertinere. Nihil certe hactenus probabile adlatum.

Perſona virilis, quam in aliis, ut dixi, antica offert, ſenſum reconditum continet. Eſſe eam ſymbolum lunae, et quoniam aſtrum illud Arabice dicitur *Kamar*, hoc typo adludi ad nomen urbis, prolixe probare conatus ſum in *meis* numis veteribus p. 14., quo brevitatis cauſa lectorem remitto. Si caput illud lunae imago eſt, facile cum hac noctuam componemus, quae perinde noctis amica eſt, quam gallus diei exorientis.

* * *

ET. *Caput Cereris ſpicis coronatum.* ✕ - - MAPINAIΩN. *Pegaſus volans.* AR. III. (Muſ. Caeſ.)

Numum hunc hactenus ineditum depictum vide in mea Sylloge I. p. 17. Cereri in omnes Siciliae urbes jus. Pegaſus propterea in eum illatus, quia Camarina a Syracuſanis Corinthi colonis condita fuit teſte Thucydide [f]).

* * *

Globuli ponderis nota in citatis aeneis.

* * *

Advertendum denique, binos numos aeneos, qui citantur in Dorvillianis tab. XIV. n. 6. 7., quique perſonam cum exerta lingua exhibent, Populoniae reſtituendos, ut in hujus urbis moneta dixi.

AR. et Æ. C.

CATANA.

In litore orientali Aetnae ſubjecta. Graecis Κατανα, et recte ſecundum numos, Latinis, atque ipſi etiam Tullio plerumque *Catina.* Eam condidere incolae Naxi inſulae cum Chalcidenſibus huc profecti. Vrbis opulentae copioſi exſtant numi, ſed horum non pauci peregrina offerunt argumenta, quorum explicatio ſolis conjecturis, iisque debilibus nititur.

Epigraphe: KA. KATANA. KATANAI. KATANE. KATANAION. KATANAIΩN. In inſigni tetradrachmo, quem princeps Turris Muciae nuper in auctario II. edidit, legitur KATANAIOΣ, vitio, ut idem exiſtimat, monetarii, at enim modum hunc in numis Graecorum antiquiſſimis fuiſſe frequentem, monuimus in prolegomenis generalibus capite XVII. §. 8.

Antiquioris formae.

KATANE. vel KATANA. vel KATANAION. *Victoria gradiens d. ſolutum diadema geſtat, in aliis aliud quoque ſiniſtra.* ✕ *Bos facie humana variis per aream ſigillis.* AR. I.

Omnium, quos editos video, Catanae numorum hi mihi videntur antiquiſſimi, ſeu epigraphen, ſeu fabricae modum ſpectes. In uno ſcriptum KATANE. pro KATANH, antequam elementum H eſſet inductum. Victoria unum vel duo diademata praeferens difficilis eſt explicatus. Ait Princeps T. M., eſſe illa ejus modi, quo iis temporibus regum capita redimiri ſolebant g]).

f) L. VI. c. 5. g) Aggiunte p. 58.

Verum juſta quaeſtio, utrum ea aetate reges et tyranni diademate uſi jam fuerint, de quo infra in Gelonis regis numis pluribus diſputabo. Certius igitur referetur ad Bacchum diadematis repertorem, quem typo bovis in parte averſa indicari prolixe egi in numis Campaniae.

Recentioris formae.

Inſigniores per elegantiam tetradrachmi ii, qui citas quadrigas, quo typo majores Siciliae urbes frequenter uſae ſunt, exhibent.

Caput juvenile adverſum promiſſis crinibus et corona querna redimitum, juxta arcus, in imo: AΠΟΛΛΩΝ., *inde* ΧΟΙΚΕΩΝ. Χ ΚΑΤΑΝΑΙΩΝ. *Mulier in citis quadrigis, cui advolans victoria coronam offert.* AR. I. Hunter., Catal. d'Ennery p. 70.)

Cujus ſit caput antica, definit adjectum AΠΟΛΛΩΝ. Amabant Siculi, diis, fluviis, heroibus nomina adſcribere, ut deinceps videbimus. Apollo etiam frequens in Catanenſium moneta typus. Tamen Cl. Combius muſei Hunteriani interpres nihil his motus, caput illud dixit eſſe muliebre, credo, quod vultus minus virilis viſus, et quod corona querna minus videatur Apollinem decere. At quis ignorat, Apollinis et Bacchi dubia fuiſſe inter marem ac feminam lineamenta? et ſane quoties peccavimus antiquarii, cum caput galeatum diximus eſſe Palladis, quod ſubinde eſſe Martis compertum fuit? Fateor, quercus folia minus Apollini competere. Verum quis ignorat, aliis locis alia diis addita attributa? Quod ſi vocabulum AΠΟΛΛΩΝ hujus nominis deum non notat, notabit ergo magiſtratum. Sed enim hunc jam in ΧΟΙΚΕΩΝ. habemus, duplicem vero magiſtratum in moneta proponere vix ſoliti ſunt Siculi.

* * *

Caput Bacchi barbatum hedera redimitum. Χ ΚΑΤΑΝΑΙΩΝ. *Botrus.* Æ. III.

Diximus ſupra, Catanam a colonis Naxo inſula profectis conditam, ex qua adeo Bacchi cultus hic invectus. Idem Bacchus barbatus, ſeu Indicus frequens eſt in numis vicinae Naxi Siculae, nimirum ex eadem cauſa, ut dicetur. In aeneis Catanae numis ſingitur etiam panthera, nun bigis averſus inſidens d. botrum, ſ. thyrſum tenens.

* * *

ΛΑΣΙΟ. *Caput forte Bacchi, in aliis (ſed ſine epigraphe) caput Veneris.* Χ ΚΑΤΑΝΑΙΩΝ. *Fratres pii parentes efferunt.* Æ. III.

In aliis aeneis Catanae numis hujus averſae argumentum diviſum exhibetur, ſic ut in una ſuperficie frater unus, in alia alter proponatur. Famigerata haec duorum fratrum hiſtoria, qui Aetneo torrente vicina vaſtante parentes ſenio invalidos ex mediis flammis extulere, quod inſigne ad memoriam factum praeſtantiſſimis verſibus deſcripſit Claudianus [h]), et Severus [i]). Eorum nomina produntur Amphinomus et Anapias, vel Anapis, tantaque fuit ejus facti celebritas, ut ſepulcri locus, quo poſt mortem humati fuere, nominaretur *Campus Piorum* [k]), utque, cum pietatem poſteri argumento vellent expri-

h) Idyll. VII. i) in Aetna v. 621. k) Solinus cap. XI.

mere, eorum proponerent imaginem, ut videre eſt in numis Sex. Pompeji et gentis Herenniae. Idem factum narrans Conon apud Photium [l]) refert, Catanenſes eorum ſtatuas publice propoſuiſſe, ad quas haud dubie exacti ſunt horum numorum typi.

Vocabulum ΛΑΣΙΟ. partis anticae adhaerere eruditos fecit, Begerus legendum ΑΤΣΙΟ. cenſuit, qua voce opportune notaretur Bacchus, qui ſecundum veteres hoc epitheto praeditus fuit [m]), cui ſententiae ſubinde acceſſit etiam Burmannus [n]). Verum non ΑΤΣΙΟ. ſed ΛΑΣΙΟ. conſtanter in his numis legitur teſtibus etiam binis ſimilibus muſei Caeſarei. Videtur ergo eſſe magiſtratus.

* * *

Fluvius decumbens d. connucopiae, ſ. urnae innixus. ✗ ΚΑΤΑΝΑΙΩΝ. *Noctua inſiſtens elemento* Σ, *cui parvum* ο *imminet, inter duos pileos Dioſcurorum.* Æ. III.

Princeps T. M. aliique in averſa numorum ſimilium nonniſi elementum Σ viderunt; verum in integerrimo muſei Caeſarei huic elemento manifeſtum ο imminet, ut adeo monogramma ſit, non litera ſolitaria, ſed quis ejus ſenſus, incertum.

* * *

Typi alii:

Capita duo jugata barbata. In his Havercampus deos Palicos videt juxta Simethum fluvium, qui Catanenſium agrum pervadit, ex nympha Thalia, quam Jovis beneficium matrem fecit, progenitos, et divinos ſubinde honores a Siculis nactos, ut refert Macrobius ibi citatus [o]). — *Caput ceu Jovis Ammonis*, in aliis: *Caput geminum barbatum ceu Jani.* Si caput illud vere eſt Ammonis, admiſere ejus dei cultum Catanenſes, ceu aliae Archipelagi inſulae, niſi forte et eorum Bacchus ſub hac imagine latet. Et forte Jani quoque cultum huc ex Latio vocavere, quanquam geminum illud caput in aliarum etiam urbium numis videmus alio certe, quam Jani ſignificatu. — *Iſis ſtans d. vexilli quoddam genus, ad eam accedit Horus, in area ſiſtrum.* Numum hunc ſaepius ſibi oblatum fuiſſe teſtatur Princeps T. M. [p]). Ergo Catanenſes *Aegyptios* quoque ritus recepere. Et vero alio loco refert idem [q]), non pauca apud Catanam eruta monumenta notis hieroglyphicis inſcripta, certo argumento, oppidanis nexum aliquem cum Aegyptiorum ſacris interceſſiſſe [r]). Etiam Bartelius teſtatur, apud Catanam, neque per Siciliam alibi, monumenta ſuperſtitionis Aegyptiae reperiri [s]).

* * *

ΑΜΕΝΑΝΟΣ. *Caput juvenile turgente e fronte cornu intra tres piſciculos.* ✗ ΚΑΤΑΝΑΙΩΝ. *Vir in citis quadrigis.* AR. II. Similis eſt in muſeo Hunteriano, ſed in eo ſcriptum ΑΜΕΝΑΟΣ.

ΑΜΕΝΑΝΟΣ. *Caput ſimile.* ✗ ΚΑ. *Fulmen alatum, in area tres globuli.* Æ. III.

Amenanus, etſi ignobilis eſt, et *interdum ſuppreſſis fontibus aret*, ut ait

l) Narrat. 43. m) Theſ. Brand. T. I. p. 390. n) Dorv. Sic. p. 314.
o) ad Parut. p. 205. p) Num. Sic. p. 20. q) Aggiunte p. 216.
r) Aggiunte p. 216. s) Briefe über Kalabrien und Sicilien, Th. II.

Naſo t), meminere tamen Strabo aliique. In ſimili Dorvillius perperam legit ΡΩΜΑΝΟΣ., quae iniqua lectio in cauſa fuit, cur eruditus Burmannus ad eum explicandum varia ἀπροσδιονυσα conferret u).

Magiſtratus in nonnullis tetradrachmis notatur ΗΡΑΚΛΕΙΔΑΣ., in aeneis ΛΑΣΙΟ., de quo ſupra.

Monogrammata. His Catanenſium numi, praecipue nonnulli aenei, per aream onerantur nullo certo ſenſu.

Globuli tres exſtant in aeneo ſupra citato cum mentione Amenani. *Lineolae* ſive parvi cylindri frequenter comparent in aenea hujus urbis moneta, et quidem duae, tres, quatuor. Havercampus cum certum putaret, a Catanenſibus typum Apollinis, Veneris, aliosque numis illatos in Octaviani gratiam, his lineolis indicari cenſet, eum ex victoriis Imperatorem I. II. III. &c. adclamatum x). Antequam tam inſolentem conjecturam, et cui vix aliquis fidem habebit, in chartam mitteret, ſolido quodam argumento probandum fuerat, Catanenſes adhuc Octaviani aetate numos feriiſſe. Veriſimilius eſt, his perinde ac globulis indicari valorem monetae, ut dicemus in numis Menaeniuorum.

* * *

Princeps T. M. in ſua Sicilia numismatica totam tabulam XXIV. implevit numis Mauricii Aug., in quorum ima parte legitur CAT. perinde ac in aliis CON. KTZ. RAVEN. &c. Similes ait in nullo aut Mediobarbi, aut Ducangii, aut Bandurii catalogo vulgatos, magna autem copia reperiri indies in Sicilia, eosque cum ſolo, ſaltem certo Mauricii capite. Jure ergo exiſtimat, Mauricii aetate officinam monetariam Catanae conſtitiſſe.

Ex numero numorum, quos Catanae tribuit Princeps T. M., eximendus certe is, quem Tab. XXII. n. 2. ſiſtit, quem pertinere Caelium Apuliae comprobat is, quem edidit Pellerinius y), et alter muſei Caeſarei.

AR. RR. Æ. C.

CENTVRIPAE.

Mediterranea ab Aetna in occaſum.

Epigraphe: ΚΕΝΤΟ. rarius, plerumque ΚΕΝΤΟΡΙΠΙΝΩΝ.

Caput Cereris, *retro ſpica*, *in aliis tripus.* Ж ΚΕΝΤΟΡΙΠΙΝΩΝ. *Aratrum*, *cui inſidet avicula*, *in area duo globuli.* Æ. III.

Typus vere ex Centuripinorum ingenio, nam eos ſaepe Cicero in Verrinis *ſummos aratores* appellat, quique tota fere Sicilia arabant. Aviculam Havercampus columbam Veneris dicit, inſertamque numo in Auguſti gratiam, nempe more ſuo, ut mox in Catana vidimus. Verius eſt adluſio ad factum aliquod domeſticum nobis ignotum.

In numis aliis capita variorum deorum, et eorum in averſa attributa.

Globuli per aream duo, tres, in uno Parutae ſex.

Æ. C.

t) Met. L. XV. v. 279. u) pag. 323. x) in Parut. p. 198. 208. et alibi.
y) Rec. I. tab. VII. n. 16.

CEPHALOEDIVM.

Fere in medio litoris in Tyrrhenum vergentis.

Epigraphe in numis certis: ΚΕΦΑ.

Typi: In his celebratur potiſſimum *Hercules.* In honoris partem veniunt quoque *Juppiter*, *Bacchus*, *Mercurius*, *Apollo.*

* * *

Numum argenteum ΠΑ. ΚΕΦΑΛΟ., quem Princeps T. M. huc vocat, eſſe Pallenſium Cephallenes inſulae, in horum numis dicetur. Neque ſatis certum eſt, utrum alii duo numi argentei ΚΕΦΑ., quos eodem loco Cel. Princeps citat, huc pertineant, cum et hi ad Cephallenes pertinere poſſint, et certos pluresque habeamus argenteos in horum urbibus ſignatos. Sane fatetur ipſe, ſibi ſimilem hactenus in nullo muſeo Siculo conſpectum. De his vide plura in moneta Cephallenum.

AR. dubii, Æ. RR.

DREPANVM.

Hujus urbis numi non conſpecti niſi Goltziani, ſed in quos nunquam commentabor, quoniam per ſe ipſi commenta plerumque ſunt.

EMPORIAE.

Numos inſcriptos ΕΜΠΟΡΙΤΩΝ eſſe Emporiarum Hiſpaniae Tarraconenſis, in his dictum.

ENNA.

Ita in inſulae medio, ut *umbilicus Siciliae* diceretur Ciceroni, Callimacho, Diodoro.

ΗΕΝΝΑΙΟΝ. *Proſerpina ſtans ante aram d. extenſa facem, dependente ex humero velo.* ℞. *Figura bigas agens.* AR. III.

Praeclarum hunc numum ex muſeo Ainslieano vulgavit Cl. Seſtinius ignotum hactenus tot viris cupidis, qui monetae Siculae inſidiati ſunt. Ejus ſummum meritum ſumma antiquitas, quam prodit inſcriptionis modus praefixa aſpirata H, et exitus in ΟΝ pro ΩΝ. Auctores veteres plerumque ſcripſere Ἐννα ſine aſpirata, at numus praeſens Ἑννα, et confirmat orthographiam MVN. HENNA, quam offerunt numi Latini ſerius ſignati.

Epigraphe in reliquis: ΕΝ. ΕΝΝΑ. ΕΝΝΑΙΩΝ.

ΔΑΜΑΤΗΡ. *Caput Cereris ſpicis coronatum.* ℞ ΕΝΝΑ. *Hircus ſtans inter duas ariſtas, retro fax ardens.* Æ. II.

ΔΑΜΑΤΗΡ ipſa Ceres Dorice pro ΔΗΜΗΤΗΡ. De Cerere apud Ennam degente, ejus filia Proſerpina inde a Dite rapta, et utriusque deae cultu antiquiſſimis temporibus in hac urbe conſtituto plurima ſcripſere veteres, quos inter unum citabo Ciceronem [z]). Fax et ſpicae nota ſunt Cereris attributa, at quo modo hircus cum Cerere connectendus, nondum reperi.

* * *

ΑΡΧΑΓΕΤΑΣ. *Caput Apollinis laur.* ℞ ΣΥΜΜΑΧΟΣ. *Fax inter duas ariſtas.* Æ. II.

Etſi urbis nomen deeſt, tamen huc ſpectare creditur, quod typo cum praecedente fere conſpirat. De Apolline Archageta, cujus adeo cultus hic quoque fuiſſe receptus videtur, agetur copioſius in numis Tauromenii. Si τὸ ΣΥΜΜΑΧΟΣ magiſtratus eſt, nihil laboramus. Sin epithe-

z) in Verr. L. IV. c. 48. 49.

ton, videtur vocabulum iſtud jungendum cum ΑΡΧΑΓΕΤΑΣ partis anticae, et ſignificare Apollinem ad urbis ſuae tutelam quendam eſſe ſocium ac foederatum.

ΔΑΜ - - *Caput Cereris.* ✠ ΕΝΝΑ. *Caput bovis cum inſulis.* Æ. II.

ΕΝΝΑΙΩΝ. *Hircus jacens.* ✠ *Porcus.* Æ. III.

Habemus in numis Ennae Cereri ſacrae animalia tria, bovem, hircum, porcum vel porcam, quae tanquam ejus deae in ſacrificiis hoſtias proponi cenſeo. Taurum et ſuem in Ambarvalibus Cereri immolari vetus apud Romanos religio. Eadem de cauſa in Eleuſinis etiam numis, quae item urbs Cereri ſacra, ſus exſtat. Et forte ad Cererem quoque pertinebant ſacra, quae hecatombe dicebantur, et in quibus immolabantur porcus, taurus, hircus, ut refert ſcholiaſtes Ariſtophanis [a]), et Suidas [b]).

ΕΝΝΑΙΩΝ. *Vir ſtans palliatus, d. ſcipionem.* ✠ *Aratrum duobus ſerpentibus junctum, in area quatuor globuli.* Æ. II.

In antica proponi Triptolemum praeclarum Cereris diſcipulum, futurumque in ſerendis frugibus orbis magiſtrum, ipſa dea ſuas ſerpentum bigas commodante, veriſimile crediderim.

AR. RRRR. Æ. RR.

MVNICIPIVM. Ex ſolis numis conſtat, Ennam municipii jure gaviſam. Eccos:

M. CESTIVS. L. MVNATIVS. *Caput Cereris velatum prominente face.* ✠ MVN. HENNA. *Raptus Proſerpinae, infra 5 globuli.* Æ. I.

MVN. HENNA. *Caput Veneris.* ✠ M. CESTIVS. L. MVNATIVS. IIVIR. *Venus nuda ſtans.* Æ. II.

Globulos videre eſt tam in numis Graecis quam Latinis.

Æ. RRR.

ENTELLA.

Mediterranea ad Crimiſſum in meridiem fluentem. Aedificatam ab Aegeſte Crimiſſi fluvii ſub canis ſpecie cum nympha Aegeſta congreſſi filio tradit Tzetzes, ut ad numos Erycis notabo.

Epigraphe: ΕΝΤΕΛΛΙΝΩΝ vel ΕΝΤΕΛΛΙΝΩΝ. Rarius ΕΝΤΕΛΛΑΣ.

Typi: Caput Solis, vel *Cereris*, vel *Bacchi;* deinde *bos capite humano*, *Pegaſus*, *botrus &c.*

ΕΝΤΕΛΛΑΣ. *Caput Cereris.* ✠ ΚΑΜΠΑΝΩΝ. *Pegaſus volans, infra caput galeatum barbatum.* Æ. III.

Praeclare hoc numo confirmatur, quod refert Stephanus [c]): *Erant vero urbis incolae genere Campani.* Quod factum ſic enarrat Diodorus [d]): agmen Campanorum a Dionyſio ſuppetias vocatum poſt praeſtitam tyranno operam ſeceſſiſſe Entellam, trucidatisque ibi, qui arma ferre poterant, eorumque uxoribus filiisque matrimonio ſibi conjunctis urbem retinuiſſe.

Magiſtratus ΑΤΡΑΤΙΝΟ. in nonnullis, qui idem legitur etiam in moneta vicini Lilybaei.

AR. RRR. Æ. RR.

ERYX.

In litore Tyrrhenum reſpiciente ſupra

a) in Plut. v. 820. b) in voce Τριττυς. c) in Εντελλα. d) L. XIV. c. 9.

Lilybaeum. Oppidum ipſum impoſitum monti praerupto ejusdem nominis, et in vertice templum Veneris a loco dictae Erycinae omni late religione ſacrum et donis opulentiſſimum. Ejus deae cultus in urbem quoque arceſſitus erectis ibi binis Veneris Erycinae templis, ut ad numos gentis Conſidiae advertemus.

Epigraphe: ERVKINON, βουςτροφηδον, ΕΡΥΚΙΝΟΝ. ΕΡΥΚ. ΕΡΥΚΕΙΝΩΝ.

Mulier ſedens d. columbam. ✠ ΕΡΥΚ. *Canis ſtans.* AR. III.

Princeps T. M. in muliere partis anticae Venerem videt delectatam columba ſua, cujus in deam obſequium nusquam magis, quam apud Erycem probatum. Nam columbas Venerem quotannis ſtato tempore in Africam profectam ac nono poſt die reducem comitatas teſtati ſunt Athenaeus et Aelianus, quorum prolixa oracula vide in commentariis Havercampi e). Haec auctor illuſtris f). Sed alium hujus numi explicatum mihi ſuppeditat Tzetzes, qui refert g), Laomedontem Phoenodamanti Trojano iratum, quod Heſiones filiae ceto exponendae auctor princeps fuerat, ejus tres filias *nautis* tradidiſſe cum mandato, ut *in Sicilia* expoſitas feris in praedam relinquerent. Verum Veneris conſilio fuiſſe ſervatas, atque harum unam compreſſam a Crimiſſo fluvio ſub canis ſpecie, natumque ex hoc commercio Aegeſten tres in Sicilia urbes ſtatuiſſe Aegeſtam, Erycem, Entellam. Secundum haec mulier numi filiarum una eſt, quae deae, cujus ope incolumis evaſit, avim manu jactat, at in averſa canis maritus, de quo plura memorabuntur in numis Segeſtae. Sed et alius urbis conditor proditur Eryx, de quo mox.

ERVKINON. *Aquila inſiſtens capitello ordinis Jonici.* ✠ *Pagurus.* AR. III.

Aquilam dixi ſecutus indicium Principis T. M. h), etſi idem in poſteriore Sicilia ſua numismatica columbam mallet, nimirum quod haec Veneris comes Eryci magis competeret. Sed enim ſi in his columbam ſtatuimus, neceſſe erit et in Agrigentinis, qui ut ovum ovo Erycinis his ſimiles ſunt, columbam agnoſcere. Veriſimile igitur in utrisque eandem eſſe volucrem, et fuiſſe cauſam aliquam nobis ignotam, cur communi utraque urbs typo uti inſtituerit.

* * *

Hercules etiam *numis aeneis* illatus eſt, *quod is Erycem* Butae et Veneris F. *hujus conditorem* urbis ac templi ad certamen provocatum cellu vicit ac interfecit i), creditumque ſit etiam, Erycis regionem ab ipſo olim Hercule poſſeſſam k). Ergo et Pyrrhus, cum urbis oppugnationem aggrederetur, Herculi ludos et ſacrificia vovit l).

* * *

ΕΡΥΚΙΝΟΝ. *Caput muliebre.* ✠ *Canis ſtans inter tres orbiculos.* Æ. III. (Arigoni.)

Hujus cimelii vadem citavi, quamcunque velis fidem habere. Numi cum

e) in Parut. p. 645. f) Aggiunte p. 64. g) in Lycophr. v. 953. h) Aggiunte p. 112.
i) Diodor. L. IV. c. 23. Virgil. Aen. V. k) Herodot. L. V. §. 43. l) Plut. in Pyrrho p. 397.

hac averſa tribui ſolent Cythno Cycladi, aut verius Segeſtae, quam vide.

AR. et Æ. RR.

GELAS.

In litore meridiem reſpiciente ad fluvium cognominem, a qua ipſa nomen traxit teſte praeter alios Marone m):

Immanisque Gela, fluvii cognomine dicta.

Epitheton *immanis* urbis amplitudinem indicat, cujus celebritatem produnt etiam numi copioſi, inter quos aurei quoque. Conditam a Rhodiis et Cretenſibus refert Thucydides n).

Epigraphe antiquioris formae.

CEΛAΣ ſcriptura jam retrograda, jam ſolita, ut et ΓEΛOION. In alio operis pervetuſti CEVAΣ. (Catal. raiſonné p. 52.) V pro Λ eſt etiam in antiquiſſimis Leontinorum.

Epigraphe recentioris formae.

ΓΕΛΑΣ, etiam nonnunquam retrograde. Recentiſſimum ΓΕΛΩΙΩΝ. Sic et Maroni: *campique Geloi*, at Ciceroni: *Gelenſes.*

Notandum, ΓΕΛΑΣ fere tantum ſcribi juxta bovem cum facie humana.

Typi: Ex his in Gelae moneta fere perpetuus *bos cum facie humana ſeu integer, ſeu dimidius.* Eruditus Princeps T. M. acriter contendit, quemadmodum hoc typo in aliarum urbium numis ſemper indicatur fluvius, ita eo in numis Gelae indicari Gelam fluvium o). Juvatur haec ejus ſententia, quod revera, ut mox dixi, vocabulum ΓΕΛΑΣ fere ſolum ſcribitur juxta biforme iſtud monſtrum, juxta alios typos ΓΕΛΩΙΩΝ, aut ſimiliter. Verum adverto I. idem ΓΕΛΑΣ ſcribi etiam juxta caput Apollinis in ejus ipſius numis p), aut juxta juvenile caput fluvii more Siculo formatum q), quibus typis aut certe non notatur fluvius; aut hic Gelas alio modo fingitur, quam quo fictum ſtatuit Ill. auctor. II. Si monſtrum illud Gelas putandus eſt, ſequetur, Gelois duplice modo ſuum effictum fluvium, nempe typo bovis biformis, et capitis juvenilis, quod vix veriſimile, quin hac lege in nonnullis duplicem in eodem numo habebimus Gelam, et in antica quidem forma pueri more Siculo, in averſa forma bovis, ceu Tab. XXXI. n. 6. et XXXIII. n. 9. Ex quo ſequitur, non fluvium, ſed aliud hoc monſtro ſignificari. Sed haec ὡς ἐν παρόδῳ, nam quis ejus videatur ſenſus, abunde ad numos Campaniae diſputavi. Pro vocabulo ΓΕΛΑΣ notaſſe ſufficiat, cum illud tam urbem, quam fluvium notet, nullam nobis legem imponi, ut de fluvio illud potius, quam urbe capiamus, nam ſecus etiam vocabulo ΑΚΡΑΓΑΣ non urbs, ſed fluvius hujus nominis intelligendus ſemper foret.

ΣΩΣΙΠΟΛΙΣ. *(retrograde.) Bos dimidius capite humano, cui accedens puella coronam offert.* ✠ ΓΕΛΟΙΟΝ. *(retrograde.) Figura in bigis ſupervolante victoria.* AR. I. (Princ. T. M. et Catal. raiſonné pag. 51.)

m) Aen. III. 702. n) L. VI. o) Aggiunte p. 169. p) Tab. XXXIII. n. 17. 18. q) ibid. n. 9. 12. 13.

ΣΩΣΙΠΟΛΙΣ. *Caput muliebre faſcia redimitum.* X ΓΕΛΑΣ. *Bos dimidius cum facie humana.* AV. III.

Eadem adverſa. X *Equus dimidius ſaliens.* AV. (Princ. T. M. in Auct. II.)

Laudatus ſaepe Princeps T. M. fluvium Gelam in antica numi prioris bovis ſpecie adumbratum Σωσιπολιδα, *ſervatorem urbis* dici ait propter commoda, quae urbi praeſtat, et opportune iſtud confirmat marmore, in quo Aeſculapius et Himera fluvius ſervatores Niſae ſtatuuntur: ΑΣΚΛΗΠΙΩ. ΚΑΙ. ΙΜΕΡ. ΠΟΤΑΜ. Ο. ΔΑΜΟΣ. ΤΙΣ. ΝΙΣΙΣ. ΣΟΤΗΡΣΙΝ [r]). Aliud ſentit Burmannus, cui nomen illud magiſtratus viſum; nam ΣΩΣΙΠΟΛΙΣ, inquit, nequaquam nomen fuit Gelois ignotum, cum in pſephismate Geloorum memoretur ΣΩΣΙΠΟΛΙΣ. ΙΣΙΔΩΡΟΥ [s]). Vtut erit, potuit Σωσιπολις dici divinitas quaevis, in cujus tutela urbs fuit, et quod ſequitur, tam monſtrum numi prioris, qualiscunque eo ſymbolo deus latuit, quam mulier numi alterius. Sic etiam ab Eleis deo cuipiam a *ſervata civitate* nomen Σωσιπολιδος fuiſſe inditum, cultumque forma puerili, et cornucopiae praegeſtantem tradit Pauſanias [t]), et fuiſſe apud Magnetas Joniae Jovem Σωσιπολιδα, teſtatur Strabo [u]). Eodem ſenſu Trajanus in numis Nicopolis Moeſiae vocatur CΩΤΗΡ. ΤΗC. ΠΟΛΕΩC. Ceterum hoc vocabulum ad flumen minus commode referri poſſe, patet ex duobus ſequentibus aureis, in quibus illud juxta caput muliebre legitur.

* * *

Caput Cereris. X ΓΕΛΩΙΩΝ. *Vir galeatus, cetera nudus, arietem reluctantem immolat.* Æ. II.

Similes numi hactenus perperam in Gelonis numis numerati fuere, cum in iis antiquarii legerent ΓΕΛΩΝ. Ceterum averſae argumentum me ignorare profiteor.

Reliquorum typi nihil offerunt obſervatu dignum.

Fluvius Gelas. *Caput juvenile cornu e fronte turgido. Ei in nonnullis adſcriptum* ΓΕΛΑΣ.

Globuli, *ponderis nota*, *quorum tres in nonnullis aeneis habentur.*

AV. duo hactenus *comperti. AR.* et Æ. C.

HERACLEA.

In litore Africae objecto ad Halyci, ut creditur, oſtia ſita, et dicta *Minoa*, quod ferebatur condita a Minoe Cretae rege, cum is Daedalum repetitum huc venerat.

Eſſe huic Heracleae ſuos numos, non negamus, at negamus, poſſe eos ſatis diſcerni a numis tot urbium, quae eodem nomine praeditae fuere. Neque vero Princeps T. M. vadem agit, eos omnes, quos Tabula XXXIV. proponit, huc pertinere. Jam enim omnes ii, qui urbis nomini aſpiratam ⊢ praeponunt, ipſo etiam fatente ſunt Heracleae Lucaniae. Neque etiam res ſatis explorata in aeneis, in quorum antica: *Caput Cereris*, in X ΗΡΑΚΛΕΙΩΝ. *Spica*, quos Ill. auctor propter utriusque partis typum plane Siculum huic Heracleae negat poſſe adimi. Sed enim ſi fertilis Sicilia, non propterea ſteriles regio-

---

r) Aggiunte p. 115. s) Derv. Sic. p. 369. t) L. VI. p. m. 50. et 517. u) L. XIV. p. m. 959.

[illegible]liae, et uterque typus obvius eſt in numis Lucaniae, in qua altera Heraclea ſita. Certius argumentum fuerat, poſſe adſirmare, hos numos revera in Sicilia effodi.

HIMERA, *THERMAE*.

Himera ſita prope litus, quod mare Tyrrhenum reſpicit, ad fluvium cognominem, a quo ipſa nomen traxit. Aedificatam a Zanclaeis, qui Mylas habitabant, auctor eſt Strabo x). Secundum Diodorum everſa eſt a Carthaginienſibus V. C. 345., iis, qui cladem evaſere, non multo poſt ad *Thermas vicinas translatis*, ut mox infra in *Thermis* dicetur, quo probabile ſit, numos omnes *Himerae* nomine inſcriptos ante hoc ejus exitium ſignatos. Revera eorum omnes tam argentei quam aenei per fabricam et epigraphes modum tam remotum aevum non diffitentur, et teſte ipſo Diodoro, cum ſemel excisa eſſet Himera, deinceps cultoribus vacua ad ſuum usque aevum permanſit y).

Numi HIMERAE nomine.

Remotiſſimum aevum arguunt inſcripti HIMERA, quae epigraphe Latina tota videtur, cum tamen ſit antiquiſſima Graeca. Recentiores ſunt, quanquam et hi perantiqui: IMERA. IMEPA. IMEPAION. vel recte, vel retrograde. Sitne in horum aliquo ſcriptum IMEPAIΩN per Ω, ambigo. Omnes vero antiquitate praeſtant anepigraphi ſaltem argentei.

Gallus. ✕ *Sine epigraphe. Quadratum informe*, vel: *iterum gallus intra quadratum*. AR. II. III. vel: *duo*, *tres*, *ſex globuli*. Æ. II. III.

Caput Herculis. ✕ *Gallus intra quadratum*. AR. II.

HIMERA. *Gallus*. ✕ *Pagurus;* AR. II.

Ergo gallus gallinaceus in vetuſtiſſima hac Himerenſium moneta typus perpetuus. Quis vero ejus volucris explicatus? Hunc antequam tentaret Havercampus, ſic praefatur z): *ſicuti itaque ſemper ſum ſolitus etiam minimos apices in numis ſcrutari*, *ita etiam hujus numi abditum ſenſum eruere conabor*. Quo ille propoſito ad ſpem erectus audacter ad rem aggretur, gallumque ad *tripudium ſoliſtimum* refert, *quod tantopere apud Romanos* (*ſed ut ex hisce numis patet*, *longe antea penes Siculos*) *in uſu fuit*. Cum gallum in partis averſae quadrato incluſum videt, ait, gallinam delineato quadrangulo intus poſitam, atque ita eſca projecta obſervatum, quod ex diſciplina augurali obſervandum erat. At cum informe quadratum videt, quod nobis nunc certum rudis vetuſtatis indicium habetur, ait, confecto quadrangulo, eoque multifariam diſſecto gallinam in ejus medio poſitam, ibique ejus tum geſtus obſervatos &c. Taedet reliqua omnia commemorare, neque recitavi haec, quo refutarem, nam in ſingulis paene verbis aut peccatur, aut citra veri ſpeciem conjectatur, verum quo caſtorum exemplum proponam, in quae ἀπροςδιονυσα delabamur, cum nimium ſumus ingenioſi. Si mihi prae Havercampo res anguſtior domi, at praeſto eſt eruditio ſimplex ac parabilis, ſed quae plerumque, ut cibi nullo artis veneno conditi, multo eſt praeſtabilior. En igitur conjecturam meam

x) L. VI. y) L. XI. c. 49. z) in Parut. p. 519.

ſimplicem et ex propinquo petitam. Fuere propter Himeram thermae, ut docent affatim numi ipſi, quos continuo ſubjiciam, dictae etiam *Thermae Himerenſes*. Aliae thermae propter Selinuntem, hae quoque cum alias, tum ex ipſis Selinuntis numis cognitae, dictaeque *Thermae Selinuntiae*. In utriusque urbis numis frequens eſt gallus, hoc uno diſcrimine, quod in Himerae numis ſolus typum facit, in Selinuntiis adſtat ſimulacro Hypſae ad aram ſacrificantis. Quid igitur? Nimirum thermae ſunt ſalubres, ſalutis praeſens deus Aeſculapius, Aeſculapio ſacer gallus ejusque ſueta victima, ut vulgo notum, et diſſeremus uberius in moneta Selinuntis.

Neque vero non veriſimile, Himerenſes, cum gallum in numis propoſuere, non tantum ad Aeſculapium, ſed et una ad urbis ſuae nomen reſpexiſſe. Ejus conjecturae me admonuit Plutarchus injecta mentione artificis, qui, dum gallum ſuper manu Apollinis pinxit, matutinum voluit ſignificare tempus, et ſolis ortum appetentem, nimirum quem is cantu praenunciat [a]). Jam vero ἱμερα urbis nomen Graecis idem fuit cum ἱμερα, *dies*, cujus praeco eſt gallus, at Graecis antiquiſſimis, nam ſerius ἡμερα invaluit. Habeo, quem hujus ſententiae teſtem idoneum adducam, Platonem, qui, ut comprobaret, olim ε pro η adhiberi ſolitum, ejus adfert exemplum: ὁι μεν ἀρχαιοτατοι ἱμεραν την ἡμεραν ἐκαλουν, ὁι δε ἑμεραν, ὁι δε νυν, ἡμεραν, *quod nunc* ἡμερα *dicimus, vetuſtiſſimis dictum* ἱμερα, *aliis vero* ἑμερα [b]). Eodem ſenſu Dictys quoque Cretenſis promiſcue dixit er *Himera* et *Hemera*, quo nomine ſignificavit Memnonis ſororem et matrem, alias Auroram, nimirum quae exoriens diem, ἡμεραν, parit [c]). Jam vero, quantum ex horum fabrica numorum poteſt colligi, facile ſunt ejus aevi, quo adhuc ἱμερα pro ἡμερα ſcribere placuit.

* *

Mulier capite radiato ſtans d. pateram ſuper ara ſacrificat, ſ. extenta; inde aqua ex leonis rictu promanans, cui Faunus corpus ſuum ſupponit. X IMEPAION. *(recte vel retrograde.) Victoria, in aliis figura alia in lentis bigis vel trigis, quam advolans victoria coronat.* AR. I.

Inſignes numi cum ab antiquitate, tum argumento, nam ſalutares eo aquas profitentur, de quibus plura infra in numis *Thermarum* nomine inſignibus. Mulierem partis anticae Princeps T. M. cenſet eſſe Himerae civitatis, cujus imaginem a Poenis raptam, reſtitutam Thermitanis a Scipione refert Cicero [d]). Sed verius videtur memorata haec Ciceroni ſtatua eſſe ea, quam ſiſtunt numi Thermarum, ut in his dicetur. Cum autem videam, in numis Selinuntiorum, qui cum Himerenſibus multum habent adfinitatis, fluvium Hypſam eodem modo ſacrificare ad aram, ut mulierem numi praeſentis, ſuſpicor, hanc ipſam eſſe Himerae fluvii imaginem, et ab Himerenſibus fluvium ſuum praeter aliarum urbium morem nymphae, vel mulieris ritu effictum, quia vocabulum IMEPA feminino more formatur, reliquis Siciliae fluviis, quorum in numis maſculam habemus imaginem, etiam maſculo

a) de Pyth. orac. b) in Cratyl. c) L. VI. p. m. 136. d) in Verr. L. II. c. 35.

[illegible] terminatis, quo modo et Cyanen fontem Syracuſani feminae ritu finxerunt teſte Aeliano [e]).

Bigae cum rectore vetus in argenteis Siculis majoris formae thema; at iſtud ſingulare, Victoriam aurigantem ab altera victoria coronari. Numus captus eſt ex Pellerinii opere, cujus iconismi ſeſe ab adcuratione commendant.

IMEPA. (*retrograde.*) *Mulier ſtans pallium obducit.* ✕ ΓΕΛΟΙ - - (lege ΠΕΛΟΨ) *Vir in lentis bigis.* AR. I. II.

Hujus numi arbitrum non agam, cum ipſe Princeps T. M., qui numum edidit, in eo deſcribendo non ſibi conſtet. Nam quo primum loco eum vulgavit, aliud adfirmavit non legi, praeterquam ΓΕΛΟΙ - - cenſuitque explendum: ΓΕΛΟΙΩΝ., quo notarentur Geloi Siciliae [f]). At in Sicilia numismatica nulla facta prioris dubii mentione legit ΓΕΛΩΝ., cenſetque, percuſſum in Gelonis Syracuſani honorem, quo victore Himera a diuturna Poenorum obſidione liberata fuit, de quo infra. Idoneus ſane explicatus, ſi modo certa poſterior haec lectio, de qua arbitrentur autoptae. At nuper omne mihi dubium abſtulit argenteus omnino eximius I. formae muſei principis de Waldeck, in quo pro praetenſa illa epigraphe planiſſime legitur ΠΕΛΟΨ, haud dubie urbis magiſtratus, neque enim ſatis cauſae video, cur eo nomine intelligendum putem veterem illum Pelopem, qui Peloponneſo nomen dedit.

IMEPAIΩN. *Mercurius hirco vectus concham inflat.* ✕ *Victoria d. palmae ramum; in numo Parutae adſcribitur*: NIKA. AR. III. In aliis: *Monſtrum miri ingenii: caput ſenile barbatum prominente uno vel geminato capri cornu, brachium eſt urſi vel leonis, reliquum corpus galli.* AR. III.

Mercurio ſacrum fuiſſe hircum alias conſtat, ſed incertum ſane, quae ſit reliqua hujus typi explicatio, ut et monſtri in numo altero, quod deſcripſi ſecundum verba Principis T. M. At non aeque incertus explicatus Victoriae, cujus imago renovat memoriam ejus diei, quo Himera a Poenis duce Amilcare obſidione preſſa ferente ſuppetias Gelone Syracuſano liberata fuit, tanta ſecuta hoſtium ſtrage, ut CL. millia occubuiſſe memoriae ſit proditum, eaque victoria illi, quae ad Plataeas de Perſis relata fuit, ſit aequiparata. Eam Diodorus ad annum V. C. 274. refert [g]). Factum tam praeclarum, quod tanto Himeram opere nobilitavit, merebatur etiam praedicari in moneta, propoſita Victoriae imagine, et addito NIKA., ut in numis Bruttiorum.

Globuli in aeneis frequentes, et quidem, ſex, tres, duo. Horum tres cum ad trutinam revocaret Princeps T. M., exactam in iis ponderis rationem reperit, ſic ut, qui tres vel duos globulos exhibent, eſſent dimidia vel tertia pars ejus, in quo ſunt globuli ſex.

AR. R. Æ. RR.

Numi THERMARVM nomine.

Himera V. C. 274. a Poenorum obſi-

e) Var. hiſt. L. II. c. 33. f) Aggiunte p. 119. g) L. XI. c. 20. ſeq.

dione per inſignem Gelonis victoriam liberata, de qua mox actum, orbata tamen incolis, conciliante Therone Agrigentino colonos Dores recepit, quod factum Diodorus ad annum V. C. 278. refert [h]). Coepit tum civitas florere opibus, donec annis poſt LXXI. iterum a Poenis obſidione preſſa duce Annibale et expugnata caeſis plerisque incolis, et everſis moenibus, priore clade ad vindictam hortante in ruinam conſedit V. C. 345. anno CCXL., ex quo condita fuit [i]). Ab hoc igitur tempore numi ſolo Himerae nomine feriri deſiverunt. V. C. 347 Poeni habito delectu civium ſuorum, aliorumque Afrorum novam apud calidas aquas Himerae vicinas urbem condidere, quam *Thermas*, nempe ex loci natura, dixerunt, ut refert Diodorus [k]), ſed ſecundum Ciceronem [l]): *Himera deleta, quos cives belli calamitas reliquos fecerat, ii ſe Thermis collocarant, in ejusdem agri finibus, neque longe ab antiquo oppido.*

Epigraphe: ΘΕΡΜΙΤΑΝ., in rariſſimis ΘΕΡΜΙΤΩΝ. ΙΜΕΡΑΙΩΝ. Recte illud ſecundum Ciceronis teſtimonium mox citatum. Quid quod et P. Scipioni Thermitani ab Himerenſibus profecti crediti ſunt, nam cum capta Carthagine ſigna omnia a Poenis oblata Siculis urbibus reſtitueret, ea, quae illi Himera extulere, Thermitanis reddi juſſit [m]). Additur etiam ΙΜΕΡΑΙΩΝ, quoniam praeter has Thermas aliae fuere etiam Segeſtanae [n]), et Selinuntiae, de quibus in Selinunte. Eodem modo legitur in marmore, quod poſt alios edidit Princeps T. M. [o]) ORDO. ET. POPVLVS. SPLENDIDISSIMAE. COL. AVG. HIMERAEORVM. THERMIT.

* * *

Caput Herculis leonis ſpoliis tectum. X Θ. *Gallus ſtans.* AR. III. (Muſ. Caeſ.)

Id genus numulos antiquariorum judicia variis urbibus adſixere. Adſitutum in praeſente elementum Θ, quod in aliis ſimilibus deeſt, ſuadet, eum Thermis noſtris eſſe tribuendum, praecipue cum gallus obvius fuerit Himerae typus, et Hercules, ut videbimus, obvius Thermarum. Fabricae vetus modus perſuadet, eſſe eum ex Thermitanorum vetuſtiſſimis, et ſignatum paullo poſtea, quam Himerenſes exciſa urbe ſua Thermas conceſſere. Plura vide in mea Sylloge I., in qua numum hunc pictum et latius explicatum ſiiti.

* * *

Caput Herculis leonis exuviis tectum. X ΘΕΡΜΙΤΑΝ. *Tres nymphae ſtantes.* Æ. II.

Hercules ſtans d. clavam, ſ. leonis exuvias. X *Sine epigraphe. Nympha d. vas ad fontem leonis capite indicatum accedit, per aream tres globuli.* Æ. III. Hunc numum Princeps T. M. inter Himerenſes refert, quod perinde eſt.

Numos hos praeclare explicat Diodorus, narrans [p]), Herculi hoc litus peragranti calidas a nymphis aquas apertas fuiſſe, quibus contractam ex itinere laſſitudinem levaret, easque ſubinde dictas

h) L. XI. c. 49. i) Diodor. L. XIII. c. 59. ſeq. k) L. XIII. c. 79. l) in Verr. L. II. c. 35. m) Cic. l. c. n) Diodor. L. IV. c. 23. o) Iſeriz di Palermo p. 141. p) L. IV. c. 23.

Himeraeis. Quorſum et referendum, quod de Ergotele Himeraeo canit Pindarus q):

Νυν δ'Ολυμπια ςεφανωσαμενος - -
Θερμα Νυμφαν λουτρα βαςαζεις κ. τ. λ.
Nunc vero in Olympia coronatus - -
Calida nympharum balnea extollis etc.

Eodem modo et Pylae Graeciae dictae Thermopylae, quod ibi Minerva Herculi laboribus feſſo calidas aquas aperuit r).

* * *

Caput leonis Herculis exuviis tectum. ⅩΘΕΡΜΙΤΑΝ. *in alio:* ΘΕΡΜΑ. ΙΜΕΡΑΙΩΝ. *Mulier capite velato ſtans d. pateram, ſ. cornucopiae.* Æ. II.

Inter reſtituta Thermitanis a Scipione ſigna primum memorat Cicero s); *in his mira pulcritudine ipſa HIMERA, in muliebrem figuram habitumque formata ex oppidi nomine et fluminis.* Havercampus cenſet, praeſentis numi ſigillum eſſe illud ipſum ſignum Ciceroni memoratum; at ex mente Principis T. M. hoc Tullii indicio notatur ea mulier, quae in tetradrachmis Himerae numis ad aram ſacrificat t), et qua ſupra conjiciebam, notari fluvium Himeram. Forte uterque explicatus valere poterit, atque eadem mulier, quatenus ſacrificium peragit, genius eſt urbis habenda, praecipue cum in numo proximo ejus caput turritum ſimus viſuri, et quatenus cornucopiae tenet, abundantiam fluvii ope partam indicat.

* * *

Caput muliebre velatum turritum, retro cornucopiae. Ⅹ ΘΕΡΜΙΤΩΝ. ΙΜΕΡΑΙΩΝ. *Vir ſenilis ſtans involutus pallio et ſcipione nixus volumen explicatum manu tenet.* Æ. II.

Proſequitur loco citato Cicero: *erat etiam Steſichori poetae ſtatua ſenilis incurva cum libro, ſummo, ut putant, artificio facta, qui fuit Himerae, ſed et eſt et fuit tota Graecia ſummo propter ingenium honore et nomine.* Explicatum hunc jam reperit Princeps T. M., qui numum poſſedit, et ſane eximie cum hac numi imagine conſpirant verba Ciceronis. Etiam hoc ſignum a Poenis Himera ablatum Thermitanis reſtituit Scipio. Binos Steſichoros poetas Himera oriundos memorat chronicon Parium. Silius Italicus cum cecinit:

Litora Thermarum priſca donata Camena u),

ad hunc Steſichorum adluſit.

* * *

Caput juvenile. Ⅹ ΘΕΡΜΙΤΑΝ. *Capella procumbens.* Æ. III.

Rurſum Ciceronem audiamus ſic diſſerentem x): *Etiam, quod paene praeterii, capella quaedam eſt, ea quidem mire, ut etiam nos, qui rudes harum rerum ſumus, intelligere poſſimus, ſcite facta et venuſte.* Haec quoque rapta a Poenis, reſtituta a Scipione, a Verre concupita. Hanc quoque praeclaram explicationem debemus erudito Principi T. M.

* * *

Numi reliqui nihil inſigne praeſtant. Eorum aliquos Havercampus ad Thermas Selinuntias cenſet pertinere y), ſed rationes parum ſunt validae.

AR. RRRR. Æ. R.

q) Olymp. Ode XII. 25. r) Vlpian. ad Demoſth. Phil. I. ſub fin. s) in Verr. L. II. c. 35. t) Num. Sic. p. 33. u) Punic. XIV. 232. x) l. c. y) in Parut. p. 501. 502.

HYBLA MAGNA.

Mediterranea a Catana in occaſum. Fuere in Sicilia Hyblae tres, una *magna*, in qua ſumus, altera *parva*, quae ſubinde a conditoribus Dorienſibus *Megara* dicta eſt, celebris a mellificio, cujus numos inſra in *Megara* recenſebimus, tertia *minor*, cognomine dicta *Hera*, vel *Heraea*.

Caput muliebre velatum turritum. ✠ ΤΒΛΑΣ. ΜΕΓΑΛΑΣ. *Bacchus tunicatus ſtans d. diotam, ſ. thyrſum adſiliente pantheriſco, in aliis leone.* Æ. II.

In ſimilibus numis, ac nuperrime a Dorvillio legebatur ſcriptum: ΤΒΛΑΣ. ΜΕΓΑΡΑΣ., quod ſi obtinet, hi numi certe eſſent ejus Hyblae, quae ſerius Megara cognominabatur. At ſecuit litem Princeps T. M., qui in omnibus, quotquot vidit, ſe legiſſe ΜΕΓΑΛΑΣ. contendit. Æ. RR.

HYCCARA.

In litore occidentali infra Panormum. Numum aeneum edidit Paruta: *Caput barbatum nudum, juxta* ΙΚΑΡ. ✠ *Canis ſtans, duo globuli.* Eum ille ad haec Hyccara revocavit. Verum ſi eſſet hujus urbis, ſcribendum fuerat ΤΚΚΑΡ. Refert Princeps T. M., conſpectum ſibi quidem hoc cimelium, ſed anepigraphum, quo magis Parutae numus, ſaltem quod ad epigraphen attinet, ſuſpectus videtur.

JAETA.

Mediterranea ad Crimiſſum fl. in meridiem tendentem.

Epigraphe conſtans: ΙΑΙΤΙΝΩΝ.

Typi: Miles ſtans armatus more Romano, vel: *caput Herculis*, vel *triquetra*. In unius averſa legitur L M, quae literae notare epocham videri poſſint. At melius cenſet Burmannus, eſſe literas magiſtratus R. nomina notantes, ut: L. *Metellus* accedente ad haec cauſa militis Romani, quod utrumque obvium eſt in numis Panormi [z]).

Æ. RRR.

LEONTINI.

Verſus litus orientale Catanam inter et Syracuſas. Hi quoque ad Chalcidenses e Naxo inſula profectos genus referunt.

Epigraphe antiquioris formae: ΛΕΟΝΤΙΝΟΝ, in aliis: ΛΕΟΝΤΙΝΟΝ recte vel retrograde, ut et ΛΕΟΝ. Recentioris: ΛΕΟΝΤ. ΛΕΟΝΤΙΝΩΝ.

Typi: In argenteis tetradrachmis, qui formae perantiquae ſunt, et *parabiles*, eſt *caput leonis a latere conſpicuum, hiante rictu, lingua exerta, et ambitur tribus vel quatuor granis frumenti*, addita nonnunquam *lyra, tripode, piſce.* Leo ad urbis nomen adludit, grana ad agri Leontini ubertatem, quae tanta fuit, ut is campus Ciceroni *caput rei frumentariae* diceretur [a]). Senſere et Leontini leonis ſui beneficium, nam ingreſſo hunc ſole reperere fontes ſuos nova aqua repletos, ut narrat Plutarchus [b]).

* * *

ΛΕΟΝΤ. *Caput leonis.* ✠ *Vir nudus ſtans d. pateram ad aram ſacrificat, ſ. ramum.* AR. III.

Caput ſolis radiatum, juxta aratrum. ✠ ΛΕΟΝΤ. *Similis vir nudus ſaxo inſidens d. cornucopiae, ſ. ramum.* Æ. II.

Havercampus in ſigillo numi prioris

z) Dorv. Sic. p. 440. a) in Verr. L. III. c. 18. b) Sympos. L. IV. probl. 5.

Apollinem Archageten videt a Chalcidenſibus in hanc oram illatum, de quo plura in moneta Tauromenii notabuntur. At eo indicari fluvium probat vir ſimilis in Selinuntiorum numis ſacrificans, qui certus eſt Hypſas, quo probare conatus ſum, mulierem ſimiliter in Himerae numis ſacrificantem eſſe imaginem fluvii Himerae. Sententiam confirmat vir idem alterius numi propter cornucopiae, quod proprium eſt fluviorum attributum. Eſt ergo fluvius Liſſus, qui propter Leontinos fluxit teſte Polybio [c]).

* * *

In numis reliquis: *ſpica, caput Apollinis, aut ejus attributa, piſces &c.* Peregrinum etiam cultum prodit mulier, quam exhibet Princeps T. M. Tab. XLI. n. 15.

Globuli tres comparent in nonnullis aeneis cum capite Apollinis.

* * *

Numi dubii. Exſtant argentei III. formae: *Leo dimidius reſpiciens.* ✠ *Area in quatuor partes ſecta, in quarum una ſemper globulus, in alia variae literae, in aliis ſigilla varia, ut botrus, vas, lacerta &c.* Hos ad Leontinos pertinere paſſim creditum, ac nuper quoque Principi T. M., qui ſimiles plures ſiſtit Tabula XL. At praeterquam quod urbis inſcriptio abeſt, et leonis typo urbes plures uſae fuere, teſtatur quoque Pellerinius, ſibi octo hujus generis Conſtantinopoli fuiſſe adlatos, qua in urbe eos eſſe obvios teſtatur quoque Abbas Seſtinus. Haud dubie ergo alterius ſunt urbis. Seſtino Cardia Cherſoneſi placet [d]). Res adhuc incerta.

Alter etiam aeneus II. formae huc referri ſolet: *Caput Apollinis.* ✠ ΓΟΡΓΙΑΣ. ΛΕΟ. *Cycnus.* Haymius, qui numum hunc edidit [e]), in nomine ΓΟΡΓΙΑΣ celebrem Leontinorum philoſophum et oratorem videt.

*

Imperatorium cum capite Caracallae et vitiatis literis deformem huc vocavit Mazzolenus, at non ſatis illud erudite [f]). Aliud diceret numus, ſi integer eſſet.

AR. et Æ. C.

LILYBAEVM.

Oppidum ad promontorium ejuſdem nominis occidenti oppoſitum.

Caput Apollinis. ✠ ΛΙΛΥΒΑΙΤΑΝ. *Lyra.* Æ. II.

ΛΙΛΥΒΑΙΤΑΝ. *Caput muliebre velatum, in aliis ſimul turritum linea triangulari circumdatum.* ✠ ΑΤΡΑΤΙΝ. ΠΥΘΙΩΝ. *Tripus, cui ſerpens implectitur.* Æ. II.

Vterque numus obvius. Caput numi alterius Haymius eſſe Sibyllae conſtituit in hoc oppido ſecundum Solinum ſepultae [g]), quam ſententiam amplexus eſt Havercampus. Quin eo usque promovit conjecturam, ut ipſius etiam ſepulcri imaginem in lineis caput ambientibus videret. At quis non videt, capite velato et in nonnullis turrito latere potius genium urbis? quod ad lineas attinet, praeplacet ſententia Havercampi, eſſe eas rudem aliquam triquetrae, ſeu trium Siciliae crurum ima-

c) Exc. ex L. VII. c. 1. d) Lettere p. 129. e) Theſ. Brit. T. II. p. 73. f) Muſ. Piſani. g) Theſ. Brit. T. II. p. m. 204.

ginem, quorum unum revera Lilybaeum porrigitur.

Magiſtratus. In explicandis vocabulis ΑΤΡΑΤΙΝ. ΠΥΘΙΩΝ. multum ſeſe torſere Haymius et Havercampus, quorum conjecturas oppido debiles qui noſſe cupiet, ipſos adeat. Khellius in animadverſione Haymii commentario ſubjecta in iis utrumque coloniae Lilybaei IIvirum videt. Iſtud ſaltem certum videtur, magiſtratus nomina iis exhiberi, ad quod obſervare juverit, magiſtratum ΑΤΡΑΤΙΝΟ. legi etiam in vicinae Entellae numis.

Æ. C.

LONGONE.

Vrbs ignobilis et uni Stephano prodita. Aeneum inſcriptum ΛΟΓ. non ob aliam cauſam huc refert Pellerinius, quam quod aliam urbem ab his literis incipientem non reperiret, cui hic numus commodius competeret. Eum in re tam incerta Princeps T. M. catalogo ſuo inſerendum non duxit.

MACELLA.

Mediterranea verſus fontes Crimiſi, oppidum tenue.

ΜΑΚΕΛΛΑΙΝΕΩΝ. *Bos cornupeta.* Æ. III.

Æ. RRR.

MAMERTINI vide *MESSANA.*

MAZARA.

Prope Lilybaeum ad fluvium cognominem. Huc Pellerinius revocat aeneum: ΜΑΣ. *Caput Palladis.* ✕ *Pallas gradiens* h). Valeret haec conjectura, ſi epigraphe foret ΜΑΖ. aut aliud ſaltem luculentius indicium. Alios binos argenteos idem proponit i), in quorum uno *pagurus*, in alio *cancer*, et epigraphe Punica, quam in משרא ſolvendam contendit, pro quo Graeci et Latini ſcripſere *Mazara.* Verum quanta his vocabulorum Punicorum interpretibus habenda ſit fides, abunde dicetur alibi.

Paruta huic urbi tribuendos numos conjecit inſcriptos ΕΜΠΟΡΙΤΩΝ, quia revera hic emporium extitit. At hos eſſe Emporiarum Hiſpaniae, ſuo loco actum.

MEGARA.

Maritima a Syracuſis in ſeptemtriones, dicta olim *Hybla Galeotis* et *parva*, ſed traductis eo Graecis Megarenſibus dicta *Megara;* at manſit vetus nomen in notando melle Hyblaeo eximii ſaporis k).

Caput Apollinis. ✕ ΜΕΓΑ. *Bos capite humano.* Æ. II. (Pellerin.)

Caput juvenile turgente duplice cornu. ✕ ΜΕΓΑΡΑ. *Noctua.* Æ. II. (Paruta.)

Vterque numus ad haec certe Megara pertinet, prior propter bovis typum, quem ſola novit Graecia major et Sicilia, alter propter fluvii imaginem ex Siculorum ingenio, qui haud dubie eſt Alabus urbi vicinus.

Minus certum criterium in numis aliis, inſcriptis: ΜΕ. ΜΕΓ. ΜΕΓΑ. ΜΕΓΑΡΑ, nam fuere et alia Megara in Attica praeclari nominis.

Huc etiam jure pertinerent numi ΤΒΛΑΣ. ΜΕΓΑΡΑΣ., niſi pro ΜΕΓΑΡΑΣ legendum eſſet ΜΕΓΑΛΑΣ, ut ſupra in numis Hyblae diximus.

Æ. RRRR.

h) Rec. III. p. 106. i) Suppl. IV. p. 98. ſeq. k) Strabo, Thucyd. L. VI. c. 4.

MENAENVM.

Mediterranea a Syracuſis in occaſum ad lacum Palicorum.

Epigraphe conſtans ΜΕΝΑΙΝΩΝ., et falſa eſt quaecunque alia ab aliis promulgata. Ipſi Diodoro Μεναινὸν [l]). Sed Ciceroni: *Menenii*, Plinio: *Menanini*.

Typi: in Cereris, Herculis, Aeſculapii, Mercurii cultu occupantur. In horum uno Ducetii, qui teſte Diodoro [m]) Menaenum condidit, caput viderunt Haymius [n]), et Havercampus [o]), ſed quae ſententia minus veriſimilis viſa eſt Principi T. M.

Globuli tres in nonnullis aeneis. In aliis infra binas faces in decuſſem poſitas videntur *lineolae* quatuor, quales in Catanae moneta vidimus. His nequaquam dubium indicari valorem monetae perinde ac globulis, ut et viſum Burmanno [p]), quod et egregie probatur alio numo cetera ſimili apud Parutam, in quo pro dictis quatuor lineolis legitur Δ, nimirum numerus quaternarius poſitus pro numero lineolarum.

AR. nulli praeter Goltzianos. Æ. R.

MESSANA.

Ad fretum Siculum, urbs olim, et nunc quoque illuſtris. Primum dicta *Zancle*, poſt *Meſſana*, denique *Mamertini*. Omnibus his nominibus ſuperſtites habemus numos inſignis multos argumenti, in quos operae pretium prolixius commentari.

Nomine ZANCLES.

DANKLE. *Delphinus.* ✠ *Area in varia quadrata diviſa, in quorum medio caput virile imberbe, vel concha.* AR. I. II. III.

Nomen *Zancle* urbi inditum fuit ab ipſis Siculis, quod is locus inſtar falcis curvatus eſſet; nam eorum lingua *Zancle* idem, quod Graecis δρεπανον, *falx*, vel σκολιον, *obliquum*, teſte Thucydide, Strabone, Stephano. Diodorus eam ſic appellatam refert a Zanclo ejus loci rege [q]), ſed mythologi, quod Saturnus ibi falcem, qua patrem Vranum eviravit, abjecerit. Vide Silium Italicum [r]), aliosque, quos ibi citat Heinſius.

Inquirendum jam, qua aetate numi hi, quos eſſe perantiquos cum fabrica, tum literarum conformatio arguunt, videantur ſignati. Strabo conditam a Naxiis Siculis Zanclen docet, at Thucydides a latronibus, qui e Cumis urbe Chalcidica in agro Opico ſita advenerant [s]). Veteres incolas exturbarunt Samii et Jones ſubornante Anaxilao [t]). Fuit hic Meſſane Peloponneſi oriundus, et Rhegii ex adverſo Meſſanae ſiti tyrannidem auſpicatus eſt V. C. 260., ut definite Diodorus [u]). Ea tempeſtate Samii et Jones atrociter a Perſis vexati relicta patria in Italiam appulere, quibus auctor fuit Anaxilaus, ut Zanclen, cui iratus tum erat, occuparent. Factum iſtud uno ante pugnam Marathoniam anno, nempe V. C. 273., narrat Herodotus [x]). Haud multo poſt ſecundum Thucydidem, qui factum iſtud obiter perſtringit [y]), Anaxilaus Meſſeniis popularibus ſuis favens, qui a Spartanis ejecti,

l) L. XI. c. 78. m) l. c. n) Theſ. Br. T. I. p. 137. o) in Parut. p. 625.
p) Dorv. Sic. p. 362. q) L. IV. c. 85. r) Punic. XIV. 48. s) L. VI. c. 4.
t) Thucyd. l. c. Ariſtot. de Rep. L. V. c. 3. u) L. XI. c. 48. x) L. VI. c. 23. y) l. c.

vagi palanteſque novas ſedes quaeritabant, ad ſe accitos Samiis immiſit, quibus hi exactis Zanclen tenuere, eaque deinceps *Meſſene* appellata ipſe ſe Anaxilaus Rhegii et Meſſenes tyrannum ferebat. Haec facta oportuit aliquo tempore inde ab anno V. C. 273. usque 278., quo anno Anaxilaus diem obiit ſecundum Diodorum z). Haec certa ſunt ex Thucydide, et Diodoro citatis, tum et Herodoto a). At Pauſanias, qui captam a Meſſeniis Zanclen, et ſuccedentem in ejus locum Meſſenes appellationem fuſe perſequitur b), factum id refert Olympiade XXIX. ſeu V. C. 89., quae anticipatio nimia eſt, et priorum certe judicio ſtandum. Vnde ſequitur, numos inſcriptos DANKLE ſignari non potuiſſe poſt annum V. C. 276., quo tempore hoc nomen antiquatum fuit inducta Meſſenes appellatione.

Secus viſum Pellerinio, cui cum certum videretur elementum primum D eſſe Oſcum, vel Etruſcum, certum etiam viſum eſt, hos numos ſignatos a Mamertinis genere Campanis, ex quo ſibi Meſſanam per vim ſubjecere c). Factum illud, ut infra in Mamertinis videbimus, circa annum V. C. 475. Vix perſuaſerit vir eruditus, hac aetate, qua artes liberales ad ſummum apicem evectae fuere, hujus adhuc formae numos ſignatos, et veriſimile eſt, inde ab hac Mamertinorum invaſione ne quidem Meſſanae nomine, nedum Zancles, amplius ſignatos numos, cum ex Diodoro conſtet, Meſſanam a Mamertinis deinceps *Mamertinam* vocatam d). Altior igitur, ut jam ſupra probavimus, his numis aetas deferenda.

De elemento D egimus in prolegomenis ad Siciliam.

Typus Delphini urbem certe maritimam notat. Averſa antiqui item operis partim exſtantis, partim introrſum hiantis, ceu in numis Caulonis, et Crotonis, per areolas portasque rudem aliquam urbis ipſius ſpeciem videtur objicere.

AR. RR.

Nomine MESSANAE.

Meſſeniis, ut diximus, ex Peloponneſo circa annum V. C. 276. huc traductis, pro Zancle *Meſſana* ex patrio Μεσσηνη urbs dici coepit. Sunt et hoc nomine numi antiquiſſimi, et typis eximiis, dignisque, quibus immoremur.

Caput leonis obverſum.

MESSENION. *Caput vituli dextrorſum verſum.* AR. II. (Muſ. Caeſ.)

Argumenti cauſa jungendus alter:

Caput leonis obverſum.

RECION. *Caput vituli dextrorſum verſum.* AR. II. (Muſ. Caeſ.)

Prioris numi remotiſſimos natales omnia comprobant. S vetus Pelasgicum nondum in Σ novatum. E et O, nondum tum repertis, aut ſaltem nondum in uſum inductis H et Ω, et nondum nomine nativo Μεσσενε, vel Μεσσηνη in Doricum Μεσσανα flexo. Ad praeclari hujus numi aetatem eruendam conjunxi numum alium Rhegii in Bruttiis e regione Meſſanae poſiti, ſolo freto utramque urbem dirimente. Poſſes utrumque numum in eadem

z) L. XI. c. 48. a) L. VI. §. 22. ſeq. b) L. IV. c. 23. ſeq. c) Rec. T. III. p. 102.
d) Eclog. p. m. 493.

officina flatum dicere, niſi epigraphe illum Meſſanae, hunc Rhegio vindicaret. Iidem ergo in utroque numo typi palam eloquuntur, ſignatos eos ſub ipſa exordia coloniae Zanclen per Meſſenios deductae, quo tempore utraque urbs unita fuit, et iisdem legibus gubernata, nam Anaxilaus a Diodoro e) Rhegii et Zancles tyrannus dicitur, quo V. C. 278. mortuo ſucceſſere ejus liberi, et tyrannidem utriusque urbis tenuere usque ad annum V. C. 293., quo Zanclaei et Rhegini iis pulſis in libertatem ſe adſeruere f). Qui cum his utriusque urbis numis volet vetuſtiſſimos Samiorum numos conferre, eos utriusque partis typis ſic videbit conſpirare, ut appareat, fuiſſe aliquem inter has civitates nexum. Hunc vero praeclare confirmant ea, quae ſupra in Zancle dixi. Nam teſtibus Herodoto, Thucydide, et Pauſania ibi laudatis Zanclen tenuere Samii et Jones, quos ſubinde ſuaſu Anaxilai ſibi ſubjecere Meſſenii et Rhegini, ſic tamen, ut in domicilii et imperii communionem victos reciperent, eo ſolo contenti, ut pro Zancle urbs Meſſene appellaretur. Vnde credo factum, ut veteres Samii, urbis incolae, pro imperii jure aliquamdiu numos patriis typis inſignirent, quos etiam vicinum ac tum amicum Rhegium receperit. Eandem utriusque urbis concordiam probant et ſequentes:

1.) *Caput leonis obverſum, infra lepus.*
ΜΕΣΣΑΝΙΟΝ. *Juppiter ſeminudus ſedens d. diotam, ſ. haſtam, pro pedibus aquila, omnia intra lauream.* AR. I.

Alius Rhegii:

2.) *Caput leonis obverſum, infra ramus tauri.*
RECINOƧ. (retrograde.) *Juppiter ſedens d. haſtam, omnia intra lauream.* AR. I. (Muſ. Caeſ. Mazochi tab. Heracl. p. 550.)

3.) MESSENION. MEƧƧENION. MESSANION. MEƧƧANION. *Lepus currens.*
Vir in lentis bigis, nonnunquam unico equo vel mulo vectus coronatur a ſupervolante Victoria. AR. I.

4.) RECINON. *Lepus currens.*
Vir vectus in lenta rheda juncto unico equo, inferne folium. AR. I. (Muſ. comitis Vitzai.)

5.) ΜΕΣΣΑΝΙΟΝ. *(jam recte, jam retrograde.) Lepus currens, infra quem varia ſigilla.*
Bigae ſimiles, infra varia ſigilla. AR. I.

6.) ΜΕΣΣΑΝΑ. *ſed in aliis, et quidem frequentius* ΜΕΣΣΑΝΟ. *Mulier in lentis bigis.*
ΜΕΣΣΑΝΙΟΝ. *Lepus currens.* AR. I.

7.) *Lepus currens.*
ΜΕƧ. *ſine typo, vel* ΜΕΣ. *intra lauream.* AR. III.

Numi quatuor priores iterum per typorum concordiam utriusque urbis ſocietatem confirmant. Numi tertio loco deſcripti, iique perantiqui, haud dubie in Anaxilai aetatem cadunt, ſecundum quorum deinde exemplum ſignati ii, quos quinto loco habes, quique aetatis nonnihil inferioris videntur. In antica numorum, quos ſede ſexta recitavi, dixi, in aliis legi ΜΕΣΣΑΝΑ, in aliis, et quidem frequentius ΜΕΣΣΑΝΟ, et etſi jam in his nomen urbis habeatur, tamen in averſa

e) L. XI. c. 48. f) Diodor. L. XI. c. 76.

conſtanter legitur ΜΕΣΣΑΝΙΟΝ. Ergo in antica eſt nomen urbis, in averſa populi. At quaeri jure poteſt, qua lege pro ΜΕΣΣΑΝΑ ſcribi poſſit ΜΕΣΣΑΝΟ? Sed et iſtud videtur Doricum, Mettairio nonnulla Dorum exempla dictante A in Ο mutantium g). Cauſam leporis et rhedae dedimus in moneta Rhegii.

* * *

ΜΕΣΣΑΝΑ. *Mulier in lento curru vecta equum ſingularem freno et ſcutica moderatur.* ✠ ΠΑΝ. *Pan rupi nudus inſidens adſilientem leporem d. adprehendit.* AR. I. (Muſ. Caeſ.)

Egregium hunc numum hactenus ignotum ante annos non multos muſeo Caeſareo intuli. In aliis hujus generis lepus ſolus averſae typum facit, at in praeſente ad Pana ſuum ipſe adcurrit. De liberali ac decora Panos forma vide, quae diſſerui in mea Sylloge I., quo in opere numum hunc pictum ſiſti, et copioſius explicavi.

* * *

Peractis Meſſanae numis, quos canities venerabiles facit, alios recentioris partus, et aliquo pacto memorabiles perſequamur.

ΠΕΛΩΡΙΑΣ. *Caput muliebre ſpicis coronatum, ante quod duo piſciculi.* ΜΕΣΣΑΝΙΩΝ. *Vir galeatus nudus gradiens d. haſtam, ſ. clypeum objicit.* Æ. III.

ΠΕΛΩΡΙΑΣ. *Caput ſimile.* ΦΕΡΑΙΜΩΝ. *Idem typus.* AR. III. Olim a me editus ex muſeo M. Ducis, (Num. vet. p. 46.) reſtituit Princeps T. M., ſed perperam aeneum dixit.

Pars adverſa Meſſanae ſitum indicat poſitae ad Pelorum, ſive Peloriadem promontorium, ut diſerte Strabo h): ἡ μὲν Μεσσηνη της Πελωριαδος ἐν κολπῳ κειται, *jacet Meſſana in Pelori ſinu*, quin teſte Diodoro et arx Meſſanae vocabatur Pelorias i). Caput ipſum Siculum, et ad ejus tractus fertilitatem adludit. Heroem partis averſae eſſe *Pheraemona*, alter numus dictat, quem Diodorus narrat fuiſſe unum ex Aeoli filiis, et regnaſſe in Sicilia a freto usque ad vicina Lilybaeo loca k). Vide, quae plura pridem in ſingularem hunc numum ſum commentatus l).

* * *

ΠΟΣΕΙΔΩΝ. *Caput barbatum laureatum.* ✠ ΜΕΣΣΑΝΙΩΝ. *Tridens inter duos delphinos.* Æ. I. (Hunter.)

Uſitatum Siculis, deorum, heroumve capitibus ipſum etiam nomen adſcribere.

* * *

Imperatorium cum capite Auguſti edidit Paruta m), in cujus averſa: ΜΕΣΣΑΝΙΩΝ. ΔΙΣ. ΝΕΩΚΟΡΩΝ. *Tripus.* Cuperem, cimelium iſtud alium adhuc praeter Parutam vadem nactum. Quod cum factum hactenus non ſit, licebit eodem eum numero putare, quo ſimilem alium *Mamertinorum* nomine, quem proditum etiam reperio.

AR. Æ. C.

Nomine MAMERTINORVM.

Mamertini, gens Campana, teſte

g) de dial. Graec. p. 412. h) L. VI. i) L. XXIII. eclog. 2. k) L. V. c. 8.
l) l. c. m) Tab. XXI. n. 3.

Strabone [n]) et Polybio [o]) a Syracuſanis auxilio vocati circiter anno V. C. 475., quo tempore Syracuſanorum res procurabat Hicetas, pace mox compoſita dimiſſi Meſſanam pervenere, quam ingreſſi et liberaliter ab oppidanis habiti caeſis noctu perfide hoſpitibus urbem per vim tenuerunt, eique de ſe ac deo ſuo nomen dederunt, ut narrat Diodorus [p]): *ἐκάλεσαν δε ταυτην Μαμερτινην ἀπο τȣ Αρεως*, *eamque Mamertinam dixerunt a Marte*, qui, ut dicemus, *Mamers* eorum lingua vocabatur. Ait et Strabo [q]), oppidanos vocari Mamertinos potius, quam Meſſanenſes, et Plinius: *oppidum Meſſana civium Romanorum, qui Mamertini vocantur.* Feſtus refert [r]), Mamertinos Samnio egreſſos, ſed intra ſcelus cum Meſſanenſibus in unam ſocietatem coaluiſſe. Deinceps igitur, aut certe non multo poſt, abolito Meſſanae in numis nomine *Mamertinorum* nomen valuit. Quare urbs iſthaec et Silio dicitur *Oſco memorabilis ortu* [s]).

Hoc Mamertinorum nomine aenei magna copia extſtant. Sunt hi ſpectata fabrica ſimillimi numis aeneis inſcriptis ΒΡΕΤΤΙΩΝ. Revera in Bruttiis referente Strabone [t]) urbs Mamertium ſtetit, quin et in marmore Trajani aetate poſito in catalogo populorum Bruttiorum memorantur MAMERTINI [u]). Quod quidem opinari quosdam fecit, numos inſcriptos ΜΑΜΕΡΤΙΝΩΝ eſſe Bruttios. Sane Pellerinius cenſet, eos Mamertii in Bruttiis ſignatos, antequam Mamertini in Siciliam trajicerent [x]). Verum auctores citati, ut diximus, eos Campanam gentem adfirmant, Feſtus egreſſos ex Samnio, et ſi iſtud obtinet, pauci ſupererunt numi certi, qui Mamertinis Meſſanenſibus tribui debeant, quos tamen conſtat, fuiſſe populum ſatis potentem, Bruttiorum vero Mamertium ignobile. Noverunt antiquarii, populos vicinos fabrica ſimillima, et iisdem ſaepe typis uſos, quo criterio ipſi utuntur ſaepe, cum dubitatur, ad quam ex pluribus homonymis urbem referendus ſit numus. Potuit praeterea quoad rem monetariam aliquod Bruttios inter et Mamertinos Meſſanenſes pactum interceſſiſſe, quod ſcriptores diſſimulandum duxerunt. Ill. Princeps T. M. numos omnes ſic inſcriptos Mamertinis Siciliae tribuit, tamen Mamertio Bruttiorum Havercampum ſecutus largitur eos, qui inſcribuntur ΜΑΜΕΡΤ: ΒΡΕΤ. [y]), quorum binos edidit Paruta, et ſimilem unum Cl. Ignarra ex muſeo Ducis Nojae [z]). Quam acute Cl. Seſtinus diſtinxerit inter numos Mamertinorum Bruttiorum, et Siculorum, pete ex ipſo auctore [a]).

Epigraphe conſtans ΜΑΜΕΡΤΙΝΩΝ. In nonnullis ſcriptum ΜΑΜΕΡ. proditur, fugientibus credo reliquis elementis.

Caput Herculis leonis exuviis tectum. ℞. ΜΑΜΕΡΤΙΝΩΝ. *(retrograde.) Diana venatrix gradiens d. facem praefert comite cane, in area* XII. AR. II. (Dorville Sic. tab. III. n. 6.) Alius *ſimilis, ſed ſcriptura*

---

n) L. VI. p. m. 411. o) Hiſt. L. I. c. 7. 8. p) Eclog. p. 493. q) l. c. r) in *Mamertini.*
s) Punic. XIV. 194. t) L. VI. p. m. 400. u) Grut. p. 199. 1. x) Rec. I. p. 53.
y) Aggiunte p. 22. z) de pal. Neap. p. 258. a) Lettere T. I. p. 2.

recta, cum eodem in area numero XII. Æ. II. (Magnan. Brut. num. tab. 44.)

Alterum ex his, ſed trita, epigraphe, prodidit Paruta tab. 173. n. 85. inter numos Romanos Siciliam contingentes; at eum eſſe revera Siculum, Magnanianus ſimillimus per adjectum urbis nomen invicte comprobat. Vterque tamen per additum numerum Latinum XII. tum cuſum ſe profitetur, ex quo Sicilia transacta cum Poenis pace Romani ſunt potiti, quod factum V. C. 513. Fateor equidem, ſcripturam retrogradam remotius aevum videri poſtulare, ſed forte peccatum eſt a chalcographo, qui Dorivillii numos ſcalpſit, et Magnanus quoque dubitat, ſitne recte deſcriptus, et utrum ex argento [b]). Sane ſimillimus alter, ſed et hic aeneus, nuper in muſeum illſ. comitis Vitzai eſt illatus. Ceterum quid ſolitarius numerus XII. notet, difficile conjectu. Vide eum etiam in numis Syracuſarum.

* * *

ΑΡΕΟΣ. *Caput juvenile imberbe laureatum.* ✕ ΜΑΜΕΡΤΙΝΩΝ. *Pallas gradiens cum haſta et clypeo. — Bos cornupeta. — Aquila inſiſtens fulmini.* Æ. II.

In his numis caput anticae pro Apollinis capite haberi poſſet, niſi id additum ΑΡΕΟΣ vetaret, ductum ab Αρης, *Mars.* Martem ab oppidanis eximie cultum; vel inde patet, quod ab eo nomen traxere; nam is Oſcorum lingua, a quibus oriundi fuere, dicebatur *Mamers* [c]). Teſte Plutarcho [d]) Mamertini προσηγορευθησαι Αρηϊοι γλοσση τη Λατινων, *appellabantur Martii ex lingua Latinorum.*

* * *

ΑΔΡΑΝΟΥ. *Caput barbatum galeatum.* ✕ ΜΑΜΕΡΤΙΝΩΝ. *Canis ſtans.* Æ. III.

Similem pridem edidit Paruta, niſi quod in hoc vocabulum ΑΔΡΑΝΟΥ deeſt, eumque dixit argenteum, cum alii hujus generis aenei tantum ſint. Alium ſerius edidit Dorvillius, ſed pro ΑΔΡΑΝΟΥ perperam legit ΡΩΜΑΝΟΥ. [e]) Is, quem coram deſcripſi, eſt in muſeo Caeſareo, editusque olim a Frölichio, et erudite illuſtratus [f]). Exhibet antica caput Adrani; qui apud Adranum illuſtre templum habuit, et per omnem late inſulam magnis adfectus honoribus, mille canibus ei ſacris, ut ſupra in Adrano dixi.

* * *

Caput Apollinis. ✕ ΜΑΜΕΡΤΙΝΩΝ. *Cortina Delphica inſtrato tapete.* Æ. III. (*Muſ. Caeſ.*)

Eundem hunc numum ex muſeo Hunteriano obtulit Combius, ſed in averſa haud dubie minus integra pileum vidit ab Apolline oppido alienum. Similis muſei Caeſarei illaeſus totus ac nitidus, quem pictum ſiſti in mea Sylloge I, luculentam exhibet Apollinis cortinam. Eſt vero cortina proprie vas cujuscunque metalli concavum obvii in re coquinaria et fullonia uſus, eaque impoſita tripodi ad varias cauſas eſt adhibita. Ejusdem formae fuit cortina Delphica, ut docent numi obvii, e. g. denarii Bruti. Eidem

b) l. c. p. VII. c) Diodor. Eclog. p. m. 493. Feſtus in Mamers. d) in Pyrrho c. 23.
e) Sic. tab. III. 11. f) Animadv. in num. urb.

cortinae nonnunquam ſuperne committitur cortina alia, quo ſit, ut utraque conjuncta ſphaerae cavae ſpeciem praeſerat. Hac forma eam exhibent numi Vitellii inſcripti: XVVIR. SACR. FAC. et denarii aurei gentis Caſſiae. Hanc cortinam tectam fuiſſe operimento quopiam operis texti, aut veſtis ſtragulae, apparet cum ex numo praeſente, tum obviis aeneis Neapolis Campaniae, in quibus diſcurrentes virgae et ſe invicem ſecantes manifeſta praebent texti tapetis indicia. Cortinae ſic compoſitae inſediſſe ſacerdotem apud Delphos fatidicam, docent numi primorum Syriae regum, quibus adde numum inſignem Nicoclis Paphiorum regis, in quibus ſingitur Apollo nudus cortinae inſidens, inſtrato ſimillimi operis tapete. Inde factum, ut cortina idem ſit poetis, quod oraculum ipſum, ut liquet ex Marone, Ovidio, aliisque.

* * *

Globuli bini apparent pone caput Martis in numo Dorvillii tab. III. n. 8. qui eſt aeneus II. formae. At in alio III. formae in numis Principis T. M. tab. XLVIII. n. 5. ſunt eorum quinque. *Lineolas* tres, ceu in numis Catanae, offert aeneus III. muſei Caeſarei, quem edidit idem Ill. Princeps tab. XLIX. n. 1. ſed absque his lineolis.

AR. RRRR. *unum edidit Dorvillius, ſed dubium, ut dixi, alterum (ſi modo ex hoc metallo, nam alii ejus ſimiles ſunt aenei.) Paruta tab. XXIII. n. 39.* Æ. C.

MORGANTIA.

A Catana in meridiem verſus mare.

Epigraphe antiquior: MORCANTI. (*retrograde.*) Recentior: ΜΟΡΓΑΝΤΙΝΩΝ. in nonnullis retrograde. Ciceroni: *Murgentini*, Livio: *Murgantia.* Stephanus *Morgynam appellat nullo alio exemplo.*

Caput barbatum diadematum. ✠ MORCANTI. *Spica.* Æ. III.

Miror, numum hunc, cum ſit operis pervetuſti, praedicari aeneum. Forte anima eſt argentei. Alium fere ſimilem argenteum profitetur Princeps noſter.

* * *

ΜΟΡΓΑΝΤΙΝΩΝ. *Caput Mercurii adverſum.* ✠ *Victoria ſaxo inſidens d. porrecta coronam.* AR. III.

* * *

ΜΟΡΓΑΝΤΙΝΩΝ. *Caput Palladis.* ✠ *Leo quid depaſcens, infra ſerpens.* Æ. II.

Sunt operis eximii, et ex Morgantinorum moneta maxime parabiles.

In reliquis: *Aquila ſerpentem depaſcens, Tripus.*

AR. RRRR. Æ. R.

MOTYA.

Prope Lilybaeum maritima anguſto aggere ab inſula dirempta.

Epigraphe: ΜΟΤΥΑΙΟΝ. vel recte vel retrograde.

Caput juvenile in aliis pueri, in aliis puellae. ✠ *Canis ſtans.* AR. III.

Idem typus eſt in numis vicinae Segeſtae. Quae ejus concordiae cauſa, incertum.

* * *

Caput muliebre inter piſciculos. ✠ *Eques citato curſu.* AR. II. Numi a Paruta vulgati.

AR. RRR.

NAXVS.

In litore orientali a Catana in ſeptem-

triones prope Tauromenium, quod ex Naxi ruinis ſurrexit. Ipſa pervetuſta, a Chalcidenſibus condita; etiam numi operis pervetuſti omnes, quod eſſe debuit, nam urbs V. C. 351. a Dionyſio ſeniore funditus everſa et habitari, et ferire numos deſiit, ejusque ne rudera quidem ſuo amplius aevo ſuperfuiſſe tradit Pauſanias [g]). Ejus numi a nonnullis hactenus inique cum Naxi inſulae numis permixti fuere, ut dicetur.

Epigraphe antiquiſſima: NA. — NAXI. — NAXION. recte vel retrograde, in qua obſervandum vetus X pro Ξ. Singularis eſt, quem citat Winckelmannus [h]): MOI≷ΞϒM Sic et in pervetuſto marmore Chandleri [i]): ΕΧΣΟΘΕΝ pro ΕΞΩΘΕΝ. Ejusdem naturae ſunt in Romanorum numis: ALEXSANDREA. PAXS.

Epigraphe recentior: ΝΑΞΙΟΝ. et ΝΑΞΙΩΝ.

Caput Bacchi redimitum hedera, barba acuta, hujus pilis ac caeſarie velut ex uvae granis contexta, quibus et numi ora ambitur. ✠ NAXION. *(retrograde.) Botrus, oram ſimilia grana ambiunt.* AR. II. (Dorville Sic. tab. XII. n. 8.)

Praeclarus hic numus, ut Naxi numos omnes antiquitate praeſtat, ita inter antiquiſſima cimelia habendus, quae ex veteris Graeciae opibus non invidit aevum. Huic proxime jungendus alter:

Caput Bacchi nudum barbatum, cornibus in vertice turgentibus. ✠ NAXION. *Botrus.* AR. II. (Dorville Sic. tab. XII. n. 9.)

En tibi Bacchum alio cultu, prominente duplice cornu, quod rarum in ejus ſimulacris, etſi frequentius a poetis celebratum.

* * *

Caput Bacchi barbatum hedera, in aliis diademate revinctum. ✠ NAXI. NAXION. *(recte vel retrograde.) Botrus* AR. IV. laminae tenuiſſimae.

Numuli hi aeque fabricae antiquiſſimae. Bacchum in his jam hedera, jam diademate cinctum videmus. In ſequentibus utrumque ornamentum eidem capiti applicatum videbimus.

* * *

Caput Bacchi barbatum, redimitum diademate, cui intexta hedera. ✠ NAΞION. *Faunus vel Silenus humi ſedens d. diotam attollit, ſ. thyrſum, juxta exſurgit hedera.* AR. I.

Numi ſunt fabricae perelegantis. Eundem in Baccho capitis cultum offerunt etiam numi Tarentini. Bacchus hic propter barbam vulgo *Indicus* appellatur. Verum neceſſe non eſt, eum propterea ab ipſa India arceſſi. Diodorus enim binos Bacchos conſtituit, quorum ille vetuſtior barbatus fingebatur [k]). De ſigno averſae dubitatum. Begerus, Wiſius, Burmannus eo exhiberi Bacchum jacentem in antro cenſuere, qualem deſcripſit Pauſanias [l]). At Princeps T. M. propter aures caprinas, et prominentem caudam, quam obſervo etiam in ſimili integerrimo muſei Caeſarei, Faunum aut Silenum mavult, certe Bacchi ſequacem [m]).

g) L. VI. c. 13. h) Deſcript. des pierr. grav. p. 235. i) Inſcr. ant. p. 37.
k) L. IV. c. 5. l) L. V. c. 19. m) Aggiunte p. 185.

ΑΣΣΙΝΟ. *Caput juvenile hedera coronatum.* ✕ ΝΑΞΙΩΝ. *Vir barbatus nudus capite hedera coronato ſedens d. ſublata poculum, ſ. duos bacillos vel ſagittas.* AR. III.

ΝΑΞΙΩΝ. *Caput juvenile hedera coronatum.* ✕ *Sine epigraphe. Botrus.* AR. III.

Prior ex his per vocabulum ΑΣΣΙΝΟ inſigne continet argumentum. Ait Plinius n): *Colonia Tauromenium, quae antea NAXOS, flumen ASINES.* Hoc ergo numiſmate arbitro finita eſt lis hactenus inter antiquarios agitata, ad utram Naxum, hancne Siciliae, an aliam Archipelagi pertineant numi hic citati, et utrinque Bacchi cultum teſtantes, Goltzio, Begero, ac nuper Pellerinio Naxum inſulam praeferentibus, quoniam maxima, et late celebrata ejus dei in hac religio fuit. Jam vero et alias in auctariis ſuis monuit Princeps T. M., ejusmodi numos magno in Sicilia numero reperiri. Accedit, quod paucae inſulae in eo tractu maris Aegaei, in quo ſita fuit Naxus, monetam argenteam ſignavere, cumque hactenus Naxi Siculae numus aeneus repertus non ſit, confidenter opinor hanc poſſe ferri legem: qui numi cum mentione Naxi argentei ſunt, Naxo Siciliae, qui aenei, Naxo inſulae tribuuntor. Dixi ſaepe, vetere aevo in Graecis civitatibus argenteos fere tantum numos ſignatos; at Naxus Sicula ante fuit everſa, quam monetae aeneae uſus coepit invaleſcere.

Caput juvenile redimitum hedera ipſius fluvii, non Bacchi putandum, cum quod hic in Naxi numis barbam ſemper promittit, tum quod Siculi fluvios ſuos forma juvenili proponere ſunt ſoliti. Addita vero eſt hedera, ut, cum tota urbs Baccho eſſet devota, ipſe quoque fluvius aliquid Bacchi haberet. Conjunxi numum alterum, quoniam et in hoc ejusdem fluvii imaginem video, etſi nomen abſit. Harduinum hunc Plinii ſui *Aſinen* male cum Aſinaro Thucydidis confudiſſe, pridem docui in meis *Numis veteribus* p. 47., quo loco egregium hunc numum ex muſeo M. Ducis vulgavi, etſi idem jam exſtet in Siculis Dorvilii o), ſed ubi perperam ſcribitur ΝΑΣΣΙΝΟ. pro ΑΣΣΙΝΟ. AR. C.

NEETVM.

A Syracuſis in meridiem verſus Pachynum. Dictum Ptolemaeo Νεητον recte ſecundum numum citandum; at Ciceroni *Netum* in Verrinis.

Vnicus hactenus certus hujus urbis repertus numus praecone Pellerinio: (Lettres p. 21.)

Caput Cereris. ✕ ΝΕΗΤΩΝ. *Bos.* Æ. III.

Æ. RRRR.

NISA.

Exſtant numi aenei:

Caput Jovis. ✕ ΝΙΣΑΙΩΝ. *Aquila inſiſtens taedae ardenti, in area ſpica.* Æ. II. III.

Similem jam vulgavit Goltzius, ſed eum tribuit Niſae Megaridos. Eum vindicare Niſae Siculae aggreſſus eſt Princeps T. M. p) Fuiſſe vero in Sicilia quo-

n) L. III. § 14. o) Tab. XII. p) Aggiunte p. 127. Num. Sic. p. 53.

que oppidum Niſae nomine, probat primum ex Thucydide [q]), deinde ex marmore Siculo, in quo legitur: ΑΣΚΛΗΠΙΩ.ΚΑΙ.ΙΜΕΡ.ΠΟΤΑΜ.Ο.ΔΑΜΟΣ.ΤΙΣ.ΝΙΣΙΣ.ΣΟΤΗΡΣΙΝ. Verumque teſtimonium non recto ſtat talo. Locus Thucydidis manifeſte eſt luxatus. In citato marmore etſi nulla adſit ſuſpicio fraudis, certam tamen tenemus aut negligentiam, aut ignorantiam ejus, qui epigramma excepit; nam cum ΔΑΜΟΣ ſit Doricum, ſcribendum etiam fuerat Dorice ΑΣΚΛΑΠΙΩ, et quis ferat ΤΙΣ. ΝΙΣΙΣ. pro ΤΗΣ. ΝΙΣΗΣ., aut ſanius Dorice: ΤΑΣ. ΝΙΣΑΣ.? item ΣΟΤΗΡΣΙΝ pro ΣΩΤΗΡΣΙΝ? denique inſolentius compendium ΙΜΕΡ. ΠΟΤΑΜ. pro ΙΜΕΡΑ. ΠΟΤΑΜΩ. unius tantum utrinque elementi parſimonia? Ingraveſcit de adcuratione dubium, quod inſcriptionem hanc hauſiſſe ſeſe ex vetere MS. teſtatur ipſe [r]), ex qua eadem penu depromptum etiam eſt alterum epigramma, quod in eodem opere deſcripſit Princeps T. M. [s]) L. PETILIVS. M. F. COLONIAM. DVXIT. NISSAE. POPVLVS. ET. ORD. PATRONO. MERENTI. Fuere, qui Meſſanenſium aliquam Niſam commenti ſunt, quos jam refutavit Dorvillius [t]). Et quis Niſae apud Meſſanam ſitae cum remoto Himera nexus? Tamen ut his monumentis demus recte ſtabilitam in Sicilia Niſam, fallitur nihilominus Princeps eruditus, cum numos inſcriptos ΝΙΣΑΙΩΝ propterea Niſae Siculae tribuendos putat, quia aliae affini nomine Cariae et Graeciae urbes ſcribuntur *Nyſa*, non *Niſa*. De Cariae Nyſa iſtud certum, verum eſt *Niſaea* Megaridos Atticae, quae ſic a veteribus omnibus ſcribitur, et cujus gentile eſt Νισαιοι apud Theocritum [u]), Diodorum [x]), Athenaeum [y]), Apollonium [z]), Pauſaniam [a]). Perperam Stephanum vadem citat, tanquam is profiteretur, reliquas omnes per Υ ſcribi, nam is, praeterquam quod nullam Siciliae Niſam memorat, definite ſcribit: ΝΙΣΑΙΑ ἐπίνειον. Μεγαρίδος. Reliquum ergo pro Niſa Sicula praeſidium in ſola fabrica nititur, quam Syracuſanae ſimilem ait auctor nobiliſſimus, quod *neſcio an* validum ſatis videri poſſit. Harduinus hos numos eſſe Niſaeae Megaridos putat, et taedam, ſpicamque referri ad Cererem, cujus magni fuere in *Megaride honores*. Ceterum vide, quae plura de hac Siciliae Niſa congeſſit Princeps T. M. in opere: *le antiche iſcrizioni di Palermo p.* 321.

PANORMVS.

In litore maris Tyrrheni, jam priſco aevo inclytae famae, et hodie totius inſulae nobiliſſima. Indulgeamus Siculis ſaeculi XVI. ſcriptoribus, quibus urbs patria minus illuſtris eſt habita, niſi ejus incunabula ipſum Noemi diluvium praeiviſſe adſererent, aut ſaltem (nam modeſtius ſenſere alii) Iſaaco facerent coaeva, cujus aetate huc delati Chaldaei, Damaſceni, Phoenices praeclarae urbis initia conſtituerunt. At quod nuper Dominicus Schiavo Panormitanus poſteriorem hanc ſententiam reſuſcitavit, nixus

q) L. III. c. 103. r) Inſcr. Sic. p. 4. s) p. 50. t) Sicil. p. 270. u) Idyll. XII. 27. x) L. XI. c. 53. y) L. XIV. p. 639. z) Argon. L. II. 749. a) L. X. p. 833.

Ede inſcriptionis, quae olim Panormi turri *Baych* inſculpta legebatur, eamque adverſus Cluverium, Burignium, Aſſemannum acerrime defendit in prolixa diſſertatione *ſopra la iſcrizione dell' antica torre Baych*, quae exſtat in opere Principis T. M., cui titulus: *le antiche iſcrizioni di Palermo p.* 383., iſtud enimvero in hac hiſtoriae criticae luce mirum atque incredibile videatur. Fuiſſe ut turrim ipſam, ita et epigramma opus Saracenorum, qui inſulam aliquamdiu tenuere, omnia perſuadent, quod tamen examen mei inſtituti non eſt.

Vt incerti ſunt urbis conditores, ita certum, a Graecis illi *Panormi* nomen inditum, ſive quod eam condidere ipſi, ſive quod urbe potiti, ut ſaepe alias factum, nomen vetus commutavere. Datae a Graecis appellationis auctor ipſe eſt Diodorus [b]): *ſtatim* (Pyrrhus) *Panormitarum urbem aggreditur, quae pulcherrimum inter Siciliae urbes portum habet, ex quo etiam appellationem iſtam urbs conſecuta eſt*, nempe quaſi a πας ὁρμος, *totus portus*. Vtrum prae Diodoro probabiliora dixerit eruditus Schiavo, qui vocabuli originem ex Hebraica lingua ducit [c]), etymologi viderint.

Antequam Poenis parere cogeretur, nullam certam ejus monetam novimus. Quos habemus numos Panormi nomine inſcriptos Graece, tam remotae antiquitatis non ſunt, ut ſignati a Graecis ante Poenorum dominatum videri poſſint, ut videbimus. Sub horum imperio denique Panormus numismatica eſſe incipit, ejusque habemus numos varii generis ad uſque Tiberii aetatem, quos commode in IV. claſſes partiemur, I. in numos Punicos, II. Graecos, III. in numos Panormi coloniae, IV. in numos cum mentione magiſtratus.

I. Numi Punici.

Exſtant magna copia numi aurei, argentei, aenei, in quorum antica *Caput Cereris, idque non raro inter quatuor piſciculos, — Caput Herculis — Martis*, in averſa potiſſimum: *Equus ſtans, et ſaepe reſpiciens*, vel: *Caput equi*, ſaepe his adſtituitur *palma*. Rarius *Pegaſus volans*, vel *vir in quadrigis, cui advolans Victoria coronam offert*. In area cujuscunque metalli ſaepe obſervantur *globuli unus, duo, tres*. Epigraphe in his aut Punica, aut nulla, quo ſit, ut id genus numi in *literatos*, et *illiteratos* ſoleant dividi, quemadmodum iſtud a me in diſtributione muſei Caeſarei eſt obſervatum.

Numos hos non modo epigraphe Punicos facit, ſed etiam ex unanimi fere ſententia ipſe etiam typus equi, ac praecipue is, quo equi tantum caput proponitur, quo alludi putatur ad id, quod refert Virgilius [d]), quando Didonis comites in condenda Carthagine occupati

Effodere loco ſignum, quod regia Juno
Monſtrarat, caput acris equi.

cui etiam ſententiae conformia tradunt Silius Italicus [e]), et Juſtinus [f]). Nititur praeterea haec ſententia verbis Stephani narrantis, Carthaginem quoque dictam fuiſſe ΚΑΚΚΑΒΗ, quae vox in Poeno-

b) Eclog. L. XXII. § 14. c) l. c. p. 401. d) Aen. I. 447. e) Pun. II. 410. f) L. XVIII. c. 5.

rum lingua ſignificat *caput equi.* Et repertus eſt etiam, qui in literis horum numorum Punicis vocabulum illud contineri ſibi perſuaſit, Aldretus Hiſpanus g), ſed quam ſententiam recentiorum commentarii everterunt. At nolim opinioni huic, etſi paſſim receptae, continuo ſubſcribere, quando et in numis obviis, inſcriptis ROMA ſimile equi caput videmus comparere. Propius Carthaginem contingit palma, qua Phoenicia Carthaginienſium origo indicatur.

Id genus numos, ſive Punicos, ſive Siculos dixeris, perinde eſt. Punici erunt, quoniam Poenorum lingua inſcripti, et eorum certe imperio percuſſi ſunt. Siculi, quoniam non modo typi Cereris intra piſciculos, Pegaſus, vir in quadrigis vectus, globuli etc. ſed et fabrica ſummae in nonnullis elegantiae, quamque rudibus Poenorum ingeniis et ad artis illecebras nunquam condocefactis nullo pacto largieris, opus hanc mercem Siculum ſine dubio pronunciant. Hi ergo numi Poenorum imperio in inſula ſignati ſunt, ut ſervirent in mutuum cum reliquis inſulae incolis commercium, quod quidem factum provide, ut Siculorum moribus ſeſe adcommodarent, in quorum civitatibus argenti ſignati uſus fuit, cum Carthagine argentum rude rependi ſoleret, ut in hujus moneta veriſimile dicam. Solent vero dici Panormitani, quia probabile eſt apud Panormum eos ſignatos, quod ea urbium, quae Carthaginienſium in Sicilia ditionis fuerant, facile princeps exſtitit teſte Polybio h).

De literis Punicis, quas hi numi offerunt, agetur poſt numos Phoeniciae.

AV. AR. Æ. C.

II. Numi Graeci.

V. C. 513. Poeni maritimo apud Aegates praelio debellati facta pace excedere Sicilia, eamque permittere Romanis coacti ſunt. Deinceps Panormus Graecorum inſtitutum revocavit, numosque Graece inſcriptos percuſſit aliarum Siciliae civitatum exemplum ſecuta, ipſa volentibus Romanis civitas immunis ac libera conſtituta i).

Aurei. Binos ex hoc metallo, unum typo Apollinis, et lyrae, alterum Palladis, et noctuae propter adſtitutum monogramma literis ΠΑ. conſtante Panormo adjudicavit Princeps T. M. Nolim iſtud tanquam certum adfirmare, quoniam monogrammatis hujus ambiguus eſt ſignificatus.

Argentei. Idem auctor nobiliſſimus praeter binos hujus metalli, quos ex Paruta recitat, unum inſignem ſui muſei ſic deſcribit:

Caput muliebre. ☧ ΠΑΝΟΡΜΟΣ. *Canis ſtans.* AR.

Plures Sicularum urbium numi canem ſiſtunt; in aliis hujus typi rationem tenemus, ut in numis Mamertinorum, et Segeſtae, non item in aliis. Veriſimile tamen, indicari Aegeſtam Nympham, et Crimiſum fluvium in canem mutatum, de quo vide numos Segeſtae et Selinuntis. Eſt hic forte unicus argenteus Panormi, nam is, quem Combius ex

g) Antiqued. de Eſpanna. h) Hiſt. L. I. c. 38. i) Cic. in Verr. L. III. c. 6.

Hunterian[illegible] huc refert, certe eſt Himerae.

Aenei. Horum inſignis copia.

Epigraphe conſtans: ΠΑΝΟΡΜΙΤΑΝ. In nonnullis dubia, ut dicetur.

* * *

ΟΜΟΝΙΑ. *(ſic) Caput Cereris velatum, et coronatum ſpicis.* ✕ ΠΑΝΟΡΜΙΤΑΝ. *Cornucopiae.* Æ. III.

Numum unus prodidit Paruta, ſed et hunc mendoſe, cum ſcribendum ſit ΟΜΟΝΟΙΑ. Si numus eſt genuinus, et vere hujus urbis, notabit concordiam inter ipſos oppidanos ſeu fundatam, ſeu reductam.

* * *

ΠΑΝΟΡΜΙΤΑΝ. *Aquila ſtans expanſis alis.* ✕ *Aries, infra quem caput Jani gemini.* Æ. III.

Epigraphen anticae et Paruta, et Princeps T. M., qui numum ex illo reſtituit, retrogradam faciunt, at in ſimillimo muſei Caeſarei ea legem ordinariam ſequitur. Jure igitur licet ſuſpicari, utrum iconiſmi ab eruditis his viris propoſiti archetypis ſemper reſpondeant. Averſae typum ambiguum explicare non tento.

* * *

ΠΑΝΟΡΜΙΤΑΝ. *Mercurius ſaxo inſidens, ſ. caduceum.* ✕ *Ara ignita intra lauream.* Æ. III.

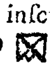
Hanc item epigraphen Paruta, et poſt eum Princeps T. M. retrogradam proponunt, an vere, iterum dubitem. Adverto ad hunc numum, Mercurium ſimili cultu effingi in numis Tiberii ſignatis in incerta quadam Africae colonia, quos in Carthaginis numis recenſebo. Forte numus praeſens aliquam iis poterit luculam praeſtare.

* * *

Typi reliqui: *Capita variorum deorum, triquetra inſerto Meduſae capite, navis etc. Miles Romanus ſtans,* de quo typo redibit mentio in claſſe IV.

* * *

Nonnulli Panormi numi ſcripto ſolo ΠΑΝ. urbis ſuae nomen indicant, at tum cautione opus, ne huc inviti cogantur numi, qui ſunt Panticapaei Tauridis, quod ſaepius factum. Inſcripti ſolis literis ΠΑ., niſi alia adſint indicia, minus certum pro Panormo criterium offerunt. Sic Pelletinius et Burmannus aeneos Π. vel ΠΑ. notatos tribuerunt Panormo, quos certum eſt eſſe Pallenſium Cephalleniae, ut in his dicetur.

Monogrammata etiam nonnunquam in certis Panormi numis inſcriptionis vices ſupplent, nimirum   quae videre eſt in Siculis Principis noſtri tab. LVI. et LXI. In alio Dorvillii quod poſitum pro Παν Ορμος ingenioſe conjecit Burmannus [k]), quo de numo infra in claſſe IV. redibit mentio.

AV. incerti. AR RRRR. Æ. C.

* * *

Imperatorii. Auguſto ejusque familiae a Panormitanis dedicatam monetam numi teſtantur, in quibus nullum adhuc coloniae indicium.

Caput Auguſti nudum. ✕ ΠΑΝΟΡΜΙΤΑΝ. *Victoria, vel triquetra, vel Ceres*

k) Dorv. Sic. p. 282.

velata ſedens. Æ. II. III. (Princ. T. M. Num. Sic. tab. LX. n. 4. 5. 14. tab. LIX. n. 10. 11.)

Imagine Cereris intelligendam Liviam Auguſti uxorem alii aliarum urbium numi ſatis comprobant, quos in moneta ejus Auguſtae commatis R. recitabo.

* * *

Capita duo juvenilia jugata, in aliis nuda, in aliis galeata. X ΠΑΝΟΡΜΙΤΑΝ. *intra coronam.* In aliis: *monogramma* ΚΡ, *Miles ſtans cultu Romano.* Æ. III. (Princ. T. M. tab. LX. 17. 18. 19.)

Dubium non videtur, his imaginibus exhiberi Cajum et Lucium Caeſares etiam in nonnullis Dioſcurorum ſpecie decoratos.

* * *

Vaillantius numum Tiberii edidit: ΠΑΝΟΡΜΙΤΑΝ. *Triquetra.* (*Num. Graec.* p. 9.) Epigraphe Graeca facit, ut ſuſpicer, eum inter Auguſti numos reponi debere, inter quos etiam repoſuit Morellius. Æ. RR.

III. Numi Panormi coloniae.

Eruditus Dominicus Schiavo in diſſertatione de Colonia Panormo inſerta operi Principis T. M. *le antiche iſcrizioni di Palermo p.* 189. deductam ab Auguſto Panormum coloniam V. C. 734. probat primum ex Dione (L. LIV. § 7.) referente ad eundem annum, Auguſtum rebus in Sicilia ordinatis, cum Syracuſas et *alias quasdam urbes* colonias Romanorum eſſe juſſiſſet, in Graeciam transmiſſiſſe. Inter has ergo urbes, quas Dio non nominat, refert etiam Panormum ſuam. Deinde ex Strabone, qui eodem tempore vixit: *Panormus Romanorum habet coloniam.* Numi, ut ſatis aperte probant, Auguſtum fuiſſe coloniae auctorem, ſic, quod ad ejus deductae arctius tempus attinet, incertos nos relinquunt.

ΠΑΝΟΡΜΙΤΑΝ. *Caput Auguſti nudum.* X ΑΠΟΙΚΙΑ. *Aquila ſtans expanſis alis.* Æ. II.

Vnus Paruta numum hunc promulgavit, et ex eo Princeps T. M. Scrupulum injicit lingua Graeca, neque ſatis noſtra aetate unius Parutae praeconio fidimus. Ejus ergo γνησιότητα ſic admitto, ut tamen optem, aliud nobis ei ſimile exemplum adſirmari.

* * *

PANHORMITANORVM. *Caput Auguſti radiatum, juxta fulmen.* X CN. DO. PROC. (vel: PROCOS.) A. LAETOR. IIVIR. *Capricornus, infra quem triquetra.* Æ. II.

PANHORMITA --- *Julia ſedens ſub imagine Cereris.* X CN. D. A. LA. *Ovis ſtans.* Æ. III.

Haec frequentior ſcribendi ratio in numis Panormi coloniae inſerto ſpiritu H appoſite ad vocabuli etymon ducti ab ὅρμος, *portus*, *ſtatio navium*, ut ſupra dictum. Et erat tum tempus, quo Romanos aſpirandi libido invaſit, etiam cum id abſurdum eſſet, ut docet Catulli epigramma LXXXIII. Sic et paſſim in marmoribus: RESP. PANHORMITANORVM., atque etiam Plinius *Panhormum* ſcripſit [1].

[1]) L. III. p. 162.

Ejusdem rationis eſt apud Gruterum m): ARCHIERI. SYNHODI. Plura exempla alia dabit cel. Villoiſonus in Prolegomenis ad Iliadem Homeri Venetam p. III.

Antica numi prioris Auguſtum ceu coloniae auctorem et jam in ſidera receptum profitetur. Uterque numus *Cn. Domitium* Proconſulem, et *Laetorium* coloniae IIvirum memorat.

* * *

PANORMITANORVM. *Caput Auguſti nudum* ✠ AVGVS. *Caput Juliae velatum et redimitum ſpicis.* AE. II. (Princ. T. M. Num Sic. tab. LX. n. 10—13.)

Etſi Auguſti caput nudum et nullo conſecrationis indicio eſt, tamen pars averſa ſatis docet, eo mortuo hos numos ſignatos, quoniam in hac Julia AVGVS*ta* dicitur, qui titulus ei nonniſi per mariti teſtamentum acceſſit.

Æ. RR.

IV. Numi cum mentione Magiſtratus.

Hujus claſſis numi Ponormitani obvii. En eorum modum:

Caput Jovis laureatum. ✠ C. CALP.— CATO.— Q. FAB.— NASO.— A. POM.— S. POS. *etc. Miles cultu Romano ſtans d. porrecta pateram, ſ. haſtam, humi clypeus. In multis certum urbis monogramma* . AE. II.

Plures id genus numos jam vulgavit Paruta. At Princeps T. M. praeclaro conſilio omnes ſibi cognitos collegit primum in ſuis ad numos Siculos auctariis p. 234. deinde in Sicilia numismatica tab. LXI. Eos pertinere Panormum, etſi urbis nomen diſſimuletur, probavit primum ex numis aliis ſimilibus, in quibus legitur adſcriptum ΠΑΝΟΡΜΙΤΑΝ, deinde ex adſtituto in multis monogrammate , arguitque erroris eos, qui numos ſimiles aliis hactenus urbibus dederunt, ut Pellerinius hujus generis unum inſcriptum CALP. Calpen Hiſpaniae derivavit.

Nomina his numis inſcripta eſſe nomina, vel cognomina gentium Romanarum, plane certum. At quaeri jure poteſt, ſintne ea nomina magiſtratus Romani, ceu proconſulis, quaeſtoris etc. an magiſtratus coloniae Panormi, ceu IIvirorum, aedilium etc. ut opinati ſunt Princeps T. M., et Schiavo n)? Sin illud, neceſſe non erit, numos hos in coloniae numis habere, nam videmus in numis Graecis ciſtophoris Aſiae inſcriptos Latine proconſules, in numis Graecis Macedonum inſcriptum Latine Aeſillam quaeſtorem, tum eadem lingua indicatos proconſules et praetores in numis Cyrenaicis, qui certe ad nullam coloniam pertinuere. Tamen non repugnabo iis, quibus ea nomina coloniae magiſtratus videbuntur, quin et facile induci me paterer, ut credam, ſignatum in his militem Romanum, quod Panormus colonia eſſet militaris, et milites emeritos recepiſſet, niſi viderem, eundem typum exſtare etiam in numis Panormi Graecis, quos citavimus, et in quibus nullum coloniae indicium obſervatur.

Liceat et huic claſſi aliam analogam conjungere. Exſtant numi a variis editi:

m) pag. XIII. n. 8. n) ll. cc.

Caput Jani gemini. ✕ M'. ACILI. Q. *intra lauream* (Morelli Famil.) Q. B. *intra lauream.* (Vaill. in Fam. Baebia.) NASO. *intra lauream.* (Muſ. Caeſ. Morelli, Vaill. in Famil. Axia.) AESSIPES. *intra lauream* (in meis Num. vett. p. 311.) KRASSIPES. *intra lauream.* (Arigoni) APV. (in monogrammate) *intra lauream.* (Hunter tab. 67. n. 24.) |OR *intra lauream.* (Hunter l. c.) |O| *intra lauream.* (Dorville Sic. p. 282.) ΠOR. *(in monogrammate) intra lauream.* (Muſ. Caeſ.) Sunt omnes aenei II. formae.

Si vera eſt Burmanni conjectura, ſiglam |O| in Παν Ορμος reſolventis, dubitandi amplius locus non erit, reliquos quoque omnes hoc loco deſcriptos, quod fabrica et typis ſunt ſimillimi, ad eandem Panormum pertinere. Alioqui operis Romani non ſunt, neque Janus in moneta Sicula admodum hoſpes, et M. Furium Craſſipedem V. C. 581. praetorem Siciliae tradit Livius o). Iſtud ſi verum, ab hac altera claſſe argui poſſet, quoniam in horum numorum primo quaeſtorem manifeſtum tenemus, etiam in prioris claſſis numis magiſtratus Romanos, non coloniae intelligendos.

Æ. prioris claſſis C. alterius RR.

PAROPVS.

Argenteum huic oppido largiti ſunt Paruta ejusque ſequaces, ſed quem eſſe Parianorum Myſiae, in his docebimus.

PLVSIA vel PLVTIA.

Numos Auguſti cum epigraphe: ΠΛΟΥCIAC. ΥΠΑΤ. vel ſimiliter, quos plerique hactenus viri eruditi ignobili huic Siciliae oppido largiti ſunt, vide in numis Temni Aeolidis.

SEGESTA.

Verſus litus maris Tyrrheni prope Erycem. Urbs vetuſti nominis, quam alii ab Egeſto Egeſtae Trojanae et fluvii Crimiſſi in canem mutati filio, alii ab Aenea conditam ferebant. Numi hujus urbis vetuſtiores priorem famam, recentiores poſteriorem ſequuntur, et ſecundum hoc diſcrimen urbis numos partiemur.

Numi antiquiores.

Epigraphe: ΣΕCΕΣΤΑ. ΣΕΓΕΣΤΑ. ΣΑΓΕΣΤΑ. ΣΕΓΕΣΤΑΙΟΝ. ΕΓΕΣΤΑΙΟΝ. ΣΕΓΕ. jam recte, jam retrograde, jam βουστροφηδον. Item in eodem numo hinc ΕΓΕΣΤΑΙΟΝ, inde ΣΕCΕΣΤΑ. ⌶IB. variante non modo urbis nomine, ſed et literarum forma. (Catalogue raiſon. p. 55.) In multis poſt ΣΕΓΕΣΤΑ. comparent variae literae: ⌶IB. ⌶II. etc. de quibus infra.

Caput muliebre vario cultu. ✕ *Epigraphe varia. Vir nudus gradiens ſ. ramum oblongum, pendente ex humero urna, uno binisve canibus comitantibus.* AR. I.

Caput muliebre vario cultu. ✕ *Epigraphe varia. Canis ſtans variis per aream ſigillis.* AR. II. III. IV. AE. II. III.

En argumentum fabulae prioris, quam binis locis perſequitur Servius, quorum priore prolixe narrat: p) cum Laomedon pactam mercedem Apollini et Neptuno negaſſet, hunc iratum Trojanis immiſiſſe cetum puellas nobiles depaſturum. Ejus metu Hippotem filiam Egeſtam navi impoſitam maris arbitrio permiſiſſe. Illam

o) L. XLII. c. 1. p) ad Aen. L. I. v. 550.

in Siciliam delatam a Crimiſſo fluvio in canem verſo compreſſam filium Egeſtum peperiſſe, a quo ex matris nomine civitas Trojanis condita, quae antea *Egeſta*, poſt *Segeſta* dicta eſt. Alio loco cum idem compendio narraſſet, q) addit: *hujus rei ut eſſet indicium, numum effigie canis percuſſum Siculi habuerunt.* Idem paucis mutatis memorat etiam Tzetzes, r) quem locum in numis Erycis plenius deſcripſi, tum et obiter Virgilius. s) Secundum haec narrata in horum numorum antica proponitur ipſa Egeſta. Vir nudus partis averſae certus eſt Crimiſſus fluvius, quem non modo arguunt attributa, quae praefert, nempe ramus fluviatilis, qualem et Hypſas in numis Selinuntis geſtat, et urna ex humero pendens, ſed et ſpecies viri, qua cultum a Segeſtanis Crimiſſum refert Aelianus. t) Et veriſimile eſt, comite cane indicari prolepticam metamorphoſin, cujus exemplum etiam in Laodiceae Phrygiae moneta videbimus. Peractam vero metamorphoſin alterius numi averſa per ipſam canis imaginem exhibet.

* * *

Notae arithmeticae. In argenteis nomen urbis ΣΕΓΕΣΤΑ ſequi ſaepe ſolent literae: ⌶IB. ⌶II. ZIB. ZIE. ЧIT. ꞬIT. etc. Hae cum numeralium notarum ſpeciem praeferant, a nonnullis epochae anni habitae ſunt. Sic Winckelmannus τῳ ⌶IB notari XIX. adſerit. u) Tres ſequentes Princeps T. M. numeros 711. 712. 715. putat. x) Abſterrere viros eruditos debuerat, non occurrere epochae annos in numis urbium Europae, et quod amplius eſt, duplex monas in eodem numero, v. g. ⌶ = 7, et B = 2, item Z poſitum pro 700. Aliam tentavit viam Havercampus, qui cum in ſimili numo videret additum ꞬIT, et apud Tacitum legeret, Tiberium petentibus Segeſtanis juſſiſſe refici Veneris Erycinae templum, opinatur, Segeſtam propterea *Tiberiadem* dictam y), quod non impugnat Burmannus, potius tamen conjectat, ſenſum eſſe: ΣΕΓΕΣΤΑ. TIBεριον τιμα, *Segeſta Tiberium* ſc. colit. z). Superum fidem! Adeo vetuſtos hos numos, qui, ut fabrica, et literae ſuadent, annis ante Chriſtum minimum CCCC. cuſi ſunt, Tiberii aevo congruere faciunt! Abſtineo in re aperta argumentis pluribus, hos autem numeros inter ignotos ablegandos cenſeo, quos aliquando felicior quidam Laii filius evolvat.

Globuli, aut verius circuli in aeneis juxta canem frequenter obſervantur unus, duo, tres, quatuor, qui ſpectato numorum volumine non videntur valorem poſſe indicare.

Animadvertendum denique, male a plerisque, et nuper ab ipſo etiam Principe T. M. huc vocatos numos argenteos fabricae perantiquae inſcripto, ut praetenditur, ΕΓΕΣΤΑΙΩΝ, typo triquetrae et duorum luctatorum. Obſervatum fuit denique, in iis conſtanter legi ΕΣΤΦΕΔΙΙΤΣ, et eſſe Aſpendi Pamphyliae, et

q) ad Aen. V. 30. r) ad Lycophr. v. 953. s) Aen. V. 35. t) Var. hiſt. Lib. II. c. 33. u) Hiſt. art. p. 367. vet. edit. x) Inſcript. Sic. Proleg. p. LXV. et paſſim in auctariis. y) in Parut. p. 670. z) Dorv. Sic. p. 393.

vicini tractus, ut dicetur in numis Selges Piſidiae.

AR. R. Æ. RR.

Numi recentiores.

Epigraphe : ΕΓΕΣΤΑΙΩΝ. ΕΓΕΣΤΑΝΩΝ. Obſervandum, in hujus claſſis numis ſemper ſcribi *Egeſta*, nunquam *Segeſta*. Satis hoc refutatur Feſtus, qui in *Segeſta* refert, praefixum fuiſſe elementum S, ſancientibus nimirum Romanis, ne obſcaeno nomine, quod *egeſtatis* commonefacit, appellaretur. Eodem modo et Servium loco ſupra citato dicere vidimus, urbem antea *Egeſtam*, poſtea *Segeſtam* dictam. Numi contrarium docent, nam, qui ΣΕΓΕΣΤΑ inſcribuntur, ſine dubio antiquiores ſunt Romanorum cum Siculis commercio, at qui elemento Σ abſtinent, ut ſunt ii, quos in hac claſſe recenſebimus, multo ſunt poſteriores, et facile in Romanorum tempora cadunt, ut patebit vel ex numis imperatoriis, qui infra citabuntur. Haec numi, at variant marmora et ſcriptores. In columna roſtrata Duillii legitur ECESTANOS, Herodoto Ἐγεσταιοι [a]), Straboni Αιγεστα, et Αιγεστεων ἐμποϱειον; Thucydides et Diodorus recte ſecundum hujus claſſis numos Εγεστα et Εγεσταιοι. At Ptolemaeus ἐμποϱειον Σεγεστανων, et Ciceroni ac Tacito conſtanter *Segeſta*, *Segeſtani*.

Caput muliebre turritum. ✠ ΕΓΕΣΤΑΙΩΝ. *vel*: ΕΓΕΣΤΑΝΩΝ. *Aeneas d. deos Penates tenens Anchiſen effert, comite in nonnullis Aſcanio.* Æ. II. III.

ΕΓΕΣΤΑΙΩΝ. *Caput muliebre turritum.* ✠ *Vir ſtans equum freno retinet.* Æ. III.

Hi poſterioris aevi numi alteram, ut dixi, de urbis ſuae origine famam ſequuntur; nimirum quae conditam ab Aenea Segeſtam adfirmavit. En ipſius Ciceronis teſtimonium [b]): *Segeſta eſt oppidum pervetus in Sicilia, quod ab Aenea fugiente a Troja atque in haec loca veniente conditum eſſe demonſtrant. Itaque Segeſtani non ſolum perpetua ſocietate atque amicitia, verum etiam cognatione ſe cum populo Romano conjunctos eſſe arbitrantur.* Dionyſius Halicarnaſſenſis inter documenta adventus Aeneae in Siciliam refert etiam *aram Veneris Aeneiae poſitam in cacumine Erycis, et apud Aegeſtanos templum dicatum Aeneae* [c]). Etiam Strabo ex aliquorum ſententia refert, Aeneam *ad Aegeſtam Siciliae cum Elymo Troe trajeciſſe et occupaſſe Erycem ac Lilybaeum, fluviosque circa Aegeſtam denominaſſe Scamandrum ac Simoentem* [d]). Secundum Virgilium Aeneas, antequam recta in Italiam tenderet, in Sicilia ab Egeſto, ſed quem Aceſten vocat, receptus hoſpitio urbem aedificavit, quae viros mulieresque Trojanas aevo ac viribus invalidas reciperet, eamque in hoſpitis gratiam *Aceſtam* appellavit [e]). Hac igitur fiducia Segeſtani teſte Tacito [f]) *aedem Veneris, montem apud Erycem, vetuſtate dilapſam reſtaurari poſtulavere, nota memorantes de origine ejus et laeta Tiberio; ſuſcepit curam libens ut conſanguineus.* At pridem ante jam Romani ipſi monumento publico ECE-

a) L. V. §. 47. b) in Verr. Lib. IV. c. 33. c) L. I. c. 52. d) L. XIII. e) Aen. L. V. v. 718. ſeq. f) Ann. IV. 43.

STANOS COGNATOS POPLI ROMANI profeſſi ſunt, ut legitur in columna roſtrata Duilii. Ab his ergo teſtimoniis cauſam tenemus, cur Segeſtani repudiata priore fama poſteriorem ſint amplexi ſignata in numis ſuis Aeneae imagine tam urbis ſuae quam rei Romanae auctoris, cum agnita haec utriusque urbis conſanguinitas non potuerit Segeſtanorum rebus non admodum eſſe proficua.

Numi alterius virum cum equo adſtantem videor mihi poſſe ex Herodoto explicare, qui refert g), Philippum Butacidae F. Crotoniatam, et a victoriis Olympicis conſpicuum poſt varios caſus huc delatum propter admirabilem formae praeſtantiam ab Segeſtanis monumento heroico et ſacrificiis honoratum. Huic ergo Philippo videntur adſtituiſſe equum, quo ſeu ad Philippi nomen, ſeu ejus ad certamina equeſtria ſtudium adluderent.

* * *

Princeps T. M. inique huc refert argenteum, in quo hinc caput Palladis, inde Hercules gradiens h) quem eſſe Crotonis, ſuo loco monui.

Æ. R.

Imperatorii:

ΕΓΕΣΤΑΙΩΝ. *Caput Auguſti nudum* ✕ *Aeneas Anchiſen efferens.*

His egregie confirmantur, quae modo differui. Sunt in Siculis Principis T. M. tab. LXIV. n. 6. 7.

Æ. RR.

SELINVS.

Ad litus in meridiem verſum et Hypſae oſtia, condita a Megarenſibus Siculis teſte Strabone i), nominisque inter Siculas urbes praeclari, everſa a Poenis eodem, quo Himera, anno V. C. 345., qui ſubinde ejus incolas Lilybaeum transtulere circa annum V. C. 504. nimirum tempore belli Punici I., ut colligitur ex Diodoro k), fuitque Strabonis aetate plane deſerta perinde ac Gelas et Himera, ut teſtatur ipſe l). Excidium illud confirmant numi, nam per fabricam remotum omnes aevum arguunt. De cauſa nominis urbi impoſiti mox differemus.

Epigraphe: ΣΕΛΙ. ΣΕΛΙΝΟ. ΣΕΛΙΝΟΝΤΙΩΝ., etiam retrograde, et nonnunquam ſcriptum in utraque facie ejusdem numi. Epigraphen ΣΕΛΙΝΩΝΤΙΩΝ., quam ſaepius promulgat Princeps T. M., licebit in ſuſpicionem vocare. Alterum Ω adverſatur aetati horum numorum, primum etiam grammaticae. Singulare eſt: ΣΕΛΙΝΟΕΣ. in numis, quos infra citabo, epigraphes modus ſane pervetuſtus. Teſte Stephano Opus urbs Locrorum dicebatur Οποεις, ſed per craſin: Οπους, Οπουντος. Et Euſtathius m): ὡσπερ και Πλακοεις, και ἐν συναιρεσει Πλακους, ὅυτω και Οποεις Οπους, και κλινεται Οπουντος, και το ἐθνικον ἐξ ἀυτου Οπουντιος. Ergo analoge eodem modo Σελινοεις, per craſin Σελινους, in gignendi caſu Σελινοεντος, per craſin Σελινουντος, et gentile Σελινουντιος. Non raro etiam citra craſin locuti ſunt veteres; ita Euſtathius n): ἐπινειον Οποεντος, pro Οπουντος, et Thucydides o) dixit Σολοεντα, pro quo Diodorus p) Σο-

g) L. V. §. 47. h) tab. LXII. n. 5. i) L. VI. k) Eclog. XXIV. ſub init. l) L. VI. m) ad. Il. B. V. 532. n) l. c. o) L. VI. c. 2. p) L. XIV. c. 78.

λεντα, a recto Σολοεις, contracte Σολες. Eodem pertinet Σιμοεις, Σιμοεντος in vulgus notum, et apud Euripidem quoque Σιμεντος q). Eſt ergo in noſtris numis το ΣΕΛΙΝΟΕΣ ipſum urbis nomen in recto, perinde ac habemus ΑΚΡΑΓΑΣ. ΓΕΛΑΣ. etc. hoc uno diſcrimine, quod non in diphthongum ΕΙΣ, ſed Dorice in ΕΣ longum exeat, nimirum ut dixere Dores κηνος pro εκεινος, aut antique ΕΜΙ pro ΕΙΜΙ in lapide Sigeo. Haec ſtudioſius expoſui, quoniam video adſirmare Principem T. M., nomine ΣΕΛΙΝΟΕΣ fluvium Selinuntem intelligi debere r). Neque vero unicum iſtud habemus in numis urbis ſic inſcriptae exemplum, nam vidimus ſupra numum Buxenti, ſeu Pyxuntis Lucaniae eodem modo urbis nomen enunciantem, nempe ΠΥΞΟΕΣ. Inſolentius eſt ΣΕΛΙΝΟΣ. in tetradrachmo muſei Caeſ.

Antiquiſſimae formae ſunt:

Folium apii ✠ *Sine epigraphe. Quadratum informe incuſum.* AR. II.

Folium apii. ✠ ΣΕΛΙ. *Folium apii intra quadratum.* AR. II.

Non pauca, eaque eximia ad hos numos animadvertenda. Horum priores ſunt ex eorum genere, quos jure merito inter antiquiſſimos recenſemus, cumque anepigraphi ſint, in definienda eorum patria olim peccatum. Ita eos Peloponneſo tribuit Frölichius, quam folio platani ſimilem dixere veteres s). Numi ſecundo loco citati, ac prioribus ſimiles, ſed literati, juvere praecedentes illiteratos. Erroris ſublati gloriam debemus Dorvillio et Burmanno t). Praeclare utrique hi numi confirmant ea, quae de informibus quadratis, rudibus nempe rei monetariae initiis, ſed temporis progreſſu varie exornatis eruditiſſime diſſeruit celeberrimus Barthelemyus u).

Expedienda etiam typi ratio. Diximus, in his numis exhiberi folium apii. En tibi Vibium Sequeſtrum: *Selinus Meſſaniorum* (Burmanno reponendum videtur *Mazaraeorum*) *a quo* flumine *civitas Selinus dicta, quod apium ibi plurimum naſcitur*, nempe Σελινον Graecis *apium*. Uno ergo teſtimonio tenemus cauſam, cur primum fluvius, deinde urbs Selinuntis appellationem traxerint, deinde cur eo typo Selinuntii in moneta ſua uſi ſint. Quare folium iſtud tanquam proprium hujus urbis ſymbolum aut ſolum totam numi aream occupat, ceu in praeſentibus, aut in iis, qui typos alios exhibent, numi areae conſtanter adfixum eſt ea ratione, ut malum Punicum in moneta Sidetum. Et narrat Plutarchus x): Selinuntios aureum apium tanquam notam et inſigne ſuae urbis Apollini dedicaſſe.

His aetate ſuccedunt:

ΗΤΨΑΣ. (*retrograde*) *pro quo in aliis* ΣΕΛΙΝΟΝΤΙΟΝ. *Vir nudus imberbis ſtans turgente e fronte cornu d. pateram, ſ. ramum fluviatilem ad aram ſacrificat, pro pedibus hinc gallus, inde taurus ſuper pegmate, in area folium apii.* ✠ ΣΕΛΙΝΟΝΤΙΟΝ. *Vir et mulier in bigis,*

q) in Hecub. v. 641. r) Aggiunte p. 171. s) Not. elem. p. 21. t) Sic. p. 421.
u) Mem. B. L. T. XXIV. p. 30. x) de Pyth. orac. p. 399.

quorum ille ſagittam emittit, haec habenas moderatur. AR. I.

ΗΥΨΑΣ. *Idem typus princeps, ſed aram ambit ſerpens, in nonnullis pro gallo adſtat avis, ſeu cycnus eſt, ſeu pavo, ſeu ardea, abeſt ſemper taurus, in area folium apii.* ✕ ΣΕΛΙΝΟΝΤΙΟΝ. *Hercules d. clavam taurum domat.* AR. II.

Ut inſignes ſunt hi numi, ita argumenti non parum controverſi. Iſtud certum, ſigno partis anticae ſiſti fluvium Hypſam, qui ſecundum Selinuntem ſupra memoratum alter fuit fluvius, qui urbem adluebat, quod judicium ne ambiguum ſit, providerunt ipſi monetarii adſtituto ipſo fluvii nomine, et turgente e fronte cornu, quod, etſi tenue, tamen in numis magis integris eſſe luculentum adfirmat inſignis teſtis Princeps T. M.

Si Havercampum, Burmannum, et Principem laudatum audimus, proponitur in his numis Hypſas ſacra faciens Apollini, vel Empedocli, cui teſte Diogene Laertio y) divinos honores tribuerunt Selinuntii, quia incolis peſtilentia correptis propter vicini ſtagni malignos halitus, derivata in illud vicinorum fluviorum aqua calamitati publicae ſubvenit. Quocirca, ait Burmannus z) conſpici gallum ſalutis ſymbolum, et taurum Apollini vel Empedocli mactandum. At in numorum parte averſa Apollinem inſiſtere currui, et mittere ſagittas indicio gravis peſtilentiae ab ſe immiſſae, ſed cui adſtat *Empedocles*, deum iratum et jam ſagittam mittere parantem opportune cohibens; neque enim, quod nonnulli credidere, feminam eſſe, quae Apollini adſtat, ſed virum. Haec eruditi IIIviri.

Mirari in hac cauſa ſatis non poſſum, qua ratione figuram Apollini arcum tendenti adſtantem poſſint Empedoclem dicere, cum tamen ipſi ii numi, in quos commentati ſunt, vel quos ipſi edidere, luculentam eam feminam prodant, ſive veſtita ſit, ſive nuda, nam utroque modo proponitur. Vide, ſi lubet, iconiſmos Dorvillii tab. XIII. XIV., Principis T. M. tab. LXV., quibus adde adcuratam ſimilis numi picturam apud Pellerinium a), quin in ipſo Paruta iconiſmi omnes feminam arguunt dempto unico, in quo figura haec barbata proponitur, quique haud dubie Havercampo praeiverit, ut Empedoclem eum putaret, cujus deinde ſententiam cupide amplexi ſunt alii. At quid numus unicus a Paruta editus, cujus pleraeque imagines longe ab archetypis aberrant, contra tot aliorum fidem? Certa igitur cum femina ſit, ſuapte corruunt omnia, quaecunque praeclari hi antiquarii de Empedocle commenti ſunt.

Aliud igitur in numi hujus explicatu argumentum inveſtigandum. Conſtat ex Strabone b), fuiſſe prope Selinuntem aquas calidas. Narrat quoque Diodorus c), in finibus Selinuntiorum exſtitiſſe vaporem a ſubterraneo igne exaeſtuantem, quem deinde Daedalus intra ſpelaeum collectum curandis morbis habilem effecit. Urbs deinde ibi condita, everſa, ut videtur, Selinunte, quae ex loci natura

y) L. VIII. c. 2. n. 11. z) Dorv. Sic. p. 424. a) Rec. III. tab. CXI. n. 60. b) L. VI. p. 275. c) L. IV. c. 78.

Thermae dicta eſt, cumque aliae jam eſſent in Sicilia Thermae Himereae, hae *Selinuntiae* appellatae ſunt. Earum adhuc aquarum exſtat virtus, quam liberaliter deſcribit Fazellus. Idem igitur in ſignandis his numis inſtitutum fuit Selinuntiis, quod Himeraeis. Quemadmodum enim hi, ut vidimus, nobiles ditionis ſuae thermas in moneta praedicaverunt, et finxerunt genium urbis muliebrem, aut, ut veriſimilius dixi, fluvium Himeram ad aram Aeſculapio dicatam ſacrificantem, ita et in Selinuntiorum moneta videmus Hypſam fluvium ad aram vota concipere, quam fuiſſe Aeſculapii aperte profitentur gallus huic deo ſacer, et qui eam in nonnullis ambit, ſerpens. Igitur numorum utriusque urbis argumentum ad ſalutem pertinet, quam ut aquae ſuae praeſtare pergant, ſupplicatur Aeſculapio. In parte averſa exhiberi Apollinem, qui morbos et immittit, et aufert, facile damus. Erit igitur mulier, quae equos moderatur, aut genius urbis, aut ſoror Diana, et ipſa potens malos morbos arceſſere et cohibere, quod experti ſunt Graeci apud Aulidem.

Supereſt taurus, qui in numis prioribus inſiſtit pegmati, in poſterioribus ab Hercule domatur. Fallitur Burmannus, qui adſtitutum eſſe cenſet propterea, quod ſueta Apollinis victima eſt. Nam ſi iſtud, cur is ſemper abeſt a parte antica, quoties in averſa cum Hercule confligit? Abeſt igitur, quia eum Hercules, tanquam qui ad ſe pertineat, in averſam abſtraxit. Sed cur is labor Herculis taurum Cretenſem ſubigentis placuerit Selinuntiis, incertum. Suggeram tamen nonnulla, quae eum poſſint cum Selinunte connectere. Fuit hic taurus idem ille, in quem arſit Paſiphae Minois regis uxor, et cujus illa commercio per Daedali ingenium potita eſt d). Re comperta Daedalus a Minoe in Labyrinthum adactus compoſitis arte alis in hunc Siciliae tractum evolavit, et apud Selinuntem balnea miri operis perfecit, de quibus egi paullo altius. Fugitivum cum claſſe inſecutus Minos ad litus hoc appulit, ibique in Herculis honorem, haud dubie, quod is taurum Cretae toti deinceps infeſtum cepit, Heracleam condidit, quae Minoa a conditore appellata eſt. Ceterum caput Herculis jam ſenile, jam puerile admodum, et tamen leonis exuviis tectum in aliis Selinuntis numis conſpicitur, ſive quod per univerſam inſulam magnus fuit ejus dei cultus, ſive quod omnibus is thermis, ut alias diximus, praeſidet.

* * *

Mulier ſedens d. longe extenta ſerpentem tenet, ſiniſtram ſurſum attollit, ſuperne folium apii. In nonnullis adeſt praeterea triquetra. Ӿ ΣΕΛΙΝΟΕΣ. ΣΕΛΙΝΟΝΤΙΟΝ. *Bos cum facie humana.* AR. III.

Havercampus, et Princeps T. M. ſedentem mulierem deam Salutem ſtatuunt, et hunc typum cum argumento numorum praecedentium connectunt. Verum geſtus mulieris magis eſt ſerpentem

d) Diodor. L. IV. c. 13.

averſantis, horrentiſque, et ad ejus aſpectum trepidae, et remoto hoc aevo prae ſymbolis placuit mythologia, ex qua typi cauſa ducenda videtur. Fingitur nimirum in adverſa Juppiter ſerpentis ſpecie cum Proſerpina congreſſus, in aверſa natus ex hoc commercio Bacchus tauriformis, ut allatis argumentis veriſimile dixi ſupra in diſſertatione de tauro cum capite humano Campaniae numis ſubjecta.

* * *

Caput muliebre adverſum. ※ ΣΕΛΙΝΟΝ. *Canis ſtans.* AR. III.

Numus hic fabulam de Aegeſta Nympha et Crimiſſo fluvio in canem verſo, quam ſupra in Segeſtae numis expoſuimus, reſtituit, ut jam obſervavit Havercampus, et fuit Selinuntiis ejus in moneta ſua crepandae titulus; nam Crimiſſus fraudis hujus artifex ſupra Selinuntem Hypſae infuſus communi deinceps alveo ejus fines pervaſit. Recte igitur videtur docere Servius, dum in genere ait, Siculos ab hoc caſu effigiem canis in moneta ſua ſignaſſe e), nam praeter Segeſtam, ubi fabula haec domi, et Selinuntem eundem etiam typum videmus in numis Motyae, et Panormi.

* * *

ΣΥΡΑ. *Caput muliebre.* ※ ΣΕΛΙΝΟΝΤΙΟΝ. *Bos cum facie humana inſiſtens ſpicae.* AR. III.

Numus eſt concordiae Syracuſas inter et Selinuntem. Inter tot urbium Siculorum vices nolim definire tempus, quo foedus in hoc numo indicatum inter utramque urbem coaluit.

AR. C. *Aeneum unicum et fabricae antiqiſſimae protulit Princeps T. M.* (tab. LXVI.) *ſed forte eſt ex ſubaeratorum genere, et amiſſa pellicula evaſit totus aeneus. Exemplum attuli alibi, hoc fraudis genus in antiquiſſimis etiam numis compertum.* (Num. vett. p. 38.)

SOLVS.

Maritima verſus Tyrrhenum a Panormo in ſeptemtriones.

Epigraphe: ΣΟΛΟΝ. retrograde, ΣΟΛΟΝΤΙΝΟΝ. ΣΟΛΟΝΤΙΝΩΝ. ΣΟΛΟΝΤΙΝωΝ. a recto Σολοεις; per craſin Σολȣς, ut dictum in praecedente Selinunte, recte Plinius *Solus.* Gentile in numis Σολοντινος, at Ciceroni *Solentinus.*

Praeter hanc epigraphen Graecam comparent etiam in nonnullis literae Punicae. Nempe is tractus diu Poenis paruit.

Typi: Capita variorum deorum, piſcis e ſquillarum genere, miles etc. Numi ipſi nullo elegantiae aut remotae vetuſtatis merito, teſte etiam literarum forma.

Globuli tres aut ſex pro numorum pondere.

Æ. RR.

SYRACVSAE.

Conditae ab Archia Evageti F. anno ante V. C. 5., ante Chriſtum 757. ut docet chronicon Parium. Corinthi colonia, poſtea matre ipſa ſuperior, Graecarum urbium maxima, ſplendidiſſima, opulentiſſima, quae ornamenta etſi tot veterum linguae tacuiſſent, ejus ſuperſtites numi ſatis depraedicarent, quorum non minus mirere elegantiam, et quantam ars praeſtare poteſt, ſummam per-

e) ad Aen. L. V. v. 30.

ſectionem, quam varietatem, et numerum incredibilem,

Quem qui ſcire velit, Libyci velit aequoris idem
Diſcere quam multae Zephyro turbentur arenae.

Vt adeo quantum ipſae Syracuſae reliquas Graeciae urbes praeſtabant opibus ac pulcritudine, tantum etiam numorum cum copia atque a metallo pretio, tum nitore praeſtarent. Quibus hercle experimentis verum compertum Silii Italici oraculum, cum de Syracuſis jactat: *non usquam clarior illo Gloria picturae ſaeclo* f), et quod teſte Euſtathio g) a Graecis vulgo fuit uſurpatum: Κροτωνιαται μεν υγιεινοτατοι, Συρακουσιοι δε παμπλουσιοι, *Crotoniatae quidem robuſtiſſimi, Syracuſani vero praedivites.*

Formae antiquiſſimae. Hoc nomine praeſtant eximii duo, quos edidit Princeps T M. (tab. LXXVII. 9. 10.)

Quadratum, intra quod caput muliebre diadematum, caeſarie velut e margaritis contexta, ceu in antiquiſſimis Naxi numis. ✕ SVRAϘOSION. *in alio:* SVRA. *Bigae.* AR. m. m.

His prope accedunt inſcripti: ΣV-RA. ΣVЯA. ΣVRAϘOΣION. jam recte, jam retrograde, in quibus obſervandum elementum Ϙ pro K jam ex antiquiſſimis Crotonis numis cognitum. In tetradrachmo inſigni muſei Caeſarei hinc ΣVRAKOΣION. inde ΣVRA. Omnes hi numi formae antiquioris ſunt argentei, et horum complures voluminis exigui et pertenues more Siculo.

Formae recentioris: ΣΥ. ΣΥΡΑ. ΣΥΡΑΚΟΣΙΩΝ. In binis muſei Caeſarei: ΣΥΡΑΚΟΣΙΟΣ. In alio ejusdem muſei, quem infra deſcribam, ΣΥΡΑΚΟΣΙΟΙ, ut et in alio Principis T. M. h) et in numis Gelonis. Aeneum idem recitat: ΣΥΡΑΚΟCΙΩΝ. i) qui memorabilis eſt propter varium in eodem numo sigma.

Credideram aliquando, valuiſſe etiam epigraphen ΣΙΡΑΚΟΣΙΩΝ, nempe elemento ſecundo I pro Υ. et quis iſtud non crederet, ex quo plurimos ſic inſcriptos in variis ſuis operibus promulgavit Princeps T. M., qui plerosque numos ſuos nequaquam ex ſide *iconiſmorum*, ſed ex ipſis archetypis aeri curavit incidendos. Tamen cum neque in muſeo Caeſareo, neque alio adcurato catalogo numum cum hac epigraphes lege reperirem, ad haec viderem, neque ipſum auctorem in iis deſcribendis ſibi conſtare, dum unum eundemque numum *jam* ΣΙΡΑΚΟΣΙΩΝ, *jam* ΣΥΡΑΚΟΣΙΩΝ inſcriptum refert, quod ſatis apparet collato numo, qui eſt in Auctariis tab. II. n. 22. cum illo, qui eſt in Numis Siciliae tab. LXXII. n. 6., item qui eſt in Auctariis tab. VI. n. 23. cum alio in Numis Siciliae tab. LXXIII. n. 3., facile collegi, nunquam apud Syracuſanos praetenſum ΣΙΡΑΚΟΣΙΩΝ valuiſſe, et vitioſum illud, ac toties male intruſum I chalcographi negligentiae eſſe imputandum.

Typi inſigniores.

ΣΥΡΑΚΟΣΙΩΝ. *Caput Proſerpinae intra piſciculos.* ✕ *Vir in citis quadrigis,*

f) Punic. L. XIV. 654. g) ad Dionyſ. Perieg. v. 369. h) Tab. LXXVIII. n. 15. i) Tab. LXXX. n. 11.

quem advolans Victoria coronat, in imo: thorax, binae ocreae, clypeus, haſta, galea, infra quae: ΑΘΛΑ. AR. m. m. (Catal. d'Ennery, Muſ. Caeſ.)

Sunt hi numi per volumen, et elegantiam monetae Syracuſanae facile principes. De quadrigarum typo egi in prolegomenis Siciliae. Segmentum imum in his numis offert Graecorum veterum πανοπλιαν, quae his, quas hi numi offerunt, partibus conſtitit, et quas lepido epigrammate complectitur Pallades Alexandrinus [k]):

Τον θω, και τας κνη, ταντ' ἀσπιδα, και δορυ και κρα
Γορδιοπριλαριος ἀνθετο Τιμοθεȣ.

ubi θω poſitum pro θωρακα, κνη pro κνημιδας, κρα pro κρανος, ut adeo ſenſus ſit:

Thoracem, ocreas, clypeum, haſtam et galeam
Gordioprilarius Timothei F. dedicavit.

Fuiſſe hanc panopliam in praemium certaminis propoſitam, teſtatur adſcriptum tenui charactere vocabulum ΑΘΛΑ. Revera conſtat, fuiſſe urbium Graecarum morem, ut, qui eximia eſſent in bello virtute, panoplia donarentur. Teſte Iſocrate [l]) ita ſe in bello adverſum Thracas geſſit Alcibiades, ὡςε ςεφανωθηναι, και πανοπλιαν λαβειν παρα τȣ ςρατηγȣ, *ut ab imperatore coronam, et panopliam auferret.* Quoniam numi praeſentes eximii ſunt voluminis ac ponderis, veriſimile eſt, factum aliquo tempore, ut, qui virtute panopliam eſſent promeriti, numis his publice donarentur. Erunt, qui malent haec praemia ad relatas in ludis victorias referre. At tum horum erit commemorare etiam exempla, victores in ludis panoplia donari fuiſſe ſolitos.

* * * *

ΖΕΥΣ. ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΣ. *Caput Jovis laur.*

ΣΥΡΑΚΟΣΙΩΝ. *Pegaſus volans.* AV. AR. In aliis: *Equus liber currens.* AR. II. Æ. II.

ΖΕΥΣ. ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΣ. *Caput Jovis laur.*

ΣΥΡΑΚΟΣΙΩΝ. *Fulmen, juxta aquila ſtans.* Æ. II.

ΣΥΡΑΚΟΣΙΩΝ. *Caput Dianae.*

ΔΙΟΣ. ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΥ. *Fulmen.* Æ. III.

ΣΩΤΕΙΡΑ. *Caput Dianae.*

ΣΥΡΑΚΟΣΙΩΝ. *Fulmen.* Æ. III.

Hos *Jovis Liberatoris* numos egregie explicat Diodorus [m]): *Sublata Thraſybuli dominatione comitia agebant Syracuſani, in quibus de popularis regiminis ratione conſilia tractantes una omnes ſententia decreverant, JOVI LIBERATORI ſtatuam ad coloſſi altitudinem adornare, et quotannis ELEVTHERIA, ludosque ſolennes eo die peragere, quo profligato tyranno libertatem patriae vindicaſſent.* Factum iſtud refert hiſtoricus ad annum V. C. 291. Tamen hoc nomine Jovem ante haec jam tempora in Graecia obſervatum, tum et poſtea variis in urbibus, copioſa veterum teſtimonia docent, quae collecta vide apud Gyraldum [n]). In numo poſtremo fulmen nequaquam ad Dianam partis adverſae, ſed ad Jovem Liberatorem pertinere, numus praecedens docet,

k) Brunck Anal. T. II. p. 426. l) Orat. de bigis. m) L. XI. c. 71. n) Syntag. II. p. 103.

ex quo diſcimus, attributa partis averſae non ſemper eſſe deorum, quos antica ſiſtit, etſi haec lex plerumque valeat. Pegaſus libere evolans, aut equus absque freno currens praeclarae ſunt libertatis imagines.

ΔΙΟΣ. ΕΛΛΑΝΙΟΥ. *Caput juvenile laur.*

ΣΥΡΑΚΟΣΙΩΝ. *Aquila fulmini inſiſtens.* Æ. II.

Sine epigraphe. Caput ſimile.

Eadem averſa. AV. Æ. II.

Juppiter Ελληνιος, ſive *Graecorum* per varias Graeciae urbes cultus proditur, ut videre eſt apud Havercampum haec exempla ſtudioſe colligentem [o]), et Valckenarium [p]). Etiam Pindarus Jovem πατερα Ελλανιον, Dorice item, vocat [q]). Habuiſſe Graecos Jovem rebus ſuis in commune conſulentem, praecipue cum a barbaris periculum immineret, iſtud plane ex eorum ingenio. Verum illud praeter morem, Jovem hunc ore et capitis cultu adeo eſſe Apollini ſimilem, ut niſi repugnarent epigraphe et aquila, nemo Apollinem inficiaretur. Habuere ergo Graeci, aut certe Syracuſani ſimulacrum, quod eos, qui intuebantur, poterat reddere ſuſpenſos, Jovemne, an Apollinem dicerent, perinde atque Romani, de quorum Vejove haec Gellius [r]): *Simulacrum dei Vejovis - - - ſagittas tenet, quae ſunt videlicet paratae ad nocendum. Quapropter eum deum plerique Apollinem dixerunt.* Alterum praecedenti ſimillimum, niſi quod Jovis inſcriptio abeſt, conjunxi, ut intelligeremus, etiam eo Jovem, non Apollinem exhiberi, neque fruſtra laboremus, qua ratione Jovis ales poſſit Apollini tribui. Juvat ad hos, ac praecedentes numos addere, quod refert Aelianus [s]), Aſpaſiam per vim abductam, ut eſſet Cyri junioris ſcortum, imploraſſe θεες παντας Ελληνιες, και Ελευθεριες τες αυτες, *deos omnes Graecos, eosdemque Liberatores.*

Caput ſpicis coronatum Cereris vel Proſerpinae. ✕ ΣΥΡΑΚΟΣΙΩΝ. *Taurus ſtans.* AV. III.

Caput muliebre corona arundinea redimitum. ✕ ΣΥΡΑΚΟΣΙΩΝ. *Taurus cornupeta.* Æ. II. III.

Vnum ex tanto numero exemplum attuli utriusque deae, quas ex cultu diſcernere difficile, et quarum capita inſigni elegantia ac varietate in Syracuſarum numis proponuntur. Cereri totam inſulam peculiari quadam religione fuiſſe ſacram, aliorſum conſtat, et templi Cereris apud Syracuſas meminit Tullius [t]). Proſerpinae vero honores in hac urbe conſtituit Hercules, *qui huc delatus, cum de ejus raptu certior eſſet factus, ſolennia utrique deae ſacra obtulit, et praeſtantiſſimo in Cyane immolato tauro anniverſarium ſacrificium incolas docuit* [u]). Ad iſtud ſacrificium alludit taurus averſae. Atque hae cauſae perſuadent, caput

o) in Parut. p. 343. p) ad Herodot. L. IX. c. 7. q) Nem. V. v. 19. r) L. V. c. 12. s) V. H. L. XII. c. 1. t) in Verr. L. IV. c. 53. u) Diodor. L. IV. c. 23. et L. V. c. 4.

numi alterius eſſe ipſam Cyanen fontis praeſidem, de qua multa Ovidius [x]).

Caput Apollinis laureatum jam curtis, jam promiſſis capillis. ✕ ΣΥΡΑΚΟΣΙΩΝ. *Tripus, — Lyra — Caput Dianae — Triquetra.* AV. AR.

ΣΥΡΑΚΟΣΙΩΝ. *Caput Apollinis laureatum.* ✕ ΣΩΤΕΙΡΑ. *Caput Dianae prominente retro pharetra.* AV.

ΣΩΤΕΙΡΑ. *Caput Dianae prominente retro pharetra.* ✕ ΣΥΡΑΚΟΣΙΩΝ. *Fulmen.* Æ. III.

Caput Dianae. ✕ ΣΥΡΑΚΟΣΙΟΙ. *Noctua, in area* A. AR. IV. (Catal. raiſon. p. 47.)

Nullam prae Sicilia terram fuiſſe Proſerpinae, Palladi, Dianae gratiorem, prodidit Diodorus, cumque ſingulae ejus partem ſortirentur, Dianae ceſſiſſe Ortygiam inſulam Syracuſis adſitam [y]). Eam ob cauſam inter principes urbis deos adlecta, et annuis ludorum ſolennibus in triduum porrectis culta fuit, ſed qui ipſe honos urbi male vertit; nam quo tempore illis inter epulas vinumque vacaverant, urbs a Marcello capta eſt [z]). Neque tamen deinde ejus in inſula honores deminuti, nam in aureis argenteisque Auguſti numis inſcriptis SICIL. Diana venatrix typum facit. Fulmen numi poſtremi pertinere ad Jovem Eleutherium, in hoc dictum. Iidem utrinque typi ſunt etiam in numis Agathoclis. Noctua numi poſtremi non ad Dianam pertinet, ſed ad Palladem, de qua continuo.

ΣΥΡΑΚΟΣΙΩΝ. *Caput Palladis.* ✕ *Pegaſus volans, infra quem varia attributa, et literae.* AR. II.

ΣΥΡΑ. *Caput Palladis.* ✕ *Caput Meduſae ejecta lingua inſertum clypeo.* AV. III.

Caput Palladis. ✕ ΣΥΡΑΚΟΣΙΩΝ. *Fulmen.* AR. II.

Caput Herculis imberbe. ✕ ΣΥΡΑΚΟΣΙΩΝ. *Pallas gradiens alis ab humero pendentibus d. fulmen vibrat, ſ. clypeum.* Æ. II.

Diximus ſupra, etiam Palladi caram fuiſſe Siciliam. In ejus diviſione hanc deam ſibi vindicaſſe vicinum Himerae tractum refert Diodorus [a]). Quod ad Syracuſas attinet, tenemus ex Cicerone [b]), inſigne ibi ejus templum ſtetiſſe in inſula, cujus opes, ornamenta, et omnis generis arteſacta prolixe ibi deſcripta potes videre.

Numus I. offert hinc Palladem, inde Pegaſum, argumentum ex metropoli Corintho arceſſitum. Nimirum teſte Pauſania [c]) erat Corinthi *templum Minervae Frenatricis.* (Αθηνας Χαλινιτιδος) *Minervam enim ajunt prae ceteris diis Bellerophonti cum aliis in rebus adſtitiſſe, tum vero illi Pegaſum jam freno a ſe ſubactum dono dediſſe*, quod argumentum fuſius perſequitur Pindarus [d]). De numis argenteis huic ſimilibus, in quibus variarum Corinthi coloniarum fit mentio, vide, quae in numis Corinthi diſputabuntur.

x) Metam. L. V. y) L. V. c. 3. z) Liv. L. XXV. c. 23. a) L. V. c. 3.
b) in Verr. L. IV. c. 55. c) L. II. c. 4. d) Olymp. XIII. 89.

Numus II. Meduſaeum caput offert notum Palladis attributum. *Gorgonis os pulcherrimum, crinitum anguibus*, quod inſertum erat valvis ditiſſimis templi Palladis Syracuſani, a Verre revulſum eſſe, atque ablatum, queritur Cicero [e]).

Numi III. et IV. Palladem fulmine inſtruunt, quod ipſa olim in Ajacem Oilei contorſit, ut refert Virgilius [f]). Idem utrinque typus frequens eſt in aureis Agathoclis.

* * *

ΣΥΡΑΚΟΣΙΩΝ. *Caput geminum muliebre.* Ӿ *Equus liber currens.* AR.

Antica certam continet allegoriam, ac vel ideo explicatus ambigui, in qua evolvenda utrum ſatis felices fuerint Havercampus, aliique, qui ea duplicem urbis ſitum, terreſtrem ac maritimum indicari credidere, ambigo.

* * *

Caput Jovis laureatum. Ӿ ΣΥΡΑΚΟΣΙΩΝ. *Mulier capite turrito ſtans d. gubernaculum, ſ. haſtam.* Æ. II.

Fortunae typus in memoriam revocat, quod narrat Cicero [g]): *Tertia eſt urbs, quae quod in ea parte Fortunae fanum antiquum fuit, Tycha nominata eſt*, nempe Dorice *Tycha* pro *Tyche*. De culto apud Syracuſanos Jove Eleutherio et Hellenio jam ſupra egi. Exacto Dionyſio juniore inducta religio Jovis Olympii, cujus ſacerdotes, dicti ἀμφιπολοι, deinceps magiſtratus ἐπωνυμοι [h]).

* * *

Caput galeatum Martis, vel Palladis. Ӿ ΣΥΡΑΚΟΣΙΩΝ. *Victoria animal quoddam cultro feriens.* Æ. III.

Qui lepidas antiquariorum de hoc averſae typo conjecturas noſſe volet, adeat Burmannum [i]). Satius duxero, in re ancipite profiteri ignorantiam.

* * *

ΣΥΡΑΚΟΣΙΩΝ. *Caput Arethuſae inter piſciculos.* Ӿ ΛΕΥΚΑΣΠΙΣ. *Heros galeatus nudus irruens d. haſtam, ſ. clypeum.* AR. II. III.

Vnus, quod norim, Diodorus Leucaſpin memorat, qui in hoc tractu Sicanorum dux caeſus eſt ab Hercule, cum quo viribus impar congreſſus, heroicos poſt obitum honores eſt conſecutus [k]). Eodem igitur modo Syracuſani Leucaſpin monetae intulere, quo Meſſanenſes Pheraemona.

* * *

ΑΡΕΘΟΣΑ. *Caput adverſum muliebre ſparſis crinibus.* Ӿ ΣΥΡΑΚΟΣΙ. *Figura nuda in citis quadrigis.* AR. I.

En celeberrimum Syracuſarum fontem Arethuſam omnium fere veterum poetarum carminibus nobilitatum. Olim nympha cum Alphei fluminis amores in Peloponneſo fugeret, miſerante Diana in fontem liqueſcens, ejusque altero beneficio hiantem terram ſubingreſſa emerſit iterum in Ortygia inſula, quae Dorice *Naſos* dicta partem Syracuſarum efficit [l]). At Diodorus [m]) fontem Arethuſam in Ortygia a nymphis in Dianae gratiam excitatum refert magnorum, multorumque piſcium feracem, quique

e) in Verr. L. IV. c. 56. f) Aen. I. 43. g) in Verr. L. IV. c. 53. h) Diodor. L. XVI. c. 70. Cic. in Verr. L. II. c. 51. i) Dorv. Sic. p. 338. k) L. IV. c. 23. l) Ovid. Met. L. V. 573. Virg. Aen. III. 694. m) L. V. c. 3.

ejus adhuc aetate ſacri et intacti permanſere. Et Cicero [n]). *In hac inſula extrema eſt fons aquae dulcis, cui nomen Arethuſa eſt, incredibili magnitudine, pleniſſimus piſcium etc.* Quare in Syracuſarum numis plerumque piſcibus ambitur Arethuſae caput, fictum perſaepe paſſis crinibus, et ſumma elegantia. Scribitur ΑΡΕΘΟΣΑ Dorice pro ΑΡΕΘΟΥΣΑ, cujus rationem expoſui in prolegomenis.

Notae numerales et globuli.

Caput Palladis. ✗ ΣΥΡΑΚΟΣΙΩΝ. *in medio numi*: XIII. *vel*: ⁘ XIII. AR. III.

Caput Palladis. ✗ ΣΥΡΑΚΟΣΙΟΙ. MI. *in medio numi*: ⁘ XIII. AR. III.

In poſtremum numum integerrimum, qui nunc eſt in muſeo Caeſareo, commentatus olim eſt eruditus Khellius [o]), cui notae numerales Romanae in numo Graeco mirae oppido viſae, quo loco videre potes, quae is de nota XIII. valoris indice differit, calculo admodum; ut videtur, fallace. Vtrum globuli in argenteis tenuis laminae et arcti voluminis, qui ſunt in Sicilia numismatica T. M. tab. LXXIX. n. 28. 29. item in aeneo ibidem tab. LXXXV. n. 12., habeant rationem valoris, aeque incertum puto. Additum in poſteriore numo MI. inter ſigna monetariorum refero; nam easdem literas reperio in aureo Hieronymi muſei Caeſarei.

Magiſtratus.

ΕΥΜΕΝΟΥ. vel ΕΥΜΗΝΟΥ. perfrequens in argenteis. ΚΙΜΩΝ. — ΕΥΑΙΝΕΤΟ. — ΕΥΘ. quos habes in Sicilia num. T. M. ΠΑΡΜΕ. — ΕΥΚΛΕΙΔΑ. apud Hunterum.

Literae ſolitariae.

Non raro in Syracuſarum numis reperias ſcriptum ſolitarie ΣΩ., quod cum plerumque adſtitutum ſit imagini Dianae in parte averſa, viſum plerisque, indicari deam hanc plenius in aliis numis dictam ΣΩΤΕΙΡΑ. At video, alibi eas ipſas literas ſcribi juxta Pegaſum [p]), item eas obvias eſſe in numis Tarenti et Corcyrae.

AV. AR. Æ. C.

TALARIA.

Stephano Siciliae oppidum.

ΤΑΛΑ. *Caput velatum.* ✗ *Cervus currens.* Æ. III.

Numum hunc ex muſeo Benedicti vulgavit Ch Odericus [q]), ſed eum huc pertinere non ſatis certum puto. Plures enim ſunt urbes ab his literis incipientes.

TAVROMENIVM.

Secundum Plinium: *Colonia, Tauromenium, quae antea Naxos.* Strabo inter utramque urbem diſtinguit. Sed facile uterque verbis Diodori conciliatur [r]): *Dum haec geruntur, Andromachus Tauromenita, Timaei hiſtorici parens, vir opibus et claritate animi excellens, quidquid exulum Naxi, quam Dionyſius everterat, reliquum fuit, in unum congregavit, et collem, qui Naxo TAVRI nomine imminet, habitandum illis dedit, et quia ad longum temporis ſpatium illic conſtiterat, ab hac in Tauro manſione* (ἀπο της ἐπι τῳ

n) in Verr. L. IV. c. 53. o) Adpendic. II. p. 140. p) Sic. num. T. M. tab. LXXXII. n. 18. q) Num. Graec. p. 22. r) L. XVI. c. 7.

Ταυρῳ μονης) *Tauromenium appellavit.* Alio loco idem narrat, Dionyſium Siculis illis, qui Tauri collem occupaverant, Naxiorum terram conceſſiſſe [s]). Vnde colligitur, Tauromenium in Naxi vicinia loco editiore conditum, et velut ex hujus ruinis ſurrexiſſe.

Epigraphe conſtans: ΤΑΥΡΟΜΕΝΙΤΑΝ. Singularem reperit Burmannus in numo Dorvillii: ΤΑΥΡΟΜΙΝΙΤΑΝΑΝ., additque in commentario: *Dorice pro* ΤΑΥΡΟΜΙΝΙΤΑΝΩΝ. Iſtud certo falſum, nam nunquam Dores terminationem ων genitivi pluralis in αν mutavere, niſi in nominibus declinationis I. et II. Quid quod Tauromenii gentile Graecum non fuit Ταυρομενιτανος, ſed Ταυρομενιτης, vel Ταυρομενιος. Satis apparet, male a viro praeclaro lectam numi epigraphen, quod jam ex ipſo numi iconiſmo colligi poteſt.

* * *

Caput Apollinis laureatum. ✠ ΤΑΥΡΟΜΕΝΙΤΑΝ. *Tripus, vel Lyra.* AV. AR. (Muſ. Caeſ.) Æ. II. III.

Numos hos eximius labor et metallum nobile commendant; quare jure arguimus, cum rariſſimi ſint aurei urbium numi, Tauromenium beatam et opulentam urbem fuiſſe.

* * *

ΑΡΧΑΓΕΤΑΣ. *Caput Apollinis laureatum.* ✠ ΤΑΥΡΟΜΕΝΙΤΑΝ. *Bos cum facie humana*, in aliis: *Taurus gradiens, aut cornupeta*, in aliis: *Lyra*, in aliis: *Tripus.* Æ. II. III.

Αρχηγετης, Dorice Αρχαγετας, idem Graecis fuit, quod *auctor coloniae condendae*, atque hoc ſenſu Pindarus eundem Apollinem Αρχαγεταν dixit, quod auctor fuit Batto deducendae coloniae Cyrenes [t]). Ad Apollinem Archegeten in Tauromenii numis quod attinet, is a vetere Naxo repetendus eſt docente iſtud Thucydide [u]): *Graecorum autem primi Chalcidenſes ex Euboea navigantes cum Theucle coloniae duce Naxum condiderunt, et APOLLINIS ARCHEGETAE aram, quae nunc extra urbem exſtat, ſtatuerunt.* Ejus arae meminit etiam Appianus [x]). Octavianus, inquit, *ad Archegetam appulit precatus deum, poſitis ibi caſtris oppugnaturus Tauromenium. Eſt autem Archegeta Apollinis parva ſtatua, quam primum dedicaverunt Naxii coloni miſſi in Siciliam.* Ergo quemadmodum Tauromenitae in agros Naxiorum ſucceſſere, ut ſupra ex Diodoro docuimus, ita et in jus ſacrorum.

Taurus in his, aliisque Tauromenii numis obvius adludit ad nomen collis Tauri, quem novi incolae inſederunt, et ad ipſum urbis nomen.

* * *

ΤΑΥΡΟΜΕΝΙΤΑΝ. *Caput Apollinis.* ✠ ΑΠΟΛΛΩΝΟΣ. *Tripus.* Æ. II.

Sine epigraphe. Caput Apollinis. ✠ ΑΠΟΛΛΩΝΟΣ. *Tripus, vel diota.* Æ. II.

Pellerinius poſteriores hos numos, cum fabricam in iis Cyrenaicam videret, tribuit inſulae Libyae, quae Stephano Απολλωνος νησος, *Apollinis inſula*, dicitur [y]). Horum veram patriam deſignat numus praecedens, eosque Tauromenita-

s) L. XIV. c. 59. t) Pyth. Od. V. 80. u) L. VI. c. 3. x) Bell. civ. L. V. y) Rec. III. p. 29.

nis ſine dubio vindicat. Apollo peculiari modo in hac urbe cultus, ut ex numis ipſis perſpicimus, fecit, ut ea κατ' ἐξοχὴν *Apollinis urbs* diceretur. Pellerinii lapſum jam indicavit quidem Cl. Combius [z]), at in hoc mihi cum viro praeſtante non convenit, quod in numo ex citatis primo concordiam Tauromenium inter et Apolloniam Siciliae intelligendam putat.

Caput Palladis. ℞ TAYPOMENITAN. *Pegaſus volans.* AR. II. AE. II.

Caput Palladis. ℞ TAYPOMENITAN. *Noctua.* AE. III.

Horum prior Tauromenitas Corinthi, poſterior Athenarum colonos facere videtur. Veteres Naxi incolas fuiſſe Chalcidenſes, in Naxo diximus; ejus poſt excidium exules fuiſſe ab Andromacho Tauromenii collocatos, ſupra vidimus; at Chalcidenſes Athenienſium cognatos diſerte facit Thucydides [a]). Quid Tauromenitas cum Corintho ſociaverit, hactenus ex veteribus nondum erui.

AV. AR. RRR. AE. C.

THERMAE.

Vide *Himera.*

TRICALA.

Male huc vocati numi, in quibus Paruta perperam legerat TPIAKAΛA, nam legendum TPIKKAIΩN, ſuntque hi numi Triccarum Theſſaliae.

TYNDARIS.

In litore Tyrrheni verſus Pelorum. Condita a Dionyſio ſeniore, qui Meſſenios a Spartanis ſedibus ſuis ejectos huc collocavit [b]).

Epigraphe conſtans: TYNΔAPITAN.

Typi: plerumque Dioſcuros aut equites, aut ſtantes cum haſtis, aut eorum pileos exhibent. Nimirum hi dicti fuere *Tyndaridae* a patre Tyndareo; a quo urbs ipſa nomen accepit, eorum vero cultus a patria Meſſene huc arceſſitus. Opportune ad hos typos Silius Italicus [c]): *geminoque Lacone Tyndaris attollens ſeſe.*

Æ. RR.

TYRACINA.

Oppidum Siciliae incerti ſitus. Sed aeque incertum puto, utrum huc pertineat aeneus: TYRA *Caput Palladis.* ℞ *Pallas armata ſtans*, ut viſum Principi T. M.

ZANCLE.

Vide *Meſſana.*

REGES ET TYRANNI SICILIAE.

GELO.

Natus apud Gelam patre Dinomene fratres habuit Hieronem, Polyzelum, Thraſybulum. Scientiae bellicae et morum commendatione primum Gelenſium, deinde Syracuſarum princeps evaſit. Quo tempore illud poſtremum contigerit, minus exploratum. Si Dionyſium Halicarnaſſenſem audimus, jam tenuit Syracuſas Olympiadis LXXII. anno II., qui reſpon-

z) Muſ. Hunter p. 33. a) L. VI. c. 6. b) Diodor. Lib. XIV. c. 78. c) L. XIV. v. 207.

det anno V. C. 263. [d]). At ſecundum Diodorum tyrannidem non adiit ante annum V. C. 269., quoniam is Gelonem exactis VII. regni annis mortuum ſtatuit Olympiadis LXXV. anno III., qui eſt V. C. 276. Chronicon Parium regni occepti initium ſtatuit V. C. 275. Sed horum diſſenſum componant chronologi, de quo vide Lydiatum [e]), et Corſinium [f]).

Gelonis factum maxime ad memoriam inſigne fuit ingens illa victoria de Amilcare V. C. 274. relata, qui cum valido Poenorum exercitu Theronem ſocerum ſuum, eumque Agrigenti tyrannum Himerae obſedit. Tradit Diodorus, caeſa in acie una cum duce Amilcare hoſtium centum quinquaginta millia, qui ſupererant, aut coactos ad deditionem, aut naufragio periiſſe. Ea victoria aequiparata aut praelata etiam fuit illi, quam anno ſequente apud Plataeas de Perſis retulere Graeci, et Poenorum vires in longum tempus attrivit. At maximum Geloni decus a prudentia, juſtitia, moderatione acceſſit, quo factum, ut vivus nomen regium, mortuus heroicos honores a ſuis adipiſceretur, et in omne aevum grata in Siculorum pectoribus ejus memoria duraret. Mortuus eſt V. C. 276 ſuccedente fratre Hierone, cum liberis ipſe careret. Vide Herodotum et Diodorum.

Uxor Damareta Theronis Agrigentini filia. Eam Gelo moriens Polyzeli fratris eſſe uxorem voluit [g]). Hac conciliante cum Poeni aequas pacis conditiones a victore Gelone impetraſſent, bene de ſe promeritae C. auri talenta in coronam obtulere, quo ex auro cudendum numum curavit, qui ab ipſa *Damaretius* appellatus eſt. Haec Diodorus [h]). Numi hujus Damaretii non pauci meminerunt ſcriptores veteres, quos memorat Weſſelingus ad citatum Diodori locum, neque defuere antiquarii, qui ex his indiciis in numos Damaretios inquiſivere, at infelice, quod hactenus patuit, conatu, quorum ego territus veſtigiis abſtinendum ſatius duco, ne aut inanes conjecturas recoquam, aut novas addam veteribus. Harum ſyllabum bene longum qui conſpicere volet, adeat Havercampum [i]).

NUMI.

Caput Gelonis diadematum. ☧ ΣΥΡΑΚΟΣΙΟΥ. (*in aliis:* ΣΥΡΑΚΟΣΙΩΝ) ΒΑ. ΓΕΛΩΝΟΣ. *vel:* ΣΥΡΑΚΟΣΙΟΥ. ΓΕΛΩΝΟΣ. *vel:* ΣΥΡΑΚΟΣΙΩΝ ΓΕΛΩΝΟΣ. *vel tantum* ΓΕΛΩΝΟΣ. *Victoria in bigis.* AR. I. II.

Caput Gelonis diadematum. ☧ ΣΥΡΑΚΟΣΙΟΥ. ΓΕΛΩΝΟΣ. vel: ΣΥΡΑΚΟΣΙΩΝ. ΓΕΛΩΝΟΣ. *Aquila inſiſtens fulmini.* AR. II. III. Sic proditur epigraphe a Principe T. M., at in integerrimo muſei Caeſarei diſtincte legitur: ΣΥΡΑΚΟΣΙΟΙ. ΓΕΛΩΝΟΣ. in area ΒΑ.

Caput ſimile. ☧ ΓΕΛΩΝΟΣ. *Leo gradiens.* AR. III. (Spanheim T. I. p. 547).

Caput ſimile ☧ ΣΥΡΑΚΟΣΙΟΥ. ΓΕΛΩΝΟΣ. *in medio numi*: XII. AR. III.

Typus Victoriae alludit ad Gelonis inſignem de Poenis victoriam, aquila et

d) L. VII. ſub init. e) ad chron. Parium p. m. 223. f) Faſt. Att. T. III. p. 169.
g) Schol. ad Pind. Olymp. B. v. 29. h) L. XI. c. 26. i) in Parut. p. 293. et 1015.

ſeo ad Jovis et Herculis cultum apud Syracuſanos receptum. Numus poſtremus, qui notas numerales Latinas exhibet, aenigma offert, quod ſolvere non tentat Princeps T. M., qui cimelium illud poſſidet. Similem argenteum, ſed cum numero XIII jam in Syracuſarum moneta recitavimus. Hujus notae mentio redibit in ſequente mox diatriba.

* * *

ΣΥΡΑΚΟΣΙΩΝ. *Caput regis diadematum.* ℞ *Leo gradiens, ſuperne clava.* AE. II. *In alio praeterea infra ſcriptum.* ΣΩΣΙΣ. AR. II. (Pembrock Part. II. tab. 78.)

Judice Principe T. M. poſſunt hi numi tribui Geloni, quoniam caput in his propoſitum non differt ab eo, quod conſpicitur in numis inſcriptis ΓΕΛΩΝΟΣ k), et confirmat hanc ſententiam numus Gelonis ſupra e Spanhemio citatus, in cujus item averſa leo gradiens. Idem vir eruditus numum alterum ſimilem, ſed in cujus imo ſcriptum ΣΩΣΙΣ., Soſiſtrato tyranno tribuit, de quo Diodorus narrat l), eum una cum Thynione Hicetae ſucceſſiſſe, et dominatum fuiſſe Syracuſis, ſubinde utrumque ſe Pyrrho dedidiſſe. Ejus praeterea caput hoc numo exhiberi iterato tuetur m). Verum hic Diodoro non ſcribitur Σωσιςρατος, ſed Σωςρατος. Potiore igitur jure tribuendus eſſet Soſiſtrato illi, qui Agathoclis tempore principatum Syracuſis aliquamdiu tenuit n). Non repugno, nomen ΣΩΣΙΣ. poſſe ipſum hunc Soſiſtratum notare, at caput numi non eſſe ejus, ſed certius Gelonis, perinde ac in numis aliis ſimilibus, patebit ex iis, quae continuo de aetate numorum Gelonis differam.

AR. RR. Æ. C.

De aetate numorum Gelonis, Hieronis, Theronis.

Vt Gelonis, ita et fratris Hieronis, et ſoceri Theronis Agrigentini exſtant numi paſſim cogniti. Eos principibus ipſis eſſe coaevos, omnes hactenus, quod norim, majorum gentium antiquarii ſtatuerunt, dempto Spanhemio, qui per cauſam, quam mox commemorabimus, eorum multos ſerius memoriae cauſa percuſſos conſtituit o). Fecit tot illuſtrium virorum auctoritas, ut diu animo haererem ſuſpenſo, dum denique urgentibus argumentis graviſſimis poſthabendam ratus quantamcumque auctoritatem auderem adſerere, omnium horum trium numos hactenus cognitos non eſſe iis ipſis ſynchronos. Quod antequam argumentis, ut ſpero, ſolidis comprobatum eam, praemonendum, Gelonem deceſſiſſe V. C. 276., Hieronem V. C. 287., Theronem utrique convixiſſe.

I. Argumentum primum ab artis cauſis duco. Horum fabrica numorum tam venuſta in pleriſque eſt, et ſtylus picturae tam ad recentioris artis leges exactus, ut credere nullo pacto poſſim, illa eos aetate, non quidem elegantium artium rudi, tamen ad eam perfectionem nondum evecta fuiſſe percuſſos. Stylus ejus ſaeculi durior ac rigidior, deſtitutus ille-

k) Aggiunte p. 42. l) Eclog. XXII. 7. 10. m) Aggiunta V. p. 36. Sicil. num. Tab. CII. n) Diodor. XIX. 3. o) T. I. p. 545.

cebris iis, quas in ſaeculi ab V. C. quinti artefactis demum reperias, ſatis cognitus eſt ex numis Zancles, Meſſanae, Rhegii, quos eſſe ſaeculi III. indubitatos partus, et ipſi Geloni coaevos ſuo loco monuimus. Hos ſi cum horum regum numis contendas, patebit ſuapte diſcrimen, quod omne continuo poſſit dubium eximere, ſintne iis, quorum effigies praeferunt, ſynchroni habendi, et mirabere, potuiſſe etiam hos numos, quod ab omnibus fere hactenus factitatum, pro antiquiſſimis venditari, quos nobis antiquitas reliquit ſuperſtites, quod certe erunt, ſi fuerint principibus, quorum nomina ſuſtinent, coaevi.

II. Alterum argumentum non minus firmum ex ipſa epigraphe capio. Sequitur haec eandem legem, et ipſae literae eandem formam, quam duobus cum dimidio ſaeculis ſerius videmus obtinere in numis Hieronymi aliisque ſynchronis. Vinere etiam in omnibus his eſt literam Ω, cujus repertor Simonides etſi teſte marmore Arundeliano jam Gelonis aetate, et teſte Cicerone Hieronis I. aetate vixit, et cum hoc eſt philoſophatus p), tamen cuperem videre aevi Gelonis monumentum certum ſive numum, ſive marmor, in quod receptus exſtaret novicius is character. Synchronos ſane non invitus crederem, ſi, ut in vetuſtiſſimis urbium numis legitur MESSENION, RECION; HIMERA, CELAΣ, ſic in his legeretur etiam ſcriptura recta vel retrograda CELONOS, HIERONOS, THERO, SVRAγOSION, pro ΓΕΛΩΝΟΣ, ΙΕΡΩΝΟΣ, ΘΕΡΩ; ΣΥΡΑΚΟΣΙΩΝ. Atque ut demus, obturbare non poſſe elementum Ω, quod, ut fertur, Simonides coaevus in alphabetum invexit, at is nequaquam S in Σ, et R in P, et C in Γ immutavit, cujus metamorphoſis ratio a ſolo uſu et libidine Graecorum νεωτεριζοντων petenda. Confer, ſi lubet, inſcriptiones MESSENION, RECION, quas apud Meſſanenſes et Rheginos extremo Gelonis tempore valuiſſe, ſatis in Meſſanae numis comprobavi, et literarum omnes apices cum iis, quos controverſi hi numi offerunt, et tum aude tantam illis, quantam praetendis, aetatem tribuere. Habuit ſaeculum quodvis ante Chriſtum natum propriam ſibi ſcribendi legem et elementorum formam non minus atque ſaecula poſt Chriſtum natum. An veniam mereberis, ſi voles codicis manu exarati natales ad ſaeculum X. referre, quem literarum forma eſſe ſaeculi XIII. partum evincit? Video, his, quae modo dixi, aperte repugnare numos omnino quinque, quos Princeps T. M. confertos proponit tabula XCVIII. n. 11.—15. in quorum una parte ſcriptum ΓΕΛΑΣ, in altera ΙΕΡΩΝ, vel ΙΕΡΩΝΟΣ, literis nequaquam vetuſtae ejus formae, qualem in Gelonis Hieronisque moneta exigo, ſed ejus, qua Hieronis II. et Hieronymi numi ſolent inſigniri, et tamen numos hos recte Hieroni I. tribuit Princeps eruditus, quoniam conſtat, Gelonem adito Syracuſarum principatu Gelam Hieroni fratri commiſiſſe. Fateor, me principio numis his, qui ſententiae meae plane adverſantur, non leviter fuiſſe commotum; at cum deinde viderem, eos

p) de nat. deor. L. I. c. 22.

ad unum omnes a laudato Principe ex Paruta, ab hoc e Goltzio citari, ipſe vero a me conſultus adſerat, nunquam ſibi horum ſimilem per multa Sicula conſpectum, neque ego horum aliquem in meliorum muſeorum catalogis deſcriptum reperirem, coepi reſpirare, et numos hos omnes inter ſolita Goltzii figmenta referre, quod qui mecum facere nolet, is quoque veriſimile profiteatur, numos id genus quinque conſpectos Goltzio, quin vel unicum videre licuiſſet Principi T. M., qui in rimandis numis Siculis, et in Sicilia quidem ipſa vitam exegit.

III. argumentum eſt Spanhemii negantis, ſynchronos eſſe omnes eos Gelonis et Hieronis I. numos, qui eorum, quos praeferunt, capita diademate redimita exhibent q). Lubet argumentum iſtud, quoniam ad praeſentem cauſam multum facit, copioſius additis etiam meis obſervatis illuſtrare. De hoc regum diademate Juſtinus r): *Poſt haec Alexander habitum regum Perſarum et diadema, inſolitum antea regibus Macedonicis — — adſumit.* Ejus ſucceſſores regnum inter ſe partitos non modo uſurpaſſe nomen regium, ſed Alexandri exemplo diadema quoque, numi affatim docent. Quod ad hoc capitis ornamentum attinet, diverſa in Sicilia lex valuit, quam graviſſimorum duorum auctorum teſtimonia ſtabiliunt. En primum Diodori s): *Agathocles*, ait, *cum principes jam memoratos* (Alexandri duces) *diadema ſumpſiſſe audiret, quod ſe nec copiis, nec terrarum amplitudine, nec rebus denique geſtis inferiorem duceret illis, ſe quoque regem nuncupavit, diadema tamen uſurpandum non cenſuit.* Alterum Livii, qui cum degenerem ab avi Hieronis II. moribus Hieronymum notaret, haec memorat t): *nam qui per tot annos Hieronem, filiumque ejus Gelonem nec veſtis habitu, nec alio ullo inſigni differentes a ceteris civibus vidiſſent, conſpexere purpuram ac diadema ac ſatellites armatos etc.* Ergo diadema res fuit hactenus in Sicilia inſolens et ſiniſtri in vulgus ominis. Nam ſi Gelo Hieroque uſi ſunt diademate, cur poſt haec exempla Agathocles, qui ſibi aliis in rebus nihil vetitum putavit, abſumendum tamen ſibi illo cenſuit? aut cur iſtud non ferendum Siculis in Hieronymo viſum, ſi jam ſuetum priorum regum geſtamen fuit? His igitur cauſis inductus recte arbitratus eſt magnus Spanhemius, numos omnes Gelonis et Hieronis, in quibus diademata eorum videntur capita, ad memoriam ſuperiorum temporum a Syracuſanis elegantiarum omnium ſtudioſis fuiſſe ſignatos. At, inquies, ſi diademate uſi non ſunt, cur eo cultu in numis etiam poſt obitum cuſis proponuntur? Illuc ibam. Eodem, ajo modo, quo videmus in numis gentium Calpurniae et Marciae Numam et Ancum diademate revinctos, quo certe uterque rex uſus nunquam fuit. Sane Juſtinus loquens de Romulo ejusque ſucceſſoribus diſerte tradit u), *per ea adhuc tempora reges haſtas pro diademate habebant, quas Graeci ſceptra dixere.*

q) T. I. p. 545. r) L. XII. c. 3. s) L. XX. c. 54. t) L. XXIV. c. 5. u) L. XLIII. c. 3.

et refert Dionyſius Halic. x), Tarquinium Priſcum et ſucceſſores reges corona aurea ſibi a victis Etruſcis oblata uſos. Alibi praeterea ſceptra iis addidit y), alibi totum ejus aetatis apparatum regium commemorat z). Huc refer vetuſtiſſimos reges Aleum et Minoa diadematos quoque in numis Tegeae Arcadiae et Cnoſſi Cretae, quo tempore nullus ſane fuit diadematis uſus. Nimirum poſteri Romani Graecique, atque eodem exemplo Siculi ad praeſentis aetatis mores priſcorum regum cultum exegêre, quia quo tempore numi hi, qui eorum memoriam revocare debebant, percuſſi ſunt, diadema inſigne fuit, quod fere unum reges diſcrevit. Verum, objicit Princeps T. M., qui hanc Spanhemii ſententiam graviter impugnat a), habemus in numis etiam diademata Dionyſii et Agathoclis capita, ergo et invitis Diodoro et Livio fateri cogemur, reges Siculos hoc capitis cultu uſos; nam quis ſibi unquam perſuaſerit, utriusque hujus regis memoriam a poſteris Siculis renovatam, quem propter immanem crudelitatem, qua uterque ſupra quam credibile eſt, infamis fuit, potius ſunt deteſtati. At quaero, in quibus numis vir eruditus diademata haec Dionyſii et Agathoclis capita vidit? Reſpondebit ipſe: in Golzianis. Quod ſi demus etiam, eos revera exſtare, et non more Golziano confictos, nam Agathoclis numum Golziano ſimilem vidiſſe ſe in Sicilia, ſed nullo pacto obtinere potuiſſe, teſtatur ipſe b), tamen et his veriſimile eſt eosdem a Siculis honores poſtumos non fuiſſe negatos; nam etſi infame eorum in faſtis Siculis propter immanitatem nomen fuit, tamen propter inſignia in bello facta, tum et magnificentiam vitae magnam ſunt laudem et claritatem adepti, quin, quod maxime huc facit, in ipſa etiam patria monumentis publicis cohoneſtati. Teſte Cicerone c) Syracuſis in templo Minervae *pugna erat equeſtris Agathoclis regis in tabulis picta praeclare, — nihil erat ea pictura nobilius, nihil Syracuſis, quod magis viſendum putaretur.* Et paullo infra, Verres *viginti et ſeptem praeterea tabulas pulcherrime pictas ex eadem aede ſuſtulit, in quibus erant imagines Siciliae regum ac tyrannorum, quae non ſolum pictorum artificio delectabant, ſed etiam commemoratione hominum et cognitione formarum.* Nemo credo dubitabit, in horum numero fuiſſe quoque Dionyſium et Agathoclem, et quantumcunque ab immanitate notati, fuere tamen Syracuſis in ſacra aede publice propoſiti, et eorum cum commemoratione, tum formarum cognitione delectabantur Syracuſani. Qui ſic priſcorum tyrannorum memoriam coluere; an incredibile videbitur, eorum etiam in numis reſtitutas imagines?

IV. Ex regum Syracuſanorum, qui Gelonem et Hieronem conſecuti ſunt, numis ſatis apparet, non fuiſſe principibus aut permiſſum, aut attentatum, ut numos ſua imagine ſignarent; credo, quod illud nimis invidioſum, minusque populare haberetur. Eorum copioſam monetam omnem perluſtra, et nonniſi bina exempla contrarium docentia in Diony-

x) L. III. c. 62. y) L. IV. c. 74. z) L. V. c. 35. a) Inſcript. Sicil. in proleg. p. LIV. b) Sicil. num. p. 98. c) in Verr. L. IV. c. 55.

ſio et Agathocle reperies, ſed quae tamen admodum eſſe ſuſpecta continuo monui, et monebo in numis Agathoclis. An ullo modo veriſimile, reges hos, quorum plerique multa audacter, multa impudenter et citra majorum exempla tentaverant, temperaturos ſibi fuiſſe a publico hoc et tum in aliis regionibus paſſim recepto regiae poteſtatis teſtimonio, ſi potuiſſent ſeſe praecedentium principum exemplis tueri? Et Agathocles quidem, qui Alexandri ſucceſſorum ſecutus inſtitutum in regium nomen involavit, abſtinuit tamen, ſecus atque illi fecerunt, non diademate modo, ſed et imaginis ſuae in moneta oſtentatione. Perrupit hos obices poſtremi Hieronymi violentia, qua id fortuna ſua, in ejus numis dicetur. At ſi non licuit principis vivi imaginem proponere, licuit tamen mortui, eodem inſtituto, quo Romani viros reip. ſuae illuſtres poſt obitum monetae inſeruere, et quod ſequitur, omnes hi Gelonis et Hieronis numi non vivis, ſed vita functis gratae memoria cauſa ſunt dedicati.

V. Numus Gelonis, quem poſtremum recitavi, exhibet luculentas notas XII. Eas eſſe Graecas, exiſtimat Princeps T. M., ſed ad eas explicandas ariolum requirit. Dedimus jam ſimiles notas in moneta Syracuſanorum et Mamertinorum, et eſſe arithmeticas ex Romanorum numerandi lege captas conjeci. Iſtud ſi verum, mirum utique, quo pacto Gelonis aetate arctis adhuc Romanorum rebus, foris certe plane ignotis, Romana elementa in Siciliam trajecerint. Quare numi ſimiles recentius aevum, utriusque gentis communioni magis idoneum poſtulant.

VI. et poſtremum argumentum ſufficit metallum. Horum aetate vix alios numos quam argenteos ſignatos fuiſſe ipſi Siciliae urbium numi abunde eloquuntur. Sane vix exſtant aenei, aut, ſi exſtant, ſunt rariſſimi, qui per certa indicia Hieronis I. aevo poſſint haberi idonei. At plerique hujus Hieronis numi, qui caput diadematum offerunt, tum vero cogniti omnes Theronis numi ſunt aenei. An vero credibile, in ordinariam urbis monetam impenſum argentum, at in monetam principum metallum vilius? Serius promiſcue ſignatos cum argenteos, tum aeneos, exemplis obviis docemur.

Haec latius exponere neceſſarium cumprimis duxi, non modo, ut eo verum monetae veteris criterium perſiciatur, verum etiam propter ipſam artis veteris hiſtoriam. Nam hactenus cum de arte Siculorum hoc aevo agebatur, ad numos Gelonis provocatum ſemper eſt, ex quibus unum lubet nominare Winckelmannum [d]). At eruditus Dutens Anglus ex elegantia numorum Gelonis probare aggreſſus eſt, artes in Sicilia duobus ſaeculis citius, quam in reliqua Graecia floruiſſe [e]), quin eas in hoc tractu 550. annis ante Chriſtum ad ſummam perfectionem promotas [f]), cumque perſuaſum ſibi eſſet, numos Gelonis nomine inſignes ei eſſe principi coaevos, evidens eſſe, ait, jam Gelonis aetate rationem ſcripturae a dextera verſus ſiniſtram progredientis penitus fuiſſe abolitam. Non hic praetereun-

d) H. ſt. art. T. II. p. 217. ed. Dresd. e) Explic. de quelq. med. praef. p. XI. f) p. 108.

dum, auctorem operis Lipſiae editi, cui titulus: *Catalogue raiſonné d'une collection de Médailles*, ſimilibus, quod poſtea obſervaveram, argumentis praetenſam horum numorum ſenectutem impugnaſſe, quod monere viſum, ne quid praeclari auctoris, qui ante me ſimilia ſcripſerat, laudi detrahatur.

HIERO I.

V. C. 276. aut ſecundum chronicon Parium 282. mortuo fratre Gelone Syracuſis regis nomine praefuit, ſemel in ludis Olympicis, ter in Pythiis victor, quas victorias celebravit Pindarus. Naxios et Catanenſes ſibi de fide ſuſpectos in Leontinos tranſtulit, Catanamque novis auctam incolis Aetnam appellavit, cumque haberi ejus conditor vellet, *Aetnaei* ſibi nomen indidit, quo etiam nomine a Pindaro in Pythiis compellatur. Agrigentinos relata inſigni victoria de Thraſydaei Theronis F. tyrannide liberat. Poſt multa praeclare, multa etiam avare et crudeliter facta, virtutum commendatione Gelone multo inferior apud Aetnam ſuam moritur V. C. 287. relicto fratri ſuo Thraſybulo principatu, ſed quem Syracuſani anno mox ſequente urbe pepulere, inſtitutis propterea Eleutheriis, ut dictum in numis Syracuſarum.

Criterium inter numos Hieronis I. et II.

Paruta ejusque ſequaces, dum inter utriusque Hieronis numos diſtinxere, ſuntne in eo diſcrimine certam aliquam, et in qua tuto aquieſcere liceat, rationem ſecuti? Audiamus quaeſtionis arbitrum, quo nemo hactenus diutius adcuratiusque, nemo amplioribus inſtructus praeſidiis monetam Siculam inveſtigavit, Principem T. M. Habeto ejus oraculum in Auctario V. pag. 38. ſic propoſitum: *Moleſtum ſemper negotium agent antiquarii, cum definire volent, utri ex binis Hieronibus, qui Syracuſis regnavere, tribuendi numi* ΙΕΡΩΝΟΣ *nomine inſignes. Eos Paruta, et qui in hunc commentati ſunt, recte diremiſſe ſibi plane perſuaſerunt, in quorum deinde ſententiam omnes ii, qui id genus numos edidere, pedibus iverunt, cui ut continuo ſubſcribere non poſſum, placet tamen adhaerere receptae auctorum opinioni etc.* Ergo eo ipſo judice ratio ſatis idonea, quae utriusque numos diſcerneret, reperta nondum eſt.

Si quid uſus et experientia in re numismatica valent, credo ſi quod foret inter utriusque numos diſcrimen, illud ab ipſo inter utramque regnantem temporis intervallo fore dictandum. Definunt numi Hieronis I. cum anno V. C. 287., quo is mortuus eſt, et incipiunt numi Hieronis II. cum anno circiter V. C. 489., quo hic regnare coepit. Ergo inter poſtremos numos Hieronis I. et primos Hieronis II. ſolida ſaecula duo intercedunt, quin quoniam Hiero II. annos L. regnavit, primi Hieronis I. numi a poſtremis Hieronis II. annis CCLXIII. diſtant. His conſtitutis omnes appello palaeographiae et artis veterum peritos, fueritne aliquod olim imperium, vel regnum, vel populus, cujus moneta ſpatio duorum ſaeculorum, et quod excedit, adeo ſibi conſtitiſſet, ut nihil interea ſive ſpectata literarum forma, ſive typis, ſive picturae modo eſſet immutatum? An non ſingulorum fere ſaeculorum numi ſuum vel [illegible]

eterem habent? An non facile et vel ipſis tironibus obvium diſcrimen eſt inter numos Julii Caeſaris, et Sept. Severi, vel Seleuci I. et poſtremorum Antiochorum, vel Archelai et Perſei? quod diſcrimen inter utriusque Hieronis numos tanto eſſe evidentius oporteret, cum ipſa veterum monumenta palam faciant, tempore, quod inter utrumque interceſſit, tam literarum Graecarum formam, quam artis modum multum fuiſſe immutatum, quod in vulgus notum probare hoc loco non attinet. Ergo ut ad Hieronis monetam revertar, cum in numis omnibus cum epigraphe ΙΕΡΩΝΟΣ, quorum pars veteri illi; pars poſteriori Hieroni vulgo tribui ſolet, eadem ſit literarum forma, eadem ſculpturae ars, adſeri nullo pacto poteſt, horum illorumve natales duobus ſaeculis et amplius diſtare.

In diſſertatione proxime praecedente duo demonſtraveram, et quidem ad articulos I. et II., ex fabrica et characteribus, qui recentioris ſunt manus, arguebam, nullum ex cognitis hucusque numis ΙΕΡΩΝΟΣ nomine notatis eſſe Hieroni I. coaevum. Ad articulos III. et V. probavi inſuper, numos, in quibus caput diadematum fingitur, vel propter ipſum hoc diadema, et quod regum vivorum imagines in numis ſignari non conſuevere, Hieroni I. coaevos eſſe non poſſe, et nonniſi ſerius memoriae cauſa percuſſos. Atque eaedem rationes evincunt, coaevos eſſe non poſſe Hieroni II., ſic ut hoc capite idem hic rex expreſſus intelligatur, quanquam quid vetat dicere, eos ab Hieronymo in avi Hieronis II. memoriam ſignatos, propoſitumque ejus caput ornatum diademate, quo minueretur invidia diadematis ſui, quod ipſe nullo exemplo uſurpavit? Quod ut in utramque partem poteſt diſputari, ita iſtud ex cauſis cum hic, tum praecedente diatribe adlatis indubitatum eſt, numos inſcriptos ΙΕΡΩΝΟΣ, cum nullum in iis offertur regis caput, eſſe Hieronis II., eique coaevos. Secundum has leges ſic de his numis cenſeo:

Hieronis I. numi ſunt, qui caput diadematum exhibent, quos adeo memoriae cauſa ſignatos ajo, etſi, ut ajebam, nolim pertinacius repugnare iis, qui ſignatos ab rege Hieronymo in avi Hieronis II. memoriam volent contendere.

Hieronis II. certe ſunt ii omnes, qui quibuscunque aliis typis, tamen regis capite inſigniti non ſunt.

Numi Hieronis I.

Caput regis diadematum. ☧ ΒΑΣΙΛΕΟΣ. ΙΕΡΩΝΟΣ. *vel tantum* ΙΕΡΩΝΟΣ. *Victoria in quadrigis.* AR. I. Æ. I.

Caput regis diadematum, in aliis laureatum. ☧ ΙΕΡΩΝΟΣ. *Vir galeatus equo decurrens, d. haſtam.* Æ. II.

Vt prioris generis numi rariſſimi ſunt, ita alteri hi obvii. Sunt, qui exiſtiment, proponi in his poſterioribus Hieronem vectum Pherenico ſuo, quem ſaepius victorem aliquoties carminibus ſuis celebrat Pindarus.

Numi alii a Principe T. M. citati, in quibus hinc ΓΕΛΑΣ, inde ΙΕΡΩΝΟΣ legitur, ſunt Goltziani, ut dixi ſupra in diſſertatione ad Gelonis numos.

AR. RRR. Æ. C.

DIONYSIVS.

Anno LX. poſt exactum Thraſybu-

lum Gelonis fratrem V. C. 348., aut, ut viſum Corſinio g), V. C. 346. novus Syracuſis tyrannus exortus eſt Dionyſius Hermocratis filius annos natus XXV. Varia cum urbibus Siculis, Italicis, cumque Poenis bella varia fortuna geſſit, homo ipſe varius, ſuperbus, et metu inſidiarum crudelis. Mortuus eſt V. C. 386. relicto filio Dionyſio ſucceſſore.

DIONYSIVS II.

Dionyſii I. filius patri, ut dictum, mortuo in Syracuſarum principatu ſuccedit. Propter temulentiam et morum ferociam, qua patrem ſuperavit, aliquoties urbe pulſus atque iterum receptus, ſpretis Dionis, quemque bis e Graecia acciverat, Platonis praeceptis, cum furorem intenderet, tandem matre Corintho filiae ſuppetias ferente a Timoleonte Syracuſis ejicitur V. C. 411., delatusque Corinthum, qua in urbe literas docuiſſe pueros poſt alios refert Cicero h), vitam in egeſtate exegit.

Numi DIONYSII nomine inſcripti.

Vtrum vere exſient numi Dionyſii nomine notati, juſta quaeſtio. Operae pretium, omnes ejus generis hactenus editos ſingillatim in examen vocare.

ΔΙΟΝΥΣΙΟΥ. *Equus dimidius ſaliens, quem volans ſuperne victoria coronat, juxta triquetra et hordei granum.* ℞ *Epigraphe Punica. Palma arbor.* AR. I. (Goltz.)

Alius ſimilis, ſed pro epigraphe ΔΙΟΝΥΣΙΟΥ *literae Punicae, et abeſt triquetra.* AR. I. (Barthelemy B. L. T. XXX. p. 427.)

Numum priorem dixi ex Goltzio captum. Tantam ergo meretur fidem, quantam auctor. Non nego exiſtere hunc numum, nam numus alter eidem ſimillimus, quem loco II. recitavi, teſte Barthelemyo i) revera exſtat in muſeo regis Galliarum. Sed inter utrumque iſtud intereſt, quod in Goltziano expreſſum legatur nomen regis ΔΙΟΝΥΣΙΟΥ, in Barthelemyano pro hoc inſcriptae compareant literae Punicae.

Fecit ergo Goltzius, quod toties alias feciſſe eſt compertus, ex numo probatae fidei numum mendacem, literas Punicas in ΔΙΟΝΥΣΙΟΥ nomen mutando, atque ut tanto certior evaderet Dionyſius Syracuſarum tyrannus, aſtute triquetram appoſuit, quae in ſimilibus generis aliis abeſt. Nemini velim imponat, quod ait Princeps T. M. k), numum cum nomine ΔΙΟΝΥΣΙΟΥ exſtare in muſeo regis Galliarum advocato teſte Barthelemyo. Verum quidem eſt, eundem numum loco, quem ſupra citavi, ab erudito hoc Gallo aeri inciſum ſiſti, ſed addit is etiam, eum a ſe ex Goltzio captum; quem vero ibi ex muſeo regio conjunxit, caret ΔΙΟΝΥΣΙΟΥ vocabulo, et eſt totus Punicus. Ex quo facile quisquis intelligat, Goltzianum hunc numum partim eſſe verum, partim falſum, verum, quatenus numi ſimiles, ſed inſcripti Punice, ſunt ſignati, falſum, quatenus alienae linguae epigraphe fuit inſerta. Antiquarii non pauci alteros hos numos Punice inſcriptos non dubitarunt tribuere Dionyſio, quia eos ſimillimos viderunt numo Goltziano, qui

g) Faſt. Att. T. III. p. 257. h) Tuſc. quaeſt. L. III. c. 12. i) l. c. k) Sicil. num. p. 97.

Dionyſii inſuper nomen additum offert. Praeſtabat, negata Goltzio fide, eos, quod revera ſunt, in moneta mere Punica putare.

Goltziano ſimillimum alium, adſtituto etiam ΔΙΟΝΥΣΙΟΥ nomine, propoſuit Princeps T. M. l), teſtatus in commentariis, eum numum penes ſe eſſe. Sin iſtud, fidem utique omnem merebitur Goltzii cimelium ejus viri auctoritate confirmatum. At enim conſultus a Neumanno per literas Princeps humaniſſimus, ſitne Dionyſii nomen tam nitide in eo expreſſum, ut dubitandi locus non ſit, reſpondit, primas literas ΔΙΟΝΥ. una cum numi extrema ora excidiſſe, ſextam Σ eſſe evanidam, tres poſtremas ΙΟΥ. eſſe ſatis nitidas. Nemo ergo non videt, Goltzii cauſam a numo usque adeo vitiato parum proſpere juvari, et ſatis apparet, numum hunc in eandem Punicorum claſſem eſſe conferendum.

* * *

Caput regis diadematum. ✠ ΒΑΣΙΛΕΩΣ. ΔΙΟΝΥΣΙΟΥ. *Victoria gradiens d. lauream porrigit, ſ. palmae ramum, in area triquetra.* Æ. II.

Produxit Goltzius, atque ex hoc Paruta, aliique. Ejus numi fides alterius autoptae teſtimonio non nititur.

* * *

Caput Palladis, pone triquetra. ✠ ΒΑΣΙΛΕΩΣ. ΔΙΟΝΥΣΙΟΥ. *Victoria gradiens d. lauream porrigit, ſ. palmam, in area malum Punicum.* Æ. II.

Goltzianus hic quoque, ex quo ſi epigraphen cogitatione auferas, en tibi certiſſimum Sidetum Pamphyliae numum. In eo exemplari, quod ob oculos habuit Goltzius, aut vitiatum aevo fuit vocabulum ΣΙΔΗΤΩΝ, aut ſemper abfuit; pro hoc igitur regis Dionyſii nomen intruſit, et addidit praeterea triquetram, ut tanto certius eſſet numus Siculus habendus, quanquam haec neque Pamphyliam faſtidiat, ut conſtat ex ejus tractus numis. Malo autem Goltzii fato evenit, ut ejus aetate nondum eſſent cogniti Sidetum numi, cujus inſigne perpetuum fuit malum Punicum. Si impoſuit ſui aevi hominibus, nobis non item. Similem fraudem dictabit numus ſequens.

* * *

Caput Martis galeatum barbatum, infra triquetra. ✠ ΔΙΟΝΥΣΙΟΥ. *Caput equi, juxta ſpica et* Σ. AV. (Goltz.)

Idem numus eſt etiam in muſeo Caeſareo, niſi quod argenteus eſt, et ſcriptum ROMANO eodem loco, quo in Goltziano legitur ΔΙΟΝΥΣΙΟΥ, et quod abſunt triquetra et Σ. Ei geminum etiam edidit Neumannus m). Ex quo patet, regis Siculi nomen in hunc numum ex Goltzii ingenio fluxiſſe, nam hic unus eum ſic inſcriptum, tum et aureum, nam genuini ex argento ſunt, hactenus vidit, et habemus vel in una Dionyſii moneta tertium iſtud exemplum monetae probae infeliciter corruptae.

* * *

ΔΙΟΝΥΣΙΟΥ. *Caput Herculis juvenis leonis exuviis tectum.* ✠ *Aquila leporem depaſcens.* Æ. III.

Numum hunc Princeps T. M. Dio-

l) Sic. num. tab. C. n. 3. m) Num. pop. p. 69.

nyſio juniori confidenter tribuit propterea, quod juvenilia ſunt vultus lineamenta, et multum diverſa ab iis, quae numus a Paruta ex Goltzio editus, quem ſupra deſcripſi, Dionyſio ſeniori tribuit. Conjectura haec, praeterquam quod Goltzii auctoritate nititur, elevatur etiam propterea, quia cauſam non video, cur, quod manifeſtum videtur Herculis caput, regis potius ſit ſtatuendum. Ceterum quod eruditi Principis opinioni plane videtur obſtare, ſunt in muſeo Caeſareo numi duo ſimillimi, ſed in quorum antica ſupra Herculis caput aliud non lego, quam ΔΙΟΜ. vel ΔΙΟΝ., at in averſa luculentum ΚΡΟ. Horum unum olim edidi in meis Numis veterib. Tab. IV. n. 3. Vt ergo numi hi certe ſunt Crotonis, ſic et eodem haud dubie pertinet praetenſus hic Dionyſii numus, et vocabulum ΔΙΟΝΥΣΙΟΥ., etſi forte plene perſcriptum legatur, aliud non eſt, quam Crotonis magiſtratus.

Alium nuper princeps T. M. in Auctario II. ad Sicil. numiſm. tab. IX. Dionyſio tribuit: *Equus dimidius ſaliens*, *infra* ΔΙΟΝΥΣΙΟΥ. ✠ *Vas monotum.* Verum numus hic eſt unus ex numis obviis Cymes Aeolidis, in quibus varia magiſtratuum nomina infra equum ſcripta comparent, in quorum numero eſt etiam hic Dionyſius, longe a Siculo illo tyranno diverſus.

* * *

Ergo hactenus certam Dionyſiorum Siculorum monetam non habemus. Si quam qui cupiunt, illi aut numis ſuſpectis dubiisve, quos modo deſcripſi, auctoritate ſua fidem concilient, aut novos, quibus fidem habere poſſumus, reperiant.

AGATHOCLES.

Natus patre Carcino figulo apud Thermas, incertum, an Himeraeas, an Selinuntias [n]), cui cum non adrideret rerum ſtatus, qui ibi tum erat, cum filio puero Syracuſas ſe contulit. Cum hic adoleviſſet, partim commendatione formae, partim quod in eo conſilium ineſſe viſum magnarum rerum capax, ad varios primum reip. honores admiſſus, ipſam deinde tyrannidem invadit V. C. 437., anno XXVI. ex quo Syracuſae in libertatem a Timoleonte reſtitutae fuere. Multa primum cum Siculis urbibus bella gerit, verum cum Poenos quoque irritare auderet, ab his Syracuſis obſidetur. In arctum redactus conſilium capit audax ſane ac temerarium. Nam Syracuſis cum claſſe elapſus bellum in Africam transfert, victisque inſigni victoria Poenis, multisque jam captis urbibus Carthaginem ipſam terrore complet. Verſa fortuna rebusque in Africa deſperatis Syracuſas clam evadit deſerto ac prodito turpiter exercitu. Tandem oblato lento veneno, graviſſimo correptus morbo ſoluta in putredinem carne moritur V. C. 465. aetatis LXXII. tyrannidis XXVIII. crudelitate, perfidia in ſocios juxta et hoſtes, impietate in deos hominesque nullo tyrannorum inferior [o]). Lucianus in Macrobiis vixiſſe eum annos XCV. perhibet, quod nemini perſuaſerit.

n) D'orville Sicul. p. 81. o) Diodor. Eclog. l. XXI. c. 12.

Numi Agathoclis abſque REGIS nomine.

Caput muliebre elephanti exuviis tectum. ✠ ΑΓΑΘΟΚΛΕΟΣ. *Pallas inſtar Victoriae alata d. haſtam vibrat, ſ. clypeum, pro pedibus noctua.* AV.

Inſignis hic et unicus, quod conſtet, muſei Caeſarei numus praeclarum argumentum continet ex Agathoclis hiſtoria petitum. Refert Diodorus ad annum V. C. 444. [p]) Agathoclem bello Africano intentum cum conſternatos ſuos propter hoſtium numerum videret, compluribus per caſtra locis emiſiſſe noctuas ad hoc praeparatas, quae per agmina volitantes dum clypeis galeisque inſident, pro felici augurio a ſingulis habitae ſunt, quod ſacrae Palladi aves credebantur. Quo commento ad fiduciam converſos milites inſignem reportaſſe victoriam. Alas Minerva in hoc numo inſolentius adfixit, ſed ſuo tamen jure. Nam Αθηνα Νικη, *Pallas Victoria*, eximie ab Athenienſibus obſervata eſt, ut tradidere Harpocration et Suidas [q]), ac propterea additae etiam alae, ut teſtatur Euſtathius [r]), *et fabula non modo Victoriam aureis alis ornavit propter inſignem ejus honorem, et ut ita dicam, ejus ſublimem volatum, ſed et cum Pallade eas communicavit, ut oſtendit ille, qui ſcripſit: Pallas Victoria.* Vere igitur de Pallade dixit Ariſtides [s]): *haec ſola omnium deorum dearumque non cognomen habet Victoriae, ſed ipſa dicitur Victoria.* Et vero alatam Palladem non ſolum hic facit numus, ſed etiam numi varii Graecarum urbium, ac praecipue Neae Insulae, et ipſi etiam Romani, de quibus vide Prolegomena ad numos familiarum capite X. Caput anticae elephantinum Africam indicat, qua in regione acta fabula.

ΚΟΡΑΣ. *Caput Proſerpinae ſpicis coronatum.* ✠ ΑΓΑΘΟΚΛΕΟΣ. *vel*: ΑΓΑΘΟΚΛΕΙΟΣ. *vel*: ΑΓΑΘΟΚΛΕΟΥΣ. *Victoria d. malleum, tropaeum ſtatuit.* AR. I. Æ. II. etiam AR. mixti.

Obvii ſunt id genus numi. Proſerpinam dictam Κοραν, ejusque celebrem Syracuſis cultum teſtatur Diodorus [t]). Habet Proſerpina, inquit, *conſecratum ſibi magnum in agro Syracuſano fontem, qui Cyane vocatur. Plutonem enim fabulantur, cum raptam Coren prope Syracuſas deportaſſet, rupta illic terra ipſum quidem cum ea ad Orcum deſcendiſſe, ſed fontem Cyanes nomine tum produxiſſe, ubi ſolennem quotannis panegyrin celebrant Syracuſani.* Similia refert Cicero [u]). ΚΟΡΑ dicitur Proſerpina etiam in numis Cyzici. Averſae typus ad quampiam Agathoclis victoriam pertinet.

De varie ſcripto in his numis Agathoclis nomine egimus in prolegomenis ad numos Siciliae.

Numi Agathoclis cum REGIS nomine.

De adſcito regis nomine haec Diodorus ad annum V. C. 447. [x]) *Agathocles cum principes memoratos* (Alexandri duces) *diadema ſumpſiſſe audiret, quod ſe*

---

p) L. XX. § 11. q) in Νικη Αθηνα. r) ad Iliad. Λ. s) orat. in Pallad.
t) L. V. c. 4. u) in Verr. L. IV. c. 48. x) L. XX. c. 54.

nec copiis nec terrarum amplitudine, nec rebus geſtis inferiorem illis duceret, ſe quoque REGEM nuncupavit, diadema tamen uſurpandum haud cenſuit. Diodori orationem confirmant numi, in quibus jam ſimpliciter ΑΓΑΘΟΚΛΕΟΣ, jam ΒΑΣΙΛΕΟΣ. ΑΓΑΘΟΚΛΕΟΣ compellatur, eſtque hic Agathocles primus ex Siciliae regibus, quem numi ſynchroni regem appellant. Demetrius apud Plutarchum y) recenſet illos, qui ea tempeſtate regis nomen ſibi adrogabant, nimirum ſe patremque Antigonum vere reges eſſe, at ridiculos eſſe reges Seleucum elephantorum magiſtrum, Ptolemaeum claſſis praefectum, Lyſimachum a theſauris, Agathoclem Siciliae rectorem.

* * *

Caput Palladis. ✠ ΑΓΑΘΟΚΛΕΟΣ. ΒΑΣΙΛΕΟΣ. *Fulmen.* AV.

Numi hi elegantis ſunt fabricae. Idem utrinque typus frequens eſt etiam in moneta Syracuſarum.

* * *

ΣΩΤΕΙΡΑ. *Caput Dianae.* ✠ ΑΓΑΘΟΚΛΕΟΣ. ΒΑΣΙΛΕΟΣ. *Fulmen.* AR. II. Æ. II.

Eosdem etiam utrinque typos habes in numis Syracuſarum, quo loco eos explicatos reperies.

Numus Agathoclis ſuſpectus.

Caput regis diadematum. ✠ ΑΓΑΘΟΚΛΕΟΣ. *Victoria d. malleum, tropaeum ſtatuit, juxta triquetra.* AR. II.

Primus hujus numi praeco Goltzius, ex quo in aliorum deinceps opera receptus eſt. Verum repugnat diſerto Diodori teſtimonio mox citato, adſerentis, regium quidem nomen uſurpaſſe Agathoclem, at non diadema. In hoc numo contraria omnia, adeſt diadema, abeſt nomen regis. Vide plura huc ſpectantia in diſſertatione Gelonis numos conſequente ad numeros III. et IV. Accedit, quod in hoc numo bene crinitus fingitur, qui tamen teſte eodem Diodoro z) propter haud deformitatem coronam geſtare eſt ſolitus. Non morarer numum hunc vel ideo, quod Goltzianus eſt, ſed me ſuſpenſum reddit auctoritas Principis T. M. adfirmantis, vidiſſe ſe olim hunc ipſum numum penes quemdam Meſſanenſem *aurificem*, a quo nullo pacto habere potuit a). Si igitur genuinus eſt numus, neque, quod ſaepe factum, a perito falſario ad Goltzianum exemplar formatus, ut ſua graviſſimis auctoribus conſtet fides, dicendum, aut poſt Agathoclis mortem ſignatum numum, perinde ac de Gelonis et Hieronis I. numis diximus, aut adulationis cauſa ſignatum ab urbe Agathocli amica, quae Syracuſanorum neque legibus, neque moribus tenebatur.

AV. AR. Æ. C.

DINOCRATES.

Huic Agathoclis primum hoſti, deinde ſocio numum inſcriptum ΔΕΙΝΟ. tribuit Begerus b), ſed quem jam nunc conſtat eſſe Sidetum Pamphyliae, quos vide.

HICETAS.

Diodoro bini Hicetae memorantur, qui varia aetate Syracuſis tyrannidem arripuere.

Hicetas I. qui cum Dionyſio juniore

---

y) in Demetr. c. 25. z) l. c. a) Sic. num. p. 58. b) Th. Br. T. I. p. 297.

de Syracuſarum principatu varia fortuna contendit, ſed et hic a Timoleonte ad obſequium revocatus c).

Hicetas II. medio inter Agathoclem et Pyrrhum tempore primum Syracuſarum praetor, deinde tyrannus, cum Phintia Agrigenti tum tyranno bellum geſſit, victor primum, deinde ipſe a Poenis victus. Cum annis IX. principatum tenuiſſet, a Thynione ejicitur d).

Begerus e) et Havercampus f) numos Hicetae nomine inſignes veteri illi tribuerunt. Princeps T. M. haud facile definiri poſſe exiſtimat, utri videantur adjudicandi g). Credo, ſi conſulantur numi ipſi, deciſa eſt lis, iis palam profeſſuris, alteri ſeſe Hicetae deberi. Floruit Hicetas I. ſub extremum Dionyſii II. tempus, neque unquam ſatis firmus ejus Syracuſis principatus fuit. Quis igitur ſibi perſuadeat, tam copioſos numos cum Hicetae I. nomine percuſſos diviſa inter hunc et Dionyſium potentia, quando Dionyſii ipſius, qui tot annis remp. tenuit, certum nullum habemus ſuperſtitem? Sunt Hicetae numi omnes ex auro, et aureus regis vel tyranni numus ante Agathoclem non exſtat, inde ab hoc per omnes fere reges abundant. Fabrica ipſa, ut per artis elegantiam alienior videtur a Dionyſii aetate, ſic Agathoclis et Pyrrhi tempora proxime ſapit. Quibus ego perſuaſus argumentis numos hos omnes Hicetae II. tribuendos puto, cujus nomine facile intra IX. annos, quibus Syracuſis praefuit, tot numero numi feriri potuere.

ΣΥΡΑΚΟΣΙΩΝ. *Caput Proſerpinae ſpicis coronatum.* ℞ ΕΠΙ. ΙΚΕΤΑ. *Victoria in citis bigis.* AV.

AV. R.

PYRRHVS.

Rebus in Italia adverſum Romanos minus e voto cedentibus a Syracuſanis evocatus regnum aliquamdiu inter hos obtinuit. Verum de hoc ejusque numis, etſi horum multi videantur in Sicilia ſignati, agetur in numis Epiri, quae ejus patria, et haereditario jure ad eum pertinuit.

HIERO II.

Digreſſo e Sicilia Pyrrho V. C. 479. Syracuſani mox praetorem conſtituunt Hieronem, quem fuiſſe Hieroclis filium docent Pauſanias, Athenaeus, Juſtinus, et marmor vetus h). Traxiſſe inſuper paternum genus a Gelone refert Juſtinus i). Plautus coaevus narrat per ſuetas, ut opinor, nugas, regem Liparonem in morte regnum tradidiſſe huic Hieroni k). Victis Mamertinis magnum nomen adeptus rex a ſuis dicitur V. C. 485., ut cenſet Caſaubonus l). Inito poſtea cum Poenis foedere ad pellendos Meſſana Mamertinos, ab App. Claudio Coſ., qui his ſuppetias tulit, victus pacem a Romanis petiit impetravitque, quam ſancte integreque ad usque vitae exitum coluit, ac Romanos non tum modo, ſed etiam in gravi annorum XV. cum Hannibale bello omnibus officiis adjuvit. Cum reip. ipſis annis L. rara felicitate et magna juſtitiae et moderationis laude praefuiſſet, mortuus eſt

c) L. XVI. d) Eclog. L. XXI. § 13. et L. XXII. § 2. 6. e) Theſ. Br. T. I. p. 387. f) in Parut. p. 296. g) Sic. num. p. 99. h) Torremuz. Inſcr. Sic. p. 1. i) L. XXIII. c. 4. k) Menaechm. Act. II. ſc. 3. l) in Polyb. hiſt. L. I.

V. C. 539. relicto ſucceſſore Hieronymo, ſuo ex filio Gelone nepote. Secundum Lucianum mortuus eſt anno aetatis XCII. regni LXX. m) qui calculus haud dubie fallit.

Numi.

Secundum leges ſupra in numis Hieronis I. ſtatutas Hieroni II. vindicandi numi ſequentes:

Caput Proſerpinae ſpicis redimitum. ✠ ΙΕΡΩΝΟΣ. *Vir in citis bigis.* AV.

Caput Palladis galeatum. ✠ ΙΕΡΩΝΟΣ. *Pegaſus volans.* AR. (Dutens.)

Numus hic ſervit illuſtrandae monetae Syracuſanae, quae originem Corinthiam profitetur, ut copioſe dicetur in numis Corinthi.

Caput Neptuni. ✠ ΙΕΡΩΝΟΣ. *Tridens.* Æ. II.

AV. C. AR. RRRR. Æ. C.

HIERONYMVS.

Ei avus Hiero, pater Gelo, quem Hiero per inſidias ſuſtuliſſe credebatur, quod Romanis adverſatus eſſet, mater Nereis Pyrrhi filia. Ex patris teſtamento rex annos natus XV. regnum adiit. Quo fuerit ingenio, ex Livio audire juvat n): *Hieronymus velut ſuis vitiis deſiderabilem efficere vellet avum, primo ſtatim conſpectu omnia quam diſparia eſſent, oſtendit; nam qui per tot annos Hieronem filiumque ejus Gelonem nec veſtis habitu, nec ullo alio inſigni differentes a ceteris civibus vidiſſent, conſpexere purpuram, ac diadema, ac ſatellites armatos, quadrigisque etiam alborum equorum interdum ex regia procedentem more Dionyſii tyranni. Hunc tam ſuperbum apparatum habitumque convenientes ſequebantur contemptus omnium hominum, ſuperbae aures, contumelioſa dicta, rari aditus non alienis modo ſed tutoribus etiam, libidines novae, inhumana crudelitas.* Inter haec cum a Romanis palam deſciſceret, et ſocietatem cum Hannibale iniret, apud Leontinos a conjuratis poſt menſem regni XV. occiditur V. C. 540.

Numi.

Caput Proſerpinae ſpicis coronatum. ✠ ΒΑΣΙΛΕΟΣ. ΙΕΡΩΝΥΜΟΥ. *Fulmen, in area.* MI. AV. (Muſ. Caeſ.)

Caput regis diadematum. ✠ *Eadem averſa.* AR. II. Æ. II.

De capite regis vivi nunc primum numis inſerto, eique illigato diademate vide quae diſſerui in numis Gelonis et Hieronis I. ut et citatum mox Livium.

AV. RRRR. AR. Æ. R.

PHILISTIS.

Caput muliebre diadematum velatum. ✠ ΒΑΣΙΛΙΣΣΑΣ. ΦΙΛΙΣΤΙΔΟΣ. *Victoria in quadrigis plerumque lentis.* AR. I. *Eadem in bigis.* AR. II

Operis in his numis elegantia, pondus, eorumque copia acuerunt antiquariorum ingenia, ut quae eſſet haec Philiſtis, contentiore ſtudio indagarent. Ex artis perfectione et typo averſae, tum dialecto Dorica facile conjecerunt, monetam eſſe Siculam, ceterum quod ad hanc Philiſtidem pertineret, nihil in veterum commentariis repererunt. Vnus Heſychius: Φιλιςίδιον νόμισμά τι, praeterea nihil, quem quidem locum non ſatis

m) in Macrob. n) L. XXIV. c. 4.

cauſae video, cur ſollicitet Julius Schlägerus, cum pro Φιλιςίδιον legit Φιλιππειον [o]). Res igitur ad conjecturas rediit, quas a variis eruditis propoſitas, ſed infirmas ſane videre potes in Principis T. M. Inſcript. Sicil. p. 62. Havercampus, qui in conjecturarum arena primas ſemper abſtulit, veriſimile cenſuit, fuiſſe Philiſtidem hanc binominem, alterumque illi nomen Damaretae, et quod ſequitur, numos, de quibus agimus, eſſe Damaretios illos, de quibus multa veteres, quorumque ſupra in Damareta Gelonis uxore memini [p]). Judicium iſtud vel eo ſolo refellitur, quod Damaretii hi numi fuiſſe aurei ab omnibus perhibentur. Aliquid lucis adfert epigraphe literis cubitalibus inſculpta Syracuſis in gradibus veteris theatri, quam ex Andrea Pigonato recitat Princeps T. M. [q]) *ex una parte:* ΒΑΣΙΛΙΣΣΑΣ. ΦΙΛΙΣΤΙΔΟΣ. *ex alia:* - - - ΑΚΛΕΟΣ. - - ΦΡΟΝΙ - - - quo docemur ſaltem, fuiſſe reginam Syracuſanam, ſi modo non ficta eſt inſcriptio, nam ſimilem fraudem etiam Panormi intentatam refert Dorvillius [r]). Reliqua omnia incerta. Id unum advertere jubeo lectorem, hos Philiſtidis numos ſecundum omnes apices ſimillimos eſſe numo tetradrachmo Hieronis I., quem videſis in Principis T. M. Sicil. num. tab. XCVIII. n. 8. An forte ejus fuit uxor, atque ut marito memoriae cauſa ſignati numi, ita et uxori?

Philiſtidis complures numos aeri incidendos curavit Princeps T. M. eo conſilio, ut ejus vultus a media aetate in ſenium vergens luculente appareat, unde arguit, fuiſſe longaevam, et ſatis diu Syracuſanum imperium obtinuiſſe. At potius in hoc artificum inconſtantiam in fingendis regum vultibus video, non raro antiquariis moleſtam, idemque in hac Philiſtide eveniſſe puto, quod in capite Pietatis, quam ſiſtunt numi aurei obvii J. Caeſaris curante A. Hirtio cuſi, quae lineamentis mire divergentibus, jam puellae, jam aetatis mediae, jam decrepitae proponitur.

* * *

ΒΑΣΙΛΙΣΣΑΣ. *Caput muliebre velatum.* ☓ ΦΙΛΙΣΤΙΔΟΣ. *Tres figurae ſtantes ad cultum Aegyptium compoſitae.* Æ. II.

Mirabilem hunc numum edidit ex muſeo Bodleiano Swintonus eruditus Anglus, cumque ſpectatis omnibus cauſis idem ſit cum illis, qui paſſim Melitae, vel vicinae Gaulo tribui ſolent, non dubitavit adſerere, Philiſtidem non Syracuſis modo, ſed his quoque inſulis imperaſſe [s]). Jure iſtud. At enim ſi quis mihi numus malae fidei ſuſpicionem movit, hic profecto eſt. Adulterinum equidem non dixero, ſed additam a perjura manu Philiſtidis epigraphen, arrepta occaſione a capite mulieris velato, cujus ſimile exſtat in numis certis Philiſtidis. Enimvero ſi conjecero, non hunc modo numum, ſed praetenſas etiam, quas citavi, inſcriptiones eſſe fraudulentas, habebo, ſpero, non paucos viros praeclaros, qui idem mecum ſentient.

o) de numo Alex. M. p. 67. p) in Parut. p. 1015. et 1042. q) Inſcr. Sicil. p. 6[illegible].
r) Sicul. p. 43. s) Tranſact. Vol. LX. p. 80.

TYRANNI AGRIGENTI.

THERO.

Natus patre Aeneſidamo, duxit genus ab Oedipo Thebano, ſi Pindaro credimus binis odis II. et III. victorias ejus Olympicas celebranti. Praeter Agrigentum Himeram etiam ſibi ſubjecit, auxitque adſinitate potentiam, dum Geloni Syracuſano filiam Damaretam uxorem dedit. Junctis cum hoc copiis memorabili illo ad Himeram praelio, de quo in Gelone egimus, Poenos internecione delet. Poſtquam Agrigentum annos XVI. clementer ac moderate rexiſſet, mortuus eſt, et heroicos a ſuis honores conſecutus.

Numi.

Caput muliebre. ✗ ΘΕΡΩ. *Pagurus.* Æ. II.

Numos ſimiles Theroni non eſſe ſynchronos, peculiari diſſertatione ſupra Gelonis numis adnexa demonſtravi. Cum igitur multo ſint ſerius ſignati, nihil eſt, quod cogat credere, Theronem numis his inſcriptum eſſe hunc ipſum tyrannum, praecipue cum in utraque eorum ſuperficie nihil compareat, quod ad eum peculiari quodam modo pertineret. Poteſt igitur horum numorum Thero eſſe Agrigentinorum magiſtratus, quemadmodum in eorum moneta etiam Silanum vidimus. Ceterum et hi numi ſunt rariſſimi. Princeps T. M. nullum ipſe poſſedit, etſi teſtetur, eorum ſe archetypa vidiſſe. Notavit Pellerinius in catalogo, quem ſubjecit operi, quod numos Regum complectitur, poſſidere ſe Theronis numos quatuor t); verum reſpondit conſultus a Neumanno noſtro Abbas Blondius, horum nullum in Pellerinii theſauro contineri, et Theronem quocunque demum errore in catalogum irrepſiſſe.

Alium adhuc numum inſcriptum ΘΕ. Princeps T. M. ex muſeo Neumanni vulgavit, et huic Theroni tribuit. Verum in hoc numo non ΘΕ, ſed Κ legitur, ut vidi ipſe, et teſtatus eſt Neumannus in praeclaro ſuo opere, in quo numum hunc edidit. Eruditi principis exemplo Theronem etiam in numo ſimili vidit abbas Seſtinus, ut diximus in moneta Agrigentinorum.

Æ. RRRR.

PHINTIAS.

Agrigenti rex, quo tempore Syracuſis principatum tenuit Hicetas II. non multo ante Pyrrhi tempora. Ab eodem Hiceta victus, ſubinde urbem condidit, quam de ſe Phintiadem appellavit translatis eo Gelois.

Numi.

Caput Apollinis, vel Dianae, vel Proſerpinae. ✗ ΒΑΣΙΛΕΟΣ. ΦΙΝΤΙΑ. *Aper currens.* Æ. III.

Videtur averſa contentum Phintiae venandi ſtudium indicare. Certe ſomniaſſe eum, ſe ab apro inter venandum peremptum iri, refert Diodorus u).

* *
*

Caput juvenile diadematum, retro triquetra. ✗ *Eadem averſa.* Æ. II.

Numum edidit Paruta, praeter quem nemo alius. De capite anticae propter

t) p. 210. u) Eclog. L. XXII. § 5.

additum diadema, hac adhuc aetate in Sicilià inſuetum, nonnihil dubito, cuperemque praeterea ab altero numum hunc inſolentem videre indicatum. In numo non ſatis integro facile poteſt laurea Apollinis pro diademate haberi.

INSVLAE SICILIAE ADIACENTES.

COSSVRA.

Hodie *Pantellaria*, Lilybaeum inter et Clupeam Africae. Hujus inſulae numi duplicis ſunt generis, I. inſcripti Punice, II. inſcripti Latine.

I. Punici.

Caput muliebre radiatum peregrino cultu, cui in compluribus advolans Victoria coronam offert. ✠ *Quinque literae Punicae intra lauream.* Æ. I. II.

De epigraphe Punica in diſſertatione de numis Phoeniciis Phoeniciae propriae ſubjecta agemus.

II. Latini.

Caput muliebre velatum, cui advolans Victoria coronam imponit, in compluribus juxta comparet ſignum incuſum REG. ✠ COSSVRA. *intra coronam, in nonnullis praeterea quaedam trianguli ſpecies.* Æ. I. II.

En ejusdem ſpeciei numos, et fere ſola lingua differentes. Anticae caput juvenile videtur eſſe ipſius inſulae vel urbis genius. Indulſit ingenio ſuo Harduinus, dum numos hos Hiſpanienſes, et caput eſſe RE*ginae* Co*nteſtaniae* putavit propterea, quod in ſimili Parutiano juxta caput legitur REC. x) quod judicium abunde refutavit Bimardus y). Nimium etiam temere Havercampus eſſe putavit caput Didonis z), non abnuente conſenſum Froelichio a), et ne quid conjecturis deſit, cenſuit Begerus, eſſe caput Philiſtidos b). Harum opinionum cauſa praecipua fuit, quod juxta muliebre hoc caput viderunt ſcriptum REC. et quidem in compluribus apud Parutam c), tum et Begerum d), quae eos ſcriptura, ut RE-G*inam* opinarentur, impulit. At enim in numo ſimillimo muſei Neumanni noſtri tres hae literae, quarum poſtrema formam ϛ habet, incuſae ſunt, et quod ſequitur, nequaquam ipſis numis ſynchronae, habentque adeo ſenſum, ut pleraque hujus naturae ſigna, nobis incompertum. Suapte ergo omnes conjecturae de regina quapiam modo allatae corruunt, tum etiam quas alias ſane infirmas Havercampus commentus eſt e).

Difficile eſt explicare id, quod triangulum referre dixi. Forte eſt Tau Aegyptium, quale ſaepe Iſis manu geſtat. Sane vicinam Melitam et Gaulon aperte oſtendere Aegyptii cultus argumenta, continuo videbimus.

Æ. R.

GAVLOS.

Hodie *Gozzo*, inſula Melitae adiacens. In duas item claſſes ejus numos divido, I. Punicos, II. Graecos.

x) Num. illuſtr. ſub *Coſſura.* y) ad Job. T. II. p. 267. z) in Parut. p. 160. a) Notit. elem. p. 79 b) Theſ. Brand. T. I. p. 301. c) tab. 142. d) l. c. e) ad Parut. p. 854.

I. Punici, etſi controverſum adhuc, utrum huc pertineant, ut dicetur.

Caput muliebre velatum. ✕ *Literae tres Punicae. Tres figurae ſtantes ad cultum Aegyptium compoſitae.* In aliis: *Caput arietis, vel tripus, vel pagurus.* Æ. I. II.

Numum ſimilem, addito praeterea ΒΑΣΙΛΙΣΣΑΣ. ΦΙΛΙΣΤΙΔΟΣ. vide ſupra in moneta Philiſtidis.

Caput nudum barbatum, ante quod caduceus. ✕ *Literae tres Punicae. Aliquid inſtar tintinnabuli, vel pilei intra coronam.* Æ. II.

Fuere, qui numos his literis notatos Melitae vicinae tribuendos putarent, de qua lite vide, quae notabo in diſſertatione Phoeniciae propriae numis ſubjecta, quo loco agetur de numis Siculophoeniciis. Typus, quem dixi eſſe ex more Aegyptio, offert figuram ſtantem capite mitrato, quae junctis manibus videtur tenere flagellum ad morem Oſiridis, pedes autem habet arcte colligatos, cui adſtantes duae figurae inferne alatae pateram porrigunt. Forma non abſimili figurae ſtant compoſitae variis locis tabulae Iſiacae. Figura ſimilis, quae in his numis in duorum medio ſtat, in aliis certis Melitenſibus totam areae averſam facit, niſi quod ſuperne et inferne alata eſt. Satis ex ſtylo pateſcit, peregrina hic exhiberi numina a Phoeniciis huc traducta, quos ex vicinia Aegypti et cum hac commercio veriſimile eſt eodem fuiſſe ſtylo uſos in diis ſuis effingendis. Venutus eſſe deum Mithram putat, quod haec figura alata eſt f), at dubito, utrum ea jam aetate, qua numi hi cuſi ſunt Perſici hujus deaſtri cultus ab Europae populis fuerit receptus.

Caput in antica numi II. eſſe Mercurii, ut perſuadet caduceus, ita videtur inficiari barba. At enim Mercurium barbatum bis habemus apud Pauſaniam g), ut mittam monumenta alia. De typo partis averſae nihil quod certi adfirmem habeo.

Æ. R.

II. Graeci.

Caput muliebre ſupra lunulam. ΓΑΥΛΙΤΩΝ. *Miles gradiens d. haſta intorquet.* Æ. III.

Æ. R.

MELITA.

Hodie *Malta.* De numis Punice inſcriptis, quos aliqui huc retulere, mox in Gaulo egimus. Numi ſunt I. Graeci II. Graeco-Latini, III. Latini.

I. Numi Graeci.

ΜΕΛΙΤΑΙΩΝ. *Caput muliebre velatum et corona radiata, in aliis quaſi flore loti tectum. In aliis videtur virile tectum modio.* ✕ *Vir mitratus et quatuor alis inſtructus, quarum duae humero, duae femori adhaerent, humi quaſi conſidens et harpam, ſ. flagellum tenet.* Æ. I.

Non magnopere abſimilis figura, ſed ſtans, conſpicitur in numis Punice inſcriptis, quos Gaulo tribuimus. In antica exhiberi Iſidem, in averſa Oſirin veriſimile videri poſſit, niſi forte in antica melius ſtatuatur eſſe caput Junonis, cujus in hac inſula fanum antiquum, ſumma religione ſacrum, et ipſis propterea

f) Saggi di Cort. T. I. p. 85. g) L. VII. c. 22. et 27.

praedonibus inviolatum, donisque locuples ſtetiſſe teſtatur Cicero h).

* * *

Caput muliebre velatum. ✕ ΜΕΛΙΤΑΙΩΝ. *Tripus, in aliis lyra.* Æ. II. III.

* * *

Caput muliebre ſpicis coronatum. ✕ ΜΕΛΙΤΑΙΩΝ. *Equus gradiens.* Æ. III.

Vtriusque partis typus multum affinis eſt illi, quem videre eſt in numis anepigraphis, qui Panormo vulgo tribuuntur.

Æ. R.

II. Graeco-Latini.

ΜΕΛΙΤΑΙΩΝ. *Caput muliebre velatum.* ✕ C. ARRVNTANVS. BALB. PRO. PR. *Sella curulis.* Æ. II.

Fuit hic, ut apparet, propraetor Siciliae, ad quam Melita pertinuit.

Æ. RR.

III. Latini.

Caput muliebre velatum. ✕ MELITAS. *Tripus.* Æ. III.

Hanc epigraphen jam a Paruta proditam in dubium olim vocavit Princeps T. M. i) ſed confirmatur numo ſimili, qui eſt Vindobonae in muſeo Caeſareo et Neumanni.

* * *

Ex numero numorum ab antiquariis Melitae tributorum eximendus is, quem edidit D'orvillius inſcriptum ΜΕΛ. k) Eſt is Megarorum, ut docuit Neumannus l). Item auctor operis, cui titulus: *Catalogue raiſonné*, huc refert argenteum ſubaeratum, in quo: *Nemeſis flexo uno genu, in* ✕ *quaedam clypei ſpecies*, ſed qui Camarinam certius pertinet; et ſi haec de Melitae numo argenteo, & Goltzianum demas, nihil conſtat.

Æ. RRR.

CAENE.

Hodie *Cani*, modica in eodem tractu inſula, cujus meminere Plinius, et Marcianus Capella.

Gryphus currens, infra cicada. ✕ ΚΑΙΝΟΝ. *Equus currens. In nonnullis deeſt epigraphe.* Æ. II.

Caput juvenile. ✕ ΚΑΙΝΩΝ. *Aquila ſtans, prae qua caput arietis.* Æ. II.

Deſcripti hic numi pridem ad hanc Caenen revocari ſunt ſoliti. Serius Mazzochius hos promontorio Caenys in Bruttiis tribuendos putavit m), verum urbis huic adſtitutae nulla apud veteres mentio. Quoniam vero hi numi copioſius reperiuntur in Sicilia, Princeps T. M. hujus nominis in hac inſula oppidum circumſpexit, reperitque *Cenam* prope Agrigentum, cui cenſet hos poſſe numos competere n), quod tamen judicium tanti non facit, ut vetus illud plane repudiet, quo hactenus dictae inſulae Caene adjudicati ſunt. Illuſtris principis ſententiae ſubſcribendum putavit Cl. Seſtinus o).

Demendus item ex numis hujus urbis is, in quo Dorvillius legit ΚΑΙΝΟΝ. p), pro quo legendum ΚΑΙΔΙΝΩΝ jam obſervavit Princeps T. M. q).

Æ. C.

LOPADVSA.

Inſula Siciliam inter et Africam.

h) in Verr. L. IV. c. 46. i) Aggiunt. V. p. 6. k) in Sicul. tab. XX. l) Num. pop. p. 49. m) tab. Heracl. p. 41. n) Aggiunte V. p. 24. o) Lettere T. I. p. 4. p) tab. XX. n. 8. q) l. c.

Ejus nummi ΛΟΠΑΔΟΥΣΣΑΙΩΝ nemini hactenus praeter Golzium conſpectus.

LIPARA.

Inſula maris Tyrrheni, Aeoliarum inſularum una, atque inter eas princeps. Sola ex iis numos ſignavit, quorum frequentes in muſeis ſervantur.

Epigraphe: ΛΙΠΑΡΑΙΟΝ. etiam retrograde, in recentioribus ΛΙΠΑΡΑΙΩΝ. rarius ΛΙ. tantum.

Caput juvenile laureatum. ℞ ΛΙΠΑΡΑΙΩΝ. *Tridens.* AV. II. (Muſ. Hunter.)

Cauſa metalli inſignis eſt hic numus. Argenteos aliquot recitant etiam Princeps T. M. et catalogus Hunterianus, ſed utrum huc pertineant, minus certum.

* * *

Vulcanus nudus ſedens d. malleum, ſ. diotam. ℞ ΛΙΠΑΡΑΙΩΝ. *Delphinus, inferne linea exſtantibus uncis; in aliis tres vel ſex globuli.* Æ. varii moduli.

Caput Vulcani pileo tectum. ℞ ΛΙΠΑΡΑΙΟΝ. *Navis et ſex globuli, in aliis pro typo tantum globuli, duo, tres.* Æ. varii moduli, etiam maximi.

Ex his numis apparet, Vulcanum in hac inſula praecipuo honore adfectum. Nempe propter ignes non raro ibi erumpentes ſuam hic fixiſſe ſedem et officinam perinde ac apud Aetnam credebatur, cujus teſtimoniis abundant poetarum ſcrinia. Delphini in numis inſularum ratio obvia. Vncis ſubtus poſitis indicari maris adſurgentis fluctus, diximus ſupra in numis Camarinae.

* * *

Caput nudum barbatum. ℞ ΛΙΠΑΡΑΙΩΝ. *Bacchus ſtans cum thyrſo.* Æ. III.

Veriſimile ſatis, capite antice indicari Aeolum, cui cum Vulcano in Lipara communes fuere honores, nam teſte Diodoro r) inſulas Aeolidas de nomine ſuo dictas occupavit, urbemque Liparam exſtruxit. Et erant Liparae cum Vulcano, tum Aeolo eximia donaria et pecuniae in prytaneo dedicatae, quas Agathocles facto ex improviſo impetu occupavit s).

* * *

Globuli duo, tres, qui utrum ponderi reſpondeant, ambigo, etſi valorem haud dubie notent.

AV. RRRR. AR. dubii. Æ. C.

SARDINIA.

Exſtant numi, in quorum antica.

Caput virile peregrino cultu. ℞ ΣΑ. *Tres ſpicae.* AR. II. (Muſ. Cael.) Æ. (Dorvill. Sicul. tab. II. n. 6.)

Id genus numos ajunt copioſius reperiri in Sardinia, neque ab hac ſententia abludunt binae literae ἀρχαιϊσαι hujus inſulae, ipſa fabrica peregrinum quid redolens, et typus ſpicarum, nota inſulae fertilitate. Num recte ſim arbitratus, decidant ii, qui in vicino degunt. Paruta ſimilem in Panormitanis exhibuit t), neque diſſentiunt Havercampus, et, qui in citatum Dorvillii opus commentatus eſt, Burmannus.

* *

SARD. PATER. *Caput [illegible] no cultu prominente* [illegible]

r) L. IV. c. 67. s) Diodor. L. XX. c. 101. t) Tab. XVIII. n. 178.

[illegible]ALBVS. PR. *Caput Balbi nu*-[illegible]I. (Muſ. Caeſ.)

[illegible]bet antica Sardum Maceridis [illegible] apud Libyes Herculis cogno-[illegible] quique in hanc inſulam co-[illegible]xit aetate remotiſſima, ante-[illegible]ſtaeus et Jolaus eam colonis [illegible]requentaſſent. Ab hoc Sardo [illegible]la, cui antea a forma humani [illegible]uſae nomen fuit, Sardinia di-[illegible] et Pauſanias *), et Silius Ita-[illegible] ergo ex veterum inſtituto he-[illegible]iſſe honores delatos, dictumque [illegible]*em*, numus hic docet. Sane et [illegible]s locum quendam in hac inſu-[illegible] Σαρδοπατορος ἱερον. Huic ceu gentis conditori juxta jungitur M. Atius Balbus, quem praeturam in insula functum docet numus [illegible]. Honoris tamen cauſa ſignatum habuit ejus caput a Sardis in moneta ſua, quod is Auguſti avunculus major fuit, de quo vide plura in numis gentis Atiae. Numi fabrica rudior rudem tum Sardiniam non abnegat.

AR. RR. Æ. R.

CALARIS.

Olim et nunc quoque Sardiniae urbs princeps. Huic falſo adſertus a Goltzio numus praetenſa epigraphe ΚΑΡΑΛΙΤΩΝ, ſed qui certo eſt Cymes Aeolidis.

[illegible] 17. x) Bell. Pun. L. XII. 355.

FINIS VOLVMINIS

00083063

Digitized with financial assistance from
Government of Maharashtra
on 30 January, 2020